

The Project Gutenberg eBook of Rikos ja rangaistus, by Fyodor Dostoyevsky

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Rikos ja rangaistus

Author: Fyodor Dostoyevsky

Release date: March 31, 2014 [EBook #45263]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RIKOS JA RANGAISTUS ***

E-text prepared by Juha Kiuru and Tapio Riikonen

RIKOS JA RANGAISTUS

Kuusiosainen romaani ynnä epilogi

Kirj.

F. M. DOSTOJEVSKI

Viidennestätoista alkukielisestä painoksesta. Suomensi O. N—nen

Turussa, Satamatyömiehen Osuuskunta r.l.

Ammattilaisten Kirjapaino Oy, Turku, 1907.

ENSI OSA

I.

Heinäkuun alussa oli tavattoman kuumaa.

Illan suussa astui eräs nuori mies ulos siitä huoneesta, jonka hän oli vuokrannut S-kadun varrelta, ja läksi vitkaisin, epävarmoin askelin K-sillalle päin.

Hän oli onnellisesti päässyt kohtaamasta emäntäänsä portaissa. Hänen huoneensa oli välittömästi katon rajassa eräässä viisikerroksisessa rakennuksessa ja näytti enemmän kaapilta kuin ihmisasumukselta. Hänen emäntänsä, joka oli hänelle vuokrannut tämän huoneen, ja joka myös huolehti hänen ruo'astaan ja palvelemisestaan, asui porrasta alempana, ja aina kun hänen piti mennä ulos, täytyi hänen kulkea emännän kyökin oven ohi ja se oli melkein aina avoinna. Ja aina kun hän meni ohi, sai hän kokea kiusallista, tuskallista tunnetta, jota hän häpesi ja joka pakotti kummallisen virnistyksen hänen kasvoilleen.

Hän oli velassa emännälle, eikä tahtonut sen vuoksi tavata häntä.

Ei sen vuoksi, että hän olisi ollut arka tai pelkuri, vaan päinvastoin; mutta viime aikoina oli hän samallaisessa kiihkeässä ja liikutetussa tilassa kuin luulotautinen. Hän oli niin itseensä sulkeutunut kaiken suhteen, että hän pelkäsi jokaista kohtausta, eikä yksistään emäntänsä kanssa. Köyhyys painoi häntä; mutta viime aikoina oli myös hänen sarron alainen tilansa lakannut olemasta taakkana hänelle. Hän ei tehnyt mitään työtä, vaan tahtoi olla vallan toimeton. Hänen päähänsä ei koskaan pälkähtänytkään pelätä sellaista henkilöä kuin emäntää, mitä pahaa tämä hautoneekin häntä vastaan. Mutta seistä portailla, kuunnella kaikkia tyhmyyksiä, kaikkea lörpötystä, joka ei häntä huvittanut, saada lakkaamattomia huomautuksia maksusta, uhkauksia, valituksia ja kaiken lisäksi hänen omat pakonsa, anteeksipyyntöt, valeet — ei, mielummin hiipiä ohi kuin kissa, jotta ei kukaan kohtaisi häntä.

Kun hän oli astunut kadulle, tuntui hänestä itsestäänkin pelko emännän kohtaamisesta naurettavalta.

"Sellaista tuumaa hautoessa pelätä moisia pikkuasioita!" ajatteli hän, vetäen suunsa hymyyn. "Hm ... niin ... ihminen kykenee kaikkeen ja kuitenkin hän suvaitsee sellaista, että kaikki viedään suoraan hänen nenänsä alta, paljaan pelkuruuden vuoksi ... niin, siten on ... mitä ihmiset enin pelännevät? Utta askelta, utta, itsenäistä sanaa he enin pelkäävät... Mutta minä puhun liian paljon; senpä vuoksi en teekkään mitään, koska puhun. Ehkä myöskin puhun sen vuoksi, kun en tee mitään. Vasta tänä viime kuukautena olen oppinut puhumaan — kun loijoin kaiket päivät nurkassa ja ajattelin — satuja. Minkä tähden oikeastaan kävelen tässä? Kykenenkö sitten tekemään jotakin *sellaista*? Onko se minun vakaa aikomukseni? Ei, ei hiukkaakaan, kaikki on vain mielikuvituksen leikkiä, tyhmyyksiä, niin, paljastaan tyhmyyksiä!"

Ulkona oli pelottavan kuuma, sitäpaitsi ilma sellainen, että voi tukehtua, ahdinko, kaikkialla kalkkia, telineitä, tiilikiviä, pölyä ja tuo omituinen kesähaju, jonka jokainen pietarilainen, joka ei ole tilaisuudessa vuokraamaan itselleen asuntoa maaseudulta, hyvin tuntee. Kaikki tämä saattoi nuorukaisen jo ennestään kiihtyneet hermot mitä tuntehikkaimmiksi.

Sietämätön oluttupien löyhkä, joita oli etenkin tässä kaupunginosassa liikennemään asti, ja juopuneet miehet, jotka keskellä arkipäivää sukeltausivat näkyviin sieltä ja täältä, täydensivät tässä taulussa olevaa inhokkuutta ja surullista. Syvimmän vastenmielisyyden tunne väänsi hetken ajaksi nuoren miehen hienot piirteet. Hän oli tavattoman kaunis: säihkyvän mustat silmät, ruskeahko, yli keskimittainen, notkea ja hyväkasvuinen. Mutta pian hän vaipui syviin mietteisiin, vaipui vallan itseensä ja tässä tilassa hän kulki edelleen kiinnittämättä huomiota ympäristöön, tahtomatta kiinnittää huomiota siihen. Silloin tällöin mutisi hän jotakin itsekseen, sellainen oli hänen tapansa, kuten hän jo itsekin mainitsi. Tällä hetkellä hänelle selveni, että hänen ajatuksensa olivat sekavat ja että hän tunsu itsensä sangen väsyneeksi; kahtena viime päivänä oli hän syönyt tuskin mitään.

Hän oli niin huonosti puettu, että jopa sellainenkin ihminen, joka olisi moiseen tottunut, olisi hävennyt näyttäytyä sellaisissa rääsyissä kadulla keskellä kirkasta päivää. Se oli sitäpaitsi sellainen kaupunginosa, että huonosti puettu henkilö vaivoin voi siellä herättää kenessäkään kummastusta. Heinätorin läheisyys, jonkunlaisten majatalojen ja etenkin työläis- ja käsityöläisväestön runsaus, joka, sullottuna näille keskellä Pietaria sijaitseville kaduille ja kujille, sai aikaan sen, etteivät sellaiset henkilöt olleet ollenkaan harvinaisia; yksi sellainen ei herättänyt mitään huomiota. Nuoren miehen sydän oli jo ennestään niin täynnä sappea, niin täynnä vihaa, ettei hän, huolimatta toisinaan vielä sangen nuorekkaasta tunteellisuudesta, enää kauvemmin hävennyt rääsyjään. Asia oli vallan varmastikin toinen hänen kohdatessaan tuttuja tai entisiä tovereita, joita hän ei ylipäänsä mielellään tavannut. Mutta kun eräs juopunut, joka sattumalta hoiperteli katua eteenpäin, äkkiä huusi hänelle: "Kuules, senkin saksalainen hattuhampusi!" ja, täyttä kurkkua huutaen osotti häntä, silloin pysähtyi nuori miekkosemme äkkiä ja tarttui kuin halvauksen tapaamana hattuunsa. Se oli korkea, pyöreä silinterihattu, jo sangen kulunut, punaseen vivahtava, pahoin runneltunut sekä täynnä reikiä ja pilkkuja ja ilman reunusta. Mutta häpeää se ei ollut, vaan vallan toista tunnetta — jonkinlainen kauhu valtasi hänet.

"Enkö sitä ajatellut!" mutisi hän — "se on pahinta kaikista! Tuollainen tyhmyys, noin kurjan pieni pikkuasia voi tehdä tyhjäksi koko suunnitelmani! Niin, liian omituinen hattu ... naurettava ja sen vuoksi silmään pistävä ... minun rääsyyhini sopii kieltämättä lakki, tavallinen tasainen lakki, vaan ei tällainen vanha linnunpelätti. Ei löydy ketään, jolla on samanlainen, se näkyy virstan päähän ja painuu muistiin ... ja todisteet, puhdistautuminen turhaa ... pikkuseikat, pikkuseikat ovat usein pääseikkoja!... Juuri nuo pikkuseikat saattavat kaikki turmioon..."

Hänen matkansa ei ollut pitkä, tiesipä hän sen, miten monta askeltakin se oli; hänen oveltaan laskettuna tasan seitsemänsataa kolmekymmentä. Hän oli kerran laskenut ne, kun kulki sinne ajatuksiin vaipuneena. Silloin ei hän itse uskonut mielikuviaan, niiden tavaton, viettelevä julkeus häntä vain kiihotti. Mutta nyt, kuukautta myöhemmin, alkoi hän katsella asiaa toisin silmin ja tottui, huolimatta kaikista itsekiduttavista yksinpuheluista voimain ja päättäväisyyden puutteen johdosta, pian pitämään noita "tavattomia" mielikuvia mahdollisuuksina, vaikkakaan hän ei vielä täysin luottanut itseensä. Mutta tällä kerralla oli hän aikeissa tehdä jonkinlaisen ennakkokokeen yritykseensä ja jokaisella ottamallaan askeleella lisääntyi hänen kiihtymyksensä.

Sykkivin sydämin ja värisevin hermostin tuli hän tavattoman suureen taloon, jonka toinen sivusta vietti kanavalle, toinen kadulle päin. Talo oli jaettu pelkkiin pieniin huoneustoihin, joissa asui kaikenlaisia vähäpätöisiä käsityöläisiä ja työkansaa. Molemmissa porttikäytävissä ja pihoilla hiipivät tulijat ja menijät lakkaamatta toistensa ohi. Kolme tai neljä piharengiä puhdisti tallia; nuori tulija iloitsi siitä, ettei ollut tavannut ketään heistä ja hiipi, kuljettuaan porttikäytävän läpi, oikealla olevia portaita ylös. Ne olivat pimeät ja kapeat, hän tiesi sen jo ennestään, hän oli tutkinut huoneustoa ja sen tekemä vaikutus miellytti häntä. Sellaisessa ei utelias katsekaan ollut niin vaarallinen. "Jos nyt pelkään tällä lailla, niin mitäpä en silloin tekisi, kun todella aijon ryhtyä tekoon?"... ajatteli hän ehdottomasti, noustessaan neljänteen kerrokseen. Täällä kohtasi hän virattomia sotilaita ja kantajia, jotka kantoivat eräästä huoneustosta huonekaluja. Hän tiesi jo vanhastaan, että siinä asui eräs saksalainen virkamiesperhe. "Saksalainen muuttaa siis nyt, silloin on asuttu vain sen vanhuksen huoneusto neljännessä kerroksessa näitten portaitten varrella. Se on hyvä ... joka tapauksessa..." ajatteli hän ja nykäsi vanhuksen asunnon kellonauhasta. Kello soi heikosti kuin olisi se ollut läkkipellistä. Hän oli jo unohtanut kellon äänen ja nyt tuntui siltä, kuin muistuttaisi se häntä jostakin... Hän peräytyi hiukan, sillä hänen hermonsa olivat tulleet sangen tuntehikkakaiksi. Pian sen jälkeen avattiin ovi, mutta vain hiukan raolleen. Oven avaaja, nainen, katseli tulokasta raosta ilmeisesti epäluuloisena; hänen salamoivat silmänsä vain näkyivät pimeässä. Mutta kun hän näki alempana useita ihmisiä, rauhattui hän ja avasi oven täydelleen. Tulokas astui pieneen huoneeseen, joka oli lautaseinällä jaettu kahtia, joista toinen osa oli pienoinen keittiö. Vanhus seisoi vajeten hänen edessään ja katseli häntä kysyvästi. Tämä vanhus oli pieni, kuivahko vanha nainen, noin kuudenkymmenen vuotias; hänellä oli terävät, ilkeät silmät, pieni, terävä nenä ja paljas pää. Vaaleaan, vähän harmahtavaan tukkaan oli runsaasti siroteltu pomadaa. Ohuelle pitkälle kaulalleen oli hän kietonut flanellipalasan ja yllään oli hänellä kuumuudesta huolimatta risanen ja tuiki haalistunut turkkiröijy. Nuori tulokas lienee tarkastellut häntä tavattoman huolellisesti, sillä hänen kasvoillaan näyttäytyi taas vanha epäluulo.

— Minä olen Raskolnikov, ylioppilas, olin luonanne kuukausi sitten, sanoi nuori tulokas kevyesti kumartaen.

— Aivan niin, isäseni, muistan vielä vallan hyvin, että olitte täällä, sanoi vanhus kuitenkin siirtämättä kysyviä katseitaan tulijan kasvoilta.

— Sepä hyvä ... nyt tulen taas samallaiselle asialle... jatkoi Raskolnikov, vähän hämillään ja kummissaan vanhuksen epäileväisyydestä.

"Ehkä hänen tapansa on sellainen," ajatteli hän, "enkä minä ole sitä ennen huomannut," mutta se koski häneen kuitenkin sangen epämieluisesti.

Vanhus näytti miettivän jotain, astui sitten vähän syrjään ja sanoi, osottaen arkihuoneensa ovea;

— Astukaa sisään, isäseni.

Siinä pienessä huoneessa, johon nuori mies nyt astui, oli keltaset seinäpaperit, kurjenpolvet ja valkoset ikkunaverhot koristivat ikkunoita, joista laskevan auringon valo tulvehti huoneeseen.

"*Silloin* tulee auringon paistaa myös yhtäläiseen," juolahti hänen mieleensä, ja hän heitti pikaisen silmäyksen kamariin ja pani tarkoin merkille sen kaluston. Siinä ei ollut mitään omituista. Huonekalut, kellertävästä puusta tehdyt, olivat sangen vanhat, leposohva suurine taivutettuine selkänojineen, soikea pöytä sohvan edessä, toalettipöytä peilineen ikkunojen lomikossa, tuoleja seinustoilla ja pari keltapuitteista tusinataulua — siinä oli koko kalusto. Nurkassa paloi pienen pyhimyskuvan edessä pieni lamppu. Kaikki oli sangen siroa, huonekalut ja lattia olivat kuin kiillotetut, kaikki välkkyi. "Se on Lisavjetan ansio," ajatteli Raskolnikov. Koko asunnossa ei voinut tavata tomuhiukkastakaan. "Ilkeillä,

vanhoilla leskillä tapaa aina olla näin siroa," ajatteli Raskolnikov edelleen ja vilkasi karttunikankaista esirippua, sen oven edessä, joka johti toiseen, pienempään kamariin, jossa vanhuksen vuode ja pesukaappi olivat; sinne ei hän ollut vielä saanut koskaan silmätä. Koko asumuksessa oli ainoastaan nämä kaksi pientä huonetta.

— Mitä tahdotte? kysäsi vanhus kuivasti, astuen huoneeseen, asettuen aivan Raskolnikovin eteen ja katsoen häntä suoraan silmiin.

— Minulla olisi vain pantti, kas tässä! — Hän veti taskustaan vanhan, litteän hopeakellon. Sen takapuolelle oli kaiverrettu karttapallo; perät olivat terästä.

— Edellinenkin pantti on jo langennut maksettavaksi; jo toissa päivänä loppui odotusaika!

— Maksan teille koron ensi kuukaudesta; olkaa vain hieman kärsivällinen.

— Se riippuu vallan minun hyvästä tahdostani, tahdonko koetella kärsivällisyyttäni vai myynkö pantin nyt jo.

— Miten paljon annatte minulle tätä kelloa vastaan, Aljona Ivanovna?

— Sinä puhut aina tyhmyyksiä, isäseni; minun mielipiteeni mukaan ei se ole minkään arvoinen. Sormuksesta annoin teille edellisellä viikolla kaksi seteliä (ruplan), kultasepäältä saa ostaa uusia puolellatoista ruplalla.

— Antakaa minulle tätä vastaan neljä ruplaa, niin lunastan sen, sillä se on ollut isäni. Saan kohta rahaa.

— Puolitoista ruplaa ja korko etukäteen, jos niin tahdotte.

— Puolitoista ruplaa! huudahti Raskolnikov kummissaan.

— Kuten tahdotte! — Ja vanhus ojensi hänelle kellon takasin. Raskolnikov otti sen ja oli niin pahoillaan, että mieli kohta lähteä tiehensä, mutta hän tuli ajatelleeksi, etteihän hänellä ollut mitään muuta keinoa ja etteihän tämä ollut ainoana syynä hänen tuloonsa.

— Ottakaa se sitten! sanoi hän raa'asti.

Vanhus otti avaimen taskustaan ja meni toiseen esiripun takana olevaan huoneeseen. Raskolnikov, joka oli yksinään keskellä kamaria, kuunteli uteliaana ja veti johtopäätöksiään: "Luultavasti ylemmässä laatikossa, — avain hänellä siis on oikeassa taskussa ... siellä ne ovat kaikki kiinnitettynä teräsrenkaaseen ... yksi niistä on muita suurempi, hammaslehtinen, se ei luonnollisestikaan sovi pesukaappiin ... tietysti siellä vielä on jokin arkku, jokin matka-arkku ... se on pantava mieleen. Matka-arkuissa on aina tuollaiset avaimet...! Mutta miten katalaa tämä kaikki sentään onkaan!" pälkähti hänen päähänsä äkkiä.

Vanhus palasi.

— Kas tässä, isäseni; kymmenen prosenttia kuukaudessa puolestatoista ruplasta — on viisitoista kopekkaa etukäteen yhdeltä kuukaudelta. Ja niistä toisesta kahdesta ruplasta on teidän luonnollisestikin maksettava kaksikymmentä kopekkaa etukäteen — summa viisineljättä. Tulette siis saamaan yhteensä ruplan ja viisitoista kopekkaa kellosta; kas tässä saatte sen.

— Mitä, ainoastaan ruplan ja viisitoista kopekkaa?

— Aivan niin.

Raskolnikov ei kiistellyt kauvempaa, vaan otti vastaan rahat. Hän katsahti vanhukseen ja viivytteli poistua, kuin olisi hänellä vielä jotakin sanottavaa tai tehtävää, itse asiassa tietämättä mitä.

— Tulen vielä kerran tuomaan panttia teille näinä päivinä, Aljona Ivanovna; hieno hopeinen paperossikotelo ... eräs toverini antaa sen minulle takaisin. Hän änkytti ja vaikeni.

— No, siitä kai saamme puhua sitten, isäseni.

— Hyvästi!... Istutteko aina näin yksinänne kotona, missä sisarenne on? kysäsi hän ulosmennessään niin välinpitämättömästi kuin mahdollista.

— Mitä se teihin koskee, isäseni?

— Ei koskekaan; kysyinhän vaan suotta aikojaan. Te olette siis myös ... hyvästi, Aljona Ivanovna.

Raskolnikov läksi sieltä äärimmilleen kiihtyneenä. Tämä kiihtymys lisääntyi yhä. Jopa hän portaita alas astuessaan pysähtyi useita kertoja vallan sekaannuksissa; päästyään vihdoin kadulle huudahti hän:

"Oi Jumala, miten inhottavaa tämä kaikki onkaan! Voiko se olla mahdollista, että minä ... minä ... ei, hulluuksia, mielettömyyttä!" lisäsi hän päättävästi. "Miten voi mieleeni johtuakaan niin kunnottomat? Minkä katalan teon tekisinkään! Niin likaista, inhottavaa, ilkeätä! ... ja kokonainen kuukausi on minulla"...

Hän ei voinut kahlehtia mielenliikutustaan. Se tavaton inhon tunne, joka täytti hänen sydämensä jo hänen ollessaan matkalla vanhuksen luo, tuli nyt niin valtavaksi ja eläväksi, että synkkämielisyys täydelleen valtasi hänet. Juopuneen lailla kulki hän edelleenkin ollenkaan kiinnittämättä huomiota heihin, jotka tulivat häntä vastaan, niin että hän lakkaamatta törmäsi heitä vastaan; vasta tultuaan seuraavalle kadulle, palasi hänen itsehallitsemiskykynsä. Kohotettuaan päänsä huomasi hän seisovansa erään oluttuvan sisäänkäytävän edustalla. Kaksi juopunutta miestä astui juuri nyt ovesta ulos ja hoiperteli portaita ylös, tukien toisiaan ja lasketellen toisilleen solvauksia. Hetken mietittyään läksi Raskolnikov portaita alas. Hän ei ollut koskaan ennen ollut missään oluttuvassa, mutta nyt kohtasi häntä huimaus, ja polttava jano vaivasi häntä. Hän tahtoi mielellään juoda kulauksen olutta, sitä halukkaammin, koska hän uskoi, että ruumiillinen heikkous johtui hänen tyhjästä vatsastaan. Hän istahti erääseen pimeään ja likaseen nurkkaan siivottoman pöydän ääreen, pyysi olutta ja joi ahneesti ensimmäisen lasin. Hän tunsu itsensä kohta paremmaksi ja hänen ajatuksensa selviytyivät. "Pötyä kaikki", sanoi hän tuntiessaan olevansa rohkeampi, "ei kerrassaan mitään kiihtymisen syytä, ainoastaan fyysillistä heikkoutta! Lasi olutta, palanen leipää — ja kohta selkenevät ajatukset ja järki, ja tahto terästyy! Voi, miten kurjaa kaikki on!..." Mutta huolimatta näistä ylenkatseellisista purkauksista oli hänen katsantonsa jo ilostunut ja hän alkoi erikoisella mielenkiinnolla tarkastella sisällä olevia henkilöitä, vallan kuin olisi hän vapautunut jostakin pelottavasta taakasta. Mutta kaikesta tästä huolimatta tunsu hän hyvin, että tämä hänen alttiutensa paremmalle oli vain sairaloista.

Kellarissa oli nyt jälellä ainoastaan muutamia. Lukuunottamatta niitä kahta, jotka hän kohtasi portaissa, oli kokonainen joukko poistunut, viisi, kuusi miestä ja naista, vetohanurineen. Jälellä oli: puoleksi juopunut pikkuporvari, hänen toverinsa, suuri, harmaapartanen paksu mies, joka oli täysi humalassa nukahtanut penkille. Silloin tällöin levitteli hän käsiään kuin unen pöpperössä oleva, näpäytteli sormiaan ja kohotti yläruumistaan, silti kuitenkin nousematta penkiltä; ja kaiken aikaa hän yritteli laulaa jotakin runomittaista sotkua siitä, että rakasteli vaimoaan kokonaisen vuoden.

Mutta kukaan ei kiinnittänyt huomiota häneen, vieläpä hänen vaitelias toverinsakin katseli häntä vihaisesti ja epäilevästi. Sitä paitsi oli siellä vielä eräs henkilö, joka näytti virastaan erotetulta virkamieheltä; hän oli istahtanut syrjään, kallisteli silloin tällöin lasiaan ja katseli ympärilleen. Hänkin oli jotenkin pöhnässä.

II

Raskolnikov ei ollut tottunut näkemään paljon ihmisiä ympärilleen ja karttoi kuten jo sanottiin kaikkea seuraa, etenkin viime aikoina. Nyt heräsi hänessä uusi tunne eloon, hän tunsu äkkiä vetoa ihmisiin, niin, hän oikein himoitsi päästä heidän seuraansa. Hän oli niin väsynyt siitä syvästä synkkämielisyysdestä ja mustasta mielenlaadustaan, jotka nyt olivat ahdistaneet kuukauden ajan, että hänessä oli syntynyt tarve saada hengittää toista maailmaa, vaikkakin vain hetken ajan, ja likasesta ympäristöstä huolimatta jäi hän mielihyvän tuntein oluttupaan.

Isäntä oli toisessa huoneessa, mutta tuli usein anniskeluhuoneeseen, joka oli muutamia portaita alempana. Hänen sirot leveä- ja punareunuksiset rasvanahkasaappaansa pistivät ennen kaikkea silmiin. Hänellä oli yllään hihatton takki ja rasvaantunut atlassiliivi; hänellä ei ollut kaulaliinaa, ja koko hänen kasvonsa kiilsivät kuin öljytyt. Myymäpöydän takana seisoj neljätoistavuotias poika ja eräs vielä nuorempi tarjoili. Siinä oli leikattuja kurkkuja, paahdettua leipää ja kalaa, leikattuna pieniksi paloiksi, ja kaikesta tästä levisi huoneeseen iljettävä löyhkä. Huoneessa oli sietämättömän ummehtunutta. Kaikki oli niin viinanhöyryjen vallassa, että siitä voi saada päänsä pyörryksiin muutamassa minuutissa.

Toisinaan tapaa henkilöitä, vieläpä vallan tuntemattomiakin, jotka miellyttävät meitä ensi näkemällä, vallan omituisesti ja äkkiä, ennenkuin vielä on vaihdettu sanaakaan. Sellaisen vaikutuksen teki Raskolnikoviin se vieras, joka istui syrjässä ja näytti virastaan erotetulta virkamieheltä. Hän muisti myöhemmin tuon vaikutuksen ja arveli sen johtuneen aavistuksesta. Hän katsahti lakkaamatta virkamiehen, ehkä myös sen tähden, että tämäkin lakkaamatta tuijotti häneen; hyvin voi havaita, että

hän mielellään olisi antautunut juttusiin. Muita krouvihuoneessa olevia, isäntäkin mukaanluettuna, hän tuskin huomasi, ikäänkuin olisivat he hänelle vastuksena. Hän katseli heitä melkein ylenkatseellisuuteen vivahtavasti, kuten halpa-arvoisia ja vähän kehittyneitä ihmisiä, joiden kanssa ei maksanut vaivaa puhua. Vieras voi hyvinkin olla jo yli viidenkymmenen vuoden, keskikokoinen, tanakka; hän oli hyvin kaljupäinen ja kasvonsa olivat ahkerasta juomisesta pullottuneet ja tulleet kellanvihreiksi; hänellä oli turvottuneet silmäluomet, joiden lomasta väikkyi pari pientä, mutta eloisaa ja punajuovaista silmää. Hänessä oli jotakin omituista; hänen katseensa oli erinomaisen eloisa, järkevä ja viisas, mutta samalla oli myös havaittavissa mielenvikaisuuden oireita. Hänellä oli yllään vanha, vallan räpsyinen takki, josta puuttui nappeja; yksi niistä riippui langoissa ja sen hän oli pannut kiinni peittääkseen niin sanoaksemme paistetta. Nankinliivin alta näkyi vallan rypistynyt, likanen ja tahrainen paidan rinnus. Parta oli kyllä ajettu, mutta jotenkin kauvan sitten, niin että harmaa sänki tunki jo esiin melkein kaikkialta. Hänen käytöksessään oli jotakin aito virkamiesmäistä, mutta hän oli aina tavattoman rauhaton, pyyhkäsi toisinaan hiukset otsalta ja tuki tuon tuostakin päätän synkkämieleisesti molemmin käsin, välillä lepuuttaen rikkinäisiä kyynäspäitään tahraseen ja pilkulliseen pöytään. Vihdoin katsahti hän Raskolnikovia suoraan kasvoihin ja sanoi lujalla ja varmalla äänellä:

— Suonette kai, herraseni, minun kääntyä puoleenne muutamalla sanalla? Sillä vaikkakaan ei teidän ulkonäkönne ilmase mitään erikoista, sanoo minulle kuitenkin kokemukseni, että te olette sivistynyt mies, eikä juoppouteen vajonnut. Aina olen kunnioittanut sivistystä ja tunnetta yhdessä; olen sitä paitsi arvoltani nimineuvos. Perhenimeni on Marmeladov, nimineuvos. Suokaa minun kysyä oletteko tekin ollut virkamies?

— En, minä opiskelen... vastasi puhuteltu kummastellen tätä omituista, kiemuroivaa puhetapaa ja miehen odottamatonta puheluun yhtymistä. Vaikkakin hän äsken oli ikävöinyt ihmisseuraa, tunsikin hän kuitenkin kohta hänelle ensi sanoja lausuttaessa vanhan vastenmielisyytensä kaikkiin vieraisiin kasvoihin, jotka tahtoivat lähestyä häntä, palaavan.

— Ylioppilas siis ... tai ennen tätä ylioppilas, huudahti virkamies, sitäpä kohta ajattelinkin. Kokemus, herrani, suuri kokemukseni! — ja hän osotti itsetyytyvästi otsaansa. — Te olette siis ollut ylioppilas, palvellut tieteitä... Suvainnette kai?... Hän kohottausi horjuen, otti pullonsa ja lasinsa ja istuutui vastapäätä Raskolnikovia. Päihtymyksestään huolimatta hän vielä puhui sujuvasti ja vapaasti ja takertui sanoihinsa ainoastaan harvoin. Tavattoman kiihkeästi lyöttäytyi hän Raskolnikovin viereen, ikäänkuin ei hänkään olisi kuukauden aikaan puhunut kenenkään kanssa.

— Herrani, alkoi hän pannen painoa sanoille, — köyhyys ei ole mikään pahe, se on totuus. Tiedän myöskin, ettei ryypiskeleminen ole mikään hyve, ja se on vielä suurempi totuus. Mutta kerjääminen, herrani, se on pahe. Köyhä voi vielä säilyttää synnynnäisen ihmisarvon tuntoonsa, kerjäläinen ei koskaan. Kerjäämistä ei ajeta ainoastaan kepillä pois ihmisten yhdyskunnista, vaan se lakastaan pois luudilla, mikä on vielä alentavampaa. Ja se on oikeudenmukaista, sillä kerjäämällä hän alentaa itseään enimmin; — — siitä sitten johtuu ryypiskeleminen! Herrani, kuukausi sitten löi herra Lebesjatnikov vaimoani ... ettekä te voi verrata vaimoani minuun, ymmärrättekö... Suokaa minun vielä kysyä ... pelkästä uteliaisuudesta: oletteko koskaan nukkunut yötä jossakin heinäproomussa Nevalla?

— En, sitä en ole vielä tehnyt, vastasi Raskolnikov, — miksi sitä kysytte?

— Juuri siksi, kun minä sen olen tehnyt ja vielä useampana yönä...

Hän täytti lasinsa, joi sen pohjaan asti ja vaipui mietteisiin. Hänen vaatteillaan ja tukassaan näkyi todellakin heinän jälkiä. Se oli kylläkin mahdollista, ettei hän viitenä viime päivänä ollut riisunut vaatteita yltään, eikä pessyt itseään. Ennen kaikkea olivat kädet likaset, ihraset, punaset ja pitkäkyntiset.

Hänen keskustelunsa näytti herättävän yleistä, joskaan ei suurta huomiota. Myymäpöydän takana olevat pojat alkoivat tyrskiä. Isäntä tuli sivuhuoneesta kuullakseen "leikinlaskijaa". Hän istuutui eräaseen kulmaukseen ja haukotteli. Marmeladov oli nähtävästi vanhimpia kundeja täällä. Hän oli luultavasti tottunut tuohon kummalliseen, kiemuraiseen puhetapaansa krouvikeskusteluissa tuntemattomien henkilöitten kanssa. Tämän omituisuuden tapaa useilla retkuilla, etenkin sellaisilla, joita kohdellaan ankarasti kotonaan ja jotka saavat kärsiä paljon. He koettavat sentähden ikäänkuin pitää itseään vahingottomina kaltaistensa seurassa ja toivovatpa vielä voivansa saavuttaa heidän arvonantonsa.

— Leikinlaskija! sanoi isäntä kuuluvasti, — mutta miksi ei sitten puuhaa mitään? Miksi ette hoida virkaanne, koska kuitenkin olette virkamies?

— Miksi en hoida virkaani, herraseni, vastasi Marmeladov, kääntyen suoraan Raskolnikovin puoleen ikäänkuin hän olisi tehnyt tuon kysymyksen. — Miksi en hoida virkaani? Eikö se ole minulle kiusallista tämä paikasta toiseen kuljeskeleminen, toimittamatta pienintäkään työtä. Kun herra Lebesjatnikov

kuukausi sitten omakätisesti löi vaimoani ja minä makasin vieressä juovuksissa, ettekö silloin usko, että minä kärsin? Suokaa anteeksi, nuori mies, oletteko koskaan kokenut, hm ... niin ... esimerkiksi pyytänyt rahaa joltakin toivomatta saavanne?

— Ehkäpä ... se on ... mitä tarkoitatte ... toivomatta saavansa?

— Tarkoitan vallan toivottomasti, niin että edeltä päin on varma siitä, ettei saa mitään. Te tiedätte esimerkiksi, jo varmasti edeltä päin, että se ja se suopea ja hyödyllinen kansalainen ei muutamissa tapauksissa ole halukas lainaamaan teille rahojaan; sillä, kysyn minä, miksi hän sen tekisi? Hänhän kyllä tietää ettei hän saa niitä takaisin. Ehkä sääliväisyydestä? Mutta herra Lebesjatnikov, joka nuuskii tietoonsa kaikki uudet teoriat, selitti äskettäin minulle, että meidän päivinämme pitävät tieteet sääliväisyyttä jonakin vallan ei-siedettävänä, kuten esimerkiksi Englannissa, jossa harjotetaan valtiotaloutta. — Miksi, kysyn siis teiltä, tulisi teille lainata rahaa? Ja kuitenkin, vaikka jo edeltäpäin tiedätte jotenkin varmasti, ettei siitä ole mitään hyötyä, kuitenkin menette hänen luokseen ja...

— Mutta miksi? kysyi Raskolnikov.

— Kun teillä ei ole mitään muutakaan keinoa, eikä muuta paikkaa, jonne voisitte mennä? Joka ihmisellähän täytyy lopuksi olla mahdollisuus voida paikkaan tai toiseen. Sillä voihan tulla aikoja, jolloin ehdottomasti on mentävä johonkin paikkaan! Kun ainoa tyttäreni ensi kerran läksi kadulle keltainen lippu mukanaan, menin myös minä ... sillä ainoalla tyttärelläni on keltainen lippu [poliisin valvonnan alla olevilla yleisillä naisilla on Pietarissa keltainen lippu merkinä siitä, että ovat kirjoihin merkityt], lisäsi hän selitykseksi, samalla katsahtaen vierustoveriinsa vähän rauhattomana. "Ei tee mitään, herrani, ei tee kerrassaan mitään!" kiiruhti hän rauhallisen näköisenä selittämään, kun pojat myymäpöydän takana alkoivat virnistellä ja itse isäntäkin veti suunsa nauruun, "ei tee mitään! Tämä virnistely ei ollenkaan suututa minua, sillä se on yleisesti tunnettu asia ja kaikki salainen on paljastettava. Sitä paitsi en minä puhu siitä ylenkatseella, vaan nöyryydellä. Mutta niitten olla!... Kas sellainen ihminen!... Luvallanne, nuori mies, voitteko ... mutta ei, ilmaistakseni ajatukseni paremmin: ei *voitteko*, vaan *rohkenetteko* katsoa minua silmiin ja väittää jyrkästi, etten minä ole sika?"

Raskolnikov ei vastannut sanaakaan.

— Hyvä, jatkoi puhuja ensin odotettuaan, kunnes kovaääninen naurun hihitys oli loppunut, — olkoonpa niinkin, että *minä* olen sika, mutta vaimoni on nainen! Joskin minä olen eläin, niin onhan vaimoni, Katerina Ivanovna, sivistynyt nainen ja esikuntaupseerin tytär. Olkoonpa niinkin, että minä olen roisto, mutta hän on valistunut sielu ja sangen hienotunteinen, joka johtuu siitä kasvatuksesta minkä hän on saanut. Ja kaikesta tästä huolimatta ... voi jospa hän vain tahtois olla sääliväinen minua kohtaan! Herrani, herrani, joka ihmisellä täytyy toki olla ainakin *yksi* sellainen paikka, jossa häntä kohtaan tunnetaan sääliä! Tosin on Katerina Ivanovna ylevä nainen, mutta sentään harjottaa hän vääryyttä minua kohtaan... Ja vaikkakin minä kyllä ymmärrän, että hän minua tukasta vetäessä tekee sen sääliväisyydestä (sillä toistan sen punastumatta, hän vetää minua tukasta, nuori mies, toisti hän vielä entistään arvokkaammin, kun hän uudelleen kuuli naurun hihitystä), mutta, Jumala paratkoon, jos hän kerran ... mutta, ei, ei! Kaikki tämä on vallan mitätöntä ja sen arvoista, ettei siihen kannata tuhlata sanoja. Se on jo jonkun aikaa tapahtunut sangen usein ja monta kertaa olen hänelle tuottanut ikävyyksiä, mutta ... kohtaloni on nyt kerran sellainen, sillä minä olenkin parantumaton halju!

— Luonnollisesti! huomautti isäntä haukotellen.

Marmeladov iski nyrkkinsä tanakasti pöytään.

— Kohtaloni on nyt sellainen! Ajatelkaa, herrani, ajatelkaa, olenpa juonut hänen sukkansakin! Hänen vuohenkarvasen kaulahuivinsa olen myös juonut; hän oli sen saanut ennen, se oli hänen omansa ... minä en edes ollut itse sitä hänelle lahjottanut, ja me asumme eräässä kylmässä hökkelissä, ja hän on kylmettänyt itsensä talvella, ja hän on alkanut yskiä, yskiä verta. Meillä on kolme pientä lasta, ja Katerina Ivanovna tekee työtä aikasesta aamusta myöhäiseen yöhön; hän pesee ja puhdistaa ja pitää lapset puhtaina, sillä, hän on nuoruudestaan saakka tottunut puhtauteen, mutta on heikkorintainen ... taipuisa kitumaan, ja se kaikki tuottaa minulle niin pahaa. Uskotteko, etten tunne sitä? Ja mitä enemmän juon, sitä pahempi on ollakseni. Miksi sitten juon?... Siksi, että päihtymyksestä etsin sääliväisyyttä ja myötätuntoa ... juon siksi, kun *tahdon* kärsiä kaksinverroin!

Hän painoi päänsä kuin epätoivoissaan pöytää vasten.

— Nuori mies, jatkoi hän, samalla taasen kohottautuen entiseen asentoonsa, — kuvittelen voivani lukea kasvoistanne suruisan piirteän. Näin sen jo kohta silloin, kun tulitte tänne ja siksi käännyn myös heti teidän puoleenne. Nähkääs, jos kerron teille historian omasta elämästäni, niin en tee sitä siksi, että vetäisin puoleeni näitten laiskurien huomion, jotka sitä paitsi tuntevatkin sen kokonaisuudessaan, vaan siksi, kun haluan saada puhua sivistyneen ja säälivän ihmisen kanssa. Sen vuoksi tietäkää, että vaimoni

on kasvatettu hienossa kuvernementtiaateliston instituutissa, tanssi huivitanssia kuvernöörin ja muun korkean herrasväen kanssa, josta hän sai mitalin ja kiittävän palkintotodistuksen. Mitalin ... no, niin ... mitalin olemme myyneet ... jo kauvan sitten ... todistus on vielä hänen matka-arkussaan —sen näytti hän jo sangen kauvan sitten emännällemme. Ja vaikkakin hän on riidoissa emännän kanssa, tahtoo hän kuitenkin loistaa sillä kenen edessä tahansa ja muistella iloisia, kauvan sitten kuluneita päiviä. Sitä en minä kiellä häneltä, enkä moiti häntä siitä, sillä se on hänen ainoa jäljellä oleva muistonsa ... kaikki muu on poissa. Niin, kyllä hän on hieno nainen kaikin puolin ylpeine ja vakavine luonteineen. Hän pesee itse lattiansa ja syö vain ruisleipää, mutta hän ei puhu vähintäkään muista. Hän ei tahtonut kuunnella herra Lebesjatin kovin törkeyksiä, ja kun herra Lebesjatin kov löi häntä siitä, joutui hän vuoteen omaksi, ei niin paljon pahoinpitelyn kuin sen vuoksi, että katsoi kunniaansa loukatun. Silloin kun minä hänet sain, oli hän leski ja kolmen lapsen äiti, joista toinen oli toistaan pienempi. Hän oli juossut vanhempainsa luota kotoa ensimmäisen miehensä, erään jalkaväen upseerin kanssa, ja oli mennyt naimisiin hänen kanssaan pelkästä rakkaudesta. Hän rakasti miestänsä rajattomasti, mutta tämä alkoi pelata, joutui oikeuteen ja kuoli. Jopa mies viime aikoina tapasi lyödä vaimoaan, ja vaikkakaan ei tämä sitä ottanutkaan suostuvaisena vastaan, jonka minä voin varmasti, vakuuttaa, niin muistelee hän miestänsä kuitenkin kyynelsilmin ja asettaa hänet minun esikuvakseni, ja minä olen iloinen, olen todellakin iloinen siitä, että hän ainakin mielikuvituksissaan uskoo kerran olleensa onnellinen... Olipa hän sitten leskenä kolmen lapsensa kera, sangen kaukana autiossa seudussa, jossa minäkin oleskelin siihen aikaan niin toivottomassa köyhydessä, ettei sitä voi kuvata, vaikkakin olen nähnyt paljon senlaatuista. Kaikki hänen sukulaisensa olivat hyljänneet hänet ... mutta hän oli myös ylpeä, liian ylpeä. Silloin, herrani ... silloin tarjosin minä hänelle käteni ... olin leskimies ja omasin neljäntoistavuotiaan tyttären ensimmäisestä vaimostani... En voinut nähdä sellaista kurjuutta ja te voitte arvata, miten suuri hänen onnettomuutensa lie ollut jos ajattelette, että hän, sivistynyt, hyvän kasvatuksen saanut ja hyvästä perheestä lähtenyt voi mukautua ottamaan minut miehekseni. Ja hän otti minut, itkien, nyyhkyttäen, käsiään väänellen hän otti minut ... eihän hänellä ollut muuta keinoa. Ymmärrätkö mitä keinotonna oleminen tahtoo sanoa? Ei, sitä on teidän mahdoton käsittää... Ja kokonaisen vuoden täytin minä velvollisuuteni uskollisesti ja kunnollisesti ja tuohon (hän osotti viinapulloa) en koskenut, sillä kyllä minullakin on kunniatuntoa. Mutta sitä ei riittänyt; menetin paikkani ... samaten olematta itse siihen syyllinen ... muutamat hallintomuutokset olivat syynä siihen ... ja niin aloin minä uudestaan. Siitä on jo puoli vuotta, kun me pitkän, pitkän paikasta toiseen kuleskelemisen jälkeen ja sanomattomia vaivoja kestätyämme muutimme tähän komeaan, lukemattomilla muistomerkeillä koristettuun pääkaupunkiin. Täällä sain taas paikan — ja menetin sen uudelleen. Ymmärrätkö, tällä kertaa se oli oma syyni, sillä nyt oli kohtaloni noussut vastaan... Nyt asumme erään Amalia Feodorovna Lippewechsel nimisen naisen hökkelissä, mutta millä me elämme ja mitä me hänelle maksamme ... sitä en tiedä. Paitsi meitä asuu siellä useita muitakin ... oikea Sodoma, kammottava ... hm ... niin... Kuitenkin on ensimmäisestä avioliitostani syntynyt tyttäreni nyt täysikasvuinen; ja siitä en kerro mitään, mitä hänen täytyy kokea äitipuolensa vuoksi. Sillä vaikka Katerina Ivanovnulla on sangen jalot tunteet ja ajatustapa, niin on hän kuitenkin tulinen äkkiä suuttuva nainen, joka ei voi hillitä itseään. Niin ... mutta sehän on niin samantekevää. Sonja ei luonnollisestikaan ole oppinut mitään erikoista, kuten voitte arvatakin. Minä koetin kolme neljä vuotta sitten käydä maantieteen ja maailmanhistorian hänen kanssaan päästä päähän, mutta, koskei minulla itselläni ole sopivia oppikirjoja, syystä että ne kirjat, mitkä minulla oli ... niin, niitä ei minulla ole enää ... ja sillä lailla tuli opetuksessa tenä eteen. Me lopetimme Kyrokseen, Persian kuninkaaseen. Ehdittyään sitten kypsyeempään ikään, luki hän muutamia romaaneja ja nyt viimeksi herra Lebesjatin kovin välityksellä Levisin fysiologiaa ... tunneteko sen teoksen?... Hän luki sen suurella mielenkiinnolla; paikka paikoin luki hän ääneensä meille kaikille; se on hänen koko sivistyksensä. Nyt käännyn erikoisesti teidän puoleenne, herrani, kysymyksellä: miten paljon voi teidän mielipiteenne mukaan köyhä, mutta kunniallinen tyttö ansaita rehellisellä työllä? Töin tuskin viittätoista kopekkaa päivässä, herrani, jos hän on kunniallinen, eikä omaa taipumuksia erääseen määrättyyn, ja sen hän voi, ellei vaan koskaan pane käsiään ristiin! Ja sitten ei herra valtioneuvos Ivan Ivanovitsh Klopstock ole kaupan päällisiksi ... oletteko kuullut puhuttavan hänestä? ... maksanut hänelle ompelupalkkaa puolesta tusinasta paitoja, olipa hän ajanut tyttäreni uloskin soimaten häntä, polkien jalkaansa ja sanoen hänelle rivouksia päin naamaa sillä tekosyyllä, ettei tyttö ollut ottanut oikeata mittaa paidankauluksesta. Ja kotona nälkääntyneet lapset... Katerina Ivanovna kulkee edes ja takaisin huoneessa ja väänтелеe käsiään, punaset pilkut hänen kasvoillaan tulevat näkyvämmiksi ... se johtuu hänen sairaudestaan: "Sinä juoppolalli, mitä hyötyä sinusta tosiaan tässä talossa, syöt, juot ja lämmittelet sillä aikaa kun lapset eivät ole kolmeen päivään nähneet leipäpalastakaan!" Minä makasin sillä kertaa ... no, miksempä siitä puhuisi? ... makasin juovuksissa ja kuulin mitä Sonjani vastasi (hän on niin kärsivällinen ja hänellä on niin viehättävä ääni ... pieni, vaalea tyttölapsi, kalpea ja laihakasvoinen): "Mutta Katerina Ivanovna", sanoi hän, "tulisiko minun sitten ruveta *sellaiseksi*?" Darja Franzovna, pahamaineinen nainen, joka jo useamman kerran oli ollut tekemisissä poliisin kanssa, oli jo usein antanut emännällemme puheen aihetta... "Niin, ja olisiko se sitten niin suuri onnettomuus," vastasi Katerina Ivanovna pilkallisesti ... "maksakohon vaivaa säilyttää sitä ... sitä kallisarvoista aarretta?" Ei, älkää tuomitko häntä, herrani, älkää laskeko sitä hänelle pahaksi! Hän ei sanonut sitä täysin tietoisena, hän oli kiihtyneessä, sairaloisessa tilassa, nälistyneet lapsi raukat itkivät hänen ympärillään, hän

sanoikin sen myös enemmän loukatakseen kuin katkerana totena... Sillä Katerina Ivanovnulla on nyt kerran niin tulinen luonne, ja kun lapset alkavat itkeä, vaikkakin vain nälästä, silloin hän heti iskee kätensä heihin ... ja sitten minä näen, että Sonetshka nousee makuulta kello kuuden tienoissa, ottaa ylleen kaulaliinansa ja viittansa ja lähtee... Kello yhdeksän hän palasi. Sisään tultuaan menee hän kohta Katerina Ivanovnan luo ja laskee vajeten kolmekymmentä ruplaa pöydälle. Sanakaan ei hän sanonut, ei myöskään kohottanut päätään, hän otti vain suuren, vihreän *drap de dame* saalimme (meillä on nimittäin *drap de dame* shaali), peitti sillä päänsä ja laskeutui vuoteelle pää seinään päin käännettynä; silloin tällöin kulki pikku ruumiissa väristys harteista jalkoihin... Mutta minä makasin samanlaisena kuin ennenkin... Ja silloin minä näin, nuori mies, näin, miten Katarina Ivanovna, samaten sanaakaan sanomatta, meni Sonetshkan pikku vuoteen ääreen ja polvistui siihen, suuteli hänen jalkojaan, eikä tahtonut kohottautua, ennenkuin molemmat vaipuivat uneen toistensa syliin ... kumpikin heistä ... kumpikin heistä ... niin ... ja minä ... makasin juopuneena!

Marmeladov vaikenä, aivan kuin olisi ääni lopahtanut. Sitten hän täytti nopeasti lasin, joi siitä ja rykäsi.

— Siitä ajasta saakka, herrani, jatkoi hän hetken vaitiolon jälkeen, — siitä ajasta saakka ja erään epämiellyttävän tapauksen perusteella, ilkeitten ihmisten kantelujen johdosta ... erittäinkin oli Darja Franzovna syypää siihen, siksi ettei hänelle puheensa mukaan oltu osotettu riittävää kunnioitusta ... siitä ajasta saakka oli siis tyttäreni Sofia Semenovna pakotettu hankkimaan keltaisen lipun, eikä voinut sen vuoksi asua luonamme. Emäntämme, Amalia Feodorovnakaan ei voinut suostua siihen, vaikkakaan hänellä ei ennen ollut mitään Darja Franzovnaa vastaan eikä herra Lebesjatnikovkaan ... hm... Ja juuri Sonjan johdosta joutuivat Katerina Ivanovna ja herra Lebesjatnikov vastakkain. Ennen tähtäili hän itse Sonetshkaa ja nyt oli hänen kunniantuntoaan äkkiä loukattu. "Mitä," sanoi hän, "tuleeko minun, niin valistuneen miehen, asua samassa talossa kuin *sellainen*?" Mutta sitä ei Katerina Ivanovna voinut sietää tyyneenä, vaan alkoi puolustaa Sonetshkaa ... niin, ja sitten se tapahtui... Nyt tulee Sonetshka luoksemme korkeintaan hämärän aikana ja auttaa Katerina Ivanovnaa ja jakaa kanssamme niin hyvin kuin voi... Hän on vuokrannut huoneen räätäli Kapernaumovilta; Kapernaumov on halvattu ja änkyttää, koko hänen lukuisa perheensä sammaltaa samaten, samoin hänen vaimonsa ... he asuvat kaikki samassa huoneessa, mutta Sonjalla on oma kamarinsa ... hm, niin! ... he ovat hyvin köyhää väkeä ja sammaltavat, niin... Minä siis nousin seuraavana aamuna ja läksin hänen ylhäisyytensä, Ivan Afanasjevitshin luo. Tunneteko hänen ylhäisyyttänsä Ivan Afanasjevitshia?... Ette?... No, silloinpa ette tunne Jumalan armoa nauttivaa ihmistä! Hän on ... puhdasta vahaa ... vahaa Jumalan silmissä; hän sulaa kuin vaha! Kyyneleet pulpahtivat hänen silmiinsä, kun hän oli saanut kuulla kaiken. "Hyvä," sanoi hän, "Marmeladov, tosin olet sinä kerran ajanut odotukseni karille ... mutta tahdon ottaa sinut vielä kerran palvelukseen omalla vastuullani" ... hän käytti juuri näitä samoja sanoja ... "muista se ja mene!" Suutelin tomua hänen jalkansa alla ... luonnollisesti ajatuksissani, sillä todellisuudessa ei hän, kunniajäsen, valistuneen ajatustavan valtiomies, koskaan olisi sitä sallinut; palasin kotiin ja kun kerroin saavani takaisin virkani, saavani palkan, Jumalani, mikä ilo siitä syntyi.

Marmeladov vaikenä uudelleen sangen liikuttuna.

Nyt tuli kadulta sisään koko joukko juopuneita miehiä. Heillä oli posetivi mukanaan, jota eräs heistä soitti, ja seitsemänvuotinen, käheä lapsenääni lauloi Hutorokia. Kapakassa alettiin hoilata. Isäntä ja tarjoilijat saivat työtä palvellessaan vastatulleita. Marmeladov jatkoi kertomustaan välittämättä tulijoista. Hän näytti jo sangen uupuneelta, mutta mitä päihtyneemmäksi hän tuli, sitä puheliaammaksi hän myöskin tuli. Äskeinen onnensa sai hänet elpymään ja kohottipa vielä ikäänkuin ilonloisteen hänen kasvoilleen. Raskolnikov kuunteli tarkkaavasti hänen kertomustaan.

— Siten se tapahtui, herrani, ja siitä on nyt noin viisi viikkoa ... niin... Tuskin olivat he, sekä Katerina Ivanovna että Sonetshka, saaneet tietää sitä, ennenkuin, Herra paratkoon, tuntui siltä kuin olisin joutunut taivaan valtakuntaan. Muulloin, kun eläimenä lojuin lattialla, kuulin vain haukkumasanoja. Mutta nyt he kulkivat varpailtaan; lasten tuli olla hiljaa kuin rotat: "Semjon Saharitsch on väsynyt konttorityöstään ja lepää ... tsth ... tsth!" Ja sitä en minä käsittänyt vielä tänäänkään, mistä he saivat rahaa uuteen, siistiin virkapukuun ... yksitoista ruplaa viisikymmentä kopeekkaa... Saappaat, kaulus ... komea takki ... kaikki yhdellätoista ja puolella ruplalla ... ja kaikki vallan erinomaista! Kun ensipäivän aamulla palasin konttorista kotiin, oli Katerina Ivanovna valmistanut kaksi ruokalajia, keittoa ja suolaa, lihaa ynnä piparjuurta ... sellaista emme olleet koskaan ennen kokeneet. Hänellä ei ollut kerrassaan mitään vaatteita, ei kerrassaan mitään ja nyt oli hän pukeutunut vallan sellaiseksi kuin olisi hän ollut lähdössä kesteihin ... eikä ainoastaan ulkonaisesti muuttunut! Hän ymmärtää tehdä vallan tyhjästäkin jotakin! Tukka kauniisti koottu, puhdas kaulus ja puhtaat kalvosimet ... ja hän oli vallan toinen ihminen, nuorempi, kauniimpi. Sonetshka, kyyhkyläiseni, oli lainannut meille rahaa. "Nyt ei minun enää kauvemmin sovi tulla luoksesse, toisinaan vain kerran hämärässä, kun ei kukaan näe minua! Ja kuulkaapa! Kun minä eräänä iltapäivänä tulin kotiin ja laskeuduin vähän vuoteelle, mitä luulette silloin tapahtuneen? Vaikka Katerina Ivanovna tuskin viikkoa sitten oli tulisesti riidellyt emäntämme Amalia Feodorovnan kanssa ... ei hän voinut kieltäytyä ilosta saada tarjota hänelle kahvia. Kokonaista kaksi

tuntia istuivat he yhdessä ja pakisivat yhtä mittaa: 'Nähkääs, kun Semjon Saharitsh on saanut paikkansa takaisin ja saa palkkaa, niin piti hänen henkilökohtaisesti käydä tervehdyksellä hänen ylhäisyytensä luona ja hänen ylhäisyytensä tuli itse ulos, antoi kaikkien muitten odottaa ja vei Semjon Saharitshin kädestä pitäen toisten nähden kabinettiinsa. Entä sitten, entä sitten! Minä olen kyllä, sanoi hän, Semjon Saharitsh, ottaen huomioon taipumuksenne ... mutta koska nyt olette luvannut minulle ... ja koska meillä teidän eronne jälkeen on tapahtunut vähän tyhmyyksiä ... kuuletteko ... niin luotan kuten sanottu kunniasanaan.' Se tahtoo sanoa, että kaiken tuon, se tietäkää, Katerina Ivanovna itse keksi, mutta ei yhtään kevytmielisyydestä tai kerskumishalusta! Ei, hän uskoo sen kaiken itsekin, itse hän lohdutteleikse mielikuvillaan, Jumala paratkoon! Enkä minä soimaa häntä, en, sitä en voi... Kun minä kuusi päivää sitten annoin hänelle ensimmäisen palkkaeräni, kaksikymmentä kolme ruplaa neljäkymmentä kopekkaa kokonaisenaan, kutsui hän minua 'pikku kalakseen'. 'Sinä oma pieni kalani,' sanoi hän. Ja meidän kesken sanottuna, voitteko käsittää sitä? ... Olenko minä ehkä kaunis vai vain säännöllinen aviomies? Mutta silti nipisti hän minua poskesta ja kutsui minua omaksi pikku kalakseen".

Marmeladov vaikenä, hänen teki mielensä nauraa. Mutta äkkiä alkoi alaleuka vavista ... hän koetti kuitenkin vastustaa sitä. Kapakoitsija, hänen illettävä ulkomuotonsa, viisi heinäproomussa vietettyä yötä ... viinapullo ja lopuksi tuo sairaloinen rakkaus vaimoonsa ja perheeseensä saattoivat hänen kuulijansa vallan ymmälle. Raskolnikov kuunteli jännitetyn tarkkaavana, mutta hän kärsi samalla. Hän oli vihanen itselleen, syystä että oli moisessa paikassa.

— Herra, hyvä herra! huudahti Marmeladov tyynnyttyään, — oi, herrani! Te ehkä ajattelette kuten nuo muut tuolla, että kaikki tämä on sangen naurettavaa ja minä vain vaivaan teitä näillä kurjilla perhe-elämäni koskevilla pikkuseikoilla; mutta minun mielestäni se ei ole nauramisen arvoista, tunnen sen kokonaisuudessaan... Ja koko tämän elämän onnellisimman päivän ja sitä seuraavan illan toimi mielikuvitukseni vilkkaasti tehdessään suunnitelmia siitä, miten kaikki järjestettäisiin tulevaisuutta varten, miten minun olisi lapset puettava, miten voisin hankkia vaimolleni hyvät, tyynät päivät, miten pelastaisin tyttäreni kunnianttomasta elämästä ja uudelleen ottaisin hänet perheen hoteisiin ... ja paljon, paljon muuta ... kaikkea tätä uskalsin toivoa, herrani!... Mutta sitten, arvoisa herra, (Marmeladov vavahti äkkiä, kohotti päänsä ja katsoi kuuntelijaansa suoraan silmiin) sitten, näitten kaikkien mielikuvien jälkeisenä päivänä, siis tasan viisi päivää sitten, otin minä illalla kavalalla tavalla, kuin varas sydänyöllä, matka-arkun avaimen Katerina Ivanovnalta, varastin jällellä olevan palkkani (miten paljon sitä oli, en enää tiedä) ja nyt, katsokaa nyt minuun ... nyt on kaikki mennyttä, jok'ikinen huikkonen! Viiteen päivään on ole ollut kotona, siellä minua haeskellaan; paikkani olen menettänyt, takki on siirtynyt Egyptin sillan luona olevalle krouvarille ... sijaan sain tämän rääsyn ... ja ... nyt on kaikki menetettyä!

Marmeladov iski nyrkillä otsaansa, puri hampaitaan, sulki silmänsä ja tuki suruisena kyynäspäitään. Mutta minuutin kuluttua siitä muuttuivat hänen kasvonsa äkkiä ja teeskennellyn viekkouden ja teennäisen julkeuden ilme kasvoillaan katsoi hän Raskolnikoviin, alkoi nauraa ja sanoi:

— Tänään olin Sonjan luona ja kerjäsinkin häneltä rahaa saadakseni kohmelon pois päästä, heh, heh, hee!

— Ja antoiko hän sinulle mitään? huudahti eräs vastatulleista, alkaen nauraa täysin kurkuin.

— Katsohan, tämä pullo on ostettu hänen rahoillaan, vastasi Marmeladov kääntyen taas Raskolnikovin puoleen. — Kolmekymmentä kopekkaa työnsi hän minulle omakätisesti, ainoansa, siinä oli kaikki, mitä hänellä oli, näin sen itse ... mitään ei hän sanonut, katsoi vaan vaijeten minuun... Siten ei surra ja itketä täällä maan päällä ihmisten vuoksi, vaan ainoastaan tuolla ylhäällä; ei yhtäkään soimausta, ei yhtä ainoatakaan soimausta, ja se tuottaa enemmän kipua, paljon enemmän! Niin, kolmekymmentä kopekkaa, ja hän tarvitsee ne kuitenkin itse niin erittäin kipeästi, eikö totta? Ettekö tekin usko samaa, herra hyvä? Hänenhän on pidettävä itsensä niin puhtaana ja siistinä kuin mahdollista; ja tämä puhtaus, juuri tämä puhtaus, te ymmärrätte kai minua, maksaa rahaa! Käsitättekö? Niin, ja sitten tarvitsee hän pomadaa, vallan totta, ehdottomasti, ja tärkätyt liinavaatteet ... hienot, erittäin sirot jalkineet voidakseen näyttää pienen jalkansa, kun on astuttava vesilätäkön yli! Ymmärrättekö, herrani, ymmärrättekö, mitä sellainen puhtaus tahtoo sanoa? Hyvä, ja minä, hänen oma isänsä, olen nyt ottanut häneltä nämä kolmekymmentä kopekkaa, käyttäkseni ne juomiseen! ja minä juon ... ja olen ne jo juonut!... Kuka tahtoo nyt tuntea sääliväisyyttä minunlaistani kohtaan? Voitteko pahoin minun tähteni, herrani, vai ettekö? Sanokaa, herra, onko teillä sääliväisyyttä minua kohtaan vai eikö? Heh, heh, heh, hee!

Hän tahtoi täyttää lasinsa, mutta pullossa ei ollut mitään, se oli tyhjä.

— Sinäpä juuri olisit omiasi ansaitsemaan toisten säälin, vastasi isäntä, joka uudelleen oli lähestynyt.

Kuului naurua ja haukkumasanoja. Ne, jotka olivat kuunnelleet kertomusta, nauroivat ja tekivät pilkkaa, toiset samaten, mutta ainoastaan erotetun virkamiehen lausunnon johdosta.

— Tuntee sääliä? Miksi tuntee minua kohtaan sääliä? huudahti Marmeladov äkkiä, nousten samalla seisaalleen ja ojentaen kätensä, aivan kuin olisi hän vain odottanut tätä sanaa. — Miksi tuntee sääliä, sanot sinä? Niin, eipä totta tosiaan olekaan mitään syytä tuntee sääliä minua kohtaan! Ristiin tulee minut naulita, ristiin naulita, vaan ei tuntee sääliä! Niin, tuomari, ristiinnaulitse hänet, ristiin naulitse ... mutta silloin kun ristiinnaulitset hänet, niin sääli häntä! Ja silloin tulen itse luoksesi ristiinnaulittavaksi, sillä en janoa iloa, vaan kärsimyksiä ja kyyneleitä! Luuletko sinä sitten, krouvari, että tämä pullosi on tuottanut minulle iloa? Surua ja tuskaa olen etsinyt sen pohjalta, surua ja kyyneleitä ja siten olen löytänyt ja saanut. Hänellä on kyllä sääliväisyyttä, joka on laupias meitä kaikkia kohtaan, hän, ainokainen, hän on myös kaikkien tuomari! Ja se päivä on tuleva, jolloin hän kysyy. "Missä on se tytär, joka on myynyt itsensä pahan, sairaan äitinsä ja vierasten pikkulasten hyväksi? Missä on se tytär, joka tunsu hellyyttä maallista isäänsä, hyödyttöntä juoppoa kohtaan, inhoamatta hänen elämellistä elämäänsä?" Ja hän sanoo: "Tulkaa luokseni! Olen jo kerran ennen antanut sinulle anteeksi ... kerran antanut anteeksi ... myös nyt olkoot lukuisat syntisi annetut sinulle anteeksi, sillä sinä olet paljon rakastanut!" Hän antaa Sonjalleni anteeksi, minä tiedän sen, hän antaa hänelle anteeksi!... Sillä kun minä olin Sonjan luona, tunsin sen sydämeni sisimmässä... Ja hän tuomitsee kaikki ja antaa anteeksi kaikille, sekä hyvälle että pahoille, sekä viisaille että tyhmille ... ja kun hän on langettanut tuomionsa heistä kaikista, silloin hän myös kutsuu meidät esille: "Astukaa lähemmäksi," sanoo hän, "myös te! Astukaa lähemmäksi, te juoppolallit, te huorintekijät!" Ja silloin tulevat kaikki pelotta esiin ja astuvat hänen eteensä. Ja hän sanoo: "Te viisaat, te jotka käyttäydytte kuin eläimet ja olette niiden kaltaisia, tulkaa myös te tänne luokseni!" Ja viisaat ja ymmärtäväiset vastaavat: "Herra, miksi suvaitset aina myös heidän tulla luoksesi?" Ja hän vastaa heille: "Siksi annan heidän tulla luokseni, te viisaat ja ymmärtäväiset, kun ei kukaan heistä pidä itseään arvokkaana tulemaan luokseni" ... Ja hän ojentaa kätensä heitä kohti, ja me kumarrumme sen puoleen, ja me itkemme ja ymmärrämme kaiken! Niin, silloin me ymmärrämme kaiken, ja kaikki sen ymmärtävät ... ja Katerina Ivanovna ... myös hän ymmärtää sen... Herra, lähestyköön sinun valtakuntasi!

Hän vaipui takasin penkille uupuneena ja voimattomana. Välittämättä kenestäkään ja unohtaen ympäristönsä vaipui hän syviin ajatuksiin. Hänen sanansa olivat tehneet jonkin vaikutuksen; silmänräpäyksen vallitsi hiljaisuus, mutta pian sen jälkeen kajahteli huone uudelleen naurusta ja nimittelyistä.

— Ihana tuomio!...

— Tyhmää puhetta!...

— Kaunis virkamies ... j.n.e., j.n.e.

— Tulkaa, herra, sanoi Marmeladov äkkiä nostaen päänsä ja kääntyen Raskolnikovin puoleen, — seuratkaa minua kotiin ... minä asun Koselin talossa pihan puolella. Nyt on jo aika ... kotiin Katerina Ivanovnan luo.

Raskolnikov olisi mielellään lähtenyt jo aikoa sitten, mutta hän oli päättänyt auttaa miestä. Heti osottautuikin, että Marmeladovin jalat olivat paljon heikommat kuin hänen suunsa; hän nojasi toveriinsa. Matkaa oli pari kolme sataa askelta. Mitä lähemmäksi taloa he tulivat, sitä enemmän lisääntyi ryypiskelijäin rauhattomuus ja pelko.

— Nyt en pelkää Katerina Ivanovnaa, kuiskasi hän mielenliikutuksessaan, — en myöskään sitä, että hän vetää minua tukasta. Mitäpä tukasta on väliä ... lorua ... sen vakuutan teille ... vieläpä minä toivoisin, että hän pöyhisi hivuksiani ... sitä en minä pelkää ... mutta minä pelkään hänen silmiään niin, silmiään ... punasia pilkkuja poskipäillä, niitä myös pelkään ... ja sitten ... pelkään hänen vetävän henkeään. Oletteko koskaan huomannut tarkastaa, miten sitä tautia poteva vetää henkeä ... kiivaassa liikituksen tilassa?... Pelkään myös lasten itkua... Sillä ellei Sonja ole antanut heille mitään syötävää, niin ... en tiedä ... en todellakaan tiedä! Mutta selkäsaunaa en pelkää... Tietäkää, herrani, etteivät sellaiset iskut ollenkaan koske minuun ... pikemmin he tuottavat mielihyvää minulle... Se on paljon parempi ... antakaa hänen vain lyödä minua ja oikein perinpohjin pehmittää... Tuossa on talo, Koselin talo. Hän on kaluseppä, saksalainen, rikas ... tepä, hitto vie, tuette minua hyvin!...

He kulkivat pihan poikki ja ylös neljänteen kerrokseen. Mitä korkeammalle he nousivat, sitä pimeämmäksi kävivät portaat. Kello oli tuskin yhtätoista, ja vaikkakaan ei Pietarissa tähän vuoden aikaan todellisuudessa ole yötä laisinkaan, niin oli portaissa kuitenkin sangen pimeätä.

Aivan portaitten päässä oli pieni sauhettunut ovi vallan avoinna; kynttilänpätkä valaisi sangen kurjaa, noin kymmenen askeleen pituista hökkeliä; käytävästä voi sen nähdä kokonaisuudessaan. Kaikki oli mullin mallin mitä suurimmassa epäjärjestyksessä, etenkin joukko lapsenryysyjä. Takimaisen nurkan edessä riippui risanen vuodeverho, luultavasti oli vuode sen takana piilossa. Huoneessa oli vain kaksi tuolia ja sangen rääsyinen vahakangaspeitteinen sohva, sen edessä yksinkertainen honkanen kyökkipöytä, maalaamaton ja liinaton. Pöydän reunalla oli läkkisessä jalustassa pätkä palanutta

talikynttilää. Näytti kuitenkin siltä, kuin olisi Marmeladovilla ollut oma huone, eikä mikään nurkka, mutta että tämä oli käytävähuone. Toisiin huoneisiin eli hökkeleihin, joihin Amalia Lippewechsel oli kerroksen jakanut, johtava ovi oli avoinna. Sieltä kuului melua, huutoa ja naurua. Tuntui siltä kuin olisi siellä juotu teetä ja pelattu korttia. Silloin tällöin sinkoili mitä kaksimielisimpiä sanoja.

Raskolnikov tunsu kohta Katerina Ivanovnan. Hän oli tavattoman laiha nainen, jotenkin suuri ja hyväkasvunen, hänellä oli vielä kaunis tummanruskea tukka ja suuria punasia pilkkuja poskipäillä. Hän asteli edes ja takaisin pienen huoneensa lattialla; huulet olivat kuivat ja hengitys säännötöntä, katkonaista. Hänen silmänsä olivat kuumehoitoiset, mutta katse oli terävä ja liikkumaton. Nämä riutuneet, mielenliikutuksesta kiihottuneet kasvat tekivät talikynttilän lepattavassa valossa kiusallisen vaikutuksen. Hän näytti olevan noin kolmikymmenvuotias, eikä tosiaankin sopinut Marmeladoville... Hän ei nähnyt eikä kuullut tulijoita; hän näytti aatoksineen olevan tykkänään muualla. Huoneessa oli sekä ummehtunutta että hiestävää; kuitenkin ei yksikään ikkuna ollut avoinna. Portailta tunkeutui pahahajuinen löyhkä, ja kuitenkin ei portaille vievää ovea oltu suljettu. Sisemmästä huoneesta tunkeutui pilvittäin tupakansavua. Vaimo yski, mutta ei silti sulkenut ovea. — Pienin pikku tyttö, joka oli noin kuuden vuoden vanha, nukkui lattialla, puoleksi istuen, kumarassa pää sohvaa vasten; poika, joka oli vuotta vanhempi, värisi koko ruumiiltaan, ja itki eräässä nurkassa; hän oli luultavasti saanut selkäänsä juuri vähää ennen. Vanhin, noin kymmenvuotias tytär oli pitkä ja kapea kuin tulitikku; hänellä oli vain paita yllään ja sekin oli täynnä reikiä ja repaleinen kaikkialta. Paljailla olkapäillä riippui vanha drap de dame -viitta, jonka hän ehkä oli saanut kaksi vuotta sitten, sillä nyt ulottui se hänelle ainoastaan polviin. Hän seisoi nurkassa veljensä vieressä, pitkä, kapea käsi kierrettynä hänen kaulaansa. Hän näytti tahtovan rauhoittaa veljeään, kuiskasi tälle jotakin, koetti saada häntä kaikella muotoa olemaan rupeamatta uudelleen itkemään, ja samalla kertaa seurasivat hänen suuret, suuret mustat silmänsä täynnä tuskaa äidin liikkeitä. Marmeladov astui huoneeseen; hän laskeusi polvilleen oven ääreen ja työnsi Raskolnikovia edellään. Kun vaimo näki tuntemattoman, jäi hän hämillään seisomaan hänen eteensä, mietti hetken ikäänkuin olisi ajatellut, miksi vieras oli tullut. Mutta hänestä näytti luultavalta, että vieras aikoi johonkin toiseen huoneeseen, sillä hänen huoneensahan oli vain läpikäytävä. Tätä ajatellessaan ei hän enää välittänyt vieraasta, vaan astui ulko-ovelle sulkeakseen sen. Huomattuaan miehensä siinä oven kynnyksellä polvillaan, huudahti hän äkkiä.

— Vai niin, huusi hän raivoissaan, — sinä olet siis palannut! Kuritushuonesikiö! Hylky!... Missä rahat ovat? Mitä sinulla on taskussa, näytäppä! Ja sinulla on toiset vaatteet? Missä vaatteesi ovat? Missä rahat ovat ... no, etkö voi avata suutasi?

Ja hän alkoi tarkastaa Marmeladovia. Tämä ojensi heti molemmat kätensä kuuliaisesti ja alamaisesti helpottaakseen täten taskujen tutkimista. Kopekkaakaan ei ollut löydettävissä.

— Missä rahat ovat? huusi vaimo, — voi, Jumalani, olisiko hän todellakin juonut ne kaikki? Matka-arkussa oli vielä kaksitoista ruplaa! ja raivoissaan tarttui hän miestänsä tukkaan ja veti hänet huoneeseen. Marmeladov helpotti hänen ponnistuksiaan nöyrästi ryömiessään polvillaan hänen perässään.

— Ja tämä on iloa minulle! Tämä ei ole kipua, va...ain i...iloa, herrani! huusi hän, kun Katerina Ivanovna veti häntä tukasta ja toisinaan painoi hänen otsansa lattiaan. Nukkuva lapsi heräsi ja alkoi itkeä. Nurkassa oleva poika ei voinut kauvemmin pidättäytyä, hän alkoi väristä, huutaa ja riippui tavattomassa tuskassaan, joka muistutti hysteristä kohtausta, ssaressaan. Vanhin tyttö värisi kuin haavan lehti.

— Hän on juonut ne ... kaikki, kaikki on hän juonut! huusi vaimoraukka epätoivossaan. — Vaatteetkin! Nälkä, nälkä! (hän väenteli käsiään ja osotti lapsia). — Voi, kyllä tämä vallan kirottua elämää! Ja te siinä, ettekö te häpeä! huusi hän kääntyen äkkiä Raskolnikovin puoleen. — Te kai tulette myös krouvista? Olette juonut hänen kanssaan? Ryypiskellyt hänen rahansa? Ulos!

Nuori mies lähti kiireesti tiehensä sanomatta sanaakaan. Avonaiselle ovelle oli kokoontunut useita uteliaita. Julkeita, virnisteleviä kasvoja, paperossit ja piiput hampaissa, tunkeutui paikalle. Sisään tulvi olentoja yönutuissa, paitahisillaan ja mitä kunnottomimmassa puvussa. Enimmin nauroivat he etenkin silloin, kun Katerina Ivanovna veti Marmeladovia tukasta ympäri huonetta ja tämä huusi, että se tuotti hänelle iloa. Jopa he tulivat sisään huoneeseenkin. Lopuksi kuultiin onnettomuutta ennustavaa huutoa: se oli itse Amalia Lippewechsel, joka tunkeutui joukon lomitse palauttaakseen järjestyksen omalla tavallaan ja jo sadannen kerran uhatakseen haukkuma- ja ruokottomia nimityksiä lasketellen vaimoraukkaa sillä, että saa jo seuraavana päivänä muuttaa tiehensä. Kun Raskolnikov läksi, sai hän tilaisuuden koota muutamia kuparilantteja taskustaan, jotka hän oli saanut takaisin krouvissa vaihtamastaan ruplasta. Huomaamatta laski hän ne ikkunalle. Mutta jo portailla hän katui ja aikoi kääntyä takaisin.

"Minkä tyhmyyden olen taaskin tehnyt," ajatteli hän. "Heillähän on Sonjansa, ja minä tarvitsen itse rahani." Hän huomasi kuitenkin olevan mahdotonta ottaa niitä takaisin, jota hän ei kyllä muuten olisi

tehnytään. Hän antoi siis rahojen jäädä paikoilleen ja läksi kotiin.

"Sonjahan tarvitsee myös pomadaa," ajatteli hän edelleen, mennessään kadun poikki ja nauraen pilkallisesti, "siisteys maksaa rahaa ... hm! Ehkä on Sonetshkalla tänään huono onni mukanaan; hänellehän voi tapahtua kuin metsästäjälle metsänriistan suhteen ... tai kuin kullankaivajalle ... ja silloin saattaisivat he huomenna olla pakotettuja ilman rahojani nuolemaan sormiaan ... Voi, voi, sitä Sonjaa! Mutta he ovat hyvin ymmärtäneet kaivaa itselleen kaivon siihen ... ja nyt he ammentavat vettä siitä! He käyttävät sitä nyt kuitenkin hyödykseen ja ovat tottuneet siihen. Ensin itkeneet ja valittaneet ja sitten tottuneet siihen! Ihminen, tuo lurjus, voikin tottua kaikkeen!"

Hän vaipui syviin mietteisiin.

"Mutta jos minä nyt valehtelin," huudahti hän äkkiä pakon painamana, "jospa ihminen ei todella olisikaan sellainen lurjus ... ihminen yleensä ... se on koko ihmiskunta ... niin silloin on se vallan samaa kuin että kaikki muu on ... on ennakkoluuloja, jotka ovat olemassa ainoastaan sitä varten, että saattavat pelkoa vereen ... ja niin kai asian laita todellisuudessa liekin."

III

Rauhattoman, väsyttävän unen jälkeen heräsi hän myöhään seuraavana päivänä mieli katkerana, hermostuneena, kättysenä ja katsahti vihasena ympärilleen huoneessaan. Se muistutti pientä häkkiä, oli noin kuusi askelta pitkä ja näytti muuten sangen kehnolta tahrasine, tomusine ja kaikkialta seinästä irronneine tapetteineen. Se oli niin matala, että jonkunkin pituinen ihminen olisi pelännyt kolauttavansa päänsä kattoon. Huonekalut olivat huoneen mukaset. Siinä oli kolme vanhaa, rikkinäistä tuolia, eräässä nurkassa oli maalattu pöytä, jolla oli muutamia kirjoja ja luentoja; se paksu tomukerros, joka ne peitti, ilmaisi hyvin, ettei niihin oltu pitkään aikaan koskettu; olipa siinä vielä lopuksi mahdoton, suuri sohva, joka oli melkein seinän pituinen ja puolen huoneen levyinen. Ennen oli siinä ollut kunnollinen karttunikankainen päällyys, nyt siitä repaleet roikkuivat. Se toimitti Raskolnikoville vuoteen virkaa. Usein hän nukkui sillä sellaisena kuin kivi ja seisoi: riisumattomana, peitteettä, ainoastaan vanhan, kuluneen päällystakkinsa peitossa ja pieni patja pään alla. Saadakseen päänalusen korkeammaksi, pinosi hän tavallisesti kaikki puhtaat ja likaset liinavaatteensa patjan alle. Sohvan edessä oli pieni pöytä.

Olisi vaikeata vajota syvemmälle ja tulla kurjemmaksi. Mutta nykyisessä mielentilassaan tunsu Raskolnikov itsensä jotenkin tyytyväiseksi. Hän oli vallan vetäynyt itseensä kaikesta, kuin kilpikonnan kuoreensa. Jopa se tyttö, jonka oli palveltava häntä, ja joka toisinaan katsahti hänen huoneeseensa, saattoi hänen sappensa kuohumaan ja suututti häntä. Sellaisten monomanien laita, jotka ovat riippuneet päähänpistossa tai toisessa, tapaa olla samallinen. Hänen emäntänsä oli kahden viime viikon kuluessa ollut lähettämättä ruokaa hänelle ja hän ei ollut vielä tähän asti mukautunut sopimaan hänen kanssaan. Nastasja, emännän ruuanlaittaja ja ainoa palvelijatar, oli itse asiassa sangen tyytyväinen vuokralaisensa mielialaan, sillä hän oli nyt tykkänään lopettanut siivoamisen ja tomuuttamisen tämän luona. Ainoastaan poikkeustapauksena, noin kerran viikossa otti hän luudan käteensä. Hän se oli nyt juuri herättänyt Raskolnikovin.

— Nouse jo, mitä siinä loijot ja nukut! huusi hän Raskolnikovin korvaan; — kello käy kymmenettä; toin sinulle teetä; tahdotko teetä? Olet kai lopen uupunut!

Raskolnikov avasi silmänsä, kokosi aatoksensa ja tunsu Nastasjan.

— Emäntäkö se teetä lähettää? kysyi hän kohottautuen vähän vitkallisesti ja unisesti sohvallaan.

— Luuletko emännän sellaista tekevän?

Hän asetti oman, halkinaisen teekuppinsa Raskolnikovin eteen ja laski kaksi palaa keltaista sokeria pöydälle. Kerran ennen oli hän jo tehnyt teetä keitetyistä lehdistä.

— Kas tässä, Nastasja, sanoi hän kourien taskuaan (hän oli nukkunut vaatteet yllään) ja vetäen esiin muutamia kuparilantteja, — mene ostamaan minulle sämpylää. Ota myös vähän makkaraa ruokakauppiaalta, mutta sitä halvempaa.

— Lähden heti noutamaan sinulle sämpylää, mutta etkö tahdo mieluummin kaalia makkaran asemasta? Oikein hyvää eilistä kaalia. Kätkin sitä jo eilen sinulle, mutta sinä tulit niin myöhään kotiin.

Oikein hyvää kaalia.

Tuotuaan kaalia ja Raskolnikovin sitä nautittua istuutui Nastasja hänen viereensä sohvalle ja alkoi pakista. Hän oli maalta ja oikea "läppätäti."

— Praskovja Pavlovna aikoo valittaa sinusta poliisille, sanoi hän.

Raskolnikovin kasvot vääristyivät.

— Valittaa poliisille? Mitä minä sitten olen tehnyt?

— Sinä et maksa yhtään vuokraa, etkä myös muutakaan. Se sen luonnollisesti aiheuttaa.

— No, perhana, sepä nyt enää puuttui, mutisi hän hampaita kiristellen; — ei, se ei ... sovi nyt.

— Hän on aika pöllö, lisäsi hän kuuluvasti. — Lähdenpä tänään hänen luokseen keskustelemaan siitä.

— Tyhmä hän on ... se voi kyllä olla totta, yhtä tyhmä kuin minä, mutta sinä, senkin nero, makaillet siinä kuin säkki, ja näkeehän sen, ettei siitä mitään synny. Sinä sanoit ennen luettaneesi lapsia, mutta nyt et tee kerrassaan mitään.

"Kyllä minä teen..." mutisi Raskolnikov tyllysti ja kättyisenä.

— Mitä sinä teet?

— Erästä työtä.

— Millaista työtä?

— Minä tuumin ... vastasi Raskolnikov vakavasti, sitten valjeten.

Nastasja oli pakahtua nauruun. Hän oli sellanen joka ei paljoa vaatinut nauraakseen; hän nauroi melkein lakkaamatta, niin että koko hänen ruumiinsa heilui, siksi kunnes hän alkoi voida pahoin siitä.

— Oletko jo ajatellut itsellesi paljonkin rahaa? sai hän vihdoin viimeinkin sanotuksi.

— Saappaitta ei voi antaa opetusta. Sitäpaitsi syljen kaikelle.

— Varo vaan ettet sylje kaivoon. [Älä sylje kaivoon, voipa tapahtua, että saat juoda kaivosta; venäläinen sananlasku.]

— Lapsia opettamalla saa vaan paljasta vaskea. Mitä muutamalla kopeekalla tekee? jatkoi hän välinpitämättömästi ikäänkuin hän itse olisi vastannut omiin ajatuksiinsa.

— Vai niin, sinä tahtoisit mieluummin saada suuren pääoman kerrallaan.

Raskolnikov katsahti tyttöön ankara ilme kasvoillaan.

— Aivan niin, suuren pääoman kerrallaan, vastasi hän hetken vajettuaan kuuluvalla äänellä.

— So, so, olehan vähemmällä, muuten sinua voi ruveta pelkäämään!
Menenkö nyt noutamaan sämpylää, vai enkö?

— Kernaasti minun puolestani.

— Ah, olinpa vähällä unohtaa! Eilen poissaollessani tuli sinulle kirje.

— Minulle kirje! Keneltä?

— En tiedä, keneltä se on. Maksoin puolestasi kolme kopekkaa kirjeenkantajalle; saanko ne?

— No! anna se sitten minulle, Jumalan tähden, anna se minulle! huudahti Raskolnikov tulisesti. — Herra Jumala.

Hetken kuluttua sai hän kirjeen. Se oli hänen äidiltään R—n kuvernementistä. Hän vallan kalpeni ottaessaan vastaan sen. Siitä oli jo pitkä aika, kun hän oli saanut mitään kirjeitä; mutta nyt kouristi jokin muukin hänen sydäntään.

— Nastasja, lähde taivasten nimessä tiehesi. Siinä on kolme kopekkaasi, lähde vain Jumalan tähden tiehesi!

Kirje vapisi hänen käsissään: hänen ei tehnyt mieli avata sitä Nastasjan läsnäollessa: hän tahtoi olla yksinään kirjeineen. Nastasjan lähdettyä vei hän kirjeen huulilleen, suuteli sitä ja katseli kauvan hellästi

päällekirjoitusta. Se oli hänen äitinsä käsialaa, nuo hänelle niin tutut, hienot, vinot kirjaimet. Sangen kauvan sitten oli äiti itse opettanut häntä lukemaan ja kirjottamaan. Hän viivytti kirjeen avaamista; näytti melkein siltä kuin olisi hän pelännyt. Vihdoin hän sen avasi. Se oli suuri, paksu kahden luodin kirje. Kaksi suurta kirjepaperiarkkia oli vallan täynnä hienoa käsialaa.

"Rodja-kultani," kirjoitti äiti, "siitä on jo useita kuukausia, kun viimeksi kirjoitin sinulle. Olen kyllä itse sillä aikaa kärsinyt ja useana yönä en ole voinut nukkua ajatellessani sinua. Mutta sinä et varmastikaan tuomitse ankarasti vastentahtoista vaitioloani, sillä sinä tiedät, miten hellästi rakastan sinua. Meillähän, minulla ja Dunjalla, on vain sinä, sinä olet toivomme, kaikkeimme, varma tukemme. Kyllä olen minäkin kärsinyt saatuani tietää, että sinä jo muutamia kuukausia sitten olit jättänyt yliopiston, syystä ettei sinulla ollut varoja elantoosi, ja opetustuntisi ja muut tulosi olivat loppuneet. Mitenkä minä olisin voinut auttaa sinua sadankahdenkymmenen ruplan vuotuisella eläkkeelläni? Ne viisitoista ruplaa jotka lähetin sinulle neljä kuukautta sitten, olin, kuten itse tiedät, saanut etukäteen eläkettäni vastaan tšekäläiseltä kauppiaaltaamme, Vasili Ivanovitsh Vahrushiniltä. Hän on hyvä ihminen ja oli isäsi hyvä ystävä. Mutta kun olin hänelle siirtänyt eläkkeen nosto-oikeuteni, oli minun odotettava, kunnes velkani oli maksettu, ja se on tapahtunut vasta nyt, niin etten ole tällä aikaa voinut lähettää sinulle mitään. Mutta nyt toivon, Jumalan kiitos, taasen voivani auttaa sinua niin, voinemmepä sanoa, että onni hymyilee meille ja nyt tahdon kohta kertoa sen sinulle. Ensiksi saat, rakas Rodja, tietää että sisaresi on ollut luonani puolitoista kuukautta ja ettei meidän enään vast'edes tarvitse erota. Hänen kärsimyksensä ovat, Jumalan kiitos, nyt lopussa, mutta tahdon kertoa sen kaiken sinulle järjestyksessä, niin että käsität miten kaikki se on tapahtunut, jonka me sinulta salasimme. Sinä kirjoitit minulle, kaksi kuukautta sitten kuulleesi, että Dunja kärsi sangen useita lähentelyjä Svidrigailovin talossa, ja pyysit minulta tyydyttävää selitystä, — mitä osasin silloin vastata sinulle? Jos olisin kirjoittanut sinulle koko totuuden, niin olisit sinä kylläkin jättänyt kaiken ja hätäkädessä lähtenyt jalkasin tänne, sillä tunnen luonteesi ja mielesi. Sinä et olisi sietänyt sellaista, että sisartasi häväistään. Olin itse epätoivonen, mutta mitä osasin tehdä? Koko totuutta en silloin itsekkään vielä tuntenut. Päävaikeus oli siinä, että Dunetshka edellisenä vuonna vastaanottaessaan kotiopettajan paikan tuossa talossa, sai kokonaista sata ruplaa etukäteen sillä ehdolla, että se vähitellen kuitattaisiin hänen kuukausipalkastaan. Senpätähden hän ei voinut jättää paikkaa, ennenkuin velka oli maksettu. Tämä summa (nyt voin sanoa sinulle kaikki, Rodja-kultaseni) oli pääasiallisesti tarkotettu sinulle lähetettäväksi silloin, kun tarvitsit nuo kuusikymmentä ruplaa ja myös saitkin ne meiltä viime vuonna. Me petimme sinua sillä kertaa, kirjoittaessamme, että tämä summa oli saatu Dunetshkan säästörahoista. Asian laita ei ollut niin, nyt vasta sanon sinulle täyden totuuden, koska kaikki nyt on Jumalan laupiaasta tahdosta muuttunut parempaan päin ja että sinä tietäisit, miten suuresti Dunja rakastaa sinua ja miten erinomainen sydän hänellä on. Herra Svidrigailov oli alussa sangen tönkyä hänelle ja kohteli häntä epäkohteliaasti ja hävyttömästi... Mutta en tahdo kajota näihin kaikkiin ikäviin yksityisseikkoihin, etten saata sinua turhaan kuohuksiin, koska kaikki nyt kuitenkin on ohi. Lyhyesti sanottuna, vaikkakin Marfa Petrovna, herra Svidrigailovin puoliso, ja talon muu väki kohteli Dunetshkaa hyvin, oli hänen kuitenkin sangen tukalaa; erittäinkin, kun herra Svidrigailov oli Bakkuksen [Bakkus, Roomalaisten viininjumala] vaikutuksen alainen, vanha rykmentissä saatu tottumus. Mutta ajattelehan, myöhemmin osottausi, että tällä narrilla jo kauvan oli ollut tulinen himo Dunjaan, mutta hän peitti kaikki törkeyden ja ylenkatseen naamarin taakse. Ehkä hän myös häpesi ja kauhistui sitä, että hän silloisessa iässänsä ja perheenisänä voi johtua sellasiin kevytmielisiin ajatuksiin ja oli sen vuoksi vihanen Dunjalle. Ehkä tahtoi hän myös vain salata koko totuutta muilta peittämällä sen törkeyden ja pilkan kaapuun. Mutta lopuksi ei hän voinut hillitä itseään enää kauvemmin, vaan julkeni ilman ennakkovalmistelua tehdä Dunjalle häpeällisen esityksen, luvaten hänelle paljon rahaa ja ilmaisten hänelle tahtovansa jättää kaikki pulaan ja ottaa hänet mukaansa johonkin toiseen kylään tai vaikkapa ulkomaille. Voit kuvitella mielessäsi, miten Dunja kärsii! Paikkaa ei hän voinut jättää heti, ensiksi velan vuoksi ja säästääkseen Marfa Petrovnaa, jonka epäluulot olisivat heti vallanneet. Luonnollisesti olisi siitä ollut myös seurauksena epäsovua perheessä ja eihän Dunja olisi asiasta suoriutunut ilman suurta häväistystä. Sitä paitsi oli useita muita syitä, joiden vuoksi Dunja ei ajatellut voivansa lähteä pois tuosta hirveästä talosta ennenkuin kuuden viikon kuluttua. Sinähän tunnet Dunjan ja tiedät miten viisas hän on ja mikä kestävä luonne hänellä on. Dunetshka voi kestää paljon ja hänellä on äärimäisessäkin hädässä niin paljon rohkeutta, ettei häntä helposti saada menettämään malttiaan. Eikä hän minullekaan puhunut mitään, vain säästääkseen minua, vaikkakin me usein kirjoitimme toisillemme. Mutta ratkaisu tuli odottamatta. Marfa Petrovna urkki miestään puutarhassa, silloin kun tämä yritti saada Dunetshkaa mukautumaan. Hän käsitti kaiken väärin ja antoi koko syyn Dunetshkalle. Puutarhassa tapahtui tavaton näytös: Marfa Petrovna löikin Dunjaa, ei tahtonut kuulla sanaakaan, huusi ja mellakoitsi kokonaisen tunnin ja määräsi lopuksi, että Dunja oli ajettava kotiin minun luokseni yksinkertaisilla talonpoikaiskärriillä. Hänen

tavaransa, liinavaatteensa ja pukunsa heitettiin mullin mallin kokoomattomina kärryille. Loukattuna ja solvaistuna täytyi Dunjan matkata seitsemäntoista virstaa rankkasateella avonaisilla talonpoikaiskärryillä. Ajattele nyt itse, mitä minun olisi ollut vastattava sinulta kaksi kuukautta sitten saamaani kirjeeseen? Mitä oli minun kirjoitettava? Olin vallan suunniltani; totuutta en rohjennut kirjottaa sinulle, koska se olisi saattanut sinut onnettomaksi, katkeroituneeksi, kuohuksiin, ja mitä olisit sinä voinut tehdä? Olisit ehkä syössyt itsesi turmioon; sitä paitsi kielsi Dunetshka sen minulta. En myöskään voinut kirjottaa kirjeeseen pelkkiä loruja, kun sydämelläni oli niin raskas suru kannettavanaan. Kokonaisen kuukauden kesti kaikkialla kaupungissamme puhetta tästä jutusta. Jopa se meni niinkin pitkälle, ettemme voineet mennä kirkkoon kohtaamiemme halveksivain katseitten ja sen kuiskimisen ja supattamisen vuoksi, joka silloin alkoi; puhuttiinpa siitä ääneenkin meidän läsnäollessamme. Kaikki tuttavamme kaikkosivat meitä, kaikki lakkasivat tervehtimästä meitä, ja hyvästä lähteestä sain tietää, että muutamat puotipojat ja kanslistit olivat päättäneet saattaa meille sen loukkauksen, että tervaamalla kadunpuolisen ovemme saisivat isäntäväen kehottamaan meidän muuttamaan talosta. Tähän kaikkeen oli Marfa Petrovna syypää, joka kiirehti talosta taloon puhumaan pahaa Dunjasta ja mustaamaan hänen mainettaan. Hän tunsu siihen aikaan melkein koko kaupungin ja kävi siellä melkein joka päivä. Hän on aito lörppähuuli ja tottunut kertoilemaan kaikki perhe-asiansa: ennen kaikkea syyttelee hän miestänsä kaikkialla ja jokaiselle, niin että sinä voit ajatella, että juttu oli ennen pitkää levinnyt ei yksistään koko kaupunkiin, vaan koko piiriinkin. Minä vallan sairastuin siitä, mutta Dunetshka oli minua kestävämpi. Olisitpa vain nähnyt, miten hän koetti lohduttaa ja rohkaista minua! Hän on enkeli! Mutta Jumalan laupeudesta loppui kärsimyksemme jotenkin pian: herra Svidrigailov muutti mielensä, katui ja antoi, mahdollisesti säälistä Dunjaa kohtaan, vaimonsa käsiin riittävän todisteen Dunetshkan syyttömyydestä, nimittäin erään Dunjan kirjeen, jonka hän oli ollut pakotettu, jo ennenkuin Marfa Petrovna tapasi heidät puutarhassa, kirjottamaan herra Svidrigailoville, päästääkseen hänen kiihkeistä selityksistään ja hyljätäkseen kaikki salaiset yhtymiset. Tämä kirje oli Dunjan lähdeyttä jäänyt herra Svidrigailovin haltuun. Dunja oli siinä soimannut häntä mitä katkerimmin hänen arvottomasta käytöksestään, esittänyt hänelle mitä vakavimmin, että hän oli aviopuoliso ja perheenisä ja että oli häpeällistä tehdä onneton ja suojatön tyttö raukka entistään onnettomammaksi. Sanalla sanottuna, Rodja kultaseni, kirje oli niin jalosti ja arvokkaasti kirjoitettu, että itkin sitä lukiessani, enkä voi vielä nytkään ajatella sitä ilman että kyyneleet pulpahtavat silmiini. Siihen tuli vielä lisäksi palvelijain lausunnot, ja he tiesivät paljon enemmän kuin mitä herra Svidrigailov aavistikaan. Marfa Petrovna oli vallan hämmästyksissään ja 'uuden iskun kohtaama', kuten hän itse meille tunnusti mutta nyt hän oli täydelleen vakuutettu Dunetshkan syyttömyydestä. Hän palasi heti seuraavana päivänä, sunnuntaina, ajoi suoraan tuomiokirkkoon, lankesi siellä polvilleen ja rukoili kyynelsilmin taivaan Valtijattarelta voimaa, voidakseen kantaa tämän uuden koetuksen ja täyttää velvollisuutensa. Suoraan kirkosta tuli hän sitten, kenenkään luo välillä poikkeamatta, luoksemme, kertoi kaiken, itki katkerasti, syleili katuvaaisena Dunjaa ja pyysi häneltä anteeksi. Heti samana aamuna kulki hän arvelematta talosta taloon, meni takuuseen Dunetshkan viattomuudesta ja kuvasi hänen jalomielisyyttään ja hänen erinomaista käytöstään mitä imartelevimmin sanoin. Mutta tähänkään hän ei vielä tyytynyt; hän näytti kaikille Dunetshkan Svidrigailoville kirjoittaman kirjeen ja luki sen heille, antoipa heidän jäljentääkin sen (joka minun mielestäni oli vallan tarpeetonta). Tällä lailla kulki hän koko kaupungin ympäriinsä useana päivänä peräkkäin. Valittavatpa muutamat vielä, että hän oli kulkenut heidän ohitsensa, ja hänen oli sen vuoksi mentävä järjestyksessä. Joka talossa odotettiin häntä ja tiedettiin, koska hän tulee ja lukee kirjeen, ja usein luettaessa tuli paikalle jo useita sellasia, jotka sen jo olivat useampaan kertaan kuulleet joko kotonaan tai toisten luona. Minun mielipiteeni mukaan oli tässä paljon, sangen paljon liikanaista, mutta Marfa Petrovnan luonne vaatii nyt kerran suurentelua. Hän on kyllä nyt puti puhtaaksi pessyt Dunetshkan nimen ja maineen ja koko häpeä tästä onnettomasta asiasta on nyt langennut hänen miehensä osalle, joka myös onkin ainoa syyllinen ja jota minä melkein säälin. Todellisuudessa olikin tätä hupsua kohtaan harjoitettu liian ankaraa oikeutta. Dunjalle tarjottiin heti useista taloista lasten opetusta, mutta hän hylkäsi ne kaikki. Jopa alettiin häntä katsella erityisellä kunnioituksellakin. Kaikki tämä vaikutti suurimmaksi osaksi sen tapauksen tuloon, jonka johdosta niin sanoakseni koko olemassa olomme sai uuden käänteen. Tiedä siis, rakas Rodja, että Dunja on saanut naimatarjouksen ja että hän jo on myöntynyt siihen, jonka täten heti kiiruhdan ilmottamaan sinulle. Ja vaikkakin tämä asia on suoritettu sinulta neuvoa kysymättä, et kai sentään, toivon minä, suuttune minuun tai sisareesi, sillä kuten itse tulet huomaamaan asian kulusta, olisi viivyttely, kunnes olisimme saaneet sinulta vastauksen, ollut meille mahdotonta. Ethän sinäkään olisi poissaolevana osannut tyydyttävästi arvostella kaikkea. Asia siis suoritettiin ilman sinua. Mies on hovineuvos, nimeltään Pietari Petrovitsh Lushin, Marfa Petrovnan kaukainen sukulainen; Marfa Petrovna

on juuri vaikuttanut paljon asian syntyyn. Se alkoi sillä, että mies viime mainitun välityksellä ilmaisi haluavansa tehdä tuttavuuttamme. Hän otettiin luonnollisesti hyvin vastaan, joi kahvia luonamme ja lähetti meille seuraavana päivänä kirjeen, jossa hän esitti asiansa sangen kohteliaasti ja pyysi nopeaa ja ratkaisevaa vastausta. Hän on sangen kokenut ja toimelias mies, ollen aikeissa matkustaa Pietariin, niin että joka minuutti on hänelle kallis. Me luonnollisesti alussa hämmästyimme suuresti tämän odottamattoman kosinnan johdosta ja neuvottelimme ja harkitsimme asiaa keskenämme kokonaisen päivän. Mies on luotettava ja huolettomassa asemassa oleva, hoitaa kahta virkaa ja omaa sitä paitsi varallisuutta. Tosin on hän jo neljänkymmenen viiden vuoden vanha, mutta hänellä on vielä jotenkin miellyttävä ulkomuoto ja voi vielä miellyttää naisia. Yleensä on hän sangen varma ja kunnollinen mies, vähän vain kätynen ja ylpeäkö. Mutta ehkä ensi silmäyksellä vain näyttää siltä. Pyydän sentähden sinulta, Rodja-kulta, etukäteen, ettet tuomitse häntä kovin äkkipikaisesti, kuten tapasi on, vaikkakin hänessä olisi jotain, joka sinussa voisi herättää vastenmielisyyttä ensi kerran kohdatessanne. Luultavasti saat hänet nähdä jotenkin pian Pietarissa. Minä sanon tämän kaiken vain varovaisuudesta, vaikkakin olen vakuutettu siitä, että hän tekee sinuun miellyttävän vaikutuksen. Sillä jos ihmisiä on tuomittava oikein, niin on se tehtävä perinpohjaisesti ja opittava tuntemaan heidät siten vähitellen, ettei tapahtuisi erehdyistä tai etteivät ennakkoluulot johtaisi harhaan, jota perästä päin ehkä joutuisi katumaan ja oikomaan. Mutta Pietari Petrovitsh on kaikesta päättäen sangen kunnianarvonen mies. Kun hän kävi meillä ensi kerran, ilmoitti hän meille, että hänellä oli varmat periaatteet, mutta että hänellä oli, kuten hän lausui, 'nuorimman sukupolvemme mielipiteitä' ja oli kaikkien ennakkoluulojen leppymätön vihollinen. Hän sanoi paljon muutakin, sillä hän näyttää olevan vähän turhamainen ja pitää siitä, että häntä kuunnellaan. Mutta sehän ei ole juuri mikään vika. Minä ymmärrän luonnollisesti ainoastaan vähän siitä, mutta Dunja sanoi, että jos kohta hän ei olekaan tavattoman suuresti sivistynyt mies, niin on hän kuitenkin järkevä ja luultavasti hyvä. Sinähän tunnet sisaresi luonteen kaikin puolin, Rodja. Hän on lujaluonteinen, järkevä, kärsivällinen ja jaloluonteinen tyttö, vaikkakin hänellä on tulinen sydän, jota olen koettanut taltuttaa. Itsestään selvää on, ettei hänen sen enempää kuin miehenkään puolelta ole puhetta mistään todellisesta rakkaudesta. Mutta Dunja ei ole yksistään järkevä, vaan myöskin jalo tyttö, enkeli, joka pitäisi miehensä onnellistuttamista velvollisuutenaan. Mies huolehtii luonnollisesti myös tavallaan hänestä, siinä suhteessa ei meillä ole vielä mitään epäilyn syytä, vaikkakin tämä asia, se minun täytyy tunnustaa, on nopeasti kypsytynyt. Sitä paitsi on mies myös sangen kaukonäköinen ja pitää luonnollisena sen, että hänen oma avio-onnensa varmistuu sitä mukaa kuin Dunetshka onnellistuu. Mitä muuten tulee johonkin luonteitten eroavaisuuteen, joihinkin vanhoihin tottumuksiin tai joihinkin erimielisyyksiin (joita ei voida välttää mitä onnellisimmisakaan avioliitoissa), sanoi Dunetshka minulle voivansa luottaa itseensä, sekä ettei ollut pienintäkään rauhattomuuden syytä. Hän voisi kärsiä paljon, jos vain heidän keskinäinen suhteensa perustuisi rehellisyyteen ja oikeuteen. Tuntuipa esim. minustakin alussa, hänen olemuksensa vähän vastenmieliseltä. Mutta sehän voi sangen hyvin johtua siitä, että on suoraluonteinen. Varmastikin on asianlaita siten. Niinpä lausui hän muun muassa toisella käynnillään, saatuaan Dunjan myöntävän vastauksen, päättäneensä naida sellaisen kunniallisen tytön, jolla ei ollut myötäjäisiä ja ennen kaikkea sellasen, joka oli otellut elämän kanssa. Sillä, selitti hän, miehen ei sovi joutua vaimolleen mistään kiitollisuuden velkaan; paljon parempi on, jos vaimo pitää miestänsä hyväntekijänään. Tahdon lisätä, että hän ehkä lausui sen hienommalla ja kohteliaammalla tavalla, kuin minä sen kirjotan, sillä en muista enää hänen sanojaan, vaan muistan ainoastaan ajatuksen. Sitä paitsi ei hän sanonut sitä missään erityisessä tarkoituksessa, vaan nähtävästi ajattelemattomuudessaan, keskustelun kuumuudessa. Koettipa hän vielä jälkeensä korjata ja miedontaa lausuntoaan. Mutta minusta se tuntui kuitenkin vähän vastenmieliseltä, kuten sanottu, ja sen sanoin myös myöhemmin Dunjalle. Mutta hän vastasi minulle vallan harmistuneena: 'Sanat ovat vallan toista kuin teko', ja onhan se todellakin totta. Ratkaisun edellisenä yötä ei Dunetshka saanut unenrahtuakaan silmiinsä. Luullessaan minun nukkuvan nousi hän vuoteeltaan ja käveli koko yön edes ja takasin lattialla. Vihdoin hän polvistui pyhimyksen kuvan eteen ja rukoili kauvan ja kiihkeästi. Seuraavana aamuna ilmotti hän minulle päättäneensä antaa myöntävän vastauksen.

"Olen puhunut siitä, että Pietari Petrovitsh nyt matkustaa Pietariin. Hänellä on tärkeitä toimia ja hän aikoo avata siellä yleisen asian-ajotoimiston. Hän on jo pitemmän aikaa toiminut oikeusjutuissa ja asioissa. Juuri näinä päivinä hän voitti erään tärkeän oikeusjutun. Eräs syy, jonka vuoksi hän myös tahtoo Pietariin, on se, kun hänellä on tärkeä asia esillä senaatissa. Siten, Rodja-kultani, voi hänestä olla sinulle kaikissa suhteissa suurta hyötyä, ja me, Dunja ja minä, uskomme, että sinä jo tästä päivästä alkaen ratkaisevasti alat virkaurasi ja että siis voit nähdä tulevaisuuden valoisana edessäsi. Oi, jospa kaikki tämä myös tapahtuisi! Se olisi sellainen onni, että sitä voisi vain pitää kaikkivaltiaan erikoisena armonosotuksena meitä kohtaan. Dunjan on se tuuma vallan temmannut mukaansa. Me

mainitsimme siitä joitakin sanoja Pietari Petrovitshille. Mutta hän vastasi varovasti ja sanoi, että hän luonnollisestikin tarvitsee kirjurin ja että hän luonnollisestikin ottaa mieluummin sukulaisen kuin vieraan leipiinsä, jos tämä vain on tarpeeksi kelvollinen sanottuun toimeen (ikäänkuin et sinä kelpaisi siihen?) Mutta hän lausui myös epäilyksensä sen suhteen, jäsikö sinulle opintojesi ohella aikaa työskennellä hänen konttorissaan. Sillä kertaa jäi asia siihen, mutta Dunja ei ole sittemmin voinut ajatella mitään muuta. Hän on pelkkänä tulena ja liekinä asian puolesta ja tekee suuria suunnitelmia saadakseen nähdä sinun jolloinkin tulevaisuudessa ottavan osaa Pietari Petrovitshin asianajotoimeen, ehkäpä osakkaanakin, sitä suuremmalla syyllä, kun sinä olet lakitieteellisessä tiedekunnassa. Minä olen hänen kanssaan samaa mieltä, Rodja, ja otan osaa hänen suunnitelmiinsa ja toiveihinsa. Kaikkihan puhuu sen puolesta, että siten tulee tapahtumaan, se tahtoo sanoa, ellei Pietari Petrovitsh vallon odottamatta asettuisi sitä vastaan (syystä ettei hän vielä tunne sinua). Mutta Dunja on vallon vakuutettu siitä, että hän voi saavuttaa kaiken vaikutusvallallaan tulevaan mieheensä. Luonnollisestikin olemme varoneet löpöttelemästä suunnitelmiamme Pietari Petrovitshille; ennen kaikkea olemme täysin vajenneet sen toivomme johdosta, että sinusta tulisi hänen osakkaansa.

"Hän on sangen selvästi ajatteleva ihminen ja ottaisi vallon varmastikin moiset mielikuvituksemme jotenkin kuivakiskosasti vastaan. Ei ole Dunja enempi kuin minäkään lausunut hänelle halaistua sanaakaan siitä, että me hartaasti toivomme hänen auttavan sinua ja tukevan rahoillaan siksi, kunnes olet lopettanut opintosi yliopistossa. Emme ole puhuneet siitä, koska se ensinnäkin seuraa itsestään ja koska hän varmasti tarjoutuu sen tekemään ilman että tuhlaamme siihen sanaakaan (voisikohan hän kieltää Dunjalta sitä?) Sinustahan voisi sitä paitsi tulla hänen oikea kätensä konttorissa, eikä sinun tarvitsisi ottaa vastaan hänen apuaan armopalana, vaan hyvin ansaittuna palkanasi. Sillä lailla tahtoo Dunja sen järjestää ja minä olen yhtä mieltä hänen kanssaan. Toiseksi emme ole hänelle siitä puhuneet, syystä että tahdon saada sinut kohta tapahtuvassa kohtauksessanne yhdenarvoiseksi hänen kanssaan. Kun Dunja lämmöllä puhui sinusta hänelle, vastasi hän, että hänen on itsensä nähtävä sinut ja kuitenkin katsottava hyvin tarkkaan, ennenkuin voi muodostaa itselleen mielipidettä jostakin ihmisestä. Siksi tahtoi hän ensin oppia tuntemaan sinut, ennenkuin hän lupaa mitään varmaa sinun suhteesi... Tiedätkö mitä, kallehin Rodjani, minusta tuntuu kypsyneen harkinnan jälkeen siltä kuin tekisin kaikissa tapauksissa paraiten rupeamalla elämään itsekseni, kuten tähänkin asti, enkä muuttaisi häitten jälkeen heidän luokseen. (Tätä en sano ollenkaan Pietari Petrovitshin vuoksi, vaan vallon itseni tähden, täysin henkilökohtaisista syistä, joita ehkä voitaisiin sanoa vanhan lesken hupsutuksiksi). Olen täysin vakuutettu siitä, että Pietari Petrovitsh on niin jalo ja hienotunteinen, että hän kehottaa minua olemaan eroamatta tyttärestäni, ja vaikkakaan hän ei vielä ole sanonut siitä sanaakaan, niin on se kai hänen mielestään vallon luonnollista. Mutta minä kieltäydyn siitä. Olen usein elämässäni huomannut, etteivät anopit ole miehille ollenkaan mieluisia, ja sitäpaitsi, en minä tahdo olla kenenkään pienimpänäkin taakkana, tahdon myös mieluummin säilyttää vapauteni, niinkauan kuin minulla on palakin omaa leipää suuhun pantavaksi ja lapsia sellaisia kuin sinä ja Dunetshka. Jos mahdollista, tahtoisin asua teidän kummankin läheisyydessänne. Sillä näetkö, Rodja, olen säästänyt kaikkein paraimpani kirjeeni loppuun: tiedä, rakas ystäväni, että me ehkä piankin näemme toisemme ja saamme kolmivuotisen eron jälkeen kaikin kolmin uudelleen syleillä toisiamme. Se on jo *varmasti* päätetty, että minä ja Dunja tulemme Pietariin. Mutta sitä en vielä tiedä tarkalleen, koska. Joka tapauksessa se tapahtuu pian, sangen pian, ehkä jo ensi viikolla. Kaikki riippuu vallon Pietari Petrovitshin toimista. Pietariin tultuaan ilmottaa hän kohta meille. Hän tahtoo erikoisista syistä kiiruhtaa häitä ja määrätä, jos vain mahdollista, häpäivän ennen paaston loppua. Ellei se kävisi laatuun niin nopeasti, tulee se tapahtumaan kuitenkin heti jälkeen Marian taivaaseennousupäivän. Oi, miten onnellisena silloin painan sinut sydäntäni vastaan! Dunja on suunniltaan jälleennäkemisen ilosta ja sanoipa hän kerran leikillään, että hän vain siitä syystä menee naimisiin Pietari Petrovitshin kanssa. Hän on enkeli! Hän ei nyt kirjota sinulle, vaan pyytää ainoastaan sanomaan sinulle, että hänellä on niin paljon puhuttavaa kanssani, sangen paljon, ettei hänellä ole rohkeutta ottaa kynää käteensä. Muutamalla rivillä ei hän saisi sanotuksi mitään kunnollista, vaan saattaisi itsensä kiihtyneeksi. Hän syleilee sinua mitä sydämellisimmin ja lähettää sinulle lukemattomia suuteloja. Mutta vaikkakin me siis ehkä piankin saamme nähdä toisemme, tahdon kuitenkin näinä päivinä lähettää sinulle niin paljon rahaa kuin mahdollista. Nyt, kun kaikki tietävät, että Dunetshka menee naimisiin Pietari Petrovitshin kanssa, on luottoni äkkiä kohonnut ja minä tiedän varmasti, että Atanasius Ivanovitsh lainaa minulle aina viiteenkahdeksatta ruplaan etukäteen eläkettäni vastaan, niin että ehkä lähetän sinulle viidestäkolmatta kolmeenkymmeneen ruplaan. Mielelläni tahtoisin lähettää sinulle enemmän, mutta minä pelkään matkamme kustannuksia. Ja vaikkakin Pietari Petrovitsh on ollut niin hyvä, että on ottanut osan matkakustannuksista osalleen, hän tahtoo nimittäin toimittaa tavaramme ja suuren matka-arkkumme (tavalla tai

toisella tuttavuuden avulla) pääkaupunkiin, niin täytyy meidän sentään ajatella tuloamme Pietariin ja sitä, ettei siellä heti sovi ensi päivänä näyttäytyä lantittomana. Olemme sitä paitsi tehneet Dunetshkan kanssa mitä tarkimman arvion. Itse matka ei paljoo maksa. Rautatielle on meiltä ainoastaan yhdeksänkymmentä virstaa ja me olemme jo joka tapauksessa tehneet ajosta sopimuksen erään talonpoikaisajurin kanssa. Lopun matkaa ajamme sitten reippain mielin kolmannessa luokassa, niin etten ainoastaan toivo, vaan olen varma siitä, että voin sinulle lähettää kolmekymmentä ruplaa. Mutta nyt saa riittää; kaksi arkkia paperia olen kirjottanut täyteen reunojaan myöten ja nyt ei enää ole tilaa enemmälle; siinä on koko historiamme. Mutta kylläpä olikin tapauksia kertynyt koko joukko! Nyt, Rodja-kallehin, syleilen sinua. Voi hyvin piakkoin tapahtuvaan kohtauksemme saakka. Annan sinulle äidin siunaukseni. Rakasta Dunjaa, sisartasi, rakasta häntä yhtä paljon kuin hän sinua ja tiedä, että hän rakastaa sinua tavattomasti, paljon enemmän kuin itseään. Hän on enkeli, mutta sinä, Rodja, sinä olet kaikkemme, toivomme, tukemme. Jos vain sinä olet onnellinen, niin olemme sitä kaikki. Rukoiletko vielä Jumalaa, Rodja, kuten ennen, ja uskotko myös Luojamme ja Lunastajamme hyvyyteen? Minä pelkään, että se uusi epäusko on alkanut versoa sydämessäsi! Jos niin on, niin tahdon rukoilla puolestasi. Muistatko vielä, rakas poikani, kun sinä isäsi eläessä istuit polvellani ja sopersit rukouksiasi ja miten onnellisia me kaikki silloin olimmekaan! Voi nyt hyvin, tai oikeammin, — kohtaamiin! Syleilen sinua sydämellisesti, sydämellisesti ja suutelen sinua lukemattomia kertoja."

Viimeiseen hengenvetoonsa saakka

Pulcheria Raskolnikovasi.

Melkein koko ajan kuin Raskolnikov luki, aina kirjeen alusta saakka, olivat hänen kasvonsa kosteat kyynelistä. Mutta lopetettuaan oli hän kalpea, kasvonpiirteet vääntyneet kuin halvauksen saaneella ja ilkeä, katkera hymy suupielissä. Hän painoi kasvonsa ohueen, vanhaan patjaansa ja istui kauvan, kauvan ajatuksiinsa vaipuneena. Hänen sydämensä tykytti kiivaasti, hänen sielussaan kuohui ja pauhasi. Vihdoin tuntui huone-rähjä liian hiostavalta ja ahtaalta; olihan kaapin tai matka-arkun kaltainen. Sekä ajatukset että silmät tahtoivat tilaa. Hän tarttui lakkiinsa ja läksi ulos. Nyt ei hän pelännyt kohdata ketään portaissa. Hän ei yhtään sitä ajatellutkaan. Hän suuntasi kulkunsa Vasili-Ostroville päin pitkin V—n prospektia, ikäänkuin hänellä olisi ollut kiire työhön. Mutta tapansa mukaan kulki hän väliä pitämättä tiestä, puhuen itsekseen, milloin hiljaa, milloin jotenkin kovaa, niin että hän kiinnitti ohikulkijain huomion itseensä. Jotkut pitivät häntä päihtyneenä.

IV.

Äidin kirje tuotti hänelle tuskaa. Mutta itse pääseikan suhteen ei hänellä jo lukiessaankaan ollut mitään epäilystä. Pääseikassa oli hänen päätöksensä vakaa, järkähtämättömän vakaa: "Näitä häitä ei vietetä minun eläissäni, ja moinen herra Lushin menköön helvettiin!"

"Sillä tämä seikka on aivan päivän selvä", mutisi hän itsekseen ja naurahti pahanilkisesti riemuiten päätöksensä johdosta. — "Ei, äiti kulta, ei, Dunja, ette te minua petä!... Ja vielä pyytävät anteeksi, etteivät pyytäneet neuvoa minulta, vaan päättivät asian minun tietämättäni! Jopa jotakin! Arvelevat, ettei sitä nyt enää voi purkaa: mutta katsokaammepa, voiko, vai eikö voi! Lorua vain tuo tuollainen puhe, että Pietari Petrovitsh muka olisi sangen kokenut mies, niin kokenut mies, ettei voi mennä naimisiinkaan muualla kuin postivaunuissa, niin, tuskinpa muualla kuin rautateilla. Ei, Dunetskani, minä huomaan ja ymmärrän mistä sinulla olisi niin paljon puhuttavaa kanssani; minä tiedän mitä sinä olet miettinyt yöt läpeensä, kulkenut huoneessasi, ja minkä vuoksi rukoilit Kasanin Jumalan äitiä, joka on äidin vuoteen vieressä. Golgatalle kulkeminen on sangen raskasta. Hm... Tämä merkitsee jo ratkaisevaa päätöstä: kokeneelle järki-ihmiselle tahdot kihlautua, Avdotja Romanovna, pääomaa omaavalle (jo pääomaa omaavalle, se kuuluu sirommalta, luotettavammalta), kahta virkaa hoitavalle ja nuorimman sukupolvemme mielipiteitä omaavalle (kuten äiti kirjottaa). Näyttäähän hän hyvältä, kuten Dunetshka huomauttaa. Tämä 'näyttää', on mitä verrattominta!... Ja Dunja kun menee naimisiin tämän 'näyttämisen' perusteella!... Suuremmoista, suuremmoista!..."

"Mutta uteliaspa olisin tietämään, miksi äiti kulta kirjotti minulle 'nuorista sukupolvista?' Olisikohan se vain henkilön luonteen kuvaamista, tai tarkoituksessa synnyttää minussa hyvä käsitys herra Lushinista? Oi, noita viekkaita! Uteliaisuudesta haluaisin vielä selityksen erääseen toiseen seikkaan: missä määrin molemmat naiset olivat vilpittömiä toisilleen tuona päivänä ja tuona yönä ja koko sitä seuraavana aikana? Mahtoivatkohan he keskenään puhua suutansa puhtaiksi, vai käsittivätköhän

molemmat, että sitä, mikä heillä kummallakin oli sydämellään ja ajatuksissaan ei tarvinnut ilmaista, eikä sen johdosta turhaan sanoja haaskata? Luultavasti on asianlaita sellainen; kirjeessähän on, että herra Lushin näytti äidistä vastenmieliselle, *hiukkasen vain*, mutta naivi äiti kultapa kääntyi Dunjan puoleen huomautuksineen. Mutta tämä suuttui luonnollisestikin ja 'vastaili harmistuneena'. Luonnollisestikin! Kukapa ei suutahtaisi, kun asia on selvä ilman naivia kysymyksiäkin, ja kun jo on päätetty, ettei siitä enää tarvitse keskustella. Ja mitä hän vielä kirjottaa minulle: 'Rakasta Dunjaa, Rodja, sillä hän rakastaa sinua enemmän kuin itseään'; eivätköhän vaan omantunnon soimaukset salaisesti vaivaa häntä sen johdosta, että suostui uhraamaan tyttärensä poikansa hyväksi? 'Sinä olet tukemme, kaikemme!' 'Oi, äitikulta!'... Viha kiehui hänessä yhä voimakkaampana, ja olisipa hän nyt kohdannut herra Lushinin, olisi hän luultavasti iskenyt hänet hengiltä!

"Hm ... se on totta", jatkoi hän ajatusten myllertäessä hänen päässään, "se on totta, että ihmistä on lähestyttävä vitkalleen ja varovasti, jotta hänet oppisi tuntemaan; mutta herra Lushinista ei voi päästä selville. Pääseikka on, että hän on kokenut mies ja *näyttää* hyvältä:" onko se leikkiä, kun ottaa huolehtiakseen omalla kustannuksellaan toisten suuresta matka-arkusta! Eikö hän silloin ole hyvä? Ja kuitenkin ovat molemmat, *morsian* ja äiti, tilanneet talonpojalta matolla peitetyt kärryt (olen itse ajanut sellasilla!). Eipä haittaa! Ainoastaan yhdeksänkymmentä virstaa, "mutta sitten ajamme reippain mielin kolmannessa luokassa", tuhat virstaa. Kyllä se onkin järkevää! Mutta mitä te, herra Lushin ajattelette? Onhan hän teidän morsiamenne... Ettekö te voi käsittää, että äidin täytyy matkaansa varten lainata eläkettään vastaan? Tietystikin, mutta sehän paljastaa asian kauppamaisen luonteen. Yhteiseen voitto-osuuteen perustuvassa liikeyrityksessä jaetaan liikekustannuksetkin tasan kummallekin osanottajalle; "suola ja leipä yhteistä, mutta tupakka erikseen", kuten sananlasku sanoo. Ja tässäkin tuo kokenut mies vetää heitä hieman nenästä: matkatavaroista menee halvempi maksu kuin heidän matkastaan, ehkeivät maksa kopekkaakaan. Eivätköhän he molemmat huomaa sitä, vai eivätköhän tahallaan tahtone sitä huomata? Ja tietystikin he ovat tyytyväisiä, sangen tyytyväisiä! Ja he kai ajattelevat, että tämä on vain kukkasia, kyllähän hedelmät tulevaisuudessa kypsyvät! Mutta mikä tärkeintä: se ei ole saituruutta, eikä ahneutta, vaan kaiken *pohtiasävy*! Tietysti tämä on tuleva, häitten jälkeinen ääni, ennustus... Ja äiti parka, mitä kaikkea kuitenkin jo haaveilee! Ja mitenkä hän tulee Pietariin? Kolme hopearuplaa eli kaksi "lippua" mukanaan, kuten tuo akka tapaa sanoa ... hm! Millä hän sitten toivoo Pietarissa elävänsä? Tietystikin hän on jo jostakin syystä ennättänyt saada tietää, *ettei hän voi* asua Dunjan kanssa yhdessä häitten jälkeen, ei ensi aikoinakaan! Tuo lempeä mies on varmastikin antanut sen tiedoksi, paljastanut, vaikkakin äiti kaikin voimin taistelee moista otaksumaa vastaan: "Itse, muka, kieltäydyn". Mihin hän nyt ryhtyy, mihin luottaa: sadankahdenkymmenen ruplan eläkkeeseensäkö, kun siitä laskee pois Atanasius Ivanovitshin velan? Talvikauluksia hän osaa kutoa ja kalvosimia ommella, ja turmelee vanhat silmänsä sillä. Ja talvikauluksilla voi hän kaikkiaan ansaita ainoastaan kaksikymmentä ruplaa vuodessa entisten sadankahdenkymmenen ruplansa lisäksi, sen minä tiedän ennestään. Hän siis luottaa herra Lushinin jalotunteisuuteen: itse hän muka tekee esityksen, tarjoaa hänelle! Pidä vain taskusi avoinna! Mutta niin on aina näitten Schillerin kauniitten sielujen laita: viimeiseen hetkeen saakka koristavat ihmistä riikinkukon sulilla, viime hetkeen saakka toivovat vain parasta, eivätkä ota huonoa lukuun ollenkaan; ja vaikkakin aavistavat, millainen mitalin takapuoli on, niin välttävät he kuitenkin ratkasevan sanan sanomista ajoissa. He pelkäävät jo ajatellakin sellaista; taistelevat kaikin voimin totuutta vastaan aina siksi kunnes heidän kaunistamansa ihminen vetää heitä nenästä. Halusta tahtoisin tietää, onko herra Lushinilla ritarimerkkiä; lyönpä vetoa, että hänellä on pyhä Anna napinlävessä ja että hän käyttää sitä hankkioitten ja kauppiaitten luona päivällisillä. Ehkäpä hän näyttölee sitä häissäänkin! [Pyhän Annan ritarimerkki on seitsemäs Venäjän kahdeksasta ritarimerkistä; se annetaan vain henkilö- eikä perinnölliselle aatelille.] Periköön hänet sitä paitsi vaikkapa piru!"...

"Niin ... jääköön äiti, Jumala olkoon hänen kanssaan, hänhän on sellainen kuin on. Mutta Dunja? Dunetshkan, rakkaimpani, kyllä tunnen! Olithan sinä silloin jo kaksikymmenvuotias, kun viimeksi näimme toisemme: opinhan minä jo tuntemaan luonteesi! Äiti kirjoittaa, että 'Dunetshka voi kärsiä paljon'. Sen minä kyllä tiesin. Sen minä tiesin ja kaksi ja puoli vuotta olen ajatellut juuri sitä, että 'Dunetshka voi kärsiä paljon'. Jo se, että hän voi kärsiä herra Svidrigailovia kaikkine seurauksineen, todistaa sitä, että hän voi kärsiä sangen paljon. Ja nyt kuvittelee hän yhdessä äidin kanssa voivansa kärsiä herra Lushinia, joka jo ensi käynnillään selvitteli teoriaansa niiden naisten oivallisuudesta, jotka naimisiin mennessään pääsevät kurjuudesta ja tällöin joutuvat kiitollisuuden velkaan miehilleen. Mutta jos nyt otaksumme, että hän puhui itsensä pussiin, vaikkakin on järkävä mies (sellainen, ettei ehkä sentään puhunutkaan ajattelemattomuuksia, vaan tahtoi ainoastaan heti osottaa katsantokantansa), mutta mitä sanoo Dunja, Dunja? Kyllä hän on käsittänyt tuon miehen; voiko hän elää hänen kanssaan? Kyllä hänen olisi parempi syödä yksinään mustaa leipää ja juoda vettä kuin myydä sieluaan ja siveellistä vapauttaan mukavasta elämästä; kyllä hänen ei pitäisi tehdä sitä, vaikkapa saisi koko Sleswig-Holsteinin, puhumattakaan jostakin herra Lushinista. Ei, sellainen ei Dunja ollut silloin, kun minä hänet tunsin, — eikä hän nytkään vielä ole muuttunut! Mitäpä sanoisin! Vaikeata oli sietää Svidrigailovin perhettä, vaikeata on myöskin kaiken elämänsä kihnuttaminen kotiopettajattarena kahden sadan ruplan palkalla kuvernementissa, mutta kuitenkin minä tiedän, että sisareni mieluummin

menee neekeri orjuuteen istutuksille tai lätiläiseksi Itämerenmaakuntain saksalaisille kuin alentuu kahlehtimaan sieluansa ja siveellistä tuntoansa mieheen, jota hän ei voi kunnioittaa ja jonka kanssa hänellä ei ole mitään tekemistä, — ikuisiksi ajoiksi ja yksistään henkilökohtaisten etujen vuoksi! Ja vaikkapa herra Lushin olisi mitä puhtainta kultaa tai väärentämätön briljantti, eipä hän vielä silloinkaan taipuisi herra Lushinin lainmukaiseksi vuodetoveriksi! Miksi hän nyt suostuu? Mikä on syynä siihen? Mikä arvotuksen ratkaisu? Asia on selvä: oman itsensä, mukavuutensa vuoksi, vieläpä kuolemasta pelastuakseenkaan ei hän olisi itseänsä myynyt, mutta toisen edestä hän sen tekee! Rakkaan, jumaloimansa ihmisen hyväksi hän myy itsensä! Kas tässä koko selvitys: veljensä, äitinsä hyväksi hän myy itsensä! Myy kaiken! Tällaisessa tapauksessa me panemme alttiiksi kunniantuntemmekin, vapauden, mielenrauhan, jopa omantuntemmekin, kaiken, kaiken laahaamme markkinoille. Vaikka menköönkin elämä, kunhan vain nämä rakastamamme olennot olisivat onnellisia! Vieläpä enemmänkin: hankimme itsellemme todisteita, käymme jesuiittain koulua ja rauhoitumme sillä, koetamme tulla vakuutetuiksi siitä, että se on välttämätöntä, aivan välttämätöntä hyvän tarkotusperän saavuttamiseksi. Sellaisia me olemme, se on päivän selvää. Selvää on myös se, ettei tässä ole kysymystä mistään muusta kuin Rodion Romanovitsh Raskolnikovista ja aivan ensi sijassa hänestä. Ja varmaa on, että sisar voi perustaa hänen onnensa, pitää häntä yliopistossa, tehdä liikkeen osakkaaksi, tehdä hänen koko tulevaisuutensa suruttomaksi; voipa hänestä tulla rikaskin mies, arvokas, kunnioitettava, ja lopuksi hän ehkä päättää päivänsä kuuluisana miehenä! Mutta äiti? Mutta nythän on kysymyksessä Rodja, kallis Rodja, esikoinen! Miksikäs ei moisen esikoisen hyväksi voisi uhrata sellaista tytärtä! Oi, te lempeät ja epäoikeudelliset sydämet! Mekö ottaisimme vastaan samankaltaisen uhrin kuin Sonetshkan! Sonetshka Marmeladova, ikuinen Sonetshka, niin kauan kuin maailma on olemassa! Oletteko molemmat tarkasti harkinneet, miten suuri uhri se on? Oletteko? Onko teillä voimia sellaiseen? Onko siitä mitään hyötyä, onko se järkevää? Tiedätkö myös, Dunetshka, ettei Sonetshkan uhri ole olenkaan alempi kuin sinun uhrisi herra Lushinille mennessäsi? 'Rakkaudesta ei voi olla kysymystäkään,' kirjottaa äiti. Mutta ellei rakkaus tai kunnioitus voi tulla kysymykseen, vaan päinvastoin, vieläpä inho, ylenkatse ja vastenmielisyys, niin mitä siitä silloin tulee? Ja voipa vielä sattua, että hän joutuu sellaiseen asemaan, että on pakotettu 'pysymään puhtaana'. Eikö niin? Ymmärrättekö, ymmärrättekö, ymmärrättekö te, mitä tämä puhtaus merkitsee? Ymmärrättekö, että Lushinin puolison puhtaus on vallan samaa kuin Sonetshkan puhtaus, mutta voipa se olla huonompaakin, inhottavampaa, alempaa, syystä että Dunetshka katsoo myös siihen, että hänelle jää hiukkanen mukavuuttakin, kun sitä vastoin toisessa tapauksessa oli kysymyksessä aivan yksinkertaisesti nälkäkuolema! Kalliimpi, kalliimpi hinta on tällä puhtaudella, Dunetshkani! Ja elleivät voimasi sitten riitä, tulee katumus! Entä miten paljon kaikilta salattua huolta, surua, kirouksia, kyneleitä, sillä ethän sinä ole mikään Marfa Petrovna? Ja mitenkä äidin silloin käynee? Onhan hän jo nytkin rauhaton, tuskastunut; entäpä silloin, kun hän huomaa kaiken selvästi? Ja minun?... Mitähän he molemmat ovat tosiaankaan ajatelleet minusta? En tahdo teidän uhrienne, Dunetshka, en tahdo äiti! Sillä lailla ei saa tapahtua niin kauan kuin minä elän, ei saa tapahtua, ei koskaan! En suostu siihen!"

Äkkiä hän heräsi mietteistään ja pysähtyi.

"Se ei saa tapahtua? Mutta mitä sinä teet ehkäistäksesi sen tapahtumasta? Kiellät sen? Mutta mikä oikeus sinulla on sellaiseen? Mitä sinä voit luvata heille siitä, että saat sellaisen oikeuden? Pyhittää heille kaiken elämäsi, koko tulevaisuutesi, *kun olet lopettanut opintosia ja saanut paikan?* Sen jo tunnemme, se on epävarmaa, mutta nyt? Mutta nyt on tehtävä jotakin aivan heti, ymmärrättekö? Vaan mitäpä sinä nyt teet? Elät heidän kustannuksellaan. Heillähän on vain tuo sadankahdenkymmenen ruplan eläke! Miten sinä, tuleva miljoneeri, Zeus, joka määrää heidän kohtalonsa, suojelet heitä Svidrigailovin perheeltä ja Atanasius Ivanovitsh Vahrushinilta? Ehkä kymmenen vuoden päästä? Mutta kymmenessä vuodessa ennättää äiti tulla sokeaksi ompelemisesta ja kutomisesta ja ehkä myös kyynelistä; näantyy nälkään, ja sisar? Niin, ajatteles, miten sisaren voi käydä kymmenen vuoden kuluttua tai miten hänen on käynyt noina kymmenenä vuonna? Arvaatkos?"

Siten vaivasi ja kiusasi hän itseään näillä kysymyksillä, tuntien siitä jonkinlaista mielihyvääkin. Muuten eivät nämä kysymykset olleet mitään uusia, äkkikipaisia, vaan vanhoja, väsyttäviä. Ne olivat jo kauvan kiduttaneet häntä särkien hänen sydämensä. Jo kauvan sitten oli hänessä syntynyt tämä tuska, lisääntynyt, pukeutuen kauheaan, julman ja fantastisen kysymyksen muotoon, joka kidutti hänen sydäntään ja mieltään, vaatien välttämättömästi ratkaisua. Ja nyt tapasi häntä äidin kirje salaman lailla. Se oli selvää, ettei nyt sopinut surra, kärsiä passiivisesti sen johdosta, etteivät kysymykset olleet ratkaistavia, vaan nyt oli ehdottomasti tehtävä jotakin, ja heti paikalla, mitä pikimmin. Nyt oli päätös tehtävä, millainen tahansa, tai...

"Tykkänään kieltäydyttävä elämästä!" huudahti hän äkkiä kiihtyneenä, "tai kuuliaisesti kannettava kohtaloa, millainen se lieneekin, kerta kaikkiaan kuolettava itsessä kaikki, kieltäydyttävä kaikesta toimimisen, elämisen ja rakastamisen oikeudesta!"

"Käsitättekö, käsitättekö, hyvä herra, mitä keinotonna oleminen merkitsee?" juolahti hänen mieleensä äkkiä Marmeladovin eilinen kysymys; "sillä joka ihmisellähän täytyy olla jokin

suoriotumismahdollisuus"...

Äkkiä hän vavahti; eräs, samaten eilinen, ajatus juolahti hänen mieleensä. Mutta ei hän sen vuoksi vavahtanut, että tuo ajatus juolahti hänen mieleensä. Hänhän tiesi, hänhän *aavisti*, että se välttämättömästi "juolahti mieleen", jopa hän odotti sitä; eikä tämä ajatuskaan ollut eilinen. Mutta ero oli siinä, että se kuukautta takaperin, vieläpä eilenkin, oli pelkkä haave, mutta nyt ... nyt ei se enää äkkiä näyttänyt haaveelta, vaan jossakin uudessa, kauheassa ja vallan tuntemattomassa valossa, ja nyt hän äkkiä sen käsitti... Hänen päätänsä pakotti ja hänen silmänsä himmenivät.

Hän katsahti kiireesti ympärilleen, hän etsi jotakin. Hänen teki mielensä istuutua ja hän etsi penkkiä; hän kulki silloin K—n puustikon poikki. Noin sadan askeleen päässä edessään näki hän penkin. Hän läksi sinne mahdollisimman nopeasti; mutta matkalla tapahtui hänelle pieni välinäytös, joka muutamaksi hetkeksi veti hänen huomionsa puoleensa.

Katsahtaessaan penkkiin huomasi hän noin kahdenkymmenen askeleen päässä edessään kulkevan erään naisen. Mutta alussa ei hän kiinnittänyt häneen enempää huomiota kuin muihinkaan edessään oleviin esineisiin. Hänelle oli jo usein tapahtunut esimerkiksi siten, ettei hän kotiin tultuaan ollenkaan muistanut tietä, mitä oli tullut; hän oli jo tottunut kulkemaan siten. Mutta tuossa edellä kulkevassa naisessa oli jotakin omituista ja jotakin jo ensi silmäyksellä silmiinpistävää, niin että hänen huomionsa heti alkoi suuntautua häneen, — alussa vastenmielisesti ja harmilla, mutta sitten yhä enemmän ja enemmän. Hänen teki äkkiä mielensä saada tietää, mikä tässä naisessa todellisuudessa oli niin omituista. Ensiksikin hän näytti vielä sangen nuorelta tytöltä, kulki moisessa kuumuudessa avopäin, ilman käsineitä ja auringonvarjoa, heiluttaen kummallisesti käsiään. Hänellä oli ollut silkkipuku, mutta sangen omituisesti puettu, tuskin napitettu, vyötäröistä alkaen takaa repeytynyt, kokonainen pala liehui sinne tänne. Paljaalle kaulalle oli heitetty pienoinen kaulahuivi, mutta se oli vallan vinossa. Sitä paitsi kulki tyttö epävakaasti, kompastuen ja heiluen puoleen ja toiseen. Tämä kohtaaminen veti vihdoin Raskolnikovin kaiken huomion puoleensa. Hän ehätti tytön juuri penkin luona; mutta saavuttuaan penkin luo heittäytyi tyttö heti sen nurkkaan, painoi päänsä penkin selkänojaa vasten ja sulki silmänsä, nähtävästi tavattoman väsyneenä. Katsahdettuaan häneen arvasi Raskolnikov, että tyttö oli vallan juovuksissa. Omituista ja kauheata oli katsella moista näytöstä. Raskolnikov arveli jo erehtyneensä. Hän näki edessään peräti nuoret kasvot, noin kuusitoistavuotiaat, ehkäpä ainoastaan viisitoista, — pienet, vaaleaveriset, hauskat, mutta yhäti heikkuvat ja melkein pä turvonneet. Tyttö oli enää nähtävästi sangen vähän tajuissaan; toinen jalka lepäsi toisella, jonka vuoksi se oli paljastunut paljoa enemmän kuin olisi ollut soveliaista, ja kaikista merkeistä päättäen tajusi tyttö tuskin sitä, että hän oli kadulla. Raskolnikov ei istuutunut, eikä myöskään mielinyt lähteä pois, vaan seiso i hänen edessään kahden vaiheella. Tämä puustikko on melkein pä aina tyhjä ja nyt, kellon kolmatta käydessä, ei siinä ollut moisessa kuumuudessa tuskin ketään. Mutta syrjässä, noin kahdenkymmenen askeleen päässä pysähtyi puustikon syrjään eräs herra, jonka, kaikesta päättäen, suuresti teki mieli lähestyä penkillä olevaa tyttöä joistakin erikoisista syistä. Hän oli luultavasti myös huomannut tytön jo kaukaa ja kiirehtinyt, mutta Raskolnikov tuli hänen tielleen. Hän silmäili häntä vihaisesti, koettaen kuitenkin peittää sitä tältä, ja odotti kärsimättömästi sitä että tuo kiusallinen ryysyläinen läksisi tiehensä. Asia oli selvä. Herra oli noin kolmikymmenvuotias, voimakas, suuri, maidon ja veren värinen, punahuulinen, viiksikäs ja sangen keikarimaisesti puettu. Raskolnikov kuohahti tavattomasti; hänen teki äkkiä mielensä loukata jollakin lailla tuota paksua keikaria. Hän jätti tytön hetkeksi ja astui herran luo.

— Hei, te Svidrigailov! Mitä te tahdotte? huusi hän hänelle, puristellen nyrkkejään ja nauraen kiukusta vaahtoavilla huulillaan.

— Mitä tämä merkitsee? kysyi herra tuimasti, rypistäen silmäkulmiaan ja tarkastellen kysyjää kiireestä kantapäähän.

— Se merkitsee että menkää tiehenne!

— Kuinka sinä lurjus rohkenet!...

Ja hän kohotti keppinsä. Raskolnikov syöksyi hänen kimppunsa nyrkkeineen, ollenkaan ottamatta huomioon sitä, että tuo voimakas herra olisi voinut suoriotua vaikkapa kahdesta hänen laisestaan. Mutta tällä hetkellä tarttui joku lujasti häneen takaapäin ja heidän välissään oli poliisi.

— Riittää, herrani, olkaa tappelematta julkisilla paikoilla, minä pyydän. Mitä te tahdotte? Kuka te olette? kääntyi hän tuimasti Raskolnikovin puoleen, tarkastellen hänen rääsyistä pukuaan.

Raskolnikov katsahti häneen tarkkaavasti. Siinä oli luotettavat sotilaan kasvot, harmaaviiksiset ja poskilta parrottuneet; silmäys oli järkevä.

— Juuri teitä minä tarvitsen, huudahti hän, tarttuen poliisia käteen. — Minä olen entinen ylioppilas, Raskolnikov... Sen voitte myös tietää... Mutta lähtekää nyt kanssani, niin näytän teille jotakin, sanoi hän

kääntyen vieraan puoleen.

Ja hän tarttui poliisia käteen, vetäen hänet penkin ääreen.

— Katsokaas, hän tuossa on vallan juovuksissa, tuli äsken puistikkoa pitkin. Kuka tietää mitä hänelle on tapahtunut, mutta eipä hän vaan näytä miltään ammattilaiselta. Varmastikin on hänet jossakin juovutettu ja sitten petetty ... ensi kerran ... ymmärrätkö? Ja sitten ovat ajaneet kadulle. Katsokaapa, miten puku on repeytynyt, katsokaa, miten hän on puettu: varmasti on joku vieras vetänyt vaatteet hänen ylleen, itse ei hän ole pukeutunut, tottumattomat miehen kädet ovat sen tehneet. Se on selvää. Ja nyt katsokaa tuonne: tuo minulle tuntematon keikari, jonka kanssa mieleni teki kohta tapella, ensi kerran hänet nähdessäni, on tarkastellut tuota juopunutta, tajutonta, ja nyt hänen tekee kauheasti mielensä astua hänen luokseen ja tarttua häneen ja viedä hänet — moisessa tilassa — jonnekin... Se on vallan varmaa; uskokaa vaan, etten minä erehdy. Itse minä näin, miten hän tarkkaili ja seurasi tyttöä, minä vain tulin hänen tielleen. Nyt hän odottaa sitä että läksisin tieheni. Kas nyt hän on vetäytynyt hieman taaksepäin ja on kiertävinään paperossia... Mitäpä tekisimme hänelle? Ajatelkaa, emmekö veisi tyttöä asuntoonsa?

Poliisi käsitti heti kaikki, ollen samaa mieltä. Lihavasta herrasta oli hän vallan selvillä, vaan ei tytöstä. Hän kumartui tarkastelemaan tyttöä lähemmin, ja hänen kasvoillaan kuvastui tavaton säälön tunne.

— Voi, mikä vahinko! sanoi hän päätään pudistaen, — vielä vallan lapsi. Petetty häntä on. Kuulkaas, neiti, alkoi hän puhutella tätä, — missä asutte? Tyttö avasi väsyneet, kellertävät silmänsä, katseli tylsästi kysyviin ja heilutti käsiään.

— Kuulkaa, sanoi Raskolnikov, — kas tässä (hän kopeloi taskuaan ja veti sieltä viimeiset kaksikymmentä kopekkaansa), ottakaa ajuri ja käskekää viemään tyttö asuntoonsa. Kunpa vain tietäisimme osotteen!

— Neiti, neiti, alkoi poliisi uudelleen, rahat saatuaan, — otan teille heti ajurin ja vien itse teidät kotiinne. Minne määrätte? Minne? Missä neiti asuu?

— Tiehenne!... Jättäkää minut rauhaan! mutisi tyttö ja viuhtoi taas käsillään.

— Voi, voi, miten ilkeätä! Voi, mikä häpeä, neitiseni, mikä häpeä! Poliisi pudisti taas päätään, häveten, säälön ja harmistuen. — Tämäpä vasta on toimi! sanoi hän Raskolnikoville taas pikipittäin tarkastellen häntä kiireestä kantapäähän. Tämäkin näytti hänestä epäiltävältä; olihan ryysyihin puettu ja antoi sentään rahat!

— Kohtasitteko hänet kaukaa täältä? kysyi hän häneltä.

— Sanoinhan jo, että hän kulki horjuen edelläni tässä puistikossa. Heti penkin luo saavuttuaan vaipui hän sille.

— Voi, Jumalani, mitä häpeällistä tapahtuukaan nykyään maailmassa! Noin kokematon ja jo juovuksissa! Varmastikin on hän petetty! Ja pukukin on repeytynyt... Voi, miten laajalle siveettömyys jo on levinnyt!... Ehkäpä hän on ylhäistäkin sukuperää, vaikka köyhää... Nykyään tapaa useita sellaisia. Näyttääpä melkein siltä kuin olisi hän hieno, kunnollinen neiti, — ja hän kumartui uudelleen tytön puoleen.

Ehkä oli hänelläkin kotonaan moisia tyttäriä — "hienoja ja kunnollisia", hyvin kasvatettuja ja uudenaikaisesti sivistyneitä.

— Pääasia on, arveli Raskolnikov, — ettei häntä anneta tuon katalan käsiin! Silloinhan hän häpäisisi tyttöä entisen lisäksi! Näkeehän sen hänestä, mitä hän himoitsee; kas tuota lurjusta, kun ei mene tiehensäkään!

Raskolnikov puhui ääneensä ja osotti herraa suoraan kädellään. Tämä kuuli hänen sanansa ja mieli suuttua uudelleen, mutta hillitsi itsensä ja tyytyi heittäämään häneen halveksivan katseen. Sitten hän kulki vitkalleen vielä kymmenen askelta ja pysähtyi uudelleen.

— Siitä voi kyllä huolen pitää, ettei tuo tule häntä saamaan, vastasi poliisi mietteissään. — Kunpa tyttö vaan sanoisi, minne hänet saa viedä, mutta... Neiti, neiti! Ja hän kumartui uudelleen.

Äkkiä avasi tyttö silmänsä täydelleen, katseli tarkkaavasti, ikäänkuin olisi hän ymmärtänyt jotakin, nousi penkiltä ja läksi takasin samaan suuntaan, mistä oli tullutkin. — Hyi, te hävyttömät, antakaa minun olla! sanoi hän ja viuhtasi vielä kerran kädellään. Hän läksi nopeasti, mutta kuten ennenkin suuresti horjuen. Keikari läksi hänen jälkeensä, mutta toista lehtokäytävää, silti päästämättä tyttöä näkyvistä.

— Olkaa huoletta, en minä anna häntä, sanoi poliisi päättävästi, lähtien heidän jälkeensä.

— Voi, tuota nykyajan siveettömyyttä! toisti hän ääneensä, huoaten.

Tällä hetkellä valtasi Raskolnikovin jonkinlainen kauhu; yhdessä silmänräpäyksessä oli hän kuin muuttunut.

— Kuulkaapas, hei! huusi hän poliisille.

Tämä kääntyi.

— Jättäkää sikseen! Mitä se teihin koskee? Jättäkää! Antakaa hänen päästä tahtonsa perille (hän osotti keikaria). Mitä se teihin kuuluu?

Poliisi ei ymmärtänyt, vaan katseli silmät suurina. Raskolnikov alkoi nauraa.

— Vai niin! arveli poliisi, kättään heiluttaen ja lähtien keikarin ja tytön jälkeen. Hän piti Raskolnikovia luultavasti joko hulluna tai vieläkin pahempana.

"Hän vei minun kaksikymmentä kopekkaani mennessään," lausui Raskolnikov ilkeästi yksin jäätyään. — "No ottakoon hän siltä toiseltakin ja päästäköön hänet menemään tyttöineen, siihenhän se asia päättyy... Miksi sekaannuin siihen auttamaan! Minun asianiko auttaminen on? Onko minulla oikeutta mennä auttamaan? Nielkööt toisensa vaikkapa eläviltään, — mitä se minuun koskee? Ja miten rohkenin minä luovuttaa nuo kaksikymmentä kopekkaa? Olivatko ne ehkä minun?"

Näistä kummallisista sanoista huolimatta kävi hänen mielensä apeaksi. Hän istuutui tyhjälle penkille. Hänen ajatuksensa olivat sotkuset... Hän ei voinut ajatella tällä hetkellä mitään erikoista. Hänen teki mielensä unohtaa kaikki, unohtaa, sitten herättyään alkaakseen aivan uutta elämää...

— Tyttö raukka, sanoi hän, katsellen tyhjää penkin nurkkaa. — Herättyään alkaa hän itkeä, sitten saa äiti tietää sen... Hän lyö, piiskaa häntä; häpeää ja tuskaa saa hän kärsiä, ehkäpä saa jättää kotinsakin ... vaikkeipa häntä ajetakaan pois, niin kuitenkin nuuskii joku Darja Franzovna hänet tietoonsa, ja tyttö saa lymytä sinne, tänne... Heti sen jälkeen seuraa sairaala (siten käy aina niille, jotka äitinsä luona elävät sangen kunniallisesti ja hiljaisuudessa heidän selkensä takana harjoittavat syntiä), niin, ja sitten ... ja sitten taas sairaala ... viinaa ... kapakka ... ja taas sairaala ... kahden, kolmen vuoden kuluttua ovat sitten vallan kykenemättömät ja yhdeksäntoista, jopa kahdeksankintoista vuotiaina ovat sitten vallan turmeltuneet... Enkö ole nähnyt sellaisia? Mutta miten heistä tuli sellaisia? Aivan samalla lailla kuin... Hyi! Hitto huoli siitä! Sanotaan, että niin ja niin monen prosentoin on vuosittain turmelluttava ... heidän on mentävä helvettiin, että muut voisivat pysyä rauhallisina ja terveinä. Prosentti! Totta tosiaan on nykyään kauniita sanoja: tuollaisia rauhoittavia, oppineita. Kun sanoo vaan prosentoin, niin ei tarvitse sen enempää surra. Mutta olisipa siinä toinen sana, niin silloin ... voisi tuntua rauhottomammalta... Mutta jospa Dunetshkakin joutuu näitten prosenttien lukuun!... Toiseen tai toiseen?

"Mutta minne minä menen?" ajatteli hän äkkiä. "Kummallista. Jonkun vuoksihan minä läksin ulos. Heti kirjeen luettuani läksin ... Vasili-Ostroville, Rasumihinille läksin, sinnehän se oli, nyt muistan. Mutta itse asiassa: miksi? Ja miten juolahti mieleeni nyt tuo ajatus, että läksisin Rasumihinille? Kummallista."

Hän ihmetteli itseään. Rasumihin oli eräs hänen entinen yliopistoverinsa. Huomattavaa on, että Raskolnikovilla yliopistossa ollessaan oli tuskin ketään toveria, sillä hän kaikkosi heitä, ei käynyt kenenkään luona eikä ottanut mielellään vieraita vastaan. Luonnollisesti kaikkosivat toisetkin pian häntä. Hän ei ottanut osaa kokouksiin, keskusteluihin, huveihin eikä mihinkään muuhun. Hän työskenteli väsymättömästi, itseään säästämättä, ja sen vuoksi häntä kunnioitettiin, vaan ei suosittu. Hän oli sangen köyhä, mutta sangen ylpeä, keinokas, ikäänkuin hänellä olisi jokin salaisuus. Muutamista tovereista tuntui siltä kuin olisi hän pitänyt heitä kaikkia lapsina, katsellut heitä korkeudestaan, pitäen itseään heitä parempana sivistyksessä, tiedoissa ja vakaumuksessa ja arvostellen heidän vakaumustaan ja pyrintöjään mitä alhaisimmiksi.

Rasumihinin kanssa seurusteli hän enemmän, eipä nyt juuri seurustellut, vaan oli hänelle puheliaampi ja suurempi. Muuten oli mahdotonta olla toisessa suhteessa Rasumihiniin. Hän oli tavattoman iloinen ja puhelias poika, yksinkertaisuuteen vivahtavan hyväntahtoinen. Mutta tämän hyväntahtoisuuden peitossa oli mielensyvyys ja henkinen arvo. Hänen paraimmat toverinsa ymmärsivät hänet, kaikki pitivät hänestä. Vaikkakin hän toisinaan tuntui itsepäiseltä, ei hän silti ollut tyhmä. Hänen ulkomuotonsa oli ilmehikäs, — pitkä, laiha, parta aina huonosti ajettuna, mustatukkanen. Toisinaan hän räyhäsi; häntä pidettiin sangen vahvana. Kerran yöllä iski hän eräässä seurassa yhdellä iskulla erään suurivoimaisen vartijan kumoon. Juoda hän voi loppumattomasti, mutta osasi myös olla aivan juomatta; toisinaan hän kujeili vallan luvattomiin saakka, mutta osasi myös olla tykkänään kujeilematta. Rasumihin oli myös merkillinen sen vuoksi, etteivät mitkään pettymykset koskaan saattaneet pahalle

tuulle, eivätkä mitkään vaikeat olosuhteet näyttäneet voivan masentaa häntä. Hän voi viettää yönsä vaikkapa katolla, kärsiä mitä julminta nälkää ja tavatonta kylmää. Hän oli sangen köyhä, mutta itse hän elätti itsensä koettaen ansaita rahaa kaikellisilla töillä. Hän tiesi useita lähteitä, joista voi työtä tekemällä saada jotakin. Kerran ei hän koko talvena lämmittänyt huonettaan, vaan väitti että se oli paljon mielusempaa, syystä että kylmässä oli parempi nukkua. Nyt oli hän myös ollut pakotettu jättämään yliopiston, ei kuitenkaan pitkäksi aikaa. Kaikin voiminsa kiirehti hän järjestämään olosuhteitaan sellasiksi, että pääsisi jatkamaan opintojaan. Raskolnikov ei ollut käynyt hänen luonaan neljään kuukauteen, eikä Rasumihin tiennyt hänen asuntoaan. Noin kaksi kuukautta sitten olivat he kohdanneet toisensa kadulla, mutta Raskolnikov kääntyi ja poikkesi toiseen suuntaan, ettei tämä häntä huomaisi. Rasumihin kyllä lienee hänet huomannut, mutta kulki edelleen, ollakseen vaivaamatta *ystäväänsä*.

V.

"Minunhan teki äsken mieleni pyytää Rasumihinitä työtä, että hän hankkisi joko tunteja tai jotakin muuta..." ajatteli Raskolnikov, "mutta miten hän nyt voi auttaa minua? Otaksukaamme, että hän hankkii minulle tunteja, otaksukaamme, että hän jakaa viimeisen kopekkansakin kanssani, jos hänellä on kopekkaakaan, että voisin ostaa uudet saappaat ja laitattaa pukuni kuntoon, jotta voisin mennä tunteja antamaan ... hm... Niin, entäpä sitten? Mitä teen minä noilla vaivaisilla viisikopekkaisilla? Tarvitsenko minä niitä nyt? Sehän olisi vallan naurettavaa, että menisin Rasumihinin luo..."

Kysymys, miksi hän nyt menisi Rasumihinin luo, huolestutti häntä paljon enemmän kuin olisi luullut; rauhattomasti etsi hän jotakin onnettomuutta ennustavaa tästä sangen tavalliselta näyttävästä tehtävästä.

"Mitä, minäkö tahtoisin järjestää asiani Rasumihinin avulla, ja pitää Rasumihinia turvanani?" kysyi hän kummissaan itseltään.

Hän ajatteli ja hieroi otsaansa, ja kummallista, miten hänen mieleensä äkkiä johtui sangen pitkän tuumailun jälkeen omituinen ajatus.

"Hm ... Rasumihinin luo", sanoi hän äkkiä vallan levollisesti, ikäänkuin ratkaisevan päätöksen johdosta, — "Rasumihinin luo menen, luonnollisestikin ... *sitä* seuraavana päivänä, jolloin *se* jo on päätetty ja jolloin alan kaiken uudelleen..."

Ja äkkiä hän tuli tajuihinsa.

"*Sitä* seuraavana päivänä," huudahti hän nousten penkiltä, — "*se* siis tulee tapahtumaan? Tulleeko se todellisuudessa tapahtumaan?"

Hän jätti penkin ja lähti pois, melkeinpä juosten. Ensin aikoi hän palata kotiin, mutta kotiin meneminen alkoi hänestä tuntua kauhistavan vastenmieliseltä. Siellä, tuon kauhean kaapin nurkassahan hänessä oli kypsynyt kaikki *tämä* viimeisten kuukausien kuluessa, — ja kiiruhti edelleen.

Hänen hermostunut vavistuksensa muuttui kuumemaiseksi; tunsipa hän viluakin; häntä vilutti moisessa kuumuudessa! Voimiaan ponnistaen alkoi hän melkein itsetiedottomasti, jonkun sisäisen välttämättömyyden pakotuksesta, tarkastella kaikkia kohtaamiaan esineitä, ikäänkuin etsiäkseen voimistavaa ajanviettoa, mutta tämä onnistui hänelle huonosti ja hän vaipui tämän tästä syviin mietteisiin. Kun hän taasen vavisten kohotti päätään ja katsahti ympärilleen, unohti hän heti, mitä äsken juuri oli ajatellut ja minkä ohi oli kulkenut. Tällä tavoin oli hän kulkenut koko Vasili-Ostrovin, tullut pikku Nevalle, kulki sillan yli ja kääntyi saarelle. Vihreys ja raitis ilma vaikuttivat alussa miellyttävästi hänen väsyneisiin silmiinsä, jotka olivat tottuneet kaupungin tomuun, kalkkiin ja suuriin, ahtaisiin ja mahtaviin taloihin. Täällä ei ollut ummehtunutta ilmaa, ei mitään löyhkää, eikä mitään kapakoita. Mutta pian muuttuivat nämäkin uudet, miellyttävät tunteet sairaloisiksi ja ärtyisiksi. Toisinaan hän pysähtyi jonkun viheriään kätketyn huvilan eteen, tarkasteli aita, katseli kauvas, balkongeja ja terasseja, hienoja naisia ja puutarhassa juoksentelevia lapsia. Erittäinkin kiinnittivät hänen mieltään kukat; hän katseli niitä kaikkein kauvimmin. Kohtasipa hän loistavia ajoneuvoja, ratsastajia ja ratsastajattaria; hän katseli heitä uteliaasti ja unohti heidät, ennenkuin he olivat kadonneet näkyvistä. Kerran hän pysähtyi ja laski rahansa, niitä oli jäljellä vielä kolmekymmentä kopekkaa: "Kaksikymmentä poliisille, kolme Nastasjalle kirjeestä, — niin, ja eilen jätin Marmeladoville seitsemänviidettä tai viisikymmentä kopekkaa", ajatteli hän; pian oli hän unohtanut laskunsa, eikä voinut edes muistaa, miksi oli ottanut rahat taskustaan. Mennessään erään ruokalan ohi muistui hänen

mieleensä, että hän oli nälkänen. Hän astui ruokalaan, joi ryydyn viinaa ja osti täytetyn piirakan, jota söi kävellessään. Hän ei ollut pitkään aikaan maistanut viinaa, ja vaikka hän nyt joikin ainoastaan yhden ryydyn, vaikutti se heti häneen. Hänen jalkansa kävivät raskaiksi, ja hän alkoi tuntea tarvitsevansa nukkua. Hän läksi kotiin; mutta tultuaan jo Petrovski-Ostroville, pysähtyi hän vallan uupuneena, poikkesi tieltä, meni pensaikkoon, heittäysi ruoholle ja nukahti heti.

Sairaloisessa mielentilassa ollessa ilmenevät unet usein tavattoman selvästi ja erinomaisen sopusointuisina todellisuuteen nähden. Silloin näkee toisinaan sangen kummallisen kuvan, jonka muodostumistoimi osottaa sellaisia uskomattoman hienoja ja odottamattomia koko kuvaa vastaavia, taiteellisia yksityisseikkoja, ettei uneksia olisi hereillä ollessaan koskaan voinut luoda mitään sellaista, vaikkapa hän olisi sellainen taiteilija kuin Pushkin tai Turgenjevkin. Tuollaiset unet, sairaloiset unet, pysyvät aina mielessä ja vaikuttavat voimakkaasti ihmisen jo ennestään kiihottuneeseen ja ärtyneeseen elimistöön.

Raskolnikov näki kamalan unen. Hän uneksi lapsuudestaan, jolloin hän vielä oli syntymäkaupungissaan. Hän on seitsemän vuotias ja kävelee eräänä juhlapäivänä iltapuolla isänsä kera kaupungin edustalla. Ilma on kolea ja raskas, seutu vallan sellainen kuin se oli hänen muistissaan; nyt unessa näytti se vielä selvemältä kuin hänen hereillä ollessaan. Kaupunki on vallan avoin kuin olisi se kämmenellä, ei yhtäkään puuta ollut ympärillä; jossakin sangen kaukana, vallan taivaan rannalla, häämöttää pienoinen metsä. Muutamien askelten päässä kaupungin viimeisestä piha-aidasta on kapakka, suuri kapakka, joka häneen teki sangen vastenmielisen vaikutuksen, synnyttipä pelkoakin hänen kulkiessaan sen ohi isänsä kera. Siellä oli aina suuri joukko ihmisiä, jotka huusivat, nauroivat, riitelivät, lauloivat hävyttömiä lauluja ja sangen usein tappelivatkin; kapakan ympäristössä kuljeskeli aina tuollasia juopuneita ja pelottavia renttuja. Kohdatessaan sellasia painausi poika isäänsä kiinni, aina pahasti väristen. Kapakan ohi kulkee maantie, joka aina on tomunen, ja se tomu on aina mustaa. Se kulkee kiemuroiden edemmäs ja kääntyy noin kolmensadan askeleen päässä suoraan oikealle kaupungin kirkkomaahan. Keskellä kirkkomaata on kivinen kirkko, jolla on vihreä kupoli ja jossa hän kävi isänsä ja äitinsä kera pari kertaa vuodessa päiväjumalanpalveluksessa, jolloin luettiin sielumessu hänen isoäidilleen, joka oli jo aikoja sitten kuollut ja jota hän ei ollut nähnyt koskaan. Tällöin otettiin aina mukaan kutjaa [Kutja. Rusinasekanen riisipuuro, jota käytetään maahanpaniaisissa ja kuolleitten muistojuhlissa. Suom. muist.] valkosella tarjottimella, salvetin peitossa; kutja oli tehty riisistä, sokerista ja rusinoista, jotka riisiin pistettyinä muodostivat ristin. Hän rakasti tätä kirkkoa ja sen vanhoja pyhimyskuvia, jotka olivat suurimmaksi osaksi, puitteettomia, ja vanhaa pappia, jonka pää aina vapisi. Isoäidin haudan vieressä, jolla oli kiviliuska, oli myös hänen pienemmän veljensä pienoinen hauta; tämä veli oli kuollut kuuden kuukauden vanhana eikä hän ollut tätäkään tuntenut eikä voinut muistaa häntä. Mutta hänelle sanottiin että hänellä oli pieni veli, ja joka kerran kuin hän kävi kirkkomaalla, teki hän hurskaasti ja arvokkaasti ristinmerkin haudan ääressä, polvistui sille ja suuteli sitä. Ja nyt hän uneksii kulkevansa isänsä kanssa kirkkomaalle ja menevänsä kapakan ohi; hän pitää isää kädessä ja katselee pelokkaasti kapakkaa. Eräs erikoinen seikka vetää hänen huomionsa puoleensa: tällä kertaa näyttää siltä kuin olisi siellä kansanjuhla, joukko ylellisesti puettuja tyttöjä, vaimoja miehineen ja kaiken karvasta väkeä. Kaikki ovat juovuksissa, kaikki kajauttelevat lauluja, ja kapakan portaitten edustalla on kärkyt, mutta kummalliset kärkyt. Ne ovat sellaiset suuret kärkyt, joiden eteen valjastetaan suuret vetohevoset ja joilla ajetaan tavaroita ja viinanassakoita. Hän katseli aina mielellään noita tavattoman suuria vetohevosia, joilla oli lihavat jalat ja jotka kulkivat hiljaa, tasaisin askelin ja vetivät vaikkapa kokonaisen vuoren ollenkaan ponnistelematta ikäänkuin olisi kärkyjä ollut helpompi vetää kuormitettuina kuin ilman kuormaa. Mutta nyt oli, ihme kyllä, moisten suurten kärkyjen eteen valjastettu pieni, laiha, vaaleanruskea talonpoikaishevonen, sellainen, joka muulloin — kuten hän itse oli usein nähnyt — laahasi perässään suurta puu-tai heinäkuormaa, erittäinkin silloin kun pyörät pysähtyivät lokaan tai pyöränraitteisiin; ja silloin ruoskivat talonpojat sellasta niin kipeän kirvelevästi, joskuspa kuonollekin ja silmille. Ja hänen oli niin ikävä, niin ikävä katsella sitä, että oli miltei itkeä; äiti tapasi ottaa hänet tällöin pois ikkunasta. Mutta nyt alkoi äkkiä melu: kapakasta tulee joukko ulos huutaen, laulaen, soittaen balalaikkaa, hulluna ja vallan juopuneena — suuriin punasiin ja sinisiin paitoihin puettuja miehiä, kauhtanat heitetty harteille.

— Käykää kärkyille, käykää kaikki kärkyille, huutaa eräs, vielä nuori, paksuniskainen, rasva- ja punanaamainen mies. — Kaikki otan mukaan, käykää kärkyille! Mutta heti kuuluu naurua ja huuto:

— Tuo kaakki se sitten vetää!

— Oletko sinä, Mikolka, järjissäsi, kun valjastat moisen konin tuollasten kärkyjen eteen?

— Tuo ruskohan on jo kahdenkymmenen vuoden vanha!

— Käykää kärkyille, kaikki otan mukaan! huudahtaa Mikolka uudelleen, hypäten ensimmäisenä rattaille, tarttuen ohjaksiin ja asettuen kärkyissä eteen. — Toisen ruskon otti kai Matvei mukaansa, huutaa hän kärkyistä, — ja tämä kaakki saa vain sappeni kiehumaan, veljet; mieleni tekisi lyödä se

hengiltä, sillä eihän se tee muuta kuin syö. Käykää kärryille, sanon minä! Laukkaa laskemme, laukkaa laskemme! Ja hän ottaa käteensä ruoskan valmistautuen nautinnolla ruoskimaan hevosta.

— Miksi ette käy kärryille! naureskelee joukko. — Kuulettehan, että hän lupaa laskea täyttä laukkaa!

— Tuo hevonen ei ole laukannut kymmeneen vuoteen.

— Sehän vasta juoksee!

— Säälä pois, veljet, ottakaa kukin ruoska, olkaa valmiina!

— Pitäkää varanne! Ruoskikaa! Kaikki kiipeevät naurussa suin ja pilkallisesti Mikolkan kärryille. Nyt on jo kuusi henkeä, mutta vielä on tilaa. Mukaan otetaan eräs lihava ja punanen nainen, joka on puettu punaseen viittaan, lasikoralleilla koristettuun päähineeseen ja nahkasiin talonpoikaissaappaisiin; hän jysii pähkinöitä ja nauraa lakkaamatta. Ympäröivä joukko nauraa samaten, ja eikös ollutkin naurun aihetta: moisen kaakkiraukan tulisi juoksujalkaa vetää moista kuormaa! Pari kärryillä olevaa miestä tarttuu ruoskiinsa auttaakseen Mikolkaa. Kuuluu huuto: "Nyt!" Hevonen ponnistelee kaikin voimin, eikä pääse askeltakaan edemmäs, puhumattakaan juoksemisesta; se vain ähkii ja notkistaa polviaan, väistääkseen kolmen ruoskan iskuja, jotka satelevat raesateen lailla sen selkään. Kärryillä olijat ja joukko nauravat entistä enemmän, mutta Mikolka suuttuu ja ruoskii hevossaakkia lakkaamatta raivoissaan ikäänkuin todella luullen voivansa saada sen juoksemaan.

— Päästäkää minutkin joukkoon, veljet, huutaa eräs halullinen mies joukosta.

— Tule mukaan vaan! Käykää kaikki kärryille! huutaa Mikolka, — sen tulee vetää teidät kaikki. Lämmitän sen helvetin tulella! Ja hän lyö, lyö, eikä tiedä enää raivoissaan, millä löisi.

— Isä, isä kulta, huutaa lapsi isälleen, — isä kulta, mitä he tekevät?
Isä, he lyövät hevosraukkaa.

— Lähtekäämme pois! sanoo isä, — he ovat juopuneita, eivätkä tiedä mitä tekevät. Tule, äläkä katso taaksesi! Ja isä aikoo viedä hänet pois, mutta hän tempautuu hänen kädestään, ja juoksee itseään muistamatta hevosen luo. Mutta hevosraukan on jo käynyt huonosti. Se huohottaa, pysähtyy, vetää taas ja on kaatumaisillaan.

— Ruoskikaa kuoliaaksi! huutaa Mikolka, — siihen se nyt vielä kelpaa.
Minä lyön sen hengiltä!

— Oletko sinä ristitty, lurjus, vai etkö? huutaa eräs ukko joukosta.

— Onko ennen nähty moisen hevosen vetävän tuollaista kuormaa? lisää toinen.

— Sinä tapat sen liialla työllä! huutaa kolmas.

— Älä sure, minun omaisuuttani se on! Teen sille mitä tahdon! Käykää kaikki kärryille! Minä tahdon, että sen on ehdottomasti juostava!...

Äkkiä kajahtaa yleinen nauru ja hämmentää kaiken. Hevonen ei kärsi enää kauvemmin lakkaamattomia iskuja, vaan alkaa potkia. Äskeinen ukkokaan ei voi enää pidättää nauruaan. Ja suoraan sanoen: moinen vanha kaakki ja uskaltaa sentään potkia.

Kaksi miestä joukosta tuo vielä lisää ruoskia ja juoksee hevosen kimppuun molemmilta puolin.

— Lyökää kuonolle, silmille, silmille! huutaa Mikolka.

— Lauletaanpas, veljet! huutaa joku kärryiltä, ja kaikki kärryillä olijat yhtyvät siihen. Ilmoille kajahtaa hävytön laulu; rumpu pärisee, loppukertaukset vihelletään. Mukana oleva nainen särkee pähkinöitä ja naureskelee.

... Lapsi juoksee hevosen luo, hän juoksee sen eteen, hän näkee, kuinka sitä lyödään silmille, suoraan silmille. Hän itkee. Sydän nousee kurkkuun, kyyneleet pulpahtelevat. Joku ruoskijoista lyö häntä kasvoille; hän ei tunne sitä, hän väentelee käsiään, huutaa, heittäytyy tuota harmaahapsista ja -partaista vanhusta vastaan, joka puistaa päätään ja tuomitsee kaikkea tätä. Eräs nainen tarttuu hänen käteensä viedäkseen hänet pois, mutta hän tempautuu irti ja juoksee uudelleen hevosen luo. Sen voimat ovat kohta lopussa, mutta se alkaa potkia vielä kerran.

— Piru sinut periköön! huutaa Mikolka raivoissaan. Hän heittää pois ruoskan, kumartuu ja ottaa kärryjen pohjalta pitkän ja paksun aisan, tarttuu sen päähän molemmin käsin ja kohottaa sen lyödäkseen ruskoaan.

— Hän lyö sen mäsäksi! huutavat sen ympärillä olijat.

— Hän lyö sen hengiltä!

— Se on minun omaisuuttani! huutaa Mikolka antaen aisan pudota. Kuuluu kova läjäys.

— Ruoskikaa sitä, ruoskikaa! Mitä vitkastelette! huutaa ääni joukosta.

Ja Mikolka nostaa seipään toiseen kertaan ja toinen isku, entistä voimakkaampi, sattuu onnettoman hevosen selkään. Sen koko takaruumis vaipuu maahan, mutta hypähtää pystyyn ja vetää kaikin jälellä olevin voimin sivulle päästäkseen liikkeelle. Mutta kaikilla tahoilla kohtaa se nuo kuusi ruoskaa, aisa kohoutuu uudelleen ja putoaa kolmannen kerran, sitten neljännen kerran, säännöllisesti, voimakkaasti. Mikolka on vallan mieletön, kun ei saa hevosta hengiltä yhdellä iskulla.

— Sitkeähenkinen eläin! huudetaan ympärillä.

— Heti paikalla se kuolee ehdottomasti, veljet, tähän kuolee! huutaa joku joukosta.

— Iskekää kirveellä! Tappakaa se pian, huutaa kolmas.

— Piru sinut periköön! Tilaa! huutaa Mikolka raivoissaan, heittäen pois aisan, ja ottaen kärryistä rautakangen. — Nyt varo itseäsi! huutaa hän ja iskee kaikin voimin hevოსraukkaansa. Isku sattuu, kaakki horjuu, vaipuu maahan, koettaa vetää, mutta kanki putoaa taasen voimakkaasti sen selkään ja hevonen kaatui ikäänkuin olisi siltä leikattu pois kaikki neljä jalkaa.

— Lopettakaa sen päivät! huutaa Mikolka, hypäten kuin mielettömänä alas rattailta. Useat, yhtäläiseen juopuneet ja kiihkon punaamat miehet tarttuvat kaikkeen, minkä käsiinsä saavat — ruoskiin, nuijiin, aisoihin ja juoksevat kuolevan eläimen luo. Mikolka asettuu syrjään ja alkaa lyödä kangella sitä selkään. Hevonen oikasee kuononsa, henkäsee raskaasti ja kuolee.

— Tappoi hevosensa! huutaa joukko.

— Miksikä ei juossut!

— Minun omaisuuttani se oli! huutaa Mikolka kanki kädessä ja silmät veristävinä. Hän seisoo vallan kun valitellen sitä, ettei ole useampaa hengiltä iskettävää.

— No, kyllä sinä et tunnu ristityltä! huutavat jo useat äänet joukosta.

Mutta poikaparka on jo vallan suunniltaan. Huutaen tunkeutuu hän joukon läpi hevosen luo, syleilee sen kuollutta, veristävää kuonoa ja suutelee sitä, suutelee sen silmiä, huulia... Sitten hypähtää hän äkkiä pystyyn ja heittäytyy raivoissaan nyrkit ojossa Mikolkan kimppuun. Tällä hetkellä tarttuu isä, joka jo kauvan on koettanut saavuttaa häntä, häneen ja vie hänet joukosta.

— Tule! Tule! sanoo isä hänelle, — tule kotiin!

— Isä kulta? Miksi nuo ... tappoivat ... tuon hevოსraukan! nyyhki hän; mutta nyyhkäys keskeyttää hänet ja sanat tunkeutuvat hänen ahdistetusta rinnastaan.

— He ovat juovuksissa ... tekevät kunnottomuuksia ... eihän se ole meidän asiamme ... tule! sanoo isä. Poika tarttuu isänsä käteen, mutta hänen rintaansa ahdistaa, ahdistaa. Hän koettaa hengittää, huutaa, —ja herää.

Hän heräsi vallan hikisenä; tukka riippui märkänä hänen kasvoillaan, hengitys oli huohottavaa ja vielä vallan kauhuissaan kohottausi hän.

— Jumalan kiitos, että se oli vain unta! sanoi hän istuutuen erään puun juurelle ja hengittäen raskaasti. — Mutta mitähän se merkinnee? Eihän se vain liene kuumeen alkua? Moinen kauhea uni!

Koko hänen ruumiinsa oli kuin repeytynyt; mieli oli synkkä ja apea. Hän nojasi kyynäspäänsä polviinsa ja tuki molemmin käsin päätään.

— Jumalani! huudahti hän, — onko se mahdollista, onko todellakin mahdollista, että mieleni tekee hankkia kirves ja iskeä tuota naista päähän, murskata hänen aivonsa ... uiskennella tahmeassa, lämpimässä veressä, murtaa lukko, ryövätä ja varastaa ... kätkeytyä, vallan verenpeittoisena ... kirveineni... Jumalani, onko se mahdollista?

Hän vapisi kuin lehti tätä puhuessaan.

— Mitä tosiaan ajonkaan tehdä? jatkoi hän kohottautuen kuin syvästi mietiskellen. — Tiedänhän minä sen, etten voisi kestää sellaista; miksi siis olen vaivannut itseäni aina tähän asti moisella

ajattelemisella? Johan minä eilen mennessäni tuota *koetta* tekemään, johan minä eilen täydelleen käsitin, etten voisi kestää sitä... Miksi siis ajattelen tällasia? Johan minä eilen portaita astellessani sanoin itsekseni, että sellanen olisi alhaista, katalaa, inhottavaa ... johan paljas ajatuskin saattoi minut suunniltani ja kauhuun...

— Ei, minä en kestä, en kestä! Vaikkakaan laskelmani eivät antaisi vähintäkään epäilemisen aihetta, vaikkakin kaikki tässä kuussa tekemäni päätökset olisivat selviä kuin päivä, yhtä oikeita kuin laskuoppi, niin en sittenkään! Jumalani! Tuntuuhan siltä kuin en olisi vielä tehnyt mitään päätöstä! Enhän minä sitä sentään kestä, en kestä!... Voi, miksi olen ajatellut sitä aina tähän saakka!

Hän nousi, katseli hämmästyneenä ympärilleen ikäänkuin ihmetellen kuinka oli tullut sinne ja läksi T—n sillalle päin. Hän oli kalpea, hänen silmänsä hehkuivat, hänen jäsenensä olivat vallan voimattomat, mutta äkkiä alkoi hengittäminen tuntua hänestä keveämmältä. Hän tunsu jo heittäneensä harteiltaan tuon kauhean taakan, joka oli häntä rasittanut niin kauvan, ja hänen mielensä tyyntyi ja keveni. "Jumalani", rukoili hän, "näytä minulle tie, ja minä luovun tuosta kirotusta ... haaveestani!"

Kulkiessaan sillan yli, katseli hän hiljaa ja rauhallisesti Nevaa ja laskevan punertavan auringon säteitä. Heikkoudestaan huolimatta ei hän kuitenkaan tuntenut väsymystä. Hänestä tuntui siltä kuin olisi se taakka, joka oli ahdistanut hänen sydäntään kuukauden ajan, äkkiä pudonnut siitä. Vapaus, vapaus! Hän on nyt vapaa tuosta lumouksesta, haaveesta, kirouksesta, koettelemuksesta!

Myöhemmin muistellessaan tätä aikaa ja kaikkea sitä, mitä hänelle tapahtui näinä päivinä, hetkeä hetken perästä, hämmästytti häntä aina eräs taikauskoon johtava seikka, joka ei oikeastaan ollut niinkään tavaton, mutta joka aina näytti hänestä myöhemmin joltakin kohtalonsa enteeltä.

Hän ei nimittäin voinut mitenkään käsittää ja selvittää sitä, miksi hän, jonka olisi ollut väsymyksensä ja uupumuksensa vuoksi edullisempaa palata kotiin lyhyintä ja suorinta tietä, palasi heinätorin poikki, jota hänen ei olisi ollenkaan tarvinnut kulkea. Mutka ei tosin ollut suuri, mutta ilmeinen ja vallan tarpeeton. Tosin oli hänelle jo usein tapahtunut, ettei hän kotiin palattuaan muistanut, mitä katuja hän oli kulkenut. Mutta miksi, kysyi hän aina itseltään, miksi tapahtui silloin niin tärkeä ja hänelle niin ratkaiseva satunnainen kohtaaminen heinätorilla, ja juuri tällä hetkellä, tällä hänen elämänsä hetkellä, etenkin moisessa mielenliikutuksessa ja moisissa olosuhteissa, jolloin kohtauksella voi olla ainoastaan mitä ratkaisevin ja merkittävin vaikutus koko hänen kohtaloonsa? Aivan kuin se olisi odottanut häntä?

Kello oli yhdeksän paikkeilla hänen kulkiessaan heinätorin poikki. Kaikki kauppiat kasailivat tavaroitaan pöydiltään, veneistään, myyntikojuistaan ja läksivät kotiinsa samaten kuin ostajatkin. Ravintolain edustalla, läheisten talojen löyhkäävissä ja likasissa pihoissa, mutta ennen kaikkea olut- ja viinamyymälöitten edustalla tungeskeli kaiken karvaisia tyhjäntoimittajia ja haljuja. Raskolnikov piti erittäin näistä paikoista ja lähellä sijaitsevista kujista silloin kun kuljeskeli päämäärättä kaduilla. Täällä ei kukaan ylpeä vastaanulija kiinnittänyt mitään huomiota hänen rääsyihinsä ja täällä voi kulkea millasessa puvussa tahtoi ilman että tarvitsi hävetä ketään. K—n kadun kulmassa oli eräs aviopari, joka myös kenteli kahden pöydän takaa tavaroita sellasia kuin lankaa, nauhaa, kaulahuiveja j.n.e. He olivat myös matkalla kotiinsa, mutta myöhästyivät jäädessään pakisemaan erään ohikulkevan tutun kanssa. Tämä tuttu oli Lisavjeta Ivanovna eli yksinkertaisesti, kuten kaikki häntä nimittivät, Lisavjeta, tuon kolleginreistratorin lesken ja pantinottajan Aljona Ivanovnan nuorempi sisar, jonka edellisen luona Raskolnikov oli käynyt panttaamassa kellonsa ja tekemässä *koettaan*... Hän oli jo kauvan tuntenut tämän Lisavjetan ja tunsipa tämäkin häntä jonkun verran. Lisavjeta oli suuri, pullea, kaino ja yksinkertainen, melkeinpä heikkomiellinen, noin kolmenkymmenen vuoden vanha. Hänen sisarensa piti häntä täydellisessä orjuudessa. Hän sai tehdä työtä yöt, päivät, vavista sisarensa edessä ja saada selkäänsäkin. Hän seiso ajatuksissaan nyytti kainalossa kaupustelijan ja hänen vaimonsa edessä ja kuunteli heitä tarkkaavaisesti. He selittivät hänelle jotakin erikoisen innokkaasti. Kun Raskolnikov äkkiä näki tytön edessään, tunsu hän jotakin erikoista tunnetta, joka oli mitä syvimmän hämmästyksen kaltaista, vaikkakaan tässä kohtauksessa ei ollut mitään erikoista.

— Teidän olisi, Lisavjeta Ivanovna, itse päätettävä asia, sanoi kaupustelija äänekkäästi. — Tulkaa luoksemme huomenna siinä kello seitsemän tienoissa. Toiset tulevat myös silloin.

— Huomenna? sanoi Lisavjeta vitkallisesti ja miettivästi, ikäänkuin ei vielä olisi ennättänyt päättää asiaa.

— Voi, kyllä kai te pelkäätte Aljona Ivanovnaa alkoi kaupustelijan vaimo, päättäväinen nainen, lörpötellä. — Kun teitä katselee, näytätte te vallan pieneltä lapselta. Ja vaikkei Lisavjeta Ivanovna olekkaan teidän oikea sisarenne, vaan sisarpuolenne, niin kuitenkin hän vallitsee teitä tuolla lailla.

— Mutta tällä kertaa älkää puhuko mitään Aljona Ivanovnalle, keskeytti mies, — minä neuvon teitä tulemaan luoksemme lupaa pyytämättä. Se on hyödyllinen asia. Sittemmin voi sisarennekin ajatella asiaa.

— Koska siis tulen?

— Huomenna kello seitsemän; ja niistä toisistakin on silloin kyllä joku läsnä. Silloin voitte itse päättää asian.

— Pyydämme teitä teelle, lisäsi vaimo.

— Hyvä, kyllä tulen, lausui Lisavjeta, yhä edelleen miettivänä ja vitkalleen lähtien liikkeelle.

Raskolnikov kulki edelleen, eikä kuullut enempää. Hän oli kulkenut ohi hiljaa, huomaamatta, koettaen saada selville edes jonkun sanan. Ensimmäinen hämmästyksensä muuttui vähitellen kauhuksi ja kylmä väristys karmi hänen selkäänsä. Hän sai tietää äkkiä ja vallan odottamatta, että huomenna noin kello seitsemän tienoissa ei Lisavjeta, tuon akan sisar ja ainoa seuralainen, ole kotona ja että akka on huomenna kello seitsemän tienoissa *yksinään kotonaan*.

Hänen asuntoonsa oli enää vain muutamia askelia. Hän tuli kotiinsa samallaisena kuin kuolemaan tuomittu. Hän ei harkinnut mitään, eikä voinutkaan harkita; nyt hän tunsi äkkiä koko olemuksessaan, ettei hänellä ollut jäljellä vapaata harkitsemiskykyä eikä tahtoakaan, ja että kaikki nyt oli ratkaisevasti päätetty.

Se on varmaa, että jos hänen olisi tarvinnut odottaa useita vuosia sopivaa tilaisuutta aikeittensa toimeenpanemiseksi, ei hän olisi voinut toivoakaan selvempää viittausta suunnitelmansa toteuttamiseksi kuin se oli, joka hänelle nyt tarjousi. Joka tapauksessa olisi ollut vaikeata saada tietää varmasti edellisenä päivänä, huomiota herättämättä ja vaarallisia kysymyksiä ja utelemisiä välttämättä, että tuo vanha akka, josta on kysymys, on huomenna sillä ja sillä kellonlyömällä aivan yksinään kotonaan.

VI.

Myöhemmin onnistui Raskolnikovin saada tietää, miksi kaupustelija ja hänen vaimonsa olivat kutsuneet Lisavjetan luokseen. Asia oli mitä tavallisin, eikä siinä ollut mitään erikoista. Eräs köyhä muuttoa tekevä perhe möi tavaroitaan, vaatteitaan, y.m., kaikki naisten. Koska olisi ollut epäedullista myydä niitä torilla, niin etsivät he kaupustelijaa; Lisavjeta toimitti sellaiset asiat, sai välityspalkan ja omasi laajan ostajapiirin, syystä että hän oli rehellinen ja aina tarjosi korkeimman hinnan. Minkä hän oli hinnaksi määrännyt, siitä ei luopunut. Sitä paitsi hän puhui vähän ja oli, kuten jo sanottiin, hiljainen ja kaino...

Raskolnikov oli viime aikoina muuttunut taikauskoiseksi. Sen jälkiä voi havaita vielä pitkä aika perästäkin päin. Ja myöhemmin oli hän taipuvainen näkemään tässä jotakin erikoista, salaista, ikäänkuin erikoiset vaikutteet ja seikat olisivat häntä kohdanneet. Jo edellisenä talvena oli eräs tuttu ylioppilas, Rokorev, ennen Charkoviin lähtöään satunnaisesti keskustellessa ilmottanut hänelle tuon vanhuksen nimen sen tapauksen varalta, että hänen tekisi mielensä pantata jotakin. Mutta hänellä ei ollut pitkään aikaan mitään syytä käydä vanhuksen luona, syystä että hän antoi tunteja ja voi tällä lailla suoriutua taloushuolistaan. Vasta puolitoista kuukautta sitten muistui osote hänen mieleensä. Hänellä oli kaksi esinettä, jotka sopivat pantattaviksi, vanha hopeakello, joka oli ollut hänen isänsä, ja kolmella punasella kivellä varustettu sormus, jonka hänen sisarensa oli hänen lähtiessään lahjottanut hänelle muistoksi. Hän päätti siis viedä sormuksen panttiin ja kävi sen vuoksi vanhuksen luona. Käytyään hänen luonaan, syntyi hänessä jo heti ensi silmäyksellä aivan ilman mitään erikoista syytä voittamaton inho tuota naista kohtaan. Hän sai vanhukselta kaksi seteliä ja meni sen jälkeen erääseen pieneen ravintolaan, tilasi teetä, istuutui ja vaipui mietteisiin. Eräs kummallinen ajatus liikkui hänen päässään kuin kananpoika kuoressa ja vaivasi hänen mieltään lakkaamatta.

Aivan hänen lähellään istui erään toisen pöydän ääressä hänelle tuntematon ylioppilas ja nuorehko upseeri; he olivat pelanneet biljardia ja joivat nyt teetä. Äkkiä kuulee Raskolnikov, että ylioppilas ja upseeri puhuvat pantinottaja Aljona Ivanovnasta ja mainitsevat hänen osotteensa. Jo tämä tuntuu hänestä omituiselta; tuskin on hän päässyt vanhuksen luota, ennenkuin heti taas saa kuulla puhuttavan hänestä. Luonnollisestikin se oli vain sattuma, mutta kun hän ei jo aikasemmin ollut voinut vapautua mitä kummallisimmasta tunteesta, jonka vanhus oli hänessä synnyttänyt, oli ylioppilaan kertomus kaikkine yksityiskohtineen Aljona Ivanovnan suhteen sangen kolkkoa hänestä.

— Oivallinen eukko, sanoi hän, — häneltä voi aina saada rahaa. Hän on rikas kuin juutalainen ja voisi, jos tahtoisi, lainata viisikin tuhatta, mutta hän ei halveksi lainata ruplaakaan panttia vastaan. Useat

meikäläiset ovat jo olleet hänen luonaan. Mutta kaikissa tapauksissa hän on tavattoman kauhea...

Ja hän alkoi kertoa, miten ilkeä ja oikullinen tuo vanhus on, ja että pantti on silloin menetetty, vaikkapa viipyi vain päivänkään yli maksuajan, että hän antoi ainoastaan neljännen osan tavaran arvosta ja että kymmenen prosenttia kuussa, j.n.e. Ylioppilas jutteli vielä paljon enemmän, kertoi, että vanhuksella oli sisar, Lisavjeta, jota hän alati piteli pahoin ja jota hän piti lakkaamattomassa orjuudessa aivan kuin pientä lasta, vaikkakin Lisavjeta oli suuri, pitkä nainen ja vanhus itse pieni ja hoikkakasvuinen...

— Tuo sisar on samaten luonnonilmiö! huudahti ylioppilas ja alkoi nauraa.

He alkoivat nyt puhua Lisavjetasta. Ylioppilas kertoili erikoisen tyytyväisesti ja nauroi melkein lakkaamatta. Upseeri kuunteli suuresti huvitettuna ja pyysi ylioppilasta lähettämään Lisavjetan hänen luokseen tekemään hänelle liinavaatteita. Raskolnikov ei jättänyt kuuntelematta yhtäkään sanaa ja sai siten tietää kaikki kerrallaan. Lisavjeta oli vanhuksen nuorempi sisarpuoli; hänellä oli toinen äiti ja oli mahdollisesti viidenneljättä vuoden vanha. Hän teki työtä yöt, päivät ja oli vanhuksen palvelijattarena ja pesijättärenä; sitä paitsi hän ompeli myös vieraille, kävi taloissa pesemässä ja antoi kaiken ansionsa vanhukselle. Hän ei saanut ottaa vastaan mitään tarjousta tai mitään työtä ilman vanhuksen suostumusta. Tämä oli myös jo tehnyt testamenttinsa, ja Lisavjeta tiesi senkin, ettei hän tulisi, huonekaluja y.m.s. lukuunottamatta, saamaan ainoatakaan kopekkaa; kaikki rahat oli sisarpuoli testamentannut eräälle N—n kuvernementin luostarille että siellä luettaisiin lakkaamatta sielumessuja Aljona Ivanovnan hyväksi. Lisavjeta oli pikkuporvarillista sukuperää, eikä siis kuulunut kuten sisarensa virkamiessukuun. Hän oli naimaton, tavattoman suuri; hänen jalkansa olivat pitkät, litteät ja ulkonevat; hän kulki aina kengät vinossa ja piti itsensä sangen puhtaana. Pääseikka, joka hämmästytti ja nauratti ylioppilasta, oli se, että Lisavjeta melkein aina oli raskaana.

— Mutta sinähän sanoit hänen olevan linnunpelätin? huomautti upseeri.

— No, vähän sitä maata; hänellä on ruskeahko iho ja näyttää virkapukuiselta sotilaalta, mutta vastenmielinen ei hän ole ollenkaan, kuten tiedät. Hänen kasvonsa ovat uhkeanpuoliset, samaten silmät. Sehän jo todistaa, että hän miellyttää useita. Hän on hiljanen, lempeä, vaitelias, myöntäväinen, kaikkeen myöntävä. Onpa hänen hymynsä sangen miellyttävääkin.

— Kyllä kai hän sinua miellyttääkin? naurahti upseeri.

— Ainoastaan kummallisuutensa vuoksi. Mutta aikomukseni olikin sanoa sinulle jotakin muuta. Tekisipä mieleni iskeä hengiltä tuo kirottu akka ja ryöväitä hänet ja vakuutan sinulle että voisin sen tehdä ilman mitään omantunnon tuskia, lisäsi ylioppilas kiihkeästi.

Upseeri alkoi nauraa uudelleen, mutta Raskolnikov vavahti. Miten kummallista tämä olikaan!

— Suostumuksellasi tahdon tehdä sinulle vakavan kysymyksen, jatkoi ylioppilas kiihkeästi. — Luonnollisestikin sanoin äskeiset sanani ainoastaan piloillani, mutta kuulehan: toisella puolen tyhmä, käsittämätön, hyödytön, paha ja sairaloinen akka, josta ei ole mitään hyötyä, vaan päinvastoin vahinkoa kaikille, joka ei itse tiedä, miksi hän elää ja joka sitä paitsi voi kuolla tänään tai huomenna. Käsitätkö? Käsitätkö?

— Ymmärrän kyllä, vastasi upseeri, katsellen tarkkaavasti kiihkeätä toveriaan.

— Kuule edelleen. Toisella puolella nuoria reippaita voimia, jotka hävivät käyttämättöminä, avuttomina, tuhansittain. Satoja, tuhansia hyviä töitä ja tekoja, joita voitaisiin tehdä vanhuksen rahoilla... Satoja, ehkä tuhansia olentoja voitaisiin johtaa oikeille teille, kymmeniä perheitä pelastaa häviöstä, kurjuudesta, häpeällisistä taudeista — ja kaikki tämä hänen rahoillaan! Tapa hänet, ota hänen rahansa ja käytä ne ihmiskunnan hyväksi. Mitä ajattelet, eikö yhtä pientä vähäpätöistä rikosta voisi korvata tuhansilla hyvillä töillä? Toisella puolen yksi olento — toisella tuhat mädäntymisestä ja häviöstä pelastettua henkeä! Yksi kuolema ja sitä vastaan sata elämää, — onhan se yksinkertainen lasku! Mitä merkitsee itse teossa kuihtuvan, tyhmän ja ilkeän akan olemassaolo elämän yleisellä vaakalaudalla? Ei enempää kuin täi, torakka, eikä niinkään paljoa, sillä akka on paljon vahingollisempi; hän tuhoaa toisten elämän; aivan äskettäin puri hän ilkeyksissään Lisavjetaa sormeeseen; olipa täpärällä, ettei sitä leikattu pois!

— Paljon mahdollista, että hän on arvoton elämään, huomautti upseeri, — mutta onhan luonto vielä sellainen.

— Ah, veliseni, ikäänkuin ei luontoa voisi oikoa tai, antaa sille oikeata suuntaa! Uppoisimmehan me muuten ennakkoluuloihin! Eihän silloin enää olisi mitään suuria miehiä. Puhutaan velvollisuudesta, omastatunnosta, — mieleni ei tee puhua mitään velvollisuutta ja omaatuntoa vastaan — mutta mitä me sillä ymmärrämme? Odotappa, tahdonpa tehdä sinulle vielä erään kysymyksen. Kuule!

— Ei, odota sinä; minäpä teen sinulle kysymyksen; kuule!

— No!

— Sinä puhut ja löpöttelet niin paljon kaikesta tuollasesta, mutta tahtoisitko itse tappaa tuon vanhuksen vai et?

— Enpä luonnollisestikaan! Minä vain puhuin oikeudenmukaisuudesta...
Eihän minusta nyt ole kysymystä...

— Mutta minun mielipiteeni on, että ellet sinä itse tahdo sitä, niin ei voi olla puhuttakaan mistään oikeudenmukaisuudesta!... Tule pelaamaan vielä kerta!

Raskolnikov oli tavattoman kuohuksissa. Tosin olivat hänen äsken kuulemansa sanat vallon tavallisia ja julkisia nuorison ajatuksia ja mielipiteitä, jos kohta olivatkin toisessa muodossa ja käsittelivät toisia asioita kuin tavallisesti. Mutta miksi piti hänen juuri joutua kuulemaan moista keskustelua ja moisia ajatuksia, kun hänen omassa päässään liikkui *vallon samallaisia* ajatuksia; ja mistä se johtui, että hän jättäessään juuri tuon vanhuksen samallaiset ajatukset mielessä, osui kuulemaan tätä keskustelua?... Tämä kohtausta tuntui hänestä aina sangen omituiselta. Näköjään vähäpätöisellä ravintolassa kuullulla keskustelulla oli mitä suurin vaikutus asian edelleen kehittymiseen, aivan kuin se olisi ollut viittaus, määräys...

* * * * *

Palattuuan kotiin heinätorilta, heittäytyi hän sohvalle ja istui siinä tunnin ajan vallon liikkumattomana. Sillä välin alkoi hämärtää; mitään kynttilää ei hänellä ollut ja tuskinpa olisi hänen mieleensä johtunutkaan syyttää sitä. Hän ei voinut koskaan muistaa, oliko hän sillä kertaa ajatellut mitään vai ei. Vihdoin alkoi hän taas tuntea, että tuo kuumemainen tila palasi, hän paleli, ja hänen mieleensä johtui että hän voi heittäytyä pitkäkseen sohvalle. Äkkiä hän vaipui syvään, raskaaseen uneen.

Hän nukkui tavattoman kauvan ja vallon uneksimatta. Nastasjan, joka tuli huoneeseen toisena aamuna kello kymmenen tienoissa, oli sangen vaikeata saada häntä heräämään. Tyttö toi mukanaan teetä ja leipää hänelle. Tee oli kerran ennen juotua ja Nastasjan omassa astiassa.

— Kas, miten hän nukkuu! huudahti tyttö harmistuneena, — eikä hän muuta teekkään kuin nukkuu!

Raskolnikov kohottausi väsyneesti. Hänen päätänsä pakotti; hän nousi seisaalleen, kääntyi toiselle kyljelle ja vaipui uudestaan sohvalle.

— Panetko taaskin maata! kiljasi Natasja.

Raskolnikov ei vastannut mitään.

— Tahdotko teetä?

— Myöhemmin, — vastasi puhuteltu väsyneesti, sulkien taas silmänsä ja kääntyen seinään päin. Nastasja jäi hänen luokseen.

— Voipa hän todella ollakin sairas, sanoi hän lähtien pois.

Hän palasi kello kahden tienoissa tuoden keittoa. Raskolnikov makasi samassa asennossa kuin ennenkin. Teehen ei hän ollut koskenut. Nastasja jo loukkaantui ja alkoi harmistuneena herätellä nukkujaa.

— Lopeta jo nukkumisesi! huusi hän katsellen ylenkatseellisesti Raskolnikovia. Tämä kohottausi istumaan, mutta ei virkkanut tytölle mitään, vaan katseli maahan.

— Oletko sairas, vai etkö? kysyi Nastasja, mutta ei saanut nytkään mitään vastausta.

— Lähdehän vähän ulos, sanoi hän hetken vajettuaan; — anna tuulen vilvoittaa itseäsi. Etkö tahdo syödä mitään?

— Myöhemmin, vastasi Raskolnikov heikosti, — mene! Ja hän viittasi kädellään.

Tyttö seiso i vielä hetken paikoillaan, katsahti sitten säälivästi Raskolnikoviin ja läksi.

Muutamien minuuttien kuluttua avasi Raskolnikov silmänsä, katsellen kauvan teetä ja keittoa. Sitten hän otti leipää, otti lusikan ja alkoi syödä.

Hän söi vähän, ainoastaan kolme, neljä lusikallista, haluttomasti, koneellisesti. Päänkivistys oli vähän lieventynyt. Syötyään oikasi hän itsensä uudelleen sohvalle, mutta ei voinut nukkua, vaan makasi liikkumattomana vatsallaan, kasvot patjaan painettuina. Hän uneksi lakkaamatta ja hänen unensa olivat aina sangen omituisia. Useimmin tuntui hänestä siltä kuin olisi hän Afrikassa, Egyptissä tai jossakin keitaassa. Karavaani lepää, kamelit loikovat rauhallisina, ylt'ympäriinsä on palmupiiri. Kaikki syövät, mutta hän juo vettä eräästä purosta, joka virtaa ja lirisee vallan hänen vieressään. Vesi on sangen vilpasta, niin kummallisen sinistä ja raikasta, se virtaa kirjaviiden kivensirujen ja kullanhoitoisen hiekan yli ... Äkkiä hän kuuli selvästi, miten kello löi. Hän vavahti, heräsi ja kohotti päänsä, katseli ikkunaa kohti, ajatteli, miten pitkällä päivä liekään ja hypähti seisaalle, vallan tajuissaan, aivan kuin joku olisi nykässyt häntä. Sitten hän meni ovelle, avasi sen raolleen ja kuunteli ääniä portaista. Hänen sydämensä tykytti kiivaasti; portaissa oli vallan hiljaista aivan kuin kaikki olisivat nukkuneet... Se tuntui hänestä omituiselta ja harvinaiselta, että hän oli voinut viettää kaiken aikansa aina eilisestä saakka moisessa tajuttomassa tilassa, eikä ollut vielä tehnyt mitään, ei valmistellut mitään... Ehkä oli kello jo tällä välin lyönyt kuusi... Tavaton, kuumeentapanen, tarkotukseton toimintahalu valtasi hänet äkkiä unen ja väsymyksen jälkeen. Valmistuksia oli sangen vähän. Hän ponnisti aivojaan punnitakseen kaikkea ja muistaakseen kaikki. Hänen sydämensä tykytti ja jyskytti niin voimakkaasti, että hän vaivoin voi hengittää. Ensin oli hänen tehtävä silmukka päällysnuttuunsa — se oli minuutin työ. Hän pisti kätensä patjan alle, veti sieltä vanhan, kuluneen, likasen paidan alla olevien liinavaatteitten joukosta, ja repi siitä tuuman levyisen ja noin viisitoista tuumaa pitkän liuskan. Tämän liuskan taittoi hän kaksinkertaseksi, veti yltään suuren, paksun kesäviittansa, (ainoan takin, mikä hänellä oli yllään) ja ompeli liuskan molemmat päät kainalokuoppaan sisäpuolelle. Hänen sormensa vapisivat hänen ommellessaan, mutta hän hillitsi itsensä, ja kun hän uudelleen veti viitan ylleen, ei päältä päin voinut havaita mitään. Neulan ja langan oli hän jo edeltäkäsien varannut kaappiinsa. Silmukka oli hänen oma viekas keksintönsä; se oli nimittäin varattu kirvestä varten. Eihän hän voinut kulkea kadulla kirves kourassa? Jos hän olisi vallan yksinkertaisesti kätkenyt sen viittansa alle, niin olisi hänen ollut pakko pitää sitä kädellään kiinni ja se olisi voitu huomata. Mutta nyt kun hänellä oli silmukka, tarvitsi hänen vain ripustaa kirves siihen, jolloin se riippui vakaasti ja varmasti käden alla. Pistämällä käden taskuunsa voi hän myös pitää kiinni varresta, niin ettei se päässyt heilumaan; ja kun viitta oli suuri kuin säkki, niin ei päältä päin voinut ollenkaan huomata sitä, että hän piti jotakin viitan alla. Silmukan tekemisen oli hän keksinyt jo kaksi viikkoa sitten.

Tämän tehtyään pisti hän kätensä sohvan alle, koetteli vasenta puolta ja veti sieltä "panttinsa", jonka hän oli jo kauvan pitänyt varalla ja kätkenyt sinne. Itse asiassa ei se ollut mikään pantti, vaan vallan yksinkertaisesti sileäksi höylätty pieni lauta, joka oli samansuurunen ja paksunen kuin hopeinen paperossikotelo. Tämän pienen laudankappaleen oli hän sattumalta löytänyt erään puusepäntehtaan läheisyydessä sievästä pihasta. Siihen oli hän sitonut ohuen rautapellin, joka luultavasti oli lohkaistu jostain toisesta esineestä ja jonka hän oli tavannut kadulla laudankappaleen äärestä. Rautapelti oli hieman pienempi kuin lauta ja hän satoi ne yhteen langalla. Sitten kääri hän ne siististi ja huolellisesti puhtaaseen, Valkoseen paperiin ja kääri vielä nauhan kaiken ympäri, niin että pakettia olisi vaikea aukoa. Tämän teki hän siksi että vanhuksen huomio siirtyisi hänestä solmuja avatessa, jolloin sopisi käyttää tilaisuutta hyväkseen ja lisätäkseen sen painoa, jottei vanhus heti ensi hetkenä huomaisi, että pantti oli vain puusta. Kaiken oli hän tehnyt valmiiksi jo etukäteen ja kätkenyt sohvan alle sopivan tilaisuuden varalle. Tuskin oli hän ottanut esille panttinsa, kun joku huusi pihalta:

— Kello käy jo seitsemättä.

— Jo! Jumalani!

Hän kiirehti ovelle, kuunteli, otti hattunsa ja kulki varovasti kuin kissa nuo kolmetoista porrasta alaspäin. Tärkein oli enää jäljellä — kirveen varastaminen kyökistä. Jo kauvan sitten oli hän päättänyt käyttää kirvestä tekoonsa. Tosin oli hänellä käytettävänä puutarhaveitsi, jonka voi taittaa kasaan, mutta hän ei voinut luottaa veitseen, eikä ennen kaikkea voimiinsa ja siksi oli hän ratkasevasti kallistunut kirveen puolelle. Kiinnittäkäämme nyt ohi menen huomiota tässä asiassa tehtyjen päätösten omituisuuteen. Niillä oli kaikilla yksi omituisuus; mitä ratkasevammin ne olivat päätettyjä, sitä kamalammilta ja mahdottomammilta ne hänestä näyttivät. Huolimatta siitä vaikeasta sisäisestä taistelusta, jonka hän oli suorittanut, ei hän voinut uskoa hetkeäkään aikeittensa toteutumiseen.

Vaikkapa hän olisi viime hetken saakka tutkinut ja ratkasevasti päättänyt kaikki, niin ettei enää olisi ollut mitään epäilyksen aihetta, — niin olisi hän aina viimeiseen saakka selittänyt kaiken olevan hullutusta, mahdottomuutta ja luopunut siitä. Mutta vielä oli useita ratkaisemattomia seikkoja ja epäilyn aiheita. Moinen pikkuseikka kuin kirveen saaminen ei häntä ollenkaan huolestuttanut; mikään ei tuntunut hänestä helpommalta kuin se. Nastasja oli melkein aina poissa, etenkin iltasin; hän juoksi joko naapuriin tai kauppaan; mutta oven antoi hän aina olla auki. Sepä oli myös syynä siihen, että emäntä aina nuhteli häntä. Ei siis tarvinnut muuta kuin ajan tullen hiipiä sisään, ottaa kirves keittiöstä ja viedä se tunnin kuluttua (kun kaikki oli suoritettu) takasin sinne. Tosin syntyi hänessä epäilyksiä sen suhteen, oliko esim. Nastasja mahdollisesti jo palannut, kun hän tunnin kuluttua tulee tuomaan kirvestä

takasin; silloin on hänen luonnollisestikin mentävä ohi ja odotettava siksi, kunnes Nastasja uudelleen on lähtenyt pois. Mutta jospa hän kaipaisi kirvestä ja alkaisi etsiä, huutaa, — silloin voitaisiin ruveta epäilemään tai ainakin saada epäilyn aihetta.

Mutta nämähän olivat pelkkiä pikkuasioita, joita hän ei alkanut harkita, eikä koskaan ollut sitä tehnytään. Hän ajatteli pääseikkaa ja lykkäsi sivuseikat siihen hetkeen, joka oli ratkaseva kaiken. Mutta tuo ratkasu tuntui hänestä yhä vielä mahdottomalta. Hän ei esim. voinut koskaan kuvitella voivansa lakata yhäti ajattelemasta sitä ja yksinkertaisesti uskaltavansa lähteä sinne... Niinpä oli hänen äskeinen *kokeensakin* (se on se käynti, jolla hän oli ollut paikkaan tarkemmin perehtyäkseen) vain koe, eikä mitään sellasta, jota hän todella tuumi panna toimeen. Hän ajatteli itseksensä: Lähdenpä sinne kerran katsomaan, mitäpä se ajattelemisesta paranee! Ja aivan oikein, hän ei ollut voinut kestää sitä, hän oli kauhistunut ja juossut tiehensä sieltä. Mutta kuitenkin näytti siltä kuin olisi hän nyt ennättänyt punnitsemisensä ja asian siveellisen puolen perinpohjaisen harkitsemisen loppuun. Hänen todistelunsa oli niin terävää kuin partaveitsi, eikä hän itse enää voinut keksiä mitään kumottavia asianhaaroja. Mutta tässä suhteessa ei hän täydelleen luottanut itseensä, vaan etsi lakkaamatta uusia vastasyitä, joskin vähemmän arvosia; ja hän ajoi takaa niitä vallan kuin olisi joku pakottanut häntä sitä tekemään. Mutta viimeinen Päivä, joka oli tullut niin odottamatta ja oli ratkaseva kaiken, vaikutti häneen melkein konemaisesti. Tuntui siltä, kuin olisi joku tarttunut hänen käteensä ja vetänyt häntä mukanaan, vastustamattomasti, sokeasti, yliluonnollisen voimakkaasti, aivan kuin olisi hänen pukunsa lieve joutunut koneeseen, joka alkoi vetää häntä mukaansa.

— Alussa — muuten jo kauvan edeltä päinkin — huolestutti häntä kysymys: Miksi päästään melkein kaikkein rikosten perille niin verrattain helposti ja miksi on niin helppoa päästä kaikkein rikollisten jäljille? Hän johtui vihdoon useihin sangen mieltäkiinnittäviin johtopäätöksiin ja hänen mielipiteensä mukaan ei pääsyyinä ollut niin mahdottomuus salata rikosta kuin rikos itsessään. Rikoksen hetkellä lamautuu nimittäin melkein jokaisen rikoksentehtäjän tahdonvoima ja ajatuskyky osaksi, jolloin sen sijaan tulee lapsellista, kummallista kevytmielisyyttä ja juuri sinä hetkenä, jolloin mitä kipeimmin tarvittaisiin arvostelukykä ja kylmäverisyyttä. Hänen mielipiteensä oli, että tämä arvostelukyvyn ja tahdonvoiman lamautuminen kohtaa ihmistä kuin sairaus, lisääntyy vähitellen ja saavuttaa huippunsa vähää ennen rikoksen tekoa, että se yksilöitten mukaan säilyy itse rikosta tehdessä ja vielä, että todelliset, todella tärkeät vaikeudet yrityksessä olivat ainoaltaan sivuseikkoja hänen ajatuksissaan. Tulee vain säilyttää kaiken arvostelukykyä ja tahdonvoimansa ja silloin, ajan tullessa, on kaikki ohi, jos vain edeltäpäin on syventynyt asian pienimpiinkin yksityiskohtiin... Mutta vielä ei hän ollut alottanut. Hän ei edelleenkään uskonut ratkasevaan päätökseensä ja hetken tullessa tuntui kaikki vallan toiselta kuin mitä hän oli ajatellut, vaan aavistamattomalta, vallanpa odottamattomalta.

Eräs sangen vähäpätöinen seikka saattoi hänet jo heti alussa, ennenkuin hän oli ennättänyt portaita alas, suunniltaan. Tultuaan emännän keittiön-ovelle, joka oli nyt, kuten aina ennenkin, avoinna, katseli hän sinne sisään tullakseen edeltäkäsän vakuutetuksi siitä, ettei emäntä itse ollut siellä Nastasjan poissa ollessa tai ettei Nastasja ollut siellä. Mutta miten suuri oli hänen hämmästyksensä, kun hän näki, että Nastasja tällä kertaa oli sekä kotona että askaroi keittiössä; hän otti eräästä paikasta liinavaatteita ja ripusteli niitä nuoralle. Raskolnikovin mennessä ohi lopetti hän askaroimisensa ja katseli häntä hänen mennessään ulos. Raskolnikov käänsi pois kasvonsa ikäänkuin ollen huomaamatta tätä. Mutta hänen yrityksensä oli ajanut karille — hänellä ei ollut kirvestä! Hän oli tavattoman hämmästynyt.

— Miksi kuvittelin mielessäni, ajatteli hän kulkiessaan porttikäytävässä, — ettei hän olisi kotona juuri tällä hetkellä? Miksi? Miksi edellytin sen joksikin vallan itsestään selväksi?

Hän tunsu olevansa masentunut, oikein nöyrytetty, hänen teki mielensä nauraa itselleen pelkästä suuttumuksesta... Mieleton, eläimellinen raivo kiehui hänessä.

Hän pysähtyi miettivänä porttikäytävään. Katujen mittelemiseen lähteminen tuntui hänestä vastenmieliseltä; kotiin palaaminen — vielä pahempaa. "Minkä tilaisuuden olenkaan päästänyt käsistäni!" mutisi hän sattumalta pysähtyessään aivan pihamiehen avonaisen oven edustalle. Äkkiä hän vavahti. Pihamiehen pimeästä huoneesta, kaksi askelta hänestä, välkkyi penkin alta hänen silmiinsä jotakin... Hän katseli ympärilleen... Ketään ei ollut saapuvilla. Hän hiipi varpaillaan sisään, astui kaksi porrasta alas ja lausui hiljaa pihamiehen nimen. — "Aivan oikein, hän ei ollut kotona! Ehkä hän on jossakin läheisyydessä, pihalla, koska ovi on vallan auki!" Hän syöksähti penkin luo, veti sen alta kirveen (siellä oli kirves), joka oli joittenkin puitten joukossa, kiinnitti sen heti ennen ulos lähtöään silmukkaan, pisti molemmat kätensä taskuihin ja astui porttikäytävään.

Kukaan ei ollut nähnyt häntä! "Mitä ei terävä järki saa aikaan, sen tekee paholainen", ajatteli hän nauraen kummallisesti. Tämä seikka tuotti hänelle uutta rohkeutta.

Rauhallisesti ja vitkalleen jatkoi hän matkaansa kiirettä pitämättä, jottei herättäisi kenessäkään epäluuloja. Hän kiinnitti sangen vähän huomiota ohikulkeviin, jopa vältti katsella heitä kasvoihin ja koetti itse kulkea niin huomaamatta kuin mahdollista. Silloin tuli hän äkkiä ajatelleeksi hattuaan. —

"Jumalani!... Toissapäivänähän minulla oli rahaa, miksikä en silloin ostanut niillä lakkia!" Hän alkoi kiroilla ja noitua.

Menessään erään puodin ohi silmäsi hän toisella silmällään sisään ja katsahti siellä olevaan seinäkelloon. Hänen oli kiirehdittävä, mutta samalla tehtävä kierros, lähetäkseen taloa toiselta puolen...

Ennen hänen onnistuessaan mielikuvituksissaan esittää kaikki, uskoi hän rupeavansa suuresti pelkäämään; mutta nyt hän pelkäsi tuskin nimeksikään, tunsipa tuskin pelon vivahdustakaan. Nyt oli hän, vaikkakin vain lyhyen ajan, vallan toisten ajatusten vallassa. Hänen kulkiessaan Jussupovin puiston ohi, kantoi hän mielessään suurien suihkulähteitten rakentamista ja ajatteli, miten ilma on vilpoista niiden läheisyydessä. Tämä ajatusjuoksu johti hänet vähitellen siihen vakaumukseen, että kaupungin olisi edullista laajentaa kesäpuistoa koko Marskentälle ja yhdistää se Mikaelin palatsin puutarhaan. Sitten kiinnitti hänen mieltään äkkiä kysymys: Mistä se johtuu, että ihmiset ovat kaikissa suurissa kaupungeissa taipuvaiset asettumaan juuri sellaisiin kaupunginosiin, joissa ei ole puutarhoja eikä suihkukaivoja, vaan jonne kaikki lika, löyhkä ja kaikenlainen siivottomuus on kasaantunut, vieläpä silloinkin, kun heillä on vapaus valita. Hän ajatteli myös omia kävelyretkiään heinätorille. "Mitä tyhmyyttä", ajatteli hän. "Parempi on olla ajattelematta mitään".

"Tällä lailla kai nekin, jotka viedään rangaistaviksi, ajattelevat kaikkien esineitten johdosta, joita kohtaavat", johtui hänen mieleensä, mutta katosi nopeasti kuin salama... No nytpä hän on jo lähellä, tuossa on talo, tuossa käytävä. Jostain kuului kellon lyönti. "Mitä se on, eihän kello vielä mahtane olla puolta kahdeksaa? Kyllä mahtaa kulkea edellä!"

Onnekseen suoriutui hän porttikäytävässä hyvin. Hänen edellään kulki juuri tällä hetkellä kuin kohtalon suosiosta tavattoman suuri heinäkuorma porttikäytävään, niin että se vallan saattoi hänet pimentoon hänen mennessään sen läpi. Tuskin oli kuorma päässyt pihalle, ennenkuin hän oli poikennut oikealle. Kuorman toiselta puolelta kuului huutoja ja torailua, häntä ei kukaan nähnyt eikä kohdannut. Useat suurelle nelikulmaselle pihalle suunnatut ikkunat olivat avoinna, mutta hän ei kohottanut päätään — häneltä puuttui voimia siihen. Ylös vanhuksen luo johtava porrasto oli aivan lähellä, aivan oikealla — nyt hän jo seisoj sillä.

Hän veti henkeään ja painoi kätensä sykkivää sydäntään vastaan, koetteli oliko kirves paikallaan, sekä alkoi sitten nousta varovasti ja hiljaa portaita ylöspäin, samalla kuunnellen tarkkaavasti, mutta portaatkin olivat nyt vallan ihmisistä vapaat, kaikki ovet olivat suljetut, eikä häntä kohdannut kukaan. Toisessa kerroksessa tosin oli huoneusto, jonka ovi oli auki ja jossa työskenteli muutamia maalareja, mutta ei kukaan katsonut käytävään. Hän pysähtyi, ajatteli ja harkitsi asiaa ja läksi edemmäs. — Parasta kai olisi, etteivät he olisi tuossa ollenkaan, mutta ... onhan tässä vielä kaksi kerrosta.

Nyt on hän jo neljännessä kerroksessa; siinä on ovi ja vastapäätä tuo toinen tyhjä huoneusto. Kolmas vanhuksen asunnon alla oleva kerros on myös kaikesta päättäen tyhjä; oveen kiinnitetty nimikortti on otettu pois! Kyllä he ovat muuttaneet! Hän veti syvään henkeä. Hetken kierteli hänen mielessään kysymys: "Eikö olisi parasta lähteä?" Hän ei vastannut siihen, vaan kuunteli vanhuksen oven takana. Sieltä kuului kuolonhiljaisuus. Sitten kuunteli hän vielä kerran kuuluisiko portaista mitään, kuunteli kauvan tarkkaavasti... Sitten silmäili hän viimeisen kerran ympärilleen, rohkasi luontonsa ja koetti vielä kerran, oliko kirves sillä lailla silmukassa kuin sen piti. "Enköhän näyttäne liian kalpealta," ajatteli hän, "liian liikutetulta? Vanhus on epäluuloinen... Eiköhän mahtaisi olla parasta odottaa siksi kunnes olen tyyntynyt?..."

Mutta hän ei tyyntynyt. Päinvastoin tykytti hänen sydämmensä kovemmin, yhä kovemmin!... Hän ei kestänyt sitä kauvempaa, vaan ojensi kätensä kellon-nuoraa kohti ja soitti. Hetken kuluttua hän soitti uudelleen, kovemmin.

Ei mitään vastausta. Vanhus oli luonnollisestikin kotona, mutta hän oli epäluuloinen ja yksin; Raskolnikov tunsu hiukan hänen tapojaan ... sitten painoi hän vielä kerran korvansa ovelelle. Joko olivat hänen aistinsa terottuneet (jota on vaikeata sanoa) tai oli hän todellakin kuullut jotakin, sen verran, että hän luuli erottaneensa hameen kahinan ja oven lukon vikinän, kun sitä varovasti käännettiin. Joku seisoj varmastikin oven takana ja kuunteli salaa kuten hänkin ulkopuolella ja myös, kuten tuntui, korva ovella...

Raskolnikov liikahti tarkotuksellisesti ja mutisi jotakin, jotenkin kuuluvasti, jottei herättäisi epäilyksiä, sitten hän soitti kolmannen kerran, mutta tyyneesti, vakaasti ja vähääkään ilmasematta kärsimättömyyttä. Jälkeenpäin ajatellessaan tätä, tuntui tämä hetki hänen mielestään täysin selvästi ikuisuudelta. Hän ei voinut ymmärtää, mistä hän oli saanut niin paljon viekkautta, etenkin kun hänen ymmärryksensä oli joinakin hetkinä kuin sokaistu! Hän ei tuntenut mitään ruumista omaavansakaan. Hetken kuluttua kuului säpin avaaminen.

VII.

Ovi aukeni nyt, kuten ennenkin, ainoastaan raolleen ja taas suuntautui häneen pimeässä kaksi terävää ja epäilevää silmää. Silloin menetti Raskolnikov malttinsa ja oli tehdä suuren virheen.

Hän pelkäsi, että vanhus voisi ruveta pelkäämään syystä että oli yksinään hänen kanssaan ja koska hän ei myöskään voinut toivoa, että hänen ulkomuotonsa tyynnyttäisi vanhusta, tarttui hän oveen ja veti sen auki viedäkseen vanhukselta mahdollisuuden sulkea se. Tämän huomattessaan ei vanhus päästänytäkään sitä, niin että Raskolnikov oli vetämällänsä hänet oven mukana portaille. Mutta kun hän pysähtyi keskelle oviaukkoa ja esti häntä tällä tavoin pääsemästä sisään, astui hän suoraan vanhusta vastaan. Pelästyneenä peräytyi vanhus, näytti mielivän sanoa jotakin, mutta ei voinut lausua sanaakaan vaan katseli suurin silmin Raskolnikoviin.

— Hyvä iltaa, Aljona Ivanovna, alkoi hän niin huolettomasti kuin mahdollista. Mutta kieli oli tarttua kitalakeen, hänen äänensä värisi, — tuon ... teille esineen ... mutta menkäämme mieluummin ... tuonne huoneeseen... Ja jättäen vanhuksen siihen astui hän suoraan, pyytämättä huoneeseen. Vanhus juoksi hänen peräänsä; hänen kielensä pääsi siteistään.

— Jumalani! Mitä te sitten tahdotte?... Kuka olette? Mitä haluatte?

— Suokaa anteeksi Aljona Ivanovna ... vanha tuttunne ... Raskolnikov ... kas tässä, tuon teille panttia, jonka lupasin äskettäin... Ja hän ojensi vanhukselle pantin.

Vanhus heitti silmäyksen panttiin, mutta alkoi sitten heti katsella kutsumatonta vierasta suoraan silmiin. Hän katseli ilkeästi, tarkkaavasti ja epäilevästi. Kului ehkä minuutti; Raskolnikov luuli jo huomanneensa vanhuksen silmissä jotakin semmoista ivaa kuin olisi tämä jo arvannut kaiken. Hän tunsu näyttävänsä alakuloiselta, tuli surulliseksi, niin surulliseksi, että jos vanhus olisi katsellut vielä puolikin minuuttia samalla lailla sanaakaan sanomatta, olisi hän varmastikin juossut tiehensä.

— No, miksi minua tuolla lailla katselette ikäänkuin ette tuntisi minua? sanoi hän äkkiä harmistuneena. — Ellette tahdo, niin jättäkäämme, ja minä menen jonkun toisen luo, sillä minulla on kiire.

Hän tuskin itse ajatteli sitä sanoa, mutta sanat tunkeutuivat melkein vastentahtoisesti rinnasta.

Vanhus tointui, sillä nähtävästi rohkasi häntä vieraan päättäväinen ääni.

— Mitä te, isäseni, sitten tahdotte niin äkkiä ... mitä teillä on? kysyi hän katsellen panttia.

— Hopeinen paperossikotelo. Kerroinhan minä siitä teille aivan äskettäin.

Vanhus ojensi kätensä.

— Tehän olette niin kalpea? Ja kätenne vapisevat?

— Kuumetta se on! vastasi Raskolnikov lyhyesti. — Eihän se kait ole ihmeellistä, jos sairastuukin ... kun ei ole mitään syötävää ... lisäsi hän vaivoin kyeten lausumaan sanoja. — Hän tunsu taas voimattomuutta; mutta vastaus näytti todenmukaiselta. Vanhus otti pantin.

— Mitä tämä on? kysyi hän katsellen Raskolnikovia vielä tarkkaavammin ja punniten pakettia kädessään.

— Kapine ... paperossikotelo ... hopeinen ... katsokaa itse.

— Se ei tunnu ollenkaan hopealta... Miksi sen olette noin kääriint?

Koettaessaan irrottaa solmuja kääntyi vanhus ikkunaan päin paremmin nähdäkseen (kaikki ikkunat olivat kuumuudesta huolimatta kiinni) ja joutui siten seisomaan jokusen sekunnin selkää Raskolnikoviin käännettynä. Tämä avasi päällysnuttunsa ja otti kirveen silmukasta, mutta ei ottanut sitä esiin viitan alta, vaan piti sitä ainoastaan oikealla kädellä viitan alla. Hänen kätensä olivat melkein voimattomat, hän melkein tunsu, miten ne uupuivat yhä enemmän. Hän pelkäsi pudottavansa kirveen ... äkkiä hän oli pyörtyä.

— No, kylläpä hän sen on kietonut nauhoihin! huudahti vanhus suuttuneena ja oli kääntymä Raskolnikovin puoleen.

Nyt ei ollut varaa menettää silmänräpäystäkään. Raskolnikov veti esiin kirveen, kohotti sen melkein itsetiedottomasti molemmin käsin ja antoi sen pudota voimattomasti, melkein konemaisesti kamara

edellä vanhuksen päähän. Hän antoi, kuten sanottu, kirveen pudota vallan voimattomasti, mutta iskun jälkeen palasivat hänen voimansa.

Vanhus oli avopäin kuten tavallista. Hänen ohut, vaalea, harmahtava tukkansa oli vahvasti pomadoittu, kuten tavallisesti, palmikoitu rotanhännäksi ja niskassa kokoon kiinnitetty kamman palasella. Isku oli lyhyen kasvun vuoksi pudonnut suoraan pääläelle. Vanhus huudahti, mutta vallan heikosti, ja vaipui maahan, mutta oli vielä siksi voimissaan, että kohotti molemmat kätensä ylöspäin; toisessa kädessään piteli hän vielä panttia. Nyt löi Raskolnikov häntä vielä muutaman kerran kirveellä pääläelle. Verta alkoi valua kuin kumoon kaadetusta maljasta, ja ruumis vaipui etunojaan. Raskolnikov peräysi, antoi vanhuksen kaatua, kumartui heti katsomaan kaatuneen kasvoja ja näki, että tämä jo oli kuollut. Silmät tunkeutuivat kuopistaan aivan kuin ne olisivat olleet putoamaisillaan; otsa ja kasvot olivat ryppyiset ja halvauksentapasesti vääristyneet.

Raskolnikov laski kirveen lattialle kuolleen viereen ja tutki heti hänen taskunsa, samalla varoen verivirtaa. Hän oli täysin tajuissaan, ei tuntenut mitään pyörrytystä tai tajuttomuutta, hänen kätensä ainoastaan vapisivat. Perästä päin hän muisteli olleensa sangen tarkkaava ja varovainen, jottei tahraisi vaatteitaan vereen... Hän löysi avaimet; ne olivat, kuten ennenkin, kiinnitetyt teräsrenkaaseen. Hän kiiruhti heti ne mukanaan makuukamariin. Se oli pieni huone, jossa oli suuri pyhänjäännösarkku. Toisella seinustalla oli puhdas vuode, jonka edessä oli kirjavista silkkipalasista tehty verho. Toisella seinustalla oli kaappi. Kummallista kyllä, alkoi häntä värisyttää juuri kun aikoi sovittaa avainta kaappiin ja kuuli, miten se ulvahteli lukossa. Hänen alkoi taas äkkiä tehdä mielensä jättää kaikki ja juosta tiehensä. Mutta tätä tunnetta kesti vain hetken; sitä paitsi oli nyt jo myöhäistä juosta tiehensä. Hän nauroikin jo itselleen; mutta äkkiä johtui hänen mieleensä eräs toinen huolestuttava ajatus. Hänestä tuntui äkkiä siltä kuin ei vanhus vielä olisikaan kuollut, vaan toipunut. Hän jätti avaimet ja kaapin rauhaan, kiiruhti takasin, tarttui kirveeseensä ja kohotti sen — mutta ei antanut sen pudota. Ei ollut mitään syytä epäillä, ettei vanhus olisi kuollut. Raskolnikov kumartui hänen puoleensa ja katseli häntä tarkasti: pääkoppa oli murskaantunut. Hän tahtoi koskea sitä kädellään ja koettaa, mutta veti sen takasin; olihan se ilmankin vallan varmaa. Tällä välin oli verta virrannut jo kokonainen lammikko. Äkkiä huomasi hän vanhuksen kaulassa nauhan; hän tarttui siihen, mutta nauha oli vahvaa eikä hänen onnistunut vetää sitä poikki; sitä paitsi se oli veren tahrassa. Hän koetti vetää sen pois kaulasta, mutta ei saanut. Kiireessään otti hän kirveen ja aikoi sillä iskeä nauhan poikki, mutta ei sentään uskaltanut. Pari minuuttia siten toimittuaan ja tahrattuaan kätensä ja kirveensä vereen, onnistui hänen vihdoinkin saada nauha poikki, jonka jälkeen hän veti sen esiin. Hän ei ollut pettynyt, nauhassa riippui pieni pussi. Nauhassa oli sitä paitsi kaksi ristiä, toinen sypressipuinen, toinen messinkinen, jota paitsi vielä pieni emaljinen pyhimyskuva. Niiden keskellä oli pienempi, likanen nahkapussi, jossa oli teräslukko ja sormus. Pussi oli täysinäinen; Raskolnikov pisti sen sisältöä tutkimatta taskuunsa. Ristit hän heitti vanhuksen rinnalle, mutta otti tällä kerralla kirveen mukaansa ja meni uudestaan makuukamariin.

Hän koetti kiiruhtaa, tarttui avaimiin ja alkoi taas koetella niitä. Mutta kaikessa hän epäonnistui: avaimet eivät sopineet. Se ei johtunut niin paljon käsien vapisemisestä kuin hänen lukemattomista erehdyksistään; vaikkakin hän esim. huomaa, ettei avain sovi, koettaa hän sitä yhä uudestaan. Vihdoin hän alkoi miettiä ja muisti, ettei pienemmän avaimen kanssa yhteen kiinnitetty hammaslehtinen suurempi mitenkään voinut kuulua kaappiin, vaan että se, kuten hän jo edellisellä kerralla oli havainnut, kuului matka-arkkuun, ja että kaikki, vähimmänsäkin arvonen säilytettiin juuri tuossa matka-arkussa. Hän jätti heti kaapin ja tarkasteli vuoteen alustaa, missä vanhat naiset tavallisesti pitävät arkkujaan ja lippaitaan. Aivan oikein, siellä oli toista arshinaa pitkä suuri arkku, jonka kupera kansi oli verhottu punasella sahviainahalla ja teräspiikeillä. Tuo suuri hammaslehtinen avain sopi ja lukko aukeni. Päälimmäisenä oli valkean raitin alla jäniksennahkanen punavuorinen turkki, sen alla silkkipuku, sitten shaali ja vihdoin alempana yhtä ja toista rojua. Ensinnä alkoi hän pyyhkiä verta käsistään tuohon punaseen turkkiin. "Punasella ei verta juuri huomaa", ajatteli hän itsekseen, mutta muisti äkkiä: "Jumalani! Olenko minä järjiltäni!" ajatteli hän kauhuissaan.

Tuskin oli hän koskenut pukuun, ennenkuin hän huomasi turkin alta luisuvan kultakellon. Hän alkoi penkoa arkkua. Aivan oikein, vaatteitten alla oli kultatavaroita — kaikki pelkkiä pantteja, langenneita ja lankeamattomia — rannerenkaita, ketjuja, korvarenkaita, rintaneuloja y.m. Toiset olivat koteloissa, toiset huolellisesti ja siroasti käärittyjä sanomalehtipaperiin ja langalla kiinni köytetyt. Vähääkään epäilemättä täytti hän niillä housun- ja takintaskunsa, rupeamatta ollenkaan tarkastelemaan kutakin esinettä erikseen. Mutta hän ei ollut vielä saanut paljoa...

Äkkiä hän kuuli askeleita toisesta huoneesta, jossa kuollut oli. Hän lakkasi ja kuunteli; kaikki oli hiljaista; se siis oli ollut vain mielikuvitusta. Äkkiä hän kuuli selvän ja heikon huudahduksen ikäänkuin äkinäistä voihkimista; sitten oli taas parin minuutin ajan kuolonhiljaisuus, Hän istui kumarruksissa arkun edessä ja odotti henkeä vetämättä, mutta äkkiä hän hypähti pystyyn, tarttui kirveeseensä ja juoksi pois makuukamarista.

Keskellä huonetta seisoi Lisavjeta suuri nyytti kainalossa ja katseli kuin kivettyneenä kuollutta

sisartaan. Hän oli kalpea, eikä kyennyt huutamaan. Nähdessään Raskolnikovin tulevan juosten vastaansa, alkoi hän vavista, väristys kulki kiireestä kantapäähän ja hänen kasvonsa alkoivat halvauksentapasesti vääristyä. Hän kohotti kätensä, avasi suunsa, kuitenkin ääntä päästämättä; hän peräytyi vain lakkaamatta tuijottaen tulijaan, erääseen nurkkaan; hän näytti olevan tukehtumisillaan. Raskolnikov heittäytyi kirves kädessä hänen kimppuunsa; Lisavjetan suu vääristyi vallan kuin pienen lapsen silloin kun se alkaa pelätä ja on juuri rupeamaisillaan itkemään. Lisavjeta raukka oli niin yksinkertainen, arka pelkuri, ettei hän edes kohottanut käsiään suojatakseen kasvojaan, mikä kuitenkin olisi ollut ensimmäinen ja luonnollisin liike tällä hetkellä, sillä kirves oli jo koholla hänen päällään. Hän vain ojensi vasemman kätensä ikäänkuin rukoillakseen armoa murhaajalta. Isku sattui keskelle päälakea teräpuoli edellä ja halkasi otsan, melkeinpä koko päälakenkin. Hän vaipuu maahan. Raskolnikov menetti tajuntansa, otti nyytin, heitti sen taas luotaan ja juoksi toiseen etu-huoneeseen.

Tavaton kauhu valtasi Raskolnikovin entistä enemmän, etenkin tämän toisen odottamattoman murhan johdosta. Hänen teki heti mielensä juosta tiehensä. Jos hän olisi tällä hetkellä kyennyt ajattelemaan selvemmin ja miettimään, jos hän vain olisi voinut täydellisesti käsittää asemansa, käsittänyt, miten toivoton, kauhea se oli ... olisi osannut harkita, miten monet esteet hänellä vielä oli voitettavana, miten monta rikosta hänen ehkä vielä oli tehtävä päästäkseen täältä kotiinsa, niin olisi ollut mahdollista, että hän olisi antanut kaiken olla sellasenaan ja itse mennyt antautumaan oikeuden käsiin, ei itsensä vuoksi peläten, vaan tekonsa aikaan saaman kauhun ja inhon vuoksi. Erittäinkin saattoi inho hänet liikutuksiin, sillä se lisääntyi joka hetki. Mistään hinnasta ei hän enää olisi palannut matka-arkun luo, eipä edes siihen huoneeseenkaan.

Mutta hän vaipui vähitellen jonkunlaiseen hajamielisyYTEEN, johonkin mietiskelyyn. Pitkän aikaa oli hän kuin vallan muualla, unohti toisinaan pääasian ja kiinnitti huomionsa sivuseikkoihin. Heittäessään kerran sattumalta silmäyksen keittiöön ja nähdessään sangollisen vettä pankolla, johtui hänen mieleensä aatos pestä kätensä ja kasvonsa. Kädet olivat niljakkaat verestä. Kirveen hän pani veteen, otti saipuaapalan, joka oli ikkunalla rikkinäisessä astiassa, ja pesi kätensä sangossa. Sitten otti hän kirveen vedestä, pesi terän ja hieroi kauvan, lähemmä kolme minuuttia vartta, käyttäen saipuaakin siihen. Sitten pyyhki hän kaikki puhtaaksi muutamilla liinanpalasilla, jotka oli ripustettu keittiöön kuivamaan, ja tarkasteli sitten kauvan kirvestä ikkunan ääressä. Mitään veren merkkiä ei enään ollut havaittavissa, varsi vain oli vielä vähän märkä. Varovasti ripusti hän kirveen silmukkaan kainalonsa alle. Sitten tarkasteli hän, niin paljon kuin keittiön pimennossa sitä voi, viittaansa, housujaan ja saappaitaan. Ensi silmäyksellä ei voinut havaita mitään, mutta saappaissa hän huomasi joitakin veripilkkuja. Hän kasteli erään kangaspalasan ja pyyhki ne pois. Hän kyllä tiesi, ettei ollut tutkinut itseään kyllin tarkasti, vaan että jotain voi vielä olla jäljellä hänen itsensä sitä huomaamatta, ja että se pisti silmiin kun hän tuli ulos. Miettiväisenä seiso i hän keittiössä. Hänen mieleensä johtui synkkiä, tuskastuttavia aatoksia; hän kuvitteli olevansa mielipuoli, ettei hänellä siinä tilassa ollut voimia ajatella selvästi tai puolustautua ja että hän ehkä nyt teki jotakin vallan toista kuin mitä piti tehdä... "Jumalani, pakene, pakene!" mutisi hän juosten toiseen huoneeseen. Mutta hänet valtasi pelästys, jonka vertaista hän ei vielä koskaan ollut kokenut.

Hän seiso i, katseli — eikä uskonut silmiään. Ovi, ulko-ovi, joka johti portaille ja josta hän oli tullut, oli avoinna, kokonaisen kämmenen leveyden avoinna!... Se ei ollut koko aikana lukossa, eikä säppiäkään oltu sysätty paikoilleen. Vanhus ei ollut sulkenut ovea perässään, ehkä epäluulonsa vuoksi. Mutta, Jumala paratkoon, hänhän oli nähnyt sen jälkeen Lisavjetankin! Miten oli hän voinut kiinnittää huomiota siihen, että Lisavjetan oli täytynyt tulla tavalla tai toisella ... eihän hän ollut tullut sisään seinästä!

Hän syöksyi ovelle ja painoi säpin paikoilleen.

"Mutta ei, eihän sekään ole oikein! Minunhan täytyy lähteä täältä, lähteä täältä!"

Hän veti säpin pois paikoiltaan, avasi oven ja kuunteli.

Hän kuunteli kauvan. Kaukaa, ehkä porttikäytävästä kuuli hän kahden äänen huutavan, itkevän ja torailevan. "Miksi eivät ne lopeta?..." Hän odotti kärsivällisesti. Äkkiä muuttui kaikki vallan hiljaseksi, aivan kuin joku olisi leikannut äänen poikki. Puhelijat olivat eronneet. Hän oli juuri lähtemäisillään, kun äkkiä alla olevassa kerroksessa suurella ryskeellä avattiin ovi ja joku läksi pientä ääntä pitäen alaspäin. "Pysyisivät nyt edes vähän aikaa hiljaa," ajatteli hän itsekseen. Hän veti taas oven kiinni ja odotti. Äkkiä vallitsi hiljaisuus. Taas oli hän astumaisillaan portaille, kun hän uudelleen kuuli askeleita.

Nämä askeleet olivat vielä kaukana alhaalla, aivan portaitten alussa, mutta hän oli vallan vakuutettu siitä, että nämä askeleet johtaisivat tuonne ylös vanhuksen luo neljänteen kerrokseen. Miksi? Olivatko äänet sitten niin omituiset ja merkittävät? Askeleet olivat raskaat, tasaset, verkkaset. Nyt ne olivat jo ensi kerroksessa, ne tulivat ylemmäs; ne tulivat selvemmiksi! Hän kuuli, miten tulija ähki. Hän on jo kolmannessa ... aivan oikein, tänne hän tulee! Äkkiä tuns i Raskolnikov olevansa kuin kivettynyt, aivan kuin kaikki olisi unta, jolloin usein tekee mieli paeta kuin kuolontuskaa, mutta on kuin paikalle naulattu

voimatta liikuttaa jäsentäkään.

Vihdoin kun tulija alkoi nousta jo neljättä porrasta, vavahti Raskolnikov äkkiä ja ennätti vielä hiipiä nopeasti ja hiljaa huoneeseen ja sulkea oven. Sitten painoi hän hiljaa ja äänettömästi säpin paikoilleen. Hänen vaistonsa oli auttanut häntä. Hän seisoi henkeä vetämättä aivan oven ääressä. Tuntematon vieras oli jo myös vallan oven edustalla. He seisoivat nyt vallan vastakkain aivan samoin kuin hän ennen oli seissyt vanhuksen kanssa vastakkain, kun ovi erotti heidät ja hän kuunteli.

Tulija veti muutaman kerran syvästi henkeään. "Hän tuntuu olevan suuri ja lihava," ajatteli Raskolnikov tarttuen kuin halvattuna kirveeseensä. Hänestä tuntui kaikki tosiaankin unelta. Ulkopuolella oleva tarttui kellonnyöriin ja soitti tulisesti.

Kun kellon rämisevä ääni kuului hänen korvissaan, tuntui hänestä siltä, kuin liikkuisi joku huoneessa ... hän kuunteli joitakin hetkiä vallan tarkasti. Vieras soitti vielä kerran, odotti uudelleen ja alkoi sitten äkkiä ja kärsimättömästi tempo ovia kaikin voimin. Raskolnikov katseli tavattoman tuskallisena säppiä ja pelkäsi että se joka hetki pettäisi. Mahdollisuus ei ollutkaan kaukana, sillä niin tulisesti temmottiin ovea. Ajattelipa hän painaakin säppiä, mutta tuo tulija ehkä huomaisi sen. Hänestä tuntui siltä, kuin olisi hän taas kadottamaisillaan tajuntansa. "Nyt minä pian kaadun!" johtui hänen mieleensä, mutta vieras alkoi puhua ja hän tuli taas tajuihinsa.

— Mitä, nukkuvatko he, vai onko joku iskenyt heidät hengiltä? Kirottua! mutisi hän kumealla äänellä. Hei, Aljona Ivanovna, vanha noita! Lisavjeta Ivanovna, te kuvaamaton kaunotar! Avatkaa! Voih, noita kirottuja naisia, mahtanevatko he nukkua?

Ja uudelleen tempasi hän vallan raivoissaan ehkä kymmenen kertaa kellonnyöriä. Hän oli luultavasti arvossa pidetty ja läheinen tuttu.

Samana hetkenä kuului portaista lyhyitä, nopeita askeleita. Sieltä tuli joku. Raskolnikov ei sitä kuullut heti.

— Eikö kukaan ole kotona? huudahti äskönen tulija kuuluvasti ja ilosesti, kääntyen tuon toisen puoleen, joka vielä nyki kellonnyöriä.

— Hyvää iltaa, Koch!

"Äänestä päättäen hän lienee sangen nuori mies," ajatteli Raskolnikov äkkiä.

— Pirukin sen tietää, että olin vähällä särkeä lukon, vastasi Koch.

—Mutta miten te minut tunnette?

— Miksipä en teitä tuntisi? Viimeksi toissapäivänä voitin kolme kertaa peräkkäin teidät Gambrinuksessa.

— Vai ... niin...

— Hän ei siis ole kotona? Kummallista. Muuten sangen tyhmää. Minnekkähän akka nyt on mennyt? Minulla kun olisi ollut asiaa!

— Niinpä minullakin, veliseni!

— No, mitä nyt on tehtävä? Menemmekö tiehemme? Voi, ja minä kun luulin saavani rahaa! huudahti nuorempi tulija.

— Tietysti me lähemme pois! Mutta miksi hän sitten lupasi? Tuo vanha noita määräsi itse tunnin. Ja minä tein kaarroksen. Minä en vain, piru vieköön voi käsittää, minne hän olisi lähtenyt! Koko vuoden istuu hän kotonaan kuivamassa — hänellä on sairas jalka — ja nyt tällä kertaa on hän poissa, ulkona!

— Kysykäämme talonmieheltä?

— Mitä?

— Minne hän on mennyt ja koska hän palaa?

— Hm ... piru vieköön, kysykäämme! Ei kai hän ole lähtenyt minnekään!... Ja hän nykäsi vielä kerran ovea. — Piru vieköön, emme voi mitään, lähtekäämme!

— Seis! huudahti nuorempi heistä äkkiä — katsokaa: näettekö, mitenkä ovi taipuu, kun sitä vetää?

— Entäpä sitten?

— Se merkitsee, ettei sitä ole avaimella lukittu, vaan sisässä on säppi. Kuuletteko, mitenkä säppi

rämisee!

— Entäpä sitten?

— Ettekö jo nyt käsitä? Merkitseehän se, että siellä on joku sisällä! Jos Aljona Ivanovna olisi lähtenyt ulos, olisi ovi suljettu avaimella ulkoa päin, vaan ei säpillä sisältä päin. Ja ettekö kuule, miten säppi rämisee? Mutta säppiä ei voi käyttää ellei ole sisässä; käsitättekö? Kotona siis kyllä ovat, vaan eivät tahdo avata!

— Totta tosiaan! Aivan niin! huudahti Koch hämmästyneenä. — Mutta mitä he siellä tekevät? Ja hän alkoi raivoissaan tempoa ovea.

— Seis! huudahti hänen toverinsa taas, — älkää tempoko! Kaikki ei ole vallan kunnossa ... olettehan jo soittanut ja temponut — eivätkä ole sittenkään avanneet. Sehän merkitsee, että he joko ovat tainnoksissa tai...

— Mitä?

— Siinäpä se on! Lähtekäämme talonmiehen luo; herättäköön hän heidät!

— Tehdään niin!

Molemmat lähtivät alas.

— Seis! Jääkää te tänne, minä juoksen talonmiehen luo.

— Miksi jäädä tänne?

— Onko teistä sitten apua?...

— Kernaasti minun puolestani...

— Valmistaudun tässä rupeamaan tutkintotuomariksi! Täällä on ilmeisesti, ilmeisesti tapahtunut jotakin! huudahti nuorempi sisään pyrkijöistä, juosten portaita alas.

Koch jäi jälelle, vetäen vielä kerran hiljaa kellonnyöriä; sitten veti hän vielä kerran hiljaa, ikäänkuin tutkivasti, ovesta tullakseen vielä kerran vakuutetuksi siitä, että ovi tosiaankin oli vain lyöty sisältä säppiin. Sitten kumartui hän ähkien ja katseli avaimen reijästä, mutta avain oli reijässä, niin ettei siitä voinut nähdä mitään.

Raskolnikov seisoj paikoidaan ja piti kirveestään kuin halvattu. Hän oli kuin kuumeessa ja valmistausi taisteluun, jos yritettäisiin tulla sisään. Jo silloin kun tulijat helistivät ovea ja neuvottelivat keskenään, oli hän päättänyt ratkasta kaiken kerrallaan huutamalla heille sisältä. Toisinaan teki hänen mielensä solvata, suuttuttaa heitä, ennenkuin he olisivat saaneet oven auki. "Kumpu se vaan äkkiä päätyisi!" ajatteli hän.

— Mutta piru vieköön!...

Aika kului, minutti toisensa jälkeen — eikä ketään tullut. Koch alkoi liikkua.

— Piru kuitenkin!... huudahti hän äkkiä kärsimättömänä, jättäen paikkansa ja lähtien itsekin pois kolistellen saappaillaan. Askeleet hiljenivät.

— Jumalani, mitä on nyt tehtävä? Raskolnikov avasi säpin ja työnsi oven auki.

Ei kuulunut hiiskaustakaan. Äkkiä sulki hän ajattelemattomuudessaan oven ja juoksi portaita alas.

Hän oli jo ennättänyt kolme porrasta alaspäin, kun hänen altaan alkoi äkkiä kuulua melua... Minne nyt? Hän ei voinut piiloutua mihinkään. Hän aikoi juuri kiirehtää takasin vanhuksen huoneeseen...

— Piru vieköön! Ottakaa kiinni!

Eräs henkilö juoksi huutaen alla olevista huoneista ja huusi täyttä kurkkua:

— Mitka! Mitka! Mitka! Mitka! Mitka! Piru hänet periköön!

Huuto loppui ulvontaan; loppuäänät kuuluivat pihalta. Kaikki vaikenj taas. Mutta samalla alkoi useita ihmisiä meluten ja äänekkäästi ja kiihkeästi puhellen nousta portaita ylös. Heitä oli kolme tai neljä. Ylinä kuului tuon nuoremman miehen heleä ääni. "Siinä he ovat!"

Rajattomimmassa epätoivossaan meni Raskolnikov suoraan heitä vastaan. "Tulkoon mitä tulee! Jos he

minut pidättävät, on kaikki menetettyä, jos he antavat minun mennä — on myös kaikki menetettyä — he tuntevat kyllä minut myöhemmin."

He lähenivät yhä toisiaan; heidän välillään oli enää vain yksi porras — ja äkkiä ... pelastumisen toive! Muutamia askelia alempana, oikealla ... tyhjä, avonainen huoneusto, soma toisen kerroksen huoneusto, jossa oli maalareita; nämä olivat nyt niinkuin tarkotuksella lähteneet pois sieltä. He olivat varmaankin ne, jotka äsken juoksivat pois, niin suurta melua pitäen. Lattiat olivat äsken maalatut, keskellä huonetta oli vielä väripyttyjä, astioita ja pensselejä. Kuin salama oli hän mennyt avonaisesta ovesta sisään ja piiloutui siellä sen taakse; se olikin viime hetkellä, tulijat olivat porrasten käänteessä. He menivät ohi, korkeammalle, puhellen kovaäänisesti. Raskolnikov odotti hetken, hiipii varpaillaan kätöksistään ja juoksi tiehensä.

Ketään ei ollut portaisissa! Ei myöskään porttikäytävässä. Hän kiirehti nopeasti kadulle, kääntyen sitten vasemmalle.

Hän tiesi hyvin, tiesi sangen hyvin, että äskeiset tulijat olivat jo tällä hetkellä vanhuksen luona, että he suuresti kummastelivat tavatessaan oven avoinna, vaikka se aivan äsken oli ollut suljettu, että he jo olivat huomanneet nuo hengettömät ruumiit ja että tuskin ennättäisi kulua minuttiakaan, ennenkuin he olisivat selvillä siitä, että murhaaja oli äskettäin ollut siellä, piiloutunut johonkin, hiipinyt heidän ohitsensa ja kiirehtinyt tuohon tyhjään huoneustoon heidän kulkiessaan portaita ylös. Mutta siitä huolimatta ei hän kuitenkaan uskaltanut kiirehtää askeleitaan vähintäkään, vaikkakin lähimpään kadunkulmaan oli vain noin sata askelta. "Eiköhän mahtaisi olla parasta luikkia johonkin porttikäytävään ja odottaa jossakin vieraassa porrastossa? Ei, se olisi liian uskaliaista! Eiköhän olisi parasta heittää pois kirvestä? Ottaa ajuri? Kaikki vaarallista!"

Vihdoinkin on tuossa poikkikatu; melkein puolikuolleena kääntyi hän sille; hän käsitti nyt olevansa jo melkein puoleksi pelastunut. Täällä liuskeli suuri ihmisjoukko ja hän katosi sen joukkoon kuin hiekkajyvä. Mutta kaikki tämä tuska oli hänet niin väsyttänyt, että hän tuskin voi pysyä pystyssä. Hiki kihosi hänestä, hänen kaulansa oli vallan märkä. "Mutta tuopa on juopunut!" huudahti joku hänelle hänen kääntyessään kanavalle.

Hän oli nyt sangen vähän tajuissaan; mitä pitemmälle kulki, sitä vähemmin. Kuitenkin muisti hän, että hän pelästyi huomattessaan, että täällä oli yksinäisempää ja että hänet täällä helpommin havaittaisiin. Heikkoudestaan huolimatta teki hän kuitenkin kaaroksen ja palasi kotiin vastakkaiselta suunnalta.

Hän ei ollut vielä ennättänyt täyteen tajuntaansa, kulkiessaan porttikäytävän läpi, hän oli jo astunut portaille, kun muisti kirveen. Hänellä oli vielä tärkeä asia suoritettavanaan, nimittäin kirveen vieminen sen entiselle paikalle. Luonnollisestikaan ei hänellä enää ollut voimia ajatella, että ehkä olisi parempi olla panematta kirvestä paikoilleen, vaan sittemmin hävittää se tavalla tai toisella salaisuudessa.

Mutta kaikesta hän suoriutui hyvin. Talonmiehen huoneen ovi oli täysin suljettu, vaan ei lukossa. Oli siis sangen todenmukaista, että talonmies itse oli siellä sisällä. Mutta Raskolnikov oli nyt vallan menettänyt harkitsemiskykynsä, jonka vuoksi hän avasi oven yhtään epäröimättä. Jos talonmies olisi kysynyt häneltä, mitä hän tahtoo, olisi hän ehkä suorastaan ojentanut hänelle kirveen. Mutta talonmies ei ollut nytkään siellä ja hän voi panna kirveen entiselle paikalleen penkin alle. Peittipä hän sen puukalikallakin, kuten se ennen oli ollut. Hän ei tavannut ketään, ei yhtä henkeäkään matkalla huoneeseensa; emännänkin ovi oli suljettu. Sisään tultuaan heittäysi hän sellaisenaan sohvalle. Hän ei nukkunut, mutta oli tajuton. Jos joku olisi astunut sisään, olisi hän hypähtänyt vuoteeltaan ja alkanut huutaa. Sotkuset ajatukset pyörivät hänen päässään mutta hän ei voinut käsittää, eikä tarkastella mitään niistä, huolimatta kaikista ponnistuksista...

TOINEN OSA.

I.

Siten makasi hän sangen kauvan. Silloin tällöin hän kyllä heräsi ja huomasi, että yö oli jo pitkällä. Kuitenkaan ei hänen vielä tehnyt mieli nousta. Vihdoin hän huomasi, että päivä jo sarasti. Hän makasi sohvalla vatsallaan, vielä tyrmistyneenä äskösestä tajuttomuudestaan. Kamalat, epätoivoiset avunhuudot kajahtivat hänen korviinsa. Muuten oli hän tottunut kuulemaan niitä joka yö kello kolmen tienoissa ikkunansa alta kadulta. Nepä hänet nytkin herättivät. — "Ah, nyt tulevat juopot kapakasta," ajatteli hän; "kello on siis jo kolmannella." Äkkiä hän hypähti pystyyn aivan kuin joku olisi vetänyt hänet sohvalta. "Mitä! kello käy jo kolmatta!" Hän oikasi itsensä sohvalle ja muisti nyt vasta kaiken. Äkkiä, yhdessä silmänräpäyksessä hän muisti kaikki.

Ensi hetkenä hän luuli tulevansa hulluksi. Tavaton vilu värisytti häntä; mutta se johtui kuumeesta, jota hän oli alkanut tuntea jo kauvan sitten. Mutta nyt tärisivät hampaat niin voimakkaasti ja vilu värisytti häntä niin valtavasti, ettei hän tiennyt, mitä oli tehtävä. Hän avasi oven ja kuunteli; talossa vallitsi täydellinen hiljaisuus. Hän katseli kummissaan itseään, ympärilleen, eikä ymmärtänyt, miten hän oli voinut jättää oven auki tullessaan eilen illalla kotiin ja enempää ajattelematta heittäytyessään vaatettuna sohvalle, jopa hattukin päässä. Hattu oli lattialla, jonne se oli pudonnut. "Jos joku olisi tullut sisään, mitä olisi hän mahtanut ajatella? Luullut minun olevan juovuksissa, mutta..." Hän kiiruhti ikkunan ääreen. Ulkona oli jotenkin valoisaa ja hän tarkasteli itseään mahdollisimman nopeasti kiireestä kantapäähän, näkyisikö eilispäivästä mitään merkkejä. Mutta eipä siinä vielä kylliksi. Kuumeesta väristen alkoi hän riisuutua ja tarkastella joka vaatekappaletta erikseen. Hän käänsi ne kaikkiin suuntiin kolme, neljä kertaa, sillä hän ei luottanut itseensä. Mutta hän ei voinut tavata mitään merkkejä. Ainoastaan housujen lahkeissa, jotka olivat rääsyet ja repaleiset, näkyi joitakin kuivuneita veripilkkuja. Hän tarttui suureen linkkuveitseeensä ja leikkasi rääsyt pois. Mitään enempää ei hän huomannut. Nyt hän muisti, että rahakukkaro ja vanhuksen arkusta ottamansa tavarat vielä olivat taskuissa. Hän ei ollut tähän saakka ajatellut ottaa niitä sieltä pois ja kätkeä! Eipä se edes silloinkaan johtunut hänen mieleensä, kun hän tarkasteli vaatteitaan! Miten hajamielinen hän olikaan! Heti otti hän esiin kaikki ja heitti pöydälle. Koottuaan kaikki ja käännettyään taskunsakin nurin tullakseen vakuutetuksi siitä, ettei niissä enää ollut mitään, vei hän koko kasan erääseen nurkkaan. Täällä aivan nurkassa oli seinäpaperi irrottunut niin paljon eräässä paikassa, että hän voi kätkeä sen taakse kaikki, kaikki mahtui sinne. "Nyt ainakaan ei kukaan voi nähdä niitä, ei kukkaroakaan!" ajatteli hän keventyneenä, nousi taas ja katseli ajatuksettomasti nurkkaan, missä seinäpaperi oli vielä kauvempana seinästä kuin ennen. Äkkiä johtui hänen mieleensä taas surullinen ajatus. "Jumalani," kuiskasi hän epätoivoissaan, "miten on laitani? Onko se nyt ehkä kätkössä? Sitenkö tavaroita kätketään?"

Hän ei ollut ollenkaan ajatellut näitä asioita; hän uskoi joutuvansa käsittelemään ainoastaan rahoja, eikä ollut sen vuoksi hankkinut kätköpaikkaa. "Mutta nyt, tuottaako tämä iloa?" ajatteli hän. "Sillälaillako tavaroita kätketään? Varmaankin olen menettänyt järkeni!" Hän istuutui vallan väsyneenä sohvalle ja heti värisytti häntä uudelleen tuo sietämätön vilu. Konemaisesti veti hän luokseen lämpimän viittansa, joka oli hänen vieressään tuolilla, jonka jälkeen hän heti vaipui tajuttomaan uneen.

Mutta jo viiden minutin kuluttua hypähti hän uudelleen pystyyn ja heittäytyi raivoissaan päällystakkinsa kimppuun. "Miten uskalsinkaan ruveta nukkumaan, kun en vielä ollut suorittanut asiaani? Aivan niin, aivan niin! Kainalon alla olevaa silmukkaa en vieläkään ottanut pois! Sen unohdin! Miten voinkaan unohtaa moista asiaa!" Hän ratkoi silmukan pois ja repi sen säpäleiksi, jotka hän työnsi liinavaatteittensa joukkoon patjan alle. — "Revityt vaatesiekaleethan eivät sentään voine herättää mitään epäilyksiä; siltä näyttää, siltä näyttää!" toisti hän seisten keskellä huonetta ja katsellen sairaloisesti jännitetyllä tarkkuudella ympärilleen lattialle ja kaikkialle, eikö hän sentään ollut unohtanut jotakin. Häntä alkoi vaivata tavattomasti varmuutensa, muistinsa, jopa kaikkein yksinkertaisimman harkintakykynsäkin menettäminen "No, joko se nyt alkaa? Joko rangaistus nyt alkaa? Niin, niin, siten kai se lienee!" Housuistaan leikkaamansa rääsyt olivat keskellä lattiaa, niin että jokainen voi ne heti nähdä! — "Mutta mikä minun on!" huudahti hän epätoivoissaan.

Silloin juolahti hänen mieleensä omituinen ajatus: ehkä on koko puku veren tahraama, ehkä on siinä pilkkuja kaikkialla, vaikkei hän voi nähdä niitä, syystä että hänen havaintokykynsä on heikontunut, särkynyt ... hänen järkensä pimittynyt ... samalla hän muisti, että kukkarokin oli ollut veressä. "Ha, silloin on taskussakin veren merkkiä, sillä pistin sen sinne sellasenaan!" Heti käänsi hän taskun nurin ja — aivan oikein, vuorissa näkyi veren merkkejä! — "Enpä ole vielä menettänyt järkeäni vallan kokonaan, koska itse tulin ajatelleeksi tuollaista!" sanoi hän riemuissaan itseksensä, hengittäen kevyemmin ja syvemmin, "minulla oli vain kuumeentapainen heikkous, hetkinen hajamielisyys," ja hän repi pois koko vasemman taskun vuorin housuistaan. Tällä hetkellä lankesi valonsäde hänen vasemmalle saappaalleen; sukalla, joka näkyi saappaasta, oli myös verisiä merkkejä. Hän veti saappaan jalastaan — aivan oikein, koko sukan varvaspuoli oli veren tahraama; hän oli kaiketikin astunut liian varomattomasti verilätäkköön... "Mutta miten oli nyt meneteltävä? Minne panen sukan, taskun, rääsyt?"

Hän otti kaikki käteensä ja seiso i keskellä huonetta. "Uniinko? —Mutta unia aletaan kaikkein ensinnä tarkastaa. Polttaako? — Mutta millä?" Hänellä ei ollut koskaan tikkuakaan. "Ei, silloin on parasta mennä ulos ja heittää pois kaikki johonkin. Niin, parasta kai on heittää pois!" toisti hän

istuutuen taas sohvalle. — "Ja se on tehtävä heti, tuhlaamatta minuttiakaan!" Mutta sen sijaan että olisi tehnyt sen, vaipui hänen päänsä yhä enemmän patjalle, taas värisytti häntä tuo tavaton vilu, taas veti hän päällysnutun päälleen. Ja kauvan, usean tunnin ajan, pyöri hänen päässään: "Nyt, heti, tuhlaamatta hetkeäkään, on minun lähdettävä jonnekin ja heitettävä pois kaikki, pois, näkyvistä, pian, pian!" Hän koetti usean kerran kohottaa sohvalta, mutta ei voinut sitä. Kiivas ovelle koputtaminen herätti hänet vihdoin tykkänään.

— No, avaa toki, vai oletko kuollut? Aina hän nukkuukin! huusi Nastasja lyöden kädellään ovea. — Kaiket päivät nukkuukin kuin koira! Kyllä oletkin koira! Etkö avaa? Kello käy jo yhdettätoista.

— Ehkei hän ole kotona, sanoi miehen ääni.

— Haa! Talonmiehen ääni!... Mitä hän tahtonee?

Hän hypähti pystyyn ja istuutui sohvalle. Sydän tykytti niin kiivaasti, että rintaa pakotti.

— Hänelläpä on säppi kiinni? lausui Nastasja — kas vaan, alkaa sulkeutua säpin taakse! Tahdot kai, että sinut kannetaan ulos sieltä? Avaa, senkin pukari, herää!

— Mitähän he tahtonevat? Miksi tulee talonmies? Kaikki mahtaa olla tiedossa jo. Avannenko vai asettunenko vastarintaan? Käyköön miten tahansa...

Hän nousi, kumartui ja veti säpin auki.

Koko huone oli niin pieni, että voi avata säpin nousematta pois sohvalta.

Aivan oikein: talonmies ja Nastasja.

Nastasja katsahti häneen niin omituisesti. Hän katseli kehottavin ja päättäväisin silmäyksin talonmiestä. Tämä ojensi hänelle harmaan, kokoon käärityn paperin, joka oli sinetöity tavallisella kirjelakalla.

— Tiedonanto konttorista, sanoi hän ojentaessaan paperin.

— Mistä konttorista?...

— Poliisilta, poliisikonttorista. Mistäs muusta konttorista?...

— Tuleeko minun mennä poliisikonttoriin?... Miksi?...

— Mistä minä sen tietäisin? Kun vaativat — niin mene! — Hän katseli Raskolnikovia tarkkaavasti, katsahti ympärilleen ja kääntyi lähtemään.

— Sinä kai olet hyvin sairas? huomautti Nastasja yhäti katsellen Raskolnikovia. Talonmies käänsi vielä kerran päätään ja katsoi häneen.

— Eilisestä asti on hänellä ollut kuume, lisäsi Nastasja.

Raskolnikov ei vastannut, piti vain paperia kädessään sinettiä murtamatta.

— Älä vielä nouse! jatkoi Nastasja säälivästi nähdessään Raskolnikovin aikovan laskea jalkansa sohvalta. — Jos olet sairas, niin älä mene, eihän siinä ole henki kysymyksessä! Mutta mitä sinulla on käsissäsi?

Raskolnikov katsoi. Oikeassa kädessään oli hänellä nuo leikkaamansa rääsyt, sukka ja pois repimänsä taskunvuori. Hän oli nukkunut ne kädessä. Myöhemmin tuumiskellessaan tätä muisti hän, että puolinukuksissaan, kuumeessa oli puristellut käsissään niitä lujemmin ja lujemmin ja oli sillä lailla herännyt.

— Kas, mitä rääsyjä hän on kasannut ja nukkuu ne kädessään, ikäänkuin ne olisivat jokin aarre... Ja Nastasja nauroi sairaloisen hermostunutta nauruaan. Heti työnsi Raskolnikov ne kaikki viittansa alle ja alkoi tuijottaa Nastasjaan. Vaikkakaan hän ei tällä hetkellä kyennyt vetämään mitään järkevää johtopäätöstä, ymmärsi hän kuitenkin, ettei ihmistä kohdeltaisi niin lempeästi, jos ajottaisiin vangita hänet. — "Mutta ... poliisi?"

— Etkö tahdo teetä? Tahdotko? Minä tuon sitä; sitä on hieman jällellä...

— En ... minä lähden; lähden heti, mutisi hän nousten seisomaan.

— Mahtanetko päästä portaita alas?

— Minä menen...

— Tee kuten tahdot.

Nastasja meni talonmiehen luo. Raskolnikov laahautui ikkunan ääreen katsellakseen kädessään olevia rääsyjä. — "Niissä on pilkkuja, vaikkeikaan niin huomattavia; kaikki on niin likasta ja haalistunutta. Joka ei sitä tiedä, ei myöskään näe sitä. Nastasja ei siis, Jumalan kiitos, ole voinut nähdä niin pitkän matkan päästä." Sitten avasi hän vapisevin käsin poliisin kirjeen ja alkoi lukea; hän luki kauvan, ennenkuin hän vihdoinkin ymmärsi. Se oli tavallinen kutsumus poliisitoimistosta saapua sinne kello puoli kymmenen.

"Mutta mitä se merkitsee? Minulla ei ole vielä koskaan ollut mitään tekemistä poliisin kanssa! Ja miksi juuri tänään?" kysyi hän itseltään rauhattomana. "Jumalani, jospa se vain loppuisi!" Hän aikoi juuri heittäytyä polvilleen rukoillakseen, mutta hänen täytyi hymyillä, ei rukoukselle, vaan itselleen. Hän pukeutui nopeasti. "Jos nyt kerran olen hukassa, niin olkoon niin! Vedäkö sukan jalkaani? Silloinhan se ehkä likaantuu vielä enemmän, niin että jäljet häviävät." Mutta tuskin oli hän vetänyt sen jalkaansa, ennenkuin hän veti sen pois inhon tuntein. Mutta ajateltuaan, ettei hänellä ollut toistakaan, veti hän sen uudelleen jalkaansa ja hymyili taas. "Kaikki on vain kuitenkin ehdollista, relativista, vain jotain pintapuolista!" ajatteli hän ohimennen, vavisten koko ruumiiltaan. "Nythän olen sentään vetänyt sen jalkaani, täytyyhän minun se vetää vihdoinkin kuitenkin jalkaani!" Hymyily vaihtui heti epätoivoon. "Ei, minulla ei ole voimia," ajatteli hän. Kuume saattoi hänen päänsä pyörryksiin. "Se on loukku! He tahtovat houkutella minut sinne ja äkkiä vallata minut," jatkoi hän mennessään portaita alas. "Pahinta kuitenkin, että olen kuumeen sokasema ... voin vielä tehdä jonkun tyhmyyden"...

Portaissa hän muisti, ettei hän ollut katkenyt tavaroita paremmin seinäpaperin taakse ja että hänen poissa ollessaan mahdollisesti voitaisiin toimeenpanna kotitarkastus. Hän mietti ja pysähtyi. Mutta hänet oli vallannut sellainen epätoivo ja välinpitämättömyys omasta mielestään varman hukkinsa vuoksi, että hän menetti kaiken toivonsa ja kulki edemmäs.

— "Jospa se vain loppuisi!"

Kadulla oli taas sietämätön kuumuus; eikä yhtä sadepisaraakaan koko näinä päivinä! Sama tomu, kalkki ja savi, sama puotien ja oluttupien löyhkä, juopuneita miehiä joka askeleella, husaareita ja puolijuopuneita ajureita. Aurinko poltti hänen silmiään niin että teki kipeätä, ja hänen päätään pyörrytti — hän tunsu aivan samaa kuin sellainen kuumeessa oleva, joka kulkee ulkona kauniina, aurinkoisena päivänä.

Tultuaan sen *eilisen* kadun kulmaan, katseli hän tuskallisen liikutettuna *sitä* taloa ... ja käänsi heti pois silmänsä.

— "Jos he kysyvät, sanon sen ehkä," ajatteli hän lähetessään poliisikonttoria.

Poliisikonttori oli hänen asunnostaan ehkä neljännesvirstan päässä. Se oli aivan äskettäin muutettu erään uuden talon neljänteen kerrokseen. Entisessä huoneustossa oli hän ollut kerran ennen, joskin sangen kauvan sitten. Tultuaan porttikäytävään, näki hän oikealla portaat, josta eräs mies tuli kirja kädessä — talonmies siis; konttorikin on siis myös tässä, ja hän astui portaita ylös. Kysyä hän ei tahtonut.

— "Menen sisään, lankean polvilleni ja kerron, kaikki"... ajatteli hän noustessaan neljänteen kerrokseen.

Portaat olivat ahtaat ja märät. Kaikki neljännen kerroksen keittiöt olivat näitten portaitten varrella ja olivat avoinna melkein koko päivän. Senpä tähden olikin ilma sangen painostava. Lakkaamatta kulki portaita ylös ja alas talonmiehiä, kirjat kainalossa. Lähetettä ja muuta kansaa, kumpaakin sukupuolta, tuli ja meni. Konttorin ovi oli samaten avoinna. Täällä oli muutamia talonpoikia odottamassa. Myös täällä oli sangen painostavaa ja sitä paitsi oli sangen vaikeata hengittää äsken maalattujen seinien väristä lähtevän hajun vuoksi. Odotettuaan hetken päätti hän astua lähimpään huoneeseen. Kaikki kamarit olivat tuiki pieniä ja matalia. Kiusallinen rauhattomuus johti hänet edemmäs, kukaan ei kiinnittänyt häneen huomiotaan. Toisessa huoneessa oli joitakin kirjureita, jotka olivat vain hieman paremmin puetut kuin hän.

— Mitä tahdotte?

Hän näytti kirjettään.

— Te olette ylioppilas? kysyi kirjuri katsellen kirjettä.

— Niin, entinen ylioppilas.

Kirjuri katsahti häneen, mutta ilman erikoista uteliaisuutta. Hän oli inhottavan näkönen mies, ja

kasvonilmeensä oli muuttumaton.

— "Häneltä en saa tietää mitään; hänestä on kaikki samantekevää," ajatteli Raskolnikov.

— Menkää tuonne, sihteerin luo, sanoi kirjuri, osottaen sormellaan viimeistä huonetta.

Hän meni tuohon huoneeseen (neljänteen järjestyksessä); se oli ahdas ja täynnä ihmisiä, joiden joukossa oli joitakin paremminkin puettuja. Heidän joukossaan oli pari naistakin; toinen surupukunen ja köyhästi puettu, istui pöydän ääressä vastapäätä sihteeria ja kirjoitti tämän sanelun mukaan. Toinen naisista oli sangen paksu, punakka — ja pilkkunaamainen, näyttäen sangen arvossa pidetyltä naiselta. Hän oli sangen komeasti puettu: hänellä oli niin suuri rintaneula kuin teevati; hän oli syrjässä ja odotti jotakin. Raskolnikov työnsi kirjeen sihteerille. Tämä katsahti siihen; sanoi: "saatte odottaa" ja jatkoi saneluaan surupukuselle naiselle.

Raskolnikov hengitti keveämmin. "Se ei siis ole varmaa." Hän alkoi rohkaistua ja päätti olla varoillaan.

"Pieninkin tyhmyys, vähinkin varomattomuus voi saattaa minut hukkaan! Hm!... Vahinko vain, ettei täälläkään ole raitista ilmaa," lisäsi hän, "se on niin ummehtunutta! Pätänikin vielä pyörryttää ... ja entäpä järkeni!"...

Hän tunsu olevansa tavattoman pyörryksissä. Hän epäili, voisiko hän hallita itseään. Jospa hän vain olisi osannut kiinnittää ajatuksensa johonkin pikkuseikkaan, johonkin vähäpätöiseen asiaan, mutta se ei onnistunut hänelle. Muuten huvitti häntä sihteeri; hän olisi mielellään tahtonut lukea jotakin hänen piirteistään, tahtonut silmätä hänen sisimpäänsä. Hän oli nuori mies, noin yhdenkolmatta vuotias, mutta hän näytti vanhemmalta; hän oli tummahko ja kasvonsa olivat ilmeikkäät. Hänen pukunsa oli uuden kuosin mukainen ja keikaileva, hänellä oli jakaus niskassa, tukka oli huolellisesti kammattu ja pomadoitettu; sitä paitsi oli hänellä mitä huolellisimmin pestyissä sormissaan useita sormuksia ja liivillä kultaset kellonperät. Erään läsnäolevan muukalaisen kanssa puhui hän jokusen sanan ranskaakin, eikä niinkään huonosti.

— Luisa Ivanovna, tehkää hyvin ja istukaa, sanoi hän kääntyen tuon komean, punakan naisen puoleen, joka ei ollut uskaltanut istua, vaikka hänen vieressään oli tuoli.

— Ich danke (kiitos), sanoi puhuteltu ja istuutui silkkipukuaan kallistellen tuolille. Hän täytti melkein puoli huonetta ja tuoksui hajuvedelle. Hän näytti ujostelevan sitä, että otti niin suuren alan ja tuoksui hajuvedelle, mutta hymyili puoleksi surullisesti, puoliksi julkeasti ja oli rauhaton.

Surupukunen nainen oli lopettanut kirjottamisensa ja nousi. Äkkiä astui sisään eräs nuori upseeri jotenkin meluisasti ja omavaltasesti, kohautellen olkapäitään joka hetki, heitti lakkinsa pöydälle ja istuutui nojatuoliin. Kun tuo komeapukunen nainen huomasi hänet, hypähti hän tuoliltaan ja alkoi notkistaa polviaan erikoisen ihastuneena, mutta upseeri ei ollut huomaavinaan häntä eikä hän uskaltanut istuutua uudelleen hänen läsnä ollessaan. Upseeri oli piiripäällikön apulainen. Hän oli suora, punaviiksinen, hänen kasvonsa olivat jotenkin ilmeettömät lukuun ottamatta pientä julkeuden piirrettä. Hän katseli syrjästä tyytymättömänä Raskolnikoviin, jonka puku oli niin viheliäinen ja jonka persona arvottomasta ulkonäöstään huolimatta oli sangen huonosti sopusoinnussa sen kanssa. Raskolnikov oli myös niin varomaton, että tuijotti upseeriin liian kauvan, niin että upseeri alkoi tuntea loukkaantuvansa.

— Mitä tahdot? ärjäsi hän, kummastellen luultavasti sitä, ettei moinen ryysyläinen paennut hänen salamoivia silmäyksiään.

— Minut on kutsuttu tänne ... ilmoituksen mukaan... vastasi Raskolnikov rauhallisesti.

— Kysymyksessä on rahain uloshaku ylioppilaalta, kiirehti sihteeri sanomaan avaten paperinsa. — Kas tässä! jatkoi hän heittäen Raskolnikovin eteen paperin sekä osottaen erästä kohtaa — lukekaa!

— "Rahain? Minkä rahain" ajatteli Raskolnikov. — "Mutta silloin se ei ainakaan tarkoita *sitä*." Ja hän vavahti ilosta. Hän tunsu äkkiä niin keventyneensä kuin olisi hänen hartioiltaan otettu pois jokin taakka.

— Ja mihin aikaan teidät kutsuttiin tänne, herrani? huudahti luutnantti, joka — ties mistä syystä — loukkaantui yhä enemmän. — Teidät on kutsuttu tänne kello yhdeksäksi ja nyt käy kello jo kahdettatoista!

— Minä sain kutsun vasta neljännestunti sitten, sanoi Raskolnikov kuuluvasti yli olkain. Hän oli myös suuttunut aivan äkkiä ja odottamatta, mikä muuten tuntui tekevän hänelle hyvää. — Siinä kai on jo tarpeeksi, että ollenkaan tulin tänne, kun olen kuumeessa.

— Tehkää hyvin ja olkaa huutamatta!

— Minä en huuda, vaan puhun vallan levollisesti, mutta te huudatte minulle; olen ylioppilas enkä suvaitse, että minulle huudetaan!

Apulainen oli niin tulistunut, ettei hän ensi hetkenä saanut sanoja suustaan, hän sähisi vain ja hypähti paikaltaan.

— Olkaa hyvä ja vaijetkaa! Te olette oikeudessa! Ei törkeyksiä, herrani!

— Myös te olette oikeudessa, huusi Raskolnikov hänelle, — ja te ette ainoastaan huuda, vaan vieläpä poltatte paperossia, poljette siis kaiken sopivaisuuden jalkainne alla!

Tämän sanottuaan tunsi Raskolnikov erityistä mielihyvää.

Sihteeri katseli heitä kumpaakin hymysuin. Tulinen luutnantti oli ilmeisesti nolostunut.

— Se ei koske teihin! huusi hän vihdoin sangen kovaan; — kas tässä, tahdotteko tunnustaa tämän vaatimuksen, joka on jätetty teitä vastaan? Näyttäkää se hänelle, Aleksander Grigorjevitch. Valitus teitä vastaan! Ette maksa! Siitä sen näkee, millainen te olette!

Mutta Raskolnikov ei enää kuunnellut häntä, vaan tarttui kiihkeästi paperiin, etsien nopeasti ratkaisua. Hän luki sen kertaalleen, kaksi kertaa — mutta ei ymmärtänyt mitään.

— Mikä tämä on? kysyi hän sihteeriltä.

— Teiltä vaaditaan rahoja erään velkakirjan perusteella. Teidän tulee joko suorittaa summa sekä kaikki kustannukset tai täytyy teidän jättää kirjallinen selitys siitä, milloin kykenette sen maksamaan, sitä paitsi tulee teidän suostua olemaan jättämättä pääkaupunkia ja olemaan sekä myymättä irtainta omaisuuttanne tai olemaan menettämättä sitä muuten ennenkuin olette suorittanut veikanne. Takaajalla sitävastoin on oikeus myyttää irtain omaisuutenne ja menetellä teidän suhteenne lain mukaan.

— Niin, mutta ... minulla ei ole velkaa kenellekään.

— Se ei koske meihin. Meillä on maksettavaksi langennut ja lain mukaan protesteerattu velkakirja, sadanviidentoista ruplan suuruinen, jonka te olette antanut kolleginasessori Sarnitsinin leskelle yhdeksän kuukautta sitten, ja me toivomme nyt, että annatte selityksen sen johdosta.

— Mutta sehän on emäntäni?

— Entäpä sitten, jos onkin emäntänne?

Sihteeri katsahti häneen sääliväinen hymy huulillaan aivan kun oppilasta, joka suorittaa ensi koettaan, ja aivan kuin olisi hän mielinyt sanoa: "No, miltä tuntuu?" Mutta mitä välitti Raskolnikov nyt yhdestä velkakirjasta, tavarain ulosmittauksesta!... Eihän nyt kannattanut tulla levottomaksi moisen asian tähden ja kiinnittää siihen huomiotaan! Hän seisoi siinä, luki, kuunteli, vastasi, vieläpä kysyikin, mutta kaikki kävi koneellisesti. Itsesäilytysvietin voitto, pelastuminen äsken uhanneesta vaarasta valtasi tällä hetkellä kaikki hänen aatoksensa. Hän tunsi hetken suoranaista, puhtaasti eläimellistä iloa. Mutta samassa syntyi konttorissa tavaton melu. Luutnantti, joka vielä oli sangen suuttunut sen halveksumisen johdosta, jota äsken oli saanut kokea, ja joka oli uudelleen ryhtynyt korjaamaan loukattua itserakkauttaan, purki nyt kaiken sappensa tuolle onnettomalle, koreiluhaluselle naiselle, joka oli aina hänen sisään tulostaan saakka vilkunut häneen tuo hullunkurinen nauru suupielissään.

— Ja sinä, senkin tolvana, huusi hän äkkiä täyttä kurkkua hänelle (surupukunen nainen oli jo poistunut), — mitä tapahtui sinun luonasi viime yönä? Mitä? Taas häpeällinen skandali, jonka saattoi kuulla kadun toiselle puolelle! Taas tappelua ja juopumista! Mielesi kai tekee päästä vankilaan? Ja kuitenkin olen sanonut sinulle, kuitenkin olen jo varottanut sinua kymmenen kertaa, mutta yhdennellätoista kerralla et välttä rangaistusta. Ja sentään olet sinä taas täällä, senkin tolvana!

Paperi putosi Raskolnikovin käsistä ja hän katseli kummastellen tuota komeata naista, jonka osaksi tuli niin paljon solvaussanoja. Mutta pian hän käsitti, mistä oli kysymys ja asia alkoi heti huvittaa häntä. Hän kuunteli tyytyväisenä ja olisi mielellään nauranut, sangen mielellään nauranut! Kaikkia hänen hermojaan tempo.

— Ilja Petrovitsh! alkoi sihteeri rauhottavasti, mutta oli pakotettu keskeyttämään ja odottamaan sopivampaa hetkeä, sillä tuon tulisen luutnantin voi saada lauhtumaan ainoastaan käyttämällä kouriin tuntuvia keinoja; sen hän tiesi kokemuksesta.

Nainen alkoi heti rajuilman syntyessä vavista kuin haavanlehti; mutta omituista kyllä, mitä

lukuisemmiksi ja kaksimielisemmiksi solvaukset kävivät, sitä rakastettavampi ilme väikkyi hänen kasvoillaan, sitä lumoavammaksi kävi hänen hymyilynsä jyrisevän luutnantin edessä. Hän keikkui paikallaan, notkisti polviaan lakkaamatta ja odotti kärsivällisesti sitä hetkeä, jolloin hänen olisi sopivaa ottaa puheenvuoro itselleen; vihdoin täytyikin hänen odottamansa toive.

— Ei minun luonani ollut mitään melua ja tappelua, herra kapteeni, alkoi hän äkkiä laverrella luonnollisestikin pannen aito saksalaisen painon sanoilleen, mutta silti puhuen sujuvasti venäjää, — eikä mitään, mitään skandalia. Jo tullessaan he olivat juovuksissa, sanon minä herra kapteeni, enkä minä voi sille mitään, en hitustakaan... Taloni on siivo, herra kapteeni, ja kansaa minä kohtelen hyvin, herra kapteeni, enkä minä pidä skandalista, en, minä en pidä ollenkaan skandalista. Mutta jo tullessaan he olivat juovuksissa ja kuitenkin pyysivät he sitten kolme pulloa lisää, ja sitten nosti eräs heistä jalkansa pianolle ja alkoi soittaa jalkoineen, ja eihän se käy laatuun siivossa talossa. Hän vallan särki pianon ja se ei suinkaan ole sopivaa käyttäymistä ... sen sanoin myös heille. Sitten hän otti pullon ja löi sillä heitä kaikkia selkään. Ja kun minä sitten kutsuin talonmiehen ja kun Kalle tuli, iski hän Kallen silmän siniseksi, samaten myös Henrieten silmän siniseksi ja minua iski hän viidesti korvalle. Ja sehän ei ole kaunista käyttäytymistä siivossa talossa, herra kapteeni, ja minä huusin. Mutta hän avasi kanavan puoleisen ikkunan ja alkoi röhkäistä kuin porsas, niin että vallan hävetti. Ja miten voikaan hän ruveta matkimaan porsasta ikkunassa! Hyi, hyi, hyi! Ja sitten tarttui Kalle hänen frakkiinsa takaapäin ja veti hänet pois ikkunasta —niin, se on toden totta, herra kapteeni — mutta sattui silloin särkemään hänen takkinsa. Silloin hän huusi, että meidän oli maksettava hänelle viisitoista ruplaa korvausta siitä. Ja minun olikin annettava hänelle viisi ruplaa, herra kapteeni, takista. Ja sitten sanoi hän kirjottavansa meistä sanomalehteen, sillä, sanoi hän, "teistä saan kirjottaa kyllä mihin lehteen tahansa," sanoi hän.

— Hän on siis joku sanomalehtisepustelija?

— Niin, herra kapteeni, ja hän on niin julkea vieras, herra kapteeni, kun hän on siivossa talossa...

— No, no, no! Riittää jo! Mutta minähän olen jo sanonut sinulle, sanonut, sanoinhan minä jo sinulle...

— Ilja Petrovitsh! lausui sihteeri uudelleen merkitsevästi. Luutnantti katsahti häneen nopeasti; sihteeri nyökkäsi kevyesti päällään.

— ... sanonpa sinulle vielä kerran, arvoisa Lovisa Ivanovna, ja viimeisen kerran sanon sinulle, jatkoi luutnantti rauhallisemmin, —että jos sinun "siivossa talossasi" tapahtuu vielä kerrankaan mitään konnankujeita, niin vedän sinut itsesi edesvastuuseen. Vai niin, hän oli kirjailija, tekijä, joka maksatutti itselleen viisi ruplaa takkinsa liepukkeesta "siivossa talossa"? Niin, sellaisia ne herrat kirjailijat ovat! — Ja hän heitti ylenkatseellisen silmäyksen Raskolnikoviin. — Toissa päivänä sama näytös eräessä ruokapaikassa — oli syönyt päivällisen, mutta ei tahtonut maksaa; kirjoitan teistä sanomalehteen, sanoi hän. Höyrylaivassa solvaili eräs toinen toissa viikolta erästä kunniallista valtioneuvoksen perhettä, rouvaa ja tytärtä, mitä katalimmalla tavalla. Eräänä päivänä ajettiin eräs sellainen ulos erästä konditoriasta. Sellaisia ne ovat kaikki nuo herrat kirjailijat, sepustelijat, ylioppilaat ja sanomalehtikirjottajat ... hyi! Ja sinä, mene tiehesi! Tulen kyllä itse luoksesi ... ole silloin varoillasi! Kuulitko?

Luise Ivanovna alkoi yhä enenevällä nopeudella kumarrella kaikille suunnille ja kumarteli tällä lailla aina ovelle saakka. Mutta siinä hän törmäsi selällään erästä komeata upseeria vastaan. Tällä oli terveet kasvot, paksu, vaalea ihoparta. Tämä upseeri oli Nikodin Fomitsh, neljännestarkastaja. Luise Ivanovna kumarsi nopeasti, melkein maahan saakka ja hypäten nopein, kevein askelin lennähti ulos konttorista.

— Taas melua, taas ukkosta ja salamoita, rajusäättä ja tuuliaispäätä! lausui Nikodin Fomitsh, kääntyen rakastettavasti ja ystävällisesti Ilja Petrovitshin puoleen, — taas sydän katkeroitunut, taas kuohahtanut! Kuulin sen jo alas portaihin.

— Mitä vielä! sanoi Ilja Petrovitsh ylhäisen välinpitämättömänä ja meni muutamat paperit kädessä erään toisen pöydän ääreen kohautellen olkapäitään askeleittensa mukaan. — Katsokaa tänne, tehkää hyvin: herra kirjailija, entinen ylioppilas, ei maksa, antaa velkakirjan, ei tahdo muuttaa, useita valituksia!... Kuitenkin tunsin hän loukkaantuneensa, syystä että poltin paperossia hänen läsnä ollessaan! Itse viettää hän huikentelevaa elämää. Suvaitkaa katsoa häneen, kas tuollainen on niitten herrojen miellyttävä ulkomuoto.

— Köyhyys ei ole mikään rikos, ystäväni, siten sen asian laita on! Sinä olet kuin ruuti, etkä voi kärsiä loukkauksia. Te luultavasti tunsitte hänen jollakin lailla loukkanneen teitä, ettekä voinut hillitä itseänne, jatkoi Nikodin Fomitsh kääntyen suoraan Raskolnikovin puoleen; — Mutta se oli sangen pahoin. Vakuutan teille, että hän on rakastettavin ihminen maailmassa, mutta yhtä tulenarka kuin ruuti, kuin puhdas ruuti! Syttyy, säkähää — ja sitten se on siinä! Häipyi kuin tuuleen! Mutta loppujen loppu on, että hänellä on sydän puhdasta kultaa! Jo hänen rykmenttitoverinsa kutsuivat häntä vain "luutnantti

Ruudiksi".

— Ja sellainen rykmentti kuin se oli! huudahti Ilja Petrovitsh sangen tyytyväisenä sen johdosta, että häntä niin mielusasti mairiteltiin, mutta kuitenkin vielä happamana.

Raskolnikovin teki mieli sanoa heille kaikille jotakin mieluista.

— Suokaa anteeksi, herra kapteeni, alkoi hän vallan vapaasti, kääntyen äkkiä Nikodin Fomitshin puoleen, — ajatelkaa asemaani... Sangen mielelläni pyydän herralta anteeksi, jos olen loukannut. Olen köyhä, sairas ylioppilas — köyhyyden musertama. Entinen ylioppilas, koska en enää kykene ansaitsemaan elantoani, mutta saan rahaa ... ja silloin maksan. Minulla on äiti ja sisar R:n kuvernementissa ... he lähettävät minulle rahaa, jolloin voin maksaa. Emäntäni on sangen taipusa, mutta hän on suuresti pahottunut, syystä että olen menettänyt opetustuntini, enkä ole maksanut mitään neljään kuukauteen, eikä hän ole lähettänyt minulle ruokaakaan... Minä en käsitä ollenkaan, mikä vekseli se on! Hän vaatii minulta nyt maksua vekselin nojalla, mutta miten minä voin maksaa ... tuomitkaa itse!...

— Mutta eihän se ole meidän asiamme — koetti sihteeri huomauttaa.

— Suvaitkaa, suvaitkaa! Olen vallan samaa mieltä kanssanne, mutta antakaa minun silti selittää, keskeytti hänet taas Raskolnikov, silti kääntymättä hänen puoleensa — hän puhui vain Nikodin Fomitshille ja ehkä myös Ilja Petrovitshille, vaikkakin tämä oli kaiken aikaa selailevinaan papereita ja ollenkaan huomaamatta häntä —, suokaa minun selittää puolestani, että olen jo kolme vuotta asunut nykyisen emäntäni luona, aina siitä saakka kuin tulín kaupunkiin ja ennen ... ennen ... miksi sitä kieltäisin, heti alussa lupasin naida hänen tyttärensä, lupasin sen suullisesti, vallan vapaaehtoisesti ... hän oli tyttö ... muuten pidin hänestä ... joskaan en ollut niin rakastunut häneen ... sanalla sanoen: nuoruus! Sanonpa teille, että siihen aikaan oli luottoni emännän silmissä hyvä, sangen hyvä; vietin siihen aikaan onnellista elämää ... olin sangen kevytmielinen...

— Teiltä ei vaadita ollenkaan moisia läheisiä asioita, herrani, eikä meilläkään ole aikaa kuunnella niitä, keskeytti Ilja Petrovitsh hänet karkeasti ja kylmästi, mutta Raskolnikov keskeytti hänet innostuneena, vaikkakin hänen näytty olevan sangen vaikeata puhua:

— Mutta suvaitkaa, suvaitkaa minun kertoa vaiheeni kaikki sellaisina kuin ne ovat olleet ... vaikka olenkin samaa mieltä kuin te, että on vallan tarpeetonta puhua kaikkea tätä — mutta vuosi sitten kuoli tuo tyttö lavantautiin, mutta minä jäin asumaan entisen emäntäni luo kuten ennenkin, ja kun hän muutti nykyiseen asuntoonsa sanoi hän sangen ystävällisesti minulle ... että hän luotti minuun ... mutta kysyi silti, enkö ehkä tahtoisin antaa velkakirjaa sadasta viidestätoista ruplasta, minkä summan silloin olin velkaa hänelle. Suokaa anteeksi, sanoi hän nimenomaan, heti kun olen antanut hänelle moisen paperin, saisín joutua hänelle velkaan miten paljon tahansa, eikä hän koskaan puolestaan ... ne olivat hänen omat sanansa ... käyttäisi tuota paperia, vaan minä saisín maksaa milloin tahtoisin... Ja nyt, kun olen menettänyt opetustuntini, kun ei minulla ole mitään syötävää, silloin vaatii hän suoritusta... Mitä tulee minun sanoa tällaisesta?

— Kaikki nuo tunteelliset yksityiskohdat eivät ollenkaan koske meihin, herrani, keskeytti Ilja Petrovitsh hänet kylmästi, — teidän on jätettävä kirjallinen tunnustus ja sitoumus; teidän rakkautenne ei koske meihin sen enempää kuin kaikki nuo tragilliset kuvailutkaan.

— No, mutta sinähän ... olet kovin julma... mutisi Nikodin Fomitsh istuutuen pöydän ääreen ja alkaen myös kirjottaa. Hän vähän häpesi.

— Kirjottakaa tähän, sanoi sihteeri Raskolnikoville.

— Mitä minä kirjotan? kysyi hän sangen karkeasti.

— Minä kyllä sanelen.

Raskolnikovista tuntui siltä kuin kohtelisi sihteeri häntä nyt halveksuvammin, kun oli ilmaissut sorretun tilansa, mutta, omituista kyllä, tuntui tämä hänestä nyt vallan samantekevältä. Jos hän olisi vain hitustakaan ajatellut asiaa, olisi hän varmaankin kummastellut sitä, miten hän ylipäänsä oli voinut puhua heidän seurassaan sillä lailla kuin oli tehnyt ja esittää heille tunteitaan. Mistä johtui tämä tunteellisuus niin äkkiä? Niin, vaikkapa huone ei olisikaan ollut täynnä poliisimiehiä, vaan hänen läheisimpiä ystäviään, ei hänellä nyt olisi varmastikaan ollut yhtäkään inhimillistä sanaa sanottavana heille, sellainen tyhjyys oli äkkiä vallannut hänet. Mitä kiusallisimman ja pitkällisimmän yksinäisyyden ja hylkäämisen välinpitämätön tunne oli äkkiä vallannut hänen sielunsa. Se ei ollut siitä johtunutta häpeän tunnetta, että paljasti köyhyytensä Ilja Petrovitshin tapaselle, tai että tuo luutnantti nyt riemuitsi hänen tähtensä, jossa nyt oli tapahtunut niin lapsellinen muutos. Oi ei, mitä välitti hän nyt omasta häpeästään, kaikesta kunnianhimosta, noista luutnanteista, veloistaan, polisikonttorista, y.m.

Vaikkapa hänet olisi tällä hetkellä tuomittu polttoroviolle, olisi hän tuskin voinut liikkua, tuskin voinut kuulla tuomiota. Jotakin aivan vierasta, uutta, odottamatonta ja ennen vallan kokematonta oli tapahtunut hänessä. Se ei ollut mikään todellinen vaisto ... ainoastaan selvä, sisällinen tunne siitä, ettei enää koskaan saa löpötellä moisia tunteellisia purkauksia kuin nyt näille polisikonttorin henkilöille, vaikkapa siellä olisi virkahenkilökunnan asemasta veljiä ja sisaria; ei nyt eikä koskaan tulevaisuudessa. Hän ei ollut tuntenut koskaan tähän saakka niin omituista ja kauheata tunnetta, ja enemmän kiusallista oli tässä tunne kuin tajunta ja käsitys; hän ei ollut elämässään tähän asti tuntenut suurempaa, tuskallisempaa tunnetta.

Sihteeri alkoi sanella hänelle kovaan sellaista selitystä varten, jota tällaisissa tapauksissa käytetään, seuraavalla tavalla:

Minä en voi maksaa nyt, mutta sitoudun tekemään siksi ja siksi ajaksi, en poistu kaupungista, en myy omaisuuttani enkä anna sitä pois j.n.e.

— Mutta ettehan osaa kirjottaa, kynähän putoo kädestänne! huomautti sihteeri tarkastellen uteliaasti Raskolnikovia. — Oletteko sairas?

— Kyllä ... pääni on pyörriksissä ... sanelkaa edemmäs!

— Se on jo valmis; kirjottakaa nimenne sen alle.

Sihteeri otti paperin ja alkoi hommata muuta.

Raskolnikov pani kynän pois, mutta sen sijaan että olisi noussut ja lähtenyt tiehensä, nojasi hän kyynäpäillään pöytään ja tuki päätään käsillään. Hänestä tuntui siltä kuin olisi hänen ohimoihinsa isketty naula. Omituinen ajatus pyöri hänen päässään: nousta heti ja mennä Nikodin Fomitshin luo kertomaan hänelle kaikki, mitä oli tehnyt eilen, kaikki, kaikki yksityiskohdatkin — sitten viedä hänet kotiinsa ja osottaa hänelle siellä nurkassa seinäpaperin takana olevat tavarat. Himo tehdä tämä oli niin voimakas, että hän jo oli nousemaisillaan sitä tekemään. — "Eiköhän minun sentään olisi parasta odottaa vielä minuutti?" ajatteli hän. — "Ei, mieluummin olla tykkänään ajattelematta ja antaa olla sellaisenaan!" Mutta äkkiä jäi hän seisomaan kuin kiinninaulattuna. Nikodin Fomitsh puhui kiihkeästi Ilja Petrovitshin kanssa ja hän sattui kuulemaan seuraavat sanat:

— Ei se ole mahdollista, kyllä heidät on molemmat päästettävä vapaiksi. Ensinnäkin kaikki puhuu moista otaksumaa vastaan; päättä itse: miksi olisivat he kutsuneet talonmiestä, jos he sen olisivat tehneet? Ehkä puhdistautuakseen? Tai viekkaudestako? Ei, se olisi liian viekasta! Ja vihdoinkin, molemmat talonmiehet ja eräs nainen ovat nähneet ylioppilas Pestrjakovin portilla hänen sisään menessään; hän meni kolmen tuttavansa kera ja erosi heistä vallan portin edustalla, kysyen samalla talonmieheltä asuntoa tuttaviansa läsnäollessa. No, jos joku kyselee asuntoa, onko hänellä silloin semmoset aiheet? Ja Koch — ennen vanhuksen luo menoaan istui hän puolen tunnin ajan tuon hopeatyöntekijän luona ja läksi sinne tasan neljännestä vailla kahdeksan. Ajatelkaahan nyt...

— Mutta suo anteeksi, miten voidaan selittää sellainen vastatodiste: he väittävät itse, että he jyskyttivät ovea ja että se oli suljettu sisäpuolelta — ja kolmen minuutin kuluttua siitä heidän palatessaan talonmiehen kera tapaavat he oven avoimna?

— Siinä juuri solmu onkin: murhaaja oli joka tapauksessa siellä sisässä ja oli pannut oven säppiin sisästä päin; hänet olisi varmastikin saatu kiinni, ellei Koch olisi ollut kyllin tyhmä lähteäkseen myös alas. Mutta sitä murhaaja käytti hyväkseen ja hiipi heidän ohitsensa johonkin. Koch tekee ristinmerkkejä molemmin käsin ja sanoo: "Jos olisin jäänyt siihen, olisi hän myös iskenyt minut hengiltä kirveellään." Hän aikoo antaa lukea kiitosrukouksen ... hah, haa!

— Eikä kukaan ole nähnyt murhaajaa?

— Miten se olisi mahdollista? Talo on oikea Noakin arkki, huomautti sihteeri, joka oli kuunnellut keskustelua paikaltaan.

— Asia on selvä, asia on selvä! toisti Nikodin Fomitsh kiihkeästi.

— Eipä niinkään, asia on sangen sekava, vakuutti Ilja Petrovitsh.

Raskolnikov otti hattunsa ja meni ovea kohti, mutta ei päässyt sinne saakka...

Tultuaan taas tajuihinsa näki hän istuvansa tuolilla; oikealta tuki häntä joku henkilö ja vasemmalla seisoi eräs toinen kellertävällä vedellä täytetty lasi kädessä; hänen edessään seisoi Nikodin Fomitsh ja katseli häntä tarkkaavasti; hän nousi tuolilta.

— Mitä tämä on, oletteko sairas? kysyi Nikodin Fomitsh jotenkin terävästi.

— Jo kirjottaessaan hän vaivoin voi kulettaa kynää, huomautti sihteeri istuutuen paikalleen ja ruveten uudelleen askartelemaan papereineen.

— Oletteko ollut kauvan sairas? huusi Ilja Petrovitsh paikaltaan, jossa hän istui ja selaili joitakin papereita.

— Eilisestä saakka... mutisi Raskolnikov vastaukseksi.

— Olitteko te ulkona eilen?

— Olin kyllä.

— Sairaana?

— Aivan niin.

— Mihin aikaan?

— Kello kahdeksan illalla.

— Ja missä, suvaitkaa kysyä?

— Kadulla.

— Lyhyesti ja selvästi.

Raskolnikov oli vastannut terävästi ja lyhyesti; hän oli kalpea kuin liinavaate, eikä painanut mustia, kuumeisia silmiään maahan Iljan Petrovitshin katsellessa häntä.

— Hän voi vaivoin seistä jaloillaan, ja sinä... koetti Nikodin Fomitsh huomauttaa.

— Eipä mitään! ... sanoi Ilja Petrovitsh omituisella äänenpainolla. Nikodin Fomitsh aikoi vielä lisätä jotakin, mutta vaikenä nähdessään sihteerin katselevan häntä. Äkkiä syntyi yleinen hiljaisuus; se oli epämieluisuista.

— Hyvä, päätti Ilja Petrovitsh — emme tahdo enää kauvemmin pidättää teitä.

Raskolnikov läksi. Hän voi vielä kuulla, miten keskustelu hänen lähdettyään taas äkkiä uudelleen vilkastui ja ylinnä kaikkia kuului Nikodin Fomitshin kysyvä ääni... Kadulla hän tuli täyteen tajuntaansa.

"Kotitarkastus, kotitarkastus, heti kotitarkastus!" toisteli hän itsekseen kiirehtäen kulkuaan. "Senkin ryövärit! Epäilevät!" Entinen pelko valtasi hänet taas kiireestä kantapähän.

II.

"Mutta ehkä kotitarkastus jo oli pidetty? Ehkä tapaan heidät asunnossani?"

Nyt on hän jo huoneessaan. Mitään ei ole tapahtunut, kukaan ei ollut siellä. Eipä hän huomannut Nastasjaakaan. Mutta Herra Jumala! Miten oli hän voinut jättää kaikki nuo tavarat tuonne nurkkaan?

Hän kiirehti kätköpaikkaan ja veti sieltä tavarat seinäpaperin alta pistääkseen ne taskuihinsa. Niitä oli kahdeksan esinettä: kaksi pientä rasiaa, sisältäen korvarenkaita, y.m. — hän ei sitä katsonut — sitten neljä pientä nahkarasiaa, sanomalehtipaperiin käärittynä, ja vielä jokin esine, ehkä ritarinmerkki, myös käärittynä sanomalehtipaperiin.

Hän pisti vähän joka taskuun ja tarkasteli, ettei päältä nähden saattaisi havaita mitään. Kukkaron otti hän myös myötäänsä. Sitten hän läksi ja jätti oven tällä kertaa vallon auki.

Hän kulki nopeasti ja vakain askelin, vaikka tunsikin itsensä kuin särjetyksi; mutta hän oli täydessä tajussaan. Hänen ainoana huolenaan oli se mahdollisuus, että häntä voitiin ajaa takaa, että puolen tunnin kuluessa, ehkä neljänneksenkin, voitiin antaa käsky seurata hänen jälkiään; hänen oli siis hinnalla millä tahansa koetettava saada kaikki kätköön niin pian kuin mahdollista. Hänen oli se tehtävä niin kauvan kuin hänellä vielä oli vähinkin määrä fyysillistä ja henkistä voimaa jällellä... Mutta minne hän ne kätkisi?

Sen seikan suhteen oli hän jo kauvan sitten tehnyt päätöksensä: hän heittää kaikki kanavaan — sittenhän kaikki oli loppu! Sen oli hän päättänyt viime yönä kuumeen houreissa ... noina hetkinä, jolloin hän useampaan kertaan koetti rohkaista itseään ja lähteä: "nopeasti, nopeasti, kaikki kätköön!" Mutta se oli helpommin ajateltu kuin tehty.

Hän oli jo harhaillut noin puoli tuntia, ehkä myös kauvemmin, Katarinan kanavan varsilla ja etsinyt jotakin paikkaa, missä voisi päästä veden rajaan. Mutta hänelle ei tarjoutunut mitään tilaisuutta aikeensa toteuttamiseen; joko oli rannassa veneitä tai huuhtoivat pesijättäret siellä liinavaatteitaan, kaikkialla hääri ihmisiä. Joka puolelta olisi voitu nähdä, jos joku olisi laskeutunut rantaan, pysähtynyt ja heittänyt jotakin veteen; se oli mahdotonta. Ja elleivät laatikot vielä sitä paitsi vaipuisi pohjaan, vaan uiskentelisivat pinnalla — mikä oli sangen luultavaa — silloin jokainen heti kiinnittäisi huomionsa niihin. Hänhän sitä paitsi jo nytkin kiinnitti kaikkien ohikulkevien huomion puoleensa; häntä katseltiin ohi mentyäkin ikäänkuin hän yksinään ansaitsisi huomiota. "Mistä se johtuu, vai kuvittelenko sellaisia vain mielessäni?" — ajatteli hän.

Vihdoin johtui hänen mieleensä, että ehkä oli parasta mennä Nevalle. Siellä ei ollut niin paljon kansaa, siellä ei kukaan kiinnitettäisi huomiota — mutta ennen kaikkea niin kauvas täältä kuin mahdollista. Hän ihmetteli sitä, ettei jo ennen tullut ajatelleeksi sitä; nyt oli hän hyödyttömästi käyttänyt puoli tuntia vain siitä syystä, että oli yöllä houreissaan päättänyt tulla tälle paikalle. Hän oli sangen hajamielinen ja muistamaton ja tunsu sen hyvin. Mutta nyt oli kiirehdittävä!

Hän kulki Nevalle V—n prospektia myöten. Mutta matkalla mietti hän vielä erästä seikkaa: "Miksi heittää sitä veteen? Eikö olisi parasta kaivaa se jonnekin kauvas maahan, saarille, yksinäiseen paikkaan metsässä jonkun risukon alle ja painaa paikka mieleensä?" Ja vaikka hän tunsu olevansa kykenemätön harkitsemaan kaikkea, selvästi ja perinpohjaisesti, niin tuntui hänestä kuitenkin siltä kuin ei tätä ajatusta vastaan olisi mitään sanomista.

Mutta tätäkään aijettaan ei hän toteuttanut; tultuaan nimittäin V—n prospektin ohi paikalle, huomasi hän vasemmalla alastoman, kiviaidan ympäröimän pihan. Tässä pihassa oli lautojen ympäröimä paikka, jossa oli koottuna joukko rakennustarpeita. Kauvempaa pihalta näkyi savuttunut kivirakennus, luultavasti paja tai konetehdas; kaikki oli hiilenpölyn peitossa. Tässä olisi sopivata heittää kaikki luotaan ja mennä tiehensä.

Hän katseli tarkkaavasti ympärilleen ja kun ei hän nähnyt ketään pihalla, meni hän sinne. Hän oli juuri pistämäsillään käden taskuunsa, kun hän huomasi portin takana suuren, hakkaamattoman kiven, ehkä noin puolen sentnerin painosen; se oli sen kiviaidan vieressä, mikä erotti pihan kadusta. Kadulla kulki väkeä ohi, mutta kukaan ei voinut nähdä sinne, ellei tullut kadulta pihalle; se voi kyllä tapahtua ja siksi oli hänen kiirehdittävä.

Hän kokosi siis voimansa ja hänen onnistui vierittää kivi pois paikaltaan. Sen alla oli syvennys, ja sinne hän heitti kaikki tavarat taskuistaan; kukkaron pani hän päällimmäiseksi. Sitten hän vieritti kiven taas paikalleen ja se meni taas samalle paikalle kuin ennenkin, se oli nyt vain hieman korkeammalla. Hän kokosi multaa ympärille, polki sitä jaloillaan, niin ettei kukaan huomaisi mitään.

Sitten hän läksi paikalta, kääntyen torille. Tavaton ilo valtasi hänet, aivan samallinen kuin äskettäin polisikonttorissa. "Todisteet ovat haudatut!" Kenen mieleen johtuisi etsiä tuon kiven alta; se oli kyllä ollut siinä siitä saakka kuin talo rakennettiin ja saisi ehkä olla samassa paikassa vielä yhtä kauvan. Ja mitäpä sitten, vaikka tavarat nyt löydetäisiinkin? Kuka ajattelisi juuri häntä? Kaikki jäljet olivat hävitetyt, missä olivat todisteet? Hermostunut hymyily leikitsi hänen huulillaan hänen kulkiessaan torin poikki. Mutta tultuaan K—n bulevardille, missä hän toissa päivänä oli kohdannut tuon tytön, katosi hymy äkkiä. Toiset ajatukset pyörivät hänen päässään. Hänestä oli sangen vastenmielistä mennä nyt tuon penkin ohi, jolla hän oli istunut tytön lähdettyä; samaten olisi hänestä tuntunut sangen vastenmieliseltä kohdata taas tuo sama poliisi, jolle hän oli silloin antanut nuo kaksikymmentä kopekkaansa. "Piru hänet periköön!"

Hän kulki ja katseli ympärilleen, hajamielisenä ja harmistuneena. Kaikki hänen ajatuksensa liikkui nyt ainoastaan yhden seikan vaiheilla — hän tunsu, että se oli pääseikka, että hän nyt, aivan nyt, oli silmä silmäkkäin sen kanssa, muuten ensi kertaa kahdessa kuukaudessa.

"Piru periköön kaikki!" tuli hän äkkiä ajatelleeksi tavattoman katkeroituneena. "No, jos minun sitten tulee alkaa uutta elämää, niin olkoon niin, piru minut periköön!... Mutta Jumalani, miten tyhmää tämä kaikki onkaan!... Ja mitä olenkaan tänään valehdellut ja teeskennellyt! Miten katalasti imartelin ja hyväilinkään tuota konnaa, Ilja Petrovitshiä. Mutta sekin on vain tyhmyyttä; annan palttua kaikelle ja kaikille!"

Äkkiä hän pysähtyi; uusi, aivan odottamaton ja tavattoman yksinkertainen kysymys saattoi hänen ajattelemaan tykkänään toista, hämmästyttäen häntä rajattomasti.

— Jos nyt kaikki tämä on tehty harkinnan jälkeen, eikä vallan suunnittelutta, jos sinulla oli varma ja määrätty päämäärä — mistä johtui silloin se, ettet edes katsonutkaan rahakukkaroon, ettet edes tiedä, mitä olet saanut ja miksi olet koonnut päällesi kaikki nämä tuskat, tehnyt kaikki nämä kurjat, inhottavat ja kauheat teot täydessä tajussasi? Sinähän aijoit ensin heittää kaikki veteen, kukkaron ja nuo muut esineet, joita et edes tarkastellut... Miten se on selitettävissä?"

"Niin, siten on asian laita; aivan niin." Hän oli muuten tiennyt sen jo edeltäpäin, kun hän silloin tuona yönä päätti kaikki yhtään epäilemättä ja horjumatta, aivan kuin sen olisi tullut olla siten, eikä mitenkään muuten... Niin, hän tiesi sen hyvin ja muisti sen selvästi; siten oli hän myös päättänyt eilen sinä hetkenä, jolloin istui arkun ääressä ja veti sieltä esiin rasian... Niinhän se oli!...

"Se johtuu siitä, että olen sairas," päätti hän vihdoinkin synkkänä — "olen kiusannut ja piinannut itseäni, enkä nyt enää tiedä, mitä teen. Sekä eilen että toissa päivänä kiusasinkin itseäni myös — kaikki päivät läpeensä. Vasta sitten, kun taas olen terve, lakkaavat nämä tuskat. Mutta ellen enää tulekaan terveeksi?... Jumalani, miten vastenmielistä kaikki on minusta!" Hän kulki edemmäs pysähtymättä. Hän koetti nyt vain kuluttaa aikaansa, mutta hän ei tiennyt, miten hän menettelisi. Hänet valtasi voittamaton inhon tunne kaikkea kohtaan, mikä häntä ympäröi ja mitä hän kohtasi, jäykkä, voittamaton vihan tunne. Hän olisi nyt mieluummin sylkenyt tai purrut sitä, joka oli häntä miellyttänyt...

Tultuaan Vasili-Ostroville pikku Nevan yli vievän sillan luo pysähtyi hän. "Tuolla hän asuu, tuossa talossa. Miten on tämä selitettävissä, olenhan minä Rasumihinin asunnon edustalla! Enpä tiedä! Aivan kuin silloinkin... Olenko tullut tarkotuksella tänne vai sattumaltako? Muuten on saman tekevää ... luullakseni toissa päivänä sanoin ... että menisin *sitä seuraavana* päivänä hänen luokseen; niin, ja siksi olen nyt tässä! Miksikä en nyt voisi mennä hänen luokseen?"...

Hän kulki portaita ylös viidenteen kerrokseen Rasumihin luo.

Tämä oli kotona, istui huoneessaan, kirjotti ja tuli itse avaamaan hänelle ovea. He eivät olleet nähneet toisiaan neljään kuukauteen. Rasumihin oli puettuna risaseen kotinuttuun ja paljaissa jaloissaan oli hänellä tohvelit; hänen partansa oli ajamaton ja kasvonsa pesemättömät; hän hämmästyí suuresti.

— Miten sinun laitasi on? huudahti hän katsellen toveriaan kiireestä kantapäähän; sitten hän vaikeni hetkeksi ja päästi pitkän, hiljaisen vihellyksen.

— Noinko huonossa tilassa sinä olet? Voitathan sinä minutkin, lisäsi hän katsellen Raskolnikovin räjäsyä. — Mutta istuhan, sinä kai olet väsyksissä! Ja kun Raskolnikov istuutui huomasi Rasumihin vasta, että hänen vieraansa oli sairas.

— Sinähän olet todella sairas, etkö tiedä sitä? Hän aikoi koettaa Raskolnikovin valtimoa, mutta, tämä veti pois kätensä.

— Ei ole tarpeen, sanoi hän; on tullut ... niin, minulla ei ole mitään opetustunteja ... tahtoisin mielelläni ... sitä paitsi, en tarvitse mitään opetustunteja.

— Mitä? Sinähän houraillet! huomautti Rasumihin, joka lakkaamatta tarkasteli häntä.

— Enkä, en minä houraile... Raskolnikov nousi. Mennessään Rasumihinin luo ei hän ollut ajatellut joutuvansa seisomaan silmä silmäkkäin tämän kanssa. Vasta nyt, tällä hetkellä, tunsí hän ettei hän kyennyt seisomaan silmä silmäkkäin kehenkään kanssa. Hän oli melkein pakahtua suuttumuksesta itseensä, vaikka oli vasta tuskin astunut kynnyksen yli.

— Hyvästi, lausui hän äkkiä ja meni ovea kohti.

— Mutta odotahan, odotahan; senkin houkkio!

— Ei ole tarpeen! vastasi hän ja veti uudelleen kätensä takasin.

— Mutta tuhat tulimmaista, miksi olet sitten tullut tänne? Oletko täydessä tajussasi? Tuohan on jo vallan loukkaavaa ... en minä sinua noin päästä!

— No, kuule sitten: olen tullut luoksesi, koska en tunne ketään muuta, joka voisi auttaa minua ... alkamaan... Sinä olet parempi — se on viisaampi kuin nuo toiset ja voinet tuomita paremmin... Mutta nyt huomaa, etten tarvitsekaan sinua kuuletko, en mitään ... en kenenkään palveluksia, enkä kenenkään osanottoa... Minä itse ... yksinäni... No, nyt riittää jo! Päästä minut rauhaan.

— Odotahan toki hetkinen, senkin nokikolari! Sinähän olet vallan hullu! Tee kuten tahdot. Opetustunteja, näetkö, ei ole itsellänikään, enkä muuten välitäkään sellaista, mutta tuolla torin laidassa on eräs kirjakauppias Gerumivov, joka tavallaan on parempi kuin kaikki opetustunnit. En tahtoisí vaihtaa häntä viiteen opetustuntiinkaan. Hän aikoo ruveta julkasemaan pikkukirjasia,

luonnontieteellisiä pikkukirjasia — sellaset tekevät kauppansa nykyään! Pelkkä nimi on rahan arvonen — olet aina sanonut, että minä olen tyhmä; on niitä Jumala paratkoon, vielä minuakin tyhmempiä! Nyt hän puhuu vielä jostain erikoisesta suunnasta — luonnollisestikaan ei hän käsitä sitä, ja minä kannatan luonnollisestikin häntä hänen läsnäollessaan. Siinä on yli kahden arkin saksalaista tekstiä — minun mielipiteeni mukaan tyhmintä mahdollista sekasotkua ... sanalla sanoen se on tutkimus aiheesta, onko nainen ihminen vai eikö? Luonnollisestikin todistetaan siinä mitä juhlallisimmin, että nainen myös on ihminen. Se kuuluu Gerumivovin mielipiteen mukaan naiskysymykseen; minä käännän tämän ja hän venyttää sen kahdesta ja puolesta arkista kuuden arkin mittaseksi; sitten annetaan sille helähtävä otsikko, joka täyttää puoli sivua, ja lähetetään kirja markkinoille puolen ruplan hintasena. Kääntämisestä saan kuusi ruplaa arkilta, siis noin viisitoista koko teoksesta; siitä olen ottanut etukäteen kuusi ruplaa. Kun tämä on valmis, alamme suomentaa jotakin valaita käsittelevää, sitten tulee joitakin kappaleita teoksen "Confessions" toisesta osasta — muutamat ovat pitkäveteisiä loruja. Joku on nimittäin saanut Gerumivovin uskomaan, että Rousseau myös oli jonkinlainen Radishtshev. Minä en luonnollisestikaan, piru periköön, sano mitään sitä vastaan! — No, tahdotko kääntää toisen arkin teosta "Onko nainen ihminen vai eikö?" Jos haluat, niin ota kirja, ota paperia, kyniä — kaikki saat ilmaseksi — ja tässä saat kolme ruplaa; olen ottanut käännöspalkkiosta kuusi ruplaa etukäteen toista ja kolmatta arkkia vastaan, siitä siis tulee kolme ruplaa sinun osallesi. Kun sinulla on arkki valmis, saat loput kolme ruplaa. Ja sitten pyydän, ettet uskoisi minun tahtoneen tehdä sinulle mitään palvelusta. Päinvastoin, tuskin olin nähnyt sinua, kun mieleeni johtui, että sinusta voisi olla hyötyä minulle. Ensinnäkin olen jotenkin epävakava oikokirjotuksessa ja toiseksi en ole myöskään kovin perehtynyt saksaan, jonka vuoksi itse keksinkin suurimman osan; mutta lohduttelen itseäni sillä, että käännös sen johdosta vielä paranee, mutta voihan se, peijakas vieköön, tulla, ennestään huonommaksikin!... Otatko vai etkö?

Raskolnikov otti vajajen saksalaisen alkutekstin, otti kolme ruplaa ja läksi pois sanaakaan sanomatta. Mutta päästyään lähimmälle kadulle, kääntyi hän äkkiä, meni vielä kerran Rasumihinin luo ja laski tälläkin kertaa sanaakaan sanomatta paperit ja rahat pöydälle ja läksi tiehensä.

— Mutta sinussahan on juoppohulluus! huusi Rasumihin suuttuneena hänen jälkeensä. — Vai tahdotko ilveillä kanssani? Vallan saatoit minut pois suunniltani!... Miksi, piru vieköön, tulit ollenkaan tänne?

— En tarvitse mitään käännöksiä, mutisi Raskolnikov mennessään portaita alas.

— Mutta mitä, perhana vieköön, sitten tarvitset? huusi Rasumihin hänelle. Toinen kulki vain vajajen edelleen.

— Kuulehan! Missä sinä asut?

Vastausta ei seurannut.

— No, piru sinut periköön!...

Raskolnikov oli jo taas kadulla. Nikolain sillalla sattui hän vielä kerran tulemaan tajuihinsa erään hänelle sangen vastenmielisen tapauksen johdosta. Eräs ajuri oli nimittäin antanut hänelle aito sivalluksen piiskalla selkään, syystä että hän oli ollut joutua hevosten jalkoihin, vaikka ajuri oli huutanut hänelle kolme, neljä kertaa. Piiskan isku teki niin kipeätä, että hän juoksi aina kaidepuuhun asti (hän kulki ajatuksissaan keskellä siltaa, ajotiellä, eikä jalkakäytävällä); hän puri raivoissaan hampaitaan; lähellä olevat nauroivat luonnollisesti.

— Se on oikein hänelle!

— Mokomakin lurjus!

— Tietystikin hän tekeytyy juopuneeksi ja koettaa joutua pyörien ruhjottavaksi; meidän siitä on sitten vastattava.

— Se on myös ammattia, veliseni, se on myös ammattia!...

Hänen vielä seisoessaan kaidepuun ääressä ja katsellessaan pois ajavia ajopelejä, sekä selkäänsä hieroessaan tunsikin hän äkkiä, että joku pani rahaa hänen käteensä. Hän nosti päätään; hänen edessään seisoi eräs vanha, päähineeseen puettu kauppiaan vaimo ja hattupäinen, päivänvarjoa kantava tyttö, arvattavasti edellisen tyttö. "Ottakaa, isä hyvä, Kristuksen tähden." Hän otti rahat ja he loittonivat. Raha oli kahdenkymmenen kopeekan lantti; puvusta päättäen voi häntä hyvinkin pitää kerjäläisenä ja lahjan suuruudesta oli hänen luonnollisesti kiitettävä piiskan iskua, joka herätti heissä myötätuntoa.

Raha kourassa kulki hän noin kaksi askelta eteenpäin ja kääntyi kasvoineen Nevaan päin, kohti hallituspalatsia. Taivas oli pilvetön ja vesi melkein sinistä, mikä on poikkeus Nevan suhteen. Tuomiokirkon kullattu kupooli, jota ei ole mistään edullisempaa katsella kuin täältä, loisti. Piiskan iskun

tuottama kipu oli laannut tuntumasta, levoton, epäselvä ajatus valtasi hänet nyt tykkänään. Hän seiso katsellen kauvan ja jäykästi kaukaisuuteen; tämän paikan hän tuns sangen hyvin. Ehkä sata kertaa oli hän pysähtynyt tähän kotimatallaan yliopistosta katsellakseen tätä todella komeata maisemaa ja melkein joka kerta oli hän kummastellut sen arvotuksentapasen vaikutuksen johdosta, minkä se häneen teki. Selittämätön vilun tunne valtasi hänet aina hänen katsellessaan tätä näköalaa. Hän ihmetteli joka kerta tuota synkkää ja arvotuksellista vaikutusta ja onnistumatta tähän asti selittää sitä toivoi hän tulevaisuuden ratkasevan arvotuksen. Se tuntui hänestä omituiselta, että hän nyt oli, kuten ennenkin, pysähtynyt samalle paikalle ja että hän todella vielä voi kuvitella sellasta, että samat ajatukset, sama kysymys ja kuvat huvittaisivat häntä nyt yhtä paljon kuin silloin ... aivan äskettäin vielä. Se tuntui hänestä melkein naurettavalle, mutta kuitenkin ahdisti se hänen rintaansa. Syvällä, syvällä tuolla pohjattomassa kuilussa näki hän kaiken menneen, kaikki muinaiset ajatuksensa, päämääränsä ja vaikutuksensa — myös koko tämän panoraaman, itsensä ja kaikki, kaikki! Hänestä tuntui siltä kuin olisi hän yhä kauvempana siitä, niin että se vihdoin häipyi hänen silmistään. — Tahdottomasti liikhtaessaan tuns hän lantin kädessään; hän katseli sitä, kohotti kätensä ja heitti sen pitkälle luotaan veteen; sitten kääntyi hän lähtemään kotiin. Hänestä tuntui kuin olisi hän tällä hetkellä aivan kuin yhdellä iskulla erottautunut kaikesta.

Hänen kotiin tullessaan oli jo ilta; kuuden tunnin ajan oli hän siis kuljeskellut. Mitä teitä hän oli kulkenut, sitä ei hän enää tiennyt. Hän riisuutui, pani maata, väristen kuin uupunut hevonen, sohvalle, veti päällystakkinsa ylitseen ja vaipui uneen... Kamala huuto herätti hänet jälleen. Jumala paratkoon, mikä huuto se oli! Sellaisia luonnottomia ääniä, sellaista ulvontaa, voihkimista, hampaitten kiristelyä, itkuja ja solvauksia ei hän ollut vielä koskaan kuullut. Hän ei ollut voinut kuvitellakaan moista elämellistä esiintymistä. Kamalan tuskan ahdistamana nousi hän ja istuutui: hän kärsi tavattomasti. Iskut, huudot ja kiroukset kävivät yhä taajemmiksi. Äkkiä erotti hän suureksi kummastukseksen emäntänsä äänen. Hän ulvoi, rukoili ja pyyteli kiihkeästi, nieli sanansa, niin ettei saattanut ymmärtää mitään — kerjäksi, että häntä lakattaisiin lyömästä, sillä tuntui siltä, kuin olisi häntä lyöty portaissa säälimättömästi. Lyöjän ääni oli käheä ja kamala kuulla siinä ilmenevän vihan ja raivon tähden. Äkkiä tuns Raskolnikov äänen, se oli Ilja Petrovitshin! Ilja Petrovitsh oli siellä ja pieksi emäntää — hän potki häntä jalkoineen, iski hänen päätänsä portaita vastaan — se on selvää, sen kuulee äänestä, voihkinasta, iskuista! Mitä on tekeillä? Onko jo maailmanloppu? Raskolnikov kuulee, miten paikalle kiiruhtaa ihmisiä kaikista kerroksista, kaikista portaista, ääniä, huutoja kajahtaa; siellä juostaan, koputetaan, isketään ovia kiinni, juostaan sinne, tänne!... "Mutta miksi niin, mutta miksi niin, ja millä oikeudella?" toisti hän, luullen tulevansa hulluksi. Mutta ei, hänhän kuuli sen selvästi! Pian siis tullaan varmasti hänenkin luokseen, sillä ... sehän on selvää, että tämä tapahtuu vain *sen tähden, vain sen tähden ... eilisen johdosta* ... Jumala paratkoon! Hän aikoi panna oven säppiin, mutta ei voinut kohottaa kättään ... ja olisihan se muuten hyödytöntäkin. Tuska vaivasi hänen sydäntään kuin jäälohkare, painoi häntä niin että hän nukahti... Vihdoinkin se loppui ... vähitellen muuttui kaikki rauhaisaksi, noin kymmenen minuuttia oli sitä voinut kestää. Emäntä valitteli ja voihki, Ilja Petrovitsh uhkaili ja solvasi yhä edelleen. Vihdoin hänkin vaiken; hänen ääntään ei enää kuulu, onkohan hän mennyt pois? Herra Jumala! Niin, myös emäntä poistuu, lakkaamatta voihkien ja valitelten ... nyt isketään hänen ovensa kiinni... Joukko hajaantuu — saattaa vielä kuulla heidän valittelevan, riitelevän, kutsuvan toisiaan, osaksi huutaen, osaksi kuiskaten. Heitä mahtoi olla sangen paljon; koko talon väki oli kasaantunut. Mutta, Jumalan tähden, onko se mahdollista?... Ja miksi, mistä se johtui?

Raskolnikov vaipui väsyneenä takasin sohvalle, mutta ei voinut enää sulkea silmiään; noin puoli tuntia ujui hän moisessa tilassa tuntien niin sietämätöntä, rajatonta kauhua, ettei hän koskaan ollut tuntenut sen vertaa. Äkkiä tuli huone valosaksi. Nastasja tuli sisään kynttilä kädessä, tuoden keittoa. Katseltuaan tarkkaavasti Raskolnikovia ja nähtyään että hän oli valveilla, laski hän kynttilän kädestään ja asetti leivän, suolan, lautasen ja lusikan pöydälle.

— Et kai sinä ole syönyt mitään eilisestä lähtien, vaan olet kuljeskellut ympäri kaupunkia, vaikka väriset kuumeessa?

— Nastasja ... miksi emäntää piestiin?

Nastasja katseli häntä tarkkaavasti.

— Kuka löi emäntää?

— Ilja Petrovitsh, poliisiupseerin apulainen ... tuolla portaissa noin puoli tuntia sitten... Miksi hän löi häntä sillä lailla ja ... miksi hän tuli tänne?

Nastasja rypisti otsaansa ja katseli Raskolnikovia kauvan vajajeten. Tämä tuijottaminen tuntui Raskolnikovista vastenmieliseltä ja teki hänet surulliseksi.

— Nastasja, miksi sinä vaikenet? kysyi hän arasti ja heikolla äänellä.

— Se on veri..., vastasi tämä vihdoin hiljaa, ikäänkuin puhuen itsekseen.

— Veri?... Mikä veri?... mutisi Raskolnikov kalveten ja lähennellen seinää.

Nastasja katseli häntä yhä vieläkin vajajeten.

— Kukaan ei ole lyönyt emäntää, sanoi hän vihdoin ankarasti ja päättävällä äänellä.

Raskolnikov katseli häntä ja voi tuskin hengittää.

— Minä kuulin sen kuitenkin ... en nukkunut ... olin valveilla, vastasi hän vielä aremmin. — Minä kuuntelin kauvan ... se oli poliisiupseerin apulainen ... kaikki tulivat juosten portaisiin...

— Täällä ei ole ollut ketään! Veri se on, joka tekee sinut rauhattomaksi. Kun ei sillä ole mitään tietä, jolloin se seisahtuu, niin käy pää noin pyörälle... Tahdotko syödä vähän?

Raskolnikov ei vastannut. Nastasja seiso i vielä hetkisen katsellen häntä.

— Anna juotavaa ... Nastashuska.

Nastasja läksi noutamaan vettä, tuoden sitä valkeassa porsliniruukussa; mutta Raskolnikov ei muistanut enää enempää. Hän muisti vain sen, että ryyppäsi kerran ja kaasi päälleen. Sitten hän menetti taas tajuntansa.

III.

Sairautensa aikana ei hän aina ollut tajutonna; hän oli kuumeellisessa tilassa, joka toisinaan vaihtui pyörrytykseen ja osittaiseen tajuntaan. Myöhemmin muisti hän sangen vähän tästä. Toisinaan hänestä tuntui siltä kuin kokoontuisi hänen ympärilleen joukko ihmisiä, jotka tahtoivat viedä hänet jonnekin, ja riitelivät ja torailivat hänestä. Sitten oli hän taas yksinään huoneessaan, kaikki olivat menneet tiehensä aivan kuin peloissaan, ainoastaan toisinaan avattiin ovea hieman, katsottiin häntä, uhattiin häntä, puhuttiin keskenään, naurettiin ja suututettiin häntä. Hän muisti, että Nastasja usein oli hänen luonaan, voipa vielä erottaa vielä erään toisenkin, tutun; mutta hän ei tiennyt, kuka tämä todella oli ja se kiusasi häntä, itkipä hän sen johdosta. Toisinaan hänestä tuntui siltä kuin olisi hän maannut siinä sillä lailla kokonaisen kuukauden, toisella kerralla siltä — kuin olisi vielä sama päivä. Mutta *tuota tapausta* ei hän ajatellut enää ollenkaan; mutta silloin tällöin tuntui hänestä siltä kuin olisi hän unohtanut jotakin, jota ei saanut unohtaa — hän kiusasi itseään päästäkseen sen perille; hän voi hi, raivostui tai joutui sietämättömän tuskan valtaan. Sitten hän tahtoi nousta, tahtoi paeta, mutta aina esti joku häntä väkivallalla, ja hän vaipui heikkouden ja tajuttomuuden tilaansa. Vihdoin hän tuli täysin tajuihinsa.

Se tapahtui eräänä aamuna kello kymmenen. Jos päivät olivat valosat, leikki aina tällä tunnilla valonsäde hänen kamarinsa oikealla seinällä. Hänen vuoteensa vieressä seiso i Nastasja ja eräs toinenkin henkilö, joka oli hänelle ventovieras ja joka uteliasti katseli häntä. Se oli nuori, hieman parrakas, pitkään takkiin puettu mies; hän näytti rahanlaskijalta. Puoliavoimesta ovesta katseli emäntäkin. Raskolnikov kohottausi.

— Kuka on tuo, Nastasja? kysyi hän osottaen tuota nuorta miestä.

— Kas vaan ... hän on tullut tajuihinsa! sanoi Nastasja.

— Todellakin! vahvisti rahanlaskija. Emäntä sulki oven ja katsoi. Hän oli sangen ujo, ja keskustelu sekä selitykset olivat hänestä vastenmielisiä: hän oli lihava, paksu, nelikymmenvuotias nainen; hänen silmänsä olivat mustat, samaten silmäripset; muuten hän oli laiskuuden ja hyvinvoinnin vuoksi hyväntahtoinen, jotenkin kaunis, mutta sanomattoman ujo.

— Kuka te olette? kysyi Raskolnikov kääntyen rahanlaskijan puoleen.

Mutta tällä hetkellä avaus i ovi sepposen selälleen ja sisään astui Rasumihin, joka kumartaus i, jottei iskisi päätään mihinkään.

— Tämähän on oikea hytti, huudahti hän sisään tullessaan, — melkein aina lyön otsani johonkin — ja tätäkö kutsutaan asunnoksi! Mutta sinähän, veliseni, olet tullut tajuihisi! Kuulin sen äsken Pashenkalta.

— Hän heräsi juuri, sanoi Nastasja.

— Äsken heräsi, vahvasti rahanlaskija hymysuin.

— Mutta te, kuka te olette? kysyi Rasumihin häneltä. — Minä olen Rasumihin, ylioppilas ja aatelismiehen poika; tämä tässä on ystäväni. No, entä te, kuka te olette?

— Minä olen eräässä konttorissa, kauppias Shelopajevin rahanlaskija ja tulen tänne liikeasioissa.

— Tehkää hyvin ja istukaa tänne tuolille! Rasumihin istuutui toiselle.

— Se oli oikein, veliseni, että heräsit, jatkoi hän kääntyen Raskolnikovin puoleen.

— Neljään päivään et sinä ole syönyt mitään, korkeintaan muutaman lusikallisen teetä. Sosimovitsh on ollut täällä kaksi kertaa. Muistatko Sosimovitshiä? Hän tutki sinut tarkoin ja sanoi heti, ettei se ollut mitään vaarallista — lorua kaikki vaan, joku isku päässä, hermotäräys, ravinnon puute, sanoi hän — siitä johtuu sairaus. Mutta se ei tee mitään, sellaista sattuu ja menee ohi. Hyvä toveri tuo Sosimovitsh, hänellä on hyvät taipumukset ammattiinsa. Mutta mitä! — enhän minä tahdo pidättää teitä täällä, sanoi hän kääntyen uudelleen rahanlaskijan puoleen, — tehkää hyvin ja ilmottakaa meille asianne? Ajattelehan, Rodja, että konttorista tullaan jo toista kertaa tänne, aikasemmin oli täällä eräs toinen, jonka kanssa jo olen puhunut. Kuka se oli, joka silloin tuli?

— Luultavasti toissa päivänä; aivan oikein, se oli Aleksei Semjonovitsh, myös meidän konttorihenkilöitämme.

— Mutta ei kai hän ole niin tyhmä kuin te, vai mitä arvelette?

— Ehkäpä ei, hän onkin minua hienompi.

— Kiitoksen ansaitsette tuosta; no, olkaa hyvä ja jatkakaa.

— Asia on seuraava: Vasili Ivanovitsh Vahrushinilta, josta, kuten otaksun, olette monta kertaa kuullut puhuttavan, on teidän äitinne pyynnöstä tullut konttoriimme määräys suorittaa teille summa rahaa, alkoi rahanlaskija kääntyen Raskolnikovin puoleen. — Siinä tapauksessa, että olette täysin tajuissanne, suoritan teille viisineljättä ruplaa, minkä Vasili Ivanovitsh on äitinne pyynnöstä jättänyt tehtäväksemme. Tunnetteko Vasili Ivanovitshin?

— Kyllä ... minä muistan hänet ... Vahrushinin ... sanoi Raskolnikov miettivästi.

— Kuulkaa, hän tuntee kauppias Vahrushinin! huudahti Rasumihin. — Hän on siis täydessä tajussaan! Nyt minäkin huomaan, ettette tekään ole niin tyhmä. No, viisasta puhetta kuuntelee mielellään!

— Aivan oikein, hän se on, Vahrushin, Vasili Ivanovitsh; ja teidän äitinne määräyksestä — hänhän lähetti teille kerran ennenkin vähän samalla lailla — se nytkin tapahtuu. Toistaiseksi on minulla jätettävänä teille viisineljättä ruplaa.

— Aivan oikein, "toistaiseksi", siinäpä sanoitte oikein! Tuo "äidiltänne" ei myöskään ollut hullumpaa. No, mitä te siis arvelette, onko hän jo täydessä tajussaan vai eikö vielä kokonaan — mitä?

— Minulla ei ole mitään sitä vastaan. Se on vain allekirjotuksen vuoksi, arvelen.

— Kyllä se toimitetaan. Onko teillä mitään kirjaa, johon voi kuitata?

— Kyllä, kyllä minulla on kuittauskirja, kas tässä!

— Antakaa tänne se. Nyt, Rodja, nouse, minä autan sinua; ota kynä ja kirjota alle; sillä nyt, rakas veliseni, tarvitsemme rahaa, rahat ovat meille siirappia makeampaa.

— Ei tarvita, — sanoi Raskolnikov ja työnsi kynän luotaan.

— Miksi ei niitä tarvita?

— Minä en kirjota nimeäni.

— Mutta, tuhat tulimmaista, miksi et?

— Minä en tarvitse mitään rahaa...

— Mitä, etkö tarvitse rahaa? Ei, veliseni, nyt sinä lasket leikkiä, sen voin vaikka todistaa! Tehkää hyvin, älkääkä välittäkö hänestä, se on vain taas pieni kuumekohtaus. Se kohtaa niin usein häntä... Te olette järkevä mies ja me autamme häntä, se on, viemme yksinkertaisesti hänen kättään, hän kyllä kirjottaa. Auttakaa vähän.

— Voinhan minä muuten palata jonkun toisen kerran.

— Ei, ei; miksi vaivaisimme me teitä? Te olette järkevä mies... No, Rodja, älä pidätä vierastamme ... etkö näe, että hän odottaa — ja hän valmistausi todella viemään Raskolnikovin kättä.

— Anna olla, teen sen itse... sanoi Raskolnikov ottaen kynän ja kirjottaen nimensä kirjaan. Rahanlaskija laski rahat ja poistui.

— Hyvä! Ja nyt, veliseni, etkö tahdo syödä vähän!

— Kyllä! vastasi Raskolnikov.

— Onko teillä keittoa?

— Kyllä, eilistä — vastasi Nastasja, joka oli ollut sisässä koko ajan.

— Onko myös perunoita ja riisiä?

— Kyllä on perunoita ja riisiä.

— Hyvä, tuo tänne sitä ja ota mukaasi myös vähän teetä.

— Kyllä otan.

Raskolnikov katseli Nastasjaa suuresti kummissaan uupunein silminsä. Hän vaikenä ja odotti, mitä se merkitsisi. "Tuntuu siltä kuin en enää hourailisi," ajatteli hän, "se on totta, toivon ma"...

Parin minuutin päästä palasi Nastasja tuoden myös teetä. Keiton mukana oli hän tuonut kaksi lusikkaa, kaksi lautasta ja kaikki lisätarpeet: suolaa, piparijuurta, sinappia lihaa varten j.n.e. niin täydellisen pöydän, ettei Raskolnikov ollut nähnyt sellaista pitkään aikaan. Pöytäliinakin oli puhdas.

— Eipä olisi pahasti, Nastashushka, vaikka Praskovja Pavlovna lähettäisi myös pari pulloa olutta; kyllä me sitä juomme.

— Sen kyllä uskon, senkin veijari, mutisi Nastasja, lähtien kuitenkin täyttämään annettua määrystä.

Raskolnikov katseli edelleenkin tylsästi eteensä. Sillä välin istuutui Rasumihin sohvalle hänen viereensä; tarttui häntä kömpelösti kuin karhu kaulaan, vaikkakin hän oli itse voinut kohottautua, ja vei oikealla kädellään lusikallisen keittoa hänen suuhunsa, ensin puhallettuaan sitä pari kertaa, ettei hän polttaisi itseään. Keitto oli sangen vähän lämmintä. Raskolnikov nieli himokkaasti ensi lusikallisen, sitten toisen ja kolmannen. Mutta äkkiä lakkasi Rasumihin arvellen että ensin oli kysyttävä lääkäriltä, ennenkuin hän sai enempää.

Nastasja tuli tuoden kaksi pulloa olutta.

— Tahdotko teetä!

— Kyllä.

— Anna nopeasti teetä, Nastasja, sillä mitä teehen tulee, ei meidän tarvitse kysyä sitä tiedekunnalta. Ah, siinä on jo olutkin! Hän istuutui takasin tuolilleen, veti keiton ja lihan luokseen ja söi sellaisella ruokahalulla kuin ei hän olisi saanut mitään ruokaa kolmeen päivään.

— Nykyään syön päivällistä luonanne joka päivä, sanoi hän suu täynnä tuskin kuuluvasti, — emäntäsi, Pashenka, juuri kohtelee minua niin kunnioittavasti. Minä en luonnollisestikaan ole tunkeileva hänen suhteensa, mutta en pane myöskään vastaan. Kas tuossa tulee Nastasja teetä tuoden; miten kätevä hän sentään onkaan! Nastjenka, tahdotko olutta?

— Eläimeksikö minä rupeaisin!

— Entä teetä?

— Teetä kyllä.

— Kaada sitten! Odota, minä kaadan itse; käy istumaan pöydän ääreen.

Hän laittoi heti kaikki järjestykseen, kaasi teetä, sitten vielä toisen kupillisen, lopetti aamiaisensa ja istuutui taas sohvalle. Kuten äskenkin tarttui hän vasemmallaan sairaan kaulaan, kohotti sitä ja alkoi syöttää sairasta teelusikalla, taaskin puhallellen lakkaamatta ja sangen kiihkeästi ikäänkuin riippuisi paranemisen paras edellytys tästä puhaltelemisesta. Raskolnikov pysyi äänettömänä eikä vastustellutkaan, vaikka hän tunsikin jo olevansa taas kyllin voimakas nousemaan ja istumaan sohvalle.

ilman vierasta apua, hoitamaan lusikkaa tai kuppia omin käsinensä, jopa kävelemäänkin. Hänen mieleensä johtui omituinen, melkeinpä eläimellinen viekkaus salata voimiaan ja jos tarpeellista oli, myös teeskennellä toisinaan tajuttomuutta, tällöin kuitenkin kuunnellakseen ja tarkatakseen, mitä hänen ympärillään tapahtui. Kuitenkaan ei hän voinut salata inhoaan, vaan noin kymmenen lusikallista syötyään vapautti äkkiä päänsä, työnsi lusikan tulisesti takasin ja heittäytyi taas patjalleen. Hänen päänsä alla oli nyt oikea pääpatja — lainehtiva ja puhdaspäällyksinen; hän kyllä huomasi sen.

— Pashenka saa lähettää meille tänään hieman vadelmamehua, niin että voimme sekottaa hänelle juomaa, sanoi Rasumihin jatkaen syöntiään ja juontiaan.

— Mistä hän saa vadelmamehua? kysäsi Nastasja pitäen teevatia viidellä kämmenellään ja siivilöiden teetä suussaan olevan sokeripalan läpi.

— Vadelmamehua, ystävänä, hän saa ostaa puodista. Näetkö, Rodja, sinun maatessasi tajuttomana on tässä tapahtunut koko historia. Kun sinä viime kerralla juoksit luotani niin epäkohteliaasti sanomatta minulle, missä asut, raivostuin minä niin, että päätin saada sinut käsiini ja rangaista sinua. Aloin etsiä, heti samana päivänä, juoksin kaikkialla ja tiedustelin. Nykyisen asuntosi olin unohtanut, eikä minulla siitä selvää ollutkaan. Niin, ja edellisestäsi tiesin vain sen, että se oli "Viiden nurkkauksessa" Garmalovin talossa. Etsiskelin kauvan tuota Garmalovin taloa, kunnes osottausi, ettei talo ollutkaan Garmalovin, vaan Buhin. Miten toisinaan saattaakaan erehtyä! Minä olin vallan suuttunut ja menin vihdoin sattuman kaupalla osotetoimistoon. Ajattelehan, parissa minuutissa saivat he selvän sinusta; nimesi on siellä kirjoissa.

— Tiedän sen.

— Kun siis olin saanut selvän sinun asunnostasi, hankin heti tietooni sinun tilasi. Tiedän kaikki, veliseni, kaikki; sen voi vaikka Nastasjakin todistaa; olen tehnyt tuttavuutta Nikodin Fomitshin kanssa, ottanut selvän Ilja Petrovitshista, talonmiehestä, sihteeri Sametovista ja vihdoin myös — kaiken huipusta — Pashenkasta!... Eikö totta, Nastasja!...

— Hän tekee hänelle mitä tahtoo, mutisi Nastasja veitikkamaisesti nauraen.

— No, näetkö, veli hyvä, lyhyesti sanoakseni sain päähäni tuuman niin sanoakseni johtaa sähkövirran tänne kaikkialle ja kerrallaan raivata pois kaikki ennakkoluulot, mitkä täällä vallitsevat; mutta Pashenka on voittanut minut. Sitä minä en, veli hyvä, odottanut, että hän olisi ... niin miellyttävä ... niin! Mitä sinä arvelet?

Raskolnikov vaikeni, mutta katseli edelleenkin häntä odottavin silmäyksin.

— Niin! jatkoi Rasumihin kiinnittämättä huomiotaan Raskolnikovin vaiteliaisuuteen ja ikäänkuin tukeakseen omaa lausuntoaan — nyt on kaikki mitä parimmassa järjessä joka suhteessa!

— Niin, hän voi toimittaa jotakin! huudahti Nastasja uudelleen, sillä hänessä herätti tämä keskustelu tosi iloa.

— Mutta siinä sinä teit tyhmästi, veliseni, ettet saattanut asiaa paremmalle kannalle jo alussa. Pashenkasta on suoriuduttava toisella tavalla. Hänellä on niin sanoakseni aivan oikullinen luonne! Mutta siitä saamme puhua enemmän sitten myöhemmin... Mutta miten saatoit antaa sen mennä niin pitkälle, että hän lopetti päivällisen lähettämisen luoksesi! Entä velkakirja sitten! Oletko sinä hullu, kun kirjotat nimesi velkakirjaan! Ja sitten tuo tuleva naimisiin menosi hänen tytär vainajansa kanssa... Olen selvillä kaikesta! Muuten huomaan kyllä, että tämä on arka keskustelun aihe ja minä itse aasi; suo anteeksi. Ah niin, mitä tyhmyyksiin tulee, niin tiedä ettei Praskovja Pavlovna ole ollenkaan niin tyhmä kuin ensi silmäyksellä saattaisi luulla, vai miten?

— Ei... sanoi Raskolnikov vitkaan, ajatellen olevan parasta lopettaa keskustelu.

— Eikö totta? huudahti Rasumihin sangen ilosena sen johdosta että oli saanut vastauksen. — Mutta mikään erikoisen järkevä hän ei ollut, vai miten? Sangen omituinen luonne ... en itsekään ymmärrä sitä... Neljäkymmenen vuoden vanha hän varmastikin on — itse sanoo hän aina kuusineljättä. Muuten olen sangen pahoillani siitä, etten täydellisesti käsittänyt häntä, vaikka jo tunnemme toisemme jotenkin hyvin. No, se on vain tyhmyyttä kaikki! Hän ajatteli nimittäin, ettet sinä enää ollut ylioppilas, ettei sinulla ollut opetustunteja tai vaatteita, ja koska hänen tyttärensä oli kuollut, ei hänen enää tarvinnut kohdella sinua sukulaisena; ja kun sinä ryömit nurkkaasi etkä enää halunnut jatkaa seurustelua entiseen tapaan, sai hän aatoksen ajaa pois sinut. Se ajatus oli hänellä ollut jo kauvan, velkakirja hänet vain saattoi levottomaksi, etenkin kun sinä olit vakuuttanut, että äitisi maksaa...

— Siinä tein pahoin, että sanoin jotakin sellaista!... Äitini on niin köyhä, että hänen itsensä on melkein kerjättävä ... minä valehtelin, että hän antaisi minun asua ja saada ruokaa, sanoi Raskolnikov kuuluvasti

ja selvästi.

— No niin, sehän oli sangen järkevää. Seikka oli vain sellainen, että eräs herra Tshebarov, joka on hovineuvos ja tottunut liikemies, sai asian alkuun. Ellei hän olisi siihen sekaantunut ei Pashenka olisi tehnyt mitään, sillä hänhän on niin ujo; mutta liikemies ei ole koskaan ujo; hän kysyikin sen vuoksi heti, oliko mitään toiveita saada velkakirjassa mainittu summa. Vastaus: kyllä on eräs äiti, joka nauttii sadankahdenkymmenen ruplan eläkettä ja joka ennen itse kärsii nälkää kuin jättää Rodjenkansa pulaan. Ja onpa eräs sisarkin, joka hätätilassa raataisi elinaikansa veljensä hyväksi. Sitä harkittiin ... makaa hiljaa vain. Olen nyt saanut selville kaikki, veli hyvä. Mutta se johtuu siitä, että Pashenka on kunniallinen ja tunteellinen ja lörpöttelee kaikkea mahdollista... Tuleepa asiaan eräs liikemies — ja sinä olet kadotettu. Pashenka siirsi siis velkakirjan tuolle Tshebaroville ja tämä ei luonnollisesti viivytellyt ollenkaan, vaan antoi sen perittäväksi. Kyllä minä ajattelin saatuani kuulla tuon tehdä hänelle pienen metkun, mutta kun sitten sovimme sangen hyvin Pashenkan kanssa, tyydyin antamaan sellaisen määrärauksen, että asian oli loputtava siihen sekä menin itse takuuseen. Kuuletko, minä menin takuuseen puolestasi! Tshebarov kutsuttiin siis takasin, työnnettiin hänelle kymmenen ruplaa, otettiin velkakirja takasin ja — tässä on minulla kunnia antaa se sinulle takasin — sanasi on nyt tarpeeksi — kas tässä, ota se, olen sitä paitsi repinyt sen kahtia, kuten tuleekin.

Rasumihin laski molemmat velkakirjan palaset pöydälle. Raskolnikov katseli häntä, sanomatta sanaakaan ja kääntyen seinään päin. Rasumihin tunsu vastenmielisen liikituksen tunnetta.

— Näen kyllä, veliseni, sanoi hän hetken kuluttua, että olen taas ollut aika narri. Minä näet luulin saavani aikasi kulumaan ja mielesi rohkaistuksi puheillani, mutta minä olenkin vain suututtanut sinua.

— Sinäkö se siis olit, jota minä en kuumeessani tuntenut? kysyi Raskolnikov päätään kääntämättä.

— Niin, minä se olin; ja sinä jouduit vallan raivoihisi, kun minä sattumalta otin kerran Sametovin mukaani tänne.

— Sametovin?... Sihteerin?... Miksi? Raskolnikov kääntyi äkkiä ja tuijotti Rasumihiniin.

— Mutta mitä nyt ... miksi noin tulistut? Hän tahtoi tutustua sinuun, oli itse sanonut toivovansa sitä, sillä me olimme jo paljon puhuneet sinusta... Miten olisin minä muuten voinut saada niin paljon tietoja sinusta? Hän on oiva mies, aivan erinomainen ... luonnollisesti tavallaan. Me olemme nyt ystäviä ja näemme toisemme melkein joka päivä. Minähän olen muuttanut tähän kaupunginosaan. Sitä et sinä vielä tiedä? Muutin tänne vallan äskettäin...

— Olenko houraillut?

— Sehän on selvää! Sinähän olet ollut vallan tajuton.

— Mitä olen houraillut?

— Kysymys sekin! Mitä sanotaan hourailemiseksi? No, veli hyvä, nyt ei ole aikaa menetettävissä, nyt on toimittava.

— Tahdon tietää, mitä olen houraillut!

— Miksi juuri kyselet sitä — Pelkäätkö ehkä jotakin salaisuutta? Ole vallan levollinen: mistään kreivittärestä ei ollut puhetta. Mutta verikoirasta ja korvarenkaista ja käädyistä ja krestovskijovista ja jostakin talonmiehestä; myös Nikodin Fomitshista ja Petrovitshista, hänen apulaisestaan oli myös puhetta? Samaten suvaisit olla sangen kiintynyt sukkaasi, huusit aina: "Tuokaa tänne se!" Sametov etsi itse sukkiasi joka nurkasta ja ojensi sinulle omakätisesti nuo inhottavat rääsyt parfymoituine ja sormuksilla koristeltuine sormineen. Vasta silloin sinä rauhotuit ja pidit koko päivän tuota rääsyläjää käsissäsi. Sitä ei auttanut koittaa ottaa sinun käsistäsi. Luultavasti on se vielä tuolla peiton alla. Ja sitten pyysit saada myös joitakin rääsyjä housuistasi ja oikein vesissä silmin! Me koetimme saada selville, mitä rääsyjä ne mahtoivat olla — mutta se oli mahdotonta... Mutta nyt liikeasioihin! Kas, tässä on viisineljättä ruplaa; niistä otan minä kymmenen, teen niiden käytöstä selon parin tunnin kuluttua. Sillä välin ilmoitan myös Sosimoville, miten sinun laitasi on, hänen olisikin jo kauvan sitten pitänyt olla täällä, sillä kello käy jo kahdettatoista. Mutta te, Nastenka, katsokaa minun poissa ollessani, tarvitseeko hän juotavaa tai jotakin muuta... Sanonpa itse heti Pashenkalle, mitä tarvitaan. Terve nyt siksi aikaa!

— Pashenkaksi hän kutsuu häntä! Voi sinua viekasta veitikkaa! sanoi Nastasja katsellen Rasumihinin jälkeen. Sitten hän juoksi alas kuunnellakseen, mitä Rasumihinilla oli sanottavaa emännälle; tytöstä näki heti, että hän oli vallan Rasumihinin lumooma.

Tuskin oli Nastasja sulkenut ovea perässään, kun sairas heitti peitteen päältään ja hypähti

vuoteeltaan kuin mielipuoli. Hän oli palavan kärsimättömästi odottanut sitä hetkeä, jolloin he läksisivät tiehensä heti tehdäkseen jotakin. Mutta mitä oli hänen tosiaan tehtävä?... Hän oli taas unohtanut kaikki! "Jumalani! Sano sinä minulle vain yksi asia: tietävätkö he sen, vai eivätkö vielä tiedä? Ajattehan, että he tietäisivät kaikki ja teeskentelisivät olevansa tietämättömiä sen suhteen, vain puijaisivat minua minun maatessani — ja jos he sitten tulevat äkkiä ja sanovat, että kaikki on ollut jo kauvan tiedossa ja että he vain ovat teeskennelleet tietämättömiä... Mutta mitä piti minun tehdäkään? Voi, että unohdin sen tykkänään!... Juuri äsken muistin sen ja nyt on se mennyt tykkänään mielestä..."

Hän seisoి keskellä huonetta kiusallisen epätietosena ja katseli ympärilleen; hän meni ovelle, avasi sen, kuunteli — siellä ei ollut ketään. Vihdoin näkyi hän muistavan jotakin, kiiruhti nurkkaan, missä seinäpaperissa oli reikä, tarkasteli, pisti kätensä koloon, koetti yltä päältä — mutta sitä se ei ollut. Hän meni uunin luo, avasi luukun ja tarkasteli tuhkaa: aivan oikein, housujen rääsyt ja pois revityn taskun siekaleet olivat vielä siellä, minne hän oli ne heittänyt —kukaan ei siis ollut katsonut uuniin! Nyt hän muisti sukan, josta Rasumihin oli äsken puhunut hänelle. Aivan oikein, siellä se on peitteen alla sohvalla, mutta niin kuluneena ja likasena, ettei Sametov luonnollisestikaan ollut voinut havaita siinä mitään erikoista.

"Haa, Sametov!... Polisikonttori!... Miksi kutsuttiin minut konttoriin? Mistä on kysymys? Ah, minä muistan väärin, sehän tapahtui silloin! Siksihän minä myös katselin sukkaa ja nyt ... nyt olen sairas. Mutta miksi oli Sametov täällä? Miksi on Rasumihin tuonut hänet tänne?" mutisi hän uudelleen vaipuen sohvalle. — "Miten on nyt laitani? Hourailenko yhä edelleenkin vai olenko tajuissani? Minusta tuntuu siltä kuin olisin todella täydessä tajussani... Ah, nyt muistan: pakene, pakene nopeasti, pakene ehdottomasti! Niin ... mutta minne? Missä ovat vaatteeni?... Ei saappaitakaan!... Pois viedyt, kätkeyt! Ah, minä ymmärrän! Mutta tuossa on päällystakkini, sen ovat he unohtaneet — menneet ohi! Tuossa on myös rahaa pöydällä, Jumalan kiitos! Velkakirja myös... Minulla on rahani ja minä menen tieheni, etsin itselleni toisen asunnon ... he eivät saa minua käsiinsä! Mutta osotetoimisto? Sieltä he tapaavat minut! Rasumihin saa varmastikin tiedon asunnostani! Mieluummin kauvas, kauvas pois — Amerikkaan ... siellä saavat etsiä minua! Ja velkakirjan otan mukaani ... siellä voin tarvita sitä. Mitä muuta ottaisin mukaani? He luulevat, että minä olen sairas, eivätkä tiedä, että minä kykenen juoksemaan, heh, heh, hee!... Olen nähnyt sen heidän silmistään, että he tietävät kaikki! Jospa vain pääsisin portaista alas! Mutta jospa siellä alhaalla onkin poliiseja? Mitä tämä on, teetä? Ah, olutta myöskin, kylmää olutta, vielä puoli pulloa jälellä..."

Hän tarttui pulloon ja tyhjensi sen yhdellä siemauksella ikäänkuin tahtoen sammuttaa jotakin sisäistä tulta. Mutta tuskin kului minuuttiakaan, ennenkuin olut alkoi vaikuttaa hänessä ja hän tunsu selkäpiitään karmivan miellyttävän, kevyen väristyksen. Hän pani maata ja peitti itsensä. Hänen jo ennestään sairaloiset ja sotkuset ajatuksensa kävivät yhä sotkusemmiksi ja pian vaipui hän kevyeen ja virkistävään uneen. Mielihyvissään painoi hän päänsä pehmeään patjaan, kietoutui lämpimään puuvillapeitteeseen, joka nyt toimitti päällystakin virkaa, huohti kevyesti ja vaipui syvään ja hyvään uneen.

Hän heräsi Rasumihinin ollessa ovella. Tämä ei tiennyt, oliko hänen tultava sisään vai eikö. Raskolnikov kohottausi ja katseli häntä ikäänkuin muistellen jotakin.

— Ah, ethän sinä nukukaan! Kas tässä olen taas! Nastasja, tuo käärö tänne! huusi hän porraskäytävään. — Ryhdyn heti tekemään selvää sinulle.

— Miten paljon kello on? kysyi Raskolnikov katsellen hämmästyksissään ympärilleen.

— Sinä olet nukkunut kelpo lailla, sillä nyt on jo iltapuoli, kello on noin kuuden paikkeilla. Olet nukkunut yli kuusi tuntia.

— Jumalani! Mitä kuulenkaan?

— Mitä nyt sitten? Oletko terve! Mihin sinulla on sellainen kiire, ethän vain lähtene mihinkään rakkauskohtaukseen? Meillä on aikaa hyvän lailla. Olen jo odottanut kolme tuntia, olen ollut täällä kaksi kertaa sinun nukkuessasi — Sosimovilla olen myös ollut kaksi kertaa. Ei ollut kotona! Ei nykyään mitään, tulee kyllä pian! Olin myös poissa omilla asioillani; olen auttanut setää hänen muuttaessaan tänään. Tiedätkö, että minulla on täällä setäkin! Mutta nyt liikeasioihin! Tuo käärö tänne, Nastenka. Alkakaamme heti... Mutta miten sinä veliseni jaksat?

— Voin hyvin... Oletko ollut täällä kauvan, Rasumihin?

— Sanoinhan minä sinulle jo äsken, että olen odottanut kolme tuntia!

— Ei, vaan ennen?

— Miten ennen?

— Miten kauvan siitä on kuin sinä tulit tänne?

— Olenhan sen jo sanonut kerran, oletko unohtanut sen?

Raskolnikov mietti. Hän voi vain epäselvästi muistaa, mitä ennen oli tapahtunut ja hän katsoi kysyvästi Rasumihiniin.

— Hm! sanoi tämä, — siis unohtanut sen kuitenkin! Minusta tuntuu siltä kuin et sinä vielä olisi aivan... No, kyllä kai tilasi paranee nyt unen jälkeen... Aivan varmasti, sillä sinähän näytät jo vallan toiselta. Mutta nyt asiaan, kyllä kohta muistat kaikki. Katsohan tänne vain, veliseni!

Hän alkoi avata käärröä.

— Erikoisesti oli sydämelläni eräs seikka, veliseni! Sillä ennen kaikkea oli sinusta tehtävä toinen ihminen. Alkakaamme siis huipuista: näetkö tätä lakkia? — Hän veti käärröstä esiin sangen kauniin, mutta tavallisen ja halvan lakin. — Annahan, kun koetan!

— Sitten, myöhemmin! sanoi Raskolnikov hylkivästi.

— Ei, minä pyydän, veli Rodja, älä hangottele vastaan; sillä kohta on jo myöhäistä; enkä minä voisi nukkua koko yönä, sillä olen nimittäin ostanut vallan umpimähkään, ilman minkäänlaista mittaakaan. Sopii erinomaisesti, aivan kuin tilattu! huudahti hän riemuiten. — Päähine on pääseikka, ystävänä hyvä, suositus, tekisi mieleni sanoa. No, Nastenka, katsohan näitä kahta päähinettä (hän veti esiin Raskolnikovin entisen litistyneen silinterihatun, jota hän tapasi kutsua Palmerstoniksi) — tätä Palmerstonea — ja tuota juveli-esinettä. Arvaahan, Rodja, miten paljon luulet minun antaneen siitä? Nastashushka? Ja hän kääntyi Nastasjan puoleen nähdessään Raskolnikovin vaikennevan.

— Ehkä annoit siitä parisenkymmentä kopekkaa, vastasi Nastasja.

— Parisenkymmentä kopekkaa, sinä narri! huudahti Rasumihin loukkaantuneena. — Parilla kymmenellä kopekalla ei saa ostaa sinuakaan! Kahdeksankymmentä kopekkaa ja sekin vain siksi, että sitä jo oli käytetty! Kuitenkin sillä ehdolla, että kun tämä on kulutettu, antavat he sinulle toisen ensi vuonna ilmaseksi, Jumala paratkoon! Mutta siirtykäämme nyt housuihin; jo ennakolta täytyy minun sanoa, että olen ylpeä niistä! Hän levitti parin ohuita, harmaita villahousuja Raskolnikovin eteen. — Ei yhtäkään reikää, ei pilkkuakaan ja vielä sangen käyttökelpoiset; samasta kankaasta tehty liivi, aivan muodin mukainen. Niiden arvoa vain kohottaa se, että ne ovat vähän käytetyt, joten ovat tulleet pehmeämmiksi, hienommiksi... No, arvatkaa! Miten paljon luulet? Kaksi ruplaa viisikolmatta kopekkaa, samoilla ehdoilla: kun olet kuluttanut nämä, saat ensi vuonna ilmaseksi toisen parin! Fedjajevin kaupassa ei tehdä toisellaisia kauppoja, sillä kun olet kerran maksanut, on se tehty, koko elinajaksi — et mene sinne koskaan toista kertaa. No, nyt tulemme saappaisiin — mitä pidät niistä? Tosin ovat ne vähän kuluneet, mutta kaksi kuukautta ne kyllä kestävät vielä, sillä ne ovat ulkomaisista tavaroista: Englannin lähetystön sihteeri möi ne viime viikolla torilla; hänellä ne olivat olleet ainoastaan kuusi päivää ja sitten hän tarvitsi rahaa! Hintaa on rupla ja viisitoista kopekkaa. Halpaa, eikö totta?

— Mutta ehkeivät ne sovikaan! huomautti Nastasja.

— Eivät sovi! Ja mikä tämä sitten on? Hän veti taskustaan Raskolnikovin vanhan, risasen ja sisään painuneen lian peittämän saappaan. — Nämä ovat ehkä vielä vähän suuremmat; kaikista on huolehdittu omantunnon mukaisesti. Ja nyt liinavaatteisiin, siinä on emäntä auttanut minua: kolme paitaa, tosin puuvillasia, mutta niissä on uusikuosiset kaulukset, j.n.e. Siis kokonaissumma: lakista kahdeksankymmentä kopekkaa, vaatteista kaksi ruplaa viisikolmatta kopekkaa, yhteensä kolme ruplaa viisi kopekkaa; puolitoista saappaista — ja ne ovat sangen sirot — yhteensä kolme ruplaa viisikuudetta kopekkaa, ja liinavaatteista viisi ruplaa — yhteensä tasan yhdeksän ruplaa viisikuudetta kopekkaa. Viisiviidettä kopekkaa vaskea on minulla jäljellä, tässä ne ovat, ota ne — ja nyt siis, Radja, on koko pukusi taas kunnossa, sillä päällystakkia voi vielä käyttää ja näyttääpä se vielä sangen komealtakin — mutta siten käy, kun teettää vaatteensa Sharmerilla! [Aikanaan sangen kuuluisa räätäli Pietarissa.] Mitä sukkiin y.m.s. tulee, saat ne hankkia itse, onhan meillä vielä viisikolmatta ruplaa jäljellä; Pashenkasta ja vuokrasta ei sinun tarvitse huolehtia — sanoinpa sinulle, että sinulla on rajaton luotto. No, veli hyvä, suo minun nyt muuttaa yllesi uudet alusvaatteet — loppujen lopuksi katkeyy sairaus vain paitaan.

— Anna minun olla, minä en tahdo, sanoi Raskolnikov hylkivästi. Hän oli tuntenut vain vastenmielisyttä kuunnellessaan Rasumihinin leikillistä kertomusta vaatteitten ostosta.

— Se ei sovi rakkaimpani; miksi olisinkaan ollenkaan vaivannut itseäni tällä lailla! murisi Rasumihin. — Nastashka, älä ujostele ollenkaan, vaan auta pikemmin — kas noin, noin! ja huolimatta Raskolnikovin vastarinnasta vaihtoi hän hänen alusvaatteensa. Raskolnikov heittäysi patjalle, eikä virkkanut sanaakaan muutama minuuttiin.

— Jokohan se pian loppunee! ajatteli hän. — Millä rahoilla nämä ovat ostetut? kysyi hän vihdoin ympärilleen katsahtamatta.

— Milläkö rahoilla? Kas vain sinua! Omilla rahoillasi. Rahanlaskija toi ne sinulle joku hetki sitten Vahrushinilta; äitisi ne lähetti; oletko taas unohtanut sen?

— Nyt muistan... sanoi Raskolnikov pitkän ja synkän harkinnan jälkeen. Rasumihin katseli häntä otsa rypyssä.

Ovi aukeni ja sisään astui suuri voimakas mies, joka tuntui Raskolnikovista tutulta.

— Sosimov, vihdoin! huudahti Rasumihin ilosesti.

IV.

Sosimov oli suuri ja paksu; hänellä oli pöhöttyneet, värittömät, puhtaaksi ajetut kasvot, vaalea, sileä tukka, silmälasit ja suuri kultasormus paksussa lihavassa sormessaan. Hän saattoi olla noin seitsemän kolmatta vuoden vanha. Hän oli puettu laajaan aistikkaaseen kesänuttuun ja vaaleisiin kesähousuihin. Koko hänen vaatetuksensa oli avara, mutta aistikas ja aivan uusi, liinavaatteet olivat moitteettomat; hänellä oli myös paksut kellonperät. Hänen käytöksensä oli hidasta, mutta samalla keinotekosen ystävällistä; sangen hyvin saattoi huomata, että hän kopeili itsestään. Kaikki, jotka hänet tunsivat, pitivät häntä synkkämielisenä, mutta arvelivat hänen ymmärtävän asiansa.

— Olen käynyt luonasi kaksi kertaa... Näetkös, hän on tullut tajuihinsa! huudahti Rasumihin.

— Kyllä minä näen; mutta miten voimme me nyt? sanoi Sosimov kääntyen Raskolnikovin puoleen, katsellen häntä tarkkaavasti ja heittäytyen sohvalle hänen viereensä.

— Hän on aina pahoilla mielin, jatkoi Rasumihin, — kun me äsken muutimme hänelle puhtaat alusvaatteet, oli hän rupeamaisillaan itkemään.

— Luonnollisestikin! Eihän alusvaatteilla olisi ollut niin kiirettä, ellei hän pitänyt siitä... Valtimo on hyvä. Päätänne kai vielä pakottaa, mitä?

— Minä voin hyvin, vallan hyvin! sanoi Raskolnikov itsepäisesti ja vihasesti, kohottautuen ja iskien salamoita silmillään. Mutta heti vaipui hän taas sohvalle ja kääntyi seinään päin. Sosimov tarkasteli häntä tarkkaavasti.

— Sangen hyvä ... kaikki on kuin tuleekin, sanoi hän huolimattomasti.

— Onko hän syönyt mitään?

Hänelle sanottiin se ja kysyttiin mitä sairaalle saisi antaa.

— Voitte antaa hänelle kaikkea ... keittoa, teetä ... mutta luonnollisestikaan ei kurkkuja eikä muuta samantapaista; ei myöskään lihaa ... no, mitä tässä muuta tarvinneekaan sanoa... hän heitti silmäyksen Rasumihiniin. — Pois mikstuurat, pois kaikki; huomenna pistäyn taas sisälle. Ehkä voinen tulla jo tänään ... mutta...

— Huomenna otan hänet illalla kanssani ulos kävelemään! sanoi Rasumihin. — Menemme Jussupov-puistoon ja sitten "Palais de Crystal'iin".

— Huomenna soisin hänen vielä makaavan, hieman vain ... no, kyllähän sen vielä näemme.

— Ah, sepä vahinko! Tänään vihin minä uuden asuntoni toimeensa, se on tässä vain muutaman askeleen päässä, jospa hän sentään saisi olla siinä tilaisuudessa läsnä! Vain sohvalle meidän keskellämme! Sinä kai tulet, toivon ma? lausui Rasumihin kääntyen äkkiä Sosimovin puoleen. — Älä unohda, sillä sinä olet luvannut.

— Kernaasti, ehkä vähän myöhemmin. Mitä sinä siellä tarjoat?

— En mitään erikoista, teetä, viinaa, silliä — sinne saapuvat vain läheisimmät tuttavani.

— Kutka?

— Kaikki tällä paikkakunnalla oleskelevat ja melkeinpä pelkkiä uusia — vanhaa setääni lukuunottamatta, mutta myöskin hän on uusi — hän tuli tänne vasta eilen liikeasioissa. Näen hänet ehkä kerran viidessä vuodessa.

— Mitä hän on miehiään?

— Hän on toiminut koko elinaikansa postimestarina — nauttii nyt eläkettä, on viiden seitsemättä vuotias, vähäpätöinen ... muuten pidän hänestä. Ja sitten tulee Porfyrius Petrovitsh, tšekäläisen poliisioikeuden tutkintatuomari, hänet sinä kyllä tunnet?...

— Luulenpa, että hän on sukuakin sinulle.

— Sangen kaukaista! mutta miksi nyrpistelet tuolla lailla nenääsi? Ah tähän kerran yhdessä ollessanne torailitte, sinä et siis ehkä tule hänen tähtensä?

— Mitä minä hänestä välitän...

— Niin, se on oikein. Ja sitten joitakin ylioppilaita, eräs opettaja, eräs virkamies, eräs upseeri, Sametov...

— Mutta sanohan minulle, miten olet tullut tekemisiin tuon Sametovin kanssa, mitä yhteistä sinulla on moisen kanssa?

— Kas vaan tuota tyytymätöntä! Periaatteet! Te ratsastatte periaatteilla kuin untuvilla, ettekä voi liikkua vapaasti. Minun mielipiteeni mukaan on seuraava periaate oikein: Jos ihminen on hyvä, niin on hyvin. Sametov on oiva mies.

— Ja lämmittelee käsiään... [Tarkottaa sitä, että hän antaa lahjoa itseään.]

— Niin, ja lämmittää käsiään ... mitä minä siitä huolin! Mitä se tekee jos lämmitteleekin? huudahti Rasumihin äkkiä tulistuen; —olenko minä ehkä ylistänyt häntä sen johdosta, että hän lämmittelee käsiään? Minähän sanon, että hän on hyvä omalla tavallaan! Jos jotakin ruvettaisiin tarkastamaan joka puolelta, miten monta hyvää ihmistä silloin mahtaisikaan tavata! Olenpa vakuutettu siitä, että minusta, siihen luettuna sisälmyksenikin, tiukasti arvosteltuna saattaisi antaa korkeintaan paistetun sipulin ja senkin vain silloin, jos sinut saisi kaupanpäälliseksi.

— Se on liian vähän, minä antaisin sinusta yksistään kaksi.

— Ja minä sinusta vain yhden! Ole niin vikkela kuin tahdot! Sametov on vielä nuori mies ja kyllä minä häneltä tukan revin, koska häntä on houkuteltava luokseen, mutta ei sysättävä pois. Nuoren ihmisen suhteen tulee olla kaksin kerroin varovainen; jos hänet sysää luotaan, ei hän siitä tule yhtään paremmaksi. Te tyhmyrit ette tietystikään käsitä mitään! Te ette osaa arvostella ihmisiä, vaan teette itsenne tyhmiksi... Ja jos tahdot tietää, niin on meillä yhteinen pyrkimyskin...

— Sen juuri tahtoisin tietää!

— Maalarin juttu... Kyllä me hänet vapautamme! Mutta ei meillä ole sen suhteen todella mitään enempää huolta, sillä asia on nyt vallan, vallan selvä. Me vain vähän lisäämme höyryä.

— Mikä maalarin se on?

— Mitä, enkö ole puhunut siitä sinulle? Ah, niin, aivan totta, sinähän sait tietää vasta alun ... sinä tiedät hyvin tuon vanhan pantinottajattaren murhaa koskevan jutun ... no niin, juttuun on nyt sekottunut eräs maalarikin.

— Murhan tiesin ennenkuin sinä ja onpa se mielestäni kiinnittänytkin ... ainakin jossakin määrin ... erikoisesta syystä ... luin sen sanomalehdistä! Mutta...

— Lisavjeta on myös murhattu, lausui Nastasja kääntyen Raskolnikovin puoleen. Hän oli seissyt koko ajan oven ääressä ja kuunnellut keskustelua.

— Lisavjeta? mutisi Raskolnikov tuskin kuultavasti.

— Niin juuri, hän joka kulki kauppaamassa taloissa, oletko unohtanut hänet? Hän on ollut täällä monta kertaa. Ompelipa hän kerran paidankin sinulle.

— Raskolnikov kääntyi seinään päin ja alkoi tarkasti tutkia seinäpaperin kuvioita. Hän etsi siitä suuren valkosen kukkasen ja alkoi laskea lehtiä, juovia, viuruja ja pisteitä. Hän tunsu, että kätensä ja

jalkansa olivat kylmät ikäänkuin kuolemaisillaan, mutta hän koetti olla liikahtamatta ja tuijotti vain kukkaseensa.

— No, miten maalarin laita on? keskeytti Sosimov suuttuneena Nastasjan löpötyksestä. Nastasja huohti ja vaiken.

— Häntä luullaan myös murhaajaksi! jatkoi Rasumihin kiihkeästi.

— Eikö ole minkäänlaisia todisteita?

— Piru vieköön todisteet! Tosin on eräs todiste, mutta se ei ole mikään, ja se todistetaan. Nyt on sama juttu kuin edelliselläkin kerralla, jolloin — mitkä heidän nimensä olivatkaan! — niin silloin kun Koch ja Pestrjakov vangittiin epäilyksen alaisena. Hyi pentele! Miten tyhmää kaikki onkaan, vaikka asiaan kuulumattomanakin katselee sitä, inhottaa se kuitenkin. Pestrjakov tulee ehkä tänään luokseni... Et kai sinä, Rodja, ole kuullut mitään tästä jutusta ennen sairastumistasi, polisikonttorissa pyörtyäsi edellisenä iltana, tapahtui...

Sosimov katseli uteliaasti Raskolnikovia, mutta tämä ei liikkunutkaan.

— Tiedätkö mitä, Rasumihin, minä vain kummastelen sitä, että sinä sekaannut kaikkeen, sanoi Sosimov.

— Paljon mahdollista, mutta kuitenkin vapautamme hänet! huudahti Rasumihin iskien nyrkkinsä pöytään. — Mikä tässä jutussa on enin suututtavaa? Ei heidän valehtelemisensä, valeet voi antaa anteeksi, sillä ne voivat lopuksi kuitenkin johtaa totuuteen. Ei, enin suututtavaa on se, että he valehtelevat ja kunnioittavat omia valeitaan. Minä kunnioitan Porfyriusta, mutta mikä esimerkiksi sai heidät ensin vallan suunniltaan? Se että ovi oli suljettu ja tullessaan talonmiehen kera tapasivat he sen avoinna; se siis merkitsee, että Koch ja Pestrjakov ovat tehneet murhan! Sellaista on heidän logikkansa!

— Älä niin tulistua; heidät on pidätetty vain toistaiseksi, eihän siinä muuta voinut... Muuten tunnen tuon Kochin! On tullut ilmi, että hän osteli vanhukselta langenneita pantteja!

— Niin, hän on lurjus! Hän ostelee myös velkakirjoja, hän on aito teollisuusritari, piru hänet periköön! Mutta etkö käsitä, että minä olen raivoissani heidän vanhuuttaan heikon, katalan, hullun tapansa vuoksi!... Mutta tässä, tässä asiassa olisi tullut käyttää toista tietä. Tässä voi osata oikeaan lankaan ainoastaan sielullisten edellytysten avulla. "Meillä on tosi asioita", sanovat he! Sangen hyvä, mutta tosiasiat eivät ole kaikki; pääseikka on kuitenkin se, että ymmärtää käyttää tosiasioita.

— Ja sinä, ymmärrätkö sinä ehkä käyttää tosiasioita?

— Eihän silloin voi vajjeta, kun selvästi tuntee voivansa hyödyttää asiaa, jos vain... Ah!!... Mutta onko sinulla selvillä asian yksityiskohdat?

— Ei ole; minä odotan lakkaamatta tietoja maalarista.

— Tietysti! No, kuule! Varhain aamulla kolmantena murhan jälkeisenä päivänä, jolloin Kochia ja Pestrjakovia kuulusteltiin — vaikka nämä voivat tehdä selvää joka askeleestaan, niin että heidän viattomuutensa oli päivän selvä — tulee eräs aivan uusi seikka ilmi. Eräs talonpoika Dushkin, jolla nykyään on oluttupa, sijaitseva suoraan vastapäätä tuota taloa, tulee polisikonttoriin, tuo mukanaan rasian, jossa oli kultainen korvarengas, ja kertoo kokonaisen historian: "Toispäivän illalla noin kello kahdeksan illalla" — ota huomioosi päivä ja tunti — "tuli luokseni juosten eräs työmies, maalari, jolla jo ennestään oli tapana pistäytyä meillä useamman kerran päivässä... Mikolai on hänen nimensä ... näyttää minulle tämän pienen rasian ja siinä olevat kultaset korvarenkaat ja pyytää minua lainaamaan hänelle kaksi ruplaa sitä vastaan! Kun minä kysyin, mistä hän oli saanut nuo tavarat, selitti hän löytäneensä ne kadulta. En kysynyt häneltä mitään enempää", — sanoi Dushkin — "vaan annoin hänelle setelin, ruplan ... sillä ajattelin, että ellen minä ota niitä, niin ottaa joku ne, rahat hän hävittää juomalla joka tapauksessa, ja silloin voivat ne yhtä kernaasti jäädä minulle. Jos nousisi kysymys siitä tai jos saisin mitään kuulla asiasta — niin ilmoittaisin." Se oli luonnollisestikin valetta kaikki! Tunnen hänet, tuon Dushkinin, hän on itse pantinottaja ja varasten kätijä, eikä olisi ottanut Mikolailta kolmenkymmenen ruplan esinettä jättääkseen sen taas takaisin; hän teki sen vain pelosta. No, piru hänet periköön! Dushkin jatkoi siis: "Tuon talonpojan, Mikolai Dimentjevin tunnen jo ennakoita, hän on maamieheni, me olemme samalta paikkakunnalta. Tosin ei hän ole mikään juoppo, mutta kyllä hän ottaa toisinaan sentään lasillisen, ja minä tiedän että hän työskentelee juuri samassa talossa, maalaten erään Mitrin kanssa; Mitri on myös samalta paikkakunnalta. Heti setelin saatuaan vaihtoi hän sen myös heti ja joi kaksi ryyppyä perätysten, sitten otti hän loput rahat takaisin ja läksi. Sillä kerralla ei Mitri ollut hänen kanssaan. Seuraavana päivänä saimme kuulla, että Aljona Ivanovna ja hänen sisarensa Lisavjeta Ivanovna olivat murhatut kirveellä, me tunsimme heidät, ja silloin aloin minä epäillä korvarenkaitten johdosta — sillä minä tiesin, että Aljona Ivanovna lainasi rahaa panttia vastaan. Menin siksi tuohon

taloon ja koetin hiljaa ja varovasti hankkia joitakin tietoja asiasta; ensin kysyin, oliko Mikolai ollut siellä. Ja silloin kertoi Mitri minulle, että Mikolai oli lähtenyt juopottelemaan, että hän oli palannut vasta myöhään päivän sarastaessa ja ollut juovuksissa, jäänyt kotiin noin kymmeneksi minuutiksi ja sitten taas lähtenyt tiehensä ja ettei hän ollut nähnyt häntä sittemmin, vaan sai tehdä työtä yksinään. He työskentelivät samoissa portaissa, jotka johtivat murhattujen asuntoon neljännessä kerroksessa. Saatua kuulla tämän, en siitä maininnut mitään kenellekään" — sanoo Dushkin — "vaan koetin saada selville kaikki, minkä vain voin, ja palasin kotiin epäilyksien ja huolten painamana. No, tänään varhain aamulla, kello kahdeksan vaiheilla" — se on kolmantena päivänä, käsitätkö? — "näin Mikolain tulevan, ei tosin aivan selvänä, vaan kuitenkin niin paljon juovuksissa, että juuri kykeni keskustelemaan. Hän siis istuu penkille ja vaikenee. Häntä paitsi oli sisässä ainoastaan eräs vieras; eräs toinen tuttu makasi ja nukkui penkillä ja sitä paitsi saapuvilla oli pari minun poikaani. Minä siis kysyn häneltä: 'Oletko nähnyt Mitriä?' — 'En', vastaa hän, 'en ole nähnyt häntä.' — 'No, etkö sitten ole käynyt työpaikassasi?' — 'En', sanoo hän, 'en sitten eilisen'. — 'Mutta missä nukuit edellisen yön sitten?' 'Pesissä erään tuttavän luona'. 'Mutta mistä sitten sait korvarenkaat?' — 'Löysin ne kadulta', sanoo hän ja näyttää sangen omituiselta, eikä nosta päätään. 'Oletko kuullut, mitä tapahtui samana iltana tuolla tunnilla tuolla ylhäällä portaissa?' — 'En', sanoo hän, 'sitä en ole kuullut', mutta käy tarkkaavaksi, tuijottaa minuun ja kalpenee kalman kalpeaksi. Kun nyt kerron asian hänelle, tarttuu hän lakkiinsa ja nousee. Silloin tahdoin minä pidättää hänet ja sanoin: 'Odota Mikolai, etkö tahdo juoda lasillista?' mutta annoin samalla pojalle merkin, että hän sulkisi oven ja menin myymäpöydän ääreen; mutta äkkiä lähtee hän tiehensä, kadulle, juoksee kaikin voimin nurkkaa kohti ja — katoaa! silloin en enää epäillyt kauvempaa — hän sen oli tehnyt aivan varmasti..."

— Luonnollisesti! ... vakuutti Sosimov.

— Odota! Kuule loppuun saakka! Nyt koetettiin kaikin tavoin saada selkoa tuosta Mikolaista. Dushkin vangittiin ja hänen luonaan toimeenpantiin kotitarkastus, luonnollisesti myös Mitrin luona; Peskin toveri ei myöskään välttänyt sitä; — äkkiä saatiin sitten toissa päivänä Mikolai kiinni; hän tavattiin erästä lähellä olevasta majatalosta. Hän oli tullut sinne, riisunut pois hopearistin, jota hän kantoi rinnallaan ja pyytänyt sen edestä viinaa. Hänelle annettiin sitä. Muutamia hetkiä myöhemmin meni eräs nainen navettaan ja näkee erästä raosta, että muuan henkilö sitoo viereisessä puuvajassa vyönsä erääseen parruun, tekee silmukan ja aikoo juuri nousta erään pölkyn päähän pannakseen silmukan kaulaansa; nainen huutaa kaikin voimin ja kaikki talossa asuvat saapuvat juosten paikalle. — "Vai sitä maata sinä oletkin!" — "Viekää vain minut polisikonttoriin", sanoo hän, "tahdon tunnustaa kaikki." No, ja sitten hän vietiin polisikonttoriin kaikkia tavallisia ulkonaisia menoja noudattaen. Siellä nyt alkoi kuulustelu: "Mikä on nimesi ja mistä olet, miten vanha?" — kahden kolmatta ... j.n.e. Kysymys: "Kun sinä ja Mitri työskentelit siellä, ettekö nähneet portaissa ketään henkilöä siihen ja siihen aikaan?" Vastaus: "kyllä, sangen useita näimme, mutta me emme kiinnittäneet niihin mitään huomiota". — "Mutta ettekö kuulleet mitään kolinaa tai melua?" — "Emme, emme me kuulleet mitään." — "Etkö jo tiennyt samana päivänä, Mikolai, että sinä ja sinä päivänä ja sillä ja sillä tunnilla murhattiin ja ryövättiin eräs leski ja hänen sisarensa?" "En tiennyt siitä mitään; vasta kolmantena päivänä sain sen kuulla Atanasius Pavlitshilta, oluttuvassa." — "Mistä sinä sait nuo korvarenkaat?" — "Löysin kadulta." — "Miksi et ollut seuraavana päivänä työskentelemässä Mitrin kanssa?" — "Olin alkanut juoda." — "Miksi juoksit Dushkinin luota?" — "Minä niin pelkäsin." — "Miksi sinä pelkäsit?" — "Että minua alettaisiin epäillä." — "Mitä sinä pelkäsit, kun et ollut syyllinen siihen?..." — Usko minua tai ei, Sosimov, hänelle tehtiin tuo kysymys, kirjaimellisesti samoin sanoin, tiedän sen varmasti, sillä olen sen kuullut luotettavalta taholta. Mitä sinä siitä sanot? Mitä?

— No, mutta kyllä kai heillä on siihen todisteita?

— Enhän minä nyt puhu todisteista, vaan kuulustelun kulusta, siitä tavasta, millä he käsittivät asemansa ... siitähän minä puhun, tuhat tulimaista!... No niin, he syyttivät, kiusasivat ja ahdistivat häntä kaikin tavoin siksi kunnes hän vihdoin tunnusti, ettei hän löytänyt korvarenkaita kadulta vaan talosta, missä he maalasivat. — "Mitenkä sieltä?" — Se tapahtui seuraavasti: me olimme työskennelleet koko päivän kunnes kello oli kahdeksan illalla ja olimme juuri aikeissa lähteä kotiin, kun Mitri otti värisudin, löi minua sillä päin naamaa ja juoksi tiehensä ja minä hänen perässään. Minä siis juoksen ja huudan kaikin voimin; mutta juuri kun tulen portaista alas porttikäytävään, satun juokseman aivan talonmiehen syliin; hänen seurassaan oli joitakin herroja, kuinka monta, sitä en enää muista. Talonmies alkaa soimata minua, samoin toinen talonmies ja talonmiehen eukko, joka juuri tuli ulos, ja eräs herra, joka tuli erään naisen kanssa porttikäytävään alkaa myös soimata meitä, koska me, minä ja Mitri, olimme heidän tiellään; minä olin saanut Mitkan tukasta kiinni, heittänyt hänen kumoon ja pehmittelin häntä, hän oli myös saanut minua tukasta ja pehmitteli minua. Mutta me emme sitä tehneet vihoissamme, vaan ainoastaan leikillä ja kaikessa ystävyudessa; sitten riuhtausi Mitka vapaaksi, juoksi kadulle ja minä hänen jälessään; mutta minä en voinut saavuttaa häntä, vaan tulin yksinäni taloon — sillä minun oli vielä korjattava jotakin. Aloin siis tehdä sitä ja odotin Mitriä mennäkseni sitten hänen kanssaan. Silloin satuin astumaan sille rasiolle etehisen nurkassa oven takana. Katsahdin, mikä se olisi,

siinä oli jotakin paperiin käärittynä. Otin paperin ympäriltä, avasin rasian — ja näin korvarenkaat, jotka olivat siinä...

— Oven takana? Olivatko ne oven takana? huudahti Raskolnikov äkkiä ja tuijotti tummin, tuskaisin katsein Rasumihiniin, samalla kohottaautuen vitkalleen.

— Niin ... mitäpä sitten? Mitä nyt? Miten sinä voit? Rasumihin nousi.

— Ei mitään!... vastasi Raskolnikov tuskin kuuluvasti, vaipuen taas takaisin sohvalle ja kääntyen seinään päin. Kaikki vaikenivat hetken ajan.

— Hän kai nukkui ja heräsi aivan äkkiä, sanoi Rasumihin vihdoon ja katseli kysyvästi Sosimoviin; tämä teki kevyen, kieltävän liikkeen päällään.

— No, mutta jatka, sanoi Sosimov, — miten kävi sitten?

— Mitenkö sitten kävi? Tuskin oli hän keksinyt korvarenkaat ennenkuin hän jo unohti työnsä ja Mitkan, tarttui lakkiinsa, kiiruhti Duskinin luo ja sai, kuten tiedät, häneltä ruplan; hän sanoi hänelle löytäneensä korvarenkaat kadulta; sitten hän alkoi juoda. Mutta murhan johdosta lausui hän samaa kuin ennenkin: "En tiedä siitä mitään, sain sen kuulla vasta kolme päivää jälkeenpäin". — "Mutta miksi et sinä näyttäytynyt ennen?" — "Minä pelkäsin". — "Mutta miksi tahdoit hirttäytyä?" — "Aloin aavistaa pahaa." — "Mitä aloit aavistaa?" — "Että minua alettaisiin epäillä." — Kas, siinä on koko juttu. No, minkä johtopäätöksen luulet heidän siitä vetäneen?

— Mitä minä luulisin? Jälki, vaikka vähäpätöinenkin, on joka tapauksessa — tosiasia. Ei suinkaan maalaria olisi laskettu vapaaksi?

— Mutta hehän ovat jo melkein panneet murhan hänen syykseen! Eiväthän he epäile enään hiukkaakaan...

— Älä kiivastu! No, mutta korvarenkaat? Sinun on kai myönnettävä, että jos korvarenkaat ovat kadonneet samana päivänä ja samalla tunnilla vanhuksen laukusta ja joutuneet Mikolain käsiin, niin ovat kai ne joutuneet sinne jollakin lailla? Ei kai se ole mikään pikkuseikka moisessa tutkimuksessa?

— Miten ne olivat sinne joutuneet? huudahti Rasumihin — ja sinä lääkäri, jonka ennen kaikkia on tutkittava ihmisluonnetta ja on niin monta tilaisuutta käytettävänään moiseen työhön, etkö näe kaikista näistä pikkuasioista, millainen luonne tällä Mikolailla on? Etkö siis näe jo ensi silmäyksellä, että kaikki hänen kuulustelussa lausumat sanansa ovat puhtainta, pyhintä totuutta? Kaikki tapahtui aivan siten kuin hän sen kertoi; hän sattui astumaan rasialle, ja otti sen käsiinsä.

— Pyhintä totuutta? Ja kuitenkin hän tunnusti, että valehteli alussa.

— Kuule minua tarkkaavasti: talonmies, Koch, Pestrjakov, toinen talonmies, edellisen vaimo ja eräs nainen, joka oli hänen luonaan, hovineuvos Krjukov, joka astui ajopeleistä samalla hetkellä ja meni porttikäytävään eräs nainen mukanaan — kaikki, se on kahdeksasta kymmeneen todistajaa, todistavat yksimielisesti, että Mikolai piteli Mitriä allaan maaten hänen päällään ja löi häntä ja että jälkimäinen oli saanut Mikolaita tukasta ja möykyttänyt häntä samaten. Molemmat olivat vallan tiellä ja sulkiivat tien; heitä toruivat kaikki, mutta he makasivat "kuin pienet lapset" (todistajain oma lausunto) toistensa päällä, huusivat, tappelivat ja nauroivat, nauroivat molemmat keskeytymättä samalla ilvehtien mitä naurettavimmin. Toinen ajoi toista takaa ja sitten he juoksisivat kadulle kuin kaksi lasta. Kuuletko! No, ota nyt tarkasti huomioosi seuraava: Neljännessä kerroksessa makaavat vielä lämpimät, kuuletko, vielä lämpimät ruumiit, ne tavattiin nimittäin vielä lämpiminä! Jos siis he, tai Mikolai yksinään olisivat tehneet tuon väkivallan työn ja sitä paitsi murtaneet auki tai myös muulla tavoin olleet osallisina ryöstössä, niin suo minun tehdä sinulle kysymys: voidaanko sellaista sieluntilaa, jolloin huudetaan, nauretaan, tapellaan leikillään porttikäytävässä, yhdistää kirveisiin, vereen, rikolliseen tekoon, varovaisuuteen, varkauteen?... Ensin he olisivat murhanneet, korkeintaan viisi tai kymmenen minuttia aikaisemmin —sillä siten täytyy asianlaidan olla, koska ruumiit vielä olivat lämpimät — ja äkkiä he olisivat lähteneet ruumiitten luota jättäen ovet auki, vaikkakin tiesivät, että ihmisiä oli tulossa sinne ylöspäin; olisivatko jättäneet saaliinsa anastamatta ja ruvenneet pyöriskelemään maassa kuin pienet lapset, nauramaan ja kiinnittämään yleisön huomion itseensä — ja siihen on kymmenen yksimielistä todistajaa!

— Tosin sangen omituista mutta mahdotonta...

— Ei, ystäväni, ei mitään mutta ... vaan jos korvarenkaat, jotka tavattiin samaan aikaan Mikolailta, olivat todella oikea ja paikkaansa pitävä todistus häntä vastaan — joka sattuma selittää muuten syytetyn tiedot ja jota siis voidaan pitää vain epävarmana todisteena —niin tuleehan toki ottaa silti huomioon vapauttavatkin seikat, sitä enemmän, kun ne ovat kumoamattomat. Ja mitä uskot sinä nyt,

voidaanko nyt odottaa tuomariemme uskovan tai oikeammin voivan uskoa moista tosiasiaa, joka perustuu vain sielulliseen mahdollisuuteen, ainoaan sieluntilaan, kumottavaksi ja kaikki raskauttavat seikat ja asianhaarat jääviksi? Ei, sitä he eivät voi, ei missään tapauksessa, sillä "hänellä on tavattu rasia ja hän on aikonut hirttäytyä, eikä sitä voi selittää millään muulla lailla kuin otaksumalla, että hänellä oli tieto murhasta!" Siten he päättävät, se on heidän silmissään pääasia, ja sepä se juuri minut saattaa kuohuksiin! Ymmärrätkö sen nyt?

— Kyllä, kyllä, näen kyllä, että olet kiihtynyt. Odotahan, olen unohtanut kysyä, miten se on todistettu, että korvarenkaat sisältävä rasia tosiaan on otettu vanhuksen matka-arkusta?

— Se on todistettu, vastasi Rasumihin kiihkeästi; Koch on tuntenut pantin ja ilmoittanut sen omistajan ja tämä on ilmeisesti todistanut, että se tosiaan oli hänen.

— Sepä paha! Vielä yksi seikka! Eikö kukaan ole nähnyt Mikolaita siihen aikaan, jolloin Koch ja Pestrjakov menivät portaita ylös ensi kertaa ja eikö sitä voitu todistaa?

— Sepä siinä pahaa onkin, ettei kukaan ole häntä nähnyt, vastasi Rasumihin harmistuneena. — Sepä se juuri on pahinta kaikesta; eivät edes Koch ja Pestrjakov olleet nähneet heitä ylös mennessään, ja eipä heidän todistuksensa muuten paljoa painaisikaan. "Me näimme", sanoivat he, "että huone oli avoinna, mutta me emme kiinnittäneet huomiotamme siihen ohi menessämme, emmekä voi muistaa, oliko siellä sisällä ketään työmiestä vai eikö."

— Hm! Koko puhdistamisen tulisi siis rajottua siihen, että he tappelivat ja nauroivat. Jos minäkin otaksun, että tämä on hyvä todiste, niin ... suo minun kysyä, miten itse selittänet sen tosiasian, korvarenkaiden löydön, jos hän todella olisikin löytänyt ne siitä, mistä sanoo ne löytäneensä?

— Mitenkö sen selittänen? Mitä siinä on selittämistä? Asia on sangen yksinkertainen! Ainakin on se tie, jolle olisi käännyttävä, selvä ja todistettava ja rasia on sen osottanut. Oikea murhaaja on kadottanut korvarenkaat; hän oli sisällä silloin kun Koch ja Pestrjakov koputtivat ovelle ja seisoi säpillä suljetun oven takana. Koch teki tuon tyhmyyden että läksi alas; silloin juoksi murhaaja myös ulos ja juoksi samaten alas, sillä muuta keinoa ei hänellä ollut. Portaissa piilottauti hän Kochilta, Pestrjakovilta ja talonmieheltä juuri sillä hetkellä, jolloin Mitri ja Mikolai olivat juosseet kadulle, eikä ketään enään ollut porttikäytävässä. Voi kyllä sattua, että joku näki hänet kiinnittämättä silti huomiotaan häneen, sillä siitähän menee niin moni ohitse! Ja rasian kadotti hän taskustaan seistessään oven takana, mutta ei huomannut sitä, koska hänen oli ajateltava tärkeämpiä asioita. Mutta rasia todistaa, että hänen oli täytynyt seistä juuri siinä. Siten kaikki on tapahtunut!

— Sepä viekasta! Niin veli hyvä, se on viekasta! Se on jo liiaksikin viekasta.

— Ei, miten niin, miksi niin?

— Siksi, että kaikki sopeutuu niin hyvin ... sopii niin toiseensa ... aivan kuin teatterissa.

— Ahaa!... huudahti Rasumihin... Mutta heti tämän sanottuaan avausi ovi ja sisään astui uusi, kaikille tuntematon henkilö.

V.

Tulija oli keski-ikäinen herrasmies, joka näytti sangen teeskentelevältä; hänellä oli vastenmielinen, pettävä ulkomuoto; sisääntullessaan pysähtyi hän ovelle, katseli ympärilleen silmäyksin, jotka ilmaisivat tavatonta, loukkaavaa kummastusta ja jotka näyttivät kysyvän: "Minne olenkaan sattunut tulemaan?" Hän katseli epäilevästi, jopa levottomastikin ympärilleen Raskolnikovin ahtaassa ja matalassa "kaapissa". Yhtä suuresti hämmästyneenä kiinnitti hän sitten silmänsä Raskolnikoviin, joka makasi pukemattomana, tukka suorimattomana, pesemättömänä kurjalla, likaisella sohvalaan ja joka myös lakkaamatta katseli häntä. Sitten hän katseli yhtä varovasti Rasumihinin takkuisia ja parrakkaisia kasvoja, jotka puolestaan tarkastelivat häntä julkeasti ja kysyvästi suoraan silmiin, paikaltaan liikahtamatta. Tätä olotilaa kesti varmaankin kokonaisen minuutin ja sitten seurasi, kuten odotettavaa olikin, pieni muutos. Äkkiä oli mainittu herra käsittänyt, ettei tuima ja arvokas kasvojenilme sopinut täällä kaapissa ja vallitsevissa olosuhteissa, hän muuttui vähän notkeammaksi ja kohteliaammaksi ja pani vakavana ja selvästi painon sanoilleen ja tavuille tehdessään Sosimoville seuraavan kysymyksen:

— Ylioppilas, eli entinen ylioppilas Rodion Romanitsh Raskolnikov?...

Sosimov olisi ehkä vastannut, ellei Rasumihin, johonka kysymys ei ollut ollenkaan kohdistettu, olisi tullut hänen tielleen:

— Hän makaa tuossa sohvalla! Ja te — mitä te tahdotte?

Tämä kodikas "mitä te tahdotte?" suututti tuota teeskentelevää herraa; hän aikoi kääntyä Rasumihinin puoleen, mutta maltoi mielensä oikealla hetkellä ja suuntasi uudelleen kysyvän katseensa Sosimoviin.

— Hän on Raskolnikov! sanoi Sosimov osottaen sairasta, jonka jälkeen hän haukotteli tavattoman pitkään, suu sepposen selällään. Sitten veti hän taskustaan paksun kultakellonsa, avasi sen, katsahti siihen ja pisti sen yhtä vitkalleen ja välinpitämättömästi takaisin taskuunsa.

Raskolnikov itse makasi siinä koko ajan hiljaa ja katseli jäykästi ja näöltään hajamielisesti tulijaa. Hänen kasvonsa olivat tavattoman kalpeat ja kärsivät, aivan kuin hän olisi äskettäin ollut tuskallisen leikkauksen tai kidutuksen alasena. Mutta sisään tullut herra kiinnitti yhä enemmän hänen huomionsa puoleensa; hän alkoi tuntea rauhattomuuden, epäilyksen, jopa pelonkin tunnetta. Kun Sosimov osotti häntä ja sanoi: "Hän on Raskolnikov?" kohousi hän äkkiä aivan kuin juostakseen tiehensä, istuutui vuoteeseen ja sanoi kehottavalla mutta heikolla äänellä:

— Aivan niin! Minä olen Raskolnikov! Mitä te tahdotte?

Vieras katseli häntä tarkkaavasti ja sanoi erityisellä äänenpainolla:

— Pietari Petrovitsh Lushin. Minulla on syytä toivoa, ettei nimeni tuntune teistä vallan ventovieraalta.

Mutta Raskolnikov, joka ajatteli jotakin vallan toista, katseli jäykästi ja hajamielisesti häntä sanakaan vastaamatta, aivan kuin olisi hän kuullut Lushinin nimen ensi kertaa.

— Mitä? Ettekö olisi vielä mahtanut saada mitään tietoja? kysyi Pietari Petrovitsh vastenmielisesti liikuttuna.

Vastaukseksi vaipui Raskolnikov takaisin patjalle, pani kätensä päänsä alle ja katseli kattoon. Lushinin kasvoille nousi nolostumisen puna; Sosimov ja Rasumihin katselivat häntä uteliaasti ja hän tunsu mielensä lannistuvan.

— Minä edellytin ja laskin, alkoi hän uudestaan, — että kirje, joka lähetettiin jo enemmän kuin kymmenen, ehkä jo neljäkintoista vuorokautta sitten...

— Mutta kuulkaahan, miksi pysähdytte ovelle? keskeytti Rasumihin hänet äkkiä. — Jos teillä on annettavana selitys, niin istuutukaa toki, tuollahan on ahdasta sekä teille että Nastasjalle. Nastashuska, mene pois tieltä, anna hänen tulla lähemmä! Astukaa tänne, tässä on tuoli, istuutukaa vaan!

Hän veti tuolin pöydän luota ja siirtyi itse vähän kauvemmas toimittaakseen vieraille mahdollisuuden tunkeutua perille saakka. Tällä ei ollut mitään syytä kieltäytyä ja sen vuoksi hän tunkeusikin tuolin ääreen niin hyvin kuin voi. Päästyään tuolin ääreen hän istuutui ja katseli kysyvästi Rasumihiniin.

— Muuten ei teidän tarvitse kainostella, lausui tämä. — Rodja on maannut sairaana jo viisi päivää ja houraillut kolme, mutta nyt on hän joka tapauksessa tullut tajuihinsa ja onpa vielä saanut hieman ruokahaluakin. Tuossa on hänen lääkäriinsä, joka juuri pääsi tutkimasta häntä, mutta minä olen hänen toverinsa, myös entinen ylioppilas, joka myös nyt hoitelee häntä; älkää siis huoliko meistä ja älkää ujostelko, vaan jatkakaa asianne esittämistä.

— Kiitos. Mutta eikö läsnäoloni ja puheeni ole kiusaksi? kääntyi Lushin Sosimovin puoleen.

— Eipä niinkään, sanoi Sosimov vitkalleen, — te päinvastoin tappaisitte hänen aikaansa sillä. Ja hän haukotteli taas.

— Ah, siitä on jo pitkä aika, kun hän tuli tajuihinsa, jo varhain aamulla! jatkoi Rasumihin niin teeskentelemättömästi ja kodikkaasti, että Lushin taas rauhottui; ehkä myös sentähden, että tuo julkea, rääsyinen mies oli esittänyt itsensä ylioppilaaksi.

— Teidän äitinne... alkoi Lushin.

— Hm! mutisi Rasumihin jotenkin kuultavasti. Lushin katseli hän kysyvästi.

— Eipä mitään ... tapahtui vain siten ... jatkakaa...

Lushin kohoutti hartioitaan.

— Teidän äitinne alkoi minun vielä siellä ollessani kirjoittaa teille. Tultuani tänne annoin kuluja muutamia päiviä ennenkuin saavuini luoksenne ollakseni vallon varma siitä, että teillä jo olisi tieto kaikesta; mutta nyt näen suureksi suureksi kummastuksekseni...

— Minä tiedän, tiedän kyllä! sanoi Raskolnikov kasvoillaan ilme, joka osotti mitä suurinta suuttumista. — Te olette sulhanen, minä tiedän sen jo! Riittää jo!

Pietari Petrovitsh tunsi tulleen suuresti loukatuksi, mutta ei sanonut kuitenkaan mitään. Hän ponnisteli voimiaan voidakseen käsittää, mitä kaikki tämä merkitsi. Vaitioloa kesti kokonaisen minuutin.

Tällä välin alkoi Raskolnikov, joka vastatessaan taas oli hieman kääntynyt hänen puoleensa, uudelleen silmäillä häntä tarkkaavasti ja hieman uteliaana, aivan kuin ei hän vielä olisi ennättänyt tarpeeksi katsella "sulhasta" tai ikäänkuin hän olisi keksinyt tässä jotakin uutta silmäänpistävää. Lushinin ulkomuoto todisti todella "sulhasta", kuten Raskolnikov juuri oli kutsunut häntä. Hän oli käyttänyt aikaa hyväkseen pukeutuakseen pääkaupungissa uuteen pukuun, kiireestä kantapäihin. Kaikki oli juuri tullut rääpälistä ja oli mahdollisimman hienoa, kaikki oli vain liian uutta ja paljasti sen vuoksi itse tarkoituksen. Hieno, uusi, aistikas silinterihattu sopi erinomaisen hyvin sen yhteyteen, samaten myös vaaleahkot käsineet. Lushinin puvussa olivat vallalla vaaleat ja nuorehkot värit; hänen liinavaatteensa olivat mitä hienointa lajia ja kaikki puki häntä erinomaisesti. Hänen kasvonsa, jotka olivat terveet eivätkä ollenkaan rumat, ilmaisivat noin viidenviidettä vuoden ikää. Tukka oli tosin harmahtava, mutta kammattu ja tukanlaittajan koristelema, eikä ollenkaan tuolla tavallisella naurettavalla tavalla, joka tekee miehestä niin tyhmän näkösen. Jos siis tässä jotenkin hyvin kehittyneessä aistikkaassa henkilössä oli jotakin vastenmielistä ja karkottavaa, riippui se vallon toisista syistä. Tarkastettuaan Lushinia tungettelevalla tavallaan hetken, naurahti Raskolnikov pilkallisesti ja katseli taas kattoon.

Mutta herra Lushin malttoi mielensä, sillä hän näkyi päättäneen olla ollenkaan kiinnittämättä huomiotaan näihin omituisuuksiin.

— Valitan suuresti, että tapaan teidät moisessa tilassa, alkoi hän uudelleen, keskeyttäen hiljaisuuden. — Jospa minulla olisi ollut vain aavistustakaan sairaudestanne, olisin tullut jo aikoja sitten. Mutta te kyllä tiedätte, että minulla on niin monta asiaa toimitettavana! Minulla on sangen tärkeä asia senatissa, lukuun ottamatta niitä huolia, jotka kyllä tunnette. Odotan perheenne saapuvan tänne, s.o. äitiänne ja sisartanne, joka hetki.

Raskolnikov liikahti ja näytti mielivän sanoa jotakin; hänen kasvonsa ilmasivat mielenliikutusta. Pietari Petrovitsh pysähtyi hetkeksi, mutta kun ei mitään seurannut, jatkoi hän:

— ... Joka hetki. Ensinnäkin olen hankkinut asunnon...

— Mistä? kysyi Raskolnikov hiljaa.

— Jotenkin läheltä, Bakelejevin talosta...

— Se on Vosnesenskin prospektin varrella, keskeytti Rasumihin hänet, — siellä on kaksi kerrosta vuokrattavana; kauppias Jushin ne omistaa, olen ollut siellä.

— Aivan oikein, vuokrausta varten kalustettuja.

— Oikea sikopahna, likaa ja löyhkää — sitä paitsi on seutu epäiltävä; siellä on jo tapahtunut jos jotakin, hitto sen tietäköön, keitä siellä asuu!... Olin siellä itse saapuvilla eräässä häpeällisessä tapauksessa. Mutta halpaa siellä kyllä on.

— Minulla ei luonnollisestikaan ollut aikaa hankkia mitään tietoja, syystä että itse olen täällä muukalainen; lausui Pietari Petrovitsh vastenmielisen liikutuksen vallassa. — Muuten oli siellä kaksi erinomaisen hienoa huonetta ja koska ne ovat vuokratut vain sangen lyhyeksi ajaksi... Olen myös jo selvillä oikeasta, s.o. tulevasta asunnostamme, lausui hän kääntyen Raskolnikovin puoleen, — sitä laitetaan kuntoon parillaan. Sillä välin vuokraan itse muutamia kalustettuja huoneita parin askeleen päässä täältä rouva Lippewechselin luona eräältä nuorelta ystävältäni, Andrei Semjonovitsh Lebesjatnikovilta; hän se muuten suositteli minulle Bakelejevin taloa...

— Lebesjatnikov! huudahti Raskolnikov ikäänkuin koettaen muistella jotakin.

— Aivan niin, Andrei Semjonovitsh Lebesjatnikov; hänellä on toimi ministeriössä ... tunnetko hänet?

— Kyllä ... en, vastaa Raskolnikov.

— Suokaa anteeksi, näyttää siltä vastauksestanne päättäen. Minä olin ennen holhoojansa ... hän on sangen hyvä, nuori mies ... jolla myös on halua sivistyä edelleen... Minä pidän nuorten miesten seurasta, heidän parissaan kuulee aina jotakin uutta... Pietari Petrovitsh katseli toivorikkaana

ympärilleen.

— Mitä sillä tarkotatte? kysyi Rasumihin.

— Sanon sen paraimmassa, todellisimmassa tarkoituksessaan, vastasi Lushin ilosena kysymyksen johdosta. — Näettekö, en ole ollut Pietarissa kymmeneen vuoteen. Kaikki teidän uudet aatteenne ja uudistuksenne ovat tosin myös koskeneet meihin tuolla maaseudulla, mutta selvästi tajutakseen kaikki, täytyy olla Pietarissa. Niin, ja nyt on minun mielipiteeni sellainen, että enimmin oppii kiinnittämällä huomionsa nuorempaan sukupolveemme. Ja minun täytyy tunnustaa, että minua on ilahduttanut...

— Mikä erityinen?

— Kysymyksenne on laaja. Minä voin erehtyä, mutta minusta tuntuu siltä kuin tapaisin täällä selkeämmän katseen, enemmän arvostelua, niin sanoakseni, enemmän kunnollisuutta...

— Se on totta, arveli Sosimov.

— Sen sinä valehtelet! Kunnollisuutta puuttuu, kahahti Rasumihin, kunnollisuutta on vaikea saavuttaa, eikä sitä putoa taivaasta. Lähemmä kahteen sataan vuoteen ei meillä ole ollut mitään kunnollisuutta ... tosin leijailee aatteita ympärillämme, lausui hän kääntyen Pietari Petrovitshin puoleen, — ja siellä, täällä tapaa vielä tuon lapsellisen toivon tehdä hyvää sekä myös toisinaan hyvässä mielentilassa olevia ihmisiä, vaikkakin tavattomat kunnottomain joukot nousevat pohjalta pinnalle, mutta kunnollisuutta puuttuu silti vieläkin, kunnollisuus on vielä harvinaista!

— Minä en ole samaa mieltä kuin te, ilmotti Pietari Petrovitsh erikoisesti mielihyvissään; — tosin on liiallisuutta, säännöttömyyttä, mutta tutkijan täytyy katsoa ylimalkaan. Jos liiottelee, todistaa se vain suurta innostusta asian hyväksi ja sitä väärää kantaa, millä olomme ovat. Jos tähän asti onkin tapahtunut vähän, onhan aikakin ollut liian pieni. Keinoista minä en puhu; minun henkilökohtaisen mielipiteeni mukaan, jos niin tahdotte, on jo tehty jotakin; uusia, hyödyllisiä aatteita on levitetty, muutamia uusia, hyödyllisiä teoksia on jo ilmestynyt vastakohtaksi entisille haaveellisille ja romantisille: kirjallisuus on saanut kypsyneemmän, paremman sisällön, monet vahingolliset ennakkoluulot ovat pois raivatut ja tehdyt naurun alasiksi... Sanalla sanoen, me olemme jo eronneet muinaisajasta ja se on minun mielipiteeni mukaan jo jotakin...

— Ulkoa opittu läksy jotta voisi suositella itseään! huudahti Raskolnikov äkkiä.

— Mitä? kysyi Pietari Petrovitsh, joka ei luullut kuullensa oikein, mutta ei saanut vastausta.

— Aivan oikein, kiiruhti Sosimov lausumaan.

— Eikö totta? puuttui Pietari Petrovitsh puheeseen silmäillen ystävällisesti Sosimoviin. — Te myös luultavasti myönnätte, hän lausui kääntyen Rasumihinin puoleen, nyt jo hieman arvokkaalla ja rauhottavalla äänellä, hänen teki jo mielensä sanoa "nuori mies", —että tieteitten ja taloudellisen oikeuden alalla ainakin vallitsee nykyään edistys eli, kuten sitä nykyään kutsutaan, progression...

— Se on yleinen puheenparsi.

— Ei ole, ei ole mikään puheenparsi! Jos minulle sanottiin esim. ennen: "Rakasta lähimmäistäsi!" ja minä mielin seurata tuota käskyä, mikä oli siitä suuresti innoissaan, — revin viittani kahdeksi kappaleeksi jakaakseni sen lähimmäiseni kanssa ja meistä tuli molemmista puolialastomat, kuten venäläisessä sananlaskussa sanotaan: "Joka tavoittaa kahta jänistä, ei saa kumpaakaan niistä". Tiede sitä vastoin opettaa: rakasta ennen kaikkea itseäsi, sillä koko maailmassa perustuu kaikki henkilökohtaisiin pyyteisiin. Jos nyt ensi tilassa rakastaa itseään, niin järjestää omat olonsa paraimman mukaan ja jokaisen viitta pysyy ehjänä. Mutta taloudellinen oikeus lisää, että mitä useampia hyvinhoidettuja yksityisoloja eli "ehjiä viittoja", niinsanoakseni maailmassa on, sitä useampia vankkoja perusteita on ja sitä paremmin pidetään huolta yhteisestä hyvästä. Jos siis minä hankin jotakin yksinäni ja pelkästään itselleni, niin hankin siinä samalla jotakin tavalla tai toisella yleiseksi hyväksi ja saan sen aikaan, että lähimmäiseni saa hieman suuremman palan yleisestä viitasta eikä yksityishenkilöitten hyväntahtoisuudesta vaan kaikkien liiallisuudesta. Aate on yksinkertainen, mutta sen on, ikävä kyllä, jo pitemmän ajan kuluessa työntäneet syrjään ihannekeinottelut ja haaveet ja kuitenkin on selvää, ettei tarvita suurtakaan teräväpäisyyttä...

— Suokaa anteeksi, mutta minä en ole niin teräväpäinen, keskeytti Rasumihin hänet tylästi, — jättäkäämme siis asia. Minä aloinkin eräästä erikoisesta syystä puhua tästä aineesta, sillä koko tuo puhe, jolla koetetaan saada itseä hyvään valoon, kaikki nuo päättömät puheenparret, joita on saatu lakkaamatta kuulla kolmen viimevuoden kuluessa, ovat minusta jo niin inhottavat, että punastun häpeästä, kun toiset minun läsnäollessani ... sitä enemmän kuin minä itse ... puhuvat siitä. He

luonnollisesti kiiruhtavat loistamaan tiedoillaan, se on anteeksi annettavaa, enkä minä tuomitse heitä siitä. Mutta minulla oli tällä kerralla toinen päämäärä, tahdoin nimittäin tietää kuka te oikeastaan olette; sillä, nähkääs, nykyään on niin monta teollisuusritaria, jotka sillä tekosyillä, että huolehtivat yleisestä paraasta, omien pyyteittensä tähden turmelevat kaikki, mihin koskevat, niin että koko asia mene piloille. No, nyt tämä voinee riittää!

— Herrani, alkoi Lushin kohottaen rintaansa, — oliko teidän aikomuksenne ehkä tällä katalalla tavalla väittää, että myös minä...

— Ah, suokaa anteeksi, suokaa anteeksi ... miten minä voinkaan!...
Mutta nyt riittäköön! keskeytti Rasumihin heti ja kääntyi suoraan Sosimovin puoleen jatkaakseen hänen kanssaan edellistä keskusteluaan.

Pietari Petrovitsh oli kyllin järkevä tyytymään Rasumihin selitykseen. Muuten hän päätti jäädä tänne enää vain pariiksi minuutiksi.

— Minä toivon, että nyt alkanut tuttavuutemme, lausui hän kääntyen Raskolnikovin puoleen, — teidän tuntemanne asianhaaran johdosta yhä vakaantuisi teidän parannuttuanne... Mutta ennen kaikkea toivon teille jälleen...

Raskolnikov ei edes kääntänyt päätään hänen puoleensa.

— Murhaaja oli luultavasti eräs heistä, jotka panttasivat tavaroitaan vanhukselle, sanoi Sosimov.

— Aivan varmaan joku heistä! varmisti Rasumihin. — Porfyrius ei luonnollisestikaan ilmaissut ajatuksiaan, mutta hän jatkaa heidän kuulustamistaan, joilla on pantteja vanhuksella.

— Niiden, joilla on pantteja vanhuksella? kysyi Raskolnikov ääneensä.

— Niin, mutta miksi kysyt sitä?

— Muuten vaan.

— Mutta miten hän saa selvän heistä? kysyi Sosimov.

— Muutamista on hän saanut selvän Kochin avulla; toisten nimet olivat merkityt tavaroita ympäröiviin kääreisiin, muutamat tulivat myös itsestään kuullessaan...

— No, mutta kyllä hän on mahtanut olla tavaton ja viekas veijari! Mikä julkeus, mikä päättäväisyys!

— Ei sentään ihan, siinähan se juuri on! keskeytti Rasumihin hänet. — Juuri tuo ajatus johtaa teidät kaikki väärälle uralle. Minä väitän että hän ei ole tavaton eikä viekaskaan ja se oli varmastikin hänen ensi rikoksensa! Jos otaksut hänen olleen viekkaasti harkitsevan ja tottuneen lurjuksen, on asia epätodenmukainen. Mutta jos otaksut hänen olleen kokemattoman, seuraa siitä, että ainoastaan sattuma voi hänet pelastaa, ja eikö hänen ole kiittäminen pelkkää sattumaa! Hän ei ehkä voinut edeltäpäin huomata niitä esteitä, joita hän kohtasi! Ja miten toimitti hän asian? Otti muutamia kymmenen, kahdenkymmenen ruplan arvoisia esineitä, täytti niillä taskunsa, penkoi rääsyjä vanhuksen matka-arkussa — ja ylimmästä piirongin laatikosta löydettiin puolitoista tuhatta ruplaa puhdasta rahaa, arvopapereja tavattomasti! Hän ei ole ymmärtänyt ryöstää vaan ainoastaan murhata! Hän on vasta-alkaja, sanon sinulle, se oli hänen ensi yrityksensä, hän oli hämmästynyt ja häntä ei pelastanut harkinta vaan sattuma!

— Tuntuu siltä kuin puhuisitte tuosta äsken tapahtuneesta virkamiehen lesken murhasta, sanoi Pietari Petrovitsh kääntyen Sosimovin puoleen. Hän oli jo noussut, mutta tahtoi vielä sanoa joitakin järkeviä sanoja ennen lähtöään. Hän nähtävästi uneksi tekevänsä hyvän vaikutuksen ja luopui vähitellen varovaisuudestaan.

— Niin, oletteko kuullut puhuttavan siitä?

— Luonnollisesti, yhteydessä...

— Tunnetteko yksityiskohdat?

— Sitä en voi sanoa: siinä on toinen seikka, toinen kysymys, niin sanoakseni, joka kiinnittää mieltäni. Ryhtymättä laajemmin esittämään sitä, että rikosten lukumäärä on viitenä viime vuotena lisääntynyt alempien luokkien keskuudessa, lukuunottamatta kaikkialla tapahtuvia ja lakkaamatta tehtyjä ryöväyksiä ja murhapolttoja, tuntuu minusta sangen omituiselta, että rikokset samaten lisääntyvät korkeampien luokkien parissa samassa määrässä. Siellä, kerrotaan, on joku entinen ylioppilas ryövännyt postin avonaisella maantiellä; toisaalla ovat taas henkilöt, jotka luetaan parempaan luokkaan kuuluviksi, valmistaneet vääriä setelejä; Moskovassa vangitaan kokonainen seurue, joka teki vääriä

rahannosto-osotteita valtion obligatsioneihin, ja maailmanhistorian suurimpain rikollisten joukossa on eräs opettaja; ulkomailla murhataan meidän lähetystömme sihteeri jostakin tuntemattomasta syystä... Ja jos nyt tämän pantinottajattaren murhaaja olisi jokin paremman säädyn ihminen — sillä ei talonpojilla ole mitään kultaesineitä pantattavina — miten on silloin selitettävissä se siveellisyyden turmeltuminen, mikä vallitsee yhteiskuntamme sivistyneessä osassa?

— Viime aikoina on tapahtunut niin monta taloudellista kumousta... huomautti Sosimov.

— Toivotte selitystä? keskeytti Rasumihin hänet — siinähan esimerkiksi esiintyy hyvin tuo syvälle juurtunut kunnottomuus, joka voi selittää paljon.

— Mitä sillä tarkotatte?

— Mitä vastasi esimerkiksi tuo Moskovon opettaja, kun häneltä kysyttiin, miksi hän oli väärentänyt rahannosto-osotteita? "Kaikki rikastuvat jollakin lailla ja siksi tahdoin minäkin pian päästä rikkaaksi". Sanajärjestystä en muista, vaan ajatus, että hän tahtoi päästä pian rikkaaksi ja ilman mitään vaivaa, on oikea. Me olemme tottuneet siihen, että kaikki tuodaan aivan valmiina eteemme, että meitä kuletetaan talutusnuorassa, että meille puretetaan kaikki valmiiksi, niin että meidän vain tarvitsee nielasta se alas. No, ja kun suuri hetki silloin lyö, silloin osottautuu, mihin kukin kykenee, tai pikemmin, mihin ei kykene...

— Niin, mutta mitä siveydellä sitten tehdään? Entä laeilla?...

— Aivan niin, mitä te sitten epäilette? lyöttäytyi Raskolnikov äkkiä keskusteluun osalliseksi, — sehän on vallan sopusoinnussa teorianne kanssa!

— Miten, teoriani kanssa?

— Tietysti, jos vedätte viimeiset johtopäätteet äskeisestä saarnastanne, seuraa siitä, että ihmisiä saa tappaa...

— Mutta, minä pyydän!... Lausui Lushin.

— Ei, sellainen ei ajatus ollut, lausui Sosimov. Raskolnikov makasi siinä kalpeana ja vapisevin huulin; hän hengitti raskaasti.

— Kaikella on rajansa, lausui Lushin ylpeästi, — taloudellista oikeutta ei voi kutsua murhakehotukseksi, jos otaksun...

— Mutta sanokaa nyt minulle, onko se totta, keskeytti Raskolnikov hänet uudelleen vihasta vapisevalla äänellä, josta saattoi huomata, että hän tunsii iloa voidessaan loukata, — onko se totta, että sanoitte morsiolenne sinä päivänä, jolloin saitte hänen myöntymyksensä, että te tunsitte suurta iloa sen johdosta kun hän oli kerjäläinen, sillä olihan edullisempaa nostaa puolisonsa kurjuudesta voidakseen sittemmin hallita ja komentaa häntä mielin määrin ... ja voidakseen aina mainita, että te olette tehnyt pelkästään hyvää?...

— Herrani, lausui Lushin suuttuneena ja loukkaantuneena, — miten voidaan siten väärentää sanojani? Suokaa anteeksi, mutta minun täytyy sanoa teille, ettei moisilla huhuilla, jotka ovat tunkeutuneet korviinne tai oikeammin, jotka tarkoituksella on ladeltu teille, ole syyn varjoakaan ja minä epäilen ... sanalla sanoen ... tästä syytöksestä ... äitiänne!... Hän tuntui minusta sitä paitsi, en tahdo kajota hänen muihin oivallisiin ominaisuuksiinsa, hieman haltioihinsa joutuneelta ja romanimaiselta. Siitä huolimatta olin tuhannen virstan päässä moisesta edellytyksestä, että hän voisi siinä määrin vääristellä tai käsittää väärin ja selittää sanojani... ja vihdoinkin ... vihdoinkin...

— Ja tiedätkö mitä? huudahti Raskolnikov kohottautuen sohvalleen ja tuijottaen Lushiniin läpituonkein, salamoivin silmin, — tiedätkö mitä?

— En, mitä? Lushin odotti loukkaantunut ja kehottava ihme kasvoillaan. Vaitioloa kesti jokusen sekunnin.

— Niin, asian laita on sellainen! Jos te vielä kerrankaan ... sanotte sanaakaan äidistäni, niin lennätte pää edellä portaita alas!

— Mikä sinun on? huudahti Rasumihin.

— Vai niin, onko asian laita sellainen? Lushin kalpeni ja puri huultansa. — Kuulkaa herrani, alkoi hän painolla, samalla hilliten itseään, mutta kuitenkin oli hänen vaikeata hengittää vihansa vuoksi, — ja heti sisään astuessani aavistin teidän olevan vihamielisen minulle, mutta jäin tänne kuitenkin tullakseni vielä paremmin vakuutetuksi siitä. Minä voisin antaa anteeksi sairaalle ja sukulaiselle paljon, mutta nyt

... en ... teille ... koskaan...

— Minä en ole sairas! huusi Raskolnikov.

— Sen pahempi...

— Menkää helvettiin!

Lushin läksi lopettamatta puhettaan; hän tunkeusi pois taas tuolien ja pöytien välitse. Raskolnikov nousi tehdäkseen tilaa hänelle. Katsomatta kehenkään, jopa nyökkäämättä Sosimovillekaan, joka jo kauvan sitten oli antanut hänelle merkin että jättäisi sairaan rauhaan, meni Lushin pitäen varovasti hattuaan edessään ja kumartuen ovelle, ettei iskisi päätänsä seinään. Siitä tavastakin, millä hän kumarsi selkäänsä saattoi päätätä, että hän läksi sieltä tavattoman loukkaantuneena.

— Mutta miten sinä voit, miten sinä voit menetellä tuolla lailla... sanoi suuttunut Rasumihin päätään puistellen.

— Jättäkää minut, jättäkää minut kaikki! huusi Raskolnikov raivostuneena. — Ettekö te aijo lähteä pois ollenkaan, te kiusanhenget! Minä en pelkää teitä! Nyt en pelkää ketään, ketään! Menkää tiehenne! Tahdon olla yksinäni, yksinäni, yksinäni!

— Tule! sanoi Sosimov antaen merkin Rasumihinille.

— Voiko hänet, herra paratkoon, jättää moiseen tilaan?

— Tule! toisti Sosimov itsepäisästi, lähtien pois.

Rasumihin mietti ja kiirehti hänen jälkeensä.

— Olisi voinut seurata jotakin vielä pahempaa, ellemme olisi totelleet häntä, sanoi Sosimov portaisa.
— Häntä ei saa nyt saattaa suutuksiin...

— Miten hänen laitansa on?

— Parasta olisi saada johdetuksi hänen ajatuksensa uudelle, virkistävälle uralle! Ennen oli hän jotenkin voimissaan... Tiedätkö, että jokin painaa häntä, eikä jätä häntä rauhaan... Minä pelkään sen vuoksi!

— Lieköhän se tuo herra, joka keskustelusta päätäten aikoo naida hänen sisarensa? Rodja sai samaa asiaa käsittelevän kirjeen juuri ennen sairastumistaan...

— Paljon mahdollista! piru toi hänen sopimattomaan aikaan; ehkä on hän turmellut kaikki taas. Mutta oletko huomannut, että kaikki oli hänestä saman tekevää, ettei hän välitä mistään lukuun ottamatta erästä seikkaa, joka saattaa hänet suunniltaan ... tuo murha...

— Kyllä, kyllä! myönsi Rasumihin, — sen olen kyllä huomannut! Se kiinnittää suuresti hänen mieltään ja tuntuu melkein siltä kuin hän pelkäisi. Se johtuu siitä, että häntä pelotettiin sillä poliisikonttorissa juuri sinä päivänä, jolloin hän sairastui, menipä hän tainoksiinkin.

— Kerrohan tuo minulle seikkaperäisemmin illalla ja minä ilmoitan sinulle myöhemmin jotakin. Hän kiinnittää suuresti mieltäni! Puolen tunnin päästä käyn häntä katsomassa uudelleen... Tulehdusta ei meidän tarvitse pelätä...

— Kiitos! Minä odotan sen aikaa Pashenkan luona ja annan Nastasjan pitää häntä silmällä.

Jäättyään yksin katsoi Raskolnikov kärsimättömästi ja suruisasti Nastasjaan; hän viivytteli vielä poistumista.

— Tahdotko nyt juoda teetä? kysyi hän.

— Myöhemmin! Tahdon nukkua! Jätä minut rauhaan...

Hän kääntyi äkkiä seinään päin; Nastasja jätti hänet.

Tuskin oli Nastasja lähtenyt, ennenkuin hän nousi, pani oven säppiin ja avasi nyttin, minkä Rasumihin oli tuonut tullessaan ja avattuaan sulkenut sen uudelleen, sekä alkoi pukeutua. Hän näytti, omituista kyllä, tulleen vallan levolliseksi; hänessä ei voinut huomata mitään jälkeäkään pyörtymisestä tai siitä kamalasta pelosta, mikä häntä oli viime aikoina vaivannut. Hän tunsi ensi hetkenä äkkinäistä, omituista levollisuutta. Hänen liikkeensä olivat päättäväiset ja ripeät, jokin päämäärä näkyi elähyttävän häntä. "Jo tänään, tänään!" kuiskasi hän. Hän ymmärsi kuitenkin olevansa vielä heikko, mutta voimakas tahdon ponnistus, joka oli saattanut hänet jotenkin levolliseksi ja synnyttänyt omituisen ajatuksen, antoi hänelle voimia ja itsetietoisuutta; hän toivoi voivansa kulkea kaatumatta kadulla. Puettuaan ylleen uudet vaatteensa, katseli hän rahojaan, jotka olivat pöydällä, ajatteli ja pisti ne taskuunsa. Hän otti myös kuparilantit, mitkä Rasumihin oli jättänyt. Sitten veti hän hiljaa pois säpin, läksi portaita alas ja katseli keittiöön, jonka ovi oli sepposen selällään; Nastasjan selkä oli häneen käännettynä, jonka vuoksi hän ei huomannut mitään. Kuka olisi voinut aavistaa, että hän läksi tiehensä? Minutin kuluttua oli hän jo kadulla.

Kello oli kahdeksan, aurinko laski. Nyt oli yhtä vilpasta kuin ennenkin; kuitenkin imi hän himokkaasti sisäänsä löyhkäävää, tomusta kaupunki-ilmaa. Hän tunsi päätänsä pyöräyttävän; hänen kuumeisissa silmissään saattoi havaita hurjan päättäväisyyden salamoivan, samaten hänen kuoppaisilla, kalpeilla, keltaisilla kasvoillaan. Hän ei tiennyt, eikä ajatellutkaan, minne mennä; hän tiesi vain; "Kaiken tämän on loputtava jo tänään, kerralla, sekä ettei kotiin ole palattava ennen, sillä minä en tahdo elää kauvemmin tällä lailla." Mikä loppu? Minkä oli loputtava? — Siitä ei hänellä ollut käsitystä, eikä hänen edes tehnyt mielensä ajatellakaan sitä. Hän karkotti nämä ajatukset, jotka kiusasivat häntä. Hän ainoastaan tunsi, että kaiken oli muututtava toisenlaiseksi. "Sillä tai sillä lailla, miten tahansa!" toisti hän epätoivoisesti itsepäisen päättäväisenä.

Tapansa mukaan suuntasi hän kulkunsa heinätorille päin. Ennen sinne tuloaan kohtasi hän nuoren, mustakiharaisen posetivin soittajan, joka väänsi tunteellista romanssia jonkun puodin edustalla. Hän säesti erästä viisitoistiasta tyttöä, joka seisoi hänen vieressään jalkakäytävällä ja joka oli puettuna krinoliiniin, mantiljiin, käsineisiin ja tulipunaisella höyhenellä koristettuun olkihattuun — kaikki vanhaa ja kulunutta — hän lauloi romanssia vapisevalla, jotenkin miellyttävällä äänellä toivoen saavansa puodista kahden kopekan lantin. Raskolnikov pysähtyi kuulijain ääreen, kuunteli, otti taskustaan viisikopekkasen ja pisti sen tytön käteen. Tämä keskeytti äkkiä korkeimmassa ja tunteellisimmassa paikassa, huudahti hän kimakasti "riittää" seuralaiselleen, jonka jälkeen molemmat läksivät seuraavan puodin edustalle.

— Pidättekö paljon katulaulusta? lausui Raskolnikov kääntyen äkkiä mittaisensa nuoren miehen puoleen, joka seisoi hänen vieressään ja näytti tyhjäntoimittajalta. Tämä tuijotti hämmästyneenä häneen. — Minä pidän siitä paljon, jatkoi Raskolnikov, mutta sellainen ilme kasvoillaan kuin ei nyt olisi kysymyksessäkään katulaulu; — minä kuuntelen sangen mielelläni posetivin säestämää laulua pimeänä ja sumuisena syysiltana, mutta sumua täytyy ehdottomasti olla ja ohikulkijain tulee näyttää kalpean vihreiltä ja sairaloisilta; tai mikä on vielä parempi, jos pyryttää, nuoskeata lunta, hiljaa ja suoraan alas ja ilma on tyyni, ymmärrättekö? Ja jos silloin näkee katulyhtyjien tuikkivan...

— En tiedä ... suokaa anteeksi... mutisi herra, joka oli pelästynyt kysymyksen ja Raskolnikovin harvinaisen ulkomuodon vuoksi; hän läksikin toiselle puolelle katua.

Raskolnikov läksi suoraan eteenpäin ja tuli heinätorin kulmaan, missä rihkamakauppias oli seissyt vaimoineen puhumassa Lisavjetan kera; mutta nyt he eivät olleet siinä. Tunnettuaan paikan hän pysähtyi, katseli ympärilleen ja kääntyi erään nuoren pojan puoleen, joka nojasi viljakaupan ovea vastaan ja haukotteli.

— Vieläkö tuo porvari tekee kauppaa tuolla nurkassa eukkoineen?

— Kaikki siellä kauppaa tekevät, vastasi poika katsellen Raskolnikovia korkeudesta.

— Mikä hänen nimensä on?

— Sillä nimellä nimitetään, mikä hänelle ristittiin.

— Sinä näytät olevan Saraiskista! Mistä kuvernementista tosiaan olet?

Poika katseli Raskolnikovia vielä kerran.

— Meillä, arvoisa herra, ei ole mitään kuvernementeja, vaan piirejä; ja minun veljeni teki aina kaikki matkat, mutta minä istuin aina kotona ja siksi en tiedä mitään. Pyydän kohteliaimmin anteeksi, teidän korkeutenne.

— Onko tuolla ylhäällä ravintola?

— Kyllä, kyllä siellä on ravintola ja myös biljardi; ja prinsessoja on siellä myöskin...

Raskolnikov kulki edelleen torin poikki. Siellä oli eräässä kulmassa sankka väkijoukko, pelkkiä talonpoikia. Hän tunkeutui heidän lomitsensa ja katseli heitä kaikkia. Kaikkein mieluummin olisi hän antautunut juttusiin heidän kanssaan. Mutta talonpojat eivät kiinnittäneet huomiotaan häneen. Hän pysähtyi, mielti ja läksi sitten oikealle, V—n prospektille vievää jalkakäytävää myöten. Kuljettuaan torin poikki, tuli hän eräälle kadulle.

Hän oli ennen ollut tällä kadulla, joka tekee polvekkeen ja johtaa torilta puistokadulle. Viime aikoina oli hän tuntenut jonkinlaista vetoakin tähän seutuun, kun vain mielensä oli apea, jotta se tulisi vieläkin alakuloisemmaksi. Mutta nyt tuli hän sinne tarkoituksetta. Siinä on suuri talo, täynnä olut- ja viinatarjoiluja; lakkaamatta juoksi siellä lähistössä asuvia naisia, sisään ja ulos, paljaspäisinä ja viitoitta. Parissa kolmessa paikassa tunkeusivat he ryhmiksi jalkakäytävällä, etenkin kellarikerroksen huoneustoihin viepien sisäänkäytävien edustalle; kellarikerroksessa oli kaksi porrasta alas aivan ominaisia ilopaikkoja. Eräässä sellaisessa oli tällä hetkellä tavaton melu, joka kuului kauvas kadulle; siellä soitettiin kitaraa, laulettiin lauluja ja pidettiin iloa. Sisäänkäytävän edustalla tunkeili suurempi joukko naisia, joista muutamat istuivat portailla, toiset jalkakäytävällä, toiset taas seisoivat ja puhelivat keskenään. Lähellä kadulla hoiperteli juopunut sotilas sytytetty paperossi hampaissa; näytti siltä kuin olisi hänellä ollut aikomus mennä jonnekin, mutta oli unohtanut, minne. Eräs rääsyläinen sorvaili toista saman tapasta ja eräs tajuton juopporatti vierittelihe loassa. Raskolnikov pysähtyi erään naisryhmän eteen. Nämä puhuivat kähein äänin. Kaikki olivat paljaspäisiä, muutamat yli neljäkymmenen, toiset ainoastaan noin seitsemäntoista vuotiaat, melkein kaikilla oli heillä siniset iskujen jäljet silmien ympärillä.

Tämä laulaminen, tämä helvetin melu huvitti häntä... Naurun ja melun keskeltä kuului, miten jotkut hyppivät ympäriinsä ja löivät kitaran soitolle tahtia anturoineen, samaten hurjaan tanssimusiikkiin, jota laulettiin väärin äänin. Hän kuunteli innokkaasti, synkästi ja miettivästi seistessään siinä sisäänkäytävän ääressä ja kumartuessaan uteliaasti alas nähdäkseen etehisen. Raskolnikovin teki mieli kuulla, mitä siellä alhaalla laulettiin ikäänkuin kiinnittäisi se nyt häntä erikoisesti.

"Jospa minäkin menisin sisään?" ajatteli hän. "He nauravat, syystä että ovat juovuksissa. Entä, jospa minäkin laittaisin itseni humalaan?"

— Ettekö tahdo astua sisään, rakas herra? kysyi eräs nainen äänellä, joka vielä soi jotenkin hyvin. Hän oli vielä nuori, eikä vallan niin vastenmielinen kuin muut.

— Kas vain, miten miellyttävä! vastasi hän katsellen tyttöä.

Tyttö hymyili, kohteliaisuus miellytti häntä suuresti.

— Tehän olette itsekin sangen kaunis, sanoi hän.

— Mutta miten huonolta te näytättekkään! huomautti joku toinen bassoäänellä. — Ihan kuin tulisitte sairaalasta.

— Kas vain, pelkkiä kenraalin tyttäriä, mutta kaikki pystynenäisiä! lausui toinen puolijuopunut mies, joka oli lähestynyt; hänen vaatteensa oli joku repinyt, hän nauroi viekkaasti. — Täällä vallitsee ilo!

— Lähde tiehesi täältä!

— Lähden kyllä, hempukkani! Ja hän hoiperteli sisään.

Raskolnikov läksi pois päin.

— Kuulkaa, herrani! huusi tyttö hänelle.

— Mitä?

Tyttö joutui hämilleen.

— Rakas herrani, aina tahtoisin iloiten kuluttaa hetkiäni teidän seurassanne, mutta nyt olen niin hämilläni teidän läsnäollessanne. Lahjoittakaa minulle, kavaljeeri rakas, kuusi kopekkaa naukkua varten!

Raskolnikov kaivoi taskustaan kolme viisikopekkasta, antaen ne hänelle.

— Kas, miten hyvä herra!

— Mikä sinun nimesi on?

— Kysykää vain Duklidaa.

— Mitenkä voit tuolla lailla käyttäytyä, huomautti äkkiä eräs joukosta puistaen päätään Duklidalle. — Enpä voi käsittää, miten voit tuolla lailla kerjätä! Minä luulisin vaipuvani maahan häpeästä.

Raskolnikov katseli uteliaasti puhujaa. Hän oli noin kolmenkymmenen vuoden vanha nainen; hänen kasvoissaan oli sinisiä pilkkuja ja ylähuuli oli turvonnut. Hän puhui levollisesti ja vakavasti.

— Mistähän olen lukenut, ajatteli Raskolnikov kulkiessaan eteenpäin, — mistähän olen lukenut, että kuolemaantuomittu ajattelee tai sanoo tuntia ennen teloitusta, että jos hän olisi jollakin kallionkielekkeellä, korkealla, missä olisi tilaa vain yhden ihmisen seistä ... ja kaikkialla ympärillä kuiluja, vettä, ikuinen pimeys ... jos hänen täytyisi viettää koko elämänsä, niin, tuhat vuotta moisessa paikassa, niin pitäisi hän kuitenkin parempana elämisen kuin kuolemisen, ja juuri siinä paikassa! Ainoastaan elää, elää, elää! Miten sehän on vain syrjäseikka, ainoastaan elää!... Mikä totuus! Jumalani, mikä totuus! Ihminen on kuitenkin suuri lurjus! Ja etenkin on se lurjus, joka toista kutsuu sellaiseksi, lisäsi hän hetken kuluttua.

Hän läksi toiselle kadulle: "Haa, Kristallipalatsi! Hetki sitten puhui Rasumihin Kristallipalatsista. Mutta, mitä minun mieleni tekikään? Niin, lukea!... Sosimov kertoi lukeneensa sanomalehdistä..."

— Onko mitään sanomalehtiä? kysyi hän astuessaan sisään erääseen tilavaan ja siivoon ravintolaan jossa oli useita, jotenkin ihmisistä tyhjiä, huoneita. Pari kolme vierasta joi teetä, eräässä taaemmassa huoneessa oli noin neljän henkilön muodostama ryhmä juomassa samppanjaa. Raskolnikov luuli näkevänsä Sametovin heidän parissaan, kuitenkin ei hän voinut tuntea tarkasti pitkän välimatkan vuoksi.

— Saman tekevää! ajatteli hän.

— Viinaako haluatte? kysyi tarjoilija.

— Anna teetä. Ja tuo minulle sanomalehtiä, vanhoja ... noin viisipäiväsiä — numerojärjestyksessä, niin saat juomarahaa.

— Kuten käskette! Tässä on päivän lehti. Ette siis tahdo mitään muuta?...

Raskolnikov sai teen ja vanhoja lehtiä. Hän paneutui mukavaan asentoon ja alkoi etsiä. Päästyään vihdoinkin huvien ja nähtävyyksien ohi, tuli hän päivän tapahtumiin. "Pudonnut portaista alas ... palanut juopuneessa tilassa ... tulipalo Peskissä ... tulipalo Pietarin puolella ... vielä tulipalo siellä ... taas tulipalo samassa paikassa ... sitten tuli taas ilmoituksia yleisistä huveista ... oh, kas siinä!"

Vihdoinkin oli hän löytänyt mitä etsi, ja alkoi lukea; kirjaimet tanssivat hänen silmissään, mutta hän luki kuitenkin koko uutisen ja etsi nopeasti tarkempaa selontekoa seuraavista numeroista. Hänen kätensä vapisivat jäykistyttävästä kärsimättömyydestä hänen kääntäessään lehteä. Äkkiä istuutui joku pöydän ääreen. Hän kohotti päätään — se oli Sametov, sama Sametov, jolla oli sormuksia, ketjuja, musta, kiekurainen ja pomadoittu tukka, aistikas liivi, hieman kulunut takki ja likanen kaulus. Hän oli jotenkin ilonen, ainakin hän nauroi ilosesti ja hyväntahtosesti. Hänen kasvonsa olivat hieman samppanjan punottamat.

— Mitä! Te täällä? alkoi hän hämmästyneenä ja äänellä, joka edellytti puhuteltavan olevan vanhan tutun, — viimeksi eilen sanoi Rasumihin, ettette vielä ollut tullut tajuihinne. Sepä kummallista! Minä olin luonanne...

Raskolnikov oli odottanut hänen tulevan. Hän laski sanomalehdet kädestään ja kääntyi hänen puoleensa. Hänen huulillaan leikki pilkallinen hymy ja hänen vastauksissaan oli hieman kärsimättömyyttä.

— Tiedän kyllä, että olette käynyt luonani, lausui hän, — sain kuulla sen. Te etsitte sukkaani... Mutta tiedättekö, että Rasumihin on vallan ihastunut teihin? Tehän olitte myös hänen kanssaan tuon Lavise Ivanovnan luona ... tiedätte kai, kenen puolta te piditte, iskiessänne silmää luutnantti Ruudille, vaikkei hän sitä heti käsittänyt; muistatteko sitä? Hän ei siitä vain käsittänyt mitään ... asiahan on aivan selvä ... vai miten?

— Kas vain, mikä riidanrakentaja hän on!

— Ruutiko?

— Ei, vaan teidän ystävänne Rasumihin...

— Mutta kyllä teidän on hyvä elää, herra Sametov; ilmanen pääsy mitä arvokkaimpiin paikkoihin!

Kuka se oli, joka uitti teidät samppanjassa?

— Niin, kyllä me joimme pullollisen yhteensä ... miksikä sitä kieltäisin ... uitti samppanjassa!

— Palkkanne joitte ... eikö totta? kaikkea käytätte te hyväksenne! Raskolnikov nauroi. — Ei merkitse mitään, poika hyvä, ei tee mitään! lisäksi hän taputtaen Sametovia olkapäälle: — Enhän tarkota mitään pahaa, vain leikillä, kaikessa ystävyudessa, kuten tuo maalari sano Mitkaa löylyttäessään ... tuossa vanhuksen jutussa.

— Mitä tiedätte siitä?

— Tiedän siitä ehkä enemmän kuin te!

— Te olette niin kummallinen... Te ette varmastikaan ole vielä terve?

Teidän ei olisi tullut lähteä vuoteesta jo näin varahin!

— Tunnun siis teistä kummalliselta?

— Niin. Mitä te luette ... sanomalehtiä?

— Niin, sanomalehtiä.

— Onko niissä monestakin tulipalosta?

— Ei, tulipalot eivät kiinnitä minun mieltäni. Hän heitti Sametoviin sangen omituisen silmäyksen, ja pilkallinen hymy väikkyi taas hänen huulillaan. — Ei, en minä lukenut tulipaloista, jatkoi hän iskien silmää Sametoville. — Mutta tunnusta vain, poika hyvä, että sinä sangen mielelläsi tahtoisit tietää, mistä minä juuri luin?

— Eipä mieleni niinkään tehnyt; suotta aikojaan vain kysyin sillä lailla. Eikö sitten saa kysyä? Miksi te aina tahdotte...

— Kuulkaahan, tähän olette sivistynyt mies, joka tuntee kirjallisuuden ... vai miten?

— Olen käynyt kimnaasia kuudennelle luokalle, vastasi Sametov arvokkaasti.

— Kuudennelle saakka!... Ah, sinä kyykkyniskanen varpuseni sormuksellisine sorminesi ... rikas mies! Oi sentään, miten te olette sievä, pieni poikanen! Raskolnikov nauroi hänelle vasten naamaa hermostunutta nauruaan. Toinen vetäysi takasin, ei sentään loukkaantuneena, mutta kuitenkin sangen kummastuneena.

Ah, miten kummallinen!... huomautti Sametov vakavasti. — Minusta tuntuu siltä kuin te yhä vain hourailisitte.

— Minäkö hourailen? Sen sinä valehtelet, pieni varpuseni!... Olen siis teistä kummallinen? Niin, mutta kuitenkin kiinnitän teidän mieltänne, vai miten?

— Kyllä.

— Tahdotte kai nyt sangen mielellänne tietää, mitä äsken luin ja mitä äsken etsiskelin, katsokaa, miten useita numeroita käskin tuomaan! Eikö se ole epäiltävää?

— Mutta, sanokaa...

— Onko korvanne höröllään?

— Mitä taas tarkotatte sillä?

— Sen sanon teille myöhemmin, mutta nyt, rakkahani, tahdon teidän kanssanne ... ei, vielä paremmin: myönnän teille... Ei, ei sekään ole oikea ilmoitusmuoto: tahdon tehdä tunnustuksen ja teidän on kuulusteltava minua! Täten siis teen sen tunnustuksen, että minä luin, että mieltäni kiinnitti, että minä... Raskolnikov keskeytti ja sulki silmänsä... — Tulin siis tänne saadakseni tiedon vanhan lesken murhasta!... lisäksi hän vihdoin melkein kuiskaten ja lähentäen kasvojaan Sametoviin päin. Tämä tuijotti häneen liikkumattomana ja vetämättä kasvojaan pois päin. Sametov muisti myöhemmin, että he sen jälkeen olivat kumpikin valjenneet kokonaisen minuutin ajan ja kumpikin tuijottaneet toisiinsa.

— No, mitä siitä sitten, jos te luittekin siitä? huudahti hän äkkiä närkästyneesti ja kärsimättömästi; mitä se minulle kuuluu! Mitä siitä sitten?

— Se on sama vanha juttu? jatkoi Raskolnikov kuiskaten ja kiinnittämättä huomiota Sametovin huudahdukseen, — sama vanha nainen, josta minun poliisikonttorissa ollessani puhuttiin sillä kerralla,

muistatte hyvin, jolloin menin tainnoksiin. Mitä, joko nyt käsitätte?

— En, mitä sillä tarkotatte? Mitä minun pitänee käsittää? lausui Sametov rauhattomana.

Raskolnikovin liikkumattomat ja vakavat kasvot muuttuivat silmänräpäyksessä ja hän puhkesi taas kuten äskenkin samaan hermostuneeseen nauruun; aivan kuin ei hän enää olisi voinut pidättää sitä. Tällöin muistui hänen mieleensä heti ja tavattoman selvästi se hetki, jolloin hän joku aika sitten seisoi kirves kädessä erään oven takana; hän muisti, miten säppi rämisi, miten oven toisella puolella häärittiin ja torailtiin ja miten hänen äkkiä teki mielensä huutaa heille, solvaista heitä ja näyttää heille kielensä, laskea leikkiä heille ja nauraa, nauraa, nauraa!...

— Joko on teidän päässäne vikaa tai... sanoi Sametov ja pysähtyi ikäänkuin ajatuksen lyömänä, joka äkkiä johtui hänen mieleensä.

— No, "tai"? No, mitä arvelette? Sanokaa vain!

— Ei mitään!... vastasi Sametov harmistuneesti. — Se oli vain päänäpistö!

Molemmat vaikenivat. Äkinäisen naurunpuuskan jälkeen oli Raskolnikov muuttunut synkäksi ja mieltäväksi. Hän nojasi pöytää vastaan ja tuki päätään käsillään. Näytti siltä kuin olisi hän tykkänään unohtanut Sametovin. Vaitioloa kesti jotenkin kauvan.

— Miksi ette juo teetänne ... se kylmenee? sanoi Sametov.

— Mitä teetä?... Tietysti... Raskolnikov ryyppäsi kerran, pisti palan leipää suuhunsa ja katsellessaan Sametovia näytti hän äkkiä muistavan kaikki ja heräävän uudelleen; hänen kasvoilleen levisi tuo äsköinen sama pilkallinen ilme. Hän jatkoi teensä juontia.

— Nykyään tapahtuu paljon konnantöitä, sanoi Sametov. — Aivan äskettäin luin eräästä Moskovan lehdestä, että siellä oli vangittu kokonainen vääränrahan tekijäin liitto. Se oli koko seura; se väärensi rahannostolippuja.

— Mitä, sehän tapahtui jo kauvan sitten! Minä luin siitä jo kuukausi sitte, lausui Raskolnikov levollisesti. — Teidän mielipiteenne mukaan ovat he siis konnia? lisäsi hän nauraen.

— Luonnollisesti, mitä muuta?

— Ah, ... lapsia he ovat, alottelijoita vaan ei konnia! Puolisen sataa henkilöä yhtyy moista tarkoituspereä varten! Onko se järkevää? Kolmessa olisi jo ollut liikaa ja heidänkin olisi täytynyt luottaa toisiinsa yhtä varmasti kuin kukin luotti itseensä. Eihän muuta tarvittu kuin että joku juovuspäissään piti hieman liian suurta suuta ja kaikki meni päin helvettä! Harjottelijoita he olivat! Ottavat epäluotettavaa väkeä levittämään väärennettyjä maksuosotuksia! Uskovat niin tärkeän tehtävän ensimmäiselle vastaan tulijalle! Ja otaksukaamme, että onni olisi suosinut noita pässinpäitä; otaksukaamme, että kukin heistä olisi sillä lailla hankkinut itselleen miljoonan, entä sitten?... Koko heidän jällellä oleva elämänsä? Miltä tuntuu olla koko elämänsä läpeensä riippuvainen toisesta? Viisaampaa olisi heti mennä hirttäytymään! Eräs heistä saa jostakin konttoorista viisituhatta — ja alkaa vavista. Neljätuhatta hän laskee, mutta pistää viidennen laskemattomana taskuunsa päästäkseen vain pois sieltä niin pian kuin mahdollista. Luonnollisesti herätti sellainen heti epäilyksiä. Ja sitten meni kaikki myttyyn tuon yhden ainoan pässinpään vuoksi. Mitä tämä tällanenin on?

— Se ei liene ollenkaan kummallista, lausui Sametov, — että hänen kätensä vapisivat. Niin, olenpa vallan varma siitä, että siten voisi tapahtua; toisinaan sitä ei voi estää.

— Sellaistako?

— Ikäänkuin te siihen pystyisitte? Ette, minusta ei ainakaan olisi sellaiseen! Sadan ruplan palkkiosta ruveta moiseen! Mennä viemään pankkiirikonntoriin väärennettyjä maksuosotuksia, vaikka siellä niin erinomaisen hyvin tunnetaan moiset yritykset ... ei, minä joutuisin heti ymmälle! Ettekö te myös samaten?

Raskolnikovin teki mieli näyttää hänelle kieltään. Hänen selkäänsä karmivat silloin tällöin kylmät väreet.

— Minä olisin menetellyt toisella tavoin, alkoi hän vetäen syvään henkeä; — minä olisin menetellyt seuraavalla tavalla. Ensimmäisen tuhannen olisin laskenut neljään kertaan molemmilta puolin ja tarkoin tutkinut joka seteliä; sitten olisin ottanut toisen tuhannen, olisin ehkä sen laskenut puoliväliin, sitten vetänyt joukosta viidenkymmenen ruplan setelin, pitänyt sitä valoa vasten nähdäkseeni muka, oliko se väärennetty; olisin sanonut olevani huolissani sen johdosta, että eräs sukulainen menetti äskettäin

viisikolmatta ruplaa sillä lailla ja olisin kertonut koko historian tapauksesta. Kun sitten olisin tullut kolmanteen tuhanteen, olisin vetänyt vielä kerran esiin toisen tuhannen sillä tekosyyllä, etten vielä ollut päässyt täydelliseen selvyyteen eräästä satasesta — ja sillälailla olisin menetellyt kaikkien viiden tuhannen suhteen. Kun sitten olisin lopettanut, olisin vielä kerran vetänyt toisesta ja viidennestä tuhannesta esiin setelin, pitänyt sitä taas valoa vasten, lausunut taas epäilykseni: "tehkää hyvin ja vaihtakaa nämä toisiin"... Olisin saattanut rahastonhoitajan epätoivoon, niin ettei hän olisi tuskissaan tiennyt, mitä tekisi päästäkseen eroon minusta! Kun sitten vihdoinkin olisin ollut valmis ja avannut oven, olisin vielä kerran kääntynyt takasin, pyytänyt anteeksi ja kysynyt jotakin, pyytänyt jotakin selontekoa — siten minä olisin menetellyt!

— Ah, miten kauheita asioita te kerrottekaan! arveli Sametov nauraen. — Kyllähän jokaisen sopii puhua, mutta todellisuudessa olisitte tekin kompastunut. Sanonpa teille, ettei minun mielipiteeni mukaan kukaan meistä, eikä edes kukaan paatunut, kokenut konnakaan olisi moisessa tapauksessa voinut vastata puolestaan. Mutta miksi mennä niin pitkälle ja etsiä; onhan meillä lähempi esimerkki omassa kaupunginosassamme, tuo vanha murhattu nainen. Murhaaja on mahtanut olla koko tavaton mies ... keskipäivällä panee kaikki alttiiksi; se oli ihme, että hän pääsi pakenemaan mutta kyllä hänenkin kätensä ovat mahtaneet vavista; varastaa ei hän ole ymmärtänyt, sitä ei hän ole osannut tehdä; tutkimus on osottanut sen...

Raskolnikov näytti sangen loukkaantuneelta.

— Vai niin, semmostako se on osottanut? Mutta ottakaa sitten selvä hänestä! huudahti hän katsellen vahingonilosena Sametovia.

— No, entä sitten, kyllä hänestä selville päästään!

— Kenestä? Tekö ehkä, tekö hänestä selvän saisitte! Silloin saisitte juosta kovin kauvas! Teidän mielestännehän on pääasia pitää silmällä sitä, hävittääkö kukaan paljon rahaa. Ellei jollakulla ennen ole ollut mitään rahaa, mutta alkaa nyt äkkiä sirotella sitä ympärilleen, —silloin olette selvillä hänestä luonnollisesti! Pieni lapsikin voi vetää teitä nenästä, jos se tahtoo!

— Siinäpä se on, että kaikki tekevät siten! lausui Sametov. — Ensin tekee joku murhan noudattaen suunnitelman mukaista varovaisuutta, panee henkensä alttiiksi — ja sitten vangituttaa hän äkkiä itsensä. Heidän rahantuhlauksensa tavallisesti saattaa heidät satimeen. Kaikki eivät suinkaan ole sellaisia neroja kuin te. Te ette luonnollisestikaan menisi satimeen.

Raskolnikov rypisti kulmakarvojaan ja tuijotti Sametoviin.

— Minusta tuntuu siltä kuin tahtoisitte te mielellänne tietää, miten minä olisin menetellyt tällaisessa tapauksessa! kysyi hän vastentahtosesti.

— Sitä minä kyllä mielelläni tahtoisin, lausui toinen päättävästi ja vakaasti.

— Niinkö tosiaan, sangen mielellänne?

— Aivan niin, sangen mielelläni.

— Hyvä. Minä olisin menetellyt seuraavasti, alkoi Raskolnikov lähentäen kasvojaan uudelleen Sametoviin päin, katsellen häntä tylsästi ja kuiskaten, niin että tämä hieman peräytyikin. — Minä olisin siis menetellyt tällä lailla: rahat ja arvoesineet olisin anastanut ja vitkastelematta vienyt ne kaukaiseen, yksinäiseen paikkaan, jonne tuskin tapaa tulla ihmisiä — johonkin kyökkipuutarhaan tai sellaiseen. Jos edeltäpäin olisin valinnut itselleni kiven, noin puolen sentnerin painosen, jossakin nurkassa puun alla: kiven, joka oli ollut siinä jo ehkä vuosisatoja, olisin vierittänyt paikaltaan — sen alla on luonnollisesti syvennys — ja syvennykseen olisin laskenut sekä rahat että arvoesineet. Sitten olisin uudelleen vierittänyt kiven paikalleen niin että se olisi samassa asennossa kuin ennenkin, polkenut sen syvennykseen ja lähtenyt tieheni. Sitten en olisi ottanut sieltä mitään yhteen, kahteen tai kolmeen vuoteen ... niin, ja sitten olisi saatu etsiä!

— Te olette hullu, sanoi Sametov, myös melkeen kuiskaamalla ja vetäytyen äkkiä pois Raskolnikovista päin. Tämän silmät salamoivat, hän oli kalvennut tavattomasti ja hänen ylähuulensa vapisi. Hän kumartui vallan lähelle Sametovia ja maiskutteli huuliaan sanakaan sanomatta; tätä kesti melkein puoli minuuttia; hän tiesi mitä teki, muttei voinut pidättäytyä siitä. Eräs kauhea sana tahtoi pyörähtää hänen huuliltaan, samoin kuin erään oven säppi erään kerran: nyt se oli lausuttava, nyt, heti kun hän avasi suunsa!...

— Mutta jos minä todella olisin murhannut tuon vanhuksen ja Lisavjetan? sanoi hän äkkiä.

Sametov katseli häntä kauhuissaan ja kalpeni kuin pöytäliina. Hänen kasvonsa vääntyivät hymyyn.

— Miten se olisi mahdollista! sanoi hän tuskin kuultavasti.

Raskolnikov katseli häntä ilkeästi — hän tointui jälleen.

— Tunnustakaa vain, että te olette uskonut sillä lailla? Eikö niin? Eikö totta?

— Ei ollenkaan! Nyt vähemmän kuin koskaan ennen! sanoi Sametov nopeasti.

— Nyt olet siis vihdoinkin satimessa! Nyt olen siis vihdoinkin vanginnut varpusenpojan! Te olette siis uskonut sen kuitenkin, koska nyt "uskotte vähemmän kuin koskaan ennen".

— En, en ollenkaan! huudahti Sametov huomattavasti hämillään; — tarkotuksenne oli siis saattaa minut näin peljästyneeksi tarkotusperänne saavuttamiseksi?

— Te ette siis ole uskonut? Mutta mistä sitten puhuitte silloin, kun minä läksin poliisikonttorista? Ja miksi kuulusteli luutnantti Ruuti minua, tultuani tajuihin pyörtymisen kadottua?... Tarjoilija hoi, mitä olen velkaa? Hän tarttui lakkiinsa ja nousi.

— Kolmekymmentä kopekkaa, vastasi tarjoilija.

— Tästä saat kaksikymmentä lisää juomarahaksi — katsokaa miten paljon rahaa minulla on! Hän ojensi vapisevan kätensä, joka oli täynnä seteleitä, Sametovia kohti: — Punasia ja sinisiä seteleitä, viisikolmatta ruplaa. Mistä olen minä ne saanut? Entäpä uudet vaatteeni sitten? Te tiedätte hyvin, ettei minulla ollut kopekkaakaan! Olette luonnollisesti kysynyt emännältäni ... mutta nyt riittäköön! Assez cause! Näkemään saakka!

Hän läksi vapisevana ja melkein hysteerisen kiihotuksen tilassa, johon kuitenkin oli osittain sekottunut tuskallisen ilon tunnetta —mutta muuten synkkänä ja tavattoman väsyneenä. Hänen kasvonsa olivat vääntyneet kuin halvauskohtauksen saaneella. Hänen väsymyksensä lisääntyi toisinaan äkkiä, ja yhtä äkkiä palasivat voimatkin aina sitä mukaa millainen hänen tilansa oli milloinkin.

Sametov, joka nyt oli yksinään jälellä, istui vielä kauvan samalla paikalla ajatuksiinsa vaipuneena. Raskolnikov oli ehdottomasti saattanut kaikkiin hänen ajatuksiinsa kyseessä olevasta asiasta aivan uuden näkökannan.

— Ilja Petrovitsh — on pässinpää! lausui hän lopuksi.

Tuskin oli Raskolnikov avannut kadulle johtavaa ovea, kun hän jo portailla törmäsi sisään astuvaa Rasumihiniä vastaan. He olivat miltei iskeä päänsä yhteen. Rasumihin oli sangen hämmästynyt, mutta äkkiä salamoivat hänen silmänsä vihasta.

— Vai niin, oletko sinä täällä? huusi hän täyttä kurkkua. — Juossut vuoteesta! Ja minä, joka olen etsinyt sinua sohvankin alta! Me viruimme laattialla ja etsimme sinua ja Nastasjaa olimme antaa aikalailla selkään sinun tähtesi ... ja nyt olet sinä täällä!... Rodka, mitä tämä merkitsee? Sano totuus! Tunnusta kaikki, kuuletko!

— Se merkitsee, että minä vihaan teitä kaikkia kuin itse kuolemaa ja että tahdon olla yksinäni! vastasi Raskolnikov levollisesti.

— Yksinäsi! Ja osaat tuskin kävellä, olet niin kalpea kuin palttina ja osaat tuskin hengittää! Senkin hullu!... Mitä oli sinulla tekemistä Kristallipalatsissa? Tunnusta heti!

— Anna minun olla! sanoi Raskolnikov mielten lähteä tiehensä. Mutta tämä saattoi Rasumihinin suunniltaan, hän tarttui Raskolnikovia olkapäähän.

— Anna minun olla? Sinä sanot: "Anna minun olla!". Mutta etkö sitten tiedä, mitä aijon tehdä, sinulle? Otan sinua kauluksesta, sidon sinut ja laahaan sinut kotiin lukkojen ja salpojen taakse.

— Kuule, Rasumihin, alkoi Raskolnikov hiljaa ja näöltään vallan levollisena, — etkö sinä näe, etten tahdo ottaa vastaan sinun hyviä töitäsi? Miten sinusta tuntuu niin hauskalta tyrkyttää hyviä töitäsi sellaisille jotka sylkevät niille! Sellaisille, jotka eivät voi, eivätkä tahdo kärsiä niitä! Miksi etsit minut käsiisi sairastuessani! Olisin ehkä ollut ilonen saadessani kuolla? Enkö ole osottanut sinulle kyllin selvästi tänään, että sinä kiusaat minua — että olen väsynyt sinuun? Mitä iloa tuottaa sinulle ihmisten kiusaaminen? Vakuutan sinulle, että se estää toipumistani, sillä se kiihdyttää minua alituisesti. Sosimov läksi vihdoinkin viimeinkin, jottei saattaisi minua kuohuksiin! Ja mikä oikeus sinulla muuten on pidättää minua väkivallalla? Etkö sinä näe, että puhun nyt vallan järkevästi? Miten minun sitten on käyttäydyttävä, sanohan se, jotta sinä jättäisit minut rauhaan hyvien töitten suhteen? Olkoonpa, että minä olenkin kiittämätön, ilkeä, mutta jätä minut silti Jumalan tähden rauhaan! Anna minun mennä,

anna minun mennä!

Hän alkoi levollisesti ja iloitsi siitä, että sai purkaa sappensa, mutta hän päätti raivoisena ja hengästyneenä kuten Lushinille puhuessaan.

Rasumihin seisoi hetken, mietti ja päästi sitten hänet.

— No, mene sitten helvettiin! sanoi hän hiljaa ja melkein miettävästi. — Pysähdy, huusi hän nopeasti kun Raskolnikov aikoi lähteä, — kuule minua! Sanonpa sinulle, täten että te kaikki olette ensimmäisestä viimeiseen saakka mitä suurimpia suunsoittajia ja lörpöttelijöitä! Jos kurkkunne vähän sairastuu, niin menettelette sen suhteen kuin kana munansa! Siinäkin loistatte lainatuin sulin! Teissä ei ole rahtuakaan itsenäisyyttä! Te olette tehdyt spermacetus-salvasta, veren asemesta on teillä suonissanne heraa. En luota kehenkään teistä! Teidän ensi huolenne on olla joka suhteessa niin vähän ihmisen kaltainen kuin mahdollista! Seis! huusi hän raivoissaan huomattessaan Raskolnikovin tekevän lähtöä, — kuule minua loppuun saakka! Tiedätkö, että luokseni tulee tänään muutamia tuttaviani, joiden kera vihin tarkotukseensa uuden asuntoni, muutamia on jo ehkä saapunutkin, mutta minä olen jättänyt setäni kotiin ottamaan vastaan tulevia; olin äsken siellä. Jollet siis ole narri, vallan tavallinen narri, auttamaton narri, ulkomaalainen apina! ... sinä näet, Rodja, minähän tunnustan sen, että sinä olet kunnan poika, mutta sinä olet narri! ... siis vielä kerran, ellet ole narri, niin tulet ennen luokseni iltaa viettämään tänään kuin tarpeettomasti kuljeskelet saappaitasi kuluttamassa. Koska nyt kerran olet ulkona, ei asia ole kovinkaan vaarallinen! Annanpa sinulle pehmeän nojatuolin — emännälläni on sellainen — saat teetä, seuraa ... ja ellei siinä ole tarpeen, niin teen sinulle oikein mukavan vuoteen — sillä lailla voit joka tapauksessa olla kanssamme. Sosimov tulee myös. Tahdotko?

— En.

— Sinä valehtelet! huudahti Rasumihin kärsimättömästi, miten sinä sen tiedät? Ethän sinä voi vastata puolestasi! Muuten et sitä myös ymmärräkään. Minä olen myös ollut monta kertaa kinoissa ihmisten kanssa, mutta olen aina sopinut... Lopuksi häpeää ja sopii!... Älä siis unohda, että asun Potshinkovin talossa, kolmannessa...

— Tällä tavoin ehkä lopuksi ottaisitte vastaan rosvoa, herra Rasumihin, saadaksenne vain ilon tehdä muita hyviä töitä!

— Kuka? Minä? En, jos vain joku sellaista ajattelee, väännän hänen niskansa nurin! Siis Potshinkovin talossa n:o 47, virkamies Babushkinin huoneustossa.

— Minä en tule, Rasumihin! Raskolnikov kääntyi ja läksi.

— Lyönpä vetoa, että sinä tulet, huusi Rasumihin hänen jälkeen, —muuten olet sinä ... muuten en tahdo enää tietää mitään sinusta! Seis, odota! Onko Sametov tuolla?

— Kyllä...

— Oletko nähnyt hänet?

— Kyllä.

— Puhunut hänen kanssaan?

— Kyllä.

— Mistä? No, jääköön, mene helvettiin. Potshinkov, 47, Babushkin!...
Muista!

Raskolnikov meni puutarhakadulle ja kääntyi kulmassa. Rasumihin katseli ajattelevasti hänen jälkeensä. Vihdoin hän viittasi kädellään, meni taloon, mutta pysähtyi keskelle portaita.

— Piru vieköön! jatkoi hän melkein ääneensä, — hän puhuu järkevästi ja kuitenkin tuntuu siltä, kuin... Mutta minä olen myöskin narri ... ikäänkuin eivät hullut ihmiset osaisi puhua järkevästi! Ja tuntuupa siltä kuin pelkäisi Sosimovkin jotakin sellaista!

Hän koputti sormella otsaansa. — Ja hän nyt ... mutta miten voi antaa hänen kulkea moisessa tilassa? Hän menee ehkä upottamaan itsensä... Ah, olinpa koko tyhmä, se ei kelpaa! Ja hän juoksi Raskolnikovin jälkeen saavuttaakseen hänet, mutta tämä oli kadonnut jäljettömiin. Hän sylkäsi ja palasi nopein askelin Kristallipalatsiin tiedustellakseen asiain laita Sametovilta.

Raskolnikov kulki suoraa tietä sillalle, pysähtyi keskelle sitä kaidepuun ääreen, kumartui molemmin kyynäspäin sitä vastaan ja katseli kaukaisuuteen. Erottuaan Rasumihinistä tunsu hän itsensä taas niin heikoksi, että hän vaivoin laahautui tänne. Mieluiten olisi hän istunut tai pannut maata johonkin

kadulla. Kumartuen kaidepuun yli katseli hän koneellisesti veteen, iltapunerruksen ruusunväristä säteilyä, talorivejä jotka katosivat lisääntyvässä hämyssä, jossakin kaukana olevan tuulentuvan akkunaa, joka välkkyi kuin tuli auringon heittäessä viimeisiä säteitään; kanavan tummaa vettä ... ja hänestä tuntui kuin katselisi hän sinne alas erikoisella mielenkiinnolla. Vihdoin alkoi hänen silmissään pyöriä punasia pyöröjä, talot heiluivat, ohikulkevat, ranta, ajoneuvot — kaikki heiluivat ja tanssivat hänen ympärillään. Äkkiä hän vavahti, ehkä uudelleen pelastuneena menemästä tainnoksiin, kamalaan ja kauheaan. Hän tunsu, että joku oli asettunut häneen viereensä, oikealle puolelle; hän nosti silmänsä ja näki suurikasvuisen naisen, jonka päätä verhosi kaulaliina; hänen kasvonsa olivat pitkähkö, keltaset, pöhöttyneet, silmät punaset ja kuopalle painuneet. Nainen katseli häntä suoraan kasvoihin, mutta ei luultavasti nähnyt mitään eikä kiinnittänyt huomiotaan mihinkään. Äkkiä nojasi hän oikeata kättään kaidepuuta vastaan, nosti oikean jalkansa, heitti sen ristikon yli, sitten vasemman — ja syöksyi kanavaan.

Likainen vesi teki tietä, nieli hetkeksi uhrinsa, mutta heti sen jälkeen kohosi tämä uudelleen pinnalle ja seurasi virran mukana vitkalleen alaspäin; pää ja jalat olivat veden alla, ainoastaan selkä oli näkyvässä, samaten vaatteet, joka oli pullollaan kuin ilmapallo.

— Uponnut! Uponnut! huusivat useat äänet; ihmisiä alkoi juosta paikalle, joen molemmat äyryät täyttyivät katsojista; Raskolnikovin ympärille keräysi väkeä sillalle ja he työnsivät ja tölmivät häntä takaapäin.

— Herra paratkoon, sehän on meidän Afrosinjushkamme! huusi naisellinen, itkevä ääni lähöstä. — Pelastakaa hänet, isäseni, vetäkää hänet maalle!

— Vene! Vene! huudettiin joukolla.

Mutta venettä ei enää tarvittu; eräs poliisi oli juossut portaita alas kanavan partaalle, heittänyt takkinsa ja saappaansa yltään ja syöksynyt veteen. Työ oli helppo, uponnut uiskenteli ainoastaan kahden askeleen päässä laiturilta; poliisi tarttui oikealla kädellään hänen vaatteisiinsa, tarttuen samalla vasemmallaan erääseen seipääseen, jonka hänen toverinsa ojensi hänelle, ja uponnut vedettiin kuiville. Hän laskettiin porrastolle. Hän tointui äkkiä, kohottausi ja istuutui alkaen aivastella ja puhkia sekä silitellä käsineen märkiä vaatteitaan. Hän ei sanonut sanaakaan.

— Hän on juonut niin paljon, että hänen silmissään on alkanut tanssia pikkupiruja! ulvoi sama naisääni, joka nyt oli Afrosinjushkan ääressä, — aivan äskettäin mieli hän hirttäytyä, mutta nuora leikattiin poikki. Minä vain juoksin puotiin ja jätin pikkutytön hänen hoitoonsa, ja silloin tapahtui onnettomuus! Hän on pikkuporvarillista syntyperää, isäseni, ollen sukua meille; tässä lähellä, toinen talo kulmasta, aivan tässä...

Väkijoukko hajausi; poliiseilla oli vielä jotakin tekemistä uponneen kera, kun joku huusi: — Polisikonttoriin!... Raskolnikov katseli kaikkea jollakin omituisella välinpitämättömyyden tunteella ja ilman osanottoa; hän tunsu inhoa. "Ei, se on alhaista, vesi..." mutisi hän itsekseen. "Mitään enempää katsottavaa ei tässä ole", lisäsi hän, "ei maksa vaivaa odottaa. Miten on polisikonttorin laita ... miksi ei Sametov ole siellä? Yhdeksän jälkeen on sen oltava auki..." Hän käänsi selkänsä kaidepuuhun päin ja katseli ympärilleen.

"No, mitäpä sillä ... olkoon menneeksi!" sanoi hän päättävästi, lähtien liikkeelle ja suunnaten kulkunsa poliisikonttoriin päin. Hänen sydämensä oli ontto ja tyhjä; hän ei tahtonut ajatella. Nyt oli tuo ahdistava tunnekin jo kadonnut, mitään jälkeä ei enään ollut siitä työkyvystä, mikä hänellä oli ennen ollut lähtiessään kotoaan mielessään ajatus: "Tästä on tehtävä loppu!" Hän oli muuttunut vallan välinpitämättömäksi.

"Ehkä tämä myöskin on loppu," ajatteli hän kulkiessaan vitkallisesti ja veltosti kanavan reunaa. "Tahdon kuitenkin tehdä lopun siitä, sen tahdon... Mutta loppuuko se tosiaan? Saman tekevää! Ainakin saan jokusen neliökynärää suuruisen huoneen! Heh! Loppuisiko se siis todellakin?... Sanonko sen heille vai enkö? Perhana vieköön! Ja väsynyt olen myös, jospa vain kohta saisin istuutua tai panna maata johonkin! Minä häpeän vain tyhmyyttäni! Muuten syljen sillekin! Hyi, mitä hullutuksia päähän saattaa noustakaan."

Polisikonttoriin mentiin suoraan tietä ja sitten käännettiin vasemmalle toisessa kulmassa; siitä oli enään joitakin askeleita. Mutta tultuaan ensimmäiseen kulmaan mietti hän hetken, kääntyi toiselle kadulle ja kiersi kahta katua myöten — ehkä tarkotuksetta mutta ehkä myös kuluttaakseen joitakin minutteja ja voittaakseen aikaa. Hän kulki tuijottaen maahan. Äkkiä tuntui hänestä siltä kuin olisi joku kuiskannut hänen korvaansa. Hän nosti päätään ja näki seisovansa juuri tuon talon edustalla. Siitä erästä illasta saakka ei hän ollut käynyt siellä.

Karkottamaton ja selittämätön toivo veti häntä sinne. Hän meni sisään taloon, kulki porttikäytävän

läpi, kääntyi sitten ensimmäiseen käytävään oikealla ja nousi tuttuja portaita ylös aina neljänteen kerrokseen. Noissa jyrkissä ja ahtaissa portaissa oli sangen pimeätä. Hän pysähtyi joka portaalle ja katseli uteliaasti ympärilleen. Ensimmäisen kerroksen etehisestä olivat ikkunapuitteet viedyt tykkäänään pois, "se ei siis ole se. Mikolai ja Mitka työskentelivät toisessa kerroksessa; se on sulettu ja ovi on uudelleen maalattu; se siis on vuokrattavana. Tuossa on kolmas kerros ja tässä neljäs... Tässä se oli!" Hän oli horjuva, kerroksen ovi oli sepposen selällään; siellä oli ihmisiä sisällä, hän kuuli ääniä — sitä hän ei ollut odottanut. Hän epäili vielä hieman, sitten astui hän lähemmäksi ja meni sisään.

Huoneusto oli korjauksen alaisena, siellä oli sisässä työmiehiä; hän kummasteli. Hän oli, itse tietämättä miksi, kuvitellut tapaavansa kaikki samallaisena millaiseksi oli jättänyt; ehkä myös ruumiit samalla paikalla lattialla. Mutta nyt näki hän ainoastaan alastomat seinät, ei mitään huonekaluja — miten omituista! Hän meni ikkunan ääreen ja istuutui ikkunapuitteelle.

Siellä oli kaksi työmiestä, jotenkin nuoria. He liisteröivät seiiniin uusia seinäpapereja, valkoisia ruusunvärisine kukkineen, entisten sijaan, jotka olivat keltaset, kellastuneet ja risaset. Raskolnikov oli sangen suuttunut sen johdosta, hän katseli vihamielisesti uusia tapetteja, ikäänkuin olisi hänestä tuntunut vastenmieliseltä, että kaikki muutettiin uuteen uskoon.

Työmiehet olivat nähtävästi myöhästyneet, nyt vierittivät he nopeasti kasaan paperit ja valmistausivat lähtemään. Raskolnikovin ilmestyminen oli tuskin herättänyt heidän huomiotaan. He puhuivat keskenään. Raskolnikov pani kädet ristiin rinnalleen ja kuunteli heidän keskusteluaan.

— Hän tulee siis luokseni noin aamupuolla, sanoi vanhempi nuoremmalle, — varahin aamulla ja sangen koristettuna. "Miksi panet itsesi niin hienoksi, minun tähteni, miksi siis koristelet itseäsi minua varten?" — "Minä tahdon", sanoo hän, "Tit Vasiljevitch, tästä lähin tehdä aivan kuten sinä tahdot." Siten se siis tapahtui! Ja niin hienosti kun hän oli puettu — aivan kuin surnaali, aivan kuin surnaali!

— Mitä se surnaali on, setä hyvä? kysyi poika, hän oli nähtävästi "setä hyvän" oppipoika.

— Surnaali, se on sellaisia kuvia, veli hyvä, maalattuja kuvia, joita posti tuo tänne joka lauantai rätätälille ulkomailta; se on sitä varten että näkisit miten kunkin tulee pukeutua, olkoonpa sitten mies tai nainen. Sitä kutsutaan sanomalehdeksi. Miehet kuvataan tavallisesti pitkätkkisina, mutta naisia varten on monta värikästä kuvaa, ettet sinä voi sitä edes kuvitella mielessäsi, veli hyvä.

— Mitäpä lajia ei täällä Pietarissa olisi! huudahti poika aivan hämmästyneenä — jos jotakin ... paitsi isää ja äitiä!

— Lukuunottamatta heitä tapaat täällä kaikkea, lausui toinen opettavasti.

Raskolnikov nousi ja meni toiseen huoneeseen, missä matka-arkku, vuode ja piironki ennen olivat olleet; huone tuntui hänestä nyt niin pieneltä. Seinäpaperit olivat vielä samat, nurkassa voi selvästi nähdä sen paikan seinäpaperissa, missä pyhimysarkku oli ollut. Hän katseli ympärilleen ja meni taas takasin vanhalle paikalleen. Nuorempi työmies katseli häntä syrjästä.

— Mitä te täältä etsitte? kysyi hän äkkiä, kääntyen Raskolnikovin puoleen.

Sen sijaan että olisi vastannut, nousi Raskolnikov, meni ovelle ja veti kellonnyöristä. Siinä oli sama halennut sointu! Hän veti toisen ja kolmannen kerran, kuunteli ja palautti tapahtumat muistoonsa. Hänen ensi kerralla tuntemansa kamala, tuskallinen, kiusallinen tunne muistui yhä selvemmin hänen mieleensä, hän vavahti joka kerralla kuin veti kellonnyöristä, mutta hän tunsu voimistuvansa siitä.

— Niin, mitä sinä tosiaan tahdot? Kuka sinä olet? huusi työmies ja astui hänen luokseen. Raskolnikov meni taas sisään.

— Tahdon vuokrata huoneuston, sanoi hän, — katsoa sitä.

— Yöllä ei vuokrata mitään huoneustoja, ja muuten täytyy teillä olla talonmies mukanaan!

— Lattia on pesty; se kai maalataan? jatkoi Raskolnikov — eikö siinä enää ole verta?

— Mitä verta?

— Jälkiä vanhuksesta ja hänen sisarestaan, luonnollisesti, jotka täällä murhattiin! Tässä oli suuri verilätäkkö.

— Mutta mikä sinä oikeastaan olet? kysyi työmies rauhattomasti.

— Minäkö?

— Niin.

— Tekeekö mielesi tietää? Tule mukanani polisikonttoriin, niin sanon sen sinulle.

Työmiehet katselivat hämillään toisiaan.

— Lähtekäämme, olemme jo kyllin kuluttaneet aikaa, tule Aljoshka! Minä suljen, sanoi vanhempi työmies.

— No, tule! vastasi Raskolnikov välinpitämättömästi, kulkien vitkalleen portaita alas. — Kuulehan talonmies! huusi hän tultuaan porttikäytävään.

Kadulla seisoi paljon väkeä porttikäytävän edustalla; heidän parissaan olivat myös molemmat talonmiehet, jotka tarkastelivat ohikulkevia. Raskolnikov meni suoraan heidän luokseen.

— Mitä tahdotte? kysyi toinen talonmiehistä.

— Oletko ollut polisikonttoorissa?

— Aivan äskettäin; miksi niin?

— Onko siellä vielä ketään?

— Kyllä.

— Onko apulainen myös siellä?

— Hän oli siellä hetken. Mutta miksi tätä?

Raskolnikov ei vastannut, vaan jäi ajatuksiinsa vaipuneena seisomaan heidän ääreensä.

— Hän on ollut katselemassa huoneustoa, sanoi vanhempi työmies, joka nyt tuli.

— Mitä huoneustoa?

— Sitä, missä me työskentelemme. "Miksi", sanoi hän, "on veri pesty pois? Täällä", sanoi hän, "on tehty murha ja minä olen tullut vuokraamaan." Ja sitten veti hän kellonnyöristä ja oli vähällä vetää poikki sen. "Tulkaa mukanani", sanoi hän, "konttoriin, siellä sanon kaikki."

Talonmies katseli epäluuloisesti Raskolnikovia ja rypisti otsaansa.

— Kuka te todella olette? lausui hän röyhkeästi Raskolnikoville.

— Minä olen Rodion Romanovitsh Raskolnikov, entinen ylioppilas ja asun Shilesin talossa erään kadun varrella vallan tässä läheisyydessä, numero neljässätoista; kysykää vain siellä talonmieheltä, hän tuntee minut.

Raskolnikov puhui vitkallisesti ja miettivästi, kääntymättä ympäri, katsellen kadulle, jossa alkoi hämärtää.

— Miksi sitten olet mennyt sinne huoneustoon?

— Tarkastaakseni sitä.

— Mitä siellä on tarkastettavaa?

— Mitä siinä loruat, ota hänet kiinni ja vie polisikonttoriin! lausui äkkiä aivan uusi ääni.

Raskolnikov katsahti yli olkansa puhujaan ja sanoi yhtä hiljaa ja pitkäveteisesti:

— Tulkaa!

— Niin, vie hänet vain sinne! jatkoi edellinen puhuja. — Miksi huolehtii hän siitä asiasta, mitä lie hänellä mielessä?

— Juovuksissa ei hän ole, Jumala tietäköön mitä hän tahtoo... mutisi työmies.

— Mitä te sitten tahdotte! huusi talonmies uudelleen hänelle; hän oli todella pahastunut. — Miksi tunkeudut tänne sisään?

— Pelkäätkö ehkä polisikonttoria? lausui Raskolnikov pilkallisesti.

— Pelkään, miksi? Mene tiehesi!

— Mokoma veijari! huusi eräs nainen.

— Mitä pitkiä puheita tässä tarvitaan! huusi toinen talonmies, joka oli pitkä mies; — mene tiehesi!... Ehkä onkin joku veijari ... mene tiehesi!

Hän tarttui Raskolnikovin olkapäihin ja heitti hänet kadulle. Hän kompastui ja oli kaatua; saavutettuaan tasapainonsa katsoi hän vielä kerran kaikkia ja jatkoi matkaansa.

— Sepä oli omituinen mies! sanoi maalari.

— Niin oli, ihmiset tulevat nykyään päivää päivältä yhä kummallisemmiksi, sanoi nainen.

— Hänet olisi tullut viedä polisikonttoriin! sanoi se puhuja, joka oli lausunut samaa ennenkin.

— Tuollaisen vuoksi ei kannata vaivata itseään, päätti pitkä talonmies. — Hän oli varmastikin joku kuleksija, joka vain koetti tunkeutua katon alle; jos hänen kanssaan ryhtyy tekemisiin, ei hänestä pääse eroon ... minä kyllä tunnen tuollaiset!

— Menenkö, vai enkö? ajatteli Raskolnikov seisoen keskellä katua risteyksessä ja katsellen ympärilleen, ikäänkuin odottaen joltakin ratkasevaa sanaa. Mutta mitään vastausta ei tullut; mutta kaikki oli yhtä hiljaista ja kuollutta kuin kivet jolla hän seiso; hänestä yksistään kuolleita. Äkkiä huomasi hän sangen kaukana, noin kahdensadan askeleen päässä siitä, kadun päässä yhä lisääntyvässä hämärässä ihmislauman, hän kuuli huutoa ... keskellä joukkoa oli vaunut. "Mitä nyt?" Raskolnikov kääntyi oikealle ja läheni kansanjoukkoa. Hänen näytti tekevän mieli iskeä kiini kaikkeen; hän ajatteli vakaata päätöstään lähteä poliisikonttoriin ja tiesi varmuudella, että kaikki myös silloin loppuisi.

VII

Keskellä katua oli ajoneuvot, upeat ja sirot, joiden eteen oli valjastettu pari tulista hevosta. Ketään ei ollut vaunuissa ja ajaja oli noussut pois istuimeltaan ja piti nyt hevosia suitsista. Ympäriällä tungeksi ihmisjoukko ja myös joitakin poliiseja. Eräällä heistä oli palava lyhty, jolla hän valaisi jotakin, joka oli katukiviyksellä pyörien ääressä. Kaikki puhuivat, huusivat ja vaikeroivat; ajaja ei tiennyt, mitä hänen oli tehtävä, ja hän toisti lakkaamatta:

— Mikä onnettomuus! Jumalani, mikä onnettomuus!

Raskolnikov tunkeusi paikalle niin hyvin kuin taisi ja pääsi vihdoinkin näkemään kaikkien rauhattomuuden ja uteliaisuuden esineen. Maassa makasi tajuton ihminen, jonka yli äsken oli ajettu; hän näytti huonosti puetulta, ei silti talonpoikaisvaatteisiin, ja veren peittämä. Päästä ja kasvoista virtasi verta virtanaan, kasvot olivat särkyneet ja ruhjoutuneet. Hyvin saattoi nähdä, että vahinko oli vakavaa laatua.

— Taivasten jumala! valitteli ajuri. — Kuinka voikaan olla varovaisempi! Niin, jospa edes olisin ajanut kovaa tai en olisi huutanut! Mutta niin tasasesti ja levollisesti kun ajoinkaan! Kaikki näkivät sen ja jos kaikki ihmiset valehtelevat, valehtelen myös minä! Mutta sehän oli selvää, eihän juopunut pidä varaansa! Minä näen vielä, miten hän menee kadun yli, hoippuu, on kaatumaisillaan — minä huudan, kerran, kahdesti, kolmasti, pysäytän hevoset, mutta hän juoksee tielle ja kaatuu juuri niiden jalkoihin! Sitä en tiedä tekikö hän sen tosissaan vai tietämättään!... Hevoset ovat nuoria, arkoja ... ne hypähtivät äkkiä, hän huusi, ne pelkäsivät vielä enemmän... Ja onnettomuus oli tapahtunut.

— Aivan siten se tapahtui! huusi joku silminnäkijä joukosta.

— Kolme kertaa hän huusi, se on totta! vakuutti toinen.

— Täsmälleen kolme kertaa, sen kuulivat kaikki! huudahti kolmas.

Ajaja ei muuten ollut erikoisen alakulonen eikä pelästynyt. Ajoneuvoista saattoi päättää, että niiden omistaja oli rikas ja kunnioitettu ja odotti nähtävästi niiden tuloa jossakin; poliisit olivat jo oikeissa ottaa huomioon tuon seikan. Yli ajettu oli vietävä polisikonttoriin ja sieltä sairaalaan. Kukaan ei tuntenut häntä.

Tällä välin oli Raskolnikov tunkeutunut paikalle ja kumartunut yliajetun yli. Silloin valaisi lyhty onnettomat kasvot, hän tunsu ne.

— Minä tunnen hänet! huudahti hän tunkeutuen aivan esiin. — Hän on eräs erotettu virkamies, nimineuvos Marmeladov! Hän asuu tässä lähellä Koselin talossa... Nopeasti lääkäri! Minä maksan ...

kas tässä.

Hän veti taskustaan rahaa ja näytti sitä poliseille. Omituinen liikutus oli vallannut hänet.

Polisit olivat iloisia saadessaan tietää, kuka yliajettu oli. Raskolnikov mainitsi myös oman nimensä ja osotteensa sekä puhui sillä lailla kuin olisi kysymyksessä ollut hänen oma isänsä, mitä kiihkeimmin saadakseen tajuton olevan viedyksi nopeasti asuntoonsa.

Kas täällä, kolmas talo tästä! huusi hän, — Koselin, rikkaan saksalaisen pohatan talo... Hän on nyt varmasti juovuksissa, ollen aikeissa mennä kotiinsa. Minä tunnen hänet... Hän on aika juoppolalli... Hänellä on perhe ... vaimo ja lapsia. Voi vielä kestää kauvan ennenkuin hän pääsee sairaalaan, mutta tässä on kyllä lähistössä lääkäri. Minä maksan, maksan kaikki! Ainakin saakoot omaisensa hoitaa häntä, siellä voi hän heti saada apua; mutta ennenkuin hän ennättää sairaalaan, voi hän olla kuollut...

Tarjousipa hänelle tilaisuus pistää jollekin jokunen kopekka kouraan; asia oli muuten selvä ja aivan laillinen — joka tapauksessa oli apu tässä lähempänä. Yliajettu nostettiin katukiviykseltä ja kannettiin pois; kantajia oli tarjolla runsaasti. Koselin talo oli ainoastaan noin kolmenkymmenen askeleen päässä siitä. Raskolnikov kulki perässä pitäen varovasti hänen päätään ja osottaen tietä.

— Tänne! Tänne! Portaita ylös; pää edellä, kääntäkää nyt ... kas niin, kas niin! Kiitän teitä, maksan teille!

Katerina Ivanovnan tapana oli, heti kun hänellä oli minuttikin vapautta, kävellä edes ja takasin pikku huoneessaan, ikkunan äärestä uunin luo ja siitä takasin, kädet ristissä rinnalla aina sen mukaan miten hän puhui tai kuiskaili itsekseen. Viime aikoina tapasi hän puhua yhä enemmän vanhimman tyttärensä Poljenkan kanssa, joka, vaikkei ymmärtänytään kaikkea, kuitenkin käsitti, että hän oli välttämätön äidille; hän seurasi äitiään sen vuoksi aina suurine, kalpeine silmineen ja osasi käyttäytyä niin viisaasti, kuin olisi hän käsittänyt kaikki. Tällä kertaa riisui Poljenka pikkuveljeään, joka oli voinut pahoin koko päivän, saadakseen hänet vuoteeseen. Poika istui vaijeten ja liikkumattomana tuolilla; hän kuunteli, mistä äiti ja sisar puhuivat keskenään, ja oli hiljaa. Vielä pienempi Lydia seiso vieressä, ryysyihin puettuna, ja odotti vuoroaan. Portaille johtava ovi oli auki, jotta edes hiukankin raitista ilmaa tulisi sen tupakansavun sijaan, joka tunkeusi sisään muista huoneista ja joka tuotti kalvetustautiselle naisparalle pitkiä, tuskallisia yskäkohtauksia. Katerina Ivanovna näytti vielä kurjemmalta kuin viikko sitten, ja punaset pilkut hänen poskipäällään hohtivat vielä enemmän.

Hän keskusteli Poljenkan kanssa muinaisista, onnellisemmista päivistä, ensimmäisestä miehestään, lasten isästä ja omasta isästään, "siviili-insinöörien everstistä"; soimasi sitten sitä juoppolallia johon hän nyt oli kahlehdittu, kertoi institutista pääsönsä jälkeen suoritetusta shaalitantsista, tanssiaisista, joissa hän oli tanssinut. Välillä hän yski lakkaamatta ja koetti vapautua siitä limasta, joka ahdisti hänen rintaansa. Sitten neuvoi hän taas Poljenkaa, miten tämän oli korjattava pienokaisen vaatteita, kaatoi vettä astiaan yöllä pestäkseen lasten likaiset alusvaatteet, piti taas ääntä siitä, ettei juoppolalli koskaan tullut kotiin, niin että myös samalla olisi voinut pestä hänen paitansa, kunnes hän vihdoinkin huomasi kulkueen tulevan etehiseen. "Mitä nyt?" huusi hän nähdessään kansanjoukon ja miten hänen huoneeseensa kannettiin jotakin taakkaa. "Mitä tänne tuodaan? Voi, Jumalani!"

— Minne panemme hänet? kysyi eräs poliseista, kun veristävä ja tajuton Marmeladov oli kannettu huoneeseen ja katseltu paikkaa.

— Sohvalle! Pankaa hänet sohvalle, pää tänne päin, neuvoi Raskolnikov.

— Hänen ylitsensä on ajettu ... hän oli juovuksissa! huusi joku joukosta.

Katerina Ivanovna seiso siinä kalpeana ja veti syvästi henkeä. Lapset olivat pelästyneet. Pikku Lidotshka huusi ääneensä, heittäysi Poljenkaa vastaan ja vapisi ankarasti.

Laskettuaan Marmeladovin maahan kääntyi Raskolnikov Katerina Ivanovnan puoleen:

— Olkaa Jumalan tähden levollinen; älkää pelästykö! sanoi hän nopeasti hänelle... — Mennessään kadun poikki, ajoivat eräät vaunut hänen ylitsensä; älkää olko levoton, kyllä hän tointuu taas, olen antanut tuoda hänet tänne ... olen kerran ennen ollut luonanne, muistatteko sitä? Kyllä hän tointuu ja kyllä minä maksan kaikki!

— Onko se siis vihdoinkin tapahtunut! huusi Katerina Ivanovna epätoivoissaan syöksyen miehensä luo.

Raskolnikov huomasi heti, ettei tämä nainen ollut niitä, jotka heti pyörtyvät. Heti pani hän patjan haavottuneen pään alle — kukaan ei ollut sitä ajatellut; Katerina Ivanovna alkoi heti riisua häntä, tarkastaa häntä, pitää huolta hänestä, menettämättä järkeään, vaan koettamalla unohtaa kaikki; hän

puristi yhteen värisevät huulensa ja pidätti sen huudahduksen, joka uhkasi päästä häneltä.

Raskolnikov lähetti heti jonkun nopeasti noutamaan lääkäriä. Eräässä läheisimmistä taloista asui sellainen.

— Olen lähettänyt noutamaan lääkäriä, toisti hän Katerina Ivanovnalle, — älkää vaan olko rauhaton, minä maksan hänet. Eikö täällä ole yhtään vettä?... Ja tuokaa tänne jokin pöytäliina, pyyhinliina tai jokin sellainen, mutta nopeasti! Eihän vielä tiedetä, mikä paikka hänessä ja miten hän on haavottunut... Hän on vain haavottunut, ei kuollut, se on varmaa. Mitähän lääkäri mahtanee sanoa?

Katerina Ivanovna kiiruhti ikkunan luo; siellä oli tuolilla savimalja, jossa oli vettä ja joka oli varattu alusvaatteitten pesoa varten. Katerina Ivanovna ei voinut sietää mitään likaisuutta ja uhrasi ennen yörauhansa kuin kärsi mitään likaa huoneessa, mutta kun hänellä ei ollut tarpeeksi liinavaatteita, täytyi hänen käyttää vähintään kaksi yötä viikossa pesemiseen. Hän tarttui maljaan viedäkseen sen sohvan ääreen, mutta oli vähällä kaatua. Raskolnikov oli sillä välin saanut käsiinsä pyyhinliinan, jonka hän kasti ja alkoi pestä verta Marmeladovin kasvoista. Katerina Ivanovna seiso vieressä, pani kätensä rintaansa vasten, eikä voinut hengittää. Hän tarvitsi itse apua. Raskolnikov alkoi käsittää, että hän ehkä teki tyhmyyden antaessaan tuoda haavottuneen tänne. Polisit olivat myös vielä jällellä tietämättä mitä oli tehtävä.

— Polja, huudahti Katerina Ivanovna, — juokse nopeasti Sonjan luo. Ellet tapaa häntä kotona, niin sano siellä jollekin, että hänen isänsä yli on ajettu, ja että hän heti tulee tänne kotiin tultuaan. Nopeasti, Polja! kas tässä, ota kaulaliina mukaasi!

— Juokse, minkä ennätät, huusi pikkupoika äkkiä tuoliltaan ja vaipui sitten taas takasin entiseen vaiteliasuuteensa.

Tällä välin oli huoneeseen tullut niin paljon ihmisiä, ettei neula olisi voinut pudota laattialle. Polisit olivat menneet niin ettei heitä enää ollut jällellä kuin yksi; tämä jäi vielä jällelle ja koitti ajaa väkijoukkoa pois. Mutta sitävastoin tunkeutuivat melkein kaikki rouva Lippewechselin vuokralaiset läheisiin huoneisiin. Katerina Ivanovna raivostui.

— Ettekö voi edes antaa hänen kuolla rauhassa! huusi hän ihmisille... — Mitä teillä on täällä katselemista!... Vieläpä paperossitkin suussa!...

Hän yski. — Joku hattukin päässä! Ulos! Kunnioittakaa toki ainakin kuolevaa!

Hän yski niin että hän oli miltei tukehtua, mutta soimaukset autoivat. Katarina Ivanovna pelättiin ilmeisesti; toinen toisensa jälkeen peräytyi tuntien sitä mielihyvän tunnetta, jonka voi havaita jokaisessa, myös läheisissä ihmisissä silloin kun jotakuta äkkiä kohtaa onnettomuus, ja mistä ei poikkeuksetta kukaan ihminen ole mitä vilpittömämmästä myötätunnostaan ja sisällisimmästä osanotostaan huolimatta täydelleen vapaa.

Oven takaa kuului jo sitäpaitsi ääniä, jotka puhuivat sairalasta, ja siitä, ettei tulisi huolia kenestäkään.

— Eihän ole tarvis kuolla! huusi Katerina Ivanovna ollen jo aikeissa avata oven ja selittää ukkosilman tavoin ulkona oleville näkökantaa, kun hän oven kynnyksellä kohtasi itse rouva Lippewechselin, jolle aivan äsken oli ilmoitettu onnettomuudesta ja joka nyt oli tullut säädöksiä laatimaan. Hän oli riidanhaluinen saksatar, joka ei koskaan voinut olla hiljaa.

Kurjasti ja murteellisesti puhuen venäjää vaati hän emäntänä, että haavottunut oli heti vietävä sairaalaan.

Katerina Ivanovna, joka aina käytti sangen ylevää kieltä tälle naiselle puhuessaan — jottei unohtaisi "asemaansa" — ei voinut nytkään kieltäytyä siitä ilosta.

Amalia Ljudvigovna, sanoi hän — pyydän teitä punnitsemaan sananne! Näette itse mitä Semjon Saharovitshille on tapahtunut, hän on haudan partaalla. Pyydän teitä heti sulkemaan oven ja olemaan päästämättä sisään ketään. Pitäkää huolta vain siitä, että hän ainakin saa kuolla rauhassa, muuten, sen vakuutan teille, saa itse kenraalikuvernööri huomenna tietää teidän menettelyenne. Ruhtinas tuns minut ollessani vielä naimaton ja muistaa sangen hyvin Semjon Saharovitshin, jolle hän usein teki monta hyvää työtä. He tietävät kaikki, että Semjon Saharovitshilla oli monta ystävää ja suojelijaa ja että hän karttoi heitä ainoastaan hienotunteisuudesta, koska hän tuns onnettoman heikkoutensa; mutta nyt (hän osotti Raskolnikovia) auttaa meitä jalomielinen nuori mies, jolla on sekä varoja että sitoumuksia ja jonka Semjon Saharovitsh tuns jo lapsena; ja ole varma siitä, Amalia Ivanovna...

Kaiken tämän lausui hän tulvehtivalla, yhä lisääntyvällä nopeudella, kunnes yskäkohtaus teki lopun

hänen sanatuvastaan. Tällä hetkellä tuli kuoleva tajuihinsa ja alkoi voihkia, jolloin Katerina Ivanovna heti kiiruhti hänen luokseen. Sairas avasi silmänsä tuntematta ketään tai ymmärtämättä mitään; hän hengitti syvään, raskaasti ja harvaan, suunpielissä näkyi verta; hiki kihosi hänen otsalleen. Hän katseli rauhattomasti ympärilleen kaikin puolin, muttei tuntenut Raskolnikovia, joka seiso i hänen vieressään. Katerina Ivanovna katseli häntä suruisin, mutta ankarin katsein, kyyneleet tulvehtivat hänen silmistään.

— Jumalani! Koko rinta on murskaantunut! Mikä veren paljous! huusi hän epätoivoissaan. — Häneltä on vedettävä vaatteet yltä! Käännyhän toki, Semjon Saharovitsh, jos voit! huusi hän sairaalle.

Marmeladov tunsi hänet.

— Pappi! änkytti hän.

Katerina Ivanovna astui ikkunan ääreen, nojasi otsaansa puitteita vastaan ja huudahti epätoivoissaan:

— Oi tätä kirottua elämää!

— Pappi! toisti kuoleva pitemmän vaitiolon jälkeen.

— Häntä on lähdetty noutamaan! huusi Katerina hänelle. Marmeladov oli taipuvainen ja pysyttäysi levollisena. Hän etsi vaimoaan aroin, huolestunein katsein; tämä kääntyi takasin hänen puoleensa ja asettausi vuoteen pääpuoleen. Marmeladov rauhottui hieman, vaan ei pitkäksi aikaa. Hänen silmänsä kiintyivät pikku Lidotshkaan (hänen lemmikkiinsä), joka oli eräässä nurkassa, värisi ja katseli häntä kummastunein, lapsellisine silmineen.

— Aa ... h... Marmeladov katsahti häneen ja näytti mielivän sanoa jotakin.

— Mitä tahdot? huusi Katerina Ivanovna hänelle.

— Avojalka, avojalka! änkytti hän ja osotti puolihulluin katsein tytön paljaita jalkoja.

— Vait! huusi Katerina Ivanovna suuttuneena. — Tiedät itse paraiten, miksi hän on avojalka!

— Jumalan kiitos, lääkäri on täällä! huusi Raskolnikov ilosena.

Lääkäri astui sisään; hän oli vanha, pedanttinen saksalainen, joka katseli epäilevästi ympärilleen, astui sairaan luo, koetteli hänen valtasuontaan, tutki tarkoin pään ja riisui häneltä Katerina Ivanovnan avulla aivan verestyneen paidan ja paljasti sairaan rinnan. Koko rinta oli musertunut ja silpoutunut, useat oikeanpuoliset kylkiluut olivat poikki. Vasemmalla puolella näkyi aivan sydämen kohdalla onnettomuutta ennustava, suuri, tummankeltanen pilkku, kamalan hevoscavion iskun jälki. Lääkäri näytti arvevalta.

Polisi kertoi hänelle, että sairaa oli tarttunut pyörään ja laahaantunut noin kolmekymmentä askelta kivitystä myöten.

— Omituista, että hän on tullut tajuihinsa, kuiskasi lääkäri Raskolnikoville.

— Mitä tarkoitatte? kysyi tämä.

— Hän kuolee heti!

— Eikö todellakaan ole mitään toivoa?

— Ei vähintäkään! Loppu lähenee. Pää on myös sangen vaarallisesti haavoittunut... Hm! Tosin voitaisiin vielä avata jokin suoni, mutta se olisi hyödytöntä. Viidenkymmenen minutin kuluttua hän kuolee varmasti.

— Mutta iskekää sentään suonta!

— Kernaasti minun puolestani ... mutta minä sanon teille etukäteen, että se on vallan hyödytöntä.

Nyt kuului askeleita uudelleen; etehisessä oleva joukko jakaantui kahtia ja kynnyksellä näyttäytyi pappi, vanha harmaahapsinen vanhus, kuolinsakramentit mukanaan. Eräs poliiseista oli kohdannut hänet kadulla. Lääkäri luovutti heti paikkansa hänelle ja vaihtoi hänen kanssaan merkittäviä silmäyksiä. Raskolnikov pyysi lääkäriä odottamaan vielä hetken. Tämä kohoutti olkapäitään ja jäi.

Kaikki peräytyivät. Toimitus kesti sangen vähän aikaa. Kuoleva oli tuskin täydessä tajussaan; hän voi päästää vain katkonaisia, epäselviä ääniä. Katerina Ivanovna tarttui Lidotshkaa ja pikkupoikaa käteen ja polvistui heidän kerallaan nurkkaan uunin viereen. Tyttö vain vapisi, mutta poika, joka oli paljailla polvillaan, nosti säännöllisesti pikku käsiään, risti itsensä juhlallisesti, kumartui lattiaa kohti ja painoi

otsansa sitä vastaan, mikä näytti tuottavan hänelle erityistä iloa. Katerina Ivanovna puri huuliaan ja koetti pidättää kyneleitään; rukoilipa hän myöskin, mutta ei unohtanut samalla oikeasta lapsen paitaa ja peittää tytön paljaita olkapäitä liinalla, jonka hän tavotti tarvitsematta kohottautua, jatkaen tällä ajalla yhä rukoilemistaan. Tällä välin avasivat uteliaat taas sisempiin huoneisiin johtavan oven. Etehiseen oli pakkautunut koko talon asukasmäärä, joka ei silti uskaltanut astua kynnyksen yli. Kynttilän patkä vaan valaisi näyttämöä.

Tällä hetkellä tunkeusi Polenka, joka oli juossut sisarta noutamaan, joukon läpi etehiseen. Hän oli vallan henkästyntynyt nopeasta juoksustaan, riisui kaulaliinan, etsi äitiä silmineen, astui hänen luokseen ja sanoi: "Hän tulee, kohtasin hänet kadulla." Äiti painoi hänet polvilleen viereensä. Sitten tunkeusi joukon läpi kuulumattomasti ja arasti nuori tyttö, jonka läsnäolo tässä huoneessa köyhyyden, kurjuuden, kuoleman ja epätoivon parissa teki omituisen vaikutuksen. Hän oli myös puettu niin sanoaksemme rääsyihin; hänen pukunsa oli nimittäin ommeltu sangen halvoista kankaista ja olikin tarkoitettu vain näyttämään joltakin kadulla; hän oli sen erikoisen maailman maun ja tapojen mukaan, johon kuului, julkeassa tarkoituksessa puettu räikeisiin, loistaviin väreihin. Sonja pysähtyi kynnykselle, katseli ymmällään ympärilleen, luultavasti vähän käsittäen siitä, mitä tapahtui ja ajattelematta saastaista, vaaleata silkkihamettaan, joka oli ostettu torilta, ja muodotonta krinuliiniaan, joka täytti koko oviaukon. Hänellä oli myöhäisestä hetkestä huolimatta kädessään päivänvarjo, sitäpaitsi vaaleat jalkineet ja pyöreä, tulipunasella sulalla koristettu olkihattu. Pikku hatun alta, joka poikamaisesti oli toisella korvalla, tirkisteli pienet, laihat ja pelästyneet kasvot, suu auki ja silmät, jotka olivat kauhusta liikkumattomat. Sonja oli pienikasvunen, noin kahdeksantoista vuotias, laiha, mutta jotenkin kaunis vaaleaverinen, jolla oli omituisen kauniit siniset silmät. Hän katseli tylsästi sohvaa, pappia ja oli aivan hengästynyt nopeasta kulustaan. Hänen korviinsa kuului väkijoukon sihinää ja muutamia ääneen lausuttuja sanoja. Hän painoi alas silmänsä, astui kynnyksen poikki, mutta pysähtyi huoneessa kynnyksen viereen.

Rippi ja synninpäästö olivat päättyneet. Katerina Ivanovna astui uudelleen miehensä kuolinvuoteen ääreen. Pappi peräytyi ja aikoi ennen poislähtöään vielä lausua jokusen lohdutuksen sanan Katerina Ivanovnalta.

— Mutta mikä tulee neuvokseni näitten keralla? keskeytti Katerina Ivanovna hänet suuttuneena ja julkeasti, osottaen pikkulapsia.

— Jumala on armelias, toivokaa kaikkivaltiaan apua! lausui pappi.

— Niin, se on kyllä hyvä!... Armelias — meille ei vain!

— Tuollainen on syntiä, syntiä, rouvani! huomautti pappi päätään puistaen.

— Ja tämä, eikö tämä ehkä ole syntiä! vastasi Katerina Ivanovna osottaen kuolevaa.

— Ehkä suvaitsevat ne, jotka tahtomattaan ovat syypäät tähän, ainakin korvata osan teidän tappiostanne...

— Te ette ymmärrä minua! huusi Katerina Ivanovna suuttuneena hänelle — mitä siinä on korvaamista? Hänhän oli juovuksissa ja lankesi itse hevosen jalkoihin! Mitä tuloja! Mitään tuloja ei hänen puoleltaan ollut koskaan puhuttakaan, ainoastaan surua ja kurjuutta. Tuo juoppolallihan on juonut kaikki! Hän on varastanut meiltä ja laahannut kaikki kapakkaan, hän on antanut lapsilleni ja omalle elämälleni kuoliniskun kapakassa! Jumalan kiitos, että hän kuolee! Nyt toivon menettävämme edes jotakin kärsimyksistämme.

— Täytyy antaa anteeksi kuolinhetkellä; mitä nyt sanoitte, on syntiä, rouvani; moiset sanat ovat syntiä!

Katerina Ivanovna alkoi hoitaa sairasta, antoi hänelle juotavaa, kuivasi hien ja veren hänen päästään, oikaisi pääpatjan ja puhui sillä välin papin kanssa, silloin tällöin vain kääntyen hänen puoleensa. Mutta nyt hän äkkiä huudahti melkein suunniltaan epätoivosta:

— Ah, isäseni! Pelkkiä sanoja, tyhjiä sanoja! Antaa anteeksi!... Siinä, kas siinä, ellei hän olisi murskaantunut, olisi hän tänään tullut juovuksissa kotiin, hänellä on vain yksi paita ja sekin on jo rääsyinä, hän olisi silloin heittäytynyt sohvalle ja nukkunut siinä kuin tukki, mutta minä olisin saanut solkuttaa vettä aina aamunnousuun pestessäni hänen ja lasten kuluneita liinavaatteita, kuivatessani niitä ikkunan edessä ja sitten paikatessani ja korjatessani niitä aamun sarasteessa, siinä olisi ollut minun yöni! Kannattaako silloin vielä puhua anteeksiannosta! Eikö siinä jo ole anteeksiantoa!

Tavaton kamala yskä keskeytti hänen sanansa. Hän sylki nenäliinaansa ja piti sitä papin silmien edessä samalla painaen toista kättään kirvelevää rintaansa vasten. Nenäliina oli märkänä verestä.

Pappi painoi päänsä alas puhumatta sanaakaan.

Marmeladov kamppaili kuoleman kanssa; hän ei kääntänyt silmiään Katerina Ivanovnasta, joka taas oli kumartunut hänen ylitsensä. Marmeladov mieli sanoa vielä jotakin Katerina Ivanovnalle, alkoipa myös vaivaloisesti kieltään liikuttaa ja sai sanotuksi joitakuuta epäselviä sanoja; mutta Katerina Ivanovna, joka oli ymmärtänyt, että miehensä aikoi pyytää häneltä anteeksi, lausui hänelle tylästi:

— Vaikene vain! Ei tarvita!... Minä tiedän jo, mitä mielit sanoa!

Ja sairas vaikeni; nyt osuivat hänen harhailevat silmänsä ovipuoleen ja hän tunsi Sonjan...

Hän ei ollut huomannut häntä ennen, sillä tyttö seisoj varjossa.

— Kuka se on? Kuka se on? lausui hän vihdojn käheällä, hengästyneellä äänellä, mitä rauhattomimman näkösenä ja osottaen silmillään ovea, jonka ääressä Sonja oli, sekä tahtoen kohottautua.

— Makaa hiljaa! huusi Katerina Ivanovna hänelle.

Mutta uskomattomasti ponnistaen onnistui hänen nojautua toista kättään vastaan. Hän tuijotti hetken hurjasti tyttärensä, ikäänkuin tuntematta häntä. Hän ei ollut vielä koskaan nähnyt Sonjaa moisissa pukimissa. Nyt ensi kerran näki hän hänet alennettuna, turmeltuna, huutavan räikeästi puettuna ja häpeisenä — ikäänkuin kärsivällisesti odottamassa sitä hetkeä, jolloin hänen vuoronsa tulisi jättää hyvästi kuolevalle isälleen. Hänen kasvoistaan saattoi lukea loppumatonta kärsimistä.

— Sonja! Tyttäreni! Anna anteeksi! huusi Marmeladov aikoen ojentaa kätensä häntä kohti, mutta hän menetti tukensa, joutui pois tasapainosta ja putosi sohvalta pää edellä lattialle. Juostiin apuun, hän nostettiin ja pantiin uudelleen sohvalle, mutta hän teki jo kuolemaa. Sonja huudahti, juoksi hänen luokseen, syleili häntä ja pyörtyi. Marmeladov kuoli tyttärensä käsiin.

— Vihdoinkin hän on saavuttanut päämääränsä! huudahti Katerina Ivanovna katsellen miehensä ruumista. — Mutta mitä nyt? Miten saan hänet hautaan? Ja mistä saan pienokaisille ruokaa huomenna?

Raskolnikov astui Katerina Ivanovnan luo.

— Katerina Ivanovna, alkoi hän, — viime viikolla kertoi miesvainajanne minulle koko entisen elämänsä kaikkine yksityiskohtineen. Minä vakuutan teille, että hän puhui teistä haaveellisella kunnioituksella. — Siitä illasta saakka, jolloin sain tietää, miten hän rakasti teitä kaikkia ja miten hän erityisesti rakasti ja kunnioitti teitä, Katerina Ivanovna, onnettomasta heikkoudestaan huolimatta, siitä illasta saakka olimme me ystävät... Suvaitkaa siis minun nyt ... auttaa . . . tehdä ystävä-vainajalleni viimeinen palvelus. Kas tässä ... on kaksikymmentä ruplaa ... jos teillä on mitään apua ... niin ... minä ... sanalla sanoen, minä palaan aivan varmasti ... tulen jo ehkä huomenna... Hyvästi!

Hän kiiruhti ulos tunkeutuen joukon läpi; mutta portaissa kohtasi hän äkkiä Nikodin Fomitshin, joka myös oli saanut kuulla onnettomuudesta ja itse henkilökohtaisesti halusi tavata henkilöt. Vaikkakaan he eivät olleet nähneet toisiaan sitten kuin polisikonttorissa, tunsi Nikodin Fomitsh hänet kuitenkin heti ensi silmäyksellä.

— Ah, oletteko te täällä? kysyi hän.

— Hän on kuollut, vastasi Raskolnikov. — Lääkäri oli täällä, pappi myös, aivan kuin tulikin. Älkää saattako tuota vaimoraukkaa kovin levottomaksi, hänellä on hinkuyskä... Tehän olette hyvä ihminen, tiedänhän minä sen... lisäsi hän pilkallisesti katsellen häntä suoraan silmiin.

— Mutta miten te olettekaan tahrautunut vereen, huomautti Nikodin Fomitsh, joka kynttilän valossa näki muutamia vereksiä veren jälkiä Raskolnikovin liivillä.

— Niin, minä olen tahrautunut ... minä olen vallan täynnä verta!... lausui Raskolnikov omituisella äänenpainolla, nauroi sitten, nyökäytti päätään ja läksi portaita alas.

Hän kulki vitkalleen, kuumemaisen liikutettuna ja ollenkaan aavistamatta hänelle äsken auenneen täyden ja mahtavan elämän synnyttämää uutta, syvää tunnetta. Tätä tunnetta voi hän verrata siihen, mitä kuolemaantuomittu tuntee äkkiä ja odottamatta tullessaan armahdetuksi. Keskellä portaita tapasi pappi hänet kotiin mennessään. Raskolnikov antoi hänen kulkea ohitsensa ja he erosivat vajajeten toisistaan. Päästyään sitten viimeisille askelille, kuuli hän äkkiä nopeita askeleita takaansa; joku koetti saavuttaa häntä. Se oli Polenka; hän juoksi hänen jälkeensä ja huusi: "Kuulkaa, kuulkaa!"

Raskolnikov kääntyi. Tyttö oli pysähtynyt porrasta ylemmäs, aivan suoraan hänen eteensä. Pihalta

tunkeutui sinne heikko valo. Raskolnikov voi erottaa lapsen pienet, laihat, mutta rakastettavat kasvot, jotka hymyilivät hänelle ja katselivat häntä lapsellisella ilolla. Hänellä oli asiaa, mikä varmasti miellytti häntä itseään.

— Kuulkaa, mikä teidän nimenne on ... ja, missä te asutte? kysyi hän nopeasti ja läähättävällä äänellä.

Raskolnikov laski molemmat kätensä tytön olkapäille ja katseli häntä kuin olisi häntä kohdannut — hän ei itsekään tiennyt mikä.

— Kuka on teidät lähettänyt?

— Sisar Sonja minut lähetti, vastasi tyttö yhä edelleen ilosesti hymyillen.

— Sitä minä juuri ajattelin, että sisar Sonja teidät lähetti...

— Äiti on myös lähettänyt minut. Kun sisar Sonja lähetti minut, tuli äiti myös paikalle ja sanoi: "Juokse nopeasti, Polenka!"

— Pidätkö sisar Sonjasta?

— Minä pidän hänestä enemmän kuin kaikista muista! vastasi tyttö omituisen päättäväisesti, ja hänen hymyilynsä muuttui vakavemmaksi.

— Voisitteko pitää minustakin?

Vastauksen asemasta näki hän, miten tytön pikku kasvot lähenivät häntä ja miten uhkuvat huulet naivisti ojentuivat suuteloa varten.

Äkkiä syleili Raskolnikovia laihat kädet ja puristivat häntä kiinteästi, sangen kiinteästi; pikku pää nojasi hänen ohimoaan vastaan, ja lapsi itki hiljaa, kasvot häneen nojaavina.

— Minä voin niin pahoin isän tähden! lausui hän hetken kuluttua, nostaen itkeytyneet kasvonsa ja kuivaten kyyneleensä.

— Nyt tapahtuu niin useita onnettomuuksia yhtä aikaa! lisäsi hän tuo omituinen, vakava ilme kasvoillaan, jota lapset toisinaan tapaavat käyttäjä mieliessään esiintyä vanhempien lailla.

— Pitikö isä paljon teistä?

— Lidotshkasta hän piti enemmän kuin muista, lausui tyttö vakavasti, — syystä että hän oli niin pieni ja niin sairalainen; hän toi Lidotshkalle aina tullessaan namusia, mutta meitä opetti hän lukemaan, opettipa hän minulle kielioppiakin ja uskontoa, lisäsi hän arvokkaasti. — Äiti ei tosin sanonut siitä mitään, mutta me kyllä tiesimme, että hän siitä oli mielissään, ja isä tiesi sen myös; äiti myös opettaa minulle ranskaa, sillä minulla on jo aika saada jotakin sivistystä.

— Osaatteko te myös rukoilla?

— Kyllä, tietysti me osaamme, jo kauvan sitten; minä olen jo suuri ja siksi rukoilen minä yksinäni, mutta Kolja (Nikolai) ja Lidotshka rukoilevat äidin kanssa; ensin he lukevat Jumalan äidin rukouksen ja sitten vielä rukouksen: "Herra Jumala, anna anteeksi ja siunaa toinen isämme"; sillä ensimmäinen isämme on jo kuollut ja tämä on toinen; mutta me rukoilemme ensimmäisenkin puolesta.

— Poletshka, minun nimeni on Rodion, rukoile myös minun puolestani; sano vain: "ja Herran orjan, Rodionin puolesta"... Ei enempää.

— Kyllä minä rukoilen puolestanne niin kauvan kuin minä elän, sanoi tyttö kiihkeästi; hän hymyili taas, heittäytyen Raskolnikovin kaulaan ja painaen häntä kiihkeästi rintaansa vasten.

Raskolnikov sanoi hänelle nimensä ja osotteensa ja lupasi varmasti palata seuraavana päivänä. Tyttö palasi ylös, vallan ihastuneena häneen. Kello kävi yhdettätoista Raskolnikovin astuessa kadulle. Viisi minuuttia myöhemmin seisoivat hän sillalla aivan samalla paikalla, mistä nainen aikasemmin oli heittäytynyt veteen.

— Kas niin! sanoi hän päättävästi ja juhlallisesti. — Pois harhanäöt, pois tuska, pois kaikki aivohäiriöt!... Onhan toki elämääkin! Enkö ehkä olekaan nyt elänyt? Elämäni ei ole kuollutta tämän vanhan naisen parissa!... Jumala lahjoittakoon hänelle taivaan valtakunnan ja sitten olemme valmiit, äiti hyvä! Laittaudu lepoon! Nyt alkaa järjen ja valon ... tahdon ja voimien valtakunta ... ja sittenpä näemme! Koettakaammepa kerrankin voimiamme! lisäsi hän kehottavasti ikäänkuin kääntyen jotakin pimeään voimaa vastaan... — Ja minä olin jo antautua!...

"... Heikko olen vielä tällä hetkellä, mutta ... minusta tuntuu siltä kuin olisi sairaus jo hävinnyt. Minä kyllä tiesin sen katoavan äsken ulos tullessani. Mutta Patshinkovin talohan, totta vieköön, on tästä vain parin askeleen päässä. Luonnollisesti menen minä nyt Rasumihinin luokse, vaikka hän asui kauvempanakin ... hän voittakoon siten vetonsa! Häinkin ilostuu; ja jos hän alkaisi pitää hauskaa minun kustannuksellani ... ei se tee mitään. Mutta voimia, voimia minä tarvitsen; ilman voimia en kykene mihinkään; mutta fyysistä voimaa saa vain tahdonvoiman avulla — sitä he eivät tiedä", lisäsi hän ylpeästi ja itsetietoisesti ja kulki, vaikka vielä vaivoin voi päästä, sillan yli. Hänen ylpeytensä ja itsetietoisuutensa kasvoivat huomattavasti, jo seuraavana hetkenä oli hän vallan toinen ihminen. Mitä oli tosiaan tapahtunut, mikä siinä määrin muutti hänet? Hän ei todenteolla itsekään sitä tiennyt; hänen kävi kuten sen, joka tarttuu oljenkorteen pelastuakseen; hänestä tuntui siltä kuin voisi hänkin vielä elää, ikäänkuin vielä olisi elämää, kuin ei hänen elämänsä vielä olisi kuollut yhdessä vanhuksen kera. Mutta ehkä oli hän myös kiiruhtanut tätä johtopäätöstä — mutta sitä ei hän nyt ajatellut.

"Ja Herran orjan, Rodionin, puolesta hän rukoilee", johtui hänen mieleensä äkkiä... "no, sehän voi ... joka tapauksessa!..." lisäsi hän nauraen itsekin poikamaiselle päähänpistolleen. Hän oli mitä paraimmassa mielentilassa.

Rasumihinin hän löysi pian; Potshinkovin talossa tunnettiin jo uusi vuokralainen ja portinvartija osotti hänelle heti tien. Jo ennenkuin hän oli päässyt puoliväliin portaita, saattoi hän kuulla melun ja suuremman seuran vilkkaan keskustelun. Porrastoon johtava ovi oli auki; saattoi kuulla riitaa ja vilkasta keskustelua. Rasumihinin huone oli jotenkin suuri ja siellä oli noin viisitoista henkilöä. Raskolnikov pysähtyi ulommaiseen huoneeseen. Täällä lautaseinän takana askarteli kaksi emännän palvelustyttöä kahden, suuren keittiön, lautasten ja vatieen kera, joissa oli kylmiä ruokia ja piirakoita. Raskolnikov kutsutti Rasumihinin puheilleen; tämä ihastui ikihyväksi nähdessään hänet; jo ensi silmäyksellä saattoi huomata, että hän oli juonut tavattoman paljon ja vaikka hän ei koskaan juonut itseään juovuksiin, ei hän silti ollut kaukana moisesta tilasta tällä kerralla.

— Kuule, sanoi Raskolnikov, — olen vain tullut sanomaan sinulle, että sinä olet voittanut vetosi ja ettei kukaan todellakaan tiedä, mitä jollekin voi tapahtua. Mutta sisään en voi tulla, sillä olen niin väsyksissä että olen kaatua. Ja hyvää iltaa nyt ja hyvästi. Mutta tule luokseni huomenna!...

— Tiedätkö mitä, minä seuraan sinua! Kun sinä itse sanot olevasi väsyksissä niin että...

— Entä vieraasi? Mikä tappurapää se oli, joka aivan äsken katseli tänne?

— Häinkö? ... Piru sen tietäköön! Ehkä joku sedän tuttavista... Minä jätän sedän heidän pariinsa, hän on oivallinen ihminen; vahinko vain, ettet nyt voi tehdä hänen tuttavuuttaan. Muuten vieköön heidät vaikka piru! He eivät nyt kaipaa minua ja minusta tuntuisi suloiselta saada vilpastuttaa itseäni hieman; sillä sinä olet tullut sopivaan aikaan, veli hyvä, pari minuuttia vielä ja minä olisin, Jumala paratkoon alkanut käydä heidän kimppuunsa. He puhuvat kaikki senkin sekasotkua ... sinä et voi edes kuvitellakkaan, mitä hullutuksia ihmiset voivat sepustella! Mutta muuten, miksikä ei? Emmekö mekin ole puhuneet monta tyhmyyttä keskenämme? Puhukoot he nyt vain, ehkä he myöhemmin tekevät sitä vähemmän. Istuuduhan hetkeksi, minä kutsun Sosimovin tänne!

Sosimov kiirehti jotenkin nopeasti Raskolnikovin luo; hyvin saattoi huomata, että hän oli sangen utelias; mutta kasvonsa kirkastuivat heti.

— Nyt on heti mentävä vuoteelle! selitti hän päättävästi, katsellen nopeasti sairasta, — ja jos mahdollista, nautittava jotakin yöksi. Tahdotteko? Olen jo etukäteen pitänyt huolta jostakin ... pienestä pulverista.

— Kernaasti omasta puolestani vaikka kohta, vastasi Raskolnikov.

Pulveri nautittiin heti paikalla.

— Teetpä hyvin seurattessasi häntä, sanoi Sosimov Rasumihinille; —kyllähän näemme, millainen tila on huomenna; tänään ei se ole kovinkaan huono, aamupäivästä lähtien on tapahtunut suuri muutos. Oppia ikä kaikki!

— Tiedätkö, mitä Sosimov kuiskasi lähtiessämme? puheli Rasumihin heidän astuessaan kadulle. — Sanonpa sinulle kaikki kerrallaan, veli hyvä, sillä kaikki he ovat narreja! Sosimov antoi toimekseni puhella kanssasi matkalla ja saattaa sinut myös puhelemaan ja että minä sitten kertoisin kaikki hänelle ... hänellä on päähänpisto ... hän nimittäin uskoo ... sinä olet hullu tai ainakin sangen lähellä sitä. Ajattelehan moista! Ensiksi olet sinä kolme kertaa järkevempi häntä; toiseksi voit sylkeä kaikelle hänen puheelleen, ellet ole hullu; ja kolmanneksi on tuo lihamöhkäle, jonka erikoisalana todellisuudessa on kirurgia, nyt alkanut tutkia mielisairauksia, ja mitä sinuun tulee, on tämänpäiväinen keskustelu Sametovin kera saattanut hänet täydellisesti uskomaan ettei sinun laitasi ole vallan hyvä.

— Onko Sametov kertonut sinulle kaikki?

— Kyllä, kaikki, ja siinä hän teki hyvin. Nyt minä käsitan kaikki täydelleen, Sametov myös... No, sanalla sanoen, Rodja, ... seikka on se ... minä olen nyt hieman juovuksissa ... mutta eihän siitä haittaa ... seikka on se, että tuo ajatus ... sinä käsität minut? ... että sinä todella sait heidät purasemaan ... käsitätkö? Mutta kukaan heistä ei rohjennut lausua sitä ääneensä, koska se sentään olisi ollut liian tyhmää; mutta kun he vihdoinkin saivat käsiinsä tuon maalarin, silloin särkyi saippuakupla ja koko hullutus haihtui savuna tuuleen. Mutta miksi ovat he myös sellaisia aaseja? Minä hieman rökitin Sametovia siinä tilaisuudessa ... mutta se jääköön meidän salaisuudeksemme, veli hyvä; minä pyydän, ettet anna hänen ollenkaan huomata, että asia on sinulla selvillä; hän on arkatuntoinen, olen huomannut. Tuo Ilja Petrovitsh todellisuudessa oli syypää, kaikkeen! hän käytti silloin polisikonttoorissa voimattomuuttasi hyväksensä, mutta hän on myöhemmin hävennyt menettelyään, sen tiedän...

Raskolnikov kuunteli himokkaasti. Rasumihin löpisi kaikki juovuspäissään.

— Minä pyörriin silloin, syystä että siellä oli niin kuuma ja että siellä oli niin inhoittava öljyvärin löyhkä, sanoi Raskolnikov.

— Sitä ei sinun tarvitse selittää! Eipä siinä väri yksin ollut syynä: jo kuukausi sitten aiheutti se aivotulehduksen, sen voi Sosimov todistaa. Mutta siitä ei sinulla voi olla käsitystäkään, miten tuo poika on nolattu! Hän sanoo etten minä ole tuon ihmisen pikkusormenkaan arvonen ... hän tarkoittaa sinua! Hän on toisinaan, veli hyvä, hyvätunteinen. Mutta tämänpäiväinen opetus Kristallipalatsissa, se oli jotakin erinomaista! Sinä et ehkä tiedä, että saatoit hänet alussa sellaiseen tuskaan, että hän oli vähällä saada halvauksen? Sinähän pakotit hänet melkein pä uskomaan tuota hullutusta ja sitten ikäänkuin näytit kieleksi hänelle: "No, oletko nyt kuullut?" — Se oli oivallista! Hän on nyt aivan nolattu, aivan masennettu! Jumal'auta, se oli erinomaista, aivan oikein heille! Vahinko vain, etten minä ollut mukana. Hän nyt vallan kaihosin sinua. Porfyrius haluaa myös tutustua sinuun.

— Vai niin ... hänkin... Mutta miksi ovat he jo luulleet minua hulluksi?

— Niin, näetkö, ei aivan hulluksi. Näyttää siltä kuin olisin jo puhunut liiaksi sinulle, veli hyvä... Sosimov oli nimittäin jo ennen kiinnittänyt huomiotaan siihen, että ainoastaan tämä seikka sinua huvitti; nyt se on selvillä, miksi; nyt, kun tunnemme kaikki seikat ... miten kaikki sillä kertaa suututti sinua ja kietoutui sairauteesi... Olen nyt hieman juovuksissa, veli hyvä, mutta hänellä on nyt, piru vieköön, omat ajatuksensa ... sanon vain sinulle, että hän on antautunut tutkimaan mielisairauksia. Mutta sinähän voit sylkeä moiselle...

He vaikenivat molemmat hetken ajan.

— Kuule, Rasumihin, alkoi Raskolnikov, — tahdonpa sanoa sinulle jotakin; olin äsken erään kuolleen, virkamiehen luona, joka äsken kuoli ... annoin pois kaikki rahani ... ja sitäpaitsi suuteli minua äsken eräs olento, joka, vaikkakin oli tappanut jonkun ... sanalla sanoen ... näin siellä toisenkin olennon ... hänellä oli tulipunainen sulka ... sitäpaitsi en enään tiedä, mitä sanon; olen sangen heikko, tue minua nyt ... kas, siinäpä portaatin ovat...

— Miten sinun laitasi on? Miten sinä voit? kysyi Rasumihin pelästyneenä.

— Pääni pyörii, mutta ei se ole se; tunnen itseni niin raskasmieliseksi, niin synkkämieliseksi, aivan kuin nainen ... se on toden totta! — Kas, mitä se on? Katso, katso!

— Mitä?

— Etkö sinä näe? Huoneessani on tulta, näetkö, raosta...

He olivat viimeisen edellisellä portaalla emännän huoneustossa ja, siitä voi tosiaan nähdä, että Raskolnikovin huoneessa oli tulta.

— Omituista!... Ehkä Nastasja on siellä? huomautti Rasumihin.

— Hän ei ole siellä koskaan tähän aikaan, hän on jo sitäpaitsi kauvan nukkunut; mutta ... samapa tuo!... Hyvästi!

— Mikä sinun on? Minä tietysti seuraan sinua, niin menemme kahtesin!...

— Minä kyllä tiedän, että me menemme yhdessä, mutta minä tahtoisin mielelläni pusertaa kättäsi tässä ja lausua sinulle jäähyväiset. No, ojenna minulle kätesi, hyvästi!

— Miten sinun laitasi on, Rodja?

— Ei mitään ... tule vain, saat olla todistajana...

He kulkivat portaita ylös ja Rasumihin kummasteli, eikö Sosimov lopultakin voinut olla oikeassa. — "Ah, minä olen vain saattanut hänet puheillani rauhattomaksi!" mutisi hän itsekseen. Äkkiä lähetessään ovea kuulivat he ääniä huoneesta.

— Niin ... mitä se mahtaa olla? huudahti Rasumihin.

Raskolnikov oli ensimmäisenä oven ääressä, hän tempasi sen sepposen selälleen ja seisoikin kiinni kasvanut kynnyksellä.

Äiti ja sisar olivat sohvalta ja olivat odottaneet häntä jo puolitoista tuntia. Mistä se johtuikaan, että hän oli kaikkein vähimmin odottanut heitä, ollenkaan ajattelematta heitä, vaikka hän juuri tänään oli saanut tietää, että he olivat lähteneet matkalle, että he voivat tulla joka hetkenä! Odotellessaan, olivat he kyselleet Nastasjaa. Hän seisoikin vielä heidän edessään ja hän oli heille kertonut kaikki, kaikki pienemmätkin yksityisyydet. He pelästyivät tavattomasti saadessaan kuulla, että Raskolnikov oli juossut tiehensä tänään ja Nastasjan kertoessa hänen houreitaan. "Jumala paratkoon, mitä hänestä on mahtanutkaan tulla!" Molemmat itkivät, molempia painoi surun ja huolten taakka tänä puolentoista tunnin odotusaikana.

Ilohuuto tervehti Raskolnikovin tuloa. Molemmat kiiruhtivat häntä vastaan. Mutta hän seisoikin eloton; äkinäinen kamala muisto iski häneen kuin salaman isku. Hänen kätensä eivät kohonneet syleilyyn. Hänellä ei ollut voimia siihen. Äiti ja sisar painoivat häntä sydäntään vastaan, suutelivat häntä, nauroivat, itkivät... Hän astui askeleen, horjui ... ja vaipui tainnoksissa maahan.

Kauhua, huutoja, valitushuutoja, voivottelua!... Rasumihin, joka seisoikin kynnyksellä, syöksyi huoneeseen, otti sairaan voimakkaille käsilleen ja laski hänet seuraavana hetkenä sohvalle.

— Ei se merkitse mitään, ei merkitse kerrassaan mitään! huusi hän äidille ja sisarelle. — Se on vain pyörtymys, vain pikkuseikka! Lääkäri sanoi aivan äskettäin, että hän oli paljon parempi, melkein pä terve! Tuokaa vettä! No, kas nyt hän jo tointuu, hänhän on jo taas tullut tajuihinsa!

Rasumihin tarttui Dunetshkan käteen, mutta niin, että oli miltei kääntää sen sijoiltaan, ja taivutti häntä että hän näkisi, että Raskolnikov jo oli tajuissaan. Äiti ja sisar katselivat kiitollisina Rasumihinia aivan kuin tunnettua; hehän olivat jo kuulleet Nastasjalta, mitä tämä "ketterä, nuori mies", kuten Pulcheria Alexandrovna Raskolnikov samana iltana kutsui häntä luottavasti keskustellessaan Dunjan kera, oli ollut heidän Rodjalleen hänen sairautensa aikana.

KOLMAS OSA.

I.

Raskolnikov nousi ja istuutui sohvalle.

Hän viittasi heikosti Rasumihinille että tämä lopettaisi sen sekalaisen ja kiihkeän lohdutusperusteitten tulvan, minkä tämä oli suunnannut hänen äitiinsä ja sisarensa, otti molempain kätet omiinsa ja katseli vajajeten heitä kumpaakin vuoroonsa. Äiti pelkäsi hänen katsettaan. Siinä katseessa kuvastui voimakas kärsimyksen tunne sekä samalla jotakin kivettyntä, melkein pä mieletöntä. Pulcheria Alexandrovna alkoi itkeä.

Avdotja Romanovna oli kalpea, hänen kätensä vapisi veljen kädessä.

— Menkää kotiinne ... hänen kerallaan, lausui Raskolnikov värisevällä, heikolla äänellä samalla osottaen Rasumihinia, — huomenna, kaikki huomenna... Kouvanko sitten tulitte?

— Tulimme illalla, Rodja, vastasi Pulcheria Alexandrovna; — juna myöhästyi paljon. Mutta, Rodja, nyt en minä lähde luotasi mistään hinnasta! Minä jään tänne yöksi...

— Älkää kiusatko minua! sanoi Raskolnikov viitaten kädellään pois päin.

— Minä jään hänen luokseen! huudahti Rasumihin. — En jätä häntä hetkeksikään ... piru heidät periköön, jotka ovat siellä kotonani, he saavat suuttua niin pahasti kuin tahtovat. Setäni saa olla heidän arvosensa.

— Miten voinkaan kiittää teitä! alkoi Pulcheria Alexandrovna uudelleen, puristaen Rasumihinin kättä; mutta Raskolnikov keskeytti hänet taas:

— Minä en voi, en voi! toisti hän hermostuneen kärsimättömästi. —Älkää nyt kiusatko minua! Siinä on tarpeeksi, kun menette tiehenne... En voi enää...

— Lähtekäämme, äiti; menkäämme huoneesta pois edes hetkeksi, kuiskasi pelästynyt Dunja; — me tapamme hänet, ettekö näe?

— Enkö saa edes kertaakaan katsoa häntä kunnollisesti kolmen pitkän vuoden kuluttua? sanoi Pulcheria Alexandrovna itkien.

— Odottakaa vähän, sanoi Raskolnikov uudelleen, — te saatte minut vallan sekasin; kohta pyörii koko pääni... Oletteko nähneet Lushinin?

— Emme, Rodja, mutta hän tietää, että me olemme tulleet. Me olemme kuulleet, että Pietari Petrovitsh oli niin ystävällinen ja kävi tänään luonasi, lisäsi Pulcheria Alexandrovna jotenkin arasti.

— Niin ... hän oli niin ystävällinen .. Dunja, minä sanoin Lushinille heittäväni hänet alas portaista ... ja että hän menisi helvettiin...

— Rodja, mitä olet tehnyt? Sinä olet varmaankin ... ethän tahtone sanoa... huudahti Pulcheria Alexandrovna pelästyneenä, mutta vaikeni katsellen Dunjaan.

Avdotja Romanovna katseli veljeään tarkkaavasti ja odotti, mitä tulisi jatkoksi. Nastasja oli kertonut heille kiistasta niin laajasti kuin hän oli ymmärtänyt ja osannut esittää. He kärsivät molemmat paljon tästä epätietoisuudesta ja odotuksesta.

— Dunja, jatkoi Raskolnikov voimiaan ponnistellen, — minä en pidä tästä naimiskaupasta ja siksi saat sinä karkottaa Lushinin, jo ensi sanoja puhuessasi hänen kanssansa, huomenna. Minä en enää tahdo nähdä häntä, enkä myös kuulla hänestä mitään!

— Jumalani! huudahti Pulcheria Alexandrovna.

— Ajattele, mitä sanot, veliseni, sanoi Avdotja Romanovna tulisesti, mutta hillitsi itsensä heti. — Sinä et nyt ehkä täysin kykene ... sinä olet väsyksissä, sanoi hän lempeästi.

— Sinä luulet minun hourailevan? En, sitä en tee ... sinä menet naimisiin tuon Lushinin kanssa ainoastaan minun tähteni, mutta minä en tahdo ottaa vastaan mitään uhria. Ja siksi sinä kirjoitat hänelle huomenna ja purat siteesi ... huomenna varhain haluan lukea, mitä olet kirjottanut ja sillä hyvä!

— Sitä en minä voi! huudahti loukattu tyttö. — Millä oikeudella...

— Dunetshka, sinäkin olet niin tulinen, älä sano mitään enää ... etkö sinä näe... sanoi pelästynyt äiti koettaen rauhottaa Dunjaa. — Ah, lähtekäämme mieluummin.

— Hän hourii! huudahti Rasumihin, joka ei vieläkään ollut vallan selvä. — Miten hän muuten uskaltaisi?... Huomenna ovat kaikki nuo hullutukset tipotiessään... Mutta tänään ajoi hän hänet todella ovesta ulos, se on totta. No, ja toinen suuttui ... mutta lopuksi sai hän kuitenkin laittautua tiehensä häntä koipien välissä.

— Se on siis totta?

— Me tapaamme huomenna, veliseni, sanoi Dunja säälivästi, — tule, äiti ... hyvästi, Rodja!

— Kuule, sisar! huusi Raskolnikov kooten viimeiset voimansa. — Minä en puhu pyörryksissä. Tämä naiminen ... on alhainen teko. Vaikkakin minä olen lurjus, niin et sinä silti saa yhtä meistä ... olkoonpa niinkin, että minä olen arvoton ... mutta en suostu siihen, että sisarestani tulee samallinen. Joko minä tai Lushin ... menkää nyt!...

— Sinä olet varmaankin tullut hulluksi, senkin itsevaltiaksi! raivosi Rasumihin. Mutta Raskolnikov ei

vastannut, ehkei voinutkaan enää vastata. Hän laskeutui sohvalle ja kääntyi vallan väsyneenä seinään päin. Avdotja Romanovna katseli tarkkaavasti, hänen mustat silmänsä salamoivat; Rasumihin vavahti tämän silmäyksensä edessä. Pulcheria Alexandrovna seiso siinä kuin halvauksen saaneena.

— Minä en voi mitenkään lähteä täältä! kuiskasi hän Rasumihinille. —Minä jään tänne ... tavalla tai toisella. Tahdotteko saattaa Dunjan kotiin?

— Te turmelette koko asian! vastasi Rasumihin kuiskaten ja liikuttuna. — Menkäämme ainakin portaille. Nastasja, valoa! Minä vannon teille, sanoi hän oven takana vielä puoleksi kuiskaten, — että hän hetki sitten oli hyökätä meidän, minun ja lääkärin, kimppuun! Ymmärrätkö ... lääkärinkin! Ja tämä pelasti itsensä ainoastaan pois lähtemällä. Mutta minä menin tänne alas pitääkseni häntä silmällä, mutta sillävälän hän pukeusi ja juoksi käsistämme. Jos te nyt enemmän hääritte hänen kanssaan, kykenee hän yöllä juoksemaan tiehensä ja saattamaan jotakin pahaa itselleen...

— Ah, mitä te puhutte!

— Avdotja Romanovnan on myös mahdotonta olla yksinään noissa kalustetuissa huoneissa. Ajatelkaa, mikä talo se on! Olisipa tuo lurjus, Pietari Petrovitsh, voinut vuokrata teille paremmankin asunnon ... muuten sanon teille, että olen hieman juovuksissa ... ja siksi olen niin hävytön; mutta älkää siitä huoliko...

— Mutta minäpä menen tämän emännän luo ja pyydän hänen suomaan minulle ja Dunjalle jokin nurkka täksi yöksi, sanoi Pulcheria Alexandrovna itsepäisesti. — En voi antaa hänen olla yksinään, sitä en voi.

He seisoivat portailla aivan emännän oven edustalla; Nastasja seiso porrasta korkeammalla ja näytti heille valoa. Rasumihin oli sangen liikuttu; äsken saattaessaan Raskolnikovia kotiin oli hän vielä aivan terve ja ilonen, huolimatta siitä suuresta juoma-aineitten paljoudesta, jonka hän oli nauttinut. Mutta hänen nykyinen tilansa oli melkein tajuttomuutta ... hänestä tuntui siltä kuin olisi nyt kaikki minkä hän oli tähän asti juonut, vielä kerran noussut hänen päähänsä kaksi kertaa voimakkaampana. Hän piti molempia naisia kädestä, esitti heille kaikellaisia mahdollisia järkisyitä ja jotta he panisivat sitä suuremman painon hänen sanoilleen, puristi hän jotain sanoessaan heidän käsiään niin että oli miltei musertaa ne kuin ruuvipuristimessa. Hän melkein nieli Avdotja Romanovnan katseillaan vähääkään ujostelematta. Tämän tästä tempoivat he kivistäviä käsiään hänen suurista, luisevista kápälistään, mutta hän ei huomannut, miksi he sitä tekivät, vaan tarttui niihin entistään lujemmin. Jos he olisivat tällä hetkellä pyytäneet häntä heittäytymään pää edellä portaista alas tehdäkseen heille siten palveluksen, olisi hän tehnyt sen viivyttelämättä ja vastarinnatta. Pulcheria Alexandrovna huomasi heti, huolimatta huolistaan Rodjan tähden, että tuo nuori mies oli liian kiihkeä ja että hän puristi hänen kättään kovasti. Mutta koska Rasumihin oli hänen mielestään pitänyt huolta heistä kuin jokin jätti, ei hän ollut kiinnittävinään huomiotaan hänen mahtavaan olemukseensa. Avdotja Romanovna tuns samaa huolta Rodjan tähden kuin äiti, mutta vaikkakaan hän ei ollut pelkuri luonnostaan, synnyttivät Rasumihinin silmät, joissa paloi hurja tuli, silti hänessä sellaisen pelon ja kauhistuksen, että ainoastaan se horjumaton luottamus häneen, minkä Nastasjan kertomus oli synnyttänyt, pidätti häntä juoksemasta tiehensä ja ottamasta äitiä kerallaan. Hän ymmärsi sitä paitsi, ettei hän ennättäisi paeta Rasumihin käsistä. Kymmenen minuutin kuluttua oli hän jo hieman rauhottunut. Rasumihin taisi nimittäin, epänormalista tilastaan huolimatta, saattaa heidät käsittämään olosuhteet ja he ymmärsivät heti, kenen kanssa he olivat tekemisissä.

— Emännänkö luo? Mahdotonta ... tyhmyksiä! vastasi hän Pulcheria Alexandrovnalle päättävästi. — Vaikka olisitte kymmenen kertaa hänen äitinsä ... niin saatte hänet raivoon, jos te jääte tänne, ja hitto silloin tietäköön mitä voi tapahtua! Kuulkaa nyt, mitä minä teen. Nastasja jää hetkeksi hänen luokseen ja minä saatan teidät kotiinne, sillä te ette voi yksin kulkea kadulla tähän aikaan yöstä. Siinä suhteessa on Pietarissamme ... mutta se riittääköön! Sitten juoksen minä heti takasin tänne ja annan teille kunniasanani kautta neljännestunnin kuluttua tiedon siitä, miten hänen laitansa on, nukkuuko hän, j.n.e. Sitten, kuuletteko, juoksen minä kotiin ... siellä kotona on vieraita ja he ovat kaikki juovuksissa ... noudan Sosimovin, lääkärin, joka hoitaa häntä ... hän ei koskaan juovu ... laahaan hänet kanssani tänne Rodjan luo ja palaan sitten heti teidän luoksenne. Te saatte siis kaksi kertaa tietoja tunnin kuluessa ... ja lisäksi lääkäriltä; te ymmärrätte, lääkäriltä itseltään, ei yksistään minulta! Jos asianlaita olisi huono, niin vannon saattavani teidät takasin tänne, mutta jos se on hyvä, niin tulee teidän paneutua levolle. Minä vietän koko yön etehisessä, jottei hän huomaisi mitään; Sosimovin annan sitävastoin nukkua emännän asunnossa koko yön, jotta hän olisi aina saatavana. Kumman tarpeessa te paremmin uskotte hänen olevan, teidänkö vai lääkärin? Joka tapauksessa on kai lääkäri hyödyllisin, eikö totta? Menkäämme siis nyt kotiin! Emännän luo ette voi päästä; minä ehkä voisin, mutta ette te, hän ei laskisi teitä sisään, syystä että ... no, syystä että hän on tyhmä. Hän olisi mustasukkanen teille, Avdotja Romanovna sekä myös teille ... mutta aivan varmasti Avdotja Romanovnalle; hänellä on sangen oikullinen luonne!... Mutta ... minä olen myös niin tyhmä ... jättäkäämme tämä! Tulkaa nyt! Luotatteko

minuun?... Luotatteko minuun, vai ettekö?

— Lähtekäämme, äiti, sanoi Avdotja Romanovna, — hän pitää lupauksensa. Hän on jo kerran ennen pelastanut veli Rodjan hengen; ja jos lääkäri todella suostuu olemaan täällä yötä, mikä voi olla parempaa?

— Niin, niin ... te ... te ymmärrätte minua, syystä että te olette ... enkeli! huudahti Rasumihin ihastuneena. — Lähtekäämme. Nastasja, lähde heti ylös hänen luokseen ja jää sinne kynttilöinesi. Neljäntuonnikin kuluttua olen täällä takasin...

Pulcheria Alexandrovna ei tosin ollut vielä vallon vakuutettu, mutta hän ei enää estellyt enempää. Rasumihin tarjosi heille molemmille käsivartensa ja veti heidät portaita alas. Äiti epäili kuitenkin vielä... "Vaikkakin hän on hyvä ja reipas, voiko hän tosiaan pitää lupauksensa?... Moisessa tilassa?..."

— Ah ... minä ymmärrän, te luulette syystä että olen tällaisessa mielentilassa! keskeytti Rasumihin hänet ajatuksissaan aivan kuin hän olisi arvannut, mitä Pulcheria Alexandrovna ajatteli, samalla ottaen pitkin säärineen sellaisia askeleita, että naiset vaivoin voivat seurata häntä, mitä hän ei muuten ollenkaan huomannut.

— Tyhmyyksiä! Se on, minä olen niin juovuksissa kuin renttu; älkää siitä huoliko; se ei johdu siitä, että olen juonut ... vasta teidät nähdessäni kohosi höyry päähän... Mutta mitä minuun tulee, älkää siitä surua kantako; minä sanon, etten ole teidän arvosenne ... en ole vähimmälläkään tavalla teidän arvosenne! Saatettuani teidät kotiin kaadan heti pari sangollista vettä niskaani tämän kanavan kohdalla ja sitten olen taas selvä. Jospa te tietäisitte, miten paljon minä pidän teistä kummastakin ... älkää naurako, älkää suuttuko minulle! Minun puolestani saatte suuttua kaikille muille, minulle ette vain; minä olen Rodjan ystävä, olen siis myös teidän ystäväne. Sanonpa teille ... minä aavistin sitä ... jo edellisenä vuonna, eräänä hetkenä ... muuten ... minulla ei ole ollut aavistustakaan, tähän olette ilmestyneet niin äkkiä kuin taivaasta! Minä en tietystikään voi nukkua koko yönä... Tuo Sosimov pelkäsi että hänestä voisi tulla hullu ... siksi ei häntä saa suuttua...

— Mutta mitä te sanotte? huudahti äiti.

— Onko lääkäri tosiaan sanonut niin? kysyi Avdotja Romanovna pelästyneenä.

— Hän sen on sanonut mutta se ei ole totta, se ei ole ollenkaan totta. Antoipa hän Rodjalle lääkettäkin, hieman pulveria, minä näin sen itse ... ja sitten tulitte te kaikki?... voi! Jospa olisitte tulleet huomenna sen sijaan! Se oli hyvä, että ainakin läksimme tiehemme! Tunniin kuluttua antaa Sosimov itse teille tietoja. Hän ei ole juovuksissa!... Silloin en minäkään enää ole sitä... Miksi joiukaan minä noin rajusti! Sen tein siitä syystä, että alkoivat riidellä kanssani ... senkin kirotut ihmiset! Minä olin jo vannonut olevani kiistelemättä kenenkään kanssa!... Millaisia tyhmyyksiä he esittävätkin!... Olimmepa vähällä ruveta tukkanuottasillekin. Setäni jäi kotiin, hän saa olla isäntänä... Ajatelkaahan, he puolustivat yksilön täydellistä persoonattomuutta ja pitivät sitä korkeimpana ihanteenaan. Ihmisen tulee olla mahdollisimman vähän alkuperäinen, olla mahdollisimman vähän kaltaisensa. He pitivät sitä suurimpana edistysaskeleena. Jospa heidän puheensa edes olisivat olleet heidän omia ajatuksiaan, mutta...

— Kuulkaa, keskeytti Pulcheria Alexandrovna, mutta se saattoi hänet vain kiihkeämmäksi.

— Niin, mitä te luulettekaan! huudahti Rasumihin vielä kuuluvammin. — te kai luulette, että minä kiivastuin, vain siksi että toiset rähisivät? Tyhmyyttä ... minä pidänkin siitä, että puhutaan hieman tuuleen. Puhuminen ja valehteleminen ovat ihmisen ainoa etuoikeus, se on se ainoa seikka, joka nostaa hänet muita korkeammalle. Se joka valehtelee, lähentelee totuutta! Minä olen ihminen ... sillä minä valehtelen. En ole koskaan lausunut yhtä ainoatakaan totuutta ilman että olisin sitä ennen valehdellut neljätoista, viisitoista kertaa ... ja se on jossain määrin kiitettävääkin. Mutta me emme osaa valehdella itsenäisesti, alkuperäisesti! Sen, joka valehtelee minulle, tulee tehdä se omalla tavallaan, ja minä suutelen häntä silloin siitä. Itsenäinen, alkuperäinen vale on joka tapauksessa parempi kuin vieras, matkittu totuus. Ensimmäisessä tapauksessa on puhuja ainakin ihminen, jälkimmäisessä tapauksessa korkeintaan papukaija. Totuuteen tulemme kuitenkin vihdoinkin ... kunhan ei vaan ajeta karille elämässä ... siitä on esimerkkejä. No, mitä olemme me tosiaan nyt? Me olemme kaikki, kaikki poikkeuksetta ... tieteeseen, kehitykseen, ajatuskykyyn, keksintöihin, ihanteisiin, toivomuksiin, vapaamielisyyteen, järkevyyteen, kokemukseen ja kaikkeen muuhun nähden ... vain ensi luokalla, valmistavalla luokalla. Meitä huvittaa leikkiä toisen järjellä ... kaivautua siihen! Eikö niin ole asian laita? Enkö ole oikeassa? huudahti Rasumihin pudistellen ja puristellen molempien naisien käsiä. — Eikö totta?

— Ah, Jumalani ... sitä en tiedä, sanoi Pulcheria Alexandrovna parka.

— Kyllä, kyllä ... vaikkakaan en ole vallon samaa mieltä kanssanne, lisäsi Avdotja Romanovna

vakavasti, mutta oli äkkiä pakotettu huudahtamaan ääneensä, sillä niin kovasti oli Rasumihin tällä kerralla puristanut hänen kättään.

— Kyllä? Te sanotte kyllä? No, silloin olette te ... te olette... huudahti Rasumihin ihastuneena, — kaiken hyvän, kaiken puhtaan, kaiken järjen — ja kaiken täydellisyyden lähde! Antakaa minulle kätenne, antakaa se minulle ... te myös, tahdon suudella käsiänne tässä, heti, polvillani!

Ja hän polvistui kadulle, joka onneksi oli väestä tyhjä.

— Lopettakaa toki!... Tehkää hyvin, mitä Te teette? huudahti Pulcheria Alexandrovna vallan suunniltaan joutuneena.

— Nouskaa, nouskaa! sanoi Dunja hymyillen, mutta kuitenkin hieman rauhattomana.

— Sitä en tee mistään hinnasta ennenkuin oijennatte minulle kätenne. Kas niin, nyt on hyvä, nyt minä nousen ja jatkamme matkaa. Minä olen onneton hutilus, minä en ole teidän arvosenne, minä olen juovuksissa ... minä häpeän ... en minä ole kyllin arvokas pitämään teistä ... mutta notkistamaan polviani ... se on jokaisen velvollisuus, ellei hän vielä ole täydellinen lurjus. Ja minä olen notkistanut polveni!... Tuossa on talo, jossa tulette asumaan... Rodion oli todellakin oikeassa heittäessään ulos Pietari Petrovitshin ... sillä, miten on hän rojhennut vuokrata teille asunnon täällä? Sehän on skandali! Tiedättekö, kutka täällä tapaavat asua? Ja te olette hänen morsionsa? No, silloinpa sanon teille, että... Teidän sulhasenne — on lurjus!

— Kuulkaahan, herra Rasumihin, te unohdatte... alkoi Pulcheria Alexandrovna.

— Aivan oikein, te olette oikeassa, minä unohdin ... minä häpeän! sekaantui Rasumihin katuvaaisena hänen puheeseensa... — Mutta ... mutta ... te ette saa suuttua siitä syystä että minä sen sanoin! Sillä minä puhun avomielisesti, enkä ollenkaan siitä syystä ... hm!... Se oli katalaa! Sanalla sanoen, en sen vuoksi että minä olen ... hm, no, oli miten oli, minä en viitsi sanoa sitä... Mutta me tunsimme heti hänen sisään astuessaan, ettei hän kuulunut meidän piiriimme. Ei ollenkaan sen vuoksi että hän oli antanut parturin kähertää tukkansa, ei myöskään sen vuoksi, että hän niin kiireesti koetti saattaa järkensä lyhdyn loistamaan meille, vaan sen vuoksi, että hän on vakoilija, keinottelija, siksi että hän on juutalainen, teeskentelijä, senhän voi huomata hänestä. Te ehkä luulette, että hän on viisas? Ei, narri hän on, oikea narri! No, ja sellainen mies kelpaisi Teille? Ah, Jumalani!... Näettekö, hyvät naiset, sanoi hän pysähtyen portaille ... — joskin kaikki ne, jotka tällä hetkellä ovat minun kotonani, ovat juovuksissa, niin ovat he kuitenkin järkevää väkeä kaikki; ja joskin me hieman valetelemme ... sillä minä valehtelen myös ... niin valetelemme kuitenkin itsemme lopulta totuuteen, sillä me olemme hyvällä ja jalolla tiellä. Joskin olen töykeästi esiintynyt poikiani kohtaan ... niin kunnioitan heitä kumminkin; pidämpä vielä Sametovistakin, jota en kuitenkaan kunnioita ... hän on vielä nuori nousukas! Niin, vieläpä tuosta päälurjus Sosimovistskin, sillä ... hän on rehellinen ja ymmärtää asiansa... Mutta tämä riittäköön siitä, tahdotteko antaa anteeksi? minulle, mitä olen sanonut? Annatteko minulle anteeksi? Onko se varmaa? No, tulkaahan sitten. Tämän käytävän minä tunnen, olen ollut täällä ennenkin — juuri tässä numero kolmessa tapahtui eräs häväistysjuttu... Mutta missä on teidän huoneenne, mikä on sen numero? Numero kahdeksan? Kas niin, pankaa ovi säppiin, älkää laskeko ketään sisään. Neljännestunnin kuluttua tuon tietoja ja sitten puolen tunnin päästä tulen Sosimovin kera; saattepa nähdä miten minä kiiruhdan; hyvästi!

— Jumalani, Dunetshka, mihinkä kaikki tämä johtaa? sanoi Pulcheria Alexandrovna kääntyen levottomasti tyttärensä puoleen.

— Rauhoittukaa, äitiseni, vastasi Dunja riisuen hatun ja viitan yltään. — Itse Jumala on lähettänyt meille tämän miehen, vaikkakin hän on tullut suoraan juomarikoplasta. Häneen voi luottaa, sen vakuutan sinulle. Eikö hän ole jo tehnyt paljoa Rodjan hyväksi?

— Ah, Dunetshka, Jumala tietäköön, tulleeko hän takasin! Miten annoin hänen viekotella itseäni lähtemään sieltä... Sitä en olisi voinut ajatella, että tapaisin hänet tällaisena, en, sitä en olisi tehnyt! Miten vihanen hän oli — aivan kuin tulomme olisi ollut hänelle vastenmielinen...

Kyöneleet pulpahtivat hänen silmiinsä.

— Ei, sitä se ei ollut ollenkaan, äiti. Te ette häntä kylliksi tarkannut, itkitte vain kaiken aikaa. Hän on vielä sängen hajamielinen ja hermostunut vaikean sairautensa vuoksi ... siinä kaikki!

— Ah, tätä sairautta! Mitenkä se päättynee?... Ja miten hän puhui sinulle, Dunja! sanoi äiti katsoen tytärtään arasti silmiin aivan kuin arvataksaan hänen ajatuksiaan. Muuten hän oli jo osaksi lohdutettu sillä, että Dunja itse alkoi puolustaa veljeään ja antoi luultavasti hänelle anteeksi. — Minä olen varma siitä, että hän on toisella mielellä huomenna, lisäsi hän tutkiakseen tytärtään enemmän.

— Mutta minä olen vakuutettu siitä, että hän sanoo vallan samaa huomenna ... hänestä, sanoi Avdotja Romanovna; ja äiti tyytyi siihen, sillä hän pelkäsi puhua seikkaperäisemmin tästä asiasta. Dunja syleili ja suuteli häntä ja vajajen painoi äiti tyttärensä sydämellisesti rintaansa vastaan. Sitten hän istuutui ja odotti levottomasti Rasumihinin paluuta; silloin tällöin hän salaa katseli tytärtään, joka käveli ajatuksiinsa vaipuneena ja kädet ristissä edes ja takaisin lattialla. Tämä tällainen käveleminen oli ominaista Avdotja Romanovnalle ja varoi tarkasti sekottamasta häntä ajatuksissaan.

Rasumihin oli luonnollisesti naurettava äkinäisen, juovuksissa Avdotja Romanovnaa kohtaan syntyneen kiintymyksensä vuoksi, mutta kun tarkasteli jälkimäistä, etenkin kun hän nyt käveli huolestuneena ja ajatuksiinsa vaipuneena edes ja takasin, voi Rasumihinille ehkä antaa anteeksi, lukuunottamatta hänen humalaista tilaansa.

Avdotja Romanovna oli silmään pistävä kaunotar ... korkea, hyväkasvuinen, voimakas ja itsetietoinen ... mikä osottausi hänen kaikissa liikkeissään siten mitenkään vähentämättä niitten pehmeyttä ja sulavuutta. Hänen kasvonsa olivat veljen kaltaset, häntä voi hyvällä syyllä kutsua kaunottareksi. Hänellä oli tummanruskea tukka, hieman vaaleampi kuin veljen, hänen silmänsä olivat melkein mustat, tuliset, ylpeät, mutta silloin tällöin joinakin hetkinä tavattoman hyväntahtoiset. Vaikka hän oli kalpea, ei hän silti näyttänyt ollenkaan sairaaloiselta, hänen kasvonsa päin vastoin säteilivät terveyttä. Hänen suunsa oli jotenkin pieni, terve, punanen alahuuli oli hieman eteenpäin pistävä kuten leukakin ... ainoa epäsäännöllisyys näissä sopusointuisissa kasvoissa; siitä syystä niillä olikin omituinen, hieman ylpeähkö leima. Kasvonilme oli mieltäväinen ja enemmän vakava kuin ilonen. Mutta miten erinomaisesti somistikaan hymy tai nuorekas, ilonen, vapaa nauru näitä kasvoja! Sangen helposti selitettävissä oli se, että kuumaaverinen, avonainen, naivi, rehellinen, tavattoman suuri ja juopunut Rasumihin, joka ei koskaan ennen ollut nähnyt moista, ensi hetkenä menetti järkensä. Huomattava on myös se seikka, että hän näki Avdotja Romanovnan hetkenä, jolloin veljensä näkemisen ilo vielä enemmän kaunisti hänen piirteitään. Perästä päin Rasumihin huomasi, miten hänen ylähuulensa värisi veljen tylyn puheen johdosta ... ja hän ei voinut vastustaa kauvempaa.

Juovuspäissään löperrellessään, että Raskolnikovin emäntä, Praskovja Pavlovna tulisi mustasukkaseksi sekä Avdotja Romanovnalle että myös Pulcheria Alexandrovnalle, ei hän ollut kovinkaan väärässä vaikka viimeksi mainittu oli jo kolmenviidettä vuoden vanha; hänen kasvoillaan oli vielä jälkiä varhasemmasta kauneudesta, ja hän näytti paljon nuoremalta. Asian laita on usein sellainen naisiin nähden, jotka ovat säilyttäneet sielun jaloutensa, tunteensa, terveyden, ja sydämen lämpönsä nuoruusvuosien kuluttuakin. Tahdomme tässä vain ohimennen huomauttaa, että tämä on ylipäänsä ainoa keino säilyttää kauneutensa vanhempaankin ikään. Hänen tukkansa tosin alkoi harmaantua ja ohuuntua, muutamia pieniä ryppyjä oli jo kauvan sitten muodostunut silmien ympärille; suru ja huolet olivat tehneet hänen poskensa ontoiksi ja sisään painuneiksi, mutta silti olivat hänen kasvonsa vielä kauniit. Hän oli Dunetshkan peilikuva, ainoastaan kaksikymmentä vuotta vanhempana ja uupuen piirrettä alahuulessa, joka ei ollut niin esiinpistävä. Pulcheria Alexandrovna oli sangen tuntehikas, mutta ei sentimentalinen; hän oli arka ja myöntäväinen, mutta vain jossakin määrin; hän voi myöntyä paljon suostua paljoo, vieläpä vastustaa vakaumustaan, mutta hän ei silti mennyt koskaan erään määrätyn rajan yli, eikä mikään mahti maailmassa voinut saada häntä menemään sen yli tai kieltämään perusteitaan.

Tasan kahdenkymmenen minuutin kuluttua siitä kuin Rasumihin läksi heidän luotaan naputettiin heidän ovelleen kaksi kertaa nopeasti, mutta hiljaa; hän oli palannut.

— Minulla ei ole aikaa tulla sisään, sanoi hän nopeasti oven auvettua. — Hän nukkuu sangen hyvin, levollisesti ja syvästi, Jumala suokoon hänen nukkua siten kymmenen tuntia. Nastasja on hänen luonaan; olen käskenyt hänen pysyä siellä siksi kunnes palajan. Nyt vien minä sinne Sosimovin, hän sitten antaa teille tietoja ja sitten voitte laskeutua levolle, olette kai tavattoman väsyksissä...

Hän kiiruhti siitä käytävää poispäin.

— Miten reipas ... ja oivallinen nuori mies; lausui Pulcheria Alexandrovna ilosta säteillen.

— Hän näyttää todellakin olevan sangen kelpo ihminen! sanoi Avdotja Romanovna kiihkeästi ja alkoi uudelleen kävellä lattiaa edes ja takasin.

Noin tunnin kuluttua siitä kuului taas askelia käytävästä ja taas koputettiin ovelle. Molemmat naiset luottivat tällä kertaa Rasumihinin lupaukseen, ja hän olikin todella ottanut Sosimovin kanssaan. Tämä oli heti suostunut jättämään seuran ja lähtemään Raskolnikovin luo, mutta naisten luo ei hän alussa mitenkään tahtonut tulla, sillä hän ei uskonut juopuneen Rasumihinin vakuutuksia. Hänen itserakkautensa tuli kuitenkin pian tyydytetyksi, ja tunsipa hän tyydytystään nähdessään, että naiset tosiaan odottivat hänen tuomiotaan kuin orakelin vastausta. Hän jäi tasan kymmeneksi minutiksi heidän luokseen ja hänen onnistui täydelleen rauhoittaa Pulcheria Alexandrovna. Hän puhui heille syvällä

osanotolla, mutta oli lyhytsananen ja vakava, aivan kuin seitsemänkymmenvuotias lääkäri jossakin tärkeässä neuvottelussa. Hän ei sanonut ainoatakaan sanaa, joka ei olisi koskenut sitä asiaa, mikä oli hänet saattanut tänne, eikä lausunut pienintäkään toivomusta siihen suuntaan, että haluaisi päästä mihinkään läheisempään tai uskottavampaan suhteeseen äidin ja tyttären kera. Hänen sisään astuessaan pisti Avdotja Romanovnan häikäisevä kauneus hänen silmänsä, mutta hän teki voitavansa salatakseensa häneltä tämän vaikutuksen ja hän kohdisti sanansa yksistään Pulcheria Alexandrovnaan. Tämän hän teki tuntiessaan jotakin sisäistä mielihyvää. Hän sanoi sairaasta, että hän piti hänen nykyistä tilaansa sangen tyydyttävänä. Hänen havaintojensa mukaan oli sairauden alkujuurena — lukuunottamatta niitä aineellisissa suhteissa vaikeita olosuhteita, joissa potilas viime kuukautena oli ollut jotkin moraaliset syyt, se olisi niin sanoaksemme useitten sekaantuneitten moralisten ja aineellisten syyten, levottomuuden, surun, huolten, joittenkin aatteitten, tuotanto... j.n.e. Huomatessaan, että Avdotja Romanovna erityisen tarkkaavasti kuunteli häntä, alkoi hän esittää tämän aineen yksityisseikkoja. Pulcheria Alexandrovnan suruisaan ja kiihkeään kysymykseen hänen epäilemänsä mahdollisen mielenhäiriönsä johdosta vastasi hän levollisesti ja peittelemättä nauraen ivanaurua, sanoen, että hänen sanojaan oli liioteltu, että sairaalle tosiaan tuntui olevan omituinen päähänpisto, jotakin, joka muistutti jonkunlaista monomaniaa ... että hän, Sosimov, parailaan tutki tätä tavattoman mieltäkiinnittävää osaa lääketieteestä ... että kuitenkin oli otettava huomioon sairaan kuumeinen tila ja hänen tajuttomuutensa, jota oli kestänyt melkein tähän päivään saakka ... että hänen sukulaistensa tulo sitä paitsi vaikuttaisi virkistävästi häneen, vahvistaen ja huvittaen häntä ... "edellyttäen, että vältetään uusia, erinomaisia mielenliikutyksiä"... lisäsi hän merkittävästi. Sitten hän nousi, sanoi hyvästit erinomaisen kohteliaasti ja läksi tyytyväisenä käyntiinsä ja vielä enemmän itseensä, äidin siunausten ja sydämellisten kiitosten seuraamana ja käden pudistuksen onnellistuttamana, minkä sisar antoi hänelle ilman että hän otti alkua siihen.

— Kaiken muun säästämme huomiseksi; nyt panemme maata! lisäsi Rasumihin lähtien pois Sosimovin kera. — Huomenna tulen luoksenne niin varhain kuin mahdollista antaakseni teille tietoja.

— Miten ihastuttava tyttö Avdotja Romanovna tosiaan on! sanoi Sosimov heidän tultuaan kadulle.

— Ihastuttava? Sanotko ihastuttava? ulvoi Rasumihin, syöksyen Sosimovin kimppuun ja tarttuen häntä kurkkuun. — Jos sinä koskaan ... ymmärrätkö? Ymmärrätkö minua? huusi hän pitäen häntä kauluksesta, puistellen häntä ja painaen häntä seinää vastaan... Kuuletko?

— Päästähän toki minut, sinä juopunut piru! huudahti Sosimov koettaen työntää häntä luotaan. Kun toinen oli päästänyt, katseli hän häntä tarkkaavasti ja pyrskähti sitten äänekkääseen nauruun. Rasumihin antoi käsiensä riippua ja seiso i hänen edessään syvästi ja vakavasti miettien.

— Se on totta ... minä olen aasi! sanoi hän näyttäen niin synkältä kuin myrskypilvi, — mutta sinä ... sinä olet myös...

— Ei, veikkoseni, en minä, en aivan. Minä en laske päähäni tuollaisia tyhmyyksiä.

He kulkivat vajeten edelleen ja vasta saavuttuaan Raskolnikovin asuntoon, keskeytti Rasumihin hiljaisuuden.

— Kuule, sanoi hän Sosimoville, — sinä olet oivallinen poika, mutta huolimatta sinun muista huonoista ominaisuuksistasi, olet sinä myös irstas ja sitä mitä suurimmassa määrässä ... sen tiedän. Sinä olet hermostunut raukka, sinä olet oikullinen, alat lihota, etkä voi kieltäytyä mistään ... ja sitä minä kutsun katalaksi, sillä se johtaa kataluuteen. Sinä olet niin häväissyt itsesi, etten ollenkaan voi käsittää, että sinä kaikesta tästä huolimatta voit olla hyvä lääkäri, joka olet valmis uhrautumaankin toisten puolesta ... lääkäri ... joka nukkuu haahkanuntuvilla ja nousee vuoteelta keskellä yötä, kun sairaut tarvitsevat häntä! Korkeintaan kolmen vuoden päästä et sinä anna häiritä yön lepoasi! No, piru sen vieköön, siitä ei ole nyt puhetta, vaan siitä, haluatko nukkua yön Pashenkan asunnossa, olen suurella vaivalla saanut hänet myöntymään ... minä nukun kyökissä; te siis olette tilaisuudessa tutustumaan tarkemmin toisiinne, vaan ei niin, kuin sinä luulet. Ei jälkeäkään...

— Enhän minä mitään tarkotakaan!...

— Näetkö, veikkoseni, täällä tapaht häpeää, hiljaisuutta, myöntöväisyyttä ja mitä jäykkäniskasinta siveyttä ... ja huolimatta tästä kaikesta ... huokauksista ja välttelyistä ... hän on niin pehmeä kuin vaha! Vapauta minut hänestä kaikkein maailman pirujen tähden! Hän on niin tunteellinen! Minä korvaan sen sinulle, korvaan sen elollani ja sielullani.

Sosimov nauroi täyttä kurkkua entistään äänekkäämmin. — Kas, miten kiihkeä sinä olet! Miten minä sitten menettelen hänen kanssaan?

— Minä vakuutan sinulle, ettei sinulla ole suurta vaivaa hänen kanssaan. Puhu vain paljon, yhtä ja toista, mitä tahansa mieleesi johtuneekin, istuudu hänen viereensä ja puhu. Sinähän olet lääkäri, ala

kysymällä hänen terveyttään. Minä vannon, ettet sinä sitä kadu. Hänellä on myös piano ... minä rämpytän hieman, kuten tiedät; minä soitin aito venäläisen laulun: "Kuumien kyynelten peittämänä" — hän pitää paljon aito venäläisistä lauluista — no, juuri sillä laululla se alkoi; sinähän olet taitava pianonsoittaja, oikea Rubinstein. Minä vakuutan, ettet sinä sitä kadu.

— Mutta oletko antanut hänelle mitään lupausta, tai ehkä allekirjoitustasi? Ethän vain ole mahtanut tehdä hänelle avioliittolupausta?

— En, tietystikään en, en mitään sellaista! Hän ei ole sitä lajia!
Tshebanov aikoi myös...

— No, anna hänen mennä!

— Ei, se ei sovi,

— Miksi ei?

— Asianlaita on nyt vain sellainen; sanalla sanoen, se ei sovi; siinä on ollut erikoinen vetovoima...

— Mutta miksi olet sitten vetänyt häntä luoksesi?

— Ah, minä en ole ollenkaan vetänyt häntä luokseni, minä olen ehkä itse tullut vedetyksi, tyhmydestä; hänestä on saman tekevää, oletko se sinä vai minä, kunhan vain joku istuu hänen vieressään ja huokaa. Mistä tahansa puhutkaan hänelle, vaikkapa matematikastakin, integralilaskuista esimerkiksi, ei se merkitse mitään; se ei ole, herra paratkoon, leikkiä, vaan täyttää totta, hänestä on vallan saman tekevää, hän vain tahtoo katsella sinua ja huoata, vaikkapa kokonaisen vuoden läpeensä. Minä olen muun muassa puhunut hänelle Preussin hallitsijasuvusta kaksi kokonaista päivää (mahdotontahan on keksiä aina uusia puheenaineita) ... hän kuunteli minua, huokasi ja hikosi! Ei vain sanakaan rakkaudesta ... hän on liian arka, tavattoman arka ... mutta sinun täytyy teeskennellä niin, että tuntuu olevan mahdotonta päästä eroon hänestä... Siinä on tarpeeksi. Hänen luonaan on sangen mukavaa, tuntuu vallan siltä kuin olisi kotonaan ... sinä voit siellä lukea, istua, maata, kirjoittaa ... vieläpä suudellakin voit häntä, mutta vain varovasti...

— No, mutta mitä minä hänestä hyödyn?

— Niin, sitä en osaa sinulle selittää oikein! Näetkö, te olette niin toistenne kaltaset, sinä ja hän! Minä olen ajatellut sinua jo ennenkin! Samaahan se on, tapahtuuko se aikaisemmin tai myöhemmin? Täällä, veliseni, on kaikki niin mukavaa ... ja ... eikä ainoastaan mukavaa, sinä oikein vaivut hyvinvointiin; tuntuu siltä kuin olisi maailman ääressä laivana, joka on ankkurissa; se on rauhallinen turvapaikka, joka on jotenkin maan keskipisteenä ... se on jotakin erinomaista verrattuna kaikellaisiin makeisiin pannukakkuihin, lihaviin kalapiirakoihin, iltateehen samovarin ääressä, hiljaa huokaaviin pehmeisiin turkkeihin ja lämpimiin istumapaikkoihin ... sinusta tuntuu kuin sinä olisit kuollut ja kuitenkin elävä ... molempien osien paraat puolet yhdistettyinä yhdeksi!... No, veikkoseni, nyt olen minä antanut sinulle jotakin oivallista ... nyt on aika panna maata! Kuulehan, minä herään yöllä toisinaan ja silloin minä nousem — ja menen hänen luokseen katsomaan miten hänen laitansa on. Mutta sitä kai ei tarvita, tyhmyyksiä, kaikkihan käy hyvin! Ei sinun tarvitse enää olla levoton —mutta jos tahdot, voit kuitenkin pistäytyä hänen luonaan. Jos huomaat jotakin, —että hänellä on kuume tai että hän hourii, niin herätä minut vain heti. Muuten ei kai mitään tapahtuneka...

II

Rasumihin heräsi seuraavana aamuna kello kahdeksan totisena ja huolestuneena. Monta uutta ennen aavistamatonta kysymystä ahdisti häntä, avattuaan silmänsä. Hän ei ollut koskaan ennen päivänsä siten alottanut. Hän muisti erittäin tarkasti, mitä hänelle oli tapahtunut edellisenä päivänä; hän käsitti että jotakin aivan tavatonta oli tapahtunut ja että hän oli saanut vaikutuksen, joka ei ollut yhtään niiden kaltainen, joita hän ennen oli tuntenut. Mutta samalla hän käsitti myöskin, ettei ollut vähintäkään toivoa siitä, että tuo mielikuva, joka oli tarttunut hänen päähänsä, koskaan toteutuisi; toivo siitä onnesta, jota hän tavoitti, näytti hänestä niin epäilyttävältä, että hän häpesi paljasta ajatustakin siitä ja koetti kiinnittää huomiotaan lähempiin huoliin ja tehtäviin, joita tuo kirottu eilispäivä oli tuonut mukanaan.

Eilispäivän muistoista, ahdisti häntä eniten se, että hän oli ollut niin "kurja ja ilkeä", tällä hän ei

tarkottanut ainoastaan päihtynyttä tilaansa, vaan erittäinkin sitä, että hän nuoren tytön läsnäollessa oli tuhmudesta, äkkipikaisesta mustasukkaisuudesta ja huomioon ottamatta hänen tunteitaan, hyökännyt hänen sulhoaan vastaan, vaikkei hän tarkoin tuntenut heidän keskinäisiä suhteitaan ja velvollisuuksiaan eikä itse miestä. Ja mikä oikeus hänellä sitäpaitsi oli tuomita tätä ihmistä niin kevytmielisesti ja pikaisesti? Kuka oli käskenyt hänen olemaan tuomarina? Ja oliko ajateltavissa, että olento sellainen kuin Avdotja Romanovna saattaisi heittäytyä kelvottomalle miehelle ainoastaan rahojen tähden. Miehen täytyi omata sisäistä arvoa. Sitä tuskin voidaan lukea hänen syykseen, että hän oli vuokrannut sellaisen asunnon morsiamelleen. Kuinka hän olisi voinut tietää, millainen huone oli? Hyi, kaikki oli niin halpamaista! Ja päihtymys, oliko se ehkä puolustus?... Ainoastaan tyhmä puolustus, joka yhä enemmän alensi häntä. Viinassa ... on totuus ja sentähden olikin koko totuus tullut samana päivänä, nimittäin koko hänen kateellisen sydämensä kurjuus. Sillä saattaisi kai hänen, Rasumihinin suhteen, olla puhetta niin mielettömästä toivosta? Mitä oli hän ... verrattuna sellaiseen tyttöön!... Hän, päihtynyt lavertelija ja rupattaja. Oliko niin kyynillinen ja naurettava yhteys yleensä ajateltavissa? Rasumihin punastui epätoivosta näitä miettiessään. Ja vihdoin muisti hän sanoneensa silloin kun he yhdessä eilen illalla seisoivat rappusilla, että emäntä tulisi mustasukkaiseksi Avdotja Romanovnalle ... se oli silloin aivan liian tuskastuttavaa. Täynnä raivoa iski hän nyrkkinsä kyökin lieteen, haavoitti kätensä ja särki kaakelin.

"Luonnollisesti ei näitä tyhmyyksiä saata tehdä olemattomiksi, enpä edes voi hyvittää sitä mitä olen rikkonut", jupisi hän itsekseen, "sitä ei kannata ajatella: nyt on minun ainoastaan näytettävä mykän osaa ja vaieten tehdä velvollisuuteni ... ei pyytää anteeksi ... eikä sanoa mitään ... kaikki, kaikki on mennyttä!"

Siitä huolimatta tarkasti hän pukuaan huolellisemmin kuin tavallisesti. Hänellä tosin ei ollut muita vaatteita pukea päälleen, ja jospa hänellä olisi ollutkin, niin hän ei niitä "innolla" olisi yleen pannut. Mutta ei missään tapauksessa käynyt päinsä näyttäytyä hävyttömänä, hänellä ei ollut mitään oikeutta loukata toisten tunteita sitä vähemmin, kun he tarvitsivat hänen apuaan ja itse kutsuivat hänet luokseen. Sentähden hän harjasi vaatteitaan niin huolellisesti kuin mahdollista, hänen liinavaatteensa olivatkin sitäpaitsi tavallisesti siistit, sillä kumminkin siinä suhteessa Rasumihinillä oli tapana pitää puhtautta silmällä.

Tällä kertaa peseytyi hän myöskin huolellisemmin... Nastasja sai tuoda hänelle vielä vähän suopaakin ... hän pesi tukkansa, kaulansa ja kätensä. Mutta kun tuli kysymys siitä ajaisiko hän partansa vai eikö, asetui hän itsepäisesti sitä vastaan: "Antaa sen olla miten se on, älkööt luulko, että ajaisin partani sen tähden ... ja sitä he aivan varmasti ajattelisivat. Ei mistään hinnasta!"

Hän, joka oli niin likainen ja kellaritapaan tottunut! Ja kaikesta tästä huolimatta piti hän itseänsä jotakuinkin kunnollisena ihmisenä ... no, oliko tässä sitten ylpeilemisen varaa? Jokaisen velvollisuushan oli olla kunnan ihminen ja vielä paljon suuremmassa määrässä kuin hän oli ... sillä hän tiesi, että oli saattanut itselleen räsitystä ... joskaan ei juuri häpeällistä! ... ja eikö hän jo usein ollut tuntenut halua, joka ... hm! Ja kaikki tämä olisi nyt saatava yhteen ajatuksen kanssa Avdotja Romanovnasta! "Helvetin tuuttiin kaikki! Nyt näytän vielä likaisemmalta, masentuneemmalta ja kärsivämmältä kuin muuten."

Hänen näin itsekseen puhuessa, tuli Sosimov, joka oli nukkunut Praskovja Pavlovan vierashuoneessa, hänen luokseen.

Hän aikoi nyt lähteä kotiin, mutta tahtoi nähdä ensin sairasta. Rasumihin kertoi hänen nukkuvan kuin tukin. Sosimov antoi käskyn, ettei häntä häirittäisi ennenkuin itse heräisi. Hän lupasi tulla taas kello yksitoista. — Mahtaneeko hän olla kotona kun palaan? lisäsi hän. Hitto vieköön kuinka saattaisi parantaa, kun ei ole valtaa sairaan yli. Tiedätkö sinä, aikooko hän lähteä heidän luokseen tahi aikovatko he tulla tänne?

— Luulen heidän tulevan tänne, vastasi Rasumihin, arvaten kysymyksen tarkoituksen, he luonnollisesti keskustelevat perheasioista. Minä lähden tieheni, mutta sinulla lääkärinä on luonnollisesti suurempi oikeus.

— En ole heidän riippi-isänsä, lähden heti tieheni, sitäpaitsi on minulla muutakin tehtävää.

— On seikka joka minua huolestuttaa, sanoi Rasumihin tuskallisesti — nimittäin, että minä liian paljon puhuin hänelle, kerroin hänelle hölynpölyä ... muun muassa, että sinä ... olit peloissasi siitä että hän tulisi hourupäiseksi.

— Sitähän sinä lörpöttelit myöskin naisille...

— Tiedän, että olin niin tuhma, lyö sentähden minua! Mutta sano minulle, uskoitko sinä itse niin myöskin?

— Tyhmyyksiä, sanon sinulle, sinähän itse olit kuvaillut häntä monomaniksi viedessäsi minut hänen

luokseen... No, ja eilen annoimme vielä enemmän ravintoa hänen aatteilleen keskustellessamme ... maalarista. Se oli muuten hauska aine, kun muistetaan, että se juuri oli yhteydessä hänen hullujen aatteittensa kanssa. Jospa olisin tietänyt, mitä oli tapahtunut sillä kertaa poliisikonttorissa, ja että ... sellainen lurjus oli uskaltanut solvata häntä epäluuloillaan! Hm ... en luonnollisesti olisi ryhtynyt hänen kanssaan keskusteluun. Näillä monomaneilla on omituinen kyky tehdä hyttysestä ... norsu, mielettöminkin asia tuntuu heistä mitä luotettavimmalta totuudelta... Mikäli minä käsitän, alkaa asia käydä minulle jotenkin selväksi, sen mukaan mitä Sametov on minulle kertonut. Muistelen erästä tapausta raskain mielin ... mies oli neljäkymmentä vuotta ... joka ei voinut sietää kahdeksan vuotiaan pojan ilkkumista pöydän ääressä ... vaan pisti hänet kuoliaaksi! Ja nyt täällä, tämä kohtausta ... hän ryysyissä, hävytön poliisiupseeri, tauti tulossa ... ja sellainen epäluulo! On ilmeistä, että tämän täytyi tehdä voimakkaan vaikutuksen paatuneeseen, rajattomasti kunniantuntoiseen luulosairaaseen. Täältä meidän on ehkä etsittävä taudin lähtökohta! Helvettiin sellaiset... Mutta apropos, tuo Sametov on todellakin miellyttävä poika; kaiken sen lorun, minkä hän eilen kertoi, olisi hän saanut jättää kertomatta ... sellainen lavertelija. — Kenelle hän siitä puhui? Minulle ja sinulle?

— Ja Porfyriukselle.

— No, jos Porfyriuskin on kuullut sen, mitähän se tekee?

— Mutta sano minulle, onko sinulla mitään vaikutusvaltaa heihin ... hänen äitiinsä ja sisarensa?

— He saavat olla sangen varovaisia hänen kanssaan tänään...

— He kyllä ymmärtävät toisensa, sanoi Rasumihin välinpitämättömästi.

— Mikähän se on, joka hänet on yllyttänyt Lushinia vastaan. Hän on varakas mies, eikä näytä olevan vastaan ... itsellään heillä tosin ei ole mitään, mitä?

— Kuinka pälkähtää päähäsi kysyä minulta sitä? huusi Rasumihin hänelle harmistuneena. — Kuinka saattaisiin tietää, onko heillä mitään vai ei? Kysy heiltä itseltään, ehkä sen silloin sanovat?...

— Hyi, olet välistä niin hullunkurinen! Tahi onko se vielä eilistä humalaa!... No, hyvästi, me tapamme! Kiitä puolestani Praskovja Pavlovnaa yösjasta. Hän oli itseensä sulkeutunut ja minun "hyvään huomeneeseeni," jonka hänelle oven kautta huusin, ei tullut mitään vastausta. Kello seitsemän hän nousi ja antoi tuoda samovarin kyökistä käytävän kautta. Minulla ei ollut onnea nähdä hänen kasvojaan...

Lyönnilleen kello yhdeksän astui Rasumihin naisten luo. He olivat jo kauvan kärsimättöminä odottaneet häntä ja olleet jalkeilla ennen kello seitsemää. Synkkänä kuin yö astui hän sisään, tervehti heitä moukkamaisesti ... ja suuttui luonnollisesti siitä. Mutta hän oli tehnyt laskunsa arvioimatta. Pulcheria Aleksandrovna ryntäsi häntä vastaan, tarttui hänen molempiin käsiinsä ja oli vähällä suudella niitä. Rasumihin katsoi neuvotonna Avdotja Romanovnaan, mutta myöskin hänen kasvoillaan väikkyi sellainen ystävyuden ilmaus, niin vilpityn ja hänelle odottamaton kunnioitus ... (ilkkuvien katseiden ja salatun halveksimisen asemasta, joita hän oli kuvitellut), että hän melkein olisi pitänyt siitä, jos hänet olisi otettu vastaan haukkumasanoin ... tämä saattoi hänet liian araksi. Olihan onneksi keskustelun aihe tietty ja hän kiiruhti käyttämään puheenvuoroa. Kuultuaan, ettei Rodja vielä ollut herännyt ja että kaikki oli kunnossa, selitti Pulcheria Aleksandrovna, että tämä oli hänelle sangen mieliksi, sillä hänellä oli vielä sangen paljon Rodjan kanssa keskusteltavaa. Odottaessaan Rasumihinia, eivät he vielä olleet juoneet teetänsä ja pyysivät häntä sentähden kanssansa juomaan.

Soitettiin ja tilattiin teetä likaiselta repaleiselta tarjoajalta, joka astui sisään. Pitkän odotuksen jälkeen tuotiin tee mitä likaisimmalla ja vastenmielisimmällä tavalla. Rasumihin seisojaksi jo valmiina mennäkseen ulos heidän isäntänsä kimppuun, mutta ajatteli Lushinia, vaiken, hämmästyti ja oli viimeksi sangen iloinen, kun Pulcheria Aleksandrovna valtasi kokonaan hänet kysymyksillään.

Kolmeneljännestunnin ajan vastasi hän keskeyttä heidän kysymyksiinsä ja hänen onnistui kertoa enemmän tai vähemmän tärkeitä tapaukset Rodion Romanovitshin viimeisiltä elämän vuosilta, mikäli ne olivat hänelle tunnetut. Keskustelu loppui laajaan kuvaukseen hänen taudistaan. Erityisesti siitä, joka välttämättömästi täytyi salata, jätti, hän kertomatta muun muassa kohtausten poliisikonttorissa seurauksineen. He kuuntelivat innokkaina hänen puhettaan. Mutta kun hän nyt jo luuli kertoneensa kaiken ja tyydyttäneensä kuulijansa, näytti siltä, että hän oli alun kertonut heille.

— Sanokaa minulle ... minä pyydän teitä, mitä luulette ... ah, suokaa anteeksi, enhän ensinkään muista nimeänne? kiirehti Pulcheria Aleksandrovna kysymään.

— Dimitri Prokofjitsh.

— Siis, Dimitri Prokofjitsh, tahtoisin niin mielelläni tietää ... kuinka ... mitä hän ajattelee ja aikoo, se

on ... ymmärtäkää minua oikein. Kuinka pitää minun sanoa, ilmaistakseni ajatukseni selvemmin: mistä hän pitää ja mistä hän ei pidä ... onko hän aina yhtä ärtyisä? Mitä toivomuksia ja ... mitä toiveita hänellä on ... jos niin voin sanoa? Mitkä vaikutukset häneen erittäin koskevat? Sanalla sanoen, tahtoisin mielelläni...

— Oi, äiti kuinka voisi ihminen yhdellä kertaa vastata tähän, sanoi Dunja.

— Voi, Jumalani, kuinka olisin voinut silloin uskoa, että saisin nähdä hänet moisessa tilassa, Dimitri Prokofjtsh.

— Se on hyvin luonnollista, vastasi tämä. — Minulla varmasti ei ole äitiä, mutta setä, joka tulee tänne joka vuosi ja melkein joka kerta sattuu niin, ettei hän tunne minua ... eipä edes ulkomuodosta, vaikkei hän olekaan tyhmä. Kolmen vuoden aikana, jonka te olette olleet erossa, on voinut tapahtua paljon; mitä sanotaan ... olen tuntenut Rodionin puolitoista vuotta. Hän on synkkämielinen, kopea, äreä ja ylpeä. Viime aikoina, ehkä ennenkin, hän on muuttunut epäileväksi ja synkkämieliseksi. Hän on ylpeä ja hyvä. Hän ei mielellään näytä tunteitaan, hän pitää parempana näyttelyä ankarana kuin esiintyä ystävällisin sanoin. Välistä hän taas ei ensinkään ole synkkämielinen, vaan jotenkin kylmä ja tunteeton, melkein armoton. On ikäänkuin kaksi vastakkaista luontoa vuoroonsa olisi hänessä voitolla. Usein hän on erittäin hiljainen, koskaan hänellä ei ole aikaa, tullaan aina sopimattomaan aikaan hänen luokseen, huolimatta siitä, että hän makaa aivan jouten toimittamatta mitään. Hän ei pidä ilkkumisesta, ei sentähden, että häneltä puuttuisi sukkeluutta, vaan pikemmin sentähden että hänellä ei ole aikaa sellaisiin poikamaisuuksiin. Jos hänelle jostakin puhutaan, ei hän kuuntele sitä loppuun. Mikä hetkeksi kaikkien toisten mieltä kiinnittää, se luonnollisesti ei liikuta häntä. Hän pitää itseään hyvin suuressa arvossa ja, kuten näyttää, ei syyttä ollenkaan. No, mitä vielä sanoisin?... Toivon että tulonne tekee häneen hyvän vaikutuksen.

— Jumala suokoon niin tapahtua! lausui Pulcheria Aleksandrovna, masentuneena siitä luonteenkuvauksesta, jonka Rasumihin oli hänen pojastaan antanut.

Vihdoin uskalsi Rasumihin lähemmin katsoa Avdotja Romanovnaa. Keskustellessaan äidin kanssa, oli hän rohjennut luoda ainoastaan aran katseen häneen. Avdotja Romanovna oli välistä istunut pöydän ääressä tahi tarkkaavana kuunnellut keskustelua, senjälkeen hän oli noussut ja tapansa mukaan käynyt edestakaisin lattialla kädet ristissä. Hänen huulensa olivat lujasti yhteenpuristetut, kasvoillaan oli ajatteleva ilme. Ainoastaan silloin tällöin hän teki kysymyksen. Rasumihin saattoi molempien naisten puvuista ja muistakin tuntomerkeistä päätätä, että he elivät köyhissä oloissa. Jos Avdotja Romanovna olisi ollut puettuna kuningattaren tavoin, ei hän ensinkään olisi pelännyt häntä. Mutta nyt, kun hän oli huonosti puettuna, ehkä juuri heidän kurjan asemansa tähden, oli hän huolestunut joka sanasta, joka liikkeestä, ja se luonnollisestikin oli hyvin masentavaa henkilölle, jolla kaiken päälliseksi oli sangen vähän itseluottamusta.

— Te olette kertonut minulle monta hauskaa piirrettä veljeni luonteesta ... ja olette olleet, näyttää minusta, aivan puolueeton. Se on hyvä. Alussa luulin teidän katselleen häntä kunnioituksella, sanoi Avdotja Romanovna — Se näyttää minusta myöskin olevan oikein, että hänellä olisi naisolento luonaan, lisäksi hän ajattelevasti.

— Siitä en ole sanaakaan sanonut, sitäpaitsi on kyllä mahdollista, että teillä on oikein, mutta...

— Mitä?

— Hänhän ei rakasta ketään ... ehkei tule koskaan rakastamaan, sanoi Rasumihin välinpitämättömänä.

— Tahdotteko sanoa, ettei hänellä ole kykyä rakastaa?

— Tiedätte kai hyvin, Avdotja Romanovna, että teillä ja veljellänne kaikessa on ihmeteltävää yhtäläisyyttä!... puuttui Rasumihin äkkiä sanomaan, mutta samassa hän muisti, mitä äsken oli veljestä sanonut; hän punastui ja tuli sangen neuvottomaksi. Avdotja Romanovna ei voinut olla ääneensä nauramatta.

— Te molemmat erehdyitte Rodjan suhteen, sanoi Pulcheria Aleksandrovna vähän mairekkaasti.

— En puhu hänestä, Dunetshka, sellaisena, jona hän nyt on. Mitä Pietari Petrovitsh kirjoittaa kirjeessään ... ja mitä me myös olemme luulleet ... ei ehkä ensinkään ole oikein. Mutta ette voi kuvailla, Dimitri Prokofjtsh, niin haaveellinen, tahi kuinka sitä sanoisin, kuinka muuttuvainen hän on! En koskaan ole voinut hänen luonteeseensa luottaa, en kertaakaan, kun hän oli viisitoista vuotta vanha. Vieläpä hän olisi valmis tekemään sellaista, jota ei kukaan ihminen ajattele... Meidän ei sentähden tarvitse mennä kauvaksi taaksepäin: se on teille kyllä tunnettua, kuinka hän puolitoista vuotta sitten

hämmästytti minua ja oli melkein saattaa hautaan, kun hän päätti mennä naimisiin tuon ... tuon Sarnitsinin ... hänen emäntänsä tyttären kanssa.

— Onko teillä ehkä joitakin lähempiä tietoja tästä jutusta? ehätti Avdotja Romanovna sanomaan.

— Luuletteko, jatkoi Pulcheria Aleksandrovna innokkaasti — että kyyneleeni, rukouksemme ja köyhytemme ... vieläpä kuolemani voisi aikaan saada jotakin? Hän olisi levollisena sivuuttanut kaikki esteet. Mutta voidaanko sentähden väittää, ettei hän pidä meistä?

— Hän ei ole koskaan puhunut kanssani tästä jutusta, vastasi Rasumihin varovasti, — mutta minä olen kuullut siitä jotakin itse Pashenka Sarnitsinilta, joka sitäpaitsi ei myöskään siitä mielellään puhu. Mutta se, mitä hän minulle puhui oli todellakin erittäin kummallista...

— Mitä se oli? Mitä olette kuullut, ehättävät molemmat naiset yhtä aikaa sanomaan.

— Asia itsessään ei juuri ole niin eriskummainen. Sain nimittäin tietää, että tämä avioliitto, joka oli päätetty, ja joka ainoastaan morsiamen kuoleman tähden estyi, ei ensinkään ollut Pashenka Sarnitsinin toivomuksen mukainen, Sitäpaitsi sanotaan, että morsian ei ollut kaunis, se on, väitettiin hänen olevan ruman ... ja sairaloisen ... ja naurettavan; mutta kuitenkin arvellaan hänellä olleen edullisiakin puolia. Ainakin on hänellä täytynyt olla muutamia ... muuten olisi kaikki selittämätöntä ... mitään myötäjäisiä hänellä ei ollut, eikä Rodja luonnollisesti siihen katsonutkaan... On tosiaankin vaikea tuomita sellaisessa asiassa.

— Olen vakuutettu siitä, että hän myöskin ansaitsi Rodjan rakkauden, sanoi Avdotja Romanovna.

— Jumala antakoon minulle anteeksi, mutta minä iloitsin silloin hänen kuolemastaan, vaikka en tiennyt, kumpi heistä olisi tehnyt toisensa enemmän onnettomaksi, sanoi Pulcheria Alexandrovna ja alkoi sitten alituisten keskeytysten vallitessa ja sillä aikaa kun hän yhä katseli Dunjaa — joka ilmeisesti kiusasi häntä — jälleen kysellä siitä kohtauksesta, joka päivää ennen oli sattunut Rodjan ja Lushinin välillä. Tämä kohtaus häntä eniten oli huolestuttanut. Hän oli levoton ja vapisi. Rasumihin kertoi vielä kerran kaikki juurtajaksain ja lisäsi sen loppupäätöksen, johon hän itse oli tullut; hän syytti Raskolnikovia Pietari Petrovitshin loukkaamisesta ja katsoi hänen sairauttansa hyvin vähäpätöiseksi puolustukseksi.

— Hän oli jo ennen sairastumistaan päättänyt, lisäsi hän.

— Se on myös minun mielipiteeni, sanoi Pulcheria Alexandrovna masentuneena. Muuten kummasteli hän sitä, että Rasumihin puhui niin varovasti, melkeinpä kunnioittavasti Pietari Petrovitshista; tämän huomasi myös Avdotja Romanovna.

— Se on siis teidän ajatuksenne Pietari Petrovitshista? Pulcheria Alexandrovna ei voinut olla hymyilemättä.

— Tyttärenne tulevasta miehestä ei minulla voi olla muuta ajatusta, vastasi Rasumihin, en sano sitä ainoastaan kohteliaisuudesta ... vaan aivan yksinkertaisesti sentähden, että Avdotja Romanovna itse vapaaehtoisesti on valinnut hänet mieheksensä. Kun eilen niin pahasti puhuin hänestä, johtui se siitä, että olin liian juovuksissa ... ja ilman tietoa ja ymmärrystä, niin, vallan ilman tietoa ja ymmärrystä, olin vallan menettänyt järkeni ... ja tänään häpeän sentähden. Hän punastui ja vaiken. Avdotja Romanovna punastui myöskin, mutta ei katkaissut hiljaisuutta. Hän ei ollut virkkanut sanaakaan, kun oli puhe Lushinista.

Mutta Pulcheria Alexandrovna olisi näennäisesti älytön, jos hän ilman tyttärensä apua jatkaisi keskustelua tästä aineesta. Vihdoin päätti hän änkyttäen, vähän väliä luoden kysyvän katseen tyttärensä, tehdä huomautuksen, että oli seikka, joka erittäin raskaasti painoi hänen mieltänsä.

— Näettekö, Dimitri Prokofjitsh, alkoi hän — eikö totta, Dunetshko, voin olla aivan vilpitön Dimitri Prokofjitsiä kohtaan?

— Luonnollisesti, äiti, vastasi Avdotja Romanovna painolla.

— Asia on tämä, kiiruhti äiti jatkamaan, ikäänkuin tämä myönnytys olisi vierittänyt kiven hänen sydämeltään, aamulla varhain saimme kirjeen Pietari Petrovitshiltä vastaukseksi sen johdosta, että olimme ilmoittaneet hänelle tulostamme. Hänen olisi pitänyt eilen, lupauksensa mukean, tulla meitä vastaan asemalle. Mutta sen sijasta, että hän itse olisi tullut, lähetti hän palvelijansa seuraamaan meitä siihen huoneeseen ja käski sanoa meille, että hän itse tulisi luoksemme. Mutta sitten saapui tämä kirje, kuten sanottu, aikaseen aamulla ... on parasta että itse luette sen; siinä on eräs kohta, joka minua suuresti huolestuttaa ... löydätte sen kyllä ... ja ... sanokaa suoraan ajatuksenne, Dimitri Prokofjitsh! Te

tunnettu Rodjan luonteen ja voitte paraiten neuvoa meitä. Tahdon vain sanoa teille, että Dunja on tehnyt päätöksensä, mutta en vielä tiedä, minkä päätöksen minä teen ... odotin teitä.

Rasumihin avasi kirjeen, joka oli päivätty eilen ja luki seuraavaa:

Arvoisa rouva Pulcheria Alexandrovna!

Minulla on kunnia ilmoittaa teille, että äkilliset odottamattomat tapaukset ovat estäneet minua tulemasta teitä vastaan asemalle. Siinä tarkoituksessa lähetän sentähden luotettavan palvelijani sinne. Saan myöskin kunnian kieltäytyä tulemasta luoksenne huomisaamuna senatin lykkäämättömien asioiden tähden ja etten häiritsisi teidän ja poikanne tapaamista. Minulla on sentähden kunnia käydä tervehtimässä teidän asunnossanne huomisiltana kello seitsemän. Mutta suvaitsen lisätä sen hartaan pyynnön, että Rodion Romanovitsh ei ole saapuvilla meidän kohtauksessamme, sillä hän on loukannut minua sanomattoman epäkohteliaalla tavalla eilen käydessäni hänen luonaan ja koska sitäpaitsi haluaisin pyytää itselleni tarpeellista ja perinpohjaista selitystä eräästä asiasta, josta tahtoisin kuulla teidän mielenne. Minulla on täten kunnia huomauttaa teille, että jos minä pyynnöstäni huolimatta, tapaisin Rodion Romanovitshin luonanne, niin olisin silloin heti pakotettu lähtemään luotanne, ja silloin saatte syyttää itseänne seurauksista. Ilmoitan teille tämän sillä perusteella, että Rodion Romanovitsch, joka eilenkin käydessäni hänen luonaan, näytti olevan hyvin sairas, kaksi tuntia myöhemmin oli entisellään; silloin hän siis jo voi mennä ulos, voisi siis nytkin käydä luonanne. Olen siitä aivan varmasti vakuutettu nähdessäni hänet erään yliajetun kuolevan juomarin luona. Tämän miehen tyttärelle, tytölle, joka on tunnettu huonosta elämästään, on hän antanut noin kaksikymmentäviisi ruplaa, sanoen niiden olevan hautausta varten, mikä seikka minua suuresti ihmetytti, tietäessäni miten suurta vaivaa teillä on ollut tuon summan hankkimisessa. Käytän tilaisuutta vakuuttaakseni kunnioitettavalle Avdotja Romanovnalle erityistä myötätuntoisuuttani.

Harras palvelijanne

P. Lushin.

— Mitä pitää minun nyt tehdä, Dimitri Prokofjitsch, alkoi Pulcheria Alexandrovna melkein itkien. Kuinka voisın ehdottaa Rodjan jäämistä kotiin? Eilen vaati hän itsepintaisesti meitä hylkäämään Pietari Petrovitschin ja tänään hylkäämme hänet itsensä! Hän kyllä kykenee tulemaan saadessaan tämän tietää, miten käy sitten?

— Teidän pitää noudattaa kokonaan Avdotja Romanovnan tekemää päätöstä, vastasi Rasumihin levollisena.

— Oi Jumalani, hän sanoo ... Jumalan ties, mitä hän sanoo ... hän ei kertaakaan puhu minulle, mitä hän mielessään hautoo! Olisi parempi, sanoo hän ... se on, ei juuri parempi, mutta olisi, Jumala ties minkätähden, välttämätöntä, että Rodja tulisi tänne illalla kello kahdeksan, jotta saisivat tavata toisensa täällä. Minulla ei ollut aikomusta näyttää hänelle kirjettä ja aijoin teidän avullanne ja viekkauksella estää hänen tulonsa ... sillä hän on niin pikainen. En ensinkään käsitä, mikä se juoppo on, joka on kuollut, ja mitä sillä on ollut tekemistä tyttären kanssa ja kuinka hän on voinut antaa tyttärelle nuo rahat, jotka...

— Joita sinun on ollut niin vaikeata hankkia, lisäsi Avdotja Romanovna.

— Hän ei ollut täydessä jäljessään eilen, vastasi Rasumihin totisena. Jospa tietäisitte kuinka kummallisesti hän jutteli eilen eräässä ravintolassa. Eilen illalla kotiin mennessämme kertoi hän minulle jostakin kuolleesta miehestä ja nuoresta työstä, mutta en ymmärtänyt sanakaan sitä. Sitäpaitsi olin itse eilen...

— On parasta, äiti, että menemme hänen luokseen, sitten voimme päättää mitä meidän on tehtävä. On myöskin jo aika, kello on yli kymmenen! huudahti hän ja katsoi kaunista emalioitua kultakelloaan, joka riippui venetsialaisista vitjoista hänen kaulassaan, mikä ei ensinkään ollut sopusoinnussa hänen vaatetuksensa kanssa.

— Se on varmaankin sulhon lahja, ajatteli Rasumihin.

— On aika lähteä, Dunetshka, muuten saattaa hän luulla, että olemme vihasia hänelle, sanoi Pulcheria Alexandrovna liikutetulla äänellä.

Näin sanoen heitti hän nopeasti kauhtanan ympärilleen ja asetti hatun päähänsä. Dunetshka veti myöskin päällysvaateen ylleen. Rasumihin huomasi, että heidän hansikkaansa eivät olleet ainoastaan likaiset, vaan vieläpä rikkinäiset, mutta he kantoivat tuota kulunutta pukuaan erityisellä arvokkuudella,

joka on harvinaista huonosti puetuille naisille. Rasumihin katsoi kunnioittavasti Dunetshkaan ja oli ylpeä siitä, että sai seurata häntä.

— Jumalani, huudahti Pulcheria Alexandrovna — kuinka olisin voinut koskaan ajatella, että olisin peloissani nähdessäni jälleen poikani, oman rakkaan, rakkaan Rodjani! Olen todellakin peloissani, Dimitri Prokofjitsch, kohdatessani hänet, lisäsi hän luoden aran katseen Rasumihiniin.

— Älkää olko surullinen, äiti, sanoi Dunja ja suuteli häntä, luottakaa häneen, minäkin luotan.

— Oi, Jumalani, luotanhan minäkin, mutta en ole koko yönä nukkunut, jatkoi vaimo raukka, — ja kun vihdoin päivän valjetessa vaivuin uneen, uneksin minä manalle menneestä Marfa Petrovnasta, joka oli kokonaan valkoisiin puettuna. Hän lähestyi minua, tarttui käteeni ja pudisti päätään niin ankaran ja totisen näköisenä, ikäänkuin olisi ollut vihainen jollekin. Oi Jumalani, Dimitri Prokofjitsch, ette tiedä kai ensinkään, että Marfa Petrovna on kuollut?

— En, sitä en tiedä. Kuka tuo Marfa Petrovna oli?

— Hän kuoli aivan äkkiä. Ajatelkaahan...

— Odota, äiti, keskeytti hänet Dunja, Dimitri Prokofjitsch ei ole koskaan kuullut puhuttavan Marfa Petrovnasta.

— Ah, onko se mahdollista! Suokaa anteeksi, Dimitri Prokofjitsch, mutta viime päivinä olen ollut päästäni aivan sekasin. Pidän teitä ohjeenamme ja sentähden olin aivan varma siitä, että teillä on tieto kaikesta, mikä koskee meitä. Pidän teitä jo aivan meihin kuuluvana... Ette kai pahastu sentähden, että sen sanon? Oi, Jumalani, miten on kätenne laita? Oletteko loukannut itseänne?

— Kyllä, olen loukannut itseni, mutisi onneton Rasumihin.

— Minulla on usein tapana puhua liian avonaisesti ja sydämellisesti kansalle, niin että Dunja katsoo parhaaksi nyhkäistä minua välistä... Mutta, Jumalani, miten kurjassa hökkelissä Rodjani asuu! Tahtoisin ihmeekseni tietää, onko hän jo hereillä? Ja tuo vaimo, hänen emäntänsä pitää sitä huoneena!... Mutta sanokaa minulle, Dimitri Prokofjitsch, miten käyttäytyisin tavatessani hänet?

— Älkää liian paljon kyselkö häneltä, jos huomaatte hänen olevan ärtyisällä mielellä ja älkää kysykö miten hän voi.

— Oi, Dimitri Prokofjitsch, kuinka välistä tuntuu vaikealta olla äitinä!

— Kas niin, nyt olemme porrasten luona... Oi miten jyrkät nämä portaat ovat!

— Äiti, olette niin kalpea. Olkaa levollinen, pikku kyyhkyni, sanoi Dunja hellästi. — Hänen täytyy tuntea itsensä onnelliseksi nähdessään sinut jälleen.

— Teidän luvallanne katson, onko hän valveilla.

Naiset seurasivat hitaasti Rasumihiniä, joka juoksi edellä. Ehdittyään viidenteen kerrokseen, huomasivat he emännän oven olevan raollaan ja jäisen, mustan katseen kohtaavan heitä. Sitten sulettiin ovi niin voimakkaasti, että Pulcheria Alexandrovna vaivoin pidätti hätähuutonsa.

III.

— Hän on terve, aivan terve! huudahti Sosimov iloisena sisääntulijoille. Hän oli jo kymmenen minuutin ajan istunut tutussa sohvanurkassa. Raskolnikov istui täysissä tamineissa sohvän toisessa päässä. Hän oli huolellisesti pessyt ja kammannut itsensä. Huone oli täynnä, mutta Nastasja oli kuitenkin tehnyt mahdolliseksi itselleen tunkeutua sisään kuuntelemaan.

Raskolnikov oli melkein aivan terve, erittäinkin verrattuna hänen edellisen päivän tilaansa; mutta hän oli kalpea, hajamielinen ja synkkä. Hän näytti ihmiseltä, joka on ollut ruumiillisen kivun alainen. Silmäluomet olivat kokoonvetäytyneet, huulet lujasti yhteenpuristetut ja silmissä loisti synkkä palo. Hän puhui vähän ja hänen liikkeissään huomattiin hieman levottomuutta. Jos ei käsisidettä olisi puuttunut, olisi häntä voitu pitää haavoittuneena.

Äidin ja sisaren sisään astuessa kirkastuivat nuo kalpeat ja synkät kasvot pariaksi sekunniksi ikäänkuin

auringon säteen valaisemina. Mutta äskeisen surumielisen hajamielisyyden asemasta näkyi hänen kasvoillaan tuskan piirre. Valon loiste katosi pian, mutta tuska jäi jällelle, ja Sosimov, joka huolellisesti hoiti sairastaan, huomasi ihmeekseen, että rakkaiden tulijoiden saapuminen, sen sijasta että olisi tuonut iloa mukanaan, vaikutti ainoastaan äänettömän päätöksen kärsiä kidutusta parin tunnin ajan ... kidutusta, jota ei voitu välttää. Hän huomasi myöskin, että keskustelu teki sairaaseen saman vaikutuksen kuin jos haavaa olisi loukattu. Mutta hän ihmetteli sitä, että hän tässä silmänräpäyksessä saattoi hillitä itsensä silloin kun vähäpätöisimmätkin sanat muuten voisivat saattaa hänet raivoon.

— Niin, huomaan itsekin, että olen melkein terve, sanoi Raskolnikov suudeltuaan äitiään ja sisartaan. Hän kääntyi Rasumihinin puoleen, puristi ystävällisesti hänen kättään, jolloin Pulcheria Alexandrovnan kasvat kaikesta huolimatta kirkastuivat.

— Minä todellakin olen ihmetellyt häntä tänään, alkoi Sosimov, — sillä kymmenen minuutin ajan on hän säädyllyisesti keskustellut kanssani. Jos sitä jatkuu samalla tavalla on potilaani terve ja reipas kolmen tai neljän päivän kuluttua, aivan sellainen kuin hän oli kaksi tai ehkä kolme kuukautta sitten. Sillä tämä historia menee kauvaksi ajassa taaksepäin. Tunnustakaa vain, että itse olette syynä tähän, lisäsi hän hymyillen, ikäänkuin hän vielä olisi peloissaan suuttuttaa häntä tavalla tai toisella.

— Paljon mahdollista, vastasi Raskolnikov välinpitämättömästi.

Sosimov katsoi parhaaksi loistaa ja jatkoi:

— Puhun ainoastaan siitä syystä, että teidän täydellinen toipumisenne riippuu tulevaisuudesta, vieläpä teistä itsestänne. Nyt kun vihdoinkin voin järjellisesti puhua kanssanne, neuvon teitä välttämään pääsyitä tähän sairaloiseen tilaanne. Ainoastaan sillä edellytyksellä saatatte parantua. Näitä pääsyitä en tunne, mutta teidän pitää itse tietää ne. Minusta tuntuu tämä terveyden hämmennyksenne olevan yhteydessä sen seikan kanssa, että olette jättänyt yliopiston. Te ette saa olla toimitta ja sentähden luulen että työskenteleminen määrätyn tarkoituksensa saavuttamiseksi olisi teille hyödyllistä.

— Niin, teillä on aivan oikein. Alan pian kuunnella yliopistoluentoja ja sitten menee kaikki niinkuin hyvin.

Sosimov oli pääasiallisesti pitänyt pienen puheensa naisten mielenlennykseksi ja hän ällistyi suuresti huomattessaan potilaansa kasvoilla ivan ilmauksen. Pulcheria Alexandrovnna kiirehti sillävälillä ilmaisemaan kiitollisuutensa Sosimoville yöllisestä käynnistään heidän luonaan.

— Mitä, onko hän myös ollut teidän luonanne yöllä? kysyi Raskolnikov kiivaasti. — Niinmuodoin ette ole saanut nukkua yöllä matkanne jälkeen?

— Oi, Rodja, ei se kestänyt kauvemmin kuin kello kahteen saakka. Kotona emme koskaan menneet ennenkuin kahden aikaan levolle.

— En tiedä, millä tavalla osottaisin kiitollisuuttani hänelle, sanoi Raskolnikov tuijottaen eteensä synkän näköisenä. — Koska olette kieltäytynyt ottamasta rahaa, en todellakaan tiedä, miten olisin ansainnut sellaista huomiota puoleltanne. En ensinkään käsittä sitä ja tahdon avoimesti sanoa teille, että se tuntuu minusta mitä vastenmielisimmältä.

— Älkää vain kiivastuko, sanoi Sosimov pidättäen nauruaan. — Olettakaa vain, että olette ensimmäinen potilaani ja että minä, joka äskettäin olen alkanut praktiseerata, olen ihastunut ensimmäiseen potilaaseeni ikäänkuin hän olisi oma lapseni ... monet rakastuvat potilaisiinsa; ja sitäpaitsi minulla ei ole niin montaa.

— Hänestä en ensinkään tahdo puhua. Mutta hän ei olekaan saanut minulta muuta kuin solvauksia ja huolia, sanoi Raskolnikov osoittaen Rasumihinia.

— Niin hän puhui! Tänään olet tunteellisessa mielentilassa, virkkoi jälkimäinen.

Jos hän olisi ollut selvänäköisempi, olisi hän huomannut, ettei ystävässään näkynyt jälkeäkään tunteellisuudesta, vaan pikemmin päin vastaisesta mielentilasta, mutta Avdotja Romanovna ymmärsi veljeään paremmin ja katsoi tarkkaavana häneen.

— En tahdo puhua kanssasi, äiti, jatkoi hän toistaen tämän ikäänkuin ulkoa opitun läksyn. Vasta tänään olen voinut kuvailla, mitä tuskaa eilen kärsit, odottaessasi minua kotiin.

Sitten hän äkkiä ojensi hymyillen kätensä sisarelle ja tässä hymyilyssä kuvastui jälkiä totisesta, vilpittömästä tunteesta. Dunja tarttui heti hänen ojennettuun käteensä ja puristi sitä sydämellisesti. Hän tunsu itsensä iloiseksi ja kiitolliseksi. Eilisen riidan jälkeen tämä oli ensimmäinen ystävyyden merkki, jonka hän oli näyttänyt Dunjalle. Äidin kasvat loistivat ilosta nähdessään äänettömän sovinnon veljen ja sisaren välillä.

— Se on juuri tämän tähden kun häntä rakastan, kuiskasi Rasumihin, joka aina oli taipuisa liiallisuuteen, sellainen mieliala on ainoastaan hänelle omituista.

— Kuinka jalo hän on! ajatteli äiti. — Kuinka hienotunteisesti hän poisti eilisen väärinkäsityksen! Ja hänellä on niin kauniit silmät. Kaikki hänen kasvopiirteensä ovat kauniit. Hän on vielä kauniimpi kuin Dunetshka. Mutta, Jumalani, miten viheliäiset hänen vaatteensa ovat! Tahtoisin niin mielelläni sulkea hänet syliini ja kynnelten seasta suudella häntä, mutta minä pelkään häntä, en tiedä miksi. Mutta miksi häntä todellakin pelkään?

— Et voi kuvitellakaan, Rodja, sanoi hän kovasti, — miten onnettomia Dunetshka ja minä olimme eilen. Nyt kun kaikesta on päästy, kerron mielelläni siitä. Ajattele siis, me kiiruhdamme tänne asemalta syleilläksemme sinua, ja sitten kertoo hoitajattaresi — ah, nyt hän onkin täällä, hyvää huomenta, Nastasja! — kertoo, että sinulla on hermokuume ja että sinä äsken karkasit lääkärin luota. Et voi kuvitella, me tulimme niin onnettomiksi! Tulin heti ajatelleeksi luutnantti Potantshikovin surettavaa loppua. Hän oli eräs isäsi ystäviä, Rodja. Sinä muistat hänet kyllä. Hän juoksi myös ulos kuumehoureessaan ja putosi kaivoon. Seuraavana päivänä hän löydettiin. Olimme hirveästi säikähdyksissämme ja melkein valmiit lähtemään Pietari Petrovitschia hakemaan, pyytäksemme hänen apuaan. Olimme aivan yksinämme, valitti hän epäröiden ja vaikenä äkkiä muistaessaan että oli ehkä vaarallista mainita Pietari Petrovitschista.

— Niin, tämä kaikki on luonnollisesti sangen ikävää, mutisi Raskolnikov, mutta niin huvittavan näköisenä, että Dunetshka katsoi häneen kummastuen. — Mitä minun taas pitikään sanoa? jatkoi hän ja koetti koota ajatuksiaan. — Pyydän teitä molempia ettette pane pahaksenne, vaikka en tullut aamulla teidän luoksenne, vaan jäin kotiin.

— Miten se nyt pälkähti päähäsi? ratkesi Pulcheria Alexandrovna kummeksien sanomaan.

— Tuntuu aivan siltä kuin hän vastaisi meille vain velvollisuudentunnosta! ajatteli Dunetshka, hän solmii rauhan ja pyytää anteeksi aivan samoin kuin hän toimittaisi jotakin asiaa tahi lukisi läksyä.

— Herättyäni ajoin heti lähteä ulos, mutta kesti kauvan ennenkuin ennätin pukeutua. Olin unohtanut sanoa ... Nastasjalle ... että hän pesisi veren pois. Olen ainoastaan hetken ollut puettuna.

— Veren! Minkä veren? kysyi Pulcheria Alexandrovna levottomana.

— Ah, ainoastaan vähän verta, jota sain päälleni, kun eilen kuumehoureessani kuljin pitkin katuja ja tapasin miehen, jonka yli oli ajettu, erään virkamiehen.

— Mutta kuinka saatat kaikki muistaa? keskeytti hänet Rasumihin.

— Muistan kaikki. Mutta en voi selittää, minkätähden läksin ulos tahi minkätähden sanoin sitä tahi tätä, jonka selvästi muistan.

— Se on hyvin tavallinen tapaus, sanoi Sosimov. Teko itsessään voi olla mestarillisesti tehty ja hyvin monimutkainen, mutta teon kehottava syy, vaikutuksen lähtökohta, on hämmentynyt ja riippuu erityisistä sairaloisista vaikutuksista unenhoureessa.

— On onneksi, että hän luulee minun olevan mielettömän, ajatteli Raskolnikov.

— Sellaista kai saattaa tapahtua terveellekin ihmiselle? kysyi Dunja ja katsoi levottomana Sosimoviin.

— Aivan oikein huomautettu, vastasi hän. — Siinä merkityksessä ovat melkein kaikki ihmiset hourupäisiä, ainoastaan sillä erotuksella, että "sairaat" ovat enemmän hourupäisiä kuin muut. Täydellisen sopusointuisesti kehittyneessä ihmisessä sellaista tuskin tapaa. Mahdollisesti yksi monesta sadasta tuhannesta.

Kuullessaan sanan "hourupäinen", jonka Sosimov oli varomattomasti lausunut, hätkähtivät kaikki läsnäolijat. Raskolnikov istui syviin ajatuksiin vaipuneena, samalla kuin omituinen hymy väikkyi hänen kalpeilla huulillaan. Hän mietti yhtä ja toista.

— No, miten kävi hänen kanssaan, jonka yli ajettiin? keskeytti Rasumihin äkkiä.

— Mitä sinä sanot? sanoi hän ikäänkuin unesta heräten. — Tulin vereen auttaissani heitä kantamaan häntä kotiin. Oi, äiti, siinä tilaisuudessa tein itseni syypääksi johonkin anteeksiantamattomuuteen. Minulla luultavasti ei ollut järkeäni jälellä. Annoin kaikki rahat, jotka sinä olit minulle lähettänyt, hänen vaimolleen hautausavuksi. Hän on sairas leskiparka ja hänellä on kolme vähäistä isätöntä lasta, jotka kaikki ovat nälkäisiä. Huone on aivan tyhjä... Siellä on vielä tytär. Sinä olisit ehkä itsekin antanut heille

rahat, jos olisit kaiken nähnyt. Kuitenkin tein väärin. Voidakseen toista auttaa, pitää olla siihen oikeus. Ja sitä ei ole, niin crevez chiens, si vous n'êtes pas contents. Hän nauroi ääneen. — Eikö se ole totta, Dunja?

— Ei, se ei ole totta, vastasi Dunja vakavalla äänellä.

— Pyh, esiinnytkö sinäkin omilla periaatteillasi, mutisi hän melkein pilkallisesti ja katsoi vastenmielisesti häneen. Sinä menet määrättyyn rajaan asti ja jos sinä et mene yli sen rajan, tulet onnettomaksi, ja jos sen yli menet — tulet ehkä vielä onnettomammaksi. Hän puhui kärsimättömällä äänellä ja kääntyi sitten äidin puoleen lausuen lyhyesti:

— Tahdon vain sanoa, että pyydän sinulta anteeksi, äiti.

— Olen varma siitä, Rodja, että kaikki mitä teet, on hyvin tehty, sanoi äiti sydämellisesti.

— Älä ole varma siitä, väitti Raskolnikov ja veti suunsa hymyyn. Kaikki vaikenivat. Heistä tuntui painostavalta tämän keskustelun aikana, myöskin silloin kun vaikenivat, sekä sovinnossa että anteeksiantamisessa, ja he tunsivat sen kaikki.

Tuntuu aivan siltä kuin he minua pelkäisivät, ajatteli Raskolnikov ja loi salaisen katseen äitiin ja sisareen. Pulcheria Alexandrovna näytti todellakin yhä enemmän huolestuvan, mitä kauvemmin hän oli vaiti.

— Kuinka suuresti heitä rakastin, niin kauvan kuin he olivat poissa, ajatteli hän.

— Tiedätkö, Rodja, että Marfa Petrovna on kuollut? sanoi Pulcheria Alexandrovna äkkiä?

— Kuka on Marfa Petrovna?

— Marfa Petrovna Svidrigailovna. Kirjoitinhan hänestä sinulle niin paljon.

— Nyt muistan jo. Vai niin, hän on kuollut! Kuinka se tapahtui!

— Hän kuoli aivan äkkiä, sanoi Pulcheria Alexandrovna, iloissaan siitä osanotosta, jota Rodja näytti.

— Hän kuoli juuri samana päivänä, jolloin sinulle kirjoitin. Tuo kauhea ihminen on luultavasti syynä hänen kuolemaansa. Kerrotaan että hän löi häntä kauheasti.

— Elivätkö he niin huonosti, että voidaan edellyttää jotakin sellaista? kysyi hän kääntyen sisarensa puoleen.

— Ei, päinvastoin. Mies oli aina ystävällinen ja kohtelias häntä kohtaan kokonaista seitsemän vuotta — mutta sitten menetti hän äkkiä kärsivällisyytensä.

— Sinä koetat häntä puolustaa, Dunja.

— Ei, ei, minun silmissäni hän on kauhea ihminen! En voi kuvitella mitään, hirveämpää, vastasi Dunja väristen, rypistäen silmäluomiaan ja vaipuen ajatuksiin.

— Kohtaus heidän välillään tapahtui aamupäivällä, jatkoi Pulcheria Alexandrovna. — Heti tämän jälkeen käski Marfa Petrovna ajaa vaunut esille, koska hän iltapäivällä tahtoi matkustaa kaupunkiin — sellaisten tapausten sattuessa oli hänellä tapana matkustaa kaupunkiin. Sanotaan hänen syöneen päivällisensä hyvällä ruokahalulla.

— Sittenkuin hän oli saanut selkäänsä?

— Hän käytti aina tätä ... tapaa ja heti syötyään otti hän kylvyn ... nimittäin jonkunlaista parannuskylpyä. Heillä on lähde siellä ja siinä hän kylpi säännöllisesti joka päivä. Tuskin oli hän laskeutunut lähteen kylmään veteen, kun hän sai halvauskohtauksen.

— Se ei ollut ihmeellistä. Löikö miehensä häntä kovasti! kysyi Sosimov.

— Mutta äiti, sinulla on erinomainen halu kertoa tällaisia kielittelyjuttuja, sanoi Raskolnikov.

— Rakas lapsi, en tiedä, mistä puhuisin.

— Mitä on tapahtunut? Pelkäätkö minua? kysyi hän väkinäisesti hymyillen.

— Pelkäämme, vastasi Dunja, luoden ankaran katseen veljeen. — Kun äidin piti käydä tänne sisälle, teki hän ristinmerkin.

Raskolnikovin kasvot vääristyivät suonenedon tapaisesti.

— Ah, mitä sinä juttelet, Dunja! Minä pyydän: älä sure, Rodja. Kuinka sinä voit puhua niin, Dunja! Mutta katso, koko tuon pitkän matkan aikana tänne, uneksin minä tapaamisestamme, kuinka puhuisimme toisillemme kaikesta, ja olin niin onnellinen, etten huomannut miten aika kului. Mutta, mitä sanon ... olen onnellinen nytkin! Sinä olet väärässä, Dunja, sillä olen onnellinen, Rodja, vaan siitä, että saan nähdä sinut.

— Se ilahduttaa minua, äiti. Meillä on tarpeeksi aikaa keskustella, mutisi hän ja puristi hänen kättään.

Tämän lausuttuaan kalpeni hän jälleen ja oli levoton. Uudestaan valtasi tämä kauhea tunne kuin kuoleman varjo hänen mielensä, uudestaan hänelle selvisi, että hän oli sanonut pelottavan valheen, ettei hän nyt eikä koskaan voisi puhua kenenkään kanssa mitään. Vaikutus, jonka tämä kiduttava ajatus teki häneen, oli niin voimakas, että hän pariksi sekunniksi menetti tuntosensa. Hän nousi ja oli valmiina lähtemään huoneesta katsomatta kehenkään.

— Mikä sinua vaivaa? huudahti Rasumihin ja tarttui hänen käteensä.

Hän istuutui jälleen. He katselivat häntä kummeksien.

— Niin, miksi olette kaikki niin ikävännäköisiä, sanoi hän voimakkaasti. — Jutelkaa keskenänne. En voi mitään kuulla.

— Jumalan kiitos, ettei ollut pahempaa! Luulin että hän pyörtyisi kuten eilen, sanoi Pulcheria Alexandrovna ristien itsensä.

— Mikä sinua vaivaa, Rodja? sanoi sisar.

— Ei mikään. Sain vain päänäpiston, vastasi hän naurahtaen.

— Jos vain oli päänäpisto, on se hyvin, sanoi Sosimov. — Nyt pitää minun lähteä, mutta ehkä taas palaan pian.

Hän kumarsi ja lähti.

— Kuinka sävyisä mies hän on, sanoi Pulcheria Alexandrovna.

— Sävyisä, taitava, pulska ja viisas mies, sanoi Raskolnikov vilkkaasti.

— En mitenkään voi muistaa, missä hänet olin nähnyt ennenkuin sairastuin. Hän, tuolla, myöskin on hyvä ihminen. Hän nyökäytti Rasumihiniin päin. — Pidätkö sinä hänestä, Dunja? kysyi hän nauraen.

— Minä pidän hänestä hyvin paljon, vastasi Dunja.

— Ah, millainen irvihammas sinä olet! huudahti Rasumihin punastuen ja masentuen minkä jälkeen hän nousi.

Pulcheria Alexandrovna hymyili ja Raskolnikov nauroi ääneensä.

— Minne sinä menet?

— Minun täytyy poistua. Minun täytyy välttämättömästi...

— Ei mikään ole välttämätöntä. Jää tänne. Sinä tahdot kai lähteä, koska Sosimov on lähtenyt? Ei sinun tarvitse. Mitä kello on? Jo kaksitoista? Kuinka kaunis tuo kello on, Dunja. Miksi nyt olet niin hiljaa? Pitääkö minun aina puhua yksin?

— Kello on lahja Marfa Petrovnalta, vastasi Dunja.

— Se on hyvin kallisarvoinen, lisäsi Pulcheria Alexandrovna.

— Todellakin! Mutta se on niin suuri, melkein liian suuri naiselle.

— Minä pidän myöskin sitä suurena, vastasi Dunja.

— Luulin sen olevan lahjan Lushinilta, sanoi Raskolnikov.

— Ei, hän ei ole vielä lahjoittanut mitään Dunetshkalle.

— Todellakin! Äiti, muistatko kun olin *häneen* rakastunut ja tahdoin mennä naimisiin *hänen*

kanssaan? sanoi Raskolnikov katsoen äitiinsä, joka tuli levottomaksi odottamattomasta kysymyksestä.

— Kyllä, rakas poikani, muistan kyllä.

— Mitä sanon minä siitä asiasta? En muista pitemmältä yhtenäisyyttä. Hän oli kivuloinen raukka, jatkoi Raskolnikov surullisella äänellä.

— Hän oli sangen hyväntekeväinen ja ihaili luostarielämää. Kerran hyrähti hän itkuun puhuessaan siitä kanssani. Niin, nyt muistan selvästi... Hän oli pieni ja ruma. En tiedä miksi häneen niin kiinnyin, mutta se oli arvattavasti hänen sairaloisuutensa tähden. Jos hän olisi ollut rampa ja kyttyräselkäinen, olisin häneen ehkä vielä enemmän rakastunut. Hän hymyili ajattelevasti ja jatkoi: — Se oli kevättunnelma —.

Raskolnikov katsoi jäykästi ja tarkkaavasti sisareen, mutta ei näyttänyt kuulleen eikä ymmärtäneen hänen sanojaan. Sitten hän nousi ja suuteli äitiä, minkä jälkeen hän asettui paikalleen.

— Sinä pidät hänestä vielä, sanoi äiti liikutettuna.

— Kenestä? Sinä puhut hänestä. Ei, minusta tuntuu, niinkuin se olisi tapahtunut toisessa maailmassa. Ja kaikki, mitä tapahtuu ympärilläni, tuntuu siltä kuin ei se tapahtuisi täällä...

Hän katsoi tarkasti läsnäolijoihin.

— Tuntuu siltä kuin näkisin teidät kaikki tuhannen virstan etäisyydellä... Mutta miksi puhumme tästä ja minkätähden kysytte minulta niin paljon? lisäsi hän harmistuneena.

— Sinulla on kurja huone, Rodja. Se on ruumisarkun näköinen, sanoi Pulcheria Alexandrovna katkaistakseen kiduttavan hiljaisuuden. — Olen varma siitä, että huone on suureksi osaksi syynä sinun surumielisyyteesi.

— Huone, niin, sitä olen myös itse ajatellut, vastasi hän hajamielisenä.

— Jos tietäisit, äiti, minkä erinomaisen ajatuksen sinä lausuit... lisäsi hän ja hymyili.

Ei paljoakaan puuttunut, että tämä olisi ollut hänelle vastenmielistä, huolimatta kolmevuotisesta erossa olostaan tämän seuran, näiden läheisten sukulaisten kanssa, mahdollisuuden seurauksena keskustella viattomasti heidän kanssansa. Mutta oli vielä seikka, jota ei voinut lykätä, vaan joka tavalla tai toisella vielä tänään oli ratkaistava ... sen hän oli varmasti päättänyt herätessään. Nyt hän iloitsi tästä asiasta kuin jostakin neuvosta.

— ... apropos, Dunja, alkoi hän jälleen vakavasti ja kuivasti, minun pitää ... tahdon luonnollisesti pyytää sinulta anteeksi mitä sinusta eilen lausuin; mutta katson velvollisuudekseni muistuttaa sinulle että en pääasiassa poikkea ajatuksestani. Jos joku meistä tekee väärin, niin et ainakaan sinä tee. Jos menet naimisiin Lushinin kanssa, en tunnusta sinua enää sisarekseni. Saat valita minun ja hänen välillään.

— Rodja, Rodja, se on aivan samaa kuin eilen! huudahti Pulcheria Alexandrovna. — Et kai aikonut sanoa itse tekeväsi jotakin, mikä on väärin?

— Rodja, sinä luultavasti edellytät, että minä syystä tai toisesta uhraan itseni jonkun edestä. Se ei ole oikein. Menen naimisiin yksinkertaisesti itseni tähden, koska se elämä, jota elän, on kuorma. Toiselta puolen olisin luonnollisesti sangen iloinen, jos voisin olla hyödyksi sukulaisilleni. Mutta tällä kannustuksella ei ole mitään vaikutusta päätökseeni...

— Hän valehtelee, ajatteli Raskolnikov. — Hän on jalomielinen, eikä tahdo tunnustaa, että hän aikoo tehdä minulle hyvän työn. Oi, niin katalaa ... hänen rakkautensa ei ole parempi kuin hänen vihansa. Miten minä — halveksin heitä kaikkia!...

— Lyhyesti ja selvästi, menen naimisiin Pietari Petrovitshin kanssa, jatkoi Dunetshka, — koska kahdesta pahasta asiasta valitsen helpomman. Aijon kunniallisesti täyttää velvollisuuteni, enkä tahdo ketään pettää. Minkä tähden sinä naurat? Dunetshka nousi äkkiä ja hänen silmänsä säkenöivät vihasta.

— Sinä tahdot siten — täyttää velvollisuutesi, sanoi hän.

— Niin, jossakin määrin. Pietari Petrovitsh on selvästi näyttänyt tavoissaan, mitä hän odottaa minulta. Hänellä on korkeat ajatukset itsestään, mutta toivon, että hän myöskin pitää minua arvossa. Miksi sinä taas naurat?

— Ja miksi sinä punastut? Sinä valehtelet, sisar, sinä tahallasi valehtelet. Sinä et voi kunnioittaa

Lushinia. Minä olen hänet nähnyt ja puhunut hänen kanssaan. Sinä myyt itsesi rahasta ja teet siten häpeällisen teon. Se ilahduttaa minua, että vielä voit punastua häpeästä.

— Se ei ole totta, minä en valehtele, huusi Dunetshka menettäen kokonaan kylmäverisyytensä. — En tahtoisi mennä naimisiin hänen kanssaan, jos en olisi vakuutettu hänen kunnioituksestaan minua kohtaan ja myöskin vakuutettu siitä, että minä voin häntä pitää arvossa. Onneksi voin saada siitä varmuuden jo tänään. Mutta jos sinulla olisi oikein, jos minä todellakin olen päättänyt tehdä häpeällisen teon eikö silloin olisi kovasydämistä puhua siten minulle? Miksi vaadit minulta urheutta, jota ei itselläsikään ole? Se on tyranniutta! Jos joku siinä epäonnistuu, olen se ainoastaan minä. En vielä ole tehnyt mitään murhaa!... Miksi katselet minua sillä tavalla? Miksi kalpenet? Rodja, mikä sinun on, rakas Rodja?

— Herra Jumala, hän on saattanut hänet sairaaksi, huudahti Pulcheria Alexandrovna.

— Ei, ei, minua vain alkoi pyörryttää. Hm, mitä se olikaan, jota minun piti sanoa?... Nyt tiedän sen... Miten sinä tänään jo voit olla vakuutettu siitä, että hän kunnioittaa ja pitää arvossa sinua? Eikö se ollut niinkuin sanoit? Tahni olenko väärin kuullut?

— Äiti, näytä hänelle Pietari Petrovitshin kirje, pyysi Dunja. Vapisevin käsin ojensi Pulcheria Alexandrovna Rodjalle kirjeen. Hän otti sen uteliaana, mutta ennenkuin hän luki sen katsoi hän Dunetschkaan ja virkkoi:

— Se on kuitenkin ihmeellistä, sanoi hän hitaasti ja ikäänkuin uusi ajatus olisi hänen päähänsä pälkähtänyt, — että olen niin kiivas. Jumalan nimessä mene naimisiin kenen kanssa tahdot! Tuntui siltä kuin hän olisi itsekseen puhunut, mutta hän puhui kovasti ja katsoi hämillään sisarensa.

Vihdoin hän avasi kirjeen ja luki sen kahdesti hitaasti ja tarkasti. Pulcheria Alexandrovna oli hyvin levoton.

— On kuitenkin hyvin naurettavaa, sanoi Raskolnikov miettivänä, samassa antaen kirjeen takaisin ja kenenkään puoleen suoraan kääntymättä. — Hän on lakimies, asianajaja ja kuitenkin kirjoittaa niin huonosti.

He hengittivät helpommin. He olivat odottaneet kuulevansa jotakin toista.

— He kirjoittavat kaikki sillä tavalla, sanoi Rasumihin.

— Oletko lukenut kirjeen?

— Olen.

— Olemme näyttäneet sen hänelle, Rodja, alkoi Pulcheria Alexandrovna hieman neuvottomana.

— Se on erästä lajia kansliatyöliä, keskeytti hänet Rasumihin ... he kirjottavat oikeusasiakirjojaan sillä tavalla.

— Oikeusasiakirjojaan. Niin, aivan oikein, oikeusasiakirjansa ja liikekirjeensä... Se ei ole niinkään hullusti kirjoitettu, mutta se ei myöskään selitä, että mies olisi mikään stilisti, se on liian liikemiesmäistä.

— Pietari Petrovitsh ei ensinkään salaa sitä, että on saanut ainoastaan vähän opetusta. Hän kehuu sitä, että on itse itselleen raivannut tien, sanoi Avdotja Romanovna painolla tehden veljen äänen kuulumattomaksi.

— Noh, entäpä sitten? Jos hän itseään kehuu, on hänellä ehkä syytä siihen ... siitähän en sanokaan mitään. Mutta älä luule, sisar hyvä, että millään tavalla tahtoisin loukata sinua sentähden että esitän näin vähäpätöisen huomautuksen. Mutta on vielä eräs kohta kirjeessä, josta tahtoisin huomauttaa ja joka ei ole niinkään vähäarvoinen. Siinä on: "Saatte silloin itse vastata seurauksista"; se on selvä ja tärkeä; sitäpaitsi juttelee hän heti lähtevänsä tiehensä, jos minä olisin saapuvilla. Tämä puhe, lähteä tiehensä, merkitsee samaa kuin tahtoa hylätä teidät molemmat, jos ette tottele häntä, ja vielä päälle päätteeksi hylätä teidät nyt, kun on saattanut teidät tulemaan Pietariin. No, mitä luulet, voiko sanoa itsensä yhtä loukkaantuneeksi Lushiniin sellaisista, kuin jos esimerkiksi hän tuolla (hän osoitti Rasumihinia) tai Sosimov tahi joku muu meistä olisi jotenkin samalla tavalla kirjottanut?

— Ei, ei, vastasi Dunja vilkkaasti, — tiedän kyllä, että hän ilmaisee itsensä naivisti, mutta se ehkä riippuu siitä, että hänellä ei ole niinkään helppo kirjottaa...

— Se on kansliatyöliä ja kun siihen tottuu, ei ole helppo kirjottaa toisin, se on ehkä sen takia tullut

enemmän tahdittomaksi kuin on ollut tarkoitus. Mutta kirjeessä on vielä eräs kohta, josta tahdon huomauttaa. Annoin leskelle eilen rahaa, tuolle raukalle, sairaalle, onnettomalle leskelle, en "tekosyöllä että ne olisivat käytettävät hautausta varten," vaan juuri hautaukseen, enkä antanut niitä tyttären käteen, tytön, joka on tunnettu huonosta elämästään, kuten hän kirjoittaa (ja jonka eilen näin ensimmäisen kerran elämässäni), vaan lesken. Tästä kaikesta näkyy selvästi, että hän tahtoo vaan mustata minua teidän silmissänne ja saattaa meidät epäsopuisiksi; sen lisäksi osottaa tämä miehen arvoa, ja luulenpa ettei hän suinkaan varsin korkealle asetu. Sanon tämän vaan sentähden, että sinä ajattelisit sitä ja sentähden että sydämestäni tahdon sinulle hyvää...

Dunetshka ei vastannut. Hän oli jo edeltäkäsinkin tehnyt päätöksensä. Hän odotti ainoastaan iltaa.

— Minkä päätöksen olet tehnyt, Rodja? kysyi Pulcheria Alexandrovna, joka enemmän kuin koskaan ennen tunsikin itsensä onnettomaksi poikansa kylmän äänenpainon johdosta.

— Mitä sinä tuumaat, äiti?

— Pietari Petrovitsh kirjoittaa, että jos hän tapaa sinut luonamme, lähtee hän tiehensä. Mitä aijot tehdä?

— Sinä, äiti ja Dunja ratkaisette nyt asian. Minä teen, miten parhaaksi näette, lisäsi hän kuivasti.

— Dunetshka on jo tehnyt päätöksensä ja minä hyväksyn sen täydellisesti, kiirehti Pulcheria Alexandrovna sanomaan.

— Olen päättänyt Rodja, sydämellisesti pyytää sinua tulemaan luoksemme illalla. Tahdotko tulla? sanoi Dunja.

— Kyllä tahdon.

— Pyydän myös teitä olemaan niin hyvän ja tulemaan luoksemme kello kahdeksan, sanoi hän Rasumihinille. — Äiti, minä kutsun myöskin herra Rasumihinin.

— Se on oikein, Dunetschka. Suuttukoon Pietari Petrovitsh, jos tahtoo, sanoi Pulcheria Alexandrovna päättävästi.

IV.

Samassa silmänräpäyksessä aukeni ovi hiljaa ja nuori tyttö astui sisään luoden ujon katseen ympärilleen. Kaikki katsoivat häneen uteliaasti ja hämmästyneinä. Raskolnikov tunsikin hänet heti.

Hän oli Sofia Semjonovna Marmeladovna.

Raskolnikov ei ollut koskaan ennen nähnyt häntä kuin eilen ja hän oli silloin esiintynyt hänelle aivan toisena persoonallisuutena. Hän oli sangen nuori, näytti melkein lapselta, ja hänen kasvoillaan väikkyi avonainen hyvän ilmaus. Kun hän odottamatta näki huoneen täynnä ihmisiä, tuli hän sekä neuvottomaksi että menetti tajunsakin, sopersi kuin pieni lapsi ja näytti heti tahtovan kääntyä takaisin.

— Ah, tekö se olette? sanoi Raskolnikov hämmästyen, mutta tuli samalla sangen neuvottomaksi. Hänen juolahti heti mieleensä, että äiti ja sisar Lushinin kirjeestä jo olivat saaneet tiedon eräästä tytöstä, joka "oli tunnettu huonosta elämästään." Aivan äskettäin hän oli sanonut, että hän ei ollut nähnyt tuota tyttöä enemmän kuin yhden kerran, ja nyt tämä äkkiä astui ovesta sisään. Hän ajatteli myöskin sitä, ettei ollut tehnyt vastaväitettä, ilmausta "huonosta elämästään" vastaan. Mutta kun hän lähemmin katseli tuota olento-raukkaa huomasi hän, että tyttö oli masennettu ja neuvoton, ja kun tämä teki tuskallisen liikkeen juostakseen tiehensä, kävi hänen sääliksi.

— En odottanut teitä, sanoi Raskolnikov hätäisesti ja pidätti hänet katseellaan. — Istukaa. Tulette luultavasti Katarina Ivanovnan käskystä. Istukaa tänne.

Rasumihin, joka istui eräällä oven luona olevista tuoleista, nousi Sonjan sisään astuessa, antaakseen hänelle tilaa. Raskolnikov aikoi alussa osottaa hänelle paikan sohvan nurkassa, missä Sosimov oli istunut, mutta ajatteli että olisi liian tuttavallista pyytää tyttöä istumaan sohvaan, jota hän käytti vuoteenaan. Hän käski hänet sentähden istuutumaan Rasumihinin tuolille.

— Ja istu sinä tänne, sanoi hän Rasumihinille osottaen hänelle sitä sohvan nurkkaa, missä Sosimov oli

istunut.

Sonja istuutui melkein tuskasta vavisten ja katsoi ujosti molempiin naisiin. Voitiin nähdä, että hänestä tuntui käsittämättömältä se, että hän oli saattanut istuutua siihen. Kun tämä ajatus pisti hänen päähänsä, nousi hän heti, kääntyen suuresti hämmentyneen Raskolnikovin puoleen.

— Minä ... minä ... tahdon ainoastaan silmänräpäyksen vaivata teitä, alkoi hän änkyttäen. — Tulen Katarina Ivanovnan luota. Hänellä ei ollut ketään muuta lähettää. Hän on käskenyt minun pyytää teitä tulemaan huomisaamuna varhain messuun, sielumessuun ja sitten ... tulemaan meille ... hautajaisaterialle... Jos tahdotte tehdä hänelle sen kunnian.

— Kiitän, koetan tehdä parhaani. Mutta istukaa. Teillä ei kai ole niin kiirettä? Viivytän teitä ainoastaan pari minuuttia.

Hän ojensi tuolin lähemmäksi Sonjaa. Hän istuutui luoden katseensa alas. Raskolnikovin kalpeat kasvot tulivat tulipunaisiksi. Hän oli ikäänkuin muuttunut ja hänen silmänsä loistivat.

— Äiti, sanoi hän lujalla äänellä, tämä on Sofia Semjonovna Marmeladova, onnettoman Semjon Saharovitsh Marmeladovin tytär, saman miehen jonka yli ajettiin minun läsnäollessani ja josta minä jo olen kertonut...

Pulcheria Alexandrovna katsoi Sonjaan silmiään räpäyttäen. Vastoin pelkoansa Rodjan ankaran ja vaativan äänenpainon tähden ei hän voinut kieltäytyä tästä tyydytyksestä. Dunetshka loi vakavan ja kummallisen katseen tyttö raukkaan. Sonja ei kohottanut katsettaan, kun Raskolnikov esitti hänet heille, vaan tuli yhä enemmän hämilleen.

— Tahdon kysyä teiltä, jatkoi Raskolnikov, — miten te olette kotonanne järjestäneet. Eikö teitä ole häirinnyt poliisi esimerkiksi?

— Ei, kaikki on mennyt hyvin, mutta naapurit ovat pahoja —.

— Minkätähden?

— Koska ruumis on ollut siellä niin kauvan. On niin kuuma ilma ... viemme hänet kirkkomaan hautakappeliin illalla. Katarina Ivanovna pyytää teitä tekemään meille sen kunnian, että huomenna tulette sielumessuun kirkkoon ja senjälkeen seuraatte kotiin ja otatte osaa hautausateriaan.

— Hän tahtoo siis viettää muistojuhlaa?

— Niin, hän tarjoaa ainoastaan kylmää ruokaa. Hän on käskenyt minun kiittämään teitä avustanne, jonka hän sai eilen. Jos ette olisi osottanut meille niin suurta hyvyyttä, emme olisi voineet haudata häntä.

Tytön huulet ja leuka vapisivat suonenedontapaisesti, mutta hän hillitsi itsensä ja loi silmänsä lattiaan.

Keskustelun aikana katsoi Raskolnikov häneen tarkasti. Ne olivat laihat, surulliset, kalpeat ja jotenkin säännöttömät kasvot, terävä nenä ja leuka. Ei voitu häntä edes sanoa kauniiksi, mutta hänen siniset silmänsä olivat kirkkaat, ja kun ne vilkastuivat, oli ilmaus kasvoilla niin hyvä ja sydämellinen, että ehdottomasti tunsu mieltymystä häneen. Hänen kasvoillaan ja koko hänen olennossaan ilmeni luonteenomainen kuva. Huolimatta kahdeksastatoista ikävuodestaan näytti hän vielä melkein lapselta.

— Onko Katarina todellakin siinä tilassa, että hän niillä vähillä varoilla, jotka ovat hänen käytettävänänsä voi tarjota vieraspidot? kysyi Raskolnikov pitentääkseen keskustelua.

— Ruumisarkku on niin yksinkertainen kuin suinkin ja me olemme jo arvioineet kulungit. Katarina Ivanovna tahtoo niin mielellään viettää muistojuhlaa.

— Niin, sen kyllä uskon. Mutta miksi katselette niin tarkasti ympärillenne huoneessa? Äitini sanoo myöskin, että se on ruumisarkun näköinen.

— Te annoitte eilen meille kaikki rahanne, sanoi Sonetshka äkkiä vapisevin huulin.

Raskolnikovin kurja asunto oli heti herättänyt hänen huomionsa ja nämä sanat pääsivät häneltä tahtomattaan. Syntyi hiljaisuus. Dunetshkan silmät muuttuivat ystävällisemmiksi ja Pulcheria Alexandrovna katsoi lempeästi Sonjaan.

— Rodja, sanoi hän nousten, me luonnollisesti syömme päivällisen toistemme seurassa. Tule, Dunetshka ... mutta sinun pitäisi mennä ulos vähän kävelyille, Rodja, ja sitten levätä vähän, tule sitten luoksemme. Olen peloissani, että olemme rasittaneet sinua.

— Kyllä, kyllä tulen, vastasi hän. Minulla on sitäpaitsi eräs asia toimitettavana.

— Et kai sinä aijo syödä yksin? huudahti Rasumihin ja katsoi hämmästyneenä häneen. Mikä sinun on?

— En, minä tulen tietystikin; Voit vielä kai hetken viipyä luonani.

Sinä et kai heti tarvitse häntä, äiti tahi...

— En, en! Te, Dimitri Prokofjitsh, kai myöskin osotatte meille sen ilon, että syötte päivällistä kanssamme?

Rasumihin kumarsi ilosta loistaen. Silmänräpäyksen ajan he kaikki olivat hyvin hämillään.

— Hyvästi, Rodja. Hyvästi Nastasja!

Pulcheria Alexandrovna tahtoi myöskin nyökäyttää Sonjalle, mutta se ei tahtonut onnistua, ja hän jätti äkkiä huoneen.

Mutta Avdotja Romanovna odotti kunnes hänen vuoronsa tuli ja hän seurasi äidin jälessä, tehden ystävällisen ja kohteliaan kumarruksen päällään.

Sonetchka tuli neuvottomaksi ja vastasi surullisesti ja hätäisesti tervehdykseen ja melkein tuskallinen tunne väikkyi hänen kasvoillaan, kuin jos Avdotja Romanovnan huomio ja kohteliaisuus olisi tehnyt hänelle pahaa.

— Hyvästi, Dunja! huusi Raskolnikov hänen jälkeensä. Ojenna minulle kätesi.

— Olenhan jo sen ojentanut. Oletko jo unohtanut sen? vastasi Dunja ja kääntyi ympäri.

— No, mitä se tekee, ojenna kätesi vielä kerran.

Ja hän puristi kovasti sisarensa sormia. Dunetchka hymyili, punastui ja tempasi kätensä pois seuratakseen äitiänsä.

— No, kiitän teitä! sanoi Raskolnikov Sonjalle ja katsoi ystävällisesti häneen, — nyt tahdomme toivottaa vainajalle ikuista autuutta ja elossaolijat eläkööt! Eikö totta? Onhan se niin?

Sonja tuijotti hämmästyneenä Raskolnikoviin. Hänen kasvonsa muuttuivat äkkiä iloisiksi. Hän loi vuorostaan läpitunkevan katseen tyttöön ja ajatteli, mitä tytön manalle mennyt isä oli kertonut hänen kohtalostaan.

* * * * *

— Jumalani, Dunetchka, tunnen itseni sangen iloseksi, että pääsimme ulos, sanoi Pulcheria Alexandrovna heti kun olivat ennättäneet kadulle. — Sitä en koskaan ajatellut vaunussa eilen, että tulisin iloseksi siitä.

— Olen varma siitä, että hän on vielä hyvin sairas. Hänen terveytensä ehkä on kärsinyt siitä, että hänellä on ollut huolta meidän tähtemme. Jos otamme sen huomioon, voimme antaa hänelle paljon anteeksi.

— Mutta sinähän et juuri ole ollut myöntäväinen, katkasi hänet äiti tulistuneesta ja vilkkaasti. Katsos, kun istuin ja katselin teitä molempia, huomasin sinun olevan hänen kaltaisensa, ei niin paljon ulkonaisesti kuin sisäisesti. Te olette molemmat surumielisiä, pessimistisiä, kiivaita, ylpeitä ja jaloja. — Eihän ole ajateltavissakaan, että Rodja olisi itsekäs, uskot kai sen, Dunetchka? Mutta ajattellessani, mikä meitä illalla odottaa, kauhistun.

— Älä ole levoton äiti.

— Mutta ajattele, Dunja, millaisessa asemassa olemme. Ajattele, jos Pietari Petrovitsh peräyttää sanansa! huudahti Pulcheria Alexandrovna-raukka varomattomasti.

— Siinä tapauksessa emme ole mitään hänessä menettäneet, vastasi Dunja halveksivalla äänellä.

— Oli parasta, että läksimme tiehemme, jatkoi äiti. — Hänellä näytti olevan kiireellistä tehtävää. Hänen huoneessaan oli tavattoman kuuma. Mutta joka tapauksessa on täällä kadulla yhtä kuumaa. Herra Jumala, mikä kaupunki tämäkin on! Odota vähän! Etkö voi välttää ihmisiä. He tuuppivat sinut kumoon ... tuolla kulettavat he pianoa... he aina menevät tielle... Tuon tytön takia olen myöskin peloissani.

— Minkä tytön?

— Sofia Semjonovnan, joka oli siellä.

— Miksi äiti on peloissaan hänen tähtensä?

— Minä aavistan, Dunja. Usko minua, jos tahdot, mutta hänen sisään astuessaan käsitin, että tässä meillä on selitys kaikkeen.

— Ei, ei suinkaan. Äidillä on usein niin naurettavia aavistuksia. Rodja ei ole koskaan ennen nähnyt tyttöä kuin eilen ja tuskin tunsi häntä, kun hän astui huoneeseen tänään.

— Saat nähdä vielä! Hän saattoi minut sangen levottomaksi. Oikein pelästyin, kun hän katsoi minuun. Saatoin tuskin istua hiljaa, kun Rodja sanoi meille hänen nimensä... Pietari Petrovitshhan myöskin kirjoitti hänestä... Hän piti tyttöä arvossa.

— Niin, kirjoitetaan niin paljon. Meistä kirjoitettiin myöskin erityistä, äiti on varmaan jo unohtanut sen. Mitä minä käsitän, olen täydellisesti vakuutettu siitä, että hän on hyvä tyttö. Kaikki muu on vain juorua.

— Sitä tahdon minäkin toivoa.

— Pietari Petrovitsh on takanapuhuja! Nämä sanat pääsivät Dunjalta vasten tahtoa.

— Minulla on jotakin sanottavaa sinulle, sanoi Raskolnikov ja veti Rasumihinin ikkunan luo.

— Saanko sanoa Katarina Ivanovnalles, että tulette? sanoi Sonja äkkiä aikoen poistua.

— Odota vähän, Sofia Semjonovna. Meillä ei ole mitään salaisuuksia ettekä te häiritse meitä. Tahtoisin mielelläni puhua pari sanaa kansanne. Hän kääntyi uudestaan Rasumihinin puoleen. — Tunnethan hänet ... mikä hänen nimensä taas onkaan ... Porfyrius Petrovitsh.

— Me olemme sukua keskenämme. Miksi kysyt sitä? lisäsi Rasumihin vilkkaasti ja uteliaasti.

— Hänellähän on tuo juttu, murhajuttu?

— Niin ... sitten vielä... Rasumihin tirkisti hämmästyneenä häneen.

— Hän on kuulustellut heitä, jotka ovat pantanneet omaisuuttansa vanhukselle? Minulla on myös muutamia pikkuesineitä siellä, mutta ne ovat minulle kallisarvoisia. Sormus, jonka sisareni antoi erotessani ja hopeakello jonka olen perinyt isältääni. Mitä minun nyt pitää tehdä? En millään muotoa hävittäisi niitä. Olin peloissani, että äitini kysyisi kelloa. Siinä on kaikki, mitä meillä on isäni omaisuudesta. Mitä minun on tehtävä? Neuvo minua! Tiedän että meidän täytyy kääntyä poliisikonttorin puoleen. Mutta eikö olisi parempi kääntyä suoraan Porfyriuksen puoleen? Tahdon saada asian ratkaistua niin pian kuin mahdollista. Saatpas nähdä, että äiti kysyy kelloa päivällispöydässä.

— Älä lähde poliisikonttoriin, vaan Porfyriuksen luo! huudahti Rasumihin syvästi liikuttettuna. — Ah, miten se minua ilahduttaa! Menkäämme heti hänen luokseen. Hän asuu tässä lähellä.

— Menkäämme.

— Hän tulee erittäin iloseksi saadessaan tutustua sinuun. Eilen viimeksi puhuin sinusta hänen kanssaan. Sinä siis tunsit tuon vanhan vaimon ... sehän oli erittäin hauskaa, ah ... Sofia Ivanovna...

— Sofia Semjonovna, oikaisi Raskolnikov. Sofia Semjonovna, hän on minun ystäväni, Rasumihin, sangen hyvä ihminen...

— Ehkä meidän pitäisi nyt mennä... alkoi Sonja uudestaan katsomatta Rasumihiniin ja tullen yhä enemmän neuvottomaksi.

Menkäämme sitten, sanoi Raskolnikov, tulen luokseen tänään Sofia Semjonovna, sanokaa minulle, missä asutte?

Hän välitti tytön katsetta ja hänellä näytti olevan kiire. Sonja sanoi hänelle osoitteensa ja punastui. He menivät yhdessä ulos.

— Etkö sulje ovea? lausui Rasumihin, kun he seisoivat rappusilla.

— En koskaan!... En kahteen vuoteen ole sulkenut sitä. Onnellisia ihmisiä, joilla ei ole mitään salattavaa! sanoi hän hymyillen Sonjalle.

He pysähtyivät portin luona.

— Teidän tienne menee oikealle, Sofia Semjonovna. Miten saatoitte löytää tänne? sanoi hän, mutta tuntui siltä kuin hänellä olisi ollut aivan toista mielessä. Hän tahtoi vielä kerran katsoa tytön kirkkaita, rauhallisia silmiä, mutta hän ei tahtonut siinä oikein onnistua.

— Tehän sanoitte osotteenne Poletshkalle eilen.

— Poljalle, aivan niin, se on totta. Pikku Poletshkahan ... on sisarenne?

— On. Olen ennen kuullut isäni puhuvan teistä, mutta en ollut kuullut nimeänne ... isäni sanoi, ettei hän itsekään tiennyt... Sain tietää tänään ja kun tulin portille kysyin minä: "Asuuko Rodion Romanovitsh Raskolnikov täällä?" Mutta hyvästi nyt, sanon Katerina Ivanovnelle...

Tyttö oli iloissaan päästessään eroon ja katosi lähimmän nurkan taa. Hän saattoi nyt ajatella, miten hän oli elänyt, punnita jokaista sanaa, jonka oli lausunut, ja unohtaa jokaisen sanan muistostaan. Ei koskaan, ei koskaan hän ollut tuntenut sellaista tunnetta. Uusi maailma oli äkkiä avautunut hänen sieluunsa. Äkkiä juolahti hänen mieleensä että Raskolnikov tahtoi itse tulla hänen luoksensa, ehkä hän tulee jo tänään, ehkä piankin.

— Ettei vain tulisi tänään, oi, ettei vain tänään, änkytti hän raskaalla mielellä ikäänkuin lapsi, joka on suruissaan. Jumalani, hän tulee luokseni ... huoneeseeni... Oi Jumalani.

Siinä silmänräpäyksessä hän luonnollisesti ei voinut huomata erästä vierasta herraa, joka oli melkein hänen kantapäillään. Hän oli seurannut häntä aina siitä saakka kun hän astui ulos portista. Samalla kertaa kun kaikki kolme seisoivat käytävällä, oli tämä herra mennyt ohi ja kun hän kuuli Sonjan sanovan: "Asuuko Rodion Romanovitsh Raskolnikov täällä?" hätkähti hän ja kääntyi katsomaan heitä kaikkia, mutta etenkin Raskolnikovia, jota Sonja oli sanoillaan tarkottanut. Hän katsoi tarkasti rakennusta ja painoi sen mieleensä. Sitten jatkoi hän matkaansa kenenkään kiinnittämättä häneen huomiota. Mutta hänen askeleensa olivat pitkävetiset ja hänen liikkeissään oli jotakin matelevaista. Hän odotti Sonjaa huomattessaan, että hän erosi ja otaksuessaan, että hän aikoi kotiin.

— Minne hän mennee? Olen kerran ennenkin nähnyt nuo kasvot, ajatteli hän, siitä tahdon vielä ottaa selvää... Kun hän oli tullut kulmaukseen kiirehti hän toiselle puolen katua, kääntyi ympäri ja näki Sonjan tulevan mitään huomaamatta. Hän ei jättänyt Sonjaa näkyvistään, vaan seurasi häntä koko matkan.

Mies oli noin viisikymmen vuotias, keskikokoinen, vahvarakenteinen ja leveäharteinen mies. Hänen pukunsa oli soma ja hän näytti varakkaalta mieheltä. Leveät kasvot eivät olleet epämiellyttävät, ja iho oli punakka. Tuuhea, vaalea tukka oli vähän harmaantunut, ja parta hieman enemmän. Hänen silmänsä olivat siniset ja kylmät, mutta viisaan näköiset. Hän näytti olevan hyvin säilynyt mies, ja näytti nuoremmalta kuin hän todellisuudessa oli.

Kun Sonja oli tullut kanavan luo, huomasivat he molemmat olevansa yksin käytävällä. Hän saattoi nyt paremmin tarkata Sonjaa ja näki selvästi, että hän kävi ajatuksissaan. Kun Sonja oli ehtinyt rakennuksen luo, valitsi hän rapun oikealla, talon kulmassa.

— Ha, mutisi tuntematon ja seurasi hänen jälessään. Nyt vasta huomasi Sonja hänet. Hän nousi neljänteen kerrokseen ja soitti ovea n:o 9, johon oli kirjoitettu liidulla: "Kapernaumov, räätäli."

Aha! toisti tuntematon hämmästyen kohtauksesta, minkä jälkeen hän soitti ovea, joka oli merkitty n:o 8. Molemmat ovet olivat noin kuuden askeleen etäisyydellä toisistaan.

— Asutteko Kapernaumovin luona, sanoi hän hymyillen Sonjalle. Eilen hän käänsi liivini. Minä asun tässä Gertrud Karlovna Rösslichin luona ... se oli kummallinen sattuma. Sonja katsoi tutkien häneen.

— Olemme niin muodoin naapureja, jatkoi tuntematon. Olen ainoastaan kolme päivää ollut kaupungissa. Hyvästi!

Sonja ei vastannut. Ovi avattiin ja hän kiirehti huoneeseensa.

*****

Matkalla Porfyriuksen luo näkyi Rasumihinissa voimakasta mielenliikutusta.

— Olen sangen ilonen, veljeni, sanoi hän useampia kertoja, — oli hauskaa!... olen sangen iloinen.

— Mistä sinä oikeastaan iloitset? ajatteli Raskolnikov.

— Minähän en tiennyt, että sinäkin olet pantannut jotakin tuolle vanhalle akalle. Onko siitä pitkä aika,

kun viimeksi olit hänen luonaan?

— Koska viimeksi kävin siellä! Raskolnikov vaikenä ja oli ajattelevinaan. — Niin, nyt tiedän! Luulen että olin kolme päivää ennen hänen kuolemaansa hänen luonaan. En voi vielääkään lunastaa panttejani, sillä minulla ei ole kuin rupla rahaa jäljellä, saan kiittää kirottua kuumekohtausta, joka minulla oli eilen!...

Hän mainitsi kuumekohtauksen erityisellä painolla.

— Se oli siis sentähden, kun sinä sillä kertaa niin ... hämmästyit, sanoi Rasumihin. Kuumeesi kestäessä sinä haaveksit yhä sormuksista ja vitjoista. Nyt käsitan kaikki.

— Aha, siis on tämä ajatus iskenyt myös heidän päähänsä, ajatteli Raskolnikov. Tämä ihminen tahtoi ristiä itsensä minun tähteni ja kuitenkin hän on iloinen siitä, että kaikki oli tullut selväksi.

— Luuletko, että tapaamme hänet? sanoi hän ääneen.

— Luulen, että tapaamme, vakuutti Rasumihin. — Hän on kunnan mies veikkoseni, uskotko! Hän on hyvin epäluulonen, skeptikko, kyynikko, pitää toisten uskottelemisesta, se on nenästä vetämisestä. Mutta asiansa hän käsittää perinpohjin. Viime vuonna keksi hän murhamiehen vaikka ei jälkiäkään ollut näkyvissä. Hänellä on hyvä halu tutustua sinuun.

— Mistä sen päätät?

— Se ei ole sentähden ... katsos, sittenkuin sairastuit, olen usein puhunut sinusta, ja kun sain tietää, että olosuhteesi eivät salli sinun jatkaa lakitieteellisiä opintoja, arveli hän, että se olisi suuri synti sinulle. Minä päätin siitä ... niin, tietystikin kaikki, en ainoastaan ... eilen on Sametov myös ... voitko ajatella, Rodja, niin minä juovuspäissäni eilen riitelin kotiin mennessämme ... olen nimittäin peloissani siitä, mitä sinä Jumala ties ajatteletkaan.

— Mitä sinä tarkoitat? He pitivät minua luultavasti vähämielisenä. Ehkä heillä oli oikein. Hän hymyili väkinäisesti.

— Niin ... niin ... lorua! Se on, ei... Oh, katsos, me tappelimme ollessamme hutikassa. Tyhmyyksiä kaikki.

— Miksi pyydät itseltäsi anteeksi? Kaikki on niin vastenmielistä, sanoi Raskolnikov liian hienotunteisesti. Se oli osaksi teeskentelyä.

— Käsitan kyllä aivan hyvin. Vakuutan sinulle että, käsitan sen. On suuri häpeä sanoa jotakin sellaista...

— Noh, älä puhu siitä, onko se suuri häpeä!

Molemmat vaikenivat. Rasumihin oli tavattoman ilonen. Raskolnikov huomasi sen ja häntä inhotti. Se, mitä Rasumihin äskettäin oli kertonut Porfyriuksesta, saattoi hänet myös levottomaksi.

— Hänen edessään saa myöskin olla olevinaan sairas ... ja niin luonnollisesti kuin mahdollista. Hänen sydämensä sykähteli ja hänen poskensa olivat kalpeat. Olisi luonnollisesti parasta, jos ei tarvitsisi ilmaista ensinkään itseään, itsepäisesti karttaa kaikki ... ei, se olisi luonnollista... No, tuli mitä tahansa ... saamme nähdä ... aivan pian ... ehkä teen tyhmästi mennessäni sinne? Eikö hyttynen itsestään lennä valoa kohti? Miten sydämeni lyö ... se ei ensinkään kelpaa.

— Tuossa harmaassa talossa hän asuu, sanoi Rasumihin.

— Tärkeintä on, tietääkö Porfyrius, että eilen olin tuon vanhan noidan asunnossa ... ja puhuin verestä. Siitä otan selvän heti, kun tulen sisään. Saatan sen ehkä huomata hänen naamastaan, muuten ... saattaisin olla mennyttä kalua ... otan selvän siitä.

— Tiedätkö, sanoi hän ja hymyili veitikkamaisesti, olen selvästi huomannut, että sinä sitten eilisen olet ollut erinomaisen liikutetussa mielentilassa.

— Minä? En ensinkään ole liikutettu, sanoi Rasumihin, mutta säpsähti kysymyksestä.

— Aivan varmaan, veikkoseni, sen huomaa helposti sinusta. Istuit tuolilla, missä sinulla koskaan ei ole tapana istua, kaukana syrjässä ja hypähdit äkkiä ylös ilman syytä, ikäänkuin sinulla olisi ollut suonenveto. Milloin olit surumielinen, milloin erinomaisen ilonen ja olit niin makea kuin puhtain sokeri. Sinä punastuit ja erittäinkin silloin, kun sait päivälliskutsun.

— Valehtelet!... Mitä sinä oikeastaan tarkoitat?

— No, miksi väännelet ja kääntelet itseäsi kuin koulupoika? Nyt punastut taas!

— Sitten olet aika aasi!

— Miksi tulet niin neuvottomaksi, Romeo! Kerron sen jossakin, ha, ha ha! ja äiti nauraa ... ja...

— Mutta onko se todellakin vakaumuksesi? Mitä se merkitsee? Rasumihin tuli aivan hämilleen ja kylmät väreet karmivat kauhusta hänen selkäpiitään. — Mitä ajattelet sanoa heille? Minä, veli ... hyi, mitä sinä juttelet!

— Olet punanen kuin ruusu. Jospa tietäisit, miten kauniilta näytät! Romeo in folio! Entä miten soma oletkaan! Oletpa vielä pessyt itsesi puhtaaksi tänään, puhdistanut kyntesikin, eikö totta! Koska ennen olet itseäsi niin vaivannut. Kumarruppas, luulen että olet pumadalla hiuksesikin rasvannut!

— Sika!

Raskolnikov nauroi ääneensä saapuessaan Porfyrius Petrovitshin asunnon ovelle. Se oli juuri hänen tarkoituksensa. Huoneen sisällä voitiin kuulla, että hän nauroi eteisessä.

— Ei sanaakaan enää — muuten lyön sinut mäsäksi! kuiskasi Rasumihin ravistaen häntä kiivaasti.

V.

Sisään astuessaan näytti Raskolnikov henkilöltä, joka suurella vaivalla pidättää aika naurua. Hänen taakseen ilmestyi pitkä Rasumihin, joka oli aivan punanen vihasta ja häpeästä. Sekä hänen kasvonsa että hänen käytöksensä olivat tällä hetkellä nauruhermoja kutkuttavat ja synnyttivät Raskolnikovissa ilosuutta.

Huoneen omistaja seisoి keskellä permanttoa ja katseli heitä kysyvästi. Raskolnikov ojensi hänelle kätensä samalla ilmeisesti ponnistellen naurua vastaan. Mutta tuskin oli hän sanonut paria sanaa, ennenkuin hän tahtomattaan tuli katsoneeksi Rasumihiniin ja silloin alkoi hän nauraa uudelleen. Se kiihkeä suuttumus, mikä Rasumihinissa syntyi tämän sydämellisen naurun johdosta, vaikutti sen, että kohtausta näytti vallan luonnolliselta. Rasumihin näytti vallan auttavan Raskolnikovia hänen suunnitelmissaan.

— Piru vieköön! huusi Rasumihin lyöden nyrkkinsä pieneen pyöreeseen pöytään, jolla oli äsken tyhjennetty teelasi. Pöytä särkyi ja pirstaleet lensivät ympäri huonetta.

— Mitä tämä kaikki merkitsee? Kuka maksaa minulle särjetyt esineeni? huudahti Porfyrius Petrovitsh ilosella äänellä.

Rasumihin, joka oli vallan nolostunut lyötyään säpäleiksi pöydän ja lasin, käänsi selkensä hänelle, sylki kiihtyneenä ja katseli synkästi ikkunasta. Sametov, joka oli istunut eräässä nurkassa vierasten sisään tullessa, nousi ja odotti jotakin enempää. Hän väänsi suunsa hymyyn, mutta katseli epäilevästi koko kohtausta ja näytti hieman alakulosesta Raskolnikovin nähdessään. Sametovin odottamaton läsnäolo teki Raskolnikoviin epämielusan vaikutuksen.

— Pyydän anteeksi, sanoi hän hieman alakulosesta; — nimeni on Raskolnikov.

— Minua huvittaa tutustua teihin. Mikä hänen on? Eihän hän edes aijo tervehtiäkään meitä, sanoi Porfyrius Petrovitsh osottaen Rasumihia.

— Minä en käsitä, miksi hän on niin raivostunut minulle. Minä vain sanoin hänelle tiellä, että hän oli Romeon kaltainen ja todistin sen myös. Muuta se ei ollut.

— Sinä olet aasi! huudahti Rasumihin silti kääntymättä.

— Hänellä on mahtanut olla oikeutettu syy suuttua niin yhdestä ainoasta sanasta, sanoi Porfyrius nauraen.

— Alatko sinäkin nyt? Menkää helvettiin kaikki! keskeytti Rasumihin itsensä, nauroi toisten mukana ja meni niin ilosena, kuin ei mitään olisi tapahtunut, Porfyriuksen luo. — Nyt voinee tuo juttu loppua. Tässä on ystäväni, Rodion Romanovitsh Raskolnikov, joka on kuullut paljon puhuttavan sinusta ja joka

haluaa tutustua sinuun. Hän tahtoo pyytää neuvoa sinulta. Ah, Sametov, oletko sinä täällä? Koska te olette tutustuneet?

— Mitähän tämä merkinnee? ajatteli Raskolnikov levottomasti.

— Eilen ollessamme sinun luonasi, vastasi Sametov avomielisesti.

Porfyrius oli vielä aamupuvussaan, yönutussaan ja tohveleissa. Hän oli viidenneljättä vuotias, pieni, tanakka ja parraton. Hänen pyöreää päätänsä peitti lyhyeksi leikattu tukka, ja kasvoissa oli kellertävä väri. Silmiä peitti puoleksi melkein valkoset, räpäyttävät silmäluomet, jotka antoivat niille sen ilmeen kuin hän alituisesti olisi iskenyt silmää jollekin.

Hänen silmiensä katse oli huomattava vastakohta hänen koko ruumiillensa, jossa oli vivahdus naisellisuutta.

Kun Porfyrius Petrovitsh kuuli, että vieraalla oli asiaa, pyysi hän tätä heti istuutumaan sohvalle, istuutui itse toiseen nurkkaan ja kiinnitti häneen katseen, jossa ilmeni tuo vakava, keskitetty tarkkaavaisuus, joka helposti voi saattaa toisen hämilleen.

Raskolnikov esitti asiansa lyhyeen ja selvästi, ja sai silloin tilaisuuden tarkastella Porfyriusta tarkemmin. Porfyrius Petrovitsh ei siirtänyt katsettaan hänestä koko aikana hänen puhuessaan. Rasumihin oli istuutunut heitä vastapäätä saman pöydän ääreen ja seurasi suurella mielenkiinnolla keskustelun kulkua. Vihdoin sanoi Porfyrius:

— Teidän tulee jättää poliisikonttoriin siten kuuluva kirjelmä, että olette kuullut puhuttavan murhasta ja siis pyydätte, että se tutkintotuomari, joka käsittelee asiaa, ottaisi tiedon niistä esineistä, jotka kuuluvat teille ja että haluatte saada ne takasin.

Raskolnikov koetti tulla alakuloseksi ja lausui:

— Mutta surullisinta koko asiassa on se, ettei minulla tällä hetkellä ole rahaa. Aijoin nimittäin vain antaa tiedoksi, että nuo esineet ovat minun ja että minä toisen kerran saadessani rahaa...

— Se on vallan samantekevää. Voitte myös kirjottaa siten minulle.

— Tavalliselle vaiko leimapaperille? kiiruhti Raskolnikov kysymään; hän näytti kiinnittävän erikoista huomiota rahakysymykseen.

— Ah, voitte kirjottaa sen karkealle paperille, jos niin haluatte.

Porfyrius Petrovitsh katsoi häneen terävästi ja räpäytti silmäluomiaan aivan kuin iskien silmää hänelle. Ja Raskolnikovista tuntui myös siltä kuin olisi Sametovkin iskenyt silmää hänelle.

— Hän tietää kaikki! johtui hänen mieleensä salaman lailla.

— Suokaa anteeksi, että vaivaan teitä moisen pikkuasian vuoksi, jatkoi hän. — Panttaamani esineet ovat korkeintaan viiden ruplan arvoiset, mutta ne ovat kallisarvoisia muistoja, ja minun täytyy tunnustaa tulleeni sangen surulliseksi saadessani tietää...

— Siksi sinä eilen jouduit suunnitella, kun minä kerroin Sosimoville, että Porfyrius kuulustaa kaikkia, joilla oli pantteja vanhuksella, sanoi Rasumihin.

Raskolnikov heitti häneen raivoisan silmäyksen, mutta hillitsi kuitenkin itsensä ja sanoi hänelle:

— Sinä näyt tekevän pilaa minusta, veikkoseni. Ehkä minä pidän liian suurta ääntä näistä sinun silmissäsi merkityksettömistä esineistä, mutta sinun ei silti tarvitse pitää minua egoistisena. Minun silmissäni eivät nämä pikkuesineet ole mitään pikkuasioita. Minä sanoin sinulle äsken, että tuo hopeakello on ainoa muisto isäni omaisuudesta. Äitini on tullut tänne, sanoi hän Porfyriukselle, ja jos hän saisi tietää, jatkoi hän kääntyen taas Rasumihinin puoleen ja koettaen saada äänensä värisemään — että kello on kadonnut, joutuisi hän epätoivoon.

— Ah, enhän minä tarkottanut mitään pahaa, päinvastoin! lausui Rasumihin loukkaantuneena.

"Ihmettelen, näyttelinköhän oikein?... Oliko se aivan luonnollista?... Enkö mennyt liiallisuuksiin?" ajatteli Raskolnikov vavisten itsekseen. "Viimeinen lause oli joka tapauksessa tarpeeton."

— Koska tuli rouva äitinne kaupunkiin? kysyi Porfyrius.

— Eilen illalla.

— Teidän kapineenne eivät mitenkään joudu hukkaan. Minä olen jo kauvan odottanut teidän tuloanne.

Aivan kuin ei olisi sanonut mitään huomattavampaa, työnsi hän tuhkakupin Rasumihinille, joka sydämettäni tahraasi maton paperossistaan pudottamallaan tuhalla. Raskolnikov vavahti, mutta Porfyrius ei näyttänyt huomanneen sitä. Hän puuhasi ainoastaan Rasumihinin paperossin kanssa.

— Odotitko sinä häntä? Tiesitkö sinä, että hän oli pantannut jotakin tuolle vanhukselle? lausui Rasumihin.

Porfyrius katsoi Raskolnikovia suoraan kasvoihin ja sanoi:

— Molemmat teidän kapineenne, sormuksen ja kellon oli vanhus kääriinyt paperipalaseen ja paperissa oli teidän nimenne, lyijykynällä kirjoitettuna, sekä päivänmäärä, jolloin nämä esineet oli jätetty hänelle.

— Miten te kiinnitätte huomionne kaikkeen! sanoi Raskolnikov alakulosesti hymyillen, samalla koettaen katsoa häntä rohkeasti silmiin. — Minä huomautan tämän vain siksi, koska siellä luultavasti oli paljon moisia esineitä ja te vaivoin olette muistanut kaikki nimet ... ja ... (se oli tyhmää, miksi lisäsin sitä).

— Kaikki ne, joilla on ollut pantteja, ovat ilmottautuneet. Te olitte ainoa, joka puuttui, vastasi Porfyrius tuskin huomattava iva värähdys äänessään.

— Minä en ole ollut terve.

— Sen tiedän. Olenpa myös kuullut, että olette ollut sangen liikutettu. Te olette vieläkin sangen kalpea.

— Minä en ole ollenkaan kalpea, päinvastoin olen aivan reipas, sanoi Raskolnikov muuttuneella äänellä. Viha kiehuu hänessä, eikä hän voinut kauvemmin hillitä itseään. "Ja vihassa kavallan itseni," pälkähti hänen päähänsä; "miksi he minua kiusaavat?"

— Sinä et ole voinut terve, sanoi Rasumihin. — Eilen sinä hourailitkin toisinaan... Ajattelehan Porfyrius, hän tuskin voi seistä jaloillaan ja hiipi kuitenkin ulos heti kun minä ja Sosimov käänsimme hänelle selkämme. Ja sitä paitsi oli hän syyntakeettomassa tilassa.

— Siis mitä täydellisimmässä houretilassa? Onko moista kuultu ennen! ja Porfyrius puisti päätään.

— Ah, pötyä! Älkää uskoko häntä ... ei, älkää uskoko häntä ollenkaan! huudahti Raskolnikov raivoissaan. Tuntui siltä kuin Porfyrius Petrovitsh ei olisi kuullut noita omituisia sanoja.

— Miten voit sinä lähteä ulos, ellet ollut houreissa? huusi Rasumihin kiivastuneena. — Miksi läksit? Mitä varten?... Ja miksi niin salaisesti? Oliko se terveen ajatusta? Nyt, kun kaikki vaara on ohi; puhun sinulle jo voin suoraan!

— He vaivasivat minua molemmat sangen suuresti, sanoi Raskolnikov pilkallisella äänellä Porfyriukselle, — ja minä juoksin tieheni vuokratakseni itselleni uuden asunnon, niin etteivät he tietäisi olinpaikastani. Otinpa mukaani jokusen määrän rahaakin. Herra Sametov näki ne. No, herra Sametov, olinko eilen järjissäni vai puhuinko houreissa? Nythän te voitte ratkasta taistelun.

Hänen teki mielensä kuolettaa Sametov tällä hetkellä, sillä tämän katse ja vaikeneminen olivat hänestä yhtä vastenmieliset.

— Minun mielipiteeni mukaan te eilen puhuitte sekä viisaasti että viekkaasti. Te olitte vain sangen kiihtynyt, vastasi Sametov kuivasti.

— Ja tänään kertoi Nikodin Fomitsh, että hän tapasi teidät sangen myöhään eilen illalla erään virkamiehen luona, jonka yli oli ajettu...

— No, siinä sen näet, sanoi Rasumihin. — Olitko sinä täydessä tajussasi, antaessasi leskelle viimeiset roposi hautausta varten.

— Olen ehkä löytänyt aarteen, josta et sinä tiedä mitään, ja siksi olin eilen niin antelias... Minä pyydän anteeksi, sanoi hän värisevin huulin Porfyriukselle, — että olemme vaivanneet teitä näin kauvan tällä lorupuheellamme.

— Ette tietystikään, päinvastoin ... ette ollenkaan! Jospa vain tietäisitte, miten paljon te kiinnitätte mieltäni! Minua ilostuttaa, että te vihdoinkin olitte niin ystävällinen ja tulitte tänne.

— Juokaamme edes hieman teetä! Johan kurkku kuivuu! huudahti Rasumihin.

— Sepä oiva tuuma! Me juomme kai kaikki yhdessä. Mutta etkö sinä ehkä ensin tahtoisit ... jotakin suuhunpantavaa?

— Mene tiehesi!

Porfyrius Petrovitsh läksi tilaamaan teetä.

Ajatukset risteilivät kuin tuulispäät Raskolnikovin päässä. Hän oli tavattoman liikutettu.

"Tätä julkeutta voin tuskin kestää kauvempaa. He eivät edes yritäkään salata epäilyksiään. Ei kai sellasen, joka ei tunne minua, tarvinne puhua kanssani Nikodin Fomitshista. Se ei siis enää ole mikään salaisuus, että he seuraavat minua. Jospa he edes tekisivät hyökkäyksen sen sijaan että leikkivät kanssani kuin kissa rotan kanssa. Se ei sovi sinulle, Porfyrius Petrovitsh. Voisi tapahtua, että minä äkkiä nousisin ja paljastaisin koko totuuden. Silloin he saisivat tietää, miten minä halveksin heitä!" Hän hengitti syvään. "Mutta jos minä vain kuvittelen mielessäni! Heidän sanoissaan en tuntenut olevan mitään salattua ajatusta. Mutta ehkä sentään?... Miksi sanoi hän juuri 'vanhuksen luona?' Miksi sanoi Sametov, että minä puhuin 'vieksasti?' Miksi juuri tämä sävy? Niin, sävy, siinäpä se asia... Rasumihinhan kuuli myös sen, miksi ei hän sitä huomaa? Niin, eihän tuo viaton tyhmyri koskaan mitään huomaa! Jokohan kuume taas palautuu?... Iskikö Porfyrius todella silmää minulle, vai eikö? Tyhmyyksiä! Miksi hän iskisi minulle silmää? Tahtovatko he saada minut suuttumaan, vai tietävätkö he kaikki?..."

"Sametovkin on julkea! ... vai onko hän todella sitä? Sametov on ajatellut sitä kaiken yönä; sen minä aavistin! Hän on täällä jo kuin kotonaan ja kuitenkin on hän ensi kertaa täällä. Porfyrius ei kohtelee häntä ollenkaan vieraana, hän kääntää hänelle selkänsä vallan ujostelematta. He ymmärtävät toisiaan jo sangen hyvin, erittäinkin kaikissa minua koskevissa seikoissa; he olivat varmasti keskustelleet minusta juuri ennen tuloani!... Ihmettelenpä, tietävätkö he mitään asunnosta? Sanoessani juosseeni eilen tieheni etsiäkseni uutta asuntoa ei hän sitä kuunnellut, ei tuntunut ollenkaan kiinnostavan huomiotaan siihen... Tuo asuntojuttu oli muuten viisaasti keksitty ... siitä voi ehkä myöhemmin koitua hyötyä! Sehän tapahtui kuumeen houreissa ... hah, hah, haa! Hän tietää jo kaikki, mitä tapahtui eilen illalla? Mutta hän ei kuitenkaan tiennyt sitä, että äiti on tullut! Päivämääränkin hän oli kirjottanut, tuo vanha noita!... Odotahan vain hetkinen, vielä en minä antaudu! Kaikki nämä eivät vielä ole tosiseikkoja, ainoastaan mielihoureita! Tuokaa ensin tosiseikkoja!... Ihmettelenpä, tietänevätkö he mitään huoneustosta? Minä en lähde täältä, ennenkuin olen saanut selvän siitä! Mutta miksi tulinkaan tänne!..."

Kaikki tämä kulki salaman lailla hänen päässään.

Porfyrius Petrovitsh palasi pian.

— Päätäni pyörryttää vielä eilisen johdosta, sanoi hän kääntyen hymyillen Rasumihinin puoleen.

— No, miten se tapahtui? kuka voitti?

— Luonnollisestikaan ei kukaan, kuten aina tapahtuu. Me puhuimme lopuksi ikuisuudesta ja leijailimme korkealle yli-ilmoihin.

— Ajattelehan Rodja, mistä he eilen puhuivat? He kiistelivät siitä, onko rikoksia vai eikö.

— Sehän on vallan tavallinen yhteiskuntakysymys, vastasi Raskolnikov hajamielisesti.

— Kuule nyt, Rodja, mitä minä sanon, ja kuulkaamme sitten sinun ajatuksesi. Taistelu alkoi sosialistien mielipiteillä. Kuten tunnettu, on heidän käsityksensä sellainen, että "rikos on vastalause yhteiskuntalaitoksissa olevaa säännöttömyyttä vastaan." Nykyinen yhteiskunta on syypää kaikkeen — ja sillä hyvä. Siitä seuraa myös, että jos yhteiskunta olisi normalisti järjestetty, katoisivat kaikki rikokset äkkiä, kun ei enää olisi mitään syytä vastalauseeseen. Kaikista tulisi siinä tuokiassa "oikeuden ihmisiä." Ihmisluontoa ei oteta vähimmälläkään tavalla laskuun.

Heidän mielipiteensä mukaan ei ihmiskunta kehity historiallisella, elävällä tavalla, lopullisesti kerran päämääränä saavuttaakseen normaliyhteiskunnan, vaan juuri päinvastoin: sosialismi on, kuten jokin matematikapää on laskenut, kerrallaan saattava koko ihmiskunnan sopusointuun, tekevä sen oikeamieliseksi ja synnittömäksi, ilman että siihen tarvitaan mitään elintoimintaa, vaan ainoastaan historiallista eli luonnollista kehitystä. Siksi he ovatkin tykkänään vaistomaisesti historian oppilausemia vastaan. Se on vain tyhmyyttä ja liiottelua ... ja tyhmyys on se syntipukki, jonka niskoille he sysäävät syyn! Siksi he eivät voikaan sietää henkistä elintoimintaa: "Me emme tarvitse mitään elävää sielua". Elävä sielu tarvitsee elämää, elävä sielu ei seuraa konemaista kaavaa, elävä sielu on epäilevä ja katselee taakseen! Siksi poistettakoon se! Mutta joskin tämä haiskahtaa hieman mädältä,

vaikka sen yhtä hyvin voisi tehdä kimmoavasta kumista ... ei se siksi myöskään ole elävä vaan tahdoton, orjallinen eikä muutu kapinalliseksi... Ja tulos on ... etteivät he ole saattaneet sitä pitemmälle kuin muurien rakentamiseen ja käytävien ja huoneitten järjestämiseen falansterissaan; Falansteri on valmis, mutta ihmisluonto ei ole vielä valmis falansteria vasten, se tahtoo elää, se ei ole vielä päättänyt elintoimintaansa, siitä on vielä liian aikasta antaa haudata itsensä kirkkomaahan. Pelkän logikan avulla ei kukaan voi juosta luonnon rajain yli. Logika tarkastelee ainoastaan kolmea mahdollisuutta ... mutta niitä on kokonainen miljona! No, silloinhan tarvitsee vaan leikata pois miljona ja asettaa kysymys elämän miellyttävyydestä ja loistosta etunenään. Sehän on tehtävän helpoin ratkasu. Sehän on niin viettelevän selvää ja silmäänpistävää, ettei siinä tarvitse ajatella ollenkaan enempää. Ja pääasiahan onkin —kaiken ajattelemisen hävittäminen! Koko ihmiselämän salaisuus voidaan koota kahteen painettuun sivuun.

— Kas niin, nyt on sulku murtunut ja vesiputous syöksyy eteenpäin! naurahti Porfyrius. — Ajatelkaa, kääntyi hän Raskolnikovin puoleen, — samallinen oli hän eilen ... ei, veikkoseni, se ei ole totta, mitä sinä sanot, "yhteiskuntalaitoksilla" on suuri merkitys rikoksia arvostellessa, sen voin vakuuttaa sinulle.

— Minä tiedän kyllä, että niillä on suuri merkitys, mutta sano minulle esimerkiksi: jos nelikymmenvuotias mies väärinkäyttää tyttöä kymmenen vuotta, ovatko "yhteiskuntalaitoksesi" silloin pakottaneet häntä siihen?

— Kyllä, miksei? Tarkasti ajatellessa on yhteiskuntalaitoksilla myös osansa siinä. Moisen rikoksen voi sangen helposti selittää yhteiskuntalaitosten avulla.

Rasumihin melkein raivostui.

— Ei, tiedätkö mitä, huudahti hän, — silloin tahdon myös heti todistaa, että sinulla on valkeat silmäripset, siksi että Iivana Suuren torni Moskovassa on viisineljättä sylvä korkea, todistaa sen selvästi, tyydyttävästi ja johtuvasti sekottaen joukkoon hiukkasen vapaamielisyyttäkin. Tahdotko? Lyötkö vetoa?

— Olkoon menneeksi ... lyön vetoa! Annahan kuulua, miten sen todistat.

— Äh, hän vain luulottelee, tuo pentele! huusi Rasumihin hylkivästi. — Sinun kanssasi ei kannata puhua!

— Nyt hän on oikein elementissään, sanoi Porfyrius Raskolnikoville. Mutta puhuessamme yhteiskuntalaitoksista tulin ajatelleeksi tutkimustanne "rikoksista" — tai mikä sen nimi oli — ja tämä tutkielma on jo kauvan kiinnittänyt mieltäni. Kaksi kuukautta sitten olin tilaisuudessa lukemaan sen "Aikakauslehdestä".

— Minunko tutkielmani? Oliko se "Aikakauslehdessä?" kysyi Raskolnikov hämmästyneenä. — Minä tosiaan kirjoitin sellaisen tutkielman puoli vuotta sitten, juuri silloin kun jätin yliopiston. Mutta minä lähetin sen "Viikkolehteen" enkä "Aikakauslehteen".

— Mutta se julaistiin "Aikakauslehdessä".

— "Viikkolehti" lakkasi siihen aikaan ja siksi ei sitä julaistu.

— Se on totta, mutta sanottu lehti yhdistettiin sittemmin "Aikakauslehteen" ja siitä johtuu se, että teidän tutkielmanne kaksi kuukautta sitten oli mainitussa lehdessä. Ettekö tietäneet sitä?

Raskolnikov puisti päätään.

— Tehän voitte pyytää palkkiotanne. Tepä vasta olette omituinen ihminen! Te olette niin täydellisesti itseksenne, ettei teillä ole edes selvillä seikat, jotka suorastaan koskevat teitä.

— Hyvä, Rodja! Sitä en minäkään tiennyt! huudahti Rasumihin. Lähdenpä jo tänään lukuyhdistykseen ja pyydän saada nähdä tuon lehden.

— Mutta miten te tiedätte, että tuo tutkielma on minun kirjottamani?

— Sain sen aivan äskettäin tietää toimittajalta, jonka tunnen henkilökohtaisesti... Se on suuresti kiinnittänyt mieltäni.

— Jos muistan oikein, koetin kuvata rikosentekijän sieluntilaa hänen tehdessään tekoaan.

— Aivan niin, ja te olette sitä mieltä, että rikoksen tekoa aina seuraa sairaaloinen tila rikosentekijässä. Mutta toinen aate, jonka ohimennen mainitsitte tutkielmanne lopussa, kiinnittää kuitenkin mieltäni enemmän. Te sanotte nimittäin, että maailmassa on sellaisia yksilöitä, joilla on oikeus tehdä rikoksia ja joille lait eivät ole esteenä.

Raskolnikov nauroi tälle väärälle tulkitsemiselle.

— Miten? Oikeus tehdä rikoksia? sanoi Rasumihin surullisesti.

— Ei, ei, niin ei se vallan ollut, sanoi Porfyrius. Hän jakaa ihmiset tavallisiin ja ei-tavallisiin. Tavallisten täytyy totella, eikä heillä ole oikeutta rikkoa lakia. Mutta ei-tavallisilla on sitä vastoin oikeus tehdä kaikellaisia rikoksia ja uhmailla lakia vastaan yksistään siitä syystä, että he eivät ole tavallisia. Sillä luulen minä teidän esittäneen asian.

Raskolnikov nauroi taasen. Hän ymmärsi Porfyriuksen tarkoituksen ja koska hän selvästi muisti tutkielmansa sisällön, hän päätti tarttua syöttiin.

— Minä en ole esittänyt asiaa aivan sillä lailla, sanoi hän vaatimattomasti. — Minä en ollenkaan hyväksy sitä, että ei-tavalliset ihmiset kaikissa olosuhteissa uhmailevat lakia vastaan. Minä olen aivan yksinkertaisesti sanonut, että ei-tavallisella ihmisellä on oikeus, ei yleinen, vaan henkilökohtainen, sallia omatuntonsa mennä joittenkin rajojen poikki, mutta pelkästään sellaisissa tapauksissa, jolloin hänen ajatuksensa (joka kenties tarkoittaa kansaihmissen onnea) toteuttaminen vaatii sitä. Minä koetan lausua ajatukseni selvemmin. Jos miehet sellaiset kuin Kepler ja Newton eivät olisi epäsuotuisten olosuhteitten vuoksi voineet millään lailla tehdä keksintöjään ilman ihmishenkien uhrausta, jotka olisivat vaikeuttaneet ja estäneet heidän keksintöitään, olisi heillä ollut oikeus, niin, jopa velvollisuuskin ... toimittaa nämä ihmiset tieltään voidakseen hyödyttää koko ihmiskuntaa. Siitä ei seuraa, että Newtonilla olisi ollut oikeus tappaa kaikki oman mielensä mukaan tai joka päivä ryövätä ihmisiä yleisellä maantiellä. Sitten osotin tutkielmassani, jos oikein muistan, että kaikki ihmiskunnan lainlaatijat ja uudistajat vanhimmasta aina Lykurgokseen, Soloniin, Muhametiin ja Napoleoniin saakka ovat olleet rikollisia jo siitä syystä, että he julaistessaan uuden lain kumosivat vanhan, jota yhteiskunta piti pyhänä, ja syystä etteivät he kammonneet vuodattaa verta silloin kun verenvuodatukselta saattoi olla hyötyä. Täytyy tarkoin muistaa, että useimmat näistä ihmiskunnan hyväntekijöistä ja lainlaatijoista vuodattivat verta sangen runsaissa määrin. Sanalla sanoen, minä todistin, etteivät yksistään maailman "suuret", vaan myös kaikki, jotka hiemankin kohoavat tavallisten ihmisten yläpuolelle, pakotetaan lainrikkokijaksi — luonnollisesti suuremmassa tai pienemmässä määrässä. Mutta tämä on ollut painettuna ja luettiin tuhansia kertoja, eikä ole mitään uutta. Jakaessani ihmiset tavallisiin ja ei-tavallisiin on minulla kuitenkin paljon ehtoja. Minä pysyn vaan esitykseni pääkohdissa. Noudattamalla luonnonlakeja voidaan ihmiset jakaa kahteen ryhmään, alempaan, joka on olemassa yksistään suvun jatkamista varten, ja korkeampaan, jolla on lahja lausua piirissään uusi sana ja raivata uusia teitä. Luonnollisesti on olemassa useita alaosastoja, mutta molempien ryhmien välinen raja on sangen selvä. Ensimmäiseen ryhmään kuuluu ihmisiä, jotka luonnostaan ovat vanhoillisia ja alamaisia. Ne, jotka lasketaan kuuluviksi toiseen ryhmään, ovat särkijöitä ja he rikkovat lakia. Enimmin pyrkivät he hyvän nimessä kaatamaan nykyistä. Jos joku heistä aatteensa vaikutuksesta rohkenee raivata tiensä ruumiin yli voi hän sen tehdä aatteensa tarkotusperän vuoksi. Se on minun vakaumukseni ja ainoastaan siinä mielessä puhun minä tutkielmassani valittujen oikeudesta tehdä rikoksia. Enemmistö harvoin tunnustaa näitten ihmisten oikeutta, se mestaa lainrikkokat ja täyttää siten tehtävänsä. Mutta seuraavat sukupolvet asettavat sitten nämä mestatut jalustalle ja osottavat kunnioitustaan. Ensimmäinen ryhmä on nykyajan valtias, toinen on tulevaisuuden herra. Edellinen pitää maailmaa pystyssä ja lisää sitä suuruuteen nähden, toinen johtaa maailman päämääräänsä. Niillä on molemmilla sama oikeus olemassaoloon. Sanalla sanoen, minä annan samat oikeudet kaikille ja — vive la querre éternelle, — uuden Jerusalemin tuloon asti!

— Uskotteko todellakin uuteen Jerusalemiin?

— Uskon, kyllä minä uskon siihen, vastasi Raskolnikov varmallalla äänellä. Koko pitkän esityksensä aikana olivat hänen silmänsä suunnatut lattiaan.

— Ja ... uskotteko ... Jumalaan! Suokaa anteeksi, että olen kyllin utelias tekemään moista kysymystä.

— Uskon, minä uskon Jumalaan, vastasi Raskolnikov katsoen Porfyriukseen.

— Ja Latsaruksen herättämiseen?

— Kyllä, minä uskon sen myös todeksi. Mutta miksi teette kaikki nämä kysymykset?

— Uskotteko sen kirjaimellisesti?

— Uskon.

— Todellako! Minä kysyin vain uteliaisuudesta suokaa anteeksi. Suostumuksellanne tahdon palata siihen, josta puhuimme. Näitä ihmisiä ei saa mestata. Muutamat...

— Voittavat elinaikanaan. Niin, muutamat saavuttavat päämääränsä jo eläessään ja silloin..

— Alkavat he itse mestata.

— Jos välttämättömyys vaatii, kuten on tavallista. Teidän huomautuksenne oli sangen terävä.

— Kiitos. Mutta sanokaa nyt minulle, miten voi erottaa ei-tavalliset yksilöt tavallisista? Minut valtaa käytännöllisen ihmisen luonnollinen levottomuus. Eikö voisi ottaa käytäntöön erikoista pukua, leimaa tai jotakin muuta merkkiä? Teidän täytyy tunnustaa, että jos tapahtuisi mellakka, jos toiseen luokkaan kuuluva yksilö kuvittelisi kuuluvansa toiseen ja alkaisi hävittää kaikkia esteitä, silloin...

— Niin sellaista esiintyy sangen usein, mutta sellainen erehdys on vain mahdollinen sille, joka kuuluu tavalliseen ihmisluokkaan. Teidän ei tarvitse olla levoton, sillä ne eivät koskaan pääse pitkälle.

— Minun on, ikävä kyllä, vielä tehtävä eräs kysymys. Sanokaa minulle, miten monella näistä ei-tavallisista on oikeus murhata toisia? Teidän laillanne tahdon luonnollisesti kallistua heidän puolelleen, mutta olisipa kuitenkin mitä vastenmielisintä, jos olisi useita samaa lajia.

— Älkää olko levoton sen suhteen, jatkoi Raskolnikov samalla äänellä; usuaatteisia ihmisiä syntyy tavattoman harvoin. Kuitenkin on etsittävä tarkka luonnonlaki voidaksemme ymmärtää sen järjestyksen, missä nämä ihmislajit ja syrjälaajat esiintyvät. Tämä laki on luonnollisesti vielä tuntematon, mutta minä uskon, että sellainen on olemassa ja että tulevaisuudessa keksitään.

— Mutta lasketteko te leikkiä keskenänne? huudahti Rasumihin. Et kai puhu totuudessa, Rodja?

Raskolnikov vaikenen kohottaen kalpeita, kärsiviä kasvojaan. Näitten vakavien, huolestuneitten kasvojen ohessa tuntui Porfyriuksen kasvojenilme pilkalliselta ja erittäin julkealta.

— Niin, veliseni, jos sinä todella puhut tosissasi, olet luonnollisesti oikeassa sanoessasi, ettei mikään ole uutta ja että me olemme lukeneet ja kuulleet kaikki ne tuhansia kertoja. Mutta mikä todella on alkuperästä ja sinun oma henkinen omaisuutesi, on teoriasi ihmisten oikeudesta vuodattaa verta puhtain omintunnon. Sinä puolustat yltiöpäisestä tätä teoriaasi ja se se herättää minussa kummastusta. Minäpä tahdon lukea sinun tutkielmasi.

— Siinä et tapaa sitä, mitä etsit.

— Suokaa anteeksi, että minä seuraan ainetta loppuun, sanoi Porfyrius. Otaksukaamme, että joku mies tai nuorukainen kuvittelee olevansa Lykurgos tai Muhamet ja sanoo itseksensä: Minun täytyy tehdä suuri sotaretki, mutta sotaretkeen tarvitaan rahaa — ja hän sitten alkaa hankkia niitä, te kaiketi ymmärrätte minut?

Sametov, joka vielä istui nurkassaan, alkoi nauraa. Raskolnikov ei kohottanut päätään.

— Sellaisia esimerkkejä voi tosiaankin esiintyä. Tyhmät ja kunnianhimoset henkilöt tosiaan tarttuvat tähän syöttiin — ennen kaikkea nuoret.

— No, jatkakaa!

— Niin, siten on asianlaita. Minä en voi sitä auttaa. Hän (Raskolnikov osotti Rasumihia) sanoi äskettäin, että minä tunnustin ihmisille oikeuden vuodattaa verta. Mitä se vaikuttaa asiaan? Yhteiskuntaahan suojaa maanpako, vankilat, tutkintatuomarit ja kuritushuoneet. Voidaanhan ryöväri ottaa vangiksi.

— Entä kun olemme vanginneet hänet?

— Ei hän ansaitse parempaa.

— Se on sangen logillista. Mutta miten on hänen omantuntonsa laita?

— Sen, jolla on omatunto, täytyy kärsiä — tunnustaessaan rikoksensa. Se on myös rangaistus.

— Mutta miten käy todellisten nerojen? jatkoi Rasumihin otsaansa rypistäen. — Eivätkö ne joudu mitään kärsimään, joille murhaaminen oli etuoikeus? Eikö heidän tarvitse maksaa mitään vuodattamastaan verestä?

— Tässä ei ole kysymystä myönnytyksestä eikä kiellosta. Jokaisen, joka tuntee sääliä uhriaan kohtaan, täytyy kärsiä. Todellisesti suurten ihmisten täytyy — minun ajatukseni mukaan — kantaa täällä maan päällä suurta kipua sydämessään, lisäksi hän mietiskelevästi.

Hän avasi silmänsä, katseli heitä kaikkia, hymyili ja tarttui lakkiinsa. Verrattuna siihen iloseen mielentilaan, missä hän oli sisääntullessaan, oli hän nyt liian levollinen. Hän tunsi sen itse. He nousivat kaikki.

— Suotteko minun tehdä vielä yksi kysymys? sanoi Porfyrius. — Kirjoittaessanne tutkielmaanne ei ehkä ollut mahdotonta, hih, hih, että te laskitte itsenne, joskin vähemmässä määrin, "ei-tavallisiin" ihmisiin, niihin, joilla on uusi sana sanottavana, minä tarkoitan teidän laillanne? Eikö asianlaita ole sellainen?

— Paljon mahdollista, vastasi Raskolnikov ylenkatseellisella äänellä. Rasumihin vavahi.

— Jos asianlaita on sellainen, olisiko teillä itsellä ollut rohkeutta mennä yli rajojen, se on, murhata tai ryöväitä?

Hän näytti iskevän silmää Raskolnikoville vasemmalla silmällään ja nauravan hiljaa.

— Jos todella olisi mennyt yli rajojen, en sitä luonnollisestikaan sanoisi teille, vastasi Raskolnikov lujalla ja ylpeällä äänellä.

— Ei, sitä en minäkään tarkota.

— Suokaa minun vain tehdä se huomautus, etten pidä itseäni Napoleonina enkä Muhamettina sekä etten siis kykene antamaan teille tyydyttävää selitystä siitä, miten menettelisin moisessa tapauksessa.

— Kukapa ei täällä Venäjällä pitäisi itseään Napoleonina! sanoi Porfyrius hävyttömän tuttavallisesti. Sanojen painossakin oli tällä kertaa joku erikoinen merkitys.

— Kyllä kai hänkin on joku tuleva Napoleon, joka viikko sitten iski Aljona Ivanovnan hengiltä kirveellään, sanoi Sametov, joka äkkiä astui nurkastaan.

Raskolnikov vaikeni ja katseli tylsin katsein Porfyriusta. Rasumihin rypisti otsaansa ja katseli synkästi eteensä. Muutaman hetken kestävä salainen hiljaisuus seurasi. Raskolnikov kääntyi lähtemään.

— Joko te menette? sanoi Porfyrius kohteliaasti, ojentuen hänelle kätensä. — Minusta oli sangen mieluista tutustua teihin. Voitte olla huoleton esineittenne suhteen. Kirjottakaa vain siten kuin olen sanonut. Tai vielä parempi, tulkaa itse luokseni työhuoneeseeni jonakin päivänä, jos tahdotte, niin huomenna jo. Minä olen siellä kello yksitoista. Ja koska te olette yksi heistä, jotka ovat olleet vanhuksen luona, hänen viime päivinä, voitte ehkä ilmottaa meille jotakin hänestä, lisäksi hän hyväntahtonen ilme kasvoillaan.

— Te siis ajotte kuulustella minua virallisesti taiteen kaikkien sääntöjen mukaan, sanoi Raskolnikov terävällä äänellä.

— Miksi minä teitä kuulustelisin? Te olette käsittänyt minut väärin. Minä en koskaan jätä tilaisuutta käyttämättä ja minä olenkin jo kuulustellut hänen muita kauppatuttaviaan. Mutta minähän, totta vie, satuin ajattelemaan tuota Nikolashkaa. Minä tiedän sangen hyvin, että hän on viaton, mutta sanokaa minulle kuitenkin, mihin aikaan te tuona päivänä menitte vanhuksen luo — eikö se ollut kahdeksan tienoissa?

— Kyllä, kahdeksan tienoissa, vastasi Raskolnikov katuen kuitenkin heti sanojaan.

— Kulkiessanne portaita ylös kahdeksan tienoissa, ettekö silloin nähnyt kolmannessa kerroksessa, joka oli avoinna, kahta käsityöläistä tai ehkä vain yhtä? He maalasivat. Ettekö kiinnittänyt huomiotanne siihen? Tämä merkitsee nimittäin sangen paljon...

— Maalareita? En, en minä nähnyt ketään, vastasi Raskolnikov vitkalleen, ikäänkuin ponnistellen muistoaan; mutta samalla kertaa ponnisti hän kaikkea ajatusvoimaansa ja oli menehtyä tuskasta huomattessaan, mikä silmukka hänet vangitsi. — Ei, minä en nähnyt ketään, en edes huomannut, että mikään kerros olisi ollut avoinna ... mutta ylhäällä viidennessä kerroksessa (hän oli välttänyt silmukan ja riemuitsi) teki joku virkamies muuttoa ... nyt muistan selvästi, että hän asui vastapäätä Aljona Ivanovnaa. Muutamat sotilaat kantoivat juuri pois sohvaa ja minun täytyi vetäytyä aivan seinän ääreen ... mutta mitään maalareita en huomannut ... sen enempää kuin sitä että mikään huoneusto olisi ollut avoinna.

— Mikä sinun on? huudahti Rasumihin. — Maalarithan työskentelivät talossa juuri sinä päivänä, jolloin murha tapahtui ja hänhän oli siellä kolmea päivää aikasemmin! Mitä sinä tarkoitat kysymyksinesi?

— Hyi, pentele, miten yksinkertainen minä olen! huudahti Porfyrius otsaansa lyöden. — Menkään hiiteen koko juttu, se saattaa minut hulluksi! Hän kääntyi Raskolnikovin puoleen ja sanoi anteeksi pyytävällä äänellä:

— Meistä olisi ollut suuriarvosta tietää, onko kukaan nähnyt maalareja kahdeksan tienoissa, ja siksi minä kuvittelin mielessäni, että te voisitte sanoa siitä jotakin.

— Sinun täytyy enemmän ajatella, mitä sanot, sanoi Rasumihin suuttuneella äänellä.

Viimeset sanat lausuttiin etehisessä. Porfyrius Petrovitsh saattoi heitä kohteliaasti ovelle. He läksivät vajajeten tiehensä. Raskolnikov veti syvään henkeä...

VI.

— Minä en usko sitä, minä en voi uskoa sitä! toisti Rasumihin,- joka koetti kaikin voiminensa vastustaa Raskolnikovia. He olivat jo ennättäneet Pulcheria Alexandrovnan asunnon läheisyyteen.

— Ei sinun tarvitsekaan uskoa sitä. Tapasi mukaan et sinä huomannut mitään. Mutta minä pidin tarkkaa vaaria joka sanasta.

— Sinä olet epäluulonen, mutta minun on kuitenkin tunnustettava, että siinä äänenpainossa, millä Porfyrius puhutteli sinua, oli jotakin omituista; ja olipa tuo Sametov lurjuskin sangen omituinen, mutta miksi, miksi?

— Hän on yöllä keksinyt jonkun jutun.

— Ei, päinvastoin. Jos heillä tosiaan olisi tuo mieletön epäily, koittaisivat he kaikin voimin salata sitä, eivätkä heti löisi korttejaan pöytään voidakseen sittemmin helpommin vangita sinut. Sehän olisi liian julkeata ja varomatonta.

— Jos heillä olisi tosiasioita perusteenaan, olisivat he jo kauvan sitten kunnioittaneet minua kotitarkastuksella. Mutta älkäämme enää puhuko siitä, sillä se on minusta mitä vastenmielisintä.

— Ja julkeata se on, sangen julkeata. Mutta koska olemme alkaneet avomielisesti puhua asiasta, tahdon tunnustaa sinulle, että olen jo pitemmän aikaa huomannut, miten he nuuskivat ympärilläsi. Jospa tietäisit, miten raivoisena olen ollut heille! Ja mitä pohjaa heillä! Se vain, että köyhä ylioppilas on ollut tukalissa oloissa ja tullut luulosairaaksi, että hänellä kaupanpäällisiksi on tauti, joka tekee hänet tajuttomaksi ja että hän sulkeutunut, ylpeä mies, kuluneeseen takkiin puettu. Hänet he laahaavat kurjaan poliisikonttoriin, jossa hän on pakotettu kuulemaan solvauksia kuudenkymmenen asteen lämpimässä ja missä hän kuulee erään henkilön murhasta, jonka luona hän oli edellisenä päivänä. Ja eikö ollut vallan luonnollista, että hän, joka ei ollut syönyt mitään, menisi tainnoksiin? Ja tähän seikkaan perustavat he syytöksensä. Hyi helvetti! Jos minä olisin ollut sinun sijassasi, olisin minä nauranut heille kaikille tai vielä paremmin sylkenyt heitä kasvoihin ja jakanut tiun korvatillikoita oikealle ja vasemmalle oikein hartiavoimalla. Minä menen itse Porfyriuksen luo häntä torumaan.

— Mutta odotahan hieman, huusi hän heti sen jälkeen tarttuen Raskolnikovia olkapäähän. — Odotahan hieman! Sinä valehtelet! Minä olen miettinyt asiaa, sinä valehtelet! Miten se voi olla kavala kirje? Sinä sanot, että hänen työläisiä koskeva kysymyksensä oli viekas loukku, minkä hän pani eteesi? Mutta ajattelehan: jos sinä olisit tehnyt murhan, kavaltaisitko silloin itsesi, ilmasisit nähneesi heidät ... työläiset ja avonaisen huoneuston? Päinvastoin et silloin olisi nähnyt mitään, vaikkakin olisit nähnyt kaikki! Kuka tahtoo todistaa itseään vastaan?

— Jos minä olisin tehnyt murhan, olisin vallan varmasti tunnustanut nähneeni sekä työläiset että huoneuston... sanoi Raskolnikov huomattavan vastenmielisesti.

— Mutta miksi todistaisit itseäsi vastaan?

— Siksi, että ainoastaan sangen kehittymättömät ihmiset tai aivan kokemattomat vasta-alkajat kuulustelussa muitta mutkitta kieltävät kaikki. Jotenkin kehittynyt ja järkevä pää tunnustaa kaikki sellaiset ulkonaiset seikat, joita ei voi salata. Hän antaa niille vain toisia vaikuttimia, lisää omituisen syrjäiseikan, joka antaa asialle toisen merkityksen ja saattaa sen uuteen valoon. Porfyrius juuri arveli, että minä vastaisin sillä lailla, sanoisin nähneeni heidät ... ja koettaisin sitten perästä päin selittää sitä...

— Mutta hänhän olisi heti sanonut sinulle, etteivät mainitut työmiehet olleet siellä kahta päivää aikasemmin ja että sinä luonnollisesti olit ollut siellä sinä päivänä, jolloin murha tapahtui kahdeksan tienoissa. Sillä lailla olisi ollut sangen helppoa vangita sinut.

— Hän juuri ajatteli, etten minä huomaisi kyllin hyvin punnita, että minä vain kiiruhtaisin vastaamaan niin todenmukaisesti kuin mahdollista ja samalla unohtaisin, etteivät työläiset olleet siellä kahta päivää varemmin. Juuri tuollaiset pikkuseikat saattavat viekkaimmatkin päät satimeen. Porfyrius ei ole niin tyhmä kuin luulet..

Tällä hetkellä olivat talon edustalla, kun uusi ajatus vaivasi Raskolnikovia.

— Mene sinä yksin sinne, sanoi hän äkkiä. — Minä tulen puolen tunnin päästä.

— Minne sinä menet?

— Minulla on eräs asia toimitettavana. Puolen tunnin päästä palaan. Sano se heille.

— Kuten tahdot — mutta minä tulen kanssasi.

— Sinäkin siis tahdot saattaa minut piinapenkkiin! huudahti hän niin katkeroituneena ja epätoivoissaan, että Rasumihin jäi seisomaan paikoilleen ja katselemaan synkästi hänen jälkeensä, joka nyt kiireesti poistui. Vihdoin puri hän hampaitaan ja vannoi samana päivänä puristavansa Porfyriusta kuin sitruunaa. Sitten hän läksi portaita ylös rauhoittaakseen Pulcheria Alexandrovnaa, joka jo oli sangen huolissaan heidän poissaolonsa vuoksi.

Kun Raskolnikov oli saapunut asuntoonsa, oli hänen hänen tukkansa märkä ja hän hengitti syvään. Hän juoksi nopeasti portaita ylös, meni huoneeseensa ja sulki oven. Sitten hän kiiruhti siihen nurkkaan, missä tavarat olivat olleet kätkössä ja tutki sen huolellisesti, mutta ei löytänyt mitään. Sitten hän nousi ja veti syvän helpotuksen huokauksen.

Äsken seisoessaan äitinsä asunnon edustalla oli hän kuvitellut mielessään, että eräs kätketyistä esineistä oli voinut jäädä jällelle. Se voitaisiin sitten äkkiä löytää ja esittää odottamattomana ja kumoamattomana todistuksena häntä vastaan.

Hän seiso ajatuksiinsa vaipuneena, samalla kun omituinen, puoleksi mieletön hymy leikiskeli hänen huulillaan.

Vihdoin otti hän hattunsa ja läksi taas pois.

— Siinähan hän on itse! huudahti joku ääni. Hän nosti päätään.

Talonmies seisoi kamarinsa ovella ja näytti häntä, samalla kääntyen erään pienen, huonosti puetun miehen puoleen, joka matkan päästä näytti naiselta.

Hänellä oli likanen lakki päässä ja vartalo oli etukumarassa. Ryppyset kasvot todistivat ainakin viidenkymmenen vuoden ikää. Pienissä silmissä oli ankara ja synkkä ilme.

— Mitä nyt? sanoi Raskolnikov kääntyen talonmiehen puoleen.

Vanhus katseli häntä kiireestä kantapäähän ja viivähti hyvän aikaa häntä katsellessaan. Sitten hän kääntyi lähtemään ja astui kadulle.

— Mitä tämä merkitsee? huudahti Raskolnikov.

— Hän kysyi, asuuko ylioppilas Raskolnikov täällä. Te tulitte samassa, ja kun hän sai tietää teidän olevan sen meni hän tiehensä. Sanottuaan nämä sanat, läksi talonmies takasin huoneeseensa.

Raskolnikov kiiruhti vanhuksen jälkeen ja ehätti hänet pian. Hän lähestyi ja katseli häntä suoraan kasvoihin. Toinen tarkkasi myös häntä, tuijottaen häneen terävästi ja painaen taas katseensa maahan. He kulkivat minuutin ajan vierekkäin sanaakaan lausumatta.

— Te olette kysynyt minua talonmieheltä, sanoi Raskolnikov vihdoin matalalla äänellä.

Mies ei vastannut, ja he vaikenivat molemmat pitkän aikaa.

— Mitä se merkitsee? Te tulette kysymään minua ja sitte vaikenette, sanoi Raskolnikov, mutta sanat olivat melkein käsittämättömät.

Tällä kerralla kohotti vanhus silmänsä ja heitti Raskolnikoviin synkän, onnettomuutta ennustavan

katseen.

— *Murhaaja!* sanoi hän äkkiä selvällä ja kuuluvalla äänellä.

Raskolnikov tunsi jalkojensa horjuvan ja sydän tykytti niin voimakkaasti kuin olisi se halkeamaisillaan. Noin sata askelta kulkivat he äänettöminä vierekkäin.

— Mitä te tahdotte? Mitä te tarkoitate? Kuka on murhaaja? mutisi Raskolnikov tuskin kuuluvalla äänellä.

— *Sinä olet murhaaja!* sanoi toinen selvästi ja katseli ilkeästi, riemukkaasti hymyillen Raskolnikovin kalpeita kasvoja.

He olivat ennättäneet eräälle poikkikadulle. Vanhus kääntyi vasemmalle edes taakseen katsahtamatta. Raskolnikov seiso paikallaan ja katseli kauvan hänen jälkeensä. Kun vanhus oli noin viidenkymmenen askeleen päässä, kääntyi hänkin katsomaan Raskolnikovia. Tästä tuntui siltä kuin olisi mies katsellut häntä tälläkin kerralla samoin kylmin, ilkein ja riemuitsevin hymyin.

Raskain, vitkasin askelin, vapisevin polvin ja väristen kylmästä palasi Raskolnikov huoneeseensa. Siellä seiso hän liikkumattomana kymmenen minuuttia. Sitten heittäysi hän väsyneenä ja syvään huoahnaen sohvalle, jossa hän ojentausi ja jäi makaamaan suljetuin silmin.

Hänen ajatuksensa olivat sotkuset.

Hän näki useitten sellaisten ihmisten kasvot, jotka hän oli nähnyt nuoruudessaan. Hän näki kirkontornin, erään ravintolan biljardin ja erään upseerin, joka seiso biljardin ääressä, ja kaukana kaikui kirkonkellot kehottaen jumalanpalvelukseen. Muutamat näistä näyistä miellyttivät häntä ja hän koetti pidättää niitä, mutta ne katosivat heti.

Vihdoin hän kuuli Rasumihinin äänen ja portaista nopeitten askelten kaiun. Hän oli nukkuvinaan. Rasumihin avasi oven ja seiso pitkän aikaa kynnyksellä. Sitten hän lähenei varovasti sohvaa. Nastasja kuiskasi:

— Antakaa hänen vain maata ja nukkua tarpeekseen. Sitten hän voi syödä.

— Niin, se kai on parasta, vastasi Rasumihin.

He läksivät molemmat. Puolituntinen kului. Raskolnikov avasi silmänsä, kääntyi selälleen ja pani kädet pään alle.

— Kuka hän on? Kuka on tämä mies? Missä oli hän tuona hetkenä ja mitä on hän nähnyt? Hänen on täytynyt nähdä kaikki, se on selvää ja ilmeistä. Miksi ei hän ole näyttäytynyt aikasemmin? Ja kuinka on hän voinut nähdä sen?... Hm!

Vavistus karmi hänen selkäpiitään... Mutta, rasia, jonka Mikolai löysi oven takaa, eikö sekin ole todistus? Janan sadastuhannesosasta voi tulla niin suuri todistus kuin Egyptin pyramidi! Ohi lentävä kärpänen on voinut nähdä sen!... Mutta onkohan se mahdollista?

Hän huomasi vastentahtosesti, että voimat äkkiä alkoivat pettää häntä.

"Sitä minun olisi pitänyt ajatella edeltä käsin", kuiskasi hän katkeran ivallisesti. — "Miten voin ryhtyä sellaiseen tuntiessani itseni?... Miten voinkaan ottaa kirveen käteeni ja tahrata itseäni vereen! Minähän tiesin, minähän voin jo edeltäpäin tietää..." kuiskasi hän epätoivossaan.

Ajatukset ajoivat sätkytellen takaa toisiaan aivoissa.

"Ei, *ne* ihmiset eivät ole sitä laatua. *Nykyinen hallitsija*, jolle kaikki on luvallista, hävittää Toulonin, murhaa Parisissa, *unohtaa* armeijan Egyptiin, uhraa puoli miljoonaa ihmistä sotaretkellään Moskovaan ja laskee siitä leikkiä Vilnassa. Kuoltuaan hän korotetaan jumaluuteen. *Hänelle on kaikki luvallista!* Sellaiset ihmiset eivät voi olla lihaa ja verta, heidän täytyy olla rautaa!"

Hänen ajatuksensa saivat äkkiä toisen suunnan ja hän melkein pä hymyili.

"Napoleon, pyramidit, Waterloo — ja pieni, inhottava reistratorin leski, ilkeä akka, koronkiskuri, jolla on punanen matka-arkku vuoteensa alla! Kuka voinee sulattaa sen! Eipä edes Porfyrius Petrovitsh! Tahtoisiko ehkä Napoleon ryömiä vanhan akan vuoteen alle? Hyi helvetti!"

Oli hetkiä, jolloin hän huomasi hourailevansa. "Tuo vanha akka on syrjäseikka", jatkoi hän ajatusjuoksuaan kiihkeästi ja nykimättä; "... siinä tapahtui erehdys, kun asiaa oikein ajattelee ... mutta tuo akka ei tule kysymykseen ollenkaan! Tuon akan tappaminen oli vain sairautta ... minä en

murhannut ihmistä, vaan periaatteen! Periaatteen olen murhannut, mutta se ei ole vienyt minua minnekään, minä olen yhä vielä samassa paikassa... Minä olen vain osannut iskeä hengiltä, enkä sitäkään oikein kunnollisesti, kuten nyt osottautuu ... periaate?... Miksi taisteli tuo narri Rasumihin sosialisteja vastaan! He ovat työteliästä ja toimeliasta väkeä, jonka hommien päämääränä on 'yleinen paras'... Ei, elämä on annettu minulle vain *kerraksi*, se ei palaja *koskaan*. Minulla ei ole halua odottaa 'yleistä parasta'; minä tahdon joko elää itseni vuoksi tai olla tykkänään elämättä. Minä en tahdo kulkea nälkää kärsivän äitini ohi pitäen ruplaa taskussani ... odottaessani 'yleistä onnea'... Sanotaan, että jokaisen täytyy olla mukana laahaamassa kiveä 'yleisen onnen' rakennukseen ja saada siitä palkaksi sisänen tyydytys. Hah, hah, haa! Minähän elän vain yhden kerran ja tahdon kuolla myös ... äh, lorua, estetinen täi minä olen, en mitään muuta", lisäsi hän nauraen, aivan kuin hullu. "Niin, minä olen todellakin täi", jatkoi hän syöpyen tähän ajatukseen, pyöritteli itseään siinä ja leikki sen kanssa, "vain siitä syystä, että ensiksi harkitsen sellaista että olen täi, toiseksi siitä syystä että olen kokonaisen kuukauden maannut kaikille hyvän kaitselmuksen taakkana, syystä että otin sen todistamaan, etten tehnyt tekoani, niin sanoakseni, tyydyttääkseni syntisiä halujani ja lihallisia himojani, vaan siksi, että minulla oli suuri päämäärä silmiäni edessä ... hah, haa! Ja kolmanneksi syystä että koetin menetellä oikeudenmukaisesti sekä tekoa tehdessäni että ryöväessäni. Minä etsin kaikkein hyödyttömimmän täin ja päätin sen murhatessani ottaa siltä vain niin paljon kuin tarvitsin voidakseni ottaa ensi askeleen, en enempiä enkä vähempää (kaikki muu lienee siis testamentin mukaan langennut luostarille ... hah, haa!)... Siitä syystä, pelkästään siitä syystä olen minä täi", lisäsi hän hammasta purren, "siitä syystä, että minä itse olen vielä inhottavampi ja vastenmielisempi kuin se täi, jonka tapoin, ja siitä syystä että aavistin sanovani itselleni juuri tämän sen tapettuani! Ah, miten katalaa, miten roistomaista se on!... Niin, nyt vasta ymmärrän 'profettaa', joka istui miekka kädessä korkealla hevosen selässä: 'Allah käskee ja sinä, vapiseva mato, tottele häntä!' Hän on oikeassa, hän on vallan oikeassa antaessaan tuoda voimallisen patterin suoraan kadun poikki ja antaessaan tulta sekä syyttömille että syyllisille pitäen arvolleen alentavana minkään selityksen antamista heille! Tottele, sinä vapiseva mato ... eläkö toivo, syystä että ... se ei ole sinun asiasi!... Oi, minä en anna koskaan, koskaan anteeksi tuolle vanhalle akalle!"

Hänen tukkansa oli märkä hiestä ja huulensa kuivat. Hänen tuijottavat katseensa olivat kiinnitetty kattoon.

"Äiti, sisar ... miten suuresti heitä rakastinkaan ... miksi vihaan heitä nyt? Niin, minä vihaan heitä, vihaan heitä todellakin. Minä en voi kestää heidän näkemistään... Ennen menin äidin luo ja suutelin häntä ... syleilin häntä ... ja ajatellapa nyt, että hän vain tahtoisi... Ehkä sanonen sen hänelle?... Hm! Ehkä hän joutuisi samaan mielentilaan, missä minä olen nyt?" lisäsi hän koettaen järjestää ajatuksiaan ja taistellen niitä mielikuvia vastaan, jotka uhkasivat ottaa hänet valtaansa.

"Ah, miten vihaan tuota kurjaa vanhaa akkaa! Uskon voivani tappaa hänet vieläkin kerran, jos hän nousisi ylös kuolleista. Mutta Lisavjeta raukka! Miksi tuli hän juuri silloin! Se on omituista, että minä tuskin koskaan ajattelen häntä! Lisavjeta, Sonja... Te lempeäsilmäiset tyttöparat!... Te rakastetut! Miksi ette huokaa? Te annatte pois kaikki ... lempein ... kirkkain, silmin... Sonja, Sonja ... sinä lempeä Sonja?..."

Hän meni tainnoksiin.

Se oli omituista, ettei hän voinut muistaa, miten oli tullut takaisin kadulle. Nyt oli jo ilta myöhänen. Pimeä lisääntyi lakkaamatta, täysikuu paistoi yhä kirkkaammin, mutta ilma oli tukahuttavan kuumaa.

Ihmiset virtailivat suurin joukoin kaduilla. Käsityöläisiä ja työmiehiä kulki kotejaan kohti, toiset kävelivät huvikseen. Kaikkialla löyhkäsi kalkki, tomu ja paikoillaan seisova vesi. Raskolnikov harhaili surumielisenä sinne ja tänne. Hän saattoi muistaa jättäneensä huoneensa jossakin määrättyssä tarkoituksessa, että oli jotakin, mitä hänen piti tehdä ja että hänen oli kiiruhdettava, mutta sen hän oli jo unohtanut, mitä se tosiaan oli.

Äkkiä hän pysähtyi nähdessään, että eräs mies, joka seisoi toisella puolella katua, viittasi hänelle. Hän lähestyi miestä, mutta tämä kääntyi ja poistui pää painuksissa.

"Viittasiko hän tosiaan minulle?" ajatteli Raskolnikov kiiruhtaen hänen jälkeensä. Tultuaan lähemmäksi tunsikin hän hänet ja pelästyi. Hän oli tuo salaperäinen vanhus. Raskolnikov seurasi jonkin välimatkan etäisyydellä pamppailevin sydämin. He kääntyivät eräälle syrjäkadulle ... toinen ei ollut vielä edes kääntynytäkään. "Mahtaneekohan hän tietää, että minä seuraan häntä?" ajatteli Raskolnikov. Mies meni erään suuren talon portista sisään, kääntyi ja viittasi uudelleen.

Raskolnikovin astuessa pihalle oli ukko kadonnut. Hän oli siis mennyt ensimmäisiä portaita ylös. Raskolnikov juoksi sinne. Päästyään kaksi porrasta ylöspäin kuuli hän aivan oikein säännöllisiä askeleita.

Kummallista kyllä tuntuivat portaat hänestä niin tutuilta: Tuossa on ikkuna toisen kerroksen etehisessä. Salaperäisesti ja välinpitämättömästi lankee kuun paiste ruuduista sisään. Siinä on kolmas kerros. Siellähän maalarit maalasivat! Mistä se johtui, ettei hän heti tuntenut taloa? Ukon askeleita ei enää saattanut kuulla.

"Hän on pysähtynyt ja kätkeytynyt johonkin. Siinä on neljäs kerros! Menenkö edemmäs? Jumalani, miten täällä on pimeätä! Täällä on ukko varmasti kätkeytynyt johonkin nurkkaan. Ah, näenpä, että huoneusto on avoinna!"

Hän meni sisään. Etehin oli pimeä ja tyhjä. Hiljaa hiipi hän varpaillaan toiseen huoneeseen, jonka kuu selvästi valaisi. Kaikki oli ennallaan, kaappi, peili ja taulut puitteissaan. Tavattoman suuri, pyöreä, vaskenpunanen kuu loisti suoraan huoneeseen. "Tämä hiljaisuus johtuu varmaankin kuusta..." Hän pysähtyi ja odotti — odotti kauvan. Tässä hiljaisessa kuun paisteessa sykki hänen sydämensä niin kiivaasti, että se tuotti kipua. Kaikki oli yhä edelleen hiljaista. Heräävä kärpänen lensi suoraan ruutua vastaan. Samassa hän huomasi naisen viitan, joka riippui kaapin ja ikkunan välisessä komerossa.

"Miksi on viitta tuossa?" ajatteli hän. "Ennen ei se ollut siinä."

Hän kulki hiljaa lähemmäs ja arvasi, että joku oli kätöksässä viitan alla. Varovasti käänsi hän sen syrjään, näki, että siinä oli tuoli ja tuolilla nurkassa istui eräs vanha nainen kyyristyneenä ja pää painuksissa. Hän ei voinut nähdä hänen kasvojaan mutta kyllä se oli tuo murhattu vanhus. Raskolnikov seisoi hänen edessään.

"Hän pelkää", ajatteli hän vetäen esiin kirveen ja lyöden sillä vanhusta päköppään kerran ... kaksi kertaa. Mutta omituista kyllä ei vanhus liikahtanut paikaltaan.

Hän tuli surulliseksi, kumartui vanhuksen puoleen ja tahtoi katsella häntä. Mutta tämä kumarsi päätään vielä enemmän. Hän kumartui lopuksi lattiaan saakka, katsahti toisen kasvoihin ja kalpeni. Akka nauroi, hörötti, vaikka hänen huuliltaan ei lähtenyt ääntäkään.

Sitten tuntui hänestä äkkiä siltä kuin olisi makuuhuoneen ovi avattu raolleen ja hän kuuli naurua ja kuiskauksia. Hänet valtasi raivo. Hän löi akkaa kaikin voimin, yhäti vain päähän, mutta joka kerralla yltyi nauru ja kuiskaukset makuuhuoneessa äänekkäämmäksi ja selvemmäksi ja akka oli melkein haljeta naurusta. Raskolnikov tahtoi paeta, mutta etehinen oli täynnä väkeä, portaille johtava ovi sepposen selällään, ja kaikkialla näkyi päitä päitten vieressä, jotka tuijottivat häneen... Hänen sydäntään kouristi. Hän ei voinut liikuttaa jalkojaan, ne olivat kuin lattiaan kiinni kasvettuneet. Hän tahtoi huutaa — ja heräsi.

Hän hengitti syvään... Mutta miten omituista! Unta tuntui jatkuvan. Ovi oli avoinna ja kynnyksellä seisoi eräs vieras mies, joka katseli häntä tarkkaavasti.

Heti kun Raskolnikov oli avannut silmänsä, sulki hän ne uudelleen. Hän makasi selällään eikä liikahtanutkaan. "Onko tämä jatkoa vai eikö?" ajatteli hän kohottaen silmäluomiaan katsoakseen uudelleen. Tuntematon seisoi samalla paikalla ja tuijotti häneen. Sitten hän astui kynnyksen yli, sulki oven, lähestyi pöytää ja istuutui vajeten sohvan ääreen. Hatun asetti hän viereensä lattialle, tuki käsiään kävelykeppiinsä ja laski leukansa käsilleen. Saattoi huomata hänen valmistautuneen odottamaan kauvan.

Hän oli tavallisen mittanen, nuori, mutta voimakas mies, jonka parta oli vaalea, tuuhea, melkeinpä valkea.

Kymmenen minuuttia kului. Vaikka nyt jo oli iltapuhde, oli silti vielä valosaa. Huoneessa vallitsi syvä hiljaisuus, eikä portaistakaan kuulunut mitään ääntä. Ikkunaruudulla surisi vain suuri kärpänen.

Tämä tila tuntui Raskolnikovista lopulta sietämättömältä, hän nousi ja istuutui sohvalle.

— No, puhukaa nyt sitten! Mitä tahdotte?

— Enkö tienny, ettette te nukkunut, vaan ainoastaan olitte nukkuvinanne! sanoi tuntematon levollisesti hymyillen! — Sallikaa minun esittää itseni. Nimeni on Arkadi Ivanovitsh Svidrigailov.

NELJÄS OSA.

I.

"Onkohan tämä vielä unen jatkumista?" ajatteli Raskolnikov vielä kerran. Hän tarkasteli kutsumatonta vierastaan epäilevästi.

— Svidrigailov! Ei, se on mahdotonta! sanoi hän viimein ääneen.

Vieras ei näyttänyt hämmästyvän tästä huudahduksesta.

— Minä olen tullut luoksenne kahdesta syystä. Ensiksi tahtoisin tulla teitä henkilökohtaisesti tuntemaan, koska jo kauvan olen kuullut teistä paljon hyvää, ja toiseksi toivoisin, ettette kieltäytyisi olemasta minulle avullinen asian suhteen, joka suorastaan koskee sisarenne etua. Jos ette tahdo suosittaa minua, niin hän ehkä ei tahdo laskea minua edes eteiseensä, mutta teidän avullanne —.

— Älkää luottako minuun, keskeytti hänet Raskolnikov.

— Suvaitsetteko, että teen teille erään kysymyksen? Eikö äitinne ja sisarenne saapuneet tänne eilen?

Raskolnikov ei vastannut.

— Minä tulin itse tänne toissa päivänä. Näettekö Rodion Romanovitsh, minä en tule tänne puolustaakseni itseäni, sillä se on aivan tarpeetonta. Mutta sanokaa minulle, mitä pahaa minä olen tehnyt? Raskolnikov tarkasteli häntä äänettömyyden kestäessä.

— Te syytätte minua kaiketi siitä, että minä omassa talossani olen vainonnut orpopyttöä? Mutta ajatelkaa vaan, että minä myös olen ihminen ja nihil humanum ... samalla sanoen minäkin voin rakastua, voin rakastaa ja silloinhan voi kaiken selittää mitä luonnollisemmalla tavalla. Kun minä intohimoni johdosta tein ehdotuksen, että hänen pitäisi paeta kanssani Amerikkaan tahi Sveitsiin, oli minulla häntä kohtaan mitä kunnioitettavimpia tunteita ja toivoin, että me molemmat tulisimme onnellisiksi. Itse olen tehnyt itseni onnettomaksi, siksi saatte näyttää minulle armeliaisuutta.

— Minä en tiedä, oletteko oikeassa tahi väärässä mutta te olette herättänyt minussa inhoa ja minä pyydän teitä menemään tiehenne.

Svidrigailov nousi.

— Älkää antako hämmästyttää itseänne, sanoi hän. Mitään epämieluisia ei olisi tullut kysymykseen, jollei tuota kohtausta puutarhassa olisi ollut. Marfa Petrovna...

— Marfa Petrovnan olette te kertomusten mukaan tappanut.

— Oletteko tekin kuulleet puhuttavan siitä? Mitä siihen kysymykseen tulee, on minun omatuntoni aivan tyyni. Lääkäri, joka hänet tutki, vakuutti, että hän kuoli halvauksesta, siitä syystä, että hän kylpi heti päivällisen jälkeen, jolloin hän oli juonut koko pullollisen viiniä. Mutta minä olen mahdollisesti jonkun kerran loukannut hänen tunteitaan. Minä löin häntä ratsupiiskallani ja — hän antoi heti valjastaa hevosen ja ajoi kaupunkiin.

Nyt oli Raskolnikovin vuoro nauraa.

— Mitä te sitten pelkääte? Miksi te nauratte? Mutta ajatelkaa: missä löin häntä ainoastaan kaksi kertaa ratsupiiskalla, eikä siitä jäänyt merkkiäkään... Mutta älkää pitäkö minua vaan halpamaisena olentona. Minä tiedän kyllä, että se oli inhottavasti tehty, mutta yhtä hyvin minä tiedän, että Marfa Petrovna itse asiassa oli iloinen minun hairahtumisestani. Juttu sisarestanne ei ollut kauemmin uutuuksena. Marfa Petrovna oli saanut istua kotona kolme päivää, sillä hänellä ei ollut mitään juoksentelemista tuossa kurjassa kaupungissa. Kirjeineen (te tiedätte kai, että hän luki sen ääneensä) oli hän jo väsyttänyt kaikki ihmiset. Niin putoavat piiskan iskut äkisti ikäänkuin taivaasta! Ensimmäinen mitä hän teki oli ... antaa valjastaa hevoset vaunujen eteen! Minä en tahdo nyt ensinkään puhua siitä, että loukkaus on hyvin, hyvin tervetullut joskus naisille, vaikkakin he näyttivät vihastuvansa siitä...

Saadakseen lopun tästä keskustelusta oli Raskolnikovilla hyvä halu mennä tiehensä. Mutta uteliaisuus ja lasku pitivät häntä jälellä.

— Te pidätte kai hauskana jaella iskuja? sanoi hän hajamielisellä äänellä.

— Ei, sitä minä en juuri voi sanoa. Minä en juuri koskaan lyönyt Marfa Petrovnaa. Me elimme onnellisesti yhdessä ja hän oli aina tyytyväinen minuun. Ratsupiiskaa olen minä käyttänyt ainoastaan kaksi kertaa meidän seitsenvuotisen avioliittomme aikana. Ensimmäisen kerran tapahtui se kaksi kuukautta häitten jälkeen ja toisen kerran löin minä häntä vähä ennen hänen kuolemaansa.

Svidrigailov jatkoi kertomista, ja Raskolnikov ymmärsi yhä paremmin, että miehen käynnillä oli joku salainen aije.

— Te ette voi uskoa kuinka minulla on ikävä täällä kaupungissa. Minä olen todellakin erittäin iloinen tullessani teidät tuntemaan. Älkää suuttuko, Rodion Romanovitsch, mutta te näytätte minusta olevan eriskummallinen, teidän tavassanne on jotakin, joka... Älkää rypistäkö otsaa, minä en tahdo sanoa enempeä.

Raskolnikov katsoi synkästi häneen.

— Minä olen kuullut, että teillä on useita tuttavita kaupungissa, Jos niin on, niin miksi silloin minua etsitte. Teillä täytyy olla joku aikomus siinä?

— On varsin totta, että minulla on tuttavita, huomautti Svidrigailov vastaamatta pääkysymykseen, — mutta minua ne eivät kauvemmin miellytä. Minä olen ollut täällä kolme päivää, enkä vielä ole käynyt tervehtimässä ainoatakaan niistä. Kahdeksan vuotta sitten ajoin minä paljon täällä kaupungissa ja oli minulla useita ystäviä. Me ymmärsimme hävittää aikaa ja seurueeseemme kuului sekä runoilijoita että pohatoita. Me pelasimme paljon, pelasimme petollisesti, ja kurja "kreikkalainen" antoi pistää minut velkavankeuteen. Samaan aikaan tuli Marfa Petrovna tänne. Hän alkoi sopimuksen hieromiset hänen kanssaan ja osti minut vapaaksi kolmellakymmenellä hopearuplalla. Me menimme heti pyhään avioliittoon ja hän kuletti minut pois kylään ikäänkuin olisin ollut suuri aarre. Hän piti edelleenkin asiakirjaa, joka koski niitä kolmeakymmentätuhatta — sen alle oli kirjoitettu vieras nimi —voidakseen pitää minut aisoissa siinä tapauksessa, että tahtoisin tehdä kapinan.

— Jollei nyt asiakirjaa olisi ollut, niin olisitteko te silloin paennut hänen luotaan.

— Sitä minä en todellakaan tiedä. Minä ei toivonut, että mitään muutosta tapahtuisi. Marfa Petrovna ehdotti kaksi kertaa, että minun pitäisi matkustaa ulkomaille huvitellakseni, mutta minä en siitä välittänyt. Tulee ainoastaan kaihomieliseksi nähdessään kaikki nämä auringonnousut, Napolin merenlahdet ja puutarhat. Mutta miten vastenmielistä on kuitenkin se, että voi saada koti-ikävän. Ei, koti on paras. Täällä voi kuitenkin panna syyn toisen niskoille kun käy hullusti ja itse käydä vapaana. Minä olisin saattanut liittyä ehkä naparetkeilykuntaan...

Niin, sanotaan, että Berg nousee ylös ilmapallolla sunnuntaina Jussupovin puistossa ja ottaa vastaan matkustajia maksua vastaan, onko se totta?

— Olisiko teillä ehkä halu seurata mukana?

— Minulla? Ei ... se oli vain... mumisi Svidrigailov, ikäänkuin hän todellisesti olisi ajatellut sitä.

"Hän varmaankaan ei ole oikein viisas", ajatteli Raskolnikov.

— Ei, asiakirja ei vaikuttanut mitään vihastumista, sanoi Svidrigailov miettivällä äänellä. Vuosi sitten antoi Marfa Petrovna nimipäivänäni sen takaisin sekä vielä suuren rahasumman. Hänellä oli suuri omaisuus.

— Te tunnette kai itsenne yksinäiseksi, sitten kun hän on mennyt pois?

— Minä? Oi niin, sen minä teen. Apropos, uskotteko te kummituksiin?

— Mihinkä kummituksiin?

— Tavallisiin kummituksiin, luonnollisesti. Onko muitakin olemassa?

— Mutta uskotteko itse niihin?

— En, se on — niin, minä uskon.

— Oletteko nähnyt niitä?

Svidrigailov katsoi häneen omituisesti.

— Marfa Petrovna tervehtii minua joskus, sanoi hän ja väänsi suunsa omituiseen hymyilyyn.

— Mitä sanotte? Tervehtikö hän teitä?

— Kyllä, hän on jo ollut minun luonani kolme kertaa. Ensimmäisen kerran näin minä hänet hautajaispäivänä tuntia jälkeen paluumme kirkkopihalta. Se oli päivää ennen Pietariin lähtöäni. Toisen kerran näin minä hänet aikaiseen aamulla Pikku-Visheran asemalla ja kolmannen kerran tunti sitten huoneessa, jossa asun. Minä olin aivan yksinäni.

— Ja hereilläkö?

— Täydellisesti hereillä jokaisena kolmena kertana. Hän tulee, puhuu hetken kanssani ja menee sitten ulos ovesta. Melkeimpä kuulee hänen askeleensa.

— Enkö minä ajatellut, että jotakin sellaista teille tapahtuisi! huomautti Raskolnikov. Hän oli erittäin liikutettu.

— Todellakin? Onko se mahdollista? sanoi Svidrigailov hämmästyneenä. — Enkö minä sanonut, että meidän keskemme on jotakin yhteistä?

— Minä vakuutan, ett'ette sitä ole sanonut, vastasi Raskolnikov jyrkästi.

— Enkö todellakaan ole sitä sanonut?

— Ette!

— No niin, minä uskon sen. Kun tulin tänne ja näin teidän makaavan silmät suljettuina ja tekeytyneen nukkuvaksi, sanoin minä itsekseni: Se on hän!

— Mitä tämä merkitsee?... Mitä tarkoitatte?

— En todellakaan tiedä, mitä tarkoitan, mumisi Svidrigailov hämmentyneenä.

He olivat molemmat vaiti pitkän aikaa.

— Mistä te puhutte hänen kanssaan, kun hän tulee? kysyi Raskolnikov viimein.

— Me puhumme tavallisista asioista ... ainoastaan pikku-asioista.

— Ehkä tämä kaikki, mitä puhutte, on valhetta, sanoi Raskolnikov.

— Minä valhettelen harvoin, vastasi Svidrigailov ajatuksissaan; hän ei ole huomaavinaan kysymyksessä olevaa loukkausta.

— Oletteko koskaan ennen nähnyt noita kummituksia?

— Kyllä, kerran, ainoastaan kerran elämässäni. Minulla oli palvelija, Fika, joka äskettäin on haudattu. Kerran huusin minä hajamielisyydessä: Fika, anna minulle piippu! Hän tuli sisään ja meni suoraan piippuhyllyn luo. Minä ajattelin heti, että hän tahtoi kostaa minulle, sillä minä olin nuhdellut häntä vähä ennen hänen kuolemaansa. — Kuinka uskallat sinä tulla tänne sisään kyynärpäät rääsysinä? Ulos lurjus! huusin minä. Hän meni ulos, eikä tullut enään takasin. Minä en puhunut siitä Marfa Petrovnalle.

— Puhukaa lääkäriille.

— Itsekin tiedän olevani sairas, vaikken voi ymmärtää, mitä minulta puuttuu. Uskotteko te kummituksiin?

— En, minä en usko mihinkään kummituksiin, huusi Raskolnikov melkein raivostuneena.

— Mitä sanotaan tavallisesti sellaisessa tapauksessa, mumisi Svidrigailov itseksensä, katsellen sivulle ja kumartaen päätään alas, sanotaan: sinä olet sairas ja se on ainoastaan harhakuva ilman todellisuutta. Onko se ehkä ajatuksen mukaista? Niin paljon olen minäkin samaa mielipidettä kuin he, että kummitukset näyttävät vain sairaille. Mutta se todistaa ainoastaan, että kummitukset voivat näyttäytyä vain sairaille ihmisille, ja että niitä itse asiassa ei olekaan.

— Ei ole kummituksia! uudisti Raskolnikov itsepäisesti.

— Uskotteko te todellakin niin? jatkoi Svidrigailov hitaasti ja katsoi häneen. Senjälkeen alkoi hän esittää teorioitansa toisista maailmoista ja siitä, miten sairaat ovat yhteydessä niiden kanssa ja sanoi viimein: jos te uskotte elämään tämän jälkeen, silloin voitte te uskoa tämänkin.

— Mutta minä en usko elämään tämän jälkeen sanoi Raskolnikov.

Svidrigailov istui ajatuksiinsa vaipuneena.

Sitten kun hän oli esittänyt muutamia eriskummallisia mielipiteitä toisesta elämästä ja sen laadusta, niin ettei Raskolnikov viimein tietänyt, mitä hänen pitäisi uskoa, sanoi hän viimein:

— Ajatelkaas vaan, puolituntia sitten emme koskaan olleet tavanneet toisiamme ja nyt olemme jutelleet niin tuttavallisesti. Enkö ollut oikeassa sanoessani, että olemme sukulaissieluja?

— Tahdotteko tehdä minulle palveluksen ja selittää, miksi kunnioitatte minua tulemalla tänne, sillä minulla ei ole aikaa viipyä kauemmin, minun täytyy lähteä.

— Teidän sisarenne Avdotja Romanovnahän aikoo mennä naimisiin Pietari Petrovitsh Lushinin kanssa?

— Pyydän, älkää kyselkö sisarestani. En ymmärrä, kuinka te edes uskallatte mainita hänen nimeänsä — jos tosiaankin on totta, että olette Svidrigailov.

— Mutta juuri sitä vartenhan olen tullut tänne. Kuinka voisin silloin olla lausumatta tätä nimeä.

— Hyvä! Puhukaa sitten, mutta kiiruhtakaa.

— Olen varma siitä, että olette jo muodostanut itsellenne mielipiteen Pietari Petrovitsh Lushinista, joka on vaimoni sukulainen. Hän ei ole sopiva mies Avdotja Romanovnalle. Minun mielipiteeni mukaan uhrautui jälkimäinen hyvin jalomielisesti perheensä eduksi. Kaikesta siitä, mitä teistä olen kuullut, arvelen minä, että olisitte hyvin tyytyväinen, jos tämä naiminen ei tulisi tapahtumaan. Nyt, kun minä henkilökohtaisesti olen oppinut teidän tuntemaan olen minä aivan varma siitä.

— Se on hyvin lapsellisesti tehty, eli, anteeksi että sanon sen, hyvin hävyttömästi, sanoi Raskolnikov.

— Te luulette, että minä puhun omista asioistani. Te voitte olla huoleti Rodion Romanovitsh. Jos minä tahtoisin edistää omia asioitani, voisin minä tuskin puhua näin avonaisesti. Tässä suhteessa voisin minä paljastaa teille sielutieteellisen salaisuuden. Minä tahdon niinollen tunnustaa, ettei minussa tässä silmänräpäyksessä ole pienintäkään vetoa Avdotja Romanovnaan. Minua kyllä ihmetyttää, sillä olen häntä lämpimästi rakastanut.

— Milloin te muodostitte tämän mielipiteen?

— Olen jo kauvan aikaa uskonut, että kiintymykseni oli loppunut, mutta vasta matkallani Pietariin selvisi se minulle täydellisesti. Mutta ollessani Moskovassa ajattelin todellakin pyytää Avdotja Romanovnan kättä ja saattaa Pietari Lushin osattomaksi.

— Antakaa anteeksi, että keskeytän, mutta puhukaa niin lyhyesti kuin mahdollista. Minulla on kiire päästä matkalle.

— Aivan kernaasti. Koska olen tullut tänne ja päättänyt ryhtyä matkaan, tahdoin tehdä välttämättömiä varustuksia. Lapseni ovat jääneet tätinsä luokse. He ovat rikkaita, eivätkä tarvitse minua. Minä puolestani pidän ainoastaan sen, minkä Marfa Petrovna vuosi sitten minulle lahjoitti. Ennen matkaani tahdoin minä kuitenkin tehdä lopun asioistani herra Lushinin kanssa. Hän oli synnä siihen, että minä tulisin Marfa Petrovnan viholliseksi, saadessani tietää, että hän järjesteli avioliittoa Avdotja Romanovnan kanssa. Nyt toivoisin tapaavani Avdotja Romanovnan, voidakseni vakuuttaa, ettei hänellä ole vähintäkään etua naimisestaan Lushinin kanssa, vaan että hän päinvastoin tulee hänen kanssaan onnettomaksi. Minä tahdon myöskin pyytää häneltä anteeksi kaiken sen mielipahan, mitä olen hänelle tuottanut ja pyytää myönnytystä saadakseni antaa hänelle kymmentuhatta ruplaa tällä tavoin helpottaakseni hänen eroamistaan Pietari Petrovitsh Lushinista.

— Mutta oletteko te aivan hullu? Kuinka te rohkenette sanoa jotakin sellaista?

— Minä kyllä uskoin, että te kiivastuisitte; mutta minä vakuutan, etten tarvitse näitä rahoja. Minä tarjoan ne ilman sala-ajatusta, ilman pienintäkään ehtoa. Tulevaisuus on sen näyttävä. Minä tahdon perin mielelläni antaa hänelle tämän lahjan, koska olen tuottanut hänelle ikävyyksiä. Tahdon aivan yksinkertaisesti tehdä hänelle palveluksen. Sitäpaitsi aijon minä pian naida aivan pian. Älkää suuttuko Rodion Romanovitsh, vaan ajatelkaa tynnosti asiaa. Svidrigailov itse oli tätä sanoissaan hyvin tynni ja kylmäverinen.

— Pyydän, lopettakaa hävyttömyytenne. Te olette liiaksi julkea.

— En vähintäkään. Eikö siis tässä maailmassa toinen ihminen saisi koskaan tehdä toiselle pahaa, olematta kerrankaan oikeutettu tekemään hänelle hyvää? Se olisi liian hullua? Jos minä esim. kuolisin ja määräisin sisarenne tämän summan perijäksi, kieltäytyisikö hän silloinkin ottamasta sitä vastaan?

- Se on hyvin mahdollista.
- Ei, sitä en usko. Mutta ... joka tapauksessa pyydän minä teitä ilmottamaan Avdotja Romanovnalle, mitä minä olen sanonut.
- Ei, sitä en tee.
- Siinä tapauksessa olen pakotettu itse etsimään hänet...
- Se ei ole onnistuva teille.
- Ehkä, jos me opimme tuntemaan toisemme.
- Uskotteko, että meistä voisi tulla lähemmät tuttavat?
- Miksi ei? kysyi Svidrigailov nauraen, jonka jälkeen hän otti hattunsa ja nousi. — Aikomukseni ei ollut vaivata teitä niin kauvan, vaikkakin minä jo aamulla miellyin teidän kasvoihinne.
- Oletteko te siis nähnyt minut ennen? kysyi Raskolnikov levottomasti.
- Kyllä sattumalta ... minusta tuntuu alinomaa niinkuin meidän välillämme olisi joku sympaattinen side... Mutta älkää hermostuko, tapani ei ole tunkeutua...
- Mutta suvaitkaa kysyäkseni: aiotteko matkustaa pian?
- Matkustaa? Mihin sitten?
- Te itse puhuitte juuri siitä.
- Niin, siitä matkasta, se on oikein!... Minä puhuin teidän kanssanne jostakin matkasta... No niin, se on laaja asia. Jos te tietäisitte mitä merkitsi se, jota juuri kysyitte, lisäsi hän nauraen. Sen sijasta, että matkustaisin vain minä ehkä... Ollaan toimessa hankkia minulle morsianta.
- Täälläkö?
- Niin.
- Kuinka se käy päinsä?
- Mutta Avdotja Romanovnan tahdon minä kuitenkin kerran tavata. Tätä pyydän minä teiltä hellittämättä... Niin ... hyvästi ... oh ... sen olin minä vähällä unohtaa. Rodion Romanovitsh, tahdotteko ilmoittaa sisarelle, että Marfa Petrovna on testamentannut hänelle kolmetuhatta ruplaa. Kahden tai kolmen viikon kuluessa voi hän nostaa rahat.
- Puhutteko totta?
- Aivan totta. Sanokaa hänelle se... Hyvästi. Minä en asu kaukana täältä.
- Ulosmennessään tapasi hän Rasumihinin ovella.

II

Kello oli jo melkein kahdeksan. He kiiruhtivat lähtöönsä saapuaksensa ennen Lushinia molempien neitien luo Bakoljevskin taloon.

- No, kuka hän oli? kysyi Rasumihin, kun he tulivat kadulle.
- Hän oli Svidrigailov, talonomistaja, jonka talossa sisartani solvaistiin hänen ollessaan siellä kotiopettajattarena. Hän yritti voittaa hänen suosiotansa ja siksi Marfa Petrovna, hänen puolisonsa, ajoi sisareni pois. Mutta Marfa Petrovna pyysi sittemmin häneltä anteeksi. Hän kuoli hyvin äkkinäisesti vähän aikaa sitten. Minä en tiedä miksi, mutta minä pelkään tuota ihmistä. Hän on tullut tänne aivan vaimonsa hautauksen jälkeen... Tuntui, niinkuin hän olisi tiennyt jotakin... Me saamme suojella Dunjaa häneltä ... se oli tämä, mitä sinulle tahdon sanoa.
- Suojella? Mitä hän sitten tahtoo tehdä Avdotja Romanovnalle? Kiitoksen sinä ansaitset, Rodja siitä, että puhut minulle tuolla tavalla. Meidän pitää suojella häntä, niin, sen me teemme! Missä hän asuu?

— Sitä minä en tiedä.

— Mikset sitä kysynyt? Se oli tyhmästi! Mutta minä otan selon siitä.

— Näitkö sinä hänet? kysyi Raskolnikov hetken hiljaisuuden kuluttua.

— Kyllä, minä panin hänet tarkasti merkille.

— Näitkö sinä hänet todellakin oikein tarkasti? kysyi Raskolnikov.

— Kyllä... Minä muistan aivan hyvin hänen piirteensä ja voisin hänet tuntea tuhansien joukosta. Minulla on hyvä muisti henkilöitten tuntemisessa.

He vaikenivat taasen.

— Hm ... juuri sentähden... mumisi Raskolnikov, minä ajattelin nimittäin ... minusta tuntuu yhäti ... niinkuin se olisi ollut ainoastaan harhakuva...

— Mitä sinä puhut? Minä en oikein ymmärrä.

— Niin te sanotte kaikki, että minä olen hullu. Ja nyt minusta tuntuu niinkuin todellakin olisin tullut hulluksi ja ainoastaan nähnyt kummituksen.

— Mutta, kuinka sinä sitten voit?...

— Kukas tietää? Ehkä olen hullu ja ehkä kaikki mitä on näinä päivinä tapahtunut on kuvittelua.

— Ah, Rodja. Nyt olet sinä taasen liikutettu... Mitä hänellä oli puhumista ja mitä hän sinulta tahtoi? Raskolnikov ei vastannut. Rasumihin ajatteli hetken aikaa.

— Nyt tahdon minä puhua sinulle siitä, mitä minä olen saanut aikaan. Minä olin luonasi, sinun nukkuissasi. Sitten söimme päivällisen ja sen jälkeen menin minä Porfyriuksen luo. Sametov jäi vielä istumaan hänen luoksensa. Minä olisin tahtonut ruveta puhumaan hänen kanssaan, mutta se ei tahtonut käydä päinsä. En voinut saada mitään sopivaa aihetta. Näytti siltä niinkuin ei kukaan heistä olisi tahtonut ymmärtää mitään. Mutta he eivät olleet vähintäkään hämillään. Minä vedin Porfyriuksen ikkunan ääreen ja aloin puhella hänen kanssaan. Viimeksi näytin hänelle nyrkkiä ja uhkasin, että minun perheen puolesta pitäisi murskata hänen kallonsa. Mutta hän ainoastaan katsoi minuun ... minä sylin ja menin tieheni. Siinä kaikki. Se oli hyvin tuhmasti. Sametovin kanssa en puhunut sanaakaan. Minä nimittäin alussa luulin tehneeni jonkun tyhmyyden. Mutta sitten rappusilla sain minä ajatuksen, joka minua ilahutti: miksi me tosiaankin piinaamme ja vaivaamme itseämme? Jos todellakin olisi joku vaara olemassa tai jotakin sellaista, niin... Mutta mitä tuo kaikki sinua liikuttaa? Sinullahan ei ole vähintäkään tekemistä sen kanssa. Syle kaikelle sille!

— Se on selvää! vastasi Raskolnikov. "Mitä sinä sanonet huomenna?" ajatteli hän itseksensä. Ihmeellistä kyllä, ei tämä ajatus ollut kertaakaan juolahtanut hänen mieleensä: mitähän Rasumihin sanoo saadessaan tietää tämän? Tässä katsoi hän jonkun silmänräpäyksen aikaa Rasumihiniin. Tämän kertomus käynnistä Porfyriuksen luona oli vähän herättänyt hänen mielenkiintoansa.

Käytävässä tapasivat he Lushinin. Kaikki kolme astuivat sisään samalla kertaa, mutta näkemättä tai tervehtimättä toisiaan. Nuoret miehet menivät ensin, Pietari Petrovitsh viipyi vähän eteisessä riisuakseen päällysnuttunsa. Pulcheria Alexandrovna tuli ulos ottaakseen hänet vastaan kynnyksellä. Dunja sanoi hyvän päivän veljelleen.

Samalla näyttäytyi Pietari Petrovitsh ja tervehti hyvin kohteliaasti mutta perin totisena naisia. Muuten näytti hän vähän hämmästyneeltä. Pulcheria Alexandrovna pyysi herroja istumaan pyöreän pöydän ääreen, millä samovaari jo kiehui. Dunja ja Lushin seisovivat vastakkain, Rasumihin ja Raskolnikov vastapäätä Pulcheria Alexandrovnaa. Rasumihin Lushinin vieressä ja Raskolnikov sisarensa sivulla.

Pietari Petrovitsh otti esiin hienon, koruompeluilla kaunistetun nenäliinan ja puhdisti nenänsä siveellisellä ilmaisulla niinkuin ihminen, joka tuntee arvokkaisuutensa loukatuksi ja vaatii selitystä.

— Toivon, että teillä oli hauska matka? — sanoi hän karskilla äänellä ja kääntyi Pulcheria Alexandrovnan puoleen.

— Niin, Jumalalle kiitos, Pietari Petrovitsh.

— Se ilahuttaa minua suuresti. Ettekö tunne itseänne väsyneeksi, Avdotja Romanovna?

— Olen nuori ja vahva, enkä väsy niin helposti. Mutta äitini oli aivan uupunut, vastasi Dunja.

— Niin meidän venäläiset maantiemme ovat hyvin tukaloita. Vastoin sisäistä toivomustani oli minun mahdotonta ottaa teitä vastaan eilen. Mutta toivon, ettei teillä ollut suurta pulaa.

— Jollei Herramme olisi lähettänyt luoksemme Dmitri Prokofjitshia, olisi se meille ollut hyvinkin epämieluisia, sanoi Pulcheria Alexandrovna ja lisäsi: — Saan samalla esittää hänet teille.

— Minulle sattui huvi tavata hänet eilen, mumisi Lushin ja katsoi vihamielisesti Rasumihiniin. Sitten rypisti hän otsansa ja vaikeni. Pietari Petrovitsh kuului ihmisiin, jotka seuraelämässä voivat olla hyvinkin rakastettavia, mutta jotka, niin pian kuin joku heitä ei miellytä, heti kadottavat hyvän tuulensa ja näyttävät enemmän jauhosaäkeiltä kuin miellyttäviltä ja hauskoilta kavaljeereilta. Raskolnikov vaikeni. Avdotja Romanovna ei myöskään tahtonut katkaista hiljaisuutta, ennenkuin tulisi hänen vuoronsa. Rasumihinilla ei ollut mitään sanomista, ja siksi Pulcheria Alexandrovna sai taasen panna keskustelun käymään.

— Oletteko kuulleet, että Marfa Petrovna on kuollut?

— Kyllä ja minä voin lisätä tiedon, että Arkadi Ivanovitsh Svidrigailov heti hautauksen jälkeen matkusti Pietariin.

— Matkustiko hän tänne? kysyi Dunetshka levottomasti ja vaihtoi katseen äitinsä kanssa.

— Herra Jumala, hän kai ei voi antaa Dunjan olla rauhassa? puhkesi Pulcheria Alexandrovna sanomaan.

— Te ette tarvitse olla levoton ... niinkauvan kuin teillä ei ole mielessä mennä yhteyteen hänen kanssaan. Minä kyllä pidän huolen hänestä.

— Oi, Pietari Petrovitsh, te ette voi uskoa, kuinka te peljätitte minut, jatkoi äiti.

— Minä olen nähnyt hänet ainoastaan kaksi kertaa ja hän näytti minusta hyvin häijyiltä. Minä olen varma, että hän on ollut syynä Marfa Petrovnan kuolemaan.

— On mahdotonta tuomita sitä asiaa. Minä olen kuitenkin täydellisesti ja varmasti vakuutettu siitä, että tämä mies tulee lopettamaan päivänsä velkavankeudessa. Rakkaudesta lapsiinsa ei Marfa Petrovna varmaankaan ole muistanut häntä testamentissaan. Jos hän on hänelle jotakin antanut, on se aivan varmasti perin mitätön summa.

— Älkäämme puhuko kauvemmin Svidrigailovista, sillä tämä aine on minulle perin epämiellyttävä, sanoi Dunja.

— Hän on aivan juuri ollut minun luonani, sanoi Raskolnikov, joka ensimmäisen kerran sekautui keskusteluun.

Kaikki kääntyivät hänen puoleensa ja eritoten Lushin näytti olevan asiaan kiintynyt.

— Puolitoista tuntia sitten tuli hän luokseni, minun nukkuissani. Hän oli jotenkin ilonen ja sanoi, että hän toivoi tulevansa lähemmäksi tuttavaksi kanssani. Muun muassa pyysi hän, että minä hankkisin hänelle kohtauksen sinun kanssasi, Dunja. Hän tahtoi tehdä sinulle ehdotuksen, jonka hän lähemmin selvitteli minulle. Sitäpaitsi vakuutti hän, että Marfa Petrovna viikkoa ennen kuolemaansa testamenttasi sinulle, Dunja, kolmetuhatta ruplaa ja että sinä pian voit saada tämän summan.

— Jumalalle olkoon kiitos! huudahti Pulcheria Alexandrovna ja teki ristinmerkin. — Rukoile hänen edestään, Dunja, rukoile!

— Onko se todellakin totta? huomautti Lushin.

— Mitä hän muuta sanoi? keskeytti Dunja.

— Hän sanoi, ettei hän itse ole rikas ja että koko omaisuus tulisi lankeamaan lapsille ja että hän on asettunut asumaan taloon, joka ei ole kaukana tästä; missä, en tiedä; minä en kysynyt häneltä sitä.

— Mutta mikä ehdotus se on jonka hän tahtoo tehdä Dunjalle? kysyi Pulcheria Alexandrovna levottomasti. — Sanoiko hän sen sinulle?

— Kyllä, sen hän teki.

— No, miksi?

— Sen sanon teille sittemmin... — Raskolnikov vaikeni ja jatkoi teen juontiaan.

Pietari Petrovitsh katsoi kelloansa ja huomautti olevansa pakoitettu lähtemään.

— Jääkää luoksemme, Pietari Petrovitsh. Tehän kirjoitte, että te tahtoisitte pyytää äidiltäni selitystä, sanoi Dunja.

— Aivan oikein, se oli todellakin tarkoitukseni, mutta minua ei miellytä, että minua huomautetaan siitä toisten läsnäollessa. Sitäpaitsi ei ole rukoustani täytetty...

— Rukouksenne, ettei veljeni olisi saapuvilla meidän kohtauksessamme ei täytynyt minun pyyntöni vuoksi, sanoi Dunja. — Te kirjoitte, että veljeni on loukannut teitä. Minä vaadin nyt selityksen ja toivon, että sovitte keskenänne. Jos Rodja todellakin on teitä loukannut, täytyy ja on hän pyytävä teiltä anteeksi.

— On olemassa sellasia loukkauksia, Avdotja Romanovna, joita ei voida unhottaa.

— Ettekö käsitä, keskeytti Dunja kärsimättömästi, että koko tulevaisuus riippuu tuon ikävän seikan selvittämisestä. Minä toistan, että jos veljeni on teitä loukannut, pitää hänen pyytää teiltä anteeksi.

— Joskin minä kunnioitan teitä, Avdotja Romanovna, sanoi Lushin, joka kiihtyi enemmän ja enemmän, — niin ei se estä minua paheksumasta, jos joku teidän sukulaisistanne käyttäytyy sopimattomasti. Vaikkakin te teette minut onnelliseksi antamalla kätenne, en minä kuitenkaan ole velvollinen sitoutumaan...

— Pietari Petrovitsh, sanoi Dunja ystävällisesti, — näyttäkää nyt minulle olevanne niin jalo ja ymmärtäväinen, kuin miksi minä olen teidät aina otaksunut. Olen antanut teille totisen lupauksen, olen teidän morsiamenne, siksi uskokaa minua tässä asiassa ja olkaa varma siitä, että voin tuomita puolueettomasti. Tuomarin osan ottaminen on yhtä hämmästyttävä veljelleni kuin teillekin. Teidän pitäisi ymmärtää, että jollette te sovi keskenänne, olen minä pakoitettu valitsemaan joko teidät tahi hänet. Jos minä valitsen teidät, täytyy minun jättää veljeni, jos valitsen hänet, täytyy minun jättää teidät.

— Avdotja Romanovna, sanoi Lushin näyttäen loukkaantuneelta, — te lausutte sanoja, jotka ovat minusta mitä loukkaavimpia katsoen suhteeseeni teihin. Nämä sanat sisältävät sen mahdollisuuden, että te voisitte katua minulle antamaanne lupausta. Te sanotte joko te tahi hän — ja osotatte sillä miten vähä-arvoinen minä olen teille ... siihen en voi taipua ajatellessani suhdetta ... joka vallitsee välillämme.

— Mitä? huudahti Dunja, — minä asetan teidät hänen vertaisekseen, joka tähän asti on ollut minulle kallein koko maailmassa, ja te tunnette itsenne loukatuksi sen johdosta että pidän teitä liian vähäisessä arvossa.

Raskolnikov nauroi ivallisesti. Rasumihin oli vihoissaan. Mutta Pietari Petrovitsh ei kiinnittänyt huomiotaansa hänen vastaväitteisiinsä, vaan vihastui yhä enemmän.

— Rakkauden tulevaan puolisoonne täytyy olla suuremman kuin rakkauden veljeenne, sanoi hän painavasti, — enkä halua minkään asianhaaran vuoksi asettua yhdenarvoiseksi... Nyt tahdon kääntyä arvoisan äitinne puoleen pyytääkseni häneltä selitystä. Hyvä rouva, poikanne loukkasi minua eilen tämän herran läsnäollessa pahasti selittäessään muutamia sanoja, jotka minä olin lausunut ollessani kerran teidän luonanne kahvilla. Minä lausuin, että minun mielipiteeni mukaan ei ole ainoastaan avioliiton onnen turvaamiseksi, vaan myöskin siveellisessä tarkoituksessa parempi mennä naimisiin köyhän tytön kanssa, joka jo on tullut tuntemaan elämän suruja, kuin mennä naimisiin tytön kanssa, joka on tottunut ylellisyyteen. Teidän poikanne on tahallisesti pannut lisää puheeseeni. Sentähden pyydän teitä ilmaisemaan minulle, missä valossa esititte sanani kirjeessänne Rodion Romanovitshille.

— Sitä minä en muista. Enkä myöskään tiedä mitä ilmaisumuotoa Rodja on käyttänyt. Hän on ehkä pannut lisää; mutta todistuksena siitä, että Dunja ja minä emme ole paheksuneet sanojanne on saapumisenne tänne.

— Se on oikein, äiti, sanoi Dunja myöntäen.

— Niin ollen on syy minussa, sanoi Lushin loukkaantuneena.

— Pietari Petrovitsh, te syytätte yhä Rodjaa, mutta miksi te olette valehdellut hänestä kirjeessänne? sanoi Pulcheria Alexandrovna rohkeasti.

— Minä en voi muistaa sanoneeni mitään valetta.

— Te kirjoitte, sanoi Raskolnikov ankaralla äänellä, että minä en ole antanut rahoja leskelle vaan tyttarelle, jonka minä vasta eilen näin. Te kirjoitte tämän herättääksenne eripuraisuutta minun ja rakkaitteni välillä ja te olette sentähden kelvottomassa tarkoituksessa puhuneet tämän nuoren tytön

käytöksestä, vaikkette häntä tunnekaan. Tämä on katalaa ja kurjaa.

— Anteeksi, hyvä herra, sanoi Lushin vihasta vavisten, — kirjjeessäni puhuin minä ainoastaan teidän ominaisuuksistanne ja käytöksestänne siitä syystä, että äitinne ja sisarenne olivat pyytäneet minua ilmottamaan millaisen vaikutuksen kohtaukseni teidän kanssanne teki minuun. Mitä kirjjeeseeni tulee, pyydän teitä näyttämään edes yhdenkin rivin mikä ei olisi totuuden kanssa yhtäpitävää, se on, todistaa, ettette ole antanut rahoja pois ja ettei tässä onnettomassa perheessä ole kelvottomia henkilöitä.

— Mielipiteeni mukaan, ette te kaikkine etuinennekaan ole niin arvokas kuin tämän tyttöraukan pikkusormi.

— Olisi siis niinmuodoin johtunut mieleenne viedä hänet äitinne ja sisarenne seuraan?

— Olen sen jo tehnyt, jos todellakin tahdotte tietää sen. Minä annoin hänen tänään istua äitini ja Dunjan viereen.

— Rodja! huusi Pulcheria Alexandrovna.

Dunja punastui. Rasumihin rypisti kulmakarvojaan. Lushin hymyili pilkallisesti ja ylpeästi.

— Te näette itse, Avdotja Romanovna, ettei tässä minkäänlainen sovittelu ole mahdollinen. Tahdon nyt poistua enempää häiritsemättä jälleennäkemisen iloa. Tulevaisuuden vuoksi pyydän päästä useammista tuollaisista kohtauksista.

Pulcheria Alexandrovna tunsi itsensä loukatuksi.

— Tuntuu siltä, kuin te jo tahtoisitte alistaa meidät valtanne ja mahtavuutenne alle, Pietari Petrovitsh. Dunjahan on sanonut teille, miksei pyyntöänne voitu täyttää, sanoi Pulcheria Alexandrovna. Hänen aikeensa oli hyvä. Sanokaa meille, tuleeko meidän pitää teidän toivomuksianne käskyinä? Minä päinvastoin voin huomauttaa että teidän velvollisuutenne on olla hyvin kohtelias ja hienotunteinen meitä kohtaan. Sillä me olemme teidän tähtenne jättäneet kaikki oman onnensa nojaan ja matkustaneet tänne siinä hyvässä luulossa, että olimme melkein teidän vallassanne.

— Se ei ole laisinkaan niin, Pulcheria Alexandrovna, erittäinkin sinä hetkenä, kun te saitte tiedon Marfa Petrovnan jälkeen jättämästä perinnöstä.

— Tuomiten tämän huomautuksen perustalla voi todellakin otaksua, että te olitte tehnyt laskun meidän avuttomuudestamme, vastasi Dunja katkerasti.

— Nyt en minä, lukuun ottaen kaikki seikat, voi tehdä tiliä siitä... Sillä en tahdo estää veljeänne ilmottamasta teille Svidrigailovin toivomuksia, jotka ehkä voivat tehdä teidät onnelliseksi.

— Oi, Jumalani! huudahti Pulcheria Alexandrovna. Raskolnikov ei voinut kauvemmin pysyä tyynenä.

— No, sisar, etkö sinä nyt kehtaa? sanoi hän.

— Niin minä kehtaan, vastasi Dunja. — Pietari Petrovitsh, menkää tiehenne! sanoi Dunja hänelle kalveten vihasta.

Näytti siltä, kuin Pietari Petrovitsh ei olisi odottanut sellaista päätöstä. Hän oli ollut liiksi varma vallastaan ja uhrinsa avuttomuudesta; hän ei luottanut nyt korviinsa. Hän kalpeni ja hänen huulensa vapisivat.

— Avdotja Romanovna, jos minä nyt menen ulos tästä ovesta ja pidän hyvänäni sellasen erohyvästin, niin, huomatkaa ... en minä koskaan tule takasin. Ajetelkaa sentähden sitä ... minä pidän sanani.

— Niin häpeämätöntä! huusi Dunja nousten — minä en toivo mistään hinnasta teidän takasintuloanne.

— Mitä? Onko se niin? huusi Lushin, joka ei viimeiseen silmänräpäykseen asti ollut voinut uskoa asian saavan sellaista käännettä ja siksi nyt perinpohjin kadotti ymmärryksensä. — Onko se niin? Mutta te tiedätte kai hyvin, Avdotja Romanovna, että minä ollen oikeutettu panemaan sitä vastaan?

— Millä oikeudella? huudahti Pulcheria Alexandrovna, kuinka te voitte sitä vastustaa? Pitäisikö minun antaa Dunjani sellaselle kuin te? Menkää tiehenne, jättäkää meidät kerta kaikkiaan! Jos minä olisin tiennyt...

— Mutta Pulcheria Alexandrovna, jatkoi Lushin raivostuneena, — te olette antaneet sananne, jonka te nyt otatte takasin ... ja sitäpaitsi ... sitäpaitsi olen minä ... olen minä ... saanut suorittaa menoja...

Tämä viimeinen todistuskeino oli sellasessa suhteessa Lushinin luonteeseen että Raskolnikov, joka oli

vihasta kalpea, alkoi nauraa ääneen.

— Pietari Petrovitsh, menkää tiehenne! sanoi Avdotja Romanovna.

— Minä menen, mutta sitä ennen tahdon minä vielä sanoa sanan. Te ja äitinne olette luultavasti unohtaneet, että minä tahdoin naida teidät, huolimatta huhusta, joka kierteli kaupungissa ja koski teidän käytöstänne. Koska minä teidän tähtenne uhmasin yleistä mielipidettä ja koska te minun kosintani kautta saitte takasin kadotetun maineenne, olisin minä luullut voivani vaatia teidän kiitollisuuttanne. Nyt minä käsitän, miten hätäisesti menettelin...

— Minä ihmettelen, onko tuolla miehellä useampaa kuin yhtä päätä kadotettavana! huudahti Rasumihin hypäten paikaltaan.

— Te olette ilkeämielinen ihminen, sanoi Dunja.

— Ei sanaakaan enempää! Ei ainoatakaan liikettä! huudahti Raskolnikov ja työnsi takasin Rasumihin. Tämän jälkeen meni hän aivan Lushinin eteen ja sanoi hiljaa, mutta samalla lausui hän jokaisen sanan hitaasti ja selvästi:

— Olkaa hyvä ja menkää tiehenne! Eikä sanaakaan enempää tahi minä...

Pietari Petrovitsh katsoi häneen jonkun hetken. Hänen kasvonsa olivat kalpeat ja vihan vääristämät. Sitten teki hän täyskäännöksen ja läksi. Harvoin on ihminen kantanut sydämessään niin ankarata vihaa kuin Lushin Raskolnikovia kohtaan. Hänen syyksensä pani hän kaiken. Ihmeellistä kyllä kuvitteli hän vielä portaita alas mennessään, ettei ehkä hänen asiansa vielä ollut aivan menetetty, niin että asia naisten suhteen oli helposti korjattavissa.

III.

Asia oli se, että hän viimeiseen silmänräpäykseen asti oli pitänyt sellaista päätöstä mahdottomana. Vielä lopussa oli hän vakuutettu siitä, eikä voinut vähääkään aavistaa, että kaksi avutonta ja köyhää naista voisi vetäytyä hänen vallastaan. Tämä vakaumus oli suureksi osaksi lisännyt hänen turhamielisyyttään ja ääretöntä itsetuntoaan, jota paraiten olisi voinut kutsua: itsekunnioitukseksi. Pietari Petrovitsh oli työllään korottanut itsensä alhaisesta asemasta ja oli hänellä sairaaloinen tapa ihmetellä itseänsä, hän arvasi kykynsä ja ymmärryksensä hyvin suuriksi ja vieläpä keikaili yksinäisinä tunteina peilin edessä. Mutta enemmän kuin mitään muuta maailmassa rakasti ja kunnioitti hän rahojaan, jotka hän oli koonnut työllä tahi muulla tavalla. Ne asettivat hänet, ajatteli hän, yhdenarvoseksi kaiken ja kaikkein kanssa.

Kun hän kerskui Dunjalle aikomuksestaan mennä hänen kanssaan naimisiin huolimatta Dunjan huonosta maineesta, puhui hän sisäisestä vakaumuksesta ja tunki lisäksi syvää kammaa sellaista — ilkeätä kiittämättömyyttä kohtaan. Kuitenkin oli hän jo rakastellessaan Dunjaa, täydellisesti vakuutettu kaiken tuon lorun perättömyydestä, jonka myöskin Marfa Petrovna avonaisesti oli torjunut ja johon koko kaupunki kauvan aikaa sitten oli lakannut uskomasta. Niin, eipä hän nytkään olisi voinut kieltää, että jo silloin kaikki oli hänelle tunnettua. Siitä huolimatta piti hän päätöstään, korottaa Dunja itsensä arvoiseksi, hyvin suurena ja katsoi sitä jaloksi tehtäväksi. Mainitessaan tätä Dunjalle oli hän pukenut erään rakkaimmista, salaisista ajatuksistaan sanoihin, eikä hän voinut käsittää, mikseivät toiset ihmetelleet yhtä paljon tätä tekoa. Kun hän tuona päivänä jätti käyntinsä Raskolnikovin luona, astui hän sisään tuntien olevansa hyväntekijä, joka on valmis korjaamaan hyvien tekojensa hedelmän ja saamaan kuulla miellyttäviä ylistysrunoja. Siksi ei ole ihmeteltävää, että hän, mennessään rappusia alas, tunki itsensä suuresti loukatuksi ja halvennetuksi.

Mutta Dunja oli hänelle aivan välttämätön; eroa hänestä ei saattanut ajatellakkaan. Monta vuotta oli hän haaveksinut avioliittoa, mutta hän keräsi yhä enemmän rahaa ja odotti. Hän oli takertunut tuohon hurmukseen, salaperäiseen toivoon, että hyvin kasvatettu, köyhä tyttö (köyhä pitäisi hänen olla), hyvin nuori, perin kaunis, jalo ja sivistynyt, erittäin ujo ja monet kärsimykset kestänyt, antautuisi kokonaan hänelle ja läpi koko elämänsä katsoisi häntä pelastajakseen, ollen valmis kuolemaan kunnioituksesta häneen, ollen nöyrä ja ihmettelisi häntä ja ainoastaan häntä. Eikö hän ollut jo montaa kuvaa, montaa yksityiskohtaa mielikuvituksessaan tuosta lumoavasta ja rakastetusta aineesta itsellensä muodostanut. Ja nyt oli melkein kaikki näiden vuosien unet toteutuneet. Avdotja Romanovnan kauneus ja sivistys olivat hänet kahlehtineet, hänen avuton asemansa oli kiihottanut häntä liiallisuuteen asti. Tässä oli hänelle enemmän kuin hän oli uneksinnutkaan; ylpeä, lujaluonteinen, siveä morsian, jonka sivistys ja

henkinen kehitys oli suurempi kuin hänen (sen hän tiesi), ja sellainen olento olisi läpi koko elämänsä hänelle, hänen suosiostansa orjamaisen kiitollinen ja kunnioituksesta kumartuisi tomuun hänen edessään, hänen ollessaan rajaton ja kaikkivoipa hallitsija! Tapahtui sattumalta niin, että hän vähää ennen pitkän harkintansa loppua oli päättänyt muuttaa tämän elämänsä tehtävän toiselle uralle ja etsiä itsellensä suurempi vaikutuspiiri, siten tullakseen korkeammalle yhteiskunnassa, jota hän kauan ja kaipauksella oli ajatellut. Hän oli muutamain sanoin päättänyt etsiä onneansa Pietarissa. Hän tiesi, että voitiin saavuttaa paljon, hyvin paljon naisten muutettua hänen luoksensa. Kauniin, kelvollisen ja sivistyneen naisen ihastusvoima voisi alati sulostuttaa hänen elämäänsä, tehdä hänen talonsa miellyttäväksi ja levittää kunniaa hänen ympärillensä ... ja nyt ... oli kaikki hävinnyt. Tämä äkillinen hirmuinen ero vaikutti häneen kuten salaman isku. Se oli kylläkin hirveätä pilaa ... hullutusta. Hänhän oli vain pöyhkeillyt, ei ollut kertaakaan ollut tilaisuudessa sanomaan ajatustaan; hän oli vain hiukan laskenut leikkiä, horjahtanut mielialastaan ja se sai niin totisen lopun. Hän oli vielä lisäksi saanut Dunjan rakastumaan tapoihinsa, valliten häntä jo mielikuvituksessaan ... ja nyt...! Ei, huomenna, huomenna on kaikki taasen saatava kuntoon, saatava järjestykseen uudelleen. Mutta ennen kaikkea täytyy tuo ylpeä poika, tuo poikanulikka, joka on kaiken syy, tehdä vaarattomaksi. Epämiellyttävällä tunteella tuli hän vapaaehtoisesti ajatelleeksi Rasumihinia ... mutta sen suhteen rauhoittui hän pian — puuttui ainoastaan, että hänkin esiintyisi samalla tavalla kuin toiset! — Mutta todellisuudessa pelkäsi hän eniten Svidrigailovia... Sanalla sanottuna hänen päänsä oli täynnä huolia.

* * * * *

— Ei, minussa on suurin syy —, sanoi Dunja syleillessään ja suudellestaan äitiään. — Hänen rikkautensa kiusasi minua, mutta minä vannon, veljeni, että en aavistanut hänen olevan niin katalan ihmisen! Veljeni, älä tuomitse minua!

— Jumala on meidät pelastanut, kuiskasi Pulcheria Alexandrovna, vaikka hän vielä töin tuskin käsitti, mitä oli tapahtunut.

He olivat kaikki iloisia, vieläpä viiden minuutin kuluttua nauroivatkin. Mutta Dunetska rypisti kulmakarvojaan silloin tällöin ja kalpeni ajatellessaan mitä oli tapahtunut.

Rasumihin oli ihastunut, vaikkakaan ei uskaltanut avonaisesti näyttää iloansa. Mutta Raskolnikov istui samalla paikalla, tyynenä ja synkkänä. Dunja luuli hänen vielä olevan suutuksissaan ja Pulcheria Alexandrovna katsoi häneen pelokkaasti.

— Mitä Svidrigailov sanoi minulle? kysyi Dunja menen hänen luoksensa.

— Ai niin, mitä hän sanoi? virkkoi Pulcheria Alexandrovna.

Raskolnikov kohotti päätänsä.

— Hän tahtoo lahjoittaa sinulle kymmentuhatta ruplaa ja toivoo tapaavansa sinut minun läsnäollessani.

— Tavata häntä? Ei konsanaan! huudahti Pulcheria Alexandrovna, ja kuinka hän uskaltaa tarjota hänelle rahaa!

Raskolnikov ilmoitti heille lyhyesti ja selvästi keskustelunsa Svidrigailovin kanssa.

— Mitä sinä hänelle vastasit? kysyi Dunja.

— Alussa kieltäysin esittämästä hänen tervehdystään, mutta silloin sanoi hän kaikin mahdollisin keinoin koettavansa tavata sinua. Hän virkkoi rakkautensa sinuun olevan nyt aivan haihtuneen. Minä voin tunnustaa, että hänen puheensa oli jotakin huumausta. Hän sanoo tahtovansa matkustaa kauvaksi pois, mutta sanoo heti sen jälkeen tahtovansa naida ja että hän jo on valinnut itsellensä morsiamen. Hänen puheensa oli kummastuttava ja Marfa Petrovnan kuolema on varmasti vaikuttanut häneen syvästi.

— Jumala antakoon hänelle ikuisen rauhan! virkkoi Pulcheria Alexandrovna. — Minä tahdon ijäisesti, ijäisesti rukoilla hänen puolestaan! Herra Jumala, Dunja, mitä meistä nyt olisi tullut, jollei hän olisi muistanut sinua testamentissaan!

Dunja oli perin hämmästynyt Svidrigailovin ehdotuksesta. Hän seisoj vielä ajatuksiinsa vaipuneena.

— Hänellä on varmasti jotakin kauheata mielessä, kuiskasi hän kauhistuen itseksensä. Raskolnikov otti huomioon tämän tavattoman levottomuuden.

— Minun on vartioitava häntä, sanoi Rasumihin. — Rodja on pyytänyt minun varjelemaan sisartansa.

Suvaitsetteko Te myöskin sen, Avdotja Romanovna?

Dunja hymyili ja ojensi hänelle kätensä, mutta huolestuttava ilme hänen kasvoistaan ei kadonnut.

Pian olivat he kaikki syventyneet vilkkaaseen keskusteluun. Vieläpä Raskolnikovkin kuunteli huomaavaisesti, vaikkeikaan hän itse puhunut. Rasumihin kuitenkin puhui eniten.

— Miksi tahdotte te matkustaa täältä? kysyi hän vilkkaasti. — Pääasia on kuitenkin, että te kaikki kolme jäätte tänne, koska teillä on hyötyä toisistanne. Minut täytyy teidän ottaa kuten ystävän, kuten liiketoverin liittoonne ja minä vakuutan, että me alamme kelpo yrityksen. Minulla on setä, kunniallinen vanha mies, joka omistaa tuhannen ruplan pääoman, jota hän on tarjonnut minulle lainaksi. Sitten jätätte te yhden tuhannen niistä kolmesta, jotka Marfa Petrovna on teille testamentannut ja me ryhdymme liikeyhteyteen keskenämme.

Tämän jälkeen selitti Rasumihin aikomustaan heille. Hän tahtoi ruveta kustantajaksi ja kääntäjäksi, eritoten koska hän taisi kolmea eurollaista kieltä. Pari päivää sitten sanoi hän kumminkin, ettei aivan hyvin kykenisi käyttämään saksaa, tehden sen ainoastaan saadakseen Raskolnikovin ottamaan käännöksen huostaansa. Hän oli sillä kertaa valhetellut ja Raskolnikov tiesi myöskin, ettei hän puhunut totta.

— Se tulee varmasti vaatimaan paljon työtä, mutta me voimme työskennellä, Avdotja Romanovna ja Rodion. Me voisimme molemmat olla kääntäjinä ja kustantajina. Minusta voi olla teille suurta hyötyä, sillä omaan kokemusta. Kahtena viimeisenä vuonna olen alati toiminut kustantajien kanssa ja tunnen kaikki heidän kiertotiensä. Kaikissa olosuhteissa voimme me ansaita elatuksemme.

Dunjan silmät säteilivät.

— Mitä te nyt sanotte, Dmitri Prokofjitsh, miellyttää minua suuresti, sanoi hän.

— Minä en sitä ymmärrä, huomautti hänen äitinsä, mutta jos on tarpeellista, voimme jäädä tänne joksikin ajaksi.

— Mikä on sinun ajatuksesi, Rodja, kysyi Dunja.

— Se on perin hyvä ajatus. Minä myöskin tiedän toimen, joka aivan varmaan tuo onnea. Mutta meillä on kylliksi aikaa järjestää se asia toisella kertaa.

— Hyvä! huudahti Rasumihin. — Mutta odottakaa vähän! Tässä talossa on kolme huonetta käsittävä huoneusto, joka ei ole yhteydessä näiden chambres garnies'in kanssa. Se on kalustettu ja vuokra on jotenkin halpa. Tämä huoneusto teidän on heti vuokrattava, jotta Rodja voisi asua teidän kanssanne... Mutta minne sinä aijot, Rodja?

Dunja katseli kummastuneena veljeään, joka piti hattua kädessään ollen aikeissa poistua.

— Tehän olette sen näköinen kuin jos aikositte haudata minut tahi kuin jos me ikuisiksi ajoiksi sanoisimme toisillemme hyvästit, sanoi hän pakottavasti hymyillen.

— Mutta sehän on mahdollista, ettemme koskaan enää näe toisiamme, lisäsi hän. Hän uskoi ajatelleensa ainoastaan näitä sanoja, he olivat välttäneet häntä pakollisesti.

— Mikä sinun on, Rodja? kysäsi sisar.

— Tullessani tänne aijoin sanoa teille, että meidän pitäisi erota lähimmässä tulevaisuudessa. Minä en ole terve ja voin kyllä tulla taasen, kun voin... Minä en teitä unhoita... Mitä saattaneekin tapahtua, täytyy minun nyt olla yksinäni... Unhottaa minut on parasta... Mahdollisesti voi kaikki taasen tulla hyväksi... Jollette anna minun mennä, voin minä vihata teitä — sen minä tunnen... Hyvästi!

Äiti ja sisar katsoivat häneen kauhistuneina. Vieläpä Rasumihinkin oli peloissaan.

— Rodja, Rodja, sovi kanssamme ja anna kaiken olla kuten ennenkin! huudahti äiti raukka.

Hän kääntyi ja meni hitaasti ulos huoneesta. Dunja riensi hänen jälkeensä.

— Veli, mitä sinä teet? kuiskasi hän kauhistuneena. Rodja katsoi surullisesti häneen.

— Ei se ole mitään ... minähän tulen takaisin, mumisi hän puoliääneen ikäänkuin ei hän olisi tietänyt, mitä sanoisi.

— Tunnoton omanvoiton pyytjä! huusi Dunja.

— Hän on hullu, vaan ei tunteeton! kuiskasi Rasumihin ja pusersi kovasti hänen kättänsä.

— Minä tulen heti takaisin, sanoi hän puoleksi tunnottomalle Pulcheria Alexandrovnalle, jonka jälkeen hän juoksi Raskolnikovin perään, joka odotti häntä käytävän perällä.

— Minä uskoin kyllä, että sinä tulisit jälestä, sanoi hän. — Pysy heidän luonansa ... pysy heidän luonansa huomenna ja aina... Jos on mahdollista, tulen minä ehkä takaisin. Hyvästi!

Hän läksi ojentamatta hänelle kättänsä.

— Mutta mikä sinun on? Kuinka sinä voit käyttäytyä tuolla tavalla? sanoi Rasumihin.

Raskolnikov pysähtyi.

— Älä koskaan kysy minulta mitään! Minä en voi antaa sinulle vastausta... Älä myöskään tule luokseni, ehkä minä tulen sinun luoksesi... Jätä minut nyt, mutta heitä älä jätä, jotka ovat tuolla sisällä. Ymmärrätkö minua?

He seisoivat erään lampun ääressä ja katsoivat minuutin ajan ääneti toisiaan. Tämän hetken muisti Raskolnikov koko elämänsä ajan. Raskolnikovin hehkuva ja jäykkä katse näytti joka hetki tulevan yhä kirkkaammaksi tunkeutuen Rasumihinin sielun sisimpään. Oli niinkuin joku käsittämätön olisi liidellyt hänen ohitsensa. Ajatus, käsky, jotakin kauheata, hirmuista, jonka he molemmat käsittivät, tunkeusi heidän välillensä. Rasumihin kävi valkeaksi kuin ruumis.

— Ymmärrätkö sinä minua nyt? sanoi Raskolnikov viimein surun vääristämine kasvoineen. — Käännä takaisin, mene sisään heidän luoksansa! lisäsi hän, poistuen tämän jälkeen nopeasti.

En tahdo kertoa, mitä tapahtui samana iltana Pulcheria Alexandrovnan luona, Rasumihinin palattua heidän luokseen takaisin, kuinka hän yritti lohduttaa heitä, pyytäen heitä jättämään Rodjan rauhaan niinkauvaksi kuin hän on sairas ja sanoi, ettei hänen ruumiinsa eikä sielunsa olleet normaalitilassa sekä ettei häntä saisi häiritä. Hän, Rasumihin, pitää hänestä huolta, hankkii hänelle taitavan lääkärin, kaikkein paraimman, niin, koko tiedekunnasta.

Sanalla sanottuna, tänä iltana tuli Rasumihista heille poika ja veli.

IV.

Raskolnikov läksi suoraan siihen taloon kanavan varrella, jossa Sonja asui. Hän etsi käsiinsä porttivahdin ja sai häneltä tiedoksi räätäli Kapernaumovin asunnon. Löydettyään pihan kulmauksesta jyrkät rappuset ja ehdittyään toiseen kerrokseen, tuli hän käytävään joka johti pitkin talon pihanpuoleista sivua. Hänen harhaillessaan ympäri pimeässä avattiin äkisti ovi aivan hänen vieressään. Hän tarttui heti kiinni siihen.

— Kuka se on? kysyi hätäntynyt nais-ääni.

— Minä se olen ... minä etsin teitä, vastasi Raskolnikov ja astui pieneen eteiseen. Täällä oli kynttilänjalassa palava kynttilä.

— Tekö se olette? virkkoi Sonja.

Raskolnikov vältti katsomasta häneen ja meni hänen huoneeseensa.

Minuttia myöhemmin astui Sonja sisään kynttilä kädessä ja asettui hänen eteensä; hän oli äärettömästi säikähtynyt ja huolestunut Raskolnikovin odottamattoman tulon johdosta. Hänen kalpeat kasvonsa tulivat äkkiä punaisiksi ja hänelle tuli kyyneleet silmiin. Hän tunsu itsensä heikoksi, häpesi ja kuitenkin tunsu hän iloa. Raskolnikov kääntyi ja istuutui pöydän vieressä olevalle tuolille. Hän silmäili nopeasti huonetta. Se oli suuri, mutta hyvin matala; vasemmalla näkyi sulettu ovi, joka johti Kapernaumovin asuntoon, ja vastakkaisella sivulla näkyi myöskin ovi, mutta se oli kiinni naulattu. Sonjan huone oli ladon näköinen, se oli säännöttömän neliön muotoinen ja näytti tämän tähden hyvin kurjalta. Toinen nurkka oli hyvin terävä toinen perin tylsä. Seinä, jossa oli kolme akkunaa kanavaan päin, näytti jakavan huoneen viistoon. Terävä nurkka oli niukan valaistuksen tähden niin pimeä ettei voinut nähdä, mihin se päättyi. Ainoastaan muutamia huonekaluja oli tässä suuressa huoneessa. Oikealla sänky, jonka vieressä oli yksi tuoli; samalla seinällä, aivan vierashuoneeseen vievän oven vieressä oli keuhko pöytä, peitteenä sininen liina ja siinä vieressä kaksi nojatuolia. Vastakkaisella

seinällä yksinkertainen piironki, siinä kaikki. Kellertävät, likaiset, vaalistuneet seinäpaperit olivat tahraiset nurkissa; talvella täytyi täällä olla hikistä ja vetoista. Köyhyys irvisti kaikkialta; sängyn edessä ei ollut verhoja.

Sonja katsoi vaieten vieraaseensa, joka niin huomaavasti tarkasteli hänen huonettaan. Hän alkoi vavista pelosta, ikäänkuin seisoi tuomarin tahi kohtalonsa johtomiehen edessä.

— Minä tulen myöhään... Kello on varmaankin jo yksitoista — sanoi hän viimein katsomatta häneen.

— Niin, se löi juuri yksitoista, vastasi Sonja.

— Minä tulen luoksenne viimeisen kerran, jatkoi Raskolnikov synkästi, — ja kuitenkin olen minä täällä nyt ensi kerran... Luultavasti en koskaan enää näe teitä...

— Pitääkö teidän ... matkustaa?

— Sitä en tiedä ... sen saa huomispäivä näyttää... Siis te ette huomenna ole Katerina Ivanovnan luona? sanoi hän vapisevalla äänellä.

— Minä en tiedä... Olen tullut tänne sanoakseni teille jotakin ... mutta sitä se ei nyt koske... Hän avasi silmänsä, katsoi ystävällisesti häneen ja huomasi istuvansa, vaikkakin Sonja vielä seiso i hänen edessään.

— Miksi te seisotte? Istukaa! sanoi hän muuttuneella ja hellällä äänellä.

Hän istuutui. Rodja katsoi häneen ystävällisesti ja myötätuntoisesti.

— Tehän olette niin laiha! Sormenne ovat aivan läpinäkyvät, aivan kuin kuolleen.

Raskolnikov tarttui tytön käteen. Sonja hymyili.

— Sellainen minä olen aina ollut, vastasi hän.

— Kotonakin ollessanne?

— Niin.

— No niin ... luonnollisesti, sanoi hän lyhyesti. Hänen kasvonpiirteensä ja äänensä olivat taasen muuttuneet. Hän katsoi uudelleen ympärilleen.

— Te vuokrasitte siis tämän huoneen Kapernaumovilta?

— Niin.

— Asuuko hän tuolla oven takana?

— Kyllä ... hänellä on myöskin tällainen huone.

— Asuvatko he kaikki yhdessä huoneessa?...

— Kyllä, joka ainoa.

— Minä pelkäisin yöllä teidän huoneessanne, sanoi hän synkästi.

— Väki, jonka luona asun, on hyvin ystävällistä ja miellyttävää, vastasi Sonja, joka ei vielä ollut saavuttanut mielenmalttiaan, — kaikki huonekalut, kaikki ... kaikki, mitä täällä on, on heidän. He ovat hyvin kilttejä, lapset tulevat usein minun luokseni...

— Hänhän änkyttää?

— Niin, hän sekä änkyttää että ontuu. Ja myöskin hänen vaimonsa ... mutta hän ei kuitenkaan juuri änkytä ... se on, niinkuin hän ei osaisi sanoa kaikkea ... hän on hyvin kiltti; hän palveli ennen, heillä on seitsemän lasta ... ainoastaan vanhin änkyttää, ne toiset ovat kai myöskin sairaalioisia, mutta he eivät änkytä... Mutta kuinka te sen tiedätte? lisäsi hän ihmetellen.

— Isänne on kertonut kaikesta minulle ... samoin, että te menitte pois kuuden ajoissa ja tulitte takaisin kello yhdeksältä ... ja kuinka Katarina Ivanovna oli polvillaan teidän sänkyne edessä.

Sonja hämmästy i.

— Melkeimpä luulin nähneeni hänet tänään, kuiskasi hän epäileväenä.

— Kenen?

— Isän. Minä kävin kadulla aivan tässä vieressä kymmenen aikana ja silloin oli niinkuin hän olisi mennyt minun edelläni. Aivan kuin se olisi ollut hän. Olin menossa Katarina Ivanovnan luokse...

— Olitteko te ulkona kävelemässä?

— Olin, kuiskasi Sonja taasen hämmästyen ja katseli maahan.

— Löikö Katarina Ivanovna teitä asuessanne vielä isänne luona?

— Oh ei ... mitä te ajattelette, ei, ei!

Sonja katsoi hyvin huolestuneena häneen.

— Te silloin pidätte hänestä?

— Kenestä, Katarina Ivanovnastako? ... niin varmasti, sanoi hän hitaasti ja valittaen, pistäen kätensä ristiin, hän on aivan kuin lapsi ... hän on kadottanut järkensä ... hän on kadottanut järkensä ... surusta ja hän oli niin viisas, niin jaloluonteinen ... niin hyvä. Te ette sitä tiedä, te ette voi sitä tietää ... oi!

Sonja sanoi kaiken tämän niinkuin epätoivossa. Hän kärsi, oli syvästi liikutettu ja väänsi käsiään. Hänen kalpeat poskensa punastuivat uudelleen ja hänen kasvonsa kuvasivat syvää surua. Voitiin nähdä hänestä, että tuskaa tuottavaa jännettä hänen sisimmässään oli kosketettu; että oli jotakin, jota hän mielellään olisi tahtonut sanoa, säilyttää, puhua. Rajaton osaaottavaisuus voitiin lukea hänen piirteistään.

— Olisiko hän lyönyt minua? Mitä te ajattelettekaan! Herra Jumala ... hänkö löi minua!... Ja jospa hän vielä olisi lyönytkin minua, mitä se olisi tehnyt! Mitä se voisi vahingoittaa? Te ette tiedä mitään, ette kerrassaan mitään! Hän on niin onneton, voi, niin onneton ... ja niin sairas... Hän etsii totuutta ... hän on niin puhdas... Hänen vakaumuksensa on, että totuus vallitsee kaikkea ja hän vaatii jokaiselta oikeutta... Hän ei ymmärrä, että ihmiset eivät aina voi olla oikeudenmukaisia ja siksi on hän aina vihanen ... kuni lapsi, aivan kuin lapsi. Hän on oikeuden mukainen ja vaatii totuutta muiltakin.

— Mihin ajattelee hän nyt ryhtyä?

Sonja katsoi kysyvästi häneen.

— Hänhän on teille haitaksi lapsineen. Tehän olette ennenkin saaneet pitää hänestä huolta; vieläpä kuolevakin kerjasi teiltä. Mutta kuinka se nyt käy päinsä?

— Minä en tiedä, sanoi Sonja alakuloisena.

— Voitteko te asua hänen luonansa?

— Minä en tiedä, he ovat vuokransa velkaa sinne; ja emäntä lienee sanonut tänään, että heidän täytyy ehdottomasti muuttaa. Katerina Ivanovna itse sanoo, ettei hän tahdo jäädä minuuttiakaan kauemmaksi sinne.

— Millä oikeudella tekeytyy hän niin mahtavaksi? Hän luottaa ehkä teihin?

— Oi ei... Te ette saa puhua niin!... Me tulimme aivan hyvin toimeen, sanoi Sonja vähän kiivastuneena... Hän näytti aivan linnulta, joka suuttuu. — Mutta hänen pitäisi tehdä?... Sanokaa minulle se? Kuinka hänen pitää käyttäytyä? kysyi hän innokkaasti. Jospa tietäisitte miten hän on itkenyt tänään! Hän alkaa todellakin tulla heikkomieliseksi, ettekö tekin ole sitä huomannut? Se on aivan varma; ensiksi on hän levoton, ettei muka kaikki kävisi säännöllisesti meidän muistojuhlassamme ... niin hän vääntää käsiänsä, yskii verta ja itkee. Sitten alkaa hän äkisti juosta ja syöksee päänsä seinään huumauksessa ... sitten hän taasen tyyntyy; hän luottaa alati teihin, sanoo että te tulette auttamaan häntä. Hän tahtoo lainata vähän rahaa ja matkustaa minun kanssani kotiseudulleen. Siellä tahtoo hän avata kasvatuskoulun nuoria hurskaita naisia varten; minun tulisi pitää heitä silmällä ja niin alkaisi uusi ja ihana elämä. Hän syleilee, suutelee ja lohduttaa minua... Ja luottaa lujasti mielikuvituksiinsa! Ja välillä hän pesee, tekee puhdasta, paikkaa ja parsii herkeämättä. Heikoilla voimillaan kantoi hän itse pesuastian huoneeseen, hengästyivät ja kaatui sänkyyn ponnistuksesta. Aamusella kävimme me myymälöissä ostaaksemme Polenkalle ja Lydialle kengät, sillä heillä ei ole mitään jalassa, mutta meillä ei ollut riittävästi rahaa, puuttui paljon. Hän etsi parin hyvin kauniita jalkineita; hänellä on aistia, tietäkääs... Sitten alkoi hän itkeä myymälässä kauppiaan läsnäollessa, siksi ettei rahat riittäneet ... tämä oli surullista katsella.

— No, silloinhan on joka tapauksessa selvää, että teidän ... täytyi viettää sellaista elämää, sanoi Raskolnikov katkerasti.

— Ja ettekö tekin tunne myötätuntoisuutta häntä kohtaan? Eikö koske teihin, kuulla puhuttavan hänestä? lisäsi Sonja kiihkeästi, — tehän annoitte hänelle viimeiset rahanne, ennenkuin tiesittekään mitään. Oi, Jumalani, jos te silloin olisitte tietäneet kaikki! Kuinka useasti minä olen hänen tähtensä itkenyt, viimeksi edellisellä viikolla! Niin, minä!... Ainoastaan viikkoa ennen hänen miehensä kuolemaa, olin minä kovasydäminen! Ja enkö minä ole ollut usein, hyvin usein siellä!... Minun on täytynyt ajatella sitä koko päivä, se tuntuu minusta niin pahalta.

Sonja väänsi käsiänsä tätä puhuissaan.

— Te olette siis kovasydäminen.

— Niin, sitä minä olen! Sillä kerralla kun tulin heidän luoksensa, jatkoi hän itkien, — pyysi autuas isäni minun lukemaan jotakin. Minun pääni on niin kipeä, sanoi hän, lue ... tuolla on kirja. Hän oli saanut lainata erään sellasen Andrei Semjononytshiltä, Lebesjatnikovilta, joka myöskin asuu siellä ja jolla aina on hauskoja kirjoja kotonaan. Silloin sanoin minä: ei, minun on nyt mentävä. Minulla ei ollut halua lukea ääneen sillä minä olin mennyt sinne ainoastaan näyttääkseni Katerina Ivanovnalle muutamia kauluksia ja kalvosimioita, jotka Lisavjeta oli minulle hankkinut ... ne olivat hyvin halpoja ja aivan uutta muotia. Katerina Ivanovna piti niistä hyvin paljon, asetti ne yllensä ja katseli peiliin eikä voinut erota niistä: lahjota ne minulle, Sonja, minä pyydän, sanoi hän. Minä rukouin sinua, sanoi hän! Mutta koskapa hän niitä tarvitsi? Se oli vain muisto menneiltä, onnellisilta päiviltä! Hän katseli peiliin ja oli niin ihastunut niihin, vaikkakaan hänellä ei pitkään aikaan, vuosikausiin ollut ollut vaatteita, jotka olisivat sopineet niiden yhteyteen. Hän ei koskaan pyydä mitään keneltäkään, ei, keneltäkään, — hän on niin ylpeä ja antaa ennemmin pois viimeiset, mitä hän omistaa, mutta sillä kerralla pyysi hän minulta niitä, niin paljon piti hän niistä. Minä en tahtonut kernaasti antaa niitä. Mitä sinä niillä tekisit, Katerina Ivanovna? sanoin minä. Se oli liiaksi. Hän katsoi minuun surullisesti. Hänestä tuntui pahalta, että minä häneltä jotakin voisin kieltää. Oi, oli todellakin vaikeata katsoa häntä! Ei kauluksen tähden, mutta sen tähden, että minulla oli sydäntä kieltää häneltä; sen huomasin minä hänestä! Ja minä tahdoin tehdä kaikki taasen hyväksi, ottaa sanani takaisin... Oi niin ... mutta ... tämä kaikkihan on teistä yhdentekevää!...

— Te tunsitte siis Lisavjetan, pukuompelijan!

— Niin!... tekö myöskin? kysyi hän vähän ihmeissään.

— Katerina Ivanovnassa on keuhkotauti, vaikea keuhkotauti, hän kuolee pian, sanoi Raskolnikov hetken hiljaisuuden kuluttua, vastaamatta tehtyyn kysymykseen.

— Oi, ei, ei, ei!... ja Sonja tarttui hänen molempiin käsiinsä, ikäänkuin rukoillen häntä, ettei tämä saisi tapahtua.

— Hänellehän olisi parempi, että hän saisi kuolla!

— Ei, se ei olisi parempi, ei yhtään parempi! jatkoi hän hätäisesti.

— Ja lapset? Mihin ne joutuisivat, jollette te kauvemmin huolehtisi heistä?

— Oi, minä en tiedä! huudahti hän toivottomana tarttuen päähänsä. Näkyi, että tämä ajatus usein oli johtunut hänen mieleensä ja nyt uudelleen heräsi hänessä.

— Mutta jos te nyt Kateriina Ivanovnan eläessä tulisitte sairaaksi ja olisitte pakotettu menemään sairaalaan ... kuinka silloin kävisi? jatkoi hän armahtamatta.

— Oi, mitä te sanotte, mitä te puhutte! Se ei tapahdu, se ei voi tapahtua! ja Sonjan kasvot vääristyivät ankarasta tuskasta.

— Miksi jotakin sellaista voisi tapahtua? jatkoi Raskolnikov itsepäisesti.

— Oletteko te jollain tavalla varustettu sairautta vastaan? Mihin he sitten ryhtyisivät? Kaikki joutuisivat kadulle! Äidin täytyisi kerjätä ja yskiä, juoksennella raivoten ympäri ja lyödä pänsä seiniin kuten tänään — lasten itkeä. Niin makaa hän siinä, poliisi tulee ja vie hänet sairashuoneeseen ... kuolee ... ja lapset...

— Oi, ei! Jumala ei sitä salli! kuului Sonjan kidutetusta rinnasta. Hän vaikenä hämmästyen omia sanojaan ja tarttui rukoilevasti Rodjan käsiin, ikäänkuin kaikki riippuisi hänestä.

Raskolnikov nousi ja alkoi kävellä edestakaisin. Kului minuutti. Sonja oli surun murtama.

— Ja ... säästähän te ette voi?... Hädän päiväksi, kysyi hän pysähtyen hänen eteensä.

— En! nyyhkytti Sonja.

— Luonnollisesti ette! Oletteko jo koettanut? kysyi hän melkein pilkaten.

— Niin, minä olen koettanut!

— Eikö se ole onnistunut?

— Ei, luonnollisesti, tarpeetonta kysyäkään!

Hän alkoi taasen kävellä. Uudelleen tuli hiljaisuus.

— Ja teillä ei ole tointa joka päiväksi?

Sonja kävi yhä alakuloisemmaksi ja puna nousi hänen otsalleen.

— Ei! kuiskasi hän toivottomana.

— Poletshkalle käy kaiketi samalla tavalla, sanoi hän nopeasti.

— Ei, ei! Niin ei saa käydä, ei! huusi Sonja kovasti ja vimmatusti, ikäänkuin olisi saanut puukon piston. — Jumalani, Jumalani! Jotakin niin hirmuista sinä et saada lähettää!...

— Hän antaa sen kuitenkin muutamille tapahtua!

— Ei, ei! Jumala on häntä suojeleva! Jumalani! toisti hän melkein mielettömänä.

— On mahdollista, ettei olekaan Jumalaa! vastasi Raskolnikov ja vahingon iloisena alkoi hän nauraa ja katsoa tyttöön.

Sonjan kasvot muuttuivat äkisti ... ne vääristyivät kuten halvauksesta. Hän heitti häneen kuvaamattoman, rukoilevan katseen, näytti kuin olisi hän tahtonut sanoa jotakin, mutta ei saanut sanaakaan suustaan ja alkoi nyhkyttää ja itkeä.

— Te sanotte Katerina Ivanovnan kadottavan järkensä. Tehän itse sen kadotatte, sanoi Raskolnikov hetken hiljaisuuden kuluttua.

Kului noin viisi minuuttia. Hän käveli vaieten edestakaisin katsomatta tyttöön. Viimein meni hän Sonjan luokse; hänen silmänsä hehkuivat. Hän laski kätensä tytön hartioille ja katsoi hänen itkettyneisiin kasvoihinsa. Hänen silmäyksensä oli kyneleeton, palava ja terävä. Hänen huulensa vapisivat... Äkkiä kumartui hän, lankesi polvilleen ... ja suuteli hänen jalkaansa. Sonja vetäytyi äkkiä, kuten mielipuoli taaksepäin. Hän näytti todellakin järkensä kadottaneelta.

— Mitä te teette, mitä te teette?... Ja minun tähteni? mutisi hän kalpeana, ja hirveä hätä ahdisti hänen sydäntään.

Rodja nousi.

— Ei sinun tähtesi?... Kaikkein koko ihmissuvun kärsimysten edestä olen minä polvistunut, sanoi hän menen ikkunan luokse. — Kuulkaa, jatkoi hän hetken hiljaisuuden kuluttua menen takaisin hänen luoksensa. — Minä sanoin äskettäin eräälle parhaalle, ettei hän ollut sinun pikkusormesi arvoinen ... ja että minä olen hankkinut sisarelle kunnian saada istua sinun vieressäsi.

— Oi, oletteko te saattanut sen sanoa? Ja hänen läsnäollessaan! huudahti Sonja hätäisesti. — Kunnia ... istua minun vieressäni! Minähän olen ... kunniaton!... Ja mitä te olette sitten sanonutkaan?

— En kunniantoman elämäsi enkä synteisi tähden vaan suuren rakkautesi tähden sanoin minä sen sinusta. Että sinä olet suuri synnintekijä, on varma, lisäsi hän, korottaen äänensä — mutta sinä olet suuri synnintekijä juuri sentähden, että olet uhrannut, antanut itsesi, ilman hyötyä, ilman hyötyä, ilman tarkoituspäätä. Ja eikö se ole synty, eikö ole synty tuomita itsensä elämään tässä liassa, jota sinä vihaat, kuitenkin itse tietäen, että, jos avaat silmäsi, ei sinua kukaan auta, ei kukaan tämän tähden ylistä! Niin sano minulle siis, huusi hän melkein raivostuneena, kuinka voi sellainen häpeä ja halpamaisuus yhtyä mitä pyhimpiin, jalompiin tunteisiin! Olisi ehkä paljon, paljon yksinkertaisempaa, tuhatta kertaa hyödyllisempää heittäytyä suinpäin veteen ... niin olisi kaikki ohitse!

— Ja mitä tulisi heistä silloin? kysyi Sonja pelästyneenä, samalla tuskaisesti tarkastellen häntä. Raskolnikovin ehdotus ei näyttänyt häntä kummastuttavan. Raskolnikov tarkasteli häntä kummallisen näköisenä.

Hän luki kaiken tytön silmistä. Tämä oli siis todellakin ennen ajatellut sitä. Ehkä oli hän jo usein huumauksessa tuuminut sitä, miten voisi tehdä yhdellä kertaa lopun kaikesta viheliäisyydestä, ja tehnyt

sen niin vakavassa tarkoituksessa, ettei vähäkään nyt hämmästynyt hänen ehdotuksestaan. Tyttö ei ollut edes pannut huomiota hänen lausuntonsa ankaruuteen. Mutta hän ymmärsi täydellisesti, millaisen hirveän surullisen ajatuksen tytön kunnioittoman ja häpeällisen elämän täytyi hänessä itsessään herättää.. Mikä siis oli syynä, ettei hän aina tähän asti ollut tehnyt loppua siitä? Nyt vasta ymmärsi Rodja, millainen merkitys näillä pienillä isättömillä ja tällä kurjuudella, puoleksi yhtyen Katerina Ivanovnaan, oli hänelle. Mutta hän ymmärsi myöskin, ettei Sonja luonteensa ja henkisen kehittymisensä tähden voisi sitä kestää. Hän tuskin käsitti, miten tämä oli voinut kestää näin kauvan tulematta hulluksi tahi heittäytymättä jokeen. Hän käsitti, että Sonjan yhteiskunnallinen asema oli poikkeus, mutta onnettomuudeksi ei mikään yksistään ole. Mikä se oli, joka kiinnitti hänet elämään? Eihän ainakaan irstaisuus itsessään? Ei! Ei hitustakaan siitä ollut tunkeutunut hänen sydämeensä, sen hän näki ... siitä oli hän vakuutettu...

Kolme tietä on hänen edessään, ajatteli hän; — joko heittäytyä jokeen, joutua hulluinhuoneeseen tahi ... tahi ... myöskin heittäytyä hän todellisen haureuden käsiin, joka huumaa järjen ja kivettää sydämen. Viimeinen ajatus näytti hänestä painavimmalta. Mutta hän oli epäilijä, hän oli nuori ja ehdoton eikä voinut ehkäistä ajatusta, että lopputuloksena todellakin tulisi olemaan viimeksimainittu.

— Onko siis todellakin totta? huudahti hän lämpimästi.

— Pitääkö tämän olennon, joka tähän asti on säilyttänyt sielunsa puhtaana ja tahraamattomana, täydellisesti itsetietoisena laskeutua tähän inhottavaan, haisevaan hautaan? Onko tämä laskeutuminen ehkä jo alkanut ja vetää häntä yhä ainoastaan siksi, kunnes kunnia hänestä ei enään näytä niin arvokkaalta? Ei, ei, se ei saa tapahtua! huusi hän niinkuin Sonja ennen; — ei, vedestä suojelee häntä sellaisen kuoleman syntyisyys ja huoli toisista ... ja jollei hän vielä ole yhtynyt, niin ... mutta kuka on varma, että hän todellakin on aivan viisas? Onko hänellä järkensä käyttö jällellä? Voiko puhua ja laverrella kuten hän ollessaan normaalitilassa? Voidaanko istua halkeaman reunalla, löyhkäävän haudan partaalla, valmiina minä silmänräpäyksenä hyvänsä syöksymään siihen ja kuitenkin lykätä syrjään varottava käsi, huomaamatta vaaraa, jota hänelle osoitetaan? Odottaako hän jotakin ihmettä? Aivan varmasti! Eikö tämä kaikki ole merkinä hulluuteen?

Hän viipyi mielellään tässä ajatuksessa. Se miellytti häntä enemmän kuin kaikki muut. Hän piti Sonjaa tarkasti silmällä.

— Rukoiletko sinä joka päivä Jumalaa Sonja? kysyi hän.

Sonja vaiken; Rodja seiso; hänen edessään ja odotti vastausta.

— Mitä minusta olisi tullut, ellei minulla olisi ollut Jumalaa? kuiskasi hän reippaasti ja varmasti, kiinnitti säteilevät silmäyksensä häneen, painaen tulisesti häneen kättänsä.

— Siinä se nyt on! ajatteli hän.

— Ja mitä Jumala sinulle siitä antaa? kysyi hän edelleen.

Sonja vaiken; pitkäksi aikaa, ikäänkuin ei voisi antaa vastausta. Hänen laiha rintansa nousi ja laski liikkeestä.

— Vaietkaa! Älkää kysykö! Te ette ole sen arvoinen! huudahti hän, katsoen samalla ankarasti ja vihaisesti häneen.

— Se on totta, aivan totta, mumisi hän jäykästi itseksensä.

— Hän tekee kaikki minun tähteni! kuiskasi tyttö luoden katseensa maahan.

— Tämä on siis hänen keinonsa! Siinä on aneille selitys, sanoi hän itseksensä ja tarkasteli häntä innokkaasti, uteliaasti.

Uudella, omituisella, melkein pelonalaisella tunteella silmäili hän noita kalpeita, kapeita, säännöttömiä kasvoja, niiden helliä, sinisiä silmiä, jotka voivat säteillä niin tulisesti, sellaisella syvällisellä, tarmokkaalla loistolla, katseli tuota pientä vartaloa, joka vielä vapisi vihasta ja vastenmielisyydestä, ja kaikki näytti hänestä vielä ihmeellisemmältä ja mahdottomammalta. — Hän on hoperö, kärsii uskonnollista hulluutta! uudisti hän itseksensä.

Piirongin päällä oli kirja. Joka kerta kuin hän oli mennyt siitä ohitse oli hän huomannut sen. Nyt otti hän sen katsoen sitä lähemmin. Se oli uudentestamentin venäjänkielinen käännös. Kirja oli vanha ja kulunut.

— Mistä sinä olet sen täällä saanut? huudahti hän.

— -. Minä olen sen saanut lahjaksi, vastasi Sonja katsomatta häneen.

— Keneltä?

— Lisavjetalta! Minä pyysin sen häneltä.

— Lisavjetalta? Ihmeellistä! ajatteli Raskolnikov.

Vähitellen alkoi kaikki Sonjan luona tuntua hänestä niin ihmeelliseltä ja kummalliselta. Hän vei kirjaa lähemmäksi kynttilää ja alkoi selailia sitä.

— Missä on kertomus Latsaruksesta? kysyi hän äkkiä. Sonja katseli itsepäisesti permantoon, eikä vastannut.

Hän oli puoleksi kääntynyt hänestä.

— Latsaruksen herättämisestä! Hae se minulle, Sonja! Sonja katsoi häneen sivulta.

— Ei siellä! ... neljännessä evankeliumissa... sanoi hän kiivaasti ja katsoi synkästi, liikkumatta häneen.

— Etsi se ja lue minulle, sanoi hän istuutuen pöydän ääreen, laskien pään käsiinsä, kuullakseen.

— Kolmen viikon kuluttua tahi niille main on hän seitsemän virstan päässä täältä, hulluinhuoneessa. Ehkä minäkin olen silloin siellä, jollen ole aivan toisella seudulla, mutisi hän itseksensä.

Sonja meni vastenmielisesti pöydän ääreen ja otti kirjan.

— Ettekö sitte ennen ole sitä lukeneet? kysyi hän katsoen arasti häneen. Hänen äänensä oli ankara ja totinen.

— Kauvan sitten ... käydessäni koulua. Lue!

— Ettekö sitte koskaan ole kuullut sitä kirkossa?

— Minä ... en käy kirkossa! Käytkö sinä usein siellä?

— En, en, kuiskasi Sonja.

Raskolnikov hymyili.

— Minä voin sen ymmärtää ... sinä et mene sinne kai huomennakaan isäsi hautajaisiin?

— Kyllä!... Edellisellä viikolla olin minä siellä myöskin ... minä annoin heidän lukea sielumessun.

— Kenen puolesta?

— Lisavjetan ... hän on lyöty kuoliaaksi kirveellä.

Raskolnikovin hermot ärtyivät yhä enemmän ja enemmän, hänen päätänsä huimasi.

— Olitko sinä hyvä ystävä Lisavjetan kanssa?

— Kyllä ... hän oli oikeudentuntonen ... hän tuli välistä tänne ... mutta harvoin. Me luimme yhdessä ... ja puhuimme... Hän on näkevä Jumalan.

Raamatunsanat kaikuivat ihmeellisesti. Taasen uutuus: hänellä oli ollut salaisia yhtymiä Lisavjetan kanssa ja molemmat olivat he hassuja.

Voi tapahtua, että itse tulee puolihulluksi, se tarttuu! ajatteli hän.

— Lue! huusi hän äkisti, itsepäisesti ja vihaisesti.

Sonja viivytteli. Hänen sydämensä löi kiivaasti. Hän ei uskaltanut lukea Raskolnikoville. Tämä katsoi sydämen tuskalla tuota mielipuolta raukkaa.

— Miksi pitää minun lukea? Tehän ette kumminkaan usko sitä? huomautti hän, hiljaa melkein hengittämättä.

— Lue! Minä tahdon! Sinä olet myöskin lukenut Lisavjetalle!

Sonja avasi kirjan ja alkoi etsiä kertomusta. Hänen kätensä vapisivat, ääni petti hänet. Kaksi kertaa alkoi hän, mutta ei voinut päästä kahta tavua edemmäksi.

— Ja täällä makasi eräs mies sairaana, nimeltä Latsarus Bethaniasta... pakotti hän viimein jännittäen,

mutta äkkiä kirahti hänen äänensä kuten liian kireäksi kierretty jänne katkeissaan ja hän alkoi huohottaa; hänen rintansa vetäytyi kokoon.

Raskolnikov käsitti osittain, miksei Sonja voinut lukea hänelle ja mitä paremmin hän sen käsitti sitä ankarammin hän vaati sitä. Hän ymmärsi, miten vaikealta työstä tuntui niin vain lahjoittaa ja paljastaa koko sisäinen elämänsä. Hän ymmärsi, että nämä tunteet olivat salaisuus hänen nuoruutensa päiviltä, siitä ajasta, jolloin hän vielä eli perheessään, onnettoman isän, huolista hulluksi tulleen äitipuolen ja nälkiintyneitten lapsien luona, keskellä valitusta ja parkua. Mutta samalla kertaa tunsikin hän myöskin varmasti, että vaikkakin hän pelkäsi ja oli peloissaan, oli se hänelle tuskainen kiusaus lukea — juuri hänelle nyt — mitä tapahtuisikin. Hän näki sen Sonjan silmistä, ymmärsi sen hänen liikuttetusta mielentilastaan. Hän rohkaisi itsensä, ehkäisi kiukkuun takertumisen, joka aluksi oli häntä estänyt ja jatkoi lukemalla Johanneksen evankeliumin yhdettätoista lukua. — Ja monta juutalaisista oli tullut Martan ja Marian luokse lohduttaakseen heitä. Kun nyt Martta kuuli, että Jesus tuli, meni hän häntä vastaan, mutta Maria jäi istumaan kotiin. Silloin sanoi Martta Jeesukselle: Herra, jos sinä olisit ollut, ei veljeni olisi kuollut; mutta minä tiedän, mitä sinä Jumalalta pyydät sen hän sinulle antaa.

Tässä pysähtyi hän taasen, hän aavisti että hänen äänensä taas alkaisi vavista ja estäisi hänen lukemasta... — Jeesus sanoi hänelle: Sinun veljesi on nouseva ylös. Martta sanoi hänelle: Minä tiedän, että hän on nouseva ylös ylösnousemuksessa viimeisenä päivänä. Sanoi Jeesus hänelle: minä olen ylösnousemus ja elämä; jokainen, joka uskoo minuun on elävä, vaikka hän olisikin kuollut. Ja jokainen, joka elää ja uskoo ei pidä kuoleman ijankaikkisesti. Uskotkos sen? Hän sanoi hänelle: (vetäen tuskallisesti henkeänsä, sanoi Sonja hitaasti, kuuluvasti ja selvästi niinkuin olisi hän tehnyt avonaisen uskontunnustuksen). — Niin, herra, minä uskon, että sinä olet Kristus, Jumalan poika, jonka maailmaan tuleman piti.

Hän pysähtyi, nosti katseensa häneen, mutta hallitsi pian itsensä ja jatkoi lukemista. Raskolnikov istui liikkumatta ja kuunteli. Hän luki 32:seen säkeeseen.

— Kun Maria tuli sinne, missä Jeesus oli ja näki hänet, lankesi hän hänen jalkoihinsa ja sanoi hänelle: Herra, jos sinä olisit ollut täällä, ei veljeni olisi kuollut. Kun Jeesus näki hänen itkävän ja juutalaiset, jotka olivat tulleet itkemään hänen kanssaan, katkeroitui hän ja murehti itseksensä. Ja sanoi: Mihin te hänet asetitte? He sanoivat hänelle: Herra, tule ja katso. Ja Jeesus itki. Silloin sanoivat juutalaiset: Katso kuinka rakas hän hänelle oli. Mutta muutamat heistä sanoivat: Eikö tämä, joka avasi sokeiden silmät, olisi voinut niin tehdä, ettei tämä olisi kuollut?

Raskolnikov kohotti silmiään ja tuijotti tyttöön levottomasti. Kyllä, aivan oikein! Koko hänen ruumiinsa värisi kuin kuumeessa. Sitä oli Raskolnikov odottanutkin. Tyttö lähestyi sitä paikkaa, jossa kuvataan raamatun suurinta ja kuulumattominta ihmettä ja voitonriemun tunne valtasi hänet. Hänen äänensä sointui kuin metalli, riemu ja ilo terästivät sen ja tekivät sen voimakkaaksi ja vakavaksi. Rivit yhtyivät, hänen silmänsä pimenivät, mutta hän osasi ulkoa luettavansa. Viimesen säkeen kohdalla: "Eikö hän, joka avasi sokean silmät, taida", aleni hänen äänensä ikäänkuin toistaakseen epäuskoisten ja sokeitten juutalaisten epäilyksiä, ilkeyttä ja solvauksia, näitten, jotka heti sen jälkeen lankesivat maahan kuin salamän iskusta ja — uskoivat... Ja Raskolnikov, hänhän oli myös sokea ja epäuskoinen; hänkin kyllä kohta saisi kuulla sen, hänkin kyllä kohta uskoisi. Niin, niin, nyt, heti... ajatteli Sonja ja hän värisi ilossessa odotuksessa.

"Silloin katkeroitui Jeesus jälleen itseensä ja tuli haudalle. Ja siellä oli pallo ja kivi asetettu sen päälle. Sanoi Jeesus: ottakaa kivi pois! Sanoi hänelle Marta, sen sisar, joka kuollut oli: Herra, hän löyhyä jo, sillä hän on ollut kuolleena neljä vuorokautta". — Sonja pani suurta painoa sanalle *neljä*.

— Jeesus sanoi hänelle: enkö sanonut sinulle, että jos sinä uskoisit, saisit nähdä Jumalan ihanuuden? Silloin ottivat he sen kammion suulta kiven, jonne kuollut oli asetettu. Ja Jeesus nosti silmänsä ja sanoi: Isä, minä kiitän sinua, että olet kuullut minua. Kuitenkin tiedän minä, että sinä aina kuulet minua, mutta kansan tähden, joka tässä ympärillä seisoo, sanon minä sen, jotta se uskoa mahtaisi, että sinä minut lähettänyt olet. Ja kun hän sen sanonut oli, huudahti hän korkealla äänellä: Latsarus, tule ulos! *Ja hän, joka kuollut oli, tuli ulos...*

(Sonja luki sen juhlallisella ja terävällä äänellä, vavisten ja väristen, ikäänkuin nähden kaiken sen tapahtuvan silmänsä edessä.)

— Ja Latsarus tuli ulos, käsistään ja jaloistaan käärittynä hautaliinaan ja hänen kasvonsa olivat peitetyt hikiliinalla. Jeesus sanoi heille: Päästäkää hänet ja antakaa hänen mennä.

— *Silloin uskoivat monet juutalaiset häneen, jotka tulleet olivat Marian luo ja näkivät minkä Jeesus teki.*

Sonja ei lukenut enää eikä voinutkaan enää lukea enempää. Hän sulki kirjan ja nousi.

— Siinä kaikki, mitä kerrotaan ... Latsaruksen herättämisestä, kuiskasi hän hiljasella ja katkonaisella äänellä. Hän seiso i liikkumattomana, puoleksi kääntyneenä Raskolnikovista, ikäänkuin hän ei olisi uskaltanut tarkastella häntä. Kuumeentapanen väristys ei laannut. Väärityneessä kynttilänjalassa oleva kynttilänpätkä oli sammumaisillaan ja valaisi häilyvällä liekillään murhaajaa ja porttoa, jotka niin omituisella tavalla olivat yhtyneet lukemaan raamattua. Kului viisi minuuttia ehkä enemmänkin.

— Minä olen tullut ilmottamaan sinulle jotakin tärkeätä, sanoi Raskolnikov nopeasti ja otsa rypyssä kohosi hän menneen suoraan Sonjan luo. Hänen katseensa oli tavattoman vakava ja hurja päättäväisyys loisti niistä. Sonja avasi vajajeten silmänsä ja katseli häntä.

— Minä olen tänään jättänyt omaiseni, sanoi Raskolnikov, — ... äitini ja sisareni. Minä en enää mene heidän luokseen. Minä olen katkaissut kaikki välillämme olleet siteet.

— Mutta miksi? kysyi Sonja aivan kuin suunniltaan. Kohtaus Raskolnikovin äidin ja sisaren kera oli häneen tehnyt syvän vaikutuksen, vaikkei hän sitä ollut ajatellutkaan. Tiedon heidän väliensä murtumisesta vastaanotti hän pelästymyksellä.

— Nyt minulla on vain sinut yksinään, lisäsi Raskolnikov.

— Meitä ajetaan takaa... Siksi olen tullut luoksesi. Me olemme molemmat kiro t ut ja siksi täytyy meidän myös vetää yhtä nuottaa! Hänen silmänsä salamoivat "kuin hullun", ajatteli Sonja itsekseen.

— Minne me sitten menemme? kysyi hän surullisesti vetäytyen vastentahtosesti taaksepäin.

— Miten minä sen voisin tietää? Minä tiedän vain, että meillä on sama tie, siinä kaikki, minkä tiedän — en mitään muuta ... meillä on sama päämäärä!

Sonja katseli häntä ymmärtämättä häntä ollenkaan. Hän ymmärsi kuitenkin, että Raskolnikov oli äärettömän onneton.

— Kukaan toisista ei ymmärtäisi sinua, jos puhuisit heidän kanssaan, jatkoi Raskolnikov, —mutta minä olen ymmärtänyt sinut. Sinä olet välttämätön minulle, sen tähden olen tullut luoksesi.

— Minä en ymmärrä sinua! kuiskasi Sonja.

— Myöhemmin ymmärrät minut. Etkö ole tehnyt samaa, mitä minäkin? Myös sinä olet mennyt aitauksen yli ... sinulla on ollut rohkeutta mennä niiden yli. Sinä olet merkinnyt itsesi. Sinä olet turmellut erään elämän ... omasi (saman tekevää). Sinä olisit voinut elää siveellistä ja järkevää elämää ja nyt sinun täytyy maleksia paheen kurjimmista onkaloissa. Mutta sinä et voi kestää sitä! Jos sinä olet yksinäsi, menetät lopuksi kaiken järkesi kuten minäkin. Sinä olet jo hyvällä tiellä, joten meidän siis täytyy seurata samaa tietä. Tule siis!

— Miksi? Miksi? sanoi Sonja, joka tunsi lausuttujen sanojen koskeneen häneen omituisesti ja liikuttavasti.

— Miksi? Siksi, ettet voi tällä lailla jatkaa —juuri siksi. Lopuksi täytyy kuitenkin vakavasti ja avoimesti oppia tuomitsemaan asemansa eikä vain lapsellisesti itkemään ja huutamaan Jumalalle, ettei hän antaisi sen mennä niin pitkälle. Miten kävisi, jos sinut huomenna vietäisiin sairaalaan? Hän, äitipuolesi, on menettänyt järkensä. Hänellä on keuhkotauti, kuolee pian ... ja lapset? Poletshka ... hänkin turmeltuu. Etkö ole usein kadunkulmissa tavannut lapsia, joiden äidit ovat lähettäneet heidät kerjäämään? Minä olen saanut tietooni, miten ja millasissa olosuhteissa nämä äidit elävät. On paikkoja, missä lapset eivät enää ole mitään lapsia. Seitsenvuotisia ovat ne jo varkaita. Mutta lapset ovat — Kristuksen kalleus! "Heidän on taivaan valtakunta". Hän sanoi, että niitä olisi kunnioitettava ja rakastettava. Ne ovat tuleva sukupolvi.

— Mutta mitä ... mitä voimme me tehdä sille... Sonja puhkesi hysteriseen itkuun ja väanteli käsiään.

— Mitä on tehtävä? Täytyy murtaa maahan kaikki; kerta kaikkiaan. Täytyy ottaa ristinsä kannettavakseen. Miten! Sinä et sitä ymmärrä! Tulet sen kohta ymmärtämään... Vapaus ja valta; valta ensi sijassa!... Näiden kaikkien vapisevien nautojen, koko tuon kurjan narijoukon yli! Se on päämäärä! Muista se! Sen annan sinulle tienviitaksi! Ehkä puhun kanssasi nyt viimeisen kerran. Ellen palaja huomenna, saat tietää kaikki; mistä nämä sanat. Ja kerran edempänä, vuosien kuluttua, aikojen vierieessä, voit ehkä ymmärtää sen. Mutta jos minä palajan huomenna, sanon sinulle, kuka on surmannut Lisavjetan! Jää hyvästi!

Sonja vavahti kauhuissaan. — Tiedättekö te sitten, kuka hänet on tappanut? kysyi hän tuijottaen kauhuissaan Raskolnikoviin.

— Kyllä, minä tiedän sen ja sanon sen sinulle ... ainoastaan sinulle! Sinut olen valinnut. Minä en tule

luoksesi pyytämään sinulta anteeksi — ei, aivan yksinkertaisesti sanoakseni sen sinulle. Jo kauvan sitten valitsin sinut, jo silloin, kun isäsi puhui sinusta, kun Lisavjeta vielä eli, ajattelin sitä. Hyvästi! Älä anna minulle kättäsi. Huomenna!

Hän läksi. Sonja katseli hänen jälkeensä kuin hullun jälkeen. Itse oli hän suunniltaan. Hän tunsi sen. Hänen päätään huimasi. "Jumalani, miten voi hän tietää, kuka on surmannut Lisavjetan? Mitä merkitsivät nämä sanat? Miten kaikki tämä olikaan pelottavaa, kamalaa!" Mutta *sitä ajatusta* ei hän voinut sulattaa mitenkään! "Ja kyllä hän mahtaa olla tavattoman onneton... Äitinsä ja sisarensa on hän hyljännyt; miksi? Mistä syystä?... Mitä tuuminee hän tehdä? Mitä olikaan hän puhellut hänelle itselleen? Hänhän oli suudellut hänen jalkojaan ja sanonut ... (niin, selvästi hän sanoi) ettei hän enää voisi elää ilman Sonjaa... Oi, Jumala!"

Sonja vietti koko yön kuumeen houreissa. Toisinaan hän hypähti vuoteeltaan, itki, väenteli käsiään, sitten vaipui hän taasen takasin kuumemoisiin unelmiin Poletshkasta, Katerina Ivanovnasta, Lisavjetasta, evankeliumin lukemisesta, Raskolnikovista, jolla oli kalpeat piirteet ja palavat silmät ... miten tämä oli suudellut hänen jalkaansa; ja taas hän itki. Oi, Jumala!

Oikealla oven takana, joka erotti Sonjan huoneen Gertrud Rösslichin asunnosta, oli välillä oleva huone, joka jo pitkän aikaa oli ollut käyttämättömänä ja jonka rouva Rösslich aikoi tarjota vuokralla. Kanavan puoleisiin ikkunoihin oli asetettu lippuja, joissa oli luettava: "Vuokrattavana". Sonja luuli huoneen olevan asumattoman. Mutta kuitenkin seiso siellä koko sen ajan minkä Sonja ja Raskolnikov puhuivat, muuan henkilö kuunnellen oven takana. Se oli Svidrigailov. Raskolnikovin mentyä seiso Svidrigailov hetken aikaa ajatuksissaan, sitten hiipi hän varpaillaan omaan huoneeseensa, nouti tuolin ja asetti sen äänettömästi aivan sen oven ääreen, joka johti Sonjan kamariin. Keskustelu oli tuntunut hänestä sangen mieltäkiinnittävältä ja tärkeältä ja miellytti häntä niin suuresti, että hän nouti tuolin, jottei tarvitsisi sen uudistuessa, kuten esim. huomenna, seistä kokonaista tuntia kuten tänään. Hän tahtoi niin mukavaa kuin mahdollista voidakseen paremmin nauttia siitä mieltymystä, mitä hän siinä tunsi.

V.

Kun Raskolnikov seuraavana aamuna täsmälleen kello yksitoista tuli polisipiirin konttorin siihen osastoon, joka kuuluu tutkintotuomarin alaisuuteen, ja pyysi, että hänet ilmoitettaisiin Porfyrius Petrovitshille, tuntui hänestä omituiselta, että hänen vastaan ottaessaan viivytettiin niin kauvan. Kului melkein kymmenen minuuttia, ennenkuin hän päästettiin sisään. Hän oli kuvitellut mielessään, että hänet heti otettaisiin valtoihin. Mutta siellä seiso hän etehisessä, ihmisiä tuli ja meni hänestä lukua pitämättä. Viereisessä huoneessa, kansliassa, oli muutamia virkamiehiä kirjottamassa, eikä kukaan heistä näyttänyt pitävän lukua siitä, kuka ja mikä Raskolnikov oli. Rauhattomin ja aroin katsein silmäili hän ympärilleen nähdäkseen, eikö kukaan vartija tai vakoilija salaisesti pitänyt häntä silmällä, jottei hän läksisi tiehensä. Mutta mitään sellasta ei voinut havaita. Hän näki vain virkamiesten liikemiesmäiset kansliakasvot ja muutamia muita epämiellyttäviä henkilöitä. Kukaan ei huolinut hänestä, hän olisi saattanut milloin tahansa nousta ja lähteä tiehensä. Yhä enemmän ja enemmän voitti ajatus hänessä alaa, että jos todellakin eilispäivän salaperäinen mies, tuo kummitus, joka tuntui kasvaneen maasta, oli nähnyt kaikki ja tiesi kaikki — ei hänen, Raskolnikovin, olisi sallittu levollisesti seistä tässä ja odottaa. Tahdottiinko todella odottaa kello yhteentoista saakka jotta olisi saatu nähdä, tekikö hänen mielensä poistua. Selvää siis oli että: joko ei ollut tuo mies vielä ilmaissut häntä ... tai ei hän myös tiennyt mitään, ei ollut nähnyt omin silminsä; (miten se olisi saattanutkaan olla mahdollista?) ja silloin oli kaikki se, mikä oli eilen tapahtunut hänelle, Raskolnikoville, vain mielikuvituksen luoma, jonka hänen kiihottunut ja sairaloinen mielikuvituksensa oli suurentanut. Tätä ratkaisua oli hän ajatellut jo eilen, jolloin hän vielä oli rauhattomuuden ja epätoivon asteella. Kun hän nyt taasen punnitsi kaikkea valmistuakseen uuteen taisteluun, tunsi hän äkkiä värisevänsä; hänet valtasi inho itseään kohtaan ajatellessaan, että pelko tuon arvokkaan Porfyrius Petrovitshin tähden saattoi hänet värisemään. Kauheimmalta tuntui hänestä pakko tulla tuon hänelle niin vastenmielisen henkilön eteen. Hän vihasi häntä niin rajattomasti ja juuri siksi pelkäsi hän, että tämä viha saattaisi hänet ilmasemaan itsensä. Hänen vihansa oli niin suuri, että hän heti teki lopun värisemisestä. Hän valmistausi astumaan sisään kylmä ja julkea ilme kasvoissaan ja lupasi itsekseen vaikenevansa mahdollisimman paljon, pitävänsä silmänsä ja korvansa auki ja ainakin tällä kerralla pitävänsä hinnasta mistä tahansa sairaloisesti liikutettu mielensä ohjaksissa. Hän kutsuttiin sisään.

Porfyrius Petrovitsh oli yksinään työhuoneessaan. Se oli keskisuuri huone, tavallisilla huonekaluilla kalustettu; olipa joukossa vahakangaspeitteinen sohvakin. Taaemman seinän nurkassa oli lukittu ovi.

Sen takana oli siis joitakin toisia huoneita. Kun Raskolnikov oli tullut sisään, lukitsi Porfyrius Petrovitsh oven hänen jälessään ja he jäivät yksin. Hän vastaanotti vieraansa mitä sydämellisemmin ja mitä ystävällisin ilme kasvoillaan. Vasta jokusen minuutin kuluttua huomasi Raskolnikov jotakin alakuloisuutta hänessä — aivan kuin hänet olisi yllättänyt jokin salaperäinen seikka.

— Ah, korkeasti kunnioitettava ... täällä te sitten olette ... meidän maillamme... alkoi Porfyrius ojentaen molemmat kätensä häntä vastaan. — No, kuomaseni, tehkää hyvin ja istukaa! Ehkette pidä siitä, että minä olen niin "tout court" kutsuen teitä "korkeasti kunnioitettavaksi" ja "kuomaksi"? Älkää käsittäkö sitä tunkeilemiseksi, olkaa hyvä!... Tehkää hyvin ja istukaa tähän sohvaan.

Raskolnikov istuutui siirtämättä silmiään hänestä.

"Meidän maillamme", hänen anteeksipyyntönsä, ranskalainen 'tout court' j.n.e. kaikki nuo olivat vain luonteenomaisia merkkejä. Hän ojensi molemmat kätensä minua kohti antamatta minulle kumpaakaan; veti ne ajoissa takasin..." ajatteli Raskolnikov epäluulosesti. Molemmat pitivät silmällä toisiaan, mutta kun heidän katseensa kohtasivat, käänsivät he salamana nopeudella silmänsä pois päin.

— Olen ottanut paperin myötäni tuodakseni sen teille ... koskeva kelloa ... tässä se on. Onko se oikein seipitetty, vai onko minun kirjoitettava se uudelleen?

— Mitä? Paperi? Vai niin, vai niin ... olkaa levollinen, se on vallan oikein, kiiruhti Porfyrius Petrovitsh sanomaan. Vasta tämän sanottuaan otti hän paperin ja luki sen. — Niin, aivan oikein ... mitään muuta ei tarvita, lisäsi hän nopeasti, laskien kirjoituksen pöydälle.

— Te sanoitte eilen, muistaakseni, tahtovanne tiedustella — muodollisesti — tuttavuuttani tuon murhatun vanhan naisen kanssa, lausui Raskolnikov uudelleen. "Miksi lisäsin tuon 'muistaakseni'?" johtui salamana hänen mieleensä. "Miksi olen levoton tuon 'muistaakseni' vuoksi?" oli hänen toinen salamana nopea ajatuksensa.

Hän huomasi äkkiä, että hänen epäluulonsa oli Porfyrius Petrovitshin läheisyydessä suuresti lisääntynyt ... ja juuri siinä oli tarjolla suuri vaara ... hermot ärtyivät ja mielenliikutus lisääntyi. "Tämä on vaarallinen paikka ... minä varmaankin ilmasen itseni!"

— Niin, niin, niin! Älkää olko levoton! Aikaa on viljalti, kyllä!... mutisi Porfyrius Petrovitsh kulkien edes ja takasin päämäärättä, milloin väistäen Raskolnikovin katsetta, milloin katsoen häneen terävästi. Hänen pieni, paksu ja pyöreä vartalonsa tuntui vallan omituiselta, kun se siinä viereli pallon lailla huoneen seinien ja nurkkien välillä.

— Meillähän on aikaa viljalti!... Suvaitsetteko polttaa? Hän tarjosi hänelle paperossin... — Minä otan Teidät vastaan tässä, näettekö. Minun huoneustoni on tuossa lautaseinän takana, virkahuoneustoni. Nykyään asun yksityisesti. Täällä on korjaus käynnissä. Niin, kaikki on nyt melkein valmista... Virkahuoneusto on kaunis asia, kaunis asia ... vai miten? Mitä Te arvelette?

— Kaunis asia... vastasi Raskolnikov katsellen häntä melkein pilkallisesti.

— Kaunis asia, kaunis asia... lausui Porfyrius Petrovitsh uudelleen aivan kuin ajatellen tykkänään toisia asioita, niin, kaunis asia!... huudahti hän taas heikolla äänellä ja kiinnitti seisten kahden askeleen etäisyydellä Raskolnikovista, katseensa häneen. Tämä yksitoikkonen, tyhmä lausunto oli vahingottomuutensa vuoksi ilmeisessä ristiriidassa sen vakavan, miettiväisen ja arvotuksellisen katseen kanssa, millä hän tarkasteli vierastaan.

Raskolnikovin raivo nousi tämän vuoksi yhä enemmän ja enemmän, eikä hän voinut enää kauvemmin pidättää pilkallista ja jotenkin varomatonta lausuntoa.

— Te tiedätte sangen hyvin, sanoi hän äkkiä, samalla katsellen melkein julkeasti vastustajaansa — tämä julkeus teki hänelle hyvää — että on olemassa lainopillinen sääntö, keino tutkintatuomaria varten — ensin aletaan kaukaa aineesta, puhutaan pikkuasioista tai vakavista asioista, jotta syytetty tulisi rohkeammaksi tai oikeammin hämmennetyksi, jotta hänen varovaisuutensa uinuisi niin että sitten voisi jollakin kamalalla ja kavalalla kysymyksellä hyökätä hänen kimppuunsa; eikö ole niin? Minusta tuntuu siltä, kuin olisin nähnyt jotakin sellasta lakimiesten kaikissa säännöissä ja teoissa.

— Aivan oikein, aivan oikein!... Te siis uskotte, että minä menettelin sen mukaan puhuessani virkahuoneustostani ... haa! Tätä sanoessaan räpäytti Porfyrius Petrovitsh silmänsä. Rypyt hänen otsallaan tasottuivat, suupielet sulkeutuivat ja purskahti hermostuneeseen nauruun. Ruumis horjui ja huojui hänen yhä tuijottaen Raskolnikovia suoraan silmiin. Tämä pakottausihe myös nauramaan, mutta kun Porfyrius näki, että hän myös hymyili, lisääntyi hänen naurukohtauksensa niin että hän tuli veripunaseksi kasvoiltaan. Täynnä vastenmielisyyttä, unohtaen kaiken varovaisuuden, lakkasi Raskolnikov äkkiä nauramasta, rypisti otsaansa ja tarkasteli koko sen ajan kuin tuota teeskenneltyä ja

pitkällistä naurukohtausta kesti, Porfyriusta vihamielisin, suurin silmäyksin. Varomattomuus oli muuten kummankin puolista. Näytti siltä kuin olisi Porfyrius nauranut vieraalleen vasten kasvoja välittämättä siitä, että hän sillä tavattomasti suututti Raskolnikovia. Hän huomasi, ettei Porfyrius ollut ollenkaan ujustellut, sekä että hän, Raskolnikov, mahdollisesti oli mennyt satimeen. Tässä tapahtui nähtävästi jotakin, josta hänellä ei ollut aavistustakaan. Ehkä oli kaikki jo edeltäkin valmistettu, seuraava minuutti saattoi tuottaa katastrofin.

Hän kävi siksi suoraan asiaan, nousi ja otti lakkinsa.

— Porfyrius Petrovitsh, alkoi hän päättävästi, vaikkakin sangen liikutettuna, — te lausuite eilen toivomuksen, että minä tulisin kuulusteltavaksi, (hän pani erikoista painoa sanalle kuulusteltavaksi). Minä olen tullut ja jos te toivotte mitä saavanne tietää minulta, niin kuulustakaa minua; ellette, niin suvainnette kai minun poistua. Minulla ei ole aikaa, sillä on muuta tehtävää... Minun on mentävä tuon virkamies-vainajan hautajaisiin, jonka ehkä Tekin tiedätte, (lisättyään viimeset sanansa suuttui hän uudelleen) ja vielä enemmän liikutettuna jatkoi hän: — kaikki tämä on minusta mitä suurimmassa määrässä vastenmielistä, ymmärrätekö, on kauvan ollut sitä ... olen osittain tullut sairaaksikin sen johdosta ... sanalla sanoen... Hän melkein huusi samalla havaiten ettei tuo sairausfraasi oikein ollut paikallaan. — Sanalla sanoen, joko te kuulustatte minua tai päästätte minut menemään ja heti!... Ja jos haluatte kuulustella minua ... tehkää niin hyvin ... mutta kaavamaisesti, kuten oikeus vaatii. Muuta en siedä; ja nyt hyvästi toistaiseksi, nyt ei meillä ole mitään tekemistä toistemme kanssa.

— Jumalani, mikä Teidän on? Mitä sitten kuulustelisin Teiltä? näpisteli Porfyrius Petrovitsh, joka heti muutti ääntä ja lakkasi nauramasta. — Rauhottukaa, minä pyydän, alkoi hän taas kierrellä, kulki edes ja takasin ja koettaen saada Raskolnikovin istumaan. — Meillä on aikaa yltä kyllin, kaikki tuohan on pikkuseikkoja. Päinvastoin, minua ilostuttaa, että vihdoinkin olette kääntynyt puoleeni ... minä pidin Teitä vieraanani. Teidän on tosiaan annettava anteeksi tuo kirottu nauru, kuomaseni, Rodion Romanovitsh, — eikö totta, Rodion Romanovitsh, sehän Teidän nimenne on? Minä olen niin hermostunut, ja Teidän huomautuksenne kätevyys kiihotti nauruhaluani — se tapahtuu minulle toisinaan ja silloin alan minä vavista — aivan kuin olisin kimmoavasta kumista, toisinaan voi sitä kestää puoli tuntia... Minä purskahdan niin äkkiä nauruun, että minä oikein saan pelätä halpauskohtausta. Mutta olkaa toki niin hyvä ja istukaa, miksi Teillä on niin kiire? Minä pyydän Teiltä sen vertaa ja muuten täytyy minun uskoa, että Te olette vihanen minulle.

Raskolnikov vaikenä, kuunteli tarkoin ja tarkasteli häntä edelleen synkän, suuttunein katsein. Hän istuutui kuitenkin, mutta laskematta lakkia luotaan.

— Minun täytyy puhua Teille itsestäni, kuoma kulta, Rodion Romanovitsh, antaa Teille niin sanoakseni selitys luonteestani, jatkoi Porfyrius Petrovitsh vierieksään edes ja takasin huoneessa ja väistäessään vieraansa katseita. — Minä olen, näettekö, nuorimies, ihminen, jolla ei ole mitään hienompaa seuraelämän tottumusta, tuntematon persoonallisuus, kun olen; minä olen niin sanoakseni kypsytynyt ja hedelmöitynyt ... ja ... luultavasti olette huomannut, Rodion Romanovitsh, että usein tapahtuu Venäjällä ja eritoten Pietarin seurapiireissä, että kun kaksi henkilöä, jotka suuresti kunnioittavat toisiaan, kuten me molemmat esimerkiksi, yhtyvät, niin istumme siinä vierekkäin puolisen tuntia, voimatta löytää mitään sopivaa keskusteluaihetta. Kaikki muut, naiset esimerkiksi ... korkeampien luokkien maailmanihmiset ... heillä on aina käsillä joku sopiva keskusteluaihe, mutta keskiluokka, kuten me, on aina alakuloista ja niin vähän valmistunutta ... vain ajattelevimmat meistä, luonnollisesti. Mistä se riippuu. Eikö meillä sitten ole mitään yhteistä seuraharrastusta? Vai olemmeko liian rehellisiä pettäksemme toisiamme molemminpuolisesti?... Mutta pankaahan toki pois lakkinne, sillä näyttää vallan siltä, aivan kuin olisitte lähdessä jonnekin. Se on niin "ilkeätä" ... minä olen sitä vastoin niin ihastunut, että...

Raskolnikov pani pois lakkinsa ja kuunteli vaijeten ja synkkänä Porfyrius Petrovitshin päätöntä puhetta. Saattaisiko hän tosiaan uskoa johtavansa harhaan huomaavaisuuteni tällä tyhmällä löpinällä?

— Minä en pyydä Teitä kahville, sillä tässä ei ole sopivaa paikkaa. Mutta miksikä ette voisi puhella viittä minuuttia ystävänne kanssa... jatkoi Porfyrius Petrovitsh samaan henkeen. — Kaikki nämä virkavelvollisuudet, näettekö ... mutta minä pyydän Teitä, kuomaseni, älkää panko pahaksenne, että minä näin kävelen edes ja takasin. Suokaa anteeksi, isä hyvä, minä pelkään aina lähettä teitä. Liikunta on minulle ehdottomasti välttämätöntä. Minä istun kaiken päivää ja olen aina niin ilonen, jos saan liikuskella hieman ... hemoroidi, näettekö ... on aina pakottanut minut voimistelemaan. Mitä siis tulee näihin virkavelvollisuuksiin, näihin kuulusteluihin ja muihin kaavamaisuuksiin... Itsehän te aloitte puhua niistä, kuoma kulta ... niin tietäkää, Rodion Romanovitsh, että nämä kuulustelut saattavat tehdä kuulustelijasta hermostuneemman kuin kuulusteltavasta, kuten Te myös äsken oikein ja niin hienosti huomautitte. — (Raskolnikov ei ollut sanonut kerrassaan mitään). — Niin, tosiaan ... toisinaan sekaantuu niin, ettei itsekään tiedä, missä on! Aina samaa, ikuisesti yhtä ja samaa! Nyt on siis

vihdoinkin tehtävä parannus asiassa ja me saamme toisen — nimityksen, hi, hi, hi! Ja lainopillisten satimiemme suhteen — joista äsken niin nerokkaasti suvaisitte lausua mielipiteenne — olen vällan samaa mieltä kuin tekin. Sanokaa itse minulle, kuka syytetyistä ei tietäisi — tyhminkin talonpoika tietää sen että häntä alussa koetetaan huomaamattomilla kysymyksillä uinuttaa varmuuteen (Teidän oma onnistunut lausuntonne), jotta sitten äkkiä hyökättäisiin hänen kimppuunsa, hi, hi, hi! Hyökätä kimppuun!... Käyttääkseni Teidän omaa lausumatapaa, hi, hi, hi! Te siis tosiaan saatoitte uskoa, että minä tuolla virkahuoneustolla tahdoin ... hi, hi! Mikä ironikko te olette, kuoma kulta... No, no, minä en toista sitä! Apropos, asiasta toiseen, te suvaisitte myös lausua jotakin kaavamaisuuksista kuulustelussa, jotka kentiesi muistatte. Oikeudellinen muoto on joissakin tapauksissa sulaa hulluutta. Usein tullaan paljon pitemmälle keskustellessa suurimmassa ystävyudessa toisen kanssa. Oikeudellinen muoto älköön kahlehtiko tutkintotuomaria joka askeleella. Hänen ammattinsa on niin sanoakseni vapaa taide alallaan, tai jotakin sen tapaista ... hi, hi, hi!

Porfyrius Petrovitshin oli vedettävä henkeä hetken ajan. Keskeytymättä oli hän osaksi ladellut tyhjiä sanoja, osaksi pudotellut arvotuksentapasia viittauksia, heti taas siirtyäkseen mitä tyhjimään sanavaraston haaskaukseen. Hän asteli pienin, paksuin jalkoinensa yhä nopeammin edes ja takasin huoneessa, tuijottaen itsepäisesti lattiaan, piti oikeata kättään selällään sillä välin viittoillen vasemmalle. Mutta hänen liikkeensä sopivat tuskin koskaan hänen sanoihinsa. Raskolnikov huomasi, että hän käydessään pysähtyi parisen kertaa tuon toisen oven edustalla, vain hetkeksi aivan kuin kuunnellakseen... "Odottikohan hän jotakin?"

— Te olette täysin oikeassa, alkoi Porfyrius uudelleen ilosesti ja katseli Raskolnikovia niin tavattoman luottavasti, että tämä kokosi kaiken mielenvoimansa valmistuakseen uutta hyökkäystä varten, — niin, Te olette täydelleen oikeassa laskiessanne niin nerokkaasti leikkiä lainopillisista kaavamaisuuksistamme, hi, hi, hi! Nämä meidän syvämieliset psykologiset koukkumme (vain muutamamat niistä) ovat tavattoman naurettavat, niin, jopa tarpeettomatkin etenkin silloin, kun ne ovat kiedotut erityisiin kaavamaisuuksiin. Niin ... minä palajan kaavamaisuuksiin. Jos minä esimerkiksi pidän jotakin, josta on minulle ilmoitettu, rikoksellisena... Te jatkatte edelleen lainopillista tietä, vai miten? Rodion Romanovitsh?

— Kyllä, sitä teen...

— Hyvä, silloin on Teillä esimerkki, oppi tulevaisuutta varten, niin sanoakseni; älkää luonnollisestikaan käsittäkö sitä sillä lailla, että minä tuppautuisin opettamaan Teille jotakin, Teille, joka itse olette kirjoittanut artikkeleita rikoksista. Ei, kaukana siitä, vain ohi menen, tosiasiana, pienenä esimerkkinä suvainnette kai minulle lausua se ... otaksukaamme siis, että pidän sitä tai sitä rikollisena. Miksi saattaisin häntä levottomaksi ennenkuin minulla on todisteet kourassani häntä vastaan. Toisen voisin olla velvollinen heti vangitsemaan, toisen suhteen voi olosuhteet olla tykkänään toisellaiset, miksi häntä siis estäisin kuljeskelemasta kaupungissa, hi, hi, hi! Minusta tuntuu siltä kuin ette vielääkään ymmärtäisi minua oikein, koetan lausua ajatukseni selvemmin. Jos minä esimerkiksi vangitsen jonkun liian aikaseen, annan hänelle ehkä siten siveellistä tukea ... hi, hi, Te nauratte? (Raskolnikov ei ajatellut ollenkaan nauraa, hän istui siinä yhteenpuristetuin huulin, eikä lakannut tarkoin pitämästä silmällä Porfyrius Petrovitshia). Siten on myös todella monen yksilön laita, sillä ihmiset ovat sangen erilaiset, ja kunkin suhteen erikseen on annettava asianhaarojen ratkaista asia. Te ehkä sanotte: mutta todisteita! No, otaksukaamme, että todisteita on olemassa, mutta todisteilla, kuoma kulta, on yleensä kaksi puolta, ja minä olen tutkintotuomari, siis vain heikko ihminen, niin sanoakseni; sen täytyy itseni tunnustaa. Mieluiten tahtoisin tehdä tutkimukseni matematisella selvyydellä, niin selväksi kuin kaksi kertaa kaksi on neljä, tahtoisin mieluinten esittää todisteen, joka sisältää täydellisen ja kiistämättömän matematisen totuuden. Mutta ellen vangitse häntä oikeana hetkenä ... olkoon niin että minä uskon hetken olevan käsissä, silloin ehkä katkasan itseltäni mahdollisuuden houkutella ilmoille täydellinen ja selvä todistus — miksi? Siksi että minä, niin sanoakseni, saatan hänet määräävään asemaan, tiettyyn psykologiseen luokkaan. Silloin vetäytyy hän takaisin kuoreensa ja käsittää, että hän on vanki. Väitetään viisaan väestön Sevastopolissa heti Alman taistelun jälkeen pelänneen, että vihollinen rohkenisi tehdä julkisen hyökkäyksen ja muutta mutkitta ottaisi kaupungin haltuunsa. Mutta kun se näki, että se piti parempana säännöllistä piiritystä ja kun ensimmäinen vertailu julautettiin, silloin iloitsi viisas väestö suuresti, suuresti ja rauhottui. "Kestää vähintään kaksi kuukautta", sanoi se, "ennenkuin oikea piiritys vie päämääräänsä!..." Nyt te taas nauratte, ettekö usko sitä ... ehkä olette oikeassa. Niin voi olla, että Te olette oikeassa. Tämä on aivan erikoinen tapaus, siitä olemme täysin yksimielisiä. Mutta täytyy kumminkin tunnustaa, parahin Rodion Romanovitsh, ettei tuollaista yleistä tapausta, johon kaikki oikeudelliset muodot ja säädökset sopivat ja jota varten kaikki ovat laaditut ja joita varten ne ovat kirjoihin kirjoitetut ... ollenkaan ole olemassa. Sillä jokainen tilaisuus, jokainen rikos, joka ilmenee todellisuudessa, muuttuu heti täydelliseksi erikoistapaukseksi, ja miksi?... Niin, aivan sellaseksi, joka ei ole yhtään samankaltanen edellisen kanssa. On mitä koomillisempia tapauksia, kuten esimerkiksi silloin kun minä annan jonkun käyskellä vapaana aivan koskemattomana, en ota kiinni häntä enkä mitenkään muutenkaan saada häntä

rauhattomaksi, mutta kuitenkin käyttäydyn siten, että hän joka tunti, joka minuutti tuntee, että minä tiedän kaikki, kaikki pienempiä yksityiskohtia myöten sekä että minä pidän häntä silmällä yötä ja päivää, alituisesti vartioin häntä. Kun hän siis tietää olevansa sellasen voittamattoman epäilyksen, lakkaamattoman tuskan vallassa ... Jumaliste, lopuksi hänen on kuitenkin muututtava häilyväksi ... eikö totta? Silloin tulee hän joko itse tai tekee jotakin, joka on vallan tuon "kaksi kertaa kaksi on neljän" kaltaista ja jolla on niin matemaattinen muoto, että itse asiassa on todellinen ilo nähdä tai kuulla sitä. Jotakin sellaista voi tapahtua tyhmälle talonpojalle, mutta yhtä usein olen huomannut sitä meidän luokkamme ihmisissä, nykyaikaisessa ja määrättyyn suuntaan kehittyneessä ihmisessä. Sillä, kuoma kulta, on sangen tärkeitä tietää, mihin suuntaan joku ihminen on kehittynyt. Hermot, hermot ... niitä ei saa unohtaa! Nykyään ovat ne kaikilla heikot, sairaloiset ja epäkunnossa... Entä sappi... Miten kaikilla näillä ihmisillä on hyvä sappi! Useissa tilaisuuksissa on se puhdas kultakaivos. Sanokaa, mitä huolta tarvitsee minun pitää siitä, että hän kulkee vapaana on toimeettomana! Niin, antaa hänen vain kuljeskella, antaa hänen vain tepastella! Pieni uhrilampaani ... hän ei voi juosta tiehensä. Minnepä hän läksisi? Hi, hi, hi! Ulkomaille ehkä? Puolalainen pakenee ulkomaille ... hän ei sitä tee, siitä syystä vielä varmemmin, kun minä pidän häntä tarkoin silmällä ja olen ryhtynyt varovaisuustoimenpiteisiin. Ehkä hän pakenisi sisämaahan. Mutta siellähän asuu vain talonpoikia, oikeita aito venäläisiä talonpoikia. Nykyajan ihminen pitää parempana vankilan kuin asumisen moisten ulkomaalaisten parissa kuin mitä meidän talonpoikamme ovat, hi, hi, hi! Mutta tämä kaikki on vain lorua, se on menemistä pintapuolisuuksiin. Mitä merkitsee: Hän voi paeta? Sehän on vain muodollisuus, ei pääseikka; syy siihen, ettei hän pakene, ei ole se, ettei hän voi paeta minnekään: psykologisesti ei hän voi paeta minulta, hi, hi! Mitä pidätte sanamuodosta? Luonnonlain nojalla ei hän voi paeta minulta, vaikkapa hän tietäisikin paikan, jossa hän olisi varmassa turvassa. Ettekö ole nähnyt itikkaa, joka lentelee kynttilän ympärillä? Samoin on hänen laitansa, hän on itikka, minä olen kynttilä. Vapaus käy hänelle taakaksi, hän muuttuu miettiväiseksi, hämmentyy, hän takertuu yhä enemmän verkkoon ja leyhäyttää itsensä hengiltä ... eikä siinä sentään ole kaikkea ... vihdoinkin tulee hän itse ja tarjoo ratkaistavakseni tuollaisen "kaksi kertaa kaksi on neljä" problemin, kunhan vain annan aikaa hänelle... Alituisesti liikuskelee hän ympärilläni, piirit käyvät yhä ahtaammiksi ja ahtaammiksi, kunnes hän vihdoinkin viimein ... lentää suoraan kitaani ... ja minä nieläsen hänet ... erinomaisen oivallista, hi, hi, hi! Ettekö te ole samaa mieltä?

Raskolnikov ei vastannut; hän istui kalpeana ja liikkumattomana ja katseli Porfyriusta suoraan silmiin yhtä jännitetyn tarkkaavana.

"Luonto on hyvä", ajatteli hän vilusta väristen, "parempi kuin kissa ja rotta eilen. Tahtoneekohan hän näyttää valtaansa; siihen hän on liian viisas. Hänellä on siis tykkänään toinen tarkotus, mutta mikä? Lorua, kuoma kulta, sinä vain tahdot pelottaa minua ja näytellä viekasta. Todisteita ei sinulla ole, eikä eilistä miestä ole olemassa. Sinä vain tahdot hämmentää minut, tahdot vain ensin kiihottaa minua sitten vangitaksesi minut. Ehkä peijaat itseäsi, ja kun kaikki selviää, olet ehkä laskenut väärin. Mutta miksi, missä tarkoituksessa näyttää hän minulle korttinsa? Luottaneeko hän ehkä sairaisiin hermoiini? Ei, rakas ystävä, sinä petät itseäsi, jospa sinulla vielä olisikin jotakin tukea. No, kyllähän se nähdään, mitä se on".

Hän keräsi mahdollisimman paljon voimiaan ja valmistausi tuntematonta, ehkä kauheatakin ratkasua varten. Joka hetki tunsin hän määrätöntä halua syökyä Porfyriuksen kimppuun ja tappaa hänet siihen. Jo ollessaan matkalla hänen luokseen pelkäsi hän raivoaan. Hän tunsin huulensa kuiviksi, sydän löi kiivaasti, kieli kuivui suussa. Mutta hän jatkoi itsepäisesti vaikenemistaan. Ennen tahtoi hän olla lausumatta sanaakaan, kuin lausua ennen aikaansa. Hän käsitti, että tämä oli paras menettelytapa hänen puoleltaan. Sillä lailla ei hän paljastaisi itseään ja hänen vihollisensa voisi ehkä kiivastuksissaan omasta puolestaan paljastaa itsensä. Ainakin toivoi hän sitä.

— Ei, minä näen, ettette vielä usko minua, vaan lakkaamatta ajattelette, että minä lasken leikkiä kanssanne, jatkoi Porfyrius, joka yhä vilkastui ja uudelleen alkoi kieriellä edes ja takasin huoneessa, sihisten tyytyväisesti.

— Se on muuten kyllä totta; Te olette vallan oikeassa. Jumala on nyt kerran luonut minut sellaseksi, että minä muodollani vain herätän naurua toisissa. Minä olen puhvelihärkä; mutta aikomukseni oli sanoa Teille ... kuomaseni, Rodion Romanovitsh... Te olette vielä sangen: nuori ... nuoruutenne ensi kukoistuksessa, niin sanoakseni, ja pidätte sen vuoksi sangen korkeassa arvossa ihmisen järkeä, minkä nuorisoina muuten aina tekee. Järki ja terävämielisyys — abstraktinen järkipäätelmä — ovat niin eksyttäviä! Mutta minä tahdon sanoa Teille totuuden, puhtaan ja selvän, rakas ystäväni, koskeva tätä erikoistapausta. Siis todellisuus ja luonto, herrani ... ne ovat tärkeät tekijät, ne saattavat usein teräväjärkisemmätkin laskelmat häpeään. Kuulkaa vain, mitä minä, vanha mies, sanon. Minä puhun täysin vakavasti, Rodion Romanovitsh, (tätä sanoessa tuntui todellakin siltä kuin olisi tuo tuskin viidenneljäntä vuotias Porfyrius Petrovitsh vanhentunut; äänikin oli muuttunut), — ja sen lisäksi olen minä suoramielinen ihminen ... enkö ehkä ole suora ihminen ... mitä arvellette? Minusta tuntuu siltä kuin olisin mitä suurimmassa määrässä suoraluonteinen, kun näin ilman muuta ilmotan Teille kaikki,

vaatimatta vähintäkään korvausta, hi, hi!... Minä siis jatkan: Teräväjärkisyys on minun mielestäni oivallinen asia, niin sanoakseni, elämän luonnollinen koriste ... ja ajatelkaa, mitä hienoja töitä sillä voi suorittaa ... vähäpätöisellä tutkintatuomarilla, kuten minulla, ei se ole luonnollisestikaan aavistustakaan siitä, miten se on selitettävissä, etenkin kun seuraa omaa mielikuvitustaan, kuten aina tavataan tehdä. Hänhän on vain ihminen. Mutta sitten tulee ihmisluonto ja se on se, joka auttaa tutkintotuomari-parkaa, se seikka juuri! Ja sitä ei teräväpäinen nuoriso ajattele ollenkaan, "se menee kaikkien rajojen poikki", (kuten Te niin nerokkaasti suvaisitte lausua). Otaksukaamme, että hän tahtoi alentua valehtelemaan; s.o. ihminen, erikoistapaus, inkognito, valehtelevat oivallisesti, erinomasella hienolla tavallaan. Silloin voisi hyvin luulla, että hänen olisi riemuuttava, että hän nauttisi etua teräväjärkisyystään... Mutta miten sensijaan käykään! Ojasta mennään allikkoon! Mieltäkiinnittävimmällä, häpeällisimmällä tavalla menee hän tainnuksiin. Olkoonpa niinkin, että vain sairaus ja huono ilma ovat syynä siihen mutta saman tekevää! Häntä aletaan epäillä! Hän valehteli erinomasesti, mutta luontoaan ei hän ottanut laskuihinsa! Toisen kerran alottaa hän, ihastuneena siitä leikistä, mitä hänen teräväpäisyytensä käy hänen kanssaan, tehdä pilaa niistä ihmisistä, jotka epäilevät häntä, on kalpenevinaan — leikillään luonnollisesti — *mutta silloin kalpeneekin hän samalla aivan liian luonnollisesti*, lähenee liiaksi totuutta ja on taasen herättänyt epäilyksiä. Joskin hän on vetänyt hetkeksi toista nenästä, huomaa tämä kuitenkin pian, jos hän on tarkka mies, hänen kujeensa. Ja niin käy askel askeleelta! Vielä pahempi, hän menee vielä pitemmälle. Pistää nenänsä sinne, missä häntä ei ollenkaan tarvita, puhuu aina asioista, joista hänen olisi paras vajjeta, tarjoilee kansalle kaikellaisia mahdollisia vertauksia, hi, hi! Kaikkea tuollaista voi tapahtua teräväpäiselle ihmiselle ... psykologille ja kirjailijalle! Luonto on peili, selvin peili mitä on olemassa, katselkaa sitä ja iloitkaa ... siinä asia. Mutta miksi olette tuolla lailla kalvennut, Rodion Romanovitsh? Onko täällä liian kuumaa?... Avaanko ikkunan?

— Älkää vaivatko itseänne, olkaa hyvä! huudahti Raskolnikov alkaen äkkiä nauraa. — Minä pyydän, älkää millään muotoa vaivatko itseänne!

Porfyrius pysähtyi hänen eteensä, odotti hetken ja alkoi itse nauraa. Raskolnikov nousi ja muuttui hetkessä vallan vakavaksi.

— Porfyrius Petrovitsh, sanoi hän äkkiä kuuluvasti ja selvästi, vaikka vaivoin voi seistä jaloillaan, niin vapisivat ne hänen allaan, — minä huomaan nyt vihdoinkin selvästi, että Te todellakin epäilette minua tuon vanhan akan ja hänen sisarensa Lisavjetan murhasta. Minä puolestani sanon Teille, että tämä on minusta sangen vastenmielistä. Jos luulette Teillä olevan oikeuden laillista tietä vainota minua, niin tehkää se ... vangita minut, niin vangitkaa. Mutta minä en siedä kauvempaa, että Te nauratte minulle vasten naamaa, että Te kiusaatte minua...

Hänen huulensa värisivät, hänen silmänsä liekehtivät vihasta ja hänen tähän asti painunut äänensä kävi yhä voimakkaammaksi.

— Minä en siedä sitä! huudahti hän lyöden nyrkkinsä pöytään.
—Kuuletteko Porfyrius Petrovitsh, minä en siedä sitä!

— Mutta mitä, Jumalan tähden, tämä taas on! keskeytti Porfyrius Petrovitsh näöltään mitä tuskallisempaan. Kuoma kulta, Rodion Romanovitsh! Rakkaimpani! Mikä teidän on?

— Minä en siedä sitä! lausui Raskolnikov uudelleen.

— Hiljaa, hiljaa, kuomaseni, hiljaa! Voihan se kuulua uloskin. Mitä silloin sanoisimmekaan, ajatelkaa toki! kuiskasi Porfyrius pelästyneenä kumartaen kasvonsa vallan lähelle Raskolnikovia.

— Minä en siedä sitä, en siedä sitä! lausui Raskolnikov vieläkin, mutta kuiskaten.

Porfyrius kääntyi kiiruhtaen ikkunan luo avatakseen sen.

— Meidän on saatava tänne hieman ilmaa! Juokaapa lasi vettä, ystävä hyvä. Sehän on koko kohta! Hän kiiruhti ovelle noutaakseen vettä. Mutta samassa hän huomasi että täysinäinen karahvi oli nurkassa.

— Juokaa toki, kuoma kulta, kuiskasi hän kiiruhtaen Raskolnikovin luo karahvi kädessä, — ehkä tämä auttane... Porfyrius Petrovitshin osottama levottomuus, vieläpä hänen osanottonsa oli niin luonnollista, että Raskolnikov rauhattui täydelleen ja katseli häntä uteliaasti. Mutta hän ei juonut yhtään.

— Rodion Romanovitsh, rakkaimpani, tällä tavoinhan Te menetätte järkenne, sen vakuutan Teille! Kas niin ... juokaa, juokaa toki hieman!

Hän melkein pakotti Raskolnikovin ottamaan vesilasinsä. Tämä vei sen koneellisesti suuhunsa, mutta mieltä ja asetti sen vastenmielisen tunteen vallassa pöydälle.

— Sehän oli koko kohtaus. Tuolla lailla hankitte taas itsellenne taudin, alkoi Porfyrius Petrovitsh ystävällisen osanottavana. Hän oli yhä vielä huolestuneen näköinen.

— Jumalani, miten vähän ihminen pitää vaaria itsestään! Niinpä tuli Dmitri Prokofjitsh eilen luokseni ... minä myönnän kernaasti, että hänellä on myrkyllinen, ilkeä luonne, ja nyt vedätte Te siitä moisia johtopäätöksiä!... Voi, Jumalani! Ehkä hän tuli Teidän toimestanne?... Mutta istuutukaa toki, kuoma kulta, istuutukaa Kristuksen tähden!

— Ei, hän ei tullut minun toimestani, mutta minä tiesin hänen lähtevän Teidän luoksenne ... tiesin myöskin miksi hän tuli, sanoi Raskolnikov terävästi.

— Tiesittekö sen?

— Kyllä ... no, mitä siitä seuraa?

— Niin, kuoma kulta, siitä seuraa, että minä myös tiedän muita asioita Teistä. Minä tiedän kaikki. Minä tiedän myös, että *Te olette käynyt vuokraamassa erästä huoneustoa*, yöaikaan, pimeässä, että soititte kelloa, puhuitte verestä ja suoraan sanoen saatoitte käsityöläiset ja portinvartijat ymmälle ... mutta sillä lailla Te lopuksi itse menetätte järkenne. Teistä tulee vallan mielipuoli. Suuttumus kaikkien niitten loukkausten johdosta, joita olette saanut kärsiä kohtalon ja poliisin puolelta, kiehuu sisässänne, ja sitten hosutte Te kaikille puolille saadaksenne meidät puhumaan ja pelin selväksi. Kaikki nämä tyhmyydet ja kaikki tämä epäluuloisuus on Teistä vastenmielistä, eikö totta? Enkö ole aivan asettunut Teidän asemaanne? Mutta sillä lailla lopuksi turmelette sekä itsenne että Rasumihinin, ja se olisi sentään synti. Hän on tosiaan liian hyvä siihen, sen tiedätte itse. Te olette sairas, mutta hän on pelkästään oikeudenmukainen... Teidän sairautenne voisi myös tarttua häneen... Minäpä kerron Teille jotakin, kuomaseni, kun olette hieman rauhoittunut ... mutta istuutukaa toki, kuomaseni, Kristuksen tähden! Levätkää toki hieman, Tehän näytätte vallan muuttuneelta, istuutukaa!

Raskolnikov istuutui. Väristykset lakkasivat, mutta sen sijaan tuli hänen lämmin ja kuuma olla. Suuresti kummissaan kuunteli hän tuon niin ilmeisesti pelästyneen ja osaaottavan Porfyrius Petrovitshin sanoja. Mutta hän ei uskonut ainoata tavuaakaan, vaikka hän tunsikin kovaa taipumusta uskoa häntä. Odottamaton kertomus huoneustosta oli tehnyt häneen syvän vaikutuksen. "Mitä tämä kaikki merkitsee? Tietääkö hän nyt myöskin asunnon hankkimisesta?" ajatteli hän. "Ja kuitenkin puhuu hän itse siitä minulle".

— Minä, näet, tiedän sangen saman kaltasen tapauksen oikeudenkäytössämme. Siinä oli myös tuollainen psykologinen ja sairaloinen tapaus, lausui Porfyrius nopeasti, siinä oli myös eräs, joka otti murhan syykseen ja turmeli itsensä pelottavasti. Hän esitti koko joukon havaintoja, tosiasioita, kertoi yksityiskohtia, sekotti kaikki ... miten lopuksi kävikään? Hän oli vain osaksi ja senkin vallan vasten tahtoaan, syyllinen murhaan. Mutta saatuaan kuulla, että hän oli auttanut murhaajaa, tuli hän vähitellen mielipuoleksi, näki kummituksia, tuli vallan hulluksi ja kuvitteli vihdoinkin mielessään, että hän todellakin oli murhaaja. Kaikeksi onneksi sai senati tietää asian oikean laidan. Tuo onneton vapautettiin ja asetettiin valvonnan alaiseksi. Niin, niin... Huomaatteko? Sillä lailla voi hankkia itselleen hermokuumeen, kun rupeaa moisiin hermostuneisiin kohtauksiin kuin soittamaan kelloja yöaikaan ja kysymään verta. Tällaista psykologiaa tutkin minä aina praktikissani. Sillä lailla tapahtuu, että ihmiset valtaa yhdessä hetkessä halu heittäytyä ulos ikkunasta tai kirkontornista, se on tuollanen omituinen, kavala tunne, aivan kuin ovikellon soitossakin. Te olette sairas, Rodion Romanovitsh, sangen sairas, ja Te ette ole ottanut sairautta lukuun. Teidän tulisi kysyä neuvoa joltakin taitavalta lääkärieltä eikä moiselta paksulta pöhöltä! Teidän kuvittelukykyne on kiihottunut! Kaikki tuohan on hulluinta kuume kuvittelua...

Ajatukset myllersivät Raskolnikovin päässä.

"Valehteleeko hän nytkin?" juolahti hänen mieleensä, "ehkä, ehkä". Hän karkoitti nämä ajatukset kauvas luotaan, syystä että hän jo tiesi, miten ne lisäsivät hänen vihaansa ja katkeruuttaan. Hän tunsikin, että suuttumus suorastaan uhkasi sekottaa hänen järkensä.

— Se ei ollut mitään kuume kuvittelua, senhän hän teki täysin selvässä tilassa! huudahti hän jännittäen kaikkia aistejaan paljastamaan Porfyrius Petrovitshin peliä. — Minä olin hereillä, hereillä ... kuuletteko?

— Minä ymmärrän sen sangen hyvin ja kuulen, mitä Te sanotte! Tehän sanoitte myös eilen, ettei Teillä ollut mitään kuumehoureita; Te panitte sille erikoista painoa. Minä käsitan täydelleen kaikki, mitä sanotte!... Mutta kuulkaa nyt Te myös, Rodion Romanovitsh, minua, vain tämä pieni seikka: Jos Te todellakin olisitte rikollinen tai jollakin lailla sekaantunut tähän kirottuun asiaan ... väittäisittekö silloinkin niin kiihkeästi, ett'ette ollut tehnyt kaikkea tuota kuumehoureissa, vaan täydessä tajussa?... Olisiko se mahdollista tai edes ajateltavaa ... minä kysyn sitä? Vastakohdan täytyy minun mielipiteeni

mukaan olla mitä luonnollisin. Sillä jos Te tuntisitte itsenne syylliseksi, tahtoisitte varmaankin uskotella sen tapahtuneen kuumehoureissa. Eikö totta? Eikö tämä ole Teidänkin mielipiteenne!

Sillä äänenpainolla, millä hän kysyi, oli kavala vivahdus. Raskolnikov vetäysi pois päin Porfyriuksesta, joka kumartui hänen puoleensa ja tuijotti häntä hiljaa ja hämillään silmiin.

— Entä sitten tuo Rasumihinin juttu, joka koski kysymystä, tuliko hän eilen luokseni itsestään vai Teidän alotteestanne? Tässä tapauksessa luonnollisesti panisitte erikoista painoa sille, että hän tuli vapaaehtoisesti ja Teidän siitä tietämättänne. Siitä huolimatta ette Te salaa sitä, vaan todistatte päättävästi, että hän tuli Teidän alotteestanne.

Sitä ei Raskolnikov ollut koskaan sanonut. Hän tunsikin kylmän värityksen karsivan selkäpiitään.

— Te valehtelette, sanoi hän vitkalleen ja hiljaa, huulten vetäytyessä sairaloiseen hymyyn. — Te tahdotte taas näyttää minulle, että Te olette selvillä pelistäni ja että tunnette kaikki vastaukseni jo edeltä käsin... Hän tunsikin ettei hän nyt punninnut sanojaan kylliksi. — Te vain tahdotte pelottaa minua ... tai nauraa minulle.

Hän tuijotti yhä edelleenkin kankeasti vastustajaansa, mutta äkkiä sai rajaton katkeruus hänet valtoihinsa.

— Kaikki tuo on valetta, huusi hän. — Te tiedätte sangen hyvin, että rikollinen tekee viisainten siinä, ettei salaa sitä, mitä ei tarvitse salata. Minä en usko Teitä!

— Mutta miten Teillä on naurettavat päähänpistot, sanoi Porfyrius naureskellen. — Eihän Teidän kanssanne pääse minnekään. Te kärsitte jonkullaista monomaniaa. Te siis ette usko minua? Mutta minä voin todistaa, että Te jo alkanut uskoa minua, että jo olette lahjoittanut minulle osan luottamuksestanne ja että minä saan sitä kohta kokonaisen kyynärän. Minä tosiaan pidän Teistä ja toivon Teille kaikesta sydämestäni pelkkää hyvää.

Raskolnikovin huulet värisivät.

— Niin, minä tahdon vain Teidän omaa parastanne, minä toistan sen, jatkoi hän tarttuen Raskolnikovia vallan tuttavallisesti käteen. — Minä sanon sen Teille täysin tosissani, olkaa vain varovainen, että taasen voitte parata. Etenkin nyt, kun perheenne on tullut tänne. Ajatelkaa omaisianne! Teidän velvollisuutenne on rauhoittaa ja auttaa heitä; sen sijaan pelotatte Te heitä.

— Mitä se Teihin koskee? Mitä Te siitä tiedätte? Miksi Te siitä lukua pidätte? Te vartioitte minua ja tahdotte osottaa sen minulle!

— Kuoma kulta, minähän kuulin sen Teiltä itseltänne, aivan tykkänään Teiltä itseltänne. Te ette kiinnitä huomiota siihen, että Te kiihottuneessa mielentilassanne löpertelette minulle yhtä ja toista. Sitä paitsi sain eilen Rasumihiniltä tietää joitakin mieltäkiinnittäviä yksityiskohtia. Ei, Te keskeytite minut äsken ja minä toistan, että Te kaikesta teräväjärkisyydestänne huolimatta olette epäluulonne tähden menettänyt selvän ajattelumiskykynne. Esimerkiksi ... vielä kerran palatakseni kysymykseen ovikellosta ... mikä aarre, minkä kallisarvoisen tosiasian (todellisen tosiasian) olen minä, tutkintatuomari, jättänyt Teidän käsiinne. Ettekö Te näe siinä mitään? Jos minä olisin hiemankaan epäillyt Teitä, olisinko silloin käynyt niin suorasti asiaan käsiksi? Minä olisin päinvastoin ja alusta saakka uinuttanut Teidän epäluulojanne, olisin teeskennellyt aivan asian tuntematonta, olisin johtanut Teidän huomaavaisuutenne pois siitä, olisin johtanut keskustelun vallan toiselle uralle sittemmin äkkiä ja odottamatta pannakseni pistolin rintaanne kohti kysyen: Mitä oli Teillä, herrani, tekemistä murhatun asunnossa kello kymmenen tai lähemmä yksitoista illalla? Miksi soititte silloin ovikelloa? Miksi kyselitte verta? Miksi saatoitte portinvartijat vallan äkämystyneiksi ja miksi pyysitte heidät viemään Teidät poliisivartiokonttoriin?... Siten minä olisin menetellyt, jos minulla olisi ollut pieninkin epäilyksin hiukkanen. Minun olisi täytynyt toimittaa julkinen kuulustelu, toimittaa kotitarkastus, olisin ehkä ollut pakotettu vangitsemaan Teidät!... Siitä seuraa, ettei minulla ole yhtään epäluuloja, koska en ole tehnyt mitään näistä. Mutta Te olette menettänyt selvän näköne ja katselette kaikkea raivoisena, sen sanon Teille.

Raskolnikov vavahti niin kiivaasti, että Porfyrius selvästi voi havaita sen.

— Pelkkää valetta! huudahti hän. — Minä en todellakaan tunne Teidän tarkotustanne, mutta minä tiedän, että Te valehtelette. Hetki sitten sanoitte jotakin vallan toista, minä en erehdy... Te valehtelette!

— Valehtelenko minä? sanoi Porfyrius jatkaen taistelua ja teeskennellen yhä kiihtyvänsä, mutta säilyttäen tuon tyytyväisen ja pilkallisen ilmeen huolimatta siitä, mitä tuo Rodion Romanovitsh Raskolnikov saattoi ajatella hänestä. — Vai niin, minä valehtelen?

— Miten käyttäisyn Teitä kohtaan ennen, minä, tutkintatuomari, enkö sanonut Teille, mitä Teidän oli tehtävä ja enkö antanut Teille kaikkia kortteja nähtäväksenne puolustustanne varten? Enkö täydelleen kehittänyt kysymyksen psykologista kulkua: sairautta, kuumetta, mielikuvia, häiriintynyttä mielentilaanne, välinpitämättömyyttä, polisivartiokonttoria j.n.e. Vai miten? Hi, hi, hi! Kaikki nämä psykologiset apuneuvot, nämä paot ja havainnot eivät tosin merkitse suuria puolustuksessa ja voidaan niitä katsella kahdelta puolelta; sairaus, kuumehoureet, unikuvat, kaikki tuo on sangen hyvää ... mutta mistä se johtuu, että sairauden aikana aina esiintyvät samat mielikuvat, eikä koskaan toisia? Kyllä kai joitakin toisiakin voisi esiintyä, vai miten? Hi, hi, hi!

Raskolnikov katseli häntä ylpeästi ja ylenkatseellisesti.

— Sanalla sanoen, sanoi hän päättävästi ja selvästi, nousten ja samalla työntäen Porfyriuksen luotaan, — sanalla sanoen, *minä tahdon tietää selitättekö minut ehdottomasti vapaaksi kaikesta epäluulosta, vai ettekö?* Sanokaa se, Porfyrius Petrovitsh, sanokaa se minulle ilman sarvia ja hampaita ... ja heti.

— Voi, mikä vaiva Teistä on, Te olette oikea kiusanhenki! huudahti Porfyrius suuresti hyvillään, viekas ja huoleton ilme kasvoillaan. — Miksi tahdotte tietää sitä? Miksi tahdotte tietää niin paljoa? Eihän kukaan ole tehnyt Teille mitään? Te olette aivan kuin lapsi, Teillä on kova halu leikkiä tulen kanssa. Miksi olette niin levoton? Miksi tahdotte niin mielellänne tietää tämän, mistä syystä...

— Minä toistan, etten enää kauvemmin voi sietää tätä menettelyä! huudahti Raskolnikov suuttuneena, etten enää voi kauvemmin kestää tätä.

— Mitä? Mitä ette voi kestää? Epätietoisuutta? keskeytti hänet Porfyrius.

— Älkää pilkatko minua! Minä en siedä sitä!... Minä sanon sen Teille, etten voi sietää sitä ... minä en siedä sitä! Kuuletteko, kuuletteko! huudahti hän iskien taas nyrkkinsä pöytään.

— Ei, mutta rauhottukaa toki, rauhottukaa! Sivullisethan voivat kuulla kaikki! Minä pyydän Teitä vakavasti olemaan varovainen, minä en laske leikkiä! sanoi Porfyrius kuiskaten. Mutta nyt ei hänen kasvoissaan ollut pienintäkään jälkeä edellisestä naisellisestä, hyväntahtosesta ilmeestä. Päinvastoin, nyt hän käski ankarasti ja silmäkulmiaan rypistäen, aivan kuin paljastaen kerrassaan kaiken salaperäisyyden ja kaksimielisyyden. Mutta sitä kesti vain hetken ajan. Ymmälle joutunut Raskolnikov totteli hänen käskyään puhua hiljemmin, vaikkakin hän oli raivoissaan.

— Minä en anna kauvemmin kiusata itseäni, kuiskasi hän... Liikutuksestaan ja vihastaan huolimatta huomasi hän ettei hän voinut olla noudattamatta käskyä, ja se katkeroitti häntä vielä enemmän... — Vangitkaa minut, kuulustakaa minua, mutta noudattakaa oikeusmuotoja, älkääkään leikkikö kanssani! Älkää...

— Älkää Te pitäkö huolta oikeusmuodoista, keskeytti hänet Porfyrius pilkallisesti, ja nyt tuntui siltä kuin olisi hän ollut ilonen voidessaan leikkiä Raskolnikovin kanssa. — Minä olen tällä kerralla vain kutsunut Teidät luokseni kaikessa luottamuksessa, kuomaseni, kaikessa ystävytydessä...

— Minä en kaipaa Teidän ystävyttänne, sille annan palttua! Kuuletteko! Nyt otan lakkini ja lähdän. Entä nyt? Mitä nyt sanotte, jos ajotte vangita minut?

Hän otti lakkinsa menen ovea kohti.

— Mutta yllätys!... Ettekö tahdo nähdä yllätystä? sanoi Porfyrius nauraa virnistellen, tarttuen häntä käteen ja pidättäen häntä. Hän alkoi taas ruveta poikamaiseksi ja tämä saattoi Raskolnikovin suunniltaan.

— Mitä yllätystä? Mistä Te puhutte? kysyi hän, jääden seisomaan liikkumattomana.

— Yllätys on tuolla luonani, tuolla oven takana. (Hän osotti sormellaan suljettua ovea lautaseinässä). — Minä olen vanginnut sen, jottei se juoksisi tiehensä.

— Mitä se on? Miksi? Mitä... Raskolnikov kiiruhti oven luo avatakseen sen, mutta se oli suljettu.

— Se on suljettu ja tässä on avain!

Hän näytti hänelle todellakin avainta, jonka hän otti taskustaan.

— Taas valetta! raivosi Raskolnikov, joka ei enää kauvemmin voinut hillitä itseään, — sinä valehtelet, kirottu narri! Ja hän syöksyi väistyvän, mutta pelottoman Porfyriuksen kimppuun.

— Nyt ymmärrän kaikki, kaikki, huudahti hän syöksyen hänen kimppuunsa, — sinä valehtelet ja kiemurtelet kanssani niin, että minä paljastaisin itseni...

— Pötyä, paljastaa itseänne ette voi enää, kuomaseni, Rodion Romanovitsh. Tehän olette vallan suunniltanne. Älkää toki huutako niin kovaa, taikka kutsun väkeäni.

— Sinä valehtelet, siitä ei ole minulle mitään vaaraa. Kutsu sinä vain pyövelejäsi. Sinä tiedät minun olevan sairaan, sinä tahdot kiihdyttää minua, tehdä minut raivoisaksi, jotta minä paljastaisin itseni ... Se oli tarkotukseni! Ei! ... Tuo todisteita! Nyt minä käsitän kaikki! Sinulla ei ole todisteita, vain muutamia köyhiä, arvottomia väitteitä, sametovisia epäluuloja! Sinä tunsit luonteeni ja siksi ajoit ensin saattaa minut suunniltani antaaksesi minulle sitten armoniskun mustatakkinesi ja juryn jäseninesi. Sinä odotat heitä? Eikö totta? Miksi odotat? Tuo ne tänne!

— Mistä juryn jäsenistä Te puhutte, kuoma kulta! Mitä päänäpistöjä tuolla ihmisellä onkaan? Teidän tarkottamallanne tavalla ei suinkaan tavata käydä muodollisesti asiaan käsiksi. Ettehän Te tunne ollenkaan asian valmistusta, rakas ystävä... Muodollisuudet esiintyvät kyllä, odottakaa vain... murisi Porfyrius kuunnellen oven luona.

Todellakin tuntui siltä kuin olisi sivuhuoneista voinut erottaa jotakin melua.

— No niin, nyt he tulevat! huudahti Raskolnikov. — Sinä olet lähettänyt heitä noutamaan!... Hän odottaa heitä?... Vai niin, siihenkö sinä olet laskusi perustanut... Tuo tänne kaikki, juryn jäsenet, todistajat, kaikki, ketkä tahdot ... päästä sisään, minä olen valmis!

Mutta tällä hetkellä tapahtui omituinen tapaus, jotakin niin odottamatonta, että sekä Raskolnikov että Porfyrius olivat valmistumattomia siihen.

VI.

Raskolnikovin myöhemmin muistellessa tätä tapausta tuntui hänestä siltä kuin olisi se tapahtunut seuraavalla tavalla.

Se kolina, joka oli kuulunut oven takaa, kävi yhä äänekkäämmäksi ja ovea raotettiin hieman.

— Mitä on tekeillä? huudahti Porfyrius Petrovitsh suuttuneena.

—Minähän olen määrännyt, että...

Mitään vastausta ei seurannut, mutta hyvin saattoi kuulla, että oven takana oli useita ihmisiä, jotka koettivat pidättää jotakin.

— No, mitä nyt? kysyi Porfyrius Petrovitsh uudelleen tulisesti.

— Se on vanki Mikolai, joka on tuotu tänne, vastasi eräs ääni.

— Ei tarvita! Viekää pois! Hän saa odottaa... Miksi olette sulkeneet hänet tänne? Mitä epäjärjestystä se on! huudahti Porfyrius kiiruhtaen oven luo.

— Hän on... alkoi sama ääni, mutta vaikeni äkkiä.

Kaksi sekuntia ... niille main ... kesti taistelua ulkona. Sitten tuntui siltä kuin toinen olisi työntänyt toistaan luotaan ... heti sen jälkeen astui huoneeseen eräs sangen kalpea mies. Tämä ihminen oli sangen omituinen näöltään. Hän tuijotti eteensä, kuten näytti, näkemättä eteensä. Hänen silmistään loisti vakava päätös, kasvot olivat kuolon kalpeat, aivan kuin hän olisi ollut matkalla mestauspaikalle. Hänen verettömät huulensa värisivät.

Hän oli sangen nuori, puettu käsityöläisen tapaan, keskisuuri, laiha; tukka oli leikattu ja kasvonpiirteet olivat hienot, mutta terävät.

Se henkilö, josta hän oli vapautunut, kiiruhti huoneeseen hänen jälkeensä ja onnistui tarttumaan hänen toiseen olkapäähensä. Se oli eräs poliisieskorti. Mutta Mikolai vapausi jälleen. Muutamia uteliaita näkyi ovelta. Jokuset koettivat tulla sisään. Kaikkea tätä kesti vain minuutin ajan.

— Viekää pois, tämä on liian aikaista! Odota siksi, kunnes kutsun sinua... Miksi olette tuonut hänet tänne? jyräsi Porfyrius sangen suuttuneena, aivan kuin suunnitelmansa olisi nyt särkynyt. Mutta Mikolai lankesi äkkiä polvilleen hänen eteensä.

— Mitä tahdot? lausui Porfyrius kummastuneena.

— Minä sen olen tehnyt. Minussa on syy! Minä olen murhaaja! kajahti äkkiä Mikolain suusta, mutta melkein hengettömällä, vaikka jotenkin korkealla äänellä.

Hiljaisuutta kesti noin kymmenen sekuntia. Tuntui siltä kuin kaikki äkkiä olisivat kivettyneet, jopa eskorteraan polisikonstaapelikin peräytyi eikä enää uskaltanut läheteä Mikolaita. Hän meni pois oven ääreen ja jäi siihen seisomaan.

— Mitä tämä merkitsee? huudahti Porfyrius Petrovitsh heti hieman päästyään tajuihinsa.

— Minä olen ... murhaaja! toisti Mikolai hetken vaitiolon jälkeen.

— Mitä?... Sinäkö?... Miten?... Kenet olet murhannut?

Porfyrius Petrovitsh oli nähtävästi kadottanut kaavansa. Hetken kuluttua sanoi Mikolai:

— Aljona Ivanovnan ja hänen sisarensa Lisavjetan ... olen minä ... surmannut ... kirveellä. Minä olin pois tajuistani... lisäsi hän ja vaikenen taas. Hän oli yhä vieläkin polvillaan.

Porfyrius Petrovitsh seiso i muutaman hetken ajatuksiinsa vaipuneena, sitten tointui hän ja viittasi asiaan kuulumattomat katsojat pois. He katosivat silmänräpäyksessä ja ovi sulkeutui. Sitten katseli hän Raskolnikovia, joka seiso i eräässä nurkassa tuijottaen Mikolaihin. Porfyrius aikoi juuri läheteä häntä, mutta luopui aikeestaan, katseli häntä uudelleen, käänsi sitten katseensa Raskolnikoviin, sitten taas Mikolaihin ja hyökkäsi sitten äkkiä päättäväisesti jälkimäisen kimppuun.

— Mitä sinä aattelet? Miksi tulet sinä tielleni hulluuksinesi? huusi hän raivoisena. — Enhän ole sitä kysynyt sinulta ollenkaan!... Puhu, oletko tosiaan surmannut heidät?

— Minä olen murhaaja ... minä tunnustan... sanoi Mikolai.

— Pötyä! *Millä* surmasit heidät?

— Kirveellä, jota talletin siltä varalta.

— Ei kiirettä kirkkoon! Olitko yksin?

Mikolai ei ymmärtänyt kysymystä.

— Tapoitko heidät yksin?

— Aivan yksin. Mitka on viaton, eikä hänellä ole yhtään osuutta siinä.

— No niin, no niin, ei Mitkan kanssa ole niin kiirettä... No, mistä se johtuu, että silloin yhdessä juoksite portaita alas? Portinvartijahan kohtasi teidät molemmat.

— Se tapahtui vain epäluulojen karkottamiseksi ... jotka minä ... juoksin sieltä Mitkan kanssa... vastasi Mikolai aivan suoraan kuin valmistuneena jo vastaamaan.

— No, siinä se nyt on? huudahti Porfyrius suuttuneena. — Hän toistaa läksyä, pauhasi hän katsahtaen äkkiä Raskolnikoviin. Hänet oli Mikolai nähtävästi niin vallannut, että hän hetkeksi unohti Raskolnikovin. Vasta nyt hän tointui ja näytti alakulose lta.

— Rodion Romanovitsh, kuoma kulta, suokaa anteeksi ... se ei sovi; tulkaa ... tämä ei ole Teitä varten ... minä itse ... tässä voitte nähdä, millaisten yllätysten alaisena saattaa olla, tulkaa, minä pyydän Teitä.

Hän otti häntä kädestä ja osotti ovea kohti.

— Vai niin! Tätä ette nähtävästi ollut odottanut? sanoi Raskolnikov, joka luonnollisesti itsekään ei ymmärtänyt kaikkea, mitä tapahtui, mutta jolla kuitenkin oli ollut aikaa rauhattua.

— Ette kai Tekään odottanut tätä, kuomaseni? Miten kätenne vapisevatkaan! Hi, hi!

— Tehän vapisette myös, Porfyrius Petrovitsh?

— Vapisenko? Sitä en voisi uskoa!...

He olivat jo ovella. Porfyrius odotti kärsimättömästi, että Raskolnikov läksisi tiehensä.

— Mutta minne yllätys jäi? Ettekö tahdo näyttää sitä minulle? sanoi Raskolnikov pilkaten.

— Hampaanne vieläkin tärisevät ja kuitenkin alatte uudelleen, hi, hi! Miten Te sentään olettekaan myrkyllinen ihminen! Me näemme toisemme jälleen.

— Hyvästi ainaseksi, toivon ma.

— Jumalan tähden, Jumalan tähden! pauhasi Porfyrius happaman imelä hymy suupielissään.

Raskolnikovin kulkiessa konttorin läpi huomasi hän, että hänen jälkeensä katsottiin. Etehisessä huomasi hän ihmisjoukossa molemmat portinvartijat, joita hän kerran oli kehottanut seuraamaan mukanaan polisivartiokonttoriin. He seisoivat siellä odottamassa. Tuskin oli hän portaitten alapäähän päässyt, kun hän kuuli Porfyrius Petrovitshin äänen takanaan. Kääntyessään näki hän, että Porfyrius kiiruhti juosten hänen jälkeensä henki kurkussa.

— Vain yksi sana, Rodion Romanovitsh ... mitä tuohon asiaan koskee — Jumalan tahto tapahtukoon! Mutta käydäksemme muodollisesti asiaan, menetelläksemme oikeudenmukaisesti, täytyy minun vaivata Teitä vielä kerran ... me siis kohtaamme taas ... eikö totta?

Ja Porfyrius jäi hymyillen seisomaan hänen eteensä. — Eikö totta! toisti hän. Tuntui siltä kuin olisi hän aikonut sanoa jotakin enemmän ... mutta hän ei tehnyt sitä.

— Ja minä, Porfyrius Petrovitsh, pyydän anteeksi ... että sillä lailla tulistuin... sanoi Raskolnikov, joka taas oli päässyt itsensä herraksi ja tunsi vastustamatonta halua tekeytyä ylpeäksi.

— Ei merkitse mitään, ei mitään! lausui Porfyrius melkein ilosesti... — Minähän olin itsekin ... minullahan on tuollanen helposti kuohahtava luonne, se vaivaa tosiaan minua! No, me siis kohtaamme vielä ... niin, jos Jumala tahtoo, kohtaamme pian, sangen pian taas!

— Ja silloin koetamme vihdoinkin oppia tuntemaan toisemme, keskeytti Raskolnikov.

— Niin, silloin opimme oikein tuntemaan toisemme, vahvasti Porfyrius Petrovitsh katsellen häntä silmäänsä räpäyttäen, mutta silti sangen vakavana.

— Nyt siis menette syntymäpäiväkemuihin?

— Hautajaisiin.

— Ah niin ... hautajaisiin. Hoitakaa nyt hyvin itseänne ... kaikin muodoin, pitääkää hyvää huolta itsestänne!

— Mitäpä minä puolestani toivoisin Teille? Sitä en tosiaankaan tiedä, sanoi Raskolnikov alkaen astua portaita alas. Vielä kerran hän kääntyi ja sanoi: — Minulla on halu toivottaa hyvää onnea, mutta Teilläpä on liian koomillinen tehtävä!

— Mitä tarkoitate, koomillinen? Porfyrius heristi korviaan.

— Niin, aivan! Katsokaa tuota Mikolai parkaa, jota luultavasti olette kiusannut ja piinannut, Teidän psykologisen järjestelmänne mukaisesti siksi kunnes hän vihdoin on antautunut ja tunnustanut. Päivin, öin olette todistanut hänelle: sinä olet murhaaja, sinä olet murhaaja! Ja nyt, kun hän on tunnustanut, aiotte taas saman leikin hänen kanssaan. Nyt se on taas: sinä valehtelet, sinä et ole murhaaja, et voi olla sitä, sinä vain luet ulkoläksyä. Sanokaa itse, eikö se ole koomillista?

— Hi, hi, hi! Te siis kuulitte minun huomauttavan, että hän luki oppimaansa läksyä?

— Niin, miksikä en sitä olisi kuullut?

— Hi, hi! Nerokasta, sangen nerokasta! Mikään ei jää Teiltä huomaamatta. Teillä on hieno, terävä järki! Ja juuri sen koomillisen puolen Te käsitate ... hi, hi, hi! Gogolilla on myös tuota Jumalan lahjaa mitä suurimmassa määrässä, eikö totta?

— Niin, juuri Gogolilla!

— Aivan niin, Gogolilla... Mieluista jälleennäkemistä siis vain!

— Samaten!

Raskolnikov läksi kotiin. Hän oli vihdoinkin tullut niin hajamieliseksi ja sekavaksi, että hän melkein tarvitsi neljännestunnin levätäksseen ja kootakseen ajatuksiaan siinä istuessaan sohvalla huoneessaan. Vielä ei hän uskaltanut ajatella, mitä äsken oli tapahtunut, kun Mikolai esiintyi näyttämöllä. Hän tunsi olevansa suuresti liikutettu sekä että Mikolain tilassa oli jotakin selittämätöntä, omituista, jota hän nyt

ei voinut käsittää. Mutta tunnustuksensahan oli todellinen todiste. Mutta se oli myös selvää, miten tulisi käymään: Totuus pujahtaisi ennen pitkää päivänvaloon ja silloin olisi taas hänen vuoronsa. Mutta niin kauvan oli hän kuitenkin vapaa ja voi käyttää aikaa hyväkseen, sillä vaaraa ei hän voinut välttää. Mutta miten suuri oli vaara? Asema alkoi selvetä. Kun hän vielä kerran antoi tapahtumien ynnä Porfyriuksen kiitää ohitsensa, ei hän voinut pidättää kauhun ja pelon tunnetta. Vielä ei hän tuntenut kaikkia Porfyriuksen tarkoituksia, eikä myöskään voinut selvittää hänen laskelmiaan. Osa pelistä oli selvänä ja avonaisena hänen edessään, eikä kukaan luonnollisestikaan voinut paremmin päättää, miten vaaralliseksi Porfyriuksen shakinsiirto olisi voinut käydä hänelle. Paljoa ei olisi puuttunut siitä, että hän olisi ilmaissut itsensä. Porfyrius tunsu vastustajansa luonteen ja sairaloisen tilan sekä käsitti hyvin käyttää hyödykseen tätä tietoaan. Hän oli käyttäytynyt julkeasti määrätty päämäärä mielessään. Sitä ei voi kieltää, että Raskolnikov oli joutunut kylliksi huonoon valoon, mutta mitään todellisia todisteita ei kuitenkaan ollut; kaikki, mitä tähän asti oli tapahtunut, oli vain relatiivista merkitykseltään. Mutta nyt oli kysymys: oliko hänen käsityksensä oikea, ehkä hän erehtyi? Oliko todellakin jotakin tapahtuneesta jo edeltäpäin valmistettua? Ja myöntävässä tapauksessa, mikä? Millä lailla he olisivat eronneet toisistaan, ellei tuota odottamatonta Mikolain aikaan saamaa katastroofia olisi tapahtunut?

Porfyrius oli pelannut melkein liian julkisesti; se oli uskallettua, mutta hän oli tehnyt sen ja jos hänellä olisi ollut useampia valtteja kädessään, olisi hän kyllä pannut ne peliin. Siltä ainakin tuntui Raskolnikovista. Mikä yllätys se mahtoi olla? Olikohan se ehkä vain vale? Oliko sillä mitään merkitystä? Sisälsikö se jotakin, joka oli tosiasiaista tapaista, positiviisen syytöksen kaltaista? Ehkä eilispäivän mies? Minne hän oli joutunut? Missä hän oli? Jos Porfyrius tosiaan tiesi jotakin varmasti, oli se yhteydessä tähän ihmiseen.

Hän istuutui sohvalle ja laski pään painuksiin. Koko hänen hermostonsa värisi. Vihdoin hän nousi, otti lakkinsa ja kääntyi miettiväisenä ovea kohti.

Hänellä oli epämääräinen aavistus siitä, ettei hänen ainakaan tänään tarvinnut pelätä mitään. Ilontunne valtasi hänet. Hänen teki mielensä kiiruhtaa Katerina Ivanovnan luo. Hautajaisiin hän tuli liian myöhään, kenties, muistojuhlaan hän kuitenkin ennättäisi ... siellä hän saattoi tavata Sonjan. Hän jäi seisomaan liikkumattomana, ajatuksiinsa vaipuneena, ja hänen huulensa puristautuivat tuskalliseen hymyyn.

"Tänään, tänään!" toisti hän itsekseen. "Niin, juuri tänään... Niin on asian laita..."

Hän aikoi juuri avata oven, kun se samalla aukeni itsestään. Hän vavahti pelästyneenä ja peräytyi. Ovi avattiin hiljaa ja varovasti ja sisään astui — eilispäivän salaperäinen mies.

Mies pysähtyi kynnykselle, katseli Raskolnikovia hiljaisuuden vallitessa ja astui sitten askelta lähemmä. Hän oli vallan kaltasensa, sama haamu, sama puku, kuin päivää aikasemmin ... vain hänen kasvoissaan oli tapahtunut suuri muutos. Hän näytti sangen huolestuneelta ja huokasi syvään. Paljoa ei puuttunut, ettei häntä olisi käsittänyt naiseksi.

— Mitä tahdotte? kysyi Raskolnikov kuolonkalpeana.

— Suokaa anteeksi minulle ... minä olen rikkonut Teitä vastaan! sanoi hän hiljaa.

— Mitenkä?

— Ilkeällä viittauksella.

He katselivat toisiaan.

— Minä niin suutuin. Kun Te silloin ... ehkette ollut aivan selvä ... ja pyysitte portinvartijoita viemään Teidät poliisivartiokonttoriin, kysyessänne verta. Se suututti minua niin, että Teidän annettiin mennä ja että Teitä pidettiin juopuneena. Se suututti minua niin, etten voinut nukkua. Muistaessani Teidän osotteenne, tulin tänne eilen kysymään...

— Kuka tuli tänne? keskeytti hänet Raskolnikov. Eräs valonsäde alkoi pilkottaa hänelle.

— Minä!... Minä olen tehnyt väärin Teitä kohtaan.

— Te siis asutte siinä talossa!

— Niin, minä olin yhdessä toverini kera portilla, Te olette kai unohtanut sen? Me olemme asuneet siinä kauvan ... me olemme turkkureja ja otamme kotityötä ... ja silloin suutuin minä niin...

Yhtäkkiä kävi toispäivän tapahtuma selväksi Raskolnikoville. Hän muisti, että portinvartijoita lukuun ottamatta porttikäytävässä oli seissyt useita muita ihmisiä, muun muassa joitakin naisia. Hän muisti, että eräs ääni ehdotti hänet vietäväksi polisikonttoriin. Tämän henkilön kasvoja ei hän voinut muistaa,

mutta muisteli silloin kääntyneensä hänen puoleensa ja vastanneensa hänelle.

Tämä oli siis syynä eilispäivän kauhuun. Hänen oli melkein mahdotonta kestää ajatusta, että hän niin vähäpätöisen syyn takia oli ilmaista itsensä. Lukuunottamatta sitä, että hän oli tarkastellut huoneustoa ja kysellyt verta, ei tämä ihminen ihminen tiennyt kerrassaan mitään. Senpä vuoksi ei Porfyriuskaan saattanut tietää enempää; hänellä ei siis ollut muuta tukea kuin tuo kuumehourailu, ei ainoatakaan todellista todistusta ... vain tuo psykologinen, jolla oli kaksi puolta ... positivistisesti siis ... ei mitään... Koska siis ei mitään ratkasevaa todistusta ilmennyt (ja sellastahan ei voinut tapahtua) ... mitä he silloin osaisivat tehdä hänelle? Miten voisivat he todistaa hänet syylliseksi, vaikkakin he vangitsisivat hänet? Tuon tiedon huoneustosta oli Porfyrius siis saanut tietää vasta hetki sitten, ennen ei hän ollut siitä tietänyt mitään.

— Oletteko vasta tänään puhunut Porfyriukselle ... että minä olin siellä? kysyi hän äkillisen mielifohteen vaikutuksesta.

— Kenelle Porfyriukselle?

— Tutkintotuomarille.

— Kyllä, minä sanoin sen hänelle. Portinvartijat eivät tahtoneet tehdä sitä ja silloin tein minä sen.

— Tänään?

— Vain hetkeä aikaisemmin kuin Te tulitte hänen luokseen. Minä olen kuullut kaikki, miten hän kiusasi Teitä.

— Miksi? Mitä? Miten?

— Siellä hänen luonaan, lautaseinän takana. Minä olin siellä kaiken aikaa.

— Mitä! Te siis olitte yllätys! Miten se on mahdollista? Kertokaa se minulle.

— Huomatessani, etteivät portinvartijat välittäneet siitä, mitä sanoin, tehden tekosyyksi, että nyt oli jo liian myöhäistä sekä että he pelkäsivät myöhemmin joutuvansa edesvastuuseen siitä, etteivät he tulleet, suututti se minua suuresti. Minä en voinut nukkua, vaan aloin hankkia selityksiä. Kun siis eilen olin saanut tietää asian laidan, menin sinne tänään. Ensi kerralla ... ei hän vielä ollut tullut. Tuntia myöhemmin ... ei minua otettu vastaan. Kolmannella kerralla ... otti hän vihdoon vastaan minut. Minä aloin kertoa hänelle, miten kaikki oli tapahtunut. Silloin alkoi hän juosta edes ja takasin huoneessa ja lyödä rintoihinsa. "Te ryövärit", sanoi hän, "mitä olette tehneet? Jospa minä vain olisin tiennyt sen, olisin heti tuonut vartijan kera!" Sitten hän juoksi tiehensä, huuteli yhtä ja toista ja puhui heidän kanssaan salaperäisesti eräässä nurkassa. Sitten hän taas kääntyi minun puoleeni. Minä kerroin hänelle kaikki, kerroin myös sen hänelle, ettette Te ollut uskaltanut vastata minulle sekä ettette Te ollut tuntenut minua. Silloin alkoi hän taas juoksennella ja löydä rintoihinsa. Kun Teidät ilmoitettiin ... sanoi hän: Marssi tuonne lautaseinän taa; istu aivan hiljaa, äläkä liiku, vaikka kuulisit mitä tahansa. Ehkä tahdon kysellä sinulta vielä jotakin. Hän antoi itse minulle tuolin ja lukitsi oven. Mutta kun Mikolka astui sisään, vei hän minut pois, heti sen jälkeen kun Te olitte lähtenyt ja sanoi, että hän kutsuttaisi minut vielä kerran kuulustettavaksi.

— Kuulusteliko hän Mikolaita sinun läsnä ollessasi?

— Heti Teidän mentyänne vei hän minut pois ja alkoi vasta sitten kuulustella Mikolaita.

Mies kumarsi taas ja kosketti lattiaa sormenkärjillään.

— Suokaa anteeksi paha tekoni ja panetteluni!

— Jumala suokoon sen sinulle! vastasi Raskolnikov ja kun hän oli tämän sanonut, kumarsi mies vielä kerran, muttei niin syvään kuin ennen, vain vyötäisiin saakka, kääntyi hitaasti ja läksi.

— Kaikella on kaksi puolta ... nyt on kaikella kaksi puolta, toisti Raskolnikov ja läksi rohkeampana kuin koskaan ennen huoneestaan.

— Nyt vasta taistelemme keskenämme! sanoi hän pilkallisesti nauraen ja mennen portaita alas. Mutta pelkokaan ajatteli hän ylenkatseella ja inholla.

VIIDES OSA.

I.

Se aamu, joka seurasi Dunetshkan ja Pulcheria Alexandrovnan ikävää selitystä, vaikutti sangen painavasti Lushiniin. Hänen suureksi mielipahakseen selveni hänelle vähitellen yhä enemmän, että se, mitä hän edellisenä päivänä oli pitänyt innoitteluna ja mahdottomana, oli muuttunut todellisuudeksi. Se haava, minkä hänen itserakkautensa oli saanut, kiusasi kaiken yötä hänen mieltään.

Heti vuoteelta noustuaan meni hän peilin eteen nähdäkseen, eikö sappea ollut tunkeutunut vereen. Mutta kun peili oli rauhoittanut hänet, rauhoittui hän hieman siinä toivossa, että hän vallan varmasti muualta tapaisi morsiamen, joka ehkä vielä paremmin voisi vastata hänen vaatimuksiaan.

Mutta tuskin oli tämä ajatus syntynyt hänessä, ennenkuin se muuttui niin vastenmieliseksi, että hän antoi palttua sille, joka nosti pilkallisen hymyn hänen huonetoverinsa ja nuoren ystävänsä, Andrei Semjonovitsh Lebesjatnikovin huulille. Pietari Petrovitsh huomasi tämän hymyn ja pani sen heti muistiin nuoren ystävänsä tilille.

Hän oli raivoisan happamana siitä tekemästään tyhmydestä, että ilmoitti Andrei Semjonovitshille tuloksen edellisen illan kohtauksesta. Hän oli nyt ottanut kaksi harha-askelta. Tänään seurasivat kaikki epämiellyttävyydet toisiaan. Senatissakin oli hänellä ollut huono onni eräässä lainopillisessa jutussa. Myös oli hänessä synnyttänyt mielipahaa se isäntä, jolta hän oli vuokrannut huoneustonsa, missä tulisi asumaan naimisiin mentyään ja minkä hän oli panettanut kuntoon. Isäntä oli saksalainen käsityöläinen, joka ei millään lailla tahtonut särkeä asken tehtyä vuokrasopimusta, vaikkakin Lushin jätti huoneuston korjattuna, ja pyysi saada koko sen summan maksetuksi, jonka hän oli luvannut vuokrasopimuksen rikkoutumisen varalta. Huonekalujen myyjä ei myöskään tahtonut antaa ruplaakaan takasin saamistaan käsirahoista, vaikkei yhtä ainoatakaan ostetuista huonekaluista oltu viety pois puodista.

"Mutta enhän minä voi mennä naimisiin huonekalujen tähden", ajatteli hän harmistuneena. "Mutta onko se myös mahdollista, että kaikki on menetetty? Eiköhän minun vielä pitäisi yrittää kerran?"

Ajatellessaan Dunetshkaa täyttyi hänen sielunsa suloisesta mielihyvystä. Se oli tuskallinen hetki hänelle. Jos hänen olisi ollut mahdollista surmata Raskolnikov vain toivomuksen lausumisella, ei Lushin olisi epäillyt hetkeäkään lausua sitä toivomusta.

"Se oli myös suuri virhe, etten antanut heille rahoja", ajatteli hän palatessaan Lebesjatnikovin huoneeseen. "Miksi olin niin ahne? Mikä vaikutin oli siinä määrävänä! Niin, se on totta, että minä tahdoin heidän tutustuvan hätään ja kurjuuteen, jotta he kunnioittaisivat ja arvossapitäisivät minua hyväntekijänään. Mutta sen sijaan onkin käynyt tykkänään toisin. Jos minä sitä vastoin olisin antanut hänelle lahjoja viidentoista sadan ruplan arvosta koristuksiksi, olisi asia nyt tykkänään toisella kannalla. Silloin eivät he olisi niin helposti voineet antaa minulle matkapassia. Sellaiset ihmiset tahtovat aina, jos rikkomus tapahtuu, antaa takasin mitä ovat saaneet, ja se olisi ehkä käynyt heille vaikeaksi. Eivätkä he myöskään olisi tahtoneet ajaa pois miestä, joka oli heidän hyväntekijänsä. Minä olen menetellyt sangen tyhmästi!" Hän oli vihanen itselleen ja kutsui itseään aasiksi ... luonnollisesti toisten kuulematta.

Hän oli kotiin palatessaan kaksin verroin niin suuttunut kuin lähtiessään. Muistojuhlan valmistukset Katerina Ivanovnan huoneessa herättivät hänessä sillä välin uteliaisuutta. Hän kummasteli, eikö hänkin ollut kutsuttu, mutta tapahtuneet ikävyydet olivat saattaneet hänet unohtamaan kaiken muun.

Hän kiiruhti noutamaan selityksiä madame Lippewechseliltä, joka Katerina Ivanovnan vielä ollessa kirkkomaalla, teki tarpeellisia valmistuksia; ja häneltä sai hän tietää, että toimitettaisiin juhlalliset hautajaiset. Melkein kaikki talon asukkaat olivat kutsutut. Lebesjatnikov heidän kerallaan. Pietari Petrovitsh ei ollut yksistään kutsuttu, vaan odotettiinpa häntä kaihoten juhlan tärkeimpänä ja ylhäisempänä vieraana.

Amalia Ivanovnaa oli erikoisen kohteliaasti pyydetty saapumaan, vaikka hän ja leski vielä olivatkin riidoissa keskenään, ja hän oli luvannut tehdä kaikki valmisteet. Hän tunsu tällöin suurta mielihyvää ja oli ylpeä niistä korukapineista, jotka häntä tässä tilaisuudessa koristivat.

Pietari Petrovitshin katseltua alkuvalmistuksia, juohtui hänen mieleensä omituinen päähänpisto ja hän läksi Lebesjatnikovin huoneeseen. Hän oli nimittäin saanut kuulla, että Raskolnikov oli kutsuttujen

joukossa.

Andrei Semjonovitsh oli sattumalta kotona koko aamupuolen. Lushin oli omituisessa, joskin vallan luonnollisessa suhteessa tähän herraan.

Pietari Petrovits nimittäin vihasi ja ylenkatsoi häntä rajattomasti heti tulostaan saakka. Se ei johtunut yksistään säästäväisyyssyistä, vaikka se olikin pääseikka, joka oli saanut hänen asettumaan asumaan siinä, vaan oli vielä toinenkin syy, joka oli johtanut hänet siihen.

Jo oleskellessaan maaseudulla oli hän kuullut, että hänen entinen holhokkinsa Andrei Semjonovitsh oli kiihkosimpia edistyksen mieliä, sekä että hänellä eräissä salaperäisissä ja mieltäkiinnittäväissä piireissä oli tärkeäkin osansa. Tämä oli vaikuttanut Lushiniin. Nämä mahtavat yhteiskunnan jäsenet olivat jo kauvan vireillä pitäneet hänessä salaperäistä, epämääräistä pelkoa. Hän oli tosin kuullut, että Pietarissa oli edistyksen miehiä, mutta hänellä oli väärä käsitys näistä nimityksistä. Enemmän kuin kaikkea muuta pelkäsi hän paljastuksia, ja se oli syynä siihen lakkaamattomaan levottomuuteen, joka vaivasi häntä ajattellessaan, että hän aikoi keskittää toimintansa Pietariin.

Muutamia vuosia sitten oli hän ollut tilaisuudessa huomaamaan ne paljastukset, joiden uhreiksi oli joutunut kaksi maaseudun valtaniekkaa. Siksi oli hän ottanut toimekseen tutkia heti Pietariin tultuaan, miten kaiken tämän laita oli, jotta välttämättömässä tapauksessa voisi hyvissä ajoin lukeutua kuuluvansa "nuorempaan sukupolveemme". Hän oli toivonut voittavansa Lebesjatnikovin asiansa puolelle.

Luonnollisesti ei kestänyt kauvaakaan, ennenkuin hän oli tarkoin tutkinut Andrei Semjonovitshin, joka oli sangen tavallinen ja yksinkertainen ihminen. Mutta siltä ei hän voinut tuntea itseään varmaksi. Hän ihmetteli, oliko näillä ihmisillä mitään vaikutusvaltaa sekä oliko hänen yhtään pelättävä heitä. Eikö ollut mahdollista tilaisuuden sattuessa hiipiä heidän joukkoonsa, jos heillä tosiaan oli valtaa, voidakseen sittemmin — vetää heitä nenästä?

Andrei Semjonovitsh oli pieni, sairaloinen ja voimaton. Hän oli alempi virkamies, sangen vaaleaverinen, ja partansa, josta hän suuresti ylpeili, oli kuin kotletti. Hänellä oli melkein aina punaset silmät. Hänen sydämensä oli hyvä, mutta hänen puheensa ilmaisi itserakkautta ollen tunkeilevakin... Tarkastaessa tuntui hänen ruumiinsa sangen naurettavalta. Amalia Ivanovna laski hänet paraimpain vuokralaistensa joukkoon, syystä ettei hän ollut patajuoppo, vaan maksoi täsmällisesti vuokransa, mutta tulos kaikesta oli kumminkin se, että Andrei Semjonovitsh tosiaan oli jotenkin yksinkertainen. Hän oli intohimoisesti liittynyt "nuorempaan sukupolveemme". Hän kuului siihen narrien, epäsikiöitten ja ylpeäluontoisten, puolsivistyneitten ryövärien joukkoon, joista heti tulee jokaisen uuden aatteen kannattajia, tehdäkseen siitä sittemmin pilaa ja maalatakseen irvikuvia kaikesta, jonka kanssa joutuivat kosketuksiin, joskin he sen tekevät mitä paraimmassa tarkoituksessa ja tahtovat vain hyvää.

Vaikka Lebesjatnikov oli sangen hyväntahtonen, oli hän kuitenkin alkanut inhota entistä holhoojaansa. Se oli siis molemminpuolinen tunne. Tyhmyydestään huolimatta oli Lebesjatnikov heti huomannut, että Lushin valehteli hänelle ja salaisesti ylenkatsoi häntä sekä ettei hän pitänyt häntä "oikeana". Hän oli koettanut selitellä Fourierin ja Darwinin teorioja, mutta huomasi, että Pietari Petrovitsh kuunteli häntä ivallinen ilme kasvoillaan. Viime aikoina alkoi Lushin suorastaan tehdä pilaa hänestä. Pietari Petrovitsh tunsikin nimittäin vaistomaisesti, että Lebesjatnikov oli sekä vähäpätöinen että tyhmä ihminen ja kaiken lisäksi loruilija, jota eivät toverinsa vähääkään pitäneet arvossa, ja oli hän saanut kaikki tietonsa toisilta; sitä paitsi ei hän ollenkaan tuntunut tuntevan asiaansa, erittäin propagandaan nähden, koska hän lakkaamatta saattoi itsensä vastakohtiin... Mikä paljastaja hän oli! Tähän lisättäköön, että Pietari Petrovitsh alussa antoi syöttää itselleen vastuksetta niitä kummallisimpia asioita, kuten esimerkiksi, että hän voimansa perään auttaisi tulevan kommuunin perustamista (johonkin paikkaan Heinätorin varrella), tai ettei hän vastustaisi, jos Dunetshka hankkisi vaikkapa kuherruskuukautenakin itselleen jonkun rakastelijan, ettei hän kastattaisi lapsiaan ... ynnä muuta samantapaista. Pietari Petrovitsh myöntyi vaijeten kaikkeen tähän, ottipa vastaan ylistelyjäkin tulevasta hyvästä tahdostaan ... hän piti kaikesta imartelusta.

Pietari Petrovitsh oli varhain aamulla vaihtanut joitakin viiden prosentin arvopapereja. Hän istui nyt pöydän ääressä laskemassa pankkiseteleitään. Andrei Semjonovitsh, jolla tuskin koskaan oli rahoja, käveli edes ja takasin lattialla ja katseli välinpitämättömästi, melkein ylenkatseellisesti pankkiseteleitä. Pietari Petrovitsh ei pitänyt mahdollisena sitä, että toinen voi välinpitämättömästi katsella niin monia seteleitä.

Lebesjatnikov ajatteli puolestaan katkeruudellansa, että Lushin varmaan taaskin ajatteli pahaan hänestä ja että hän iloitsikin voidessaan kiihdyttää nuorta ystävänsä levitettyine seteleineen antaen hänen tuntea sen eron, joka oli heidän välillään.

Lebesjatnikovista tuntui siltä kuin Lushin tällä kerralla olisi ollut harmillisempi ja epäkohteliaampi

kuin koskaan ennen, vaikka hän oli koettanut selittää hänelle mieliainettaan, nimittäin kommunin perustamista uusien periaatteitten pohjalle. Ne lyhyet huomautukset ja lausunnot, joilla hän katkasi laskelman, ilmaisi salaamatonta ivaa. Mutta "inhimillinen" Andrei Semjonovitsh antoi Lushinille anteeksi huonon tuulensa edellisten päivän tapausten ja välien rikkoutumisen pohjalla Dunjan kanssa ja hän paloi halusta saada kajota tähän aineeseen.

— Mitä muistojuhlaa tuon lesken luona vietetään? kysyi Pietari Petrovitsh äkkiä.

— Ettekö sitä tiedä! Minähän eilen kerroin siitä ja kuvasin kaikki heidän tapansa ja tottumuksensa. Te olette myös kutsuttu, sen tiedän. Eilenhän itse puhuitte hänen kanssaan.

— Minun oli mahdotonta odottaa, että tämä köyhä houkkio tuhlaasi hautajaisiin kaikki ne rahat, jotka hän sai tuolta Raskolnikov narrilta. Ohikulkiessani hämmästyti vallan niistä valmistuksista, joita tehtiin. Sanotteko, että minä myös olen kutsuttu? Miten?... Sitä en voi muistaa. Kuitenkaan en mene sinne. Mitä minä siellä tekisin! Eilen puhuin ohimennen hänelle mahdollisuudesta saada virkamiehen leskenä eläke. Ehkä se on syynä siihen, että hän on kutsunut minut. Ha, ha!

— Minäkään en aijo mennä sinne, sanoi Lebesjatnikov.

— Tehän olette kerran lyönyt häntä ja siksi on vallan luonnollista, että häpeätte käydä hänen luonaan.

— Ketä olen lyönyt? huudahti Lebesjatnikov punastuen.

— Tehän annoitte kuukausi sitten Katerina Ivanovnalle kuuman selkäsaunan! Kuulin sen viimeksi eilen.

— Se on vain valetta ja panettelua. Asian laita on aivan toisellaan. Minä vain puolustausin. Hän heittäysi päälleni ja veti minua parrasta... Minun mielestäni tulee kullakin olla oikeus puolustautua. Sitäpaitsi en pidä siitä, että kukaan hyökkää kimppuuni ... periaatteen vuoksi. Sillä se on hirmuvaltiutta. Olisinko minä pysynyt rauhallisena? Ei, minä luonnollisesti työnsin hänet pois luotani.

— Ha ha, ha! nauroi Lushin.

— Minä tiedän, että Te teette pilkkua minusta, koska itse olette hurjan äkänen... Se on lorua kaikki, eikä se ole missään yhteydessä naiskysymykseen! Te olette käsittänyt sen väärin. Minä luulin, että jos sitä voi pitää tosiasiana, että miehet ja naiset ovat yhtä arvoiset myös fyysilliseen voimaankin nähden ... jota nyt tosiaan väitetään; niin täytyy sen moisessa tapauksessa myös olla siten. Luonnollisesti on minun perästäpäin täytynyt tunnustaa, että mitään sellasta ei voi esiintyä, sillä selkäsaunaa ei voi puolustaa missään suhteessa. Sellaset kokoukset ovat vallan käsittämättömiä tulevassa yhteiskuntajärjestelmässä ... siksi voi tuntua omituiselta se, että pohtii molemminpuolista oikeutta antaa toiselle selkään. Niin tyhmä en minä ole ... vaikka selkäsaunaa vielä käytetäänkin... Se on ... tulevaisuudessa loppu, mutta vielä se on olemassa ... niin! Piru vieköön ... tuleehan tässä aivan ymmälle! Minä en ollenkaan siitä syystä jätä käymättä muistojuhlissa, en ollenkaan. Se tapahtuu periaatteen vuoksi, kun ne käy hautajaisissa, siinä syy. Voisihan sinne mennä tekemään hieman ... vahinko vain, ettei siellä ole ketään mustatakkia, silloin minäkin menisin sinne.

— Te tahdotte nauttia niitten ruokaa ja juomaa, jotka Teidät ovat kutsuneet tehdäkseenne vain sittemmin pilaa heistä.

— Ei, minä tahdon vain protesteerata, s.o. panna vastalauseeni. Sillä edistän hyödyllistä tarkotusta ja voin tehdä propagandalle hyvän palveluksen. Joskin he alussa suuttuisivat siitä, että minä soimaan heidän tyhmiä tapojaan ja tottumuksiaan, huomaavat he kuitenkin pian, että minusta on ollut hyötyä. Sama oli Tenebjevon laita, joka nyt kuuluu kommuniin. Hän jätti perheensä ja kirjoitti vanhemmilleen, ettei hänellä enää ollut halua elää ennakkoluulojen vallassa, vaan että hän juuri oli aikeissa mennä laittomaan avioliittoon. Kansa puhui, että hänen velvollisuutensa olisi ollut säälivämmällä tavalla selittää asia vanhemmille, mutta lempeys ei ole paikallaan moisessa tapauksessa. Täytyy protesteerata voimakkaasti! Väienz teki sen radikaalisemmin. Oltuaan sairaana seitsemän vuotta, jätti hän miehen ja lapset pulaan ja kirjoitti hänelle: "Minä olen nyt tullut siihen mielipiteeseen, etten voi elää onnellisena Teidän kanssanne. Minä en tahdo koskaan antaa anteeksi sitä, että Te olette salannut minulta sen, että on toinen yhteiskuntajärjestelmä, kommuni. Aivan äskettäin sain sen tietää eräältä ylevämieliseltä mieheltä, jonka luokse myös olen lähtenyt, ja jonka kanssa aijon perustaa kommunin. Minä sanon sen suoraan, sillä minä en tahdo pettää teitä. Teillä on täydellinen vapautenne tehdä ja toimia mielenne mukaan. Älkää toivoko saavanne minua takasin, sillä se on liian myöhäistä. Minä toivon Teille onnea ja menestystä!" Siten on moisia kirjeitä kirjoitettava!

— Eikö Tenebjevo jo ole kolmannessa laittomassa avioliitossa?

— Vasta toisessa. Mutta vaikka jo olisikin neljännessä tai viidennessä, ei se merkitsisi mitään. Kaikkihan on pelkkää lorua. Jos koskaan johtuisi mieleeni valittaa sitä, että olen menettänyt vanhempani, tapahtuisi se juuri siitä syystä. Miten usein olenkaan ajatellut sitä protestia, jonka avulla selittäisin heille tuon katsantokantani. Aikomuksesta olisin etsinyt syytä siihen. Minä olisin sen selittänyt heille päivää selvemmäksi. Se on tosiaan vahinko, etteivät he ole elossa... Minä olisin aivan saattanut heidät hämmästyttämään!

— Vai niin, Te olisitte tosiaan saattaneet heidät hämmästyttämään, ha, ha, ha! Jättäkäämme tämä, keskeytti Pietari Petrovitsh hänet, —sanokaa minulle mieluummin: tunneteko vainajan tyttäätä, tuota pientä huomaamatonta olentoa? Onko se tosiaan totta, mitä hänestä sanotaan?

— Entä jos olisikin? Minun mielipiteeni mukaan, se on, oman henkilökohtaisen vakaumukseni mukaan, on se naisen oikea, normaliasema. Niin, miksikä ei? Nykyisissä yhteiskuntaoloissa ei tämä asema ole normalia, sillä se on pakollinen, mutta tulevaisuudessa on se normalia, se on, vapaaehtoinen. Hän oli nytkin oikeassa ... hän kärsi. Se oli hänen rahastonsa, pääomansa niin sanoaksemme, jonka suhteen hänellä oli täysi määräämisvalta. Luonnollisestikaan ei tulevassa yhteiskunnassa tarvita mitään rahastoa. Mutta siellä saa hänen asemansa tykkänään toisen merkityksen, siitä tulee järjellinen ... sopusointuinen. Mitä Sofia Semjonovnaan tulee, pidän hänen menettelytapaansa jyrkkänä, henkilökohtaisena vastalauseena yhteiskuntajärjestelmää vastaan ja kunnioitan häntä mitä syvemmin, niin, kun näen hänet, iloitsen häntä.

— Ja yleisesti kerrotaan, että juuri Te tahdoitte saada hänet pois talosta?

Lebesjatnikov vallan hurjistui.

— Vait! Mitä katalinta lorua! pauhasi hän. — Se ei ollut ollenkaan tarkoitukseni, ei ollenkaan, ei todellakaan. Kaiken tuon on Katerina Ivanovna valehdellut, syystä ettei hän käsittänyt mitään. Minä en ollenkaan ajatellut tuottaa pahaa Sofia Semjonovnalle. Minä olen vain vallan yksinkertaisesti koettanut kehittää hänen järkeään ja sitä vallan vapaana itsekkyydestä. Minä olen koettanut herättää hänessä protestia... Minä ajattelin pelkästään protestia, mutta Sofia Semjonovna ei voinut missään tapauksessa asua kauvemmin tässä talossa.

— Oliko häntä jo ehkä pyydetty yhtymään kommuniin?

— Te vain teeskentelette ja toisinaan sangen onnistumattomasti, suvaitkaa minun vain tehdä se huomautus! Ettekö te käsitä hiukkaakaan tätä! Kommunissa ei ole mitään sellaisia asioita. Kommunit ovat juuri perustetut katoamista varten. Kommunissa menettää juuri tuo osa nykyisen ominaisuutensa. Mikä tässä on vähämielistä, on siellä viisasta, mikä täällä nykyisissä olosuhteissa luonnotonta, on siellä luonnollista. Kaikki riippuu ympäristöstä ja yhteiskuntaoloista. Yhteiskuntajärjestys on kaikki, ihminen ei ole mitään. Sofia Semjonovnan kanssa olen mitä paraimmissa väleissä, hän ei ole koskaan pitänyt minua vihamiehenään. Minä olen tosiaankin tuumissa saada hänet yhtymään kommuniin, mutta tykkänään toisella perusteella. Me tahdomme perustaa oman kommunin, joka on erikoista lajia ja leveämmällä pohjalla kuin edellinen. Me olemme päässeet huomattavasti pitemmälle perusteissamme. Me kiellämme paljon enemmän! Jos dobroljaleov taasen voisi syntyä, tahtoisin polemiserata häntä vastaan. Bjalinskyn löisin tantereeseen, kuitenkin jatkan Sofia Semjonovnan kehittämistä. Hän on erinomanen, oivallinen luonto.

— No, ja te luonnollisesti käytätte hyväksenne tuota oivallista luontoa, vai miten? Ha, ha, ha!

— En, en!... Voi, en!... Päinvastoin!

— No, minä sanon "päinvastoin", ha, ha, ha! Sepä oli komea lausunto.

— Niin, se on todellakin totta. Mistä syystä salaisin sitä Teiltä, sanokaa. Päinvastoin! Minusta on tosiaan omituista, että hän on niin pelokas, niin kaino ja niin hienotunteinen minulle.

— Ja te... Te luonnollisesti "kehitätte" häntä ... todistatte hänelle, että kaikki tuo hienotunteisuus on tyhmää lorua?

— En ollenkaan, ei, en ollenkaan. Voih miten Te olette käsittänyt tuon sanan "kehittää" raa'asti, niin, tyhmästi ... suokaa anteeksi sanamuotoni... Te ette tahdo ollenkaan ymmärtää! Oi, Jumalani, miten Te olette ... vähän edistynyt! Me taistelemme naisen vapauden puolesta, mutta Teillä on tykkänään toista mielessänne... Ryhtymättä laajemmin käsittelemään kysymystä kainoudesta ja hienotunteisuudesta ... käsitteistä, jotka itsestään ovat hyödyttömiä, jotka kuuluvat ennakkoluuloihin ... myönnän hänen olevan oikeassa, kun hän on kaino minua kohtaan, sillä se riippuu kokonaan hänen omasta tahdostaan. Hän on täydellisen oikeassa. Jos hän sanoisi minulle: "Minä rakastan teitä", käyttäisin luonnollisesti sitä hyväkseni, sillä tyttö miellyttää minua suuresti. Mutta kukaan ei voi millään lailla esiintyä kohteliaammin häntä kohtaan kuin minä ... minä odotan ja toivon ... siinä kaikki.

— Antakaa hänelle mieluummin jotakin lahjoja! Minäpä lyön vetoa siitä, ettette kertaakaan ole ajatellut sitä.

— Te ette ymmärrä vähintäkään, minä toistan sen. Tytön asema on nyt kerran sellanen... Mutta tässä on kysymyksessä tykkänään toiset seikat. Te yksinkertaisesti ylenkatsotte häntä. Mutta siinä tilassa, missä hän on, ylenkatsotte Te häntä, mutta sehän on vain ikäkulu ennakkoluulo! Ja siksi ette osota hänelle sitä arvonantoa, jota jokasella ihmisellä on oikeus vaatia. Te ette tunne häntä. Minä voin olla suutuksissani siitä, että hän viime aikoina on lopettanut lukemisensa, eikä enää koskaan lainaa kirjoja minulta. Ennen tuli hän sangen usein tänne. Vahinko vain, että hänellä, joka on taipuva jyrkkään ja vakavaan protestiin ... jota hän jo on osottanut ... kuitenkin on liian vähän itsenäisyyttä ja riippumattomuutta, liian vähän kieltäytymistarvetta ... täydellisesti vapautuakseen muutamista ennakkoluuloista ja ... tyhmyyksistä, vaikka hän käsittää ja ymmärtää oivallisesti useita asioita, kuten esimerkiksi käden suudelmisen, kun mies lähenee naista suutelemalla hänen kättään, syystä että yhdenvertasuuslakia siellä rikotaan. Keskuudessaamme pohdittiin äskettäin tätä kysymystä ja me ilmaisimme sen hänelle. Selityksiäni työläisten järjestäytymisestä Ranskassa kuunteli hän myös sangen tarkkaavasti. Parailaan kehitän hänelle erästä tulevan yhteiskuntajärjestelmän kysymystä, joka koskee kaikkien oikeutta vapaasti tulemaan jokaisen yksilön asuntoon.

— Mitä se merkitsee?

— Viime aikoina on sitä kysymystä pohdittu, missä määrin kukin kommunin jäsen on oikeutettu tulemaan mihin aikaan tahansa toisen jäsenen, miehen tai naisen, huoneeseen ... ja se päätös tehtiin, että jokaisella jäsenellä on tämä oikeus...

— Entä, jos tällä jäsenellä juuri sattuisi olemaan jotakin tärkeätä tekeillä! Ha, ha, ha!

Andrei Semjonovitsh raivostui.

— Te esitätte aina noita kirottuja tyhmyksiänne! huudahti hän suuttuneena. — Miten Olinkaan tyhmä, kun silloin systemiä Teille selittäessäni mainitsin jotakin noitten tärkeitten asioiden johdosta; piru ne periköön! Ne ovat aina sellasen väen kolauskivenä kuin Teidän, joka voi nauraa ymmärtämättä asian laitaa. Minä olen aina ollut sitä mieltä, että vasta-alkajoina olisi vasta lopussa tutustuttava siihen asiaan, vasta kun he ovat käsittäneet systemin kokonaisuudessaan, ja kun ihminen heissä on kehittynyt ja hyvällä tiellä. Sanokaa minulle, minä pyydän sitä, löydättekö tosiaan mitään niin vastenmielistä ja halveksuttavaa — sanokaamme esimerkiksi lantatunkiossa? Minä olen ensimmäinen, joka ottasin sellasen puhdistakseni. Siinä en edes tarvitsisi hillitä itseäni. Se on aivan yksinkertasta ... työ, jalo, inhimilliselle yhteiskunnalle hyödyllinen toimitus, jonka ei tarvitse jäädä minkään muun työn jälkeen ja joka on suurempi kuin mikä Rafaelin tai Rushkinin suurteos tahansa, syystä että se on hyödyllisempää. [Edellinen kuuluisa maalari renessansin ajalla; jälkimäinen kuulu venäläinen runoilija ja kirjailija yhdeksännellätoista vuosisadalla. *Suom. muist.*]

— Ja ylevämpää ... kaikin mokomin ylevämpää ... ha, ha, ha!

— Ylevämpää? Mitä se merkitsee? Sellasia sanamuotoja en käsitä, kun mitä sovitetaan lausuntoihin ihmisen toiminnasta. "Ylevämpää" ... kaikki tuo on lorua, vanhentuneita, ennakkoluuloisia lauseparsia, jotka minä kiellän. Kaikki, mikä on hyödyllistä ihmiskunnalle, on myös ylevää. Minä tunnustan vain yhden; hyödyllisen!... Irvistelkää nyt mielenne mukaan, niin on asianlaita kumminkin.

Pietari Petrovitsh nauroi täyttä kurkkua. Hän oli lopettanut laskemisensa ja kätkenyt rahat, josta kuitenkin osa oli pöydällä. Kysymys lantatunkioista oli naurettavaisuudesta huolimatta ja usein antanut aihetta riitaan ja väittelyihin heidän välillään. Tällä kerralla oli Lushin vain tahtonut suututtaa Lebesjatnikovia.

— Teidän eilinen huono onnenne tekee sen, että olette niin äkäilevä ja toraileva, jatkoi Lebesjatnikov. "Riippumattomuudesta" ja "protesteista" huolimatta ei hän rohjennut täysin vastustaa Pietari Petrovitshia. Hänellä oli nuoruudesta kunnioituksen tunnetta häntä kohtaan, josta hän ei vielääkään kyennyt täysin vapautumaan.

— Suokaa minulle mieluummin, keskeytti Pietari Petrovitsh koppavasti ja ivallisesti, — voitteko ... tai oikeammin ... oletteko niin hyvissä väleissä tuon nuoren henkilön kanssa, että uskallatte pyytää häntä saapumaan tänne nyt heti ... hetkeksi tähän huoneeseen. Minä luulin kuulevani, että he hetki sitten palasivat kaikki kirkkomaalta ... heidän kävelynsä saattaa kuulua sieltä ... minä tahtoisin mielelläni nähdä tuon henkilön.

— Mutta mikä? kysyi Lebesjatnikov kummastuneena.

— Hm ... minä haluan nähdä häntä. Tänään tai huomenna muutan täältä ja minä tahtoisin sitä ennen ilmoittaa hänelle jotakin... Te voitte kernaasti olla saapuvilla, niin, minusta olisi erinomaisen ilosta, että

tahtoisitte tehdä sen, sillä muuten voisitte luulla minusta, Herra tietäköön, mitä.

— Minä en luulisi mitään ... jos Teillä on jotakin sanottavaa hänelle, ei mikään ole helpompaa kuin huutaa hänet tänne. Sen teen heti. Voitte olla vakuutettu siitä, etten minä aseta mitään esteitä tielle.

Viiden minuutin kuluttua palasi Lebesjatnikov tosiaan Sonetshkan kera. Tämä oli suuresti kummastunut ja, kuten tavallista, alakuloinen. Sellaisissa tilaisuuksissa oli hän aina arka. Jo lapsena oli hän ujo uusien ihmisten, uusien tuttavuuksien parissa, mutta nyt vielä enemmän... Pietari Petrovitsh otti hänet vastaan ystävällisesti ja kohteliaasti, hieman luottamustakin herättävällä tavalla, joka hänen mielipiteensä mukaan oli luvallista kunnolliselle ja sirolle miehelle, kuten hänelle, nuorta ja eräissä suhteissa "mieltäkiinnittävää" henkilöä kohtaan. Hän koetti noudattaa tyttöön rohkeutta ja asetti hänet istumaan vastapäätä itseään pöydän ääreen. Sonja istuutui ja katseli ympärilleen ... katsellen Lebesjatnikovia, rahoja, jotka olivat levällään pöydällä, ja Pietari Petrovitshia, josta hän ei sitten kääntänyt katsettaan. Lebesjatnikov aikoi jättää huoneen, mutta hänet esti siitä ovella Pietari Petrovitsh.

— Onko Raskolnikov siellä? kysyi hän kuiskaten.

— Raskolnikov? kyllä, hän on siellä. Miksi kysytte sitä? Hän tuli juuri nyt, minä näin hänet ... mikä hänen on?

— No, silloin pyydän Teitä jäämään tänne, eikä antaa minun olla yksinäni ... tämän ... tämän naisen kanssa. Se on pikkuasia, mutta siltä voidaan siitä sepittää Herra ties mitä, enkä minä mielelläni tahtoisin, että Raskolnikov voisi sanoa mitään heille... Te ymmärrätte, mitä tarkoitan?

— Tietysti, minä ymmärrän ... minä ymmärrän, lausui Lebesjatnikov. —Te olette oikeassa, vaikka varovaisuutenne minun mielipiteeni mukaan menee liian pitkälle ... mutta te olette oikeassa. Jos niin tahdotte, jään tänne. Minä asetun ikkunan ääreen ja olen ujostelematta.

Pietari Petrovitsh istuutui taas vastapäätä Sonjaa ja katsoi häneen vakavasti.

— Kaikkein ensiksi tahdon pyytää Teitä, Sofia Semjonovna, viemään anteeksipyyntöni rouva äidillenne... Eikö totta, Katerina Ivanovnan on Teillä äidin sijaisena? alkoi Lushin hyväntahtosesti. Saattoi havaita, että häntä elähyttivät mitä ystävällisimmät aiheet.

— Kyllä, hän on minulle äidin sijassa vastasi Sonja.

— Minä siis pyydän teitä viemään hänelle anteeksipyyntöni, sillä minä olen olosuhteitten vuoksi estetty saapumasta muistojuhlaan, huolimatta hänen ystävällisestä kutsustaan.

— Sen sanon heti hänelle ... nyt heti, sanoi Sonja nousten.

— Siinä ei ole vielä kaikkea, jatkoi Lushin, joka hymyili hänen yksinkertaisuudelleen ja seuraelämän vaatimusten tuntemattomuudelleen. — Te tunnette minua huonosti, Sofia Semjonovna, jos luulette, että minä niin vähäpätöisen asian vuoksi, joka vain koski itseäni, olisin vaivannut Teitä tulemaan tänne. Minulla on myös jotakin muuta sanottavaa.

Sonja istuutui jälleen. Pöydällä olevat harmaat ja sateenkaarenväriset pankkisetelit loistivat hänen silmiinsä. (Harmailla seteleillä oli viidenkymmenen ruplan nimellisarvo ja sateenkaarenvärisillä sadan.) Hän käänsi katseensa niistä ja katseli Lushinia. Hänen mieleensä johtui äkkiä, miten sopimatonta oli tarkastella toisen rahoja. Alakuloseksi katseli hän kultalorinettia, jota Pietari Petrovitsh piti vasemmassa kädessään, sitten suuntasi hän katseensa suureen kultasormukseensa ... lopuksi päätti hän katsella itse Pietari Petrovitshia.

Hetken vaitiolon jälkeen jatkoi Pietari Petrovitsh:

— Minä puhuin eilen pari sanaa onnettoman Katerina Ivanovnan kanssa saadakseni hänet vakuutetuksi siitä, että hän on — luonnottomassa tilassa, jos voi käyttää tätä sanamuotoa.

— Niin, sitä hän on, myönsi Sonja.

— Tai lausuakseni yksinkertasemmin ja ymmärrettävämmin, on hän sairaloisessa tilassa.

— Niin ... sairaloisessa...

— Sekä inhimillisyytunteesta että ... niin sanoakseni sääliväisyydestä toivon voivani olla hänelle hyödyksi, syystä että huomaan häntä odottavan surullisen kohtalon. Ettekö Te juuri hanki vaatteita ja ravintoa tuolle onnettomalle perheelle?

— Suokaa minun kysyä, sanoi Sonja nousten, — ettekö eilen puhunut hänen kanssaan

mahdollisuudesta saada eläkettä? Hän sanoi nimittäin, että Te olitte ottanut toimeksenne eläkkeen hankkimisen hänelle. Onko se totta?

— Ei, ei ollenkaan. Se on vain lorua. Minä vain mainitsin virkamiesten leskien mahdollisuudesta saada eläke ... sen mukaan miten on puoltolauseita ... mutta koska isävainajallanne ei viime aikoina ollut mitään virkaa, eikä hän myöskään ollut virantoimituksessa lain määräämää aikaa, ei äidillänne ole mitään toivottavaa. Hän siis toivoo saavansa eläkkeen?

— Kyllä ... sitä hän tekee ... sillä hän on sangen herkkäuskoinen ja hyväntahtonen ja uskoo yksinkertaisuudessaan kaikkea ja ... ja ... niin on asian laita, sanoi Sonja nousten taas poistuakseen.

— Suokaa anteeksi ... vielä ette ole kuullut kaikkea.

— Onko Teillä enempää sanottavaa? kysyi Sonja alakuloisena?

— On kyllä, mutta istuutukaa siksi aikaa. Sonja joutui hämilleen ja istuutui kolmannen kerran.

— Koska siis tunnen hänen ja pikkulasten onnettoman tilan, haluan olla voimieni mukaan heille hyödyksi. Mutta se merkitsee, että voin niin pitkälle kuin kykyni riittää. Heidän hyväkseen voisi ehkä toimeenpanna rahainkeräyksen, järjestää arpajaiset ... tai jotakin sen tapaista. Sitä minä juuri halusin ilmoittaa.

— Miten Te olette hyvä ... Jumala kyllä... kuiskasi Sonja.

— Siitä voimme puhua myöhemmin, mutta me voimme jo ehkä alkaa tänään. Me kohtaamme illalla ja voimme silloin puhua siitä. Tulkaa luokseni kello seitsemän. Minä toivon Andrei Semjonovitshin myös tulevan... Mutta erästä seikkaa on perinpohjin punnittava, ja juuri siksi olen vaivannut Teitä tänne!... Minun mielipiteeni mukaan ei rahoja nimittäin voi uskoa Katerina Ivanovnan haltuun, sillä se voisi olla vaarallista. Todistuksena siitä on ... tämänpäivänen juhla. Vaikkei ole leivänpalastakaan talossa ... vaikkei ole kenkiä jalassa, on hän tänään ostanut jamaikarommiä, madeiraa, luullakseni ja ... kahvia. Näin sen ohimennen. Huomenna hätä taas ahdistaa häntä ... hän on aivan suunniltaan. Ja sentähden on meidän järjestettävä keräys siten, ettei tuolla onnettomalla leskiparalla ole aavistustakaan rahoista, vaan että esimerkiksi Te tiedätte asian. Enkä ole oikeassa?

— Minä en tiedä. Hän on vain tänään tuollanen... Se tapahtuu vain kerran hänen elämässään... Hän niin suuresti toivoi saavansa viettää vainajan muistoa osottamalla hänelle tämän kunnian — muuten on hän aina niin järkevä. Mutta koska Te toivotte sitä ... olen Teille kiitollinen ... ja Jumala ... ja isättömät lapset...

Sonja ei voinut jatkaa, sillä kyynelöt tukahuttivat hänen äänensä.

— Ajatelkaa nyt Sonjani. Mutta nyt pyydän Teitä sukulaistenne puolesta vastaan ottamaan pienen almun. Minä toivon erikoisesti, ettei nimeäni mainita. Pitäkää hyvänänne!... Koska itse olen pienissä varoissa, ei minulla ole varaa antaa enempää.

Pietari Petrovitsh ojensi Sonjalle kymmenen ruplan setelin, jonka hän huolellisesti oli levittänyt. Sonja otti sen, punastui, hypähti seisaalleen, mutisi joitakin sanoja, ja kiirehti sanomaan hyvästiä. Lushin saattoi häntä kohteliaasti ovelle. Vihdoin hän pääsi pois huoneesta ja palasi hämillään Katerina Ivanovnan luo.

Koko tämän kohtaamisen aikana oli Andrei Semjonovitsh osaksi seissyt ikkunan ääressä, osaksi kävellyt edes ja takasin lattialla, jottei keskeyttäisi keskustelua. Mutta Sonjan lähdettyä astui hän äkkiä Lushinin luo ja ojensi hänelle kohteliaasti kätensä.

— Minä olen kuullut kaikki ja *nähty kaikki*, sanoi hän pannen painoa sanoilleen. — Se on jaloa, tarkoitan humanista. Te tahdotte välttää kiitoksia, näin sen selvästi. Ja vaikken minä periaatteesta ole yksityisen hyväntekeväisyyden kannalla, en voi muuta kuin tunnustaa, että menettelytapanne on ... erikoisesti miellyttänyt minua.

— Lopettakaa jo lorunne! mutisi Lushin hieman liikuttuna ja katsellen tavattoman tarkasti Lebesjatnikovia.

— Ei, se ei ole lorua! Teidän kaltaisenne ihminen, joka on loukkaantunut ja ärtynyt siitä, mitä Teille eilen tapahtui, mutta jolla kumminkin on aikaa ajatella toisten onnettomuutta ... sellanen ihminen ... vaikka hän menettelyllään tekee yhteiskunnallisen virheen, ... ei silti ole ... vähemmän kunnioituksen arvonen! Sitä en olisi odottanut Teiltä, Pietari Petrovitsh, sitä suuremmalla syyllä kun ... Teidän käsityksenne mukaan ... miten niistä onkaan Teille haittaa... Niinpä esimerkiksi eilinen huono onni liikuttaa Teitä, huudahti hyväntahtonen Andrei Semjonovitsh, joka kerrallaan alkoi tuntea myötätuntoa Pietari Petrovitshia kohtaan, — ja miksi, miksi tarvitsee Teidän kiinnittää niin huomiota *lailliseen*

avioliittoon, parahin, rakkahin Pietari Petrovitsh! Miksi pysyä niin ankarasti lain kannalla? No, voittehan kernaasti lyödä minua, jos mielenne tekee, mutta se ilahuttaa minua todellakin, etteivät nuo suunnitelmat toteutuneet ... niin että olette vapaa, ettette ole täysin mennyt ihmiskunnalta, se ilahuttaa minua todellakin... Te kuulette, että minä lausun aatokseni suoraan.

— Siksi ... etten halua saada sarvia ja saada kasvattaa toisten lapsia laittomassa avioliitossa ... juuri siksi tahdon mennä lailliseen avioliittoon, vastasi Lushin vain sanoakseen jotakin. Hänellä oli ilmeisesti toiset asiat mielessä.

— Lapsia? Te puhutte lapsista? huudahti Andrei Semjonovitsh elpyneenä kuin sotaratsu saadessaan kuulla torven äänen. — Lapset ovat suurimman arvonen yhteiskunnallinen kysymys, sen myönnän; mutta se ratkaistaan tykkänään toisella tavalla. Jotkut kieltävät lapset täydelleen kuten muunkin perheseikan. Lapsista puhukaamme myöhemmin, nyt käsitelkäämme kysymystä sarvista. Minun on pakko ilmoittaa, että tämä on minun heikko puoleni. Tämä tietävä sanontatapa on aivan mahdoton tulevaisuuden sanakirjassa. Mitä sitten tosiaan ymmärretään sarvilla? Ah, mikä erehdys! Mitä merkitsee tuo sana sarvi? Miksi on se sarvi? Pötyä! Päinvastoin. Laittomassa avioliitossa ei ole ollenkaan sarvia. Sarvi on vain luonnollinen seuraus *laillisesta avioliitosta*, sen kirous niin sanoaksemme, protesti, niin ettei sanalla siinä merkityksessään ole mitään kunnotonta... Jos minä joskus menisin lailliseen avioliittoon ... edellyttäen että voisin tehdä itseni syyppääksi moiseen mielettömyyteen ... nauraisin varmaankin teidän kirotuille sarvillenne. Ystävättäreni, sanoisin minä vaimolleni, tähän asti olen rakastanut sinua, nyt kunnioitan sinua ... sillä sinä olet ymmärtänyt protesterata! Te nauratte. Naurakaa vaan! Se johtuu siitä, ettette voi vapautua vanhoista ennakkoluuloistanne! Piru vieköön! Minä voin myös ymmärtää, missä vastenmielisyys on, kun tulee petetyksi laillisessa avioliitossa. Mutta kun laki on julistanut pannaan ... laittomassa avioliitossa ... sarvet, ei niitä enää ole olemassa, ovat käsittämättömät ja menettävät nimityksensä: sarvet. Vaimonne osottaa vain Teille kunnioitustaan. Hän pitää Teitä kykenemättömänä asettumaan hänen onneaan vastaan, ja pitää Teitä niin järkevänä, ettette tahdo kostaa hänen uudelle miehelleen. Toisinaan kuvittelen mielessäni, piru vieköön, että jos minä menisin naimisiin, laillisesti tai laittomasti, aivan saman tekevää ... veisin itse jonakin kauniina päivänä rakastajan vaimoni luo, jos hän viivyttelisi liian kauan sellaista hankkiessaan: "Rakas ystävätär", sanoisin hänelle, "minä rakastan sinua, mutta minä toivon myös, että sinä kunnioitat minua ... kas tässä!" Eikö totta? Enkö ole oikeassa?

Pietari Petrovitsh oli vain kuunnellut puoliksi, mutta nauroi kuitenkin panematta erikoista painoa hänen hullutuksilleen. Hänellä oli jotakin vallan toista ajateltavaa. Vihdoin huomasi Lebesjatnikov hänen hajamielisyytensä. Pietari Petrovitsh oli jotenkin liikutettu, hieroi käsiään vastakkain ja kulki syviin ajatuksiin vaipuneena. Tätä muisteli Andrei Semjonovitsh myöhemmin ja veti siitä johtopäätöksensä.

II.

Olisi sangen vaikeata etsiä niitä syitä, jotka olivat saattaneet puoliksi suunniltaan olevan Katerina Ivanovnan toimeen panemaan tämän hulluhuonemaisen muistojuhlan. Raskolnikovilta saamistaan viidestäkolmatta ruplasta oli jo kymmenen kulunut.

Ehkä piti hän velvollisuutenaan kunnioittaa vainajan muistoa sopivalla tavalla, jotta kaikki naapurit ja ennen muita Amalia Lippewechsel tietäisivät, "ettei hän (Marmeladov) ollut ollenkaan huonompi kuin he, ehkäpä oli parempikin", sekä "ettei kellään heistä ollut oikeutta nyrpistää nenäänsä hänelle". Ehkäpä oli se myös tuota kurjuuden ylpeyttä, joka oli vaikuttanut häneen ja joka joittenkin tapojen johdosta, jotka ovat pakollisia kanssaelämässämme, houkuttelee useata köyhää ponnistamaan viimeiset voimansa ja antamaani pois viimeisen roponsa, jotteivät toiset pääsisi heitä ivaamaan.

Sangen uskottavaa on myös, että Katerina Ivanovna tässä tilaisuudessa ja juuri tänä hetkenä, jolloin hän tuntui olevan koko maailman hylkäämä, tahtoi todistaa katalille naapureille, että hänellä oli sekä elämäkokemusta ja ymmärsi olla emäntänä, sekä ettei häntä oltu kasvatettu näin huonoa kohtaloo varten. Hän oli päinvastoin saanut kasvatuksensa everstin hienossa, niin, voipa sanoa ylimysvaltasessa kodissa, eikä hän suinkaan ollut luotu hankaamaan lattiaa ja pesemään lasten risasia vaatteita.

Moisia ylpeyden ja turhamaisuuden taudinpuuskia esiintyy usein köyhimmissä ja sorretuimmassa olennoissa ja niillä on voittamaton valta heidän ylitsensä.

Katerina Ivanovna ei kuitenkaan kuulunut sortuneisiin. Tosin voivat olosuhteet hänet masentaa,

mutta häntä oli mahdotonta musertaa moralisessa mielessä, niin että hän olisi alentunut toisen tahdon alle. Mutta Sonja puhui totta kertoessaan, että hänen järkensä oli järkähtänyt. Vielä ei voinut varmasti sanoa, oliko hän hullu, mutta viime vuonna oli hän kärsinyt niin paljon, että hänen sielunsa oli sumennut.

Tosin ei pöydässä ollut useita viinilajeja, mutta juomatavaroita oli hän kuitenkin hankkinut. Siinä oli paloviinaa, rommia ja mitä ilkeimmän makuista Lissabonin viiniä, riittävässä määrin. Ruokatavaroita oli kutjaa, riisipuuroa lukuunottamatta, joka ei osaa puuttua yksistäkään hautajaisista, vain kaksi tai kolme lajia, jotka kaikki oli valmistettu Amalia Ivanovnan keittiössä. Sitä paitsi koristi pöytää kaksi samovaaria, jotka olivat asetetut siihen niitä varten, jotka tahtoivat teetä tai groggia ruoan jälkeen.

Ostot oli toimittanut Katerina Ivanovna ja eräs toinen vuokralainen, muuan köyhä puolalainen. Hän juoksenteli myös tänään kaikkialla ja aikaan sai suurta melua kiireellään. Hän vaivasi Katerina Ivanovnaa lopuksi niin paljon liian suurella palvelushalullaan, että tämä melkein tuli sairaaksi hänet nähdessään, vaikka hän alussa oli ollut ihastuksissaan hänen avuliaisuudesta. Katerina Ivanovnalla oli nimittäin se omituinen luonnepiirre, että hän koristi ensimmäistä hyvää mitä kauneimmilla hyveillä, ylisteli häntä maasta taivaaseen ja lisäsi hänelle ansioita, joita hänellä ei ollut — äkkiä sitten aiheettomasti siirtyäkseen päinvastaseen äärimmäisyyteen.

Luonnostaan oli hänellä ilonen ja rauhallinen luonne, joka oli taipuva katsomaan kaikkea valosalta puolelta, mutta suru ja onnettomuus olivat muuttaneet hänet, ja hän tahtoi väkisin ja katkeruudella hankkia sen ilon ja levon, jota hän oli vailla. Pieninkin vastoinkäyminen saattoi saattaa hänet raivoon; hän kirosi kohtaloaan ja heitti käsistään kaikki, mitä hänellä niissä oli.

Amalia Ivanovna oli äkkiä saanut tavattoman merkityksen Katerina Ivanovnan silmissä ja oli hankkinut hänen myötätuntonsa innokkaalla osanotollaan juhlan valmistuksiin. Hän oli ottanut toimekseen pöydän kattamisen, porslinin ja pöytäliinan hankkimisen ja ruoan laittamisen omassa keittiössään. Katerina Ivanovna jätti kaikki hänen haltuunsa, sillä hän tahtoi itse olla mukana kirkkomaalla.

Ja kaikki oli järjestetty mitä paraimmalla tavalla. Pöytä oli huolellisesti katettu lautasilla, veitsillä, kahveleilla, olutlaseilla ja teekupeilla, jotka kyllä edustivat useaa eri lajia, koska olivat vuokralaisilta lainatut, mutta nyt seisoivat oikealla paikallaan hyvässä järjestyksessä.

Amalia Lippewechsel vastaanotti palaavat jonkunlaisella ylpeydellä. Hän oli puettuna paraaseen pukuunsa, surunauhalla koristettuun myssyyn ja mustaan pukuun. Mutta tämä ylpeys, vaikka täysin oikeutettukin, ei kuitenkaan miellyttänyt Katerina Ivanovnaa. "Näyttihän tosiaan siltä kuin ei pöytää voisi kattaa ilman Amalia Lippewechselin apua". Uusilla nauhoilla varustettu myssy oli samaten hänestä vastenmielinen ja hän ajatteli: "Minä luulen todellakin, että tuo tyhmä saksalainen naikkonen ylpeilee siitä, että hän emäntänä on alentunut auttamaan köyhiä vuokralaisiaan. Armeliaisuudesta! Isäni luona, joka oli eversti, niin, melkeinpä kuvernööri, katettiin usein neljällekymmenelle hengelle ja Amalia Ivanovnan kaltanen ei olisi saanut olla edes keittiössäkään..."

Katerina Ivanovna päätti kuitenkin pitää tunteet omana salaisuutenaan, vaikka hän ottikin tehtäväkseen ennen päivän loppua nyhtää kaikki ylpeät ajatukset hänen päästään. Hän kohteli häntä sen vuoksi jotenkin kylmästi.

Mutta hänen ärtymyksensä johtui myös eräästä toisesta syystä. Kaikista hautajaisiin kutsutuista naapureista oli tuskin kukaan tullut lukuunottamatta puolalaista, joka oli ennättänyt seurata kirkkomaallekin.

Mutta muistojuhlaan, se on ruoan ja juoman kimppuun, olivat tulleet vain köyhimmät. Useat heistä eivät edes olleet vallan selviäkään. Vanhemmat ja varakkaammat tuntuivat yksimielisesti sopineen poisjäämisestä.

Eikä Pietari Petrovitsh Lushinkaan, joka heistä oli korkein, ollut saapunut. Se oli sitä harmillisempaa, kun Katerina Ivanovnalla oli edellisenä iltana ollut tilaisuus kertoa Amalia Lippewechselille, Poletshkalle, Sonjalle ja pikku puolalaiselle, että hän oli jaloin ihminen mitä voi ajatella ja sitä paitsi ylhäinen ja rikas. Hän oli ollut hänen ensi miehensä ystäviä ja oli nyt luvannut tehdä kaikki, mitä hänen vallassaan oli, hankkiakseen Katerina Ivanovnalle huomattavan eläkkeen.

Tässä täytyy meidän kuitenkin huomauttaa, että joskin Katerina Ivanovna kerskui ylhäisine ja rikkaine tuttavuuksineen, tapahtui se vallan hyvässä mielessä, ylimääräisestä ilosta, sillä hän tunsu tyydytystä saadessaan lisätä vielä suuremman merkityksen, joka sattumalta ylistettiin.

Lähinnä Lushinin jälkeen kaivattiin inhottavaa Lebesjatnikovia. Mitä kuvitteli tuo mies mielessään? Hänet oli armeliaisuudesta kutsuttu ja koska hän asui samassa huoneessa kuin Lushin. He eivät olleet osanneet välttää hänen kutsumistaan. Eräs hieno nainen tyttarineen olivat myös saapumatta. He olivat

vasta asuneet pari viikkoa Amalia Lippewechselin luona, mutta olivat jo valittaneet sen melun johdosta, joka kuului Marmeladovin huoneesta, etenkin silloin kun mies tuli kotiin juopuneessa tilassa. Katerina Ivanovna oli luonnollisesti saanut tietää sen, ja se oli antanut aihetta toraan Amalia Lippewechselin kanssa, joka uhkasi ajaa hänet tiehensä ja huusi täyttä kurkkua, että he häiritsevät hänen "hienoja vuokralaisiaan".

Juuri siksi oli Katerina Ivanovna päättänyt kutsua tuon naisen ja hänen tyttärensä, sitä suuremmalla syyllä, kun he aina ylpeästi käänsivät päänsä pois, kun he jokusen kerran kohtasivat hänet.

He saivat nyt tietää, että täällä ajateltiin ja tunnettiin niin jalosti että heidät kutsuttiin muistamatta heidän pahuuttaan. He saivat myös nähdä, ettei Katerina Ivanovna ollut syntynyt ja kasvanut elämään noin kurjissa oloissa.

Hänen suunnitelmansa oli antaa se heille tiedoksi aterian aikana; samaten päätti hän kertoa isävainajansa vaatimuksista kuvernöörinarvonimeen. Tässä tilaisuudessa tahtoi hän ohimennen huomauttaa heille, ettei ollut hienoa kääntyä pois päin, kun kohtasi jonkun, sekä että se vain oli todistus tyhmyydestä.

Muuan saksalainen everstiluutnantti, todellisuudessa eräs erotettu kapteni, ei myöskään ollut tullut. Mutta hänellä oli kylliksi anteeksi pyyntöä siinä, ettei hän vielä ollut nukkunut eilispäivän kohmeloa päästään.

Ainoat, jotka olivat saapuneet, olivat tuo pieni puolalainen ja eräs kuuro ja sokea entinen postikirjuri sekä muuan viralta pantu luutnantti (oikeastaan entinen kuormastonjohtaja), joka aina nauroi niin sopimattoman kuuluvasti ja joka, "ajatelkaapas", esiintyi tässä tilaisuudessa liivittä.

Eräs heistä oli heti istunut pöytään edes kumartamatta emännälle, eräs toinen oli sopivamman puvun puutteessa tullut yönutussa — mutta se oli kuitenkin niin sopimatonta, että Amalia Lippewechsel ja puolalainen yksissä neuvoihin heittivät hänet ovesta ulos.

Puolalainen oli muuten ottanut mukaansa kaksi maamiestään, jotka eivät asuneet Amalia Ivanovnan luona ja jotka olivat täysin tuntemattomia muulle seuralle.

Kaikki tämä suututti Katerina Ivanovnaa. "Keitä varten oli hän oikeastaan tehnyt kaikki näinä valmistukset?" Tilan voittamiseksi eivät lapset istuisi pöydässä, joka oli koko huoneen levynen. Eräaseen huoneen nurkkaan oli heille katettu pöytä arkun päälle. Molemmat pienokaiset istuivat pienellä penkillä ja Poletshkan tuli hoitaa heitä, antaa heille ruokaa ja puhdistaa heidän nenänsä.

Katerina Ivanovna katsoi velvollisuudekseen vastaanottaa harvat vieraat kaksinverroin niin ylpeästi kuin muuten. Muutamia heistä mittasi hän kiireestä kantapäähän ankarin katsein ja antoi heidän ymmärtää, että he voivat istuutua.

Mutta Amalia Ivanovna sai, omituista kyllä, maksaa kaikista niistä, jotka jäivät tulematta, ja tuli luonnollisesti raivoihinsa moisesta vääryydestä. Moinen alkua ei luvannut hyvää loppua.

Vihdoin istuttiin pöytään.

Raskolnikov oli saapunut samaan aikaan kun muut tulivat kirkkomaalta. Katerina Ivanovna oli sangen ilonen nähdessään hänet, ensiksi siitä syystä, että hän oli "ainoa sivistynyt mies" koko vierasten parvessa ja koska hän, "kuten tunnettua, parin vuoden kuluttua oli saava toimen täkäläisessä yliopistossa"; toiseksi, koska hän heti kunnioittavasti pyysi anteeksi sitä, että hänen sisällisestä halustaan huolimatta oli ollut mahdotonta saapua hautajaisiin.

Katerina Ivanovna valtasi hänet heti ja asetti hänet istumaan vasemmalle puolelleen. Oikealla istui jo Amalia Ivanovna Lippewechsel.

Vaikka hänellä oli suurta huolta ruoan tarjoilemisesta, ja vaikka häntä lakkaamatta ahdisti yhä lisääntyvä yskä, sai hän kuitenkin aikaa lakkaamatta kääntyä Raskolnikovin puoleen ja puoleksi kuiskaavalla äänellä uskoa hänelle oikeutetun mielipahansa epäonnistuneesta juhlasta. Mutta toisinaan pukeutui hänen paha tuulensa mitä suorimpaan nauruun toisten vierasten kustannuksella.

— Tuo vanha pöllö on synnä kaikkeen, kuiskasi hän. — Te ymmärrätte kyllä, ketä tarkoitan. Katsokaahan vain, miten hän mulkoilee silmineen! Hän huomaa, että me puhumme hänestä, mutta hän ei tiedä, mitä me puhumme, ha, ha, ha! — Yskäkohtaus keskeytti hänet. — Mitä luulette hänen uskovan siitä, kun on puettu tuohon myssyyn? Oletteko huomannut, että hän on olevinaan suojelijani, sekä että hän pitää läsnäoloaan kunniana minulle? Minä pyysin häntä kutsumaan joitakin vainajan tutuista, ja katsokaa nyt, keitä hän tänne on haalinut! Entä nuo puolalaiset! Kukaan meistä ei ole ennen nähnyt heitä, ja miksi ovat he tulleet tänne? Katsokaas miten tylsästi he istuvat! Panu (puolalainen nimitys

"herrani"), oletteko koskaan saanut pannurieskaa? huusi hän eräälle heistä. Ottakaa ruokaa! Ettekö tahdo olutta tai viinaa!... Katsokaas vain, miten hän hyppii ja miten hän kuopii jaloillaan kumartaessaan! Katsokaa toki! Nuo raukat ovat luultavasti sangen nälissään. Eipä haittaa. He kernaasti syökööt itsensä kylläsiksi. He ainakin käyttäytyvät kunnollisesti — mutta silti tulen surulliseksi ajattellessani emännän hopeaesineitä... Amalia Ivanovna, jatkot hän melkein ääneensä, — jos Teidän lusikkanne varastetaan, sanon jo ennakolta, etten tahdo ottaa kannettavakseni mitään edesvastuuta niistä. Ha, ha, ha!

Hän räjähti nauruun ja kääntyi uudelleen Raskolnikovin puoleen, samalla osottaen emäntää ja iloiten keksinnöstään.

— Hän ei ymmärrä minua ... hän ei hituistakaan ymmärrä minua. Katsokaas vaan tuota pöllöä, oikeata pöllöä, oikeata pöllöä ... sarvipöllöä uusine nauhoineen, ha, ha, ha!

Hänen naurunsa keskeytti uusi yskäkohtaus, jota kesti viisi minuuttia. Nenäliina tuli veren tahraamaksi, hiki valui suurina pisaroina hänen otsaltaan ja puna hänen poskillaan kävi yhä huomattavammaksi. Vaijeten näytti hän Raskolnikoville verta; mutta tuskin oli hän ennättänyt toipua, ennenkuin hän vilkkaasti lausui:

— Hänen oli kutsuttava tuo nainen ja hänen tyttärensä ... tiedätte kyllä, keitä tarkotan. Se hänen olisi luonnollisesti tullut tehdä mitä kohteliaimmin. Mutta sen sijaan oli hän käyttäytynyt sillä tavalla että tuo koppava maalaistyllerö jäi tänne tulematta ja jätti vielä pyytämättä anteeksi sitä vain siksi, että hän on majurin leski, joka on tullut tänne kerjäämään eläkettä. Sellanen, joka maalaa itsensä sekä punasella että valkosella, vaikka hän on jo viidenkymmenen vanha... Minä en voi myöskään käsittää sitä, miksi Pietari Petrovitsh on tulematta. Mutta missä on Sonja, minne hän on mennyt? Ah, tuossa hän vihdoinkin tulee! Missä olet ollut, Sonjaseni? Se on omituista, että olet niin vähän täsmällinen isäsi hautajaispäivänä. Rodian Romanovitsh, tahdotteko olla hyvä ja antaa hänelle paikka vieressänne. Istuudu tähän, Sonetshka... Syö, mitä mielesi tekee! Ota hieman tuota keitettyä kalaa! Se on sangen hyvää. Nyt saat heti kakkua. Oletko myös antanut lapsille jotakin? Poletshka, oletteko saaneet kaikkea? No, se on hyvä. Ole nyt hyvä, Lydia! Kolja, sinä et saa kopistella, jalkojas. Istukaa hiljaa, kuten aristokratisten lasten tulee. Mitä sinulla on sanottavaa, Sonetshka?

Sonja kiiruhti lausumaan Lushinin anteeksipyyntön ja koetti puhua sangen kuuluvasti, että kaikki kuuntelisivat häntä. Hän käytti mitä kohteliaimpia ja arvokkaimpia sanoja, jotka hän itse pani Lushinin suuhun. Vihdoin hän lisäsi, että Pietari Petrovitsh erikoisesti oli pyytänyt häntä ilmasemaan, että hän pian kävisi Katerina Ivanovnan luona nähdäkseen, mitä hän voisi tehdä hänen tulevaisuutensa hyväksi, j.n.e.

Sonja tiesi, että hän tällä lailla saisi äitipuolensa rauhottumaan sekä että tästä tulisi tervetullut tieto tämän loukatulle ylpeydelle.

Hän istuutui Raskolnikovin viereen, tervehtien nopeasti, mutta katseli sitten tarkkaavasti häntä. Hän tuntui olevan hajamielinen, vaikka hän lakkaamatta katseli Katerina Ivanovnan silmiin arvatakseen hänen toivomuksensa.

Kummallakaan heistä ei ollut surupukua, mutta he olivat molemmat puetut tavallisiin tummiin vaatteisiinsa. Katerina Ivanovnalla ei ollut muita vaatteita kuin mitä hänellä oli yllään.

Sonjan tiedonanto Pietari Petrovitshista oli tehnyt hyvän vaikutuksen. Äitipuoli kuunteli häntä arvokkaana ja kyseli alentuvalla äänellä Pietari Petrovitshin terveydentilaa. Sitten kuiskasi hän jotenkin kuuluvalla äänellä Raskolnikoville, että tosiaan olisi tuntunut kummalliselta, että niin rikas ja kunnioitettava mies kuin Pietari Petrovitsh olisi oleskellut näin "tavattomassa" seurassa huolimatta hänen myötätunnostaan heidän perhettään kohtaan ja hänen vanhasta ystävyystensä hänen isänsä kanssa.

— Siksi olen myös Teille sangen kiitollinen, Rodion Romanovitsh, ettette Tekään tullut syömään suolaa ja leipää luonani — vaikkei minulla ollut mitään parempaa seuraa tarjota Teille. Minä olen vällan varma, että vain Teidän läheinen ystävyysuhteenne autuaaseen miesvainajaani saattoi Teidät pitämään lupauksenne.

Hän katseli ylpeästi vieraitaan ja kysyi innokkaasti kuuroilta mieheltä, eikö hän tahtonut enempää paistia ja oliko hän juonut viiniä. Puhuteltu vastasi ei, eikö voinut käsittää, mitä häneltä tahdottiin, vaikka hänen kummallakin puolella olevat naapurinsa töykkivät häntä kylkiin. Hän katseli toisesta toiseen kita ammolla ja synnytti siten yleistä naurua.

— Mokoma tolvana! Miksi hänet on tänne kutsuttu? Mutta mitä Pietari Petrovitshiin tulee, olen aina ollut varma siitä... jatkoi Katerina Ivanovna kääntyen Raskolnikovin puoleen. Mutta sitten hän kääntyi äkkiä Amalia Lippewechselin puoleen, katseli häntä tuimasti ja jatkoi: Häntä ei luonnollisestikaan voida

verratta Teidän naistolvanoihinne, joita ei edes olisi tahtonut ottaa yökkipiikseen. Miesvainajani olisi ehkä liiallisesta hyväntahtoisuudesta tehnyt heille sen kunnian, että olisi ottanut heidät vastaan.

— Niin, hän piti sangen paljon ryyppystä, sitä hän teki. Hän piti paljon märeistä tavaroista! huudahti äkkiä tuo erotettu kuormastonjohtaja kulautettuaan kahdennentoista ryyppyn nokkaansa.

— Miesvainajallani oli todellakin se heikkous, sen tiedätte kaikki, lausui Katerina Ivanovna kiivaasti, mutta hän oli silti hyvä ja jalo mies, joka rakasti ja kunnioitti omaisiaan. Ainoa surettava seikka oli se, että hän niin usein pelkästä hyväntahtoisuudesta seurusteli yksinkertaisen kansan kanssa — josta jokuset eivät olleet hänen kengänpohjiensa arvoset. Ajatelkaahan, Rodion Romanovitsh, me löysimme hänen taskustaan piparikakkutaikinasta tehdyn kukon! Vaikka hän olikin juovuksissa ja hämmentyneenä, ajatteli hän kuitenkin lapsia!

— Kukon? Sanoitteko kukon? kysyi kuormastonjohtaja.

Katerina Ivanovna ei pitänyt häntä vastauksen arvosena. Hän vaipui ajatuksiinsa ja huokasi syvään.

— Te kai luulette kuten kaikki muutkin, että minä olin liian ankara häntä kohtaan, sanoi hän Raskolnikoville. — Minä vakuutan Teille, että se on erehdys. Hän kunnioitti minua ja piti korkeassa arvossa. Hän oli hyvä sielu. Oi, miten kipeältä minusta useinkin tuntui, kun hän istui tuolla nurkassa ja katseli minua! Usein teki mieleni hyväillä häntä, mutta silloin ajattelin aina: Jos hyväilet häntä, juo hän itsensä heti päihin! Vain ankaruudella voi hänet pidättää siitä.

— Niin, te olette usein temponut ja kiskonut häntä tukkapäästä, sanoi kuormastonjohtaja ja nielasi suihinsa uuden lasin viinaa.

— Useita aaseja ei ainoastaan auta vetää tukasta, vaan täytyy myös piiskata luudalla. Tällä kerralla en puhu vainajasta, lausui Katerina Ivanovna.

Punaset pilkut hänen kasvoillaan kävivät yhä näkyvämmiksi ja hänen rintansa huohotti. Monet läsnäolijat nauroivat ja työntelivät miestä, jotta hän alottaisi riidan Katerina Ivanovnan kanssa.

— Mitä te oikeastaan tarkoitate? alkoi hän. — Oletteko ajatellut, että — mutta hänhän on leski, leski raukka! Minä annan hänelle anteeksi ... je passe! ja uusi lasi viinaa vahvisti hänen päätöstään.

Raskolnikov istui hiljaa ja kuunteli vastenmielisesti heidän puhettaan. Vain kohteliaisuuden vuoksi maistoi hän niitä ruokalajeja, joita Katerina Ivanovna tarjosi hänelle. Hän katseli Sonjaa tarkkaavasti.

Mutta tämä tuli yhä rauhattomammaksi ja huolestuneemmaksi. Hän aavisti myös, ettei muistojuhla päättyisi rauhallisesti ja hän huomasi tuskalla kiihottuneen ilmeen Katerina Ivanovnan kasvoilla. Hän tiesi, että hän itse oli suurimpana syynä molempain vierasten naisten poisjäämiseen.

Amalia Ivanovna oli kertonut, että vanhempi nainen oli loukkaantunut ja kysynyt: "Miten voisin minä antaa tyttärenti istua tuon mamselin vieressä?" Sonja aavisti, että äitipuoli oli selvillä siitä. Loukkaus Sonjaa kohtaan merkitsi Katerina Ivanovnalta enemmän kuin pukkaus häntä itseään kohtaan, enemmän kuin loukkaus lapsia kohtaan, niin, hänen omaa isäänsä kohtaan, ja hän tiesi, ettei Katerina Ivanovna ennen rauhoittuisi "ennenkuin oli näyttänyt näille naikkosille, etteivät he olleet kylliksi hyviä olemaan hänen isänsä yökkipiikoja".

Toisessa päässä pöytää johtui erään vieraan mieleen lähettää Sonjalle lautanen, jossa oli kaksi leivänsirpaleista muodostettua sydäntä nuolen lävistämänä. Heti joutui Katerina Ivanovna suunniltaan ja sanoi sangen kuuluvasti, että se, jolta lahja tuli, oli "juopunut aasi".

Amalia Lippewechsel päätti antaa keskustelulle toisen suunnan ja alkoi sentähden murteellisella venäjällä kertoa pitkää ja tyhmää juttua, mutta hänet keskeytti Katerina Ivanovna, joka teki sen huomautuksen, että hänen vast'edes tulisi välttää venäläisten juttujen kertomista. Toinen luonnollisesti loukkaantui ja voi vaivoin hillitä itsensä.

— Ei, kuulkaas tuota vanhaa pöllöä! Miten hän raatelee kieltä, sanoi Katerina Ivanovna Raskolnikoville. Oletteko koskaan kuullut tuon tapaista lorua? Kaikki nämä Pietarin ulkomaalaiset, etenkin saksalaiset, ovat paljon tyhmemmät kuin me muut. Ettekö Tekin ole huomannut sitä? Äh, sitä urveloa! Hän luulee kertoneensa jostakin sangen hienosta, liikuttavasta jutusta, eikä aavista, miten tyhmä se oli. Minun mielestäni on tuo juopunut kuormastonjohtaja paljon viisaampi kuin tuo urvelo! Edellisestä voi toki nähdä, että hän on irstas veikko ja että hän on juomalla menettänyt kaiken järkensä. Jälkimäinen taas tekeytyy niin järkeväksi, niin vakavaksi ... katsokaa vain häntä, miten hän tuijottaa eteensä. Hän on ilkeä, hän on ilkeä, ha, ha, ha!

Katerina Ivanovna nauroi, kunnes uusi yskäkohtaus alkoi häntä kiusata.

Hänen ilosuuttaan jatkui nyt keskeytymättä.

Hän kertoi, että hän odotetulla eläkkeellään avaisi kotiseudulleen, T:n kaupungissa, oppikoulun nuoria aatelisneitoja varten. Hän ilmotti Raskolnikoville tämän uutuuden ja koristi sitä useilla ihastuttavilla yksityiskohdilla. Tässä tuli mitä käsittämättömimmällä tavalla ilmoille diplomi, josta Marmeladov jo oli puhunut ollessaan kapakassa Raskolnikovin kanssa. Tämä diplomi tulisi nyt todistamaan Katerina Ivanovnan oikeutta perustaa oppikoulua.

Mutta alkuperäisesti oli hänen tarkoituksensa ollut näyttää sitä noille molemmille naikkosille, selvästi ja ilmeisesti osottaakseen, että hän oli ylhäinen nainen.

Voipa melkein sanoa, että hän polveutui aristokratiasesta perheestä... Everstin tytär hän oli ja joka tapauksessa parempi kuin useat seikkailijattaret, joita nyt tapasi kaikkialla.

Diplomi kiersi kädestä käteen ja Katerina Ivanovna iloitsi siitä, sillä siinä oli todellakin, että hän oli tosiaan ritarimerkin saaneen hovineuvoksen tytär sekä että hän nähtävästi oli yhtä kuin everstin tytär.

Päästyään kerran alkuun, alkoi hän kuvata sitä loistavaa elämää, jota hän tulisi viettämään T:ssä, kertoi opettajista, joita aikoi hankkia ja eräästä kunnianarvosesta ukosta, ranskalaisesta Mangotista, joka oli opettanut häntä itseään hänen kouluaikanaan ja joka nyt oli asettunut lepäämään T:ssä, ja joka otaksuttavasti suostuisi halvasta hinnasta antamaan oppitunteja.

Vihdoin johtui puhe Sonjaan, "joka muuttaisi T:hen Katarina Ivanovnan kanssa ja auttaisi häntä neuvoilla ja töillä".

Tätä lausuttaessa kuului pöydän toisesta päästä röhönaurua. Katerina Ivanovna rankaisi tätä sopimatonta naurua hiljasella ylenkatseella, mutta korotti kuitenkin äänensä ja kertoi Sofia Semjonovnan oivallisista ominaisuuksista, hänen kainoudestaan, kärsivällisyydestään, epäitsekkyydestään ja sielun jaloudestaan. Sillä välin taputti hän Sonjaa poskelle ja suuteli häntä sydämellisesti. Tyttö tuli veripunaseksi ja äitipuoli alkoi aivan odottamatta itkää, mutta pyysi heti anteeksi ja sanoi olevansa heikkohermonen houkkio sekä että nyt oli aika tarjoilla teetä, koska kaikki olivat lopettaneet syönnin.

Mutta nyt oli tullut Amalia Ivanovnan vuoro. Hän tunsu olevansa suuresti loukattu siitä, ettei hänellä ollut mitään osuutta keskustelussa sekä siitä, ettei kukaan kuullut häntä. Hän käytti sen vuoksi tilaisuutta hyväkseen tehdäkseen viimeisen yrityksen.

Ensin teki hän huolestuneena tuon tärkeän ja syvämielisen huomautuksen, että tulevassa opistossa merkitsi paljon se, että nuorten neitien puhtaita liinavaatteita tarkoin pidettiin silmällä sekä että sentähden oli välttämätöntä antaa jonkun luotettavan naisen hoitaa vaatekaappia. Toiseksi oli nuoria neitosia estettävä lukemasta romaaneja öisin.

Katerina Ivanovna, joka nyt oli vallan väsynyt ja uupunut, keskeytti hänen puheensa sanoen, ettei hän ymmärtänyt mitä hän puhui, sekä että liinakaapin huolenpito oli taloudenhoitajattaren asia, eikä suinkaan aristokratiasen opetuslaitoksen johtajattaren. Mitä romanin lukemiseen tuli, oli tämä huomautus niin sopimaton, että hänen oli pyydettävä puhujaa vaikenemaan.

Amalia Lippewechsel tuli punaseksi kuin keitetty rapu ja vastasi, että hän oli tarkottanut hyvää ja että hän toivotti hänelle kaikkea mahdollista menestystä, mutta että hän jo kauvan oli ollut velkaa hänelle vuokran.

Katerina Ivanovna vastasi heti, että hän valehteli toivottaessaan hänelle kaikkea mahdollista menestystä, sillä vielä eilen, kun autuaasti nukahtanut vielä oli ruumiina tässä, oli hän vaatinut häneltä vuokraa. Tähän antoi Amalia Ivanovna suoran vastauksen, että hän oli kutsunut nuo jo mainitut naiset, mutta että nämä eivät tahtoneet tulla syystä että he olivat hienoja naisia sekä etteivät hienot naiset käy naisten luona, jotka eivät ole mitään hienoja naisia. Katerina Ivanovna selitti nyt katsantokantansa lausumalla, että koska hän Amalia Ivanovna imisä, ei hän ollenkaan voinut arvostella, mitä hienous merkitsi.

Molempain naisten keskustelu kävi yhä kiihkeämmäksi. Uhkauksia lenteli edes ja takaisin ja vihdoin nousi Amalia Lippewechsel paikaltaan ja alkoi koota hopealusikoita. Skandali laajeni yhä, ja lapset alkoivat itkää. Sonja koetti turhaan rauhoittaa Katerina Ivanovnaa.

Viime mainittu oli juuri aikeissa tempasta myssyn vihamiehensä päästä — kun ovi samalla hetkellä aukeni ja Lushin näyttäisi kynnyksellä. Hän katseli seuraa ankarin ja tutkivin silmäyksin.

Katerina Ivanovna juoksi heti häntä vastaan.

III.

— Pietari Petrovitsh, olkaa hyvä ja suojelkaa minua! huudahti hän. — Sanokaa tälle tyhmälle olennolle, ettei hän saa moisella tavalla kohdella hienoa naista, joka on joutunut onnettomuuteen, muuten kai on maailmassa kyllä oikeutta... Minä menisin itse suoraan kenralikuvernörin luo. Hän tuossa on kutsuttava edesvastuuseen... Ajatelkaa isäni tuttavuutta, suojelkaa isättömiä...

— Minulla ei koskaan ole ollut kunniaa tuntea Teidän isäanne, minkä sangen hyvin tiedätte, eikä minullakaan ole pienintäkään halua sekoittaa lakkaamattomiin riitoihinne Amalia Ivanovnan kanssa. Minä tulen omissa asioissani ja haluan heti saada selityksen tytärpuoleltanne, Sofia ... Ivanovnalta ... sehän hänen nimensä on. Suokaa minun sentähden astua sisään!

Katerina Ivanovna seisoi kuin salaman iskemänä. Hän ei voinut käsittää, että Lushin voisi kieltää sitä vieraanvaraisuutta, jota hänen isänsä oli osottanut hänelle. Itse keksittyään tämän sadun, uskoi hän täysin siihen. Pietari Petrovitshin kuiva, asiallinen ääni, jolla vielä oli halveksiva ja uhkaava vivahdus, pelästyi häntä.

Kaikki muut olivat vajenneet. Pietari Petrovitshista saattoi nähdä, että se oli tärkeä syy, joka saanut hänet tulemaan moiseen roskaseuraan ja että jotakin tärkeätä oli varmasti tapahtuva.

Raskolnikov, joka seisoj Sonjan vieressä, jätti paikkansa Pietari Petrovitshille, mutta tämä ei ollut häntä tuntevinaan. Pari sekuntia sen jälkeen näyttäytyi Lebesjatnikov. Hän jäi seisomaan kynnykselle ja näytti sekä kummastuneelta että uteliaalta. Näytti siltä kuin ei hän pitkään aikaan olisi voinut käsittää, mitä tapahtui.

— Pyydän anteeksi, että häiritsen, mutta minä tulen tärkeän asian johdosta ja minua ilahuttaa, että todistaja on saapuvilla, sanoi Pietari Petrovitsh. — Minä pyydän Teitä, Amalia Lippewechsel, talon emäntänä kuuntelemaan keskusteluani Sofia Semjonovnan kanssa. Sofia Semjonovna, jatkoi hän kääntyen kummastuneen ja pelästyneen Sonjan puoleen, — eräs sadan ruplan seteli on kadonnut pöydältäni ystäväni Lebesjatnikovin huoneessa heti teidän pois mentyänne. Jos Teillä jotenkin on tietoa siitä ja voitte sanoa sen meille, missä se on, vakuutan kunniasanallani, ja kaikki läsnäolevat voivat todistaa sanani, että asia saa vaipea unhoon. Mutta ellen saa mitään selitystä, on minun ryhdyttävä muihin toimenpiteisiin — ja silloin saatte itse vastata seurauksista.

Kiusallinen hiljaisuus seurasi näitä sanoja. Itkevät lapsetkin pysyivätkin liikkumattomina. Sonja tuijotti kuolonkalpeena Lushiniin, saamatta sanaakaan suustaan. Hän ei tuntunut ymmärtäneen edellisen puhetta. Joitakin hetkiä kului.

— No, miten on asian laita? kysyi Lushin katsellen merkitsevästi häneen.

— Minä en tiedä... Minä en tiedä mitään siitä asiasta, vastasi Sonja vihdoon heikolla äänellä.

— Tosiaanko? Te ette siis tiedä mitään? kysyi Lushin valjeten sitten joksikin hetkeksi. — Ajatelkaa asiaa, mamseli, ajatelkaa, sanoi hän ankaralla äänellä. — Vielä tahdon antaa Teille miettimisen aikaa. Mutta muistakaa sanani! Ellen olisi täysin varma asiastani, en olisi suuren kokemuksen perusteella rojhennut esittää moista syytöstä Teitä vastaan. Sillä sellasesta julkisesta, mutta väärästä syytöksestä olisi itseni vastattava, sen tiedän. Aikasin tänä aamuna vaihdoin joitakin viiden prosentien arvopapereita kolmen tuhannen ruplan arvosta. Kotiin tultuani laskin ... Andrei Semjonovitsh on todistajana siihen ... rahat. Laskettuani tuhat ruplaa, kätkin ne lompakkooni, jonka panin takkini sivutaskuun. Pöydällä oli viisisataa ruplaa, joiden joukossa oli kolme sadan ruplan seteliä. Tällä hetkellä tulitte Te luokseni ... omasta kehotuksestani ... ja koko ajan olitte ilmeisesti liikutettu, niin että kolme kertaa nousittekin lähteäkseen, vaikkei keskustelu ollut lopussakaan. Andrei Semjonovitsh voi todistaa, että puhun totta. Tietysti ette tahdo, mamseli, kieltää, että minä kutsutin Teidät neuvottelemaan äitipuolenne onnettomasta ja auttamattomasta asemasta. Te kiititte minua ja puhkesittepa itkuunkin. (Minä kerron kaiken tämän kuten se tapahtui, ensiksi siitä syystä, että tahdon sen palauttaa muistiinne, ja toiseksi, koska tahdon todistaa Teille, ettei pieninkään yksityiskohta jäänyt minulta huomaamatta.) Sitten otin kymmenen ruplan setelin ja lahjoitin sen avuksi omaisillenne. Kaiken tämän näki Andrei Semjonovitsh. Sitten saatoin Teidät ovelle ja Te olitte edelleen liikutettu ja hämmästynyt. Jäätyäni yksin Andrei Semjonovitshin kanssa ja keskusteltuani hänen kanssaan noin kymmenen minuttia, meni hän myös tiehensä ja minä käännyin uudestaan pöydän ääreen pannakseni jälle jääneet rahat sopivaan paikkaan. Suureksi kummastukseksi kaipasini heti yhtä sadan ruplan seteliä. Olkaa nyt hyvä ja ajatelkaa asiaa... Minun on vallan mahdotonta epäillä Andrei Semjonovitshiä ja minä todella häpeän asettaa hänen nimeään tämän asian yhteyteen. Väärin en voinut laskea, sillä vain hetkeä ennen Teidän tuloanne olin lopettanut tilini ja havainnut summan oikeaksi. Tunnustakaa itse, enkö minä Teidän lähtökiireenne, hämmennyksenne, sen seikan, että Te pitkän aikaa piditte käsiänne pöydällä, Teidän

yhteiskunnallisen asemanne ja siihen liittyvien tapojenne johdosta —tunnustakaa, että olen melkeinpä ollut pakotettu epäilemään Teitä, vaikkakin vasten tahtoani ja vilpittömällä surulla! Tämä epäluulo on tosin loukkaava ... mutta vallan varmasti oikeutettu? Minä siis toistan vielä kerran, että varmasti vakaumuksestani huolimatta täysin ymmärrän, että itse joudun vaaraan syytökseni johdosta. Mutta Te näette, etten ole voinut jättää esiintymättä Teitä vastaan, ja minäpä sanon miksi. Se on vain Teidän mustan kiittämättömyytenne johdosta!... Mieltikää itse! Minä pyydän Teitä tulemaan luokseni köyhien omaistenne eduksi, minä lahjotan Teille olosuhteitani vastaavan kymmenen ruplan avun, ja Te palkitsette heti minun hyvyteni moisella menettelyllä. Moinen menettely ansaitsee oikasua. Mieltikää, mitä teette! Minä pyydän Teiltä sitä tosiystävänä, sillä parempaa ystävää ei Teillä ole tällä hetkellä. Päinvastaisessa tapauksessa olen järkähtämätön!... No, miten on asian laita?

— Minä en ole ottanut mitään Teiltä, kuiskasi Sonja kauhean tuskan valtaamana. Te annoitte minulle kymmenen ruplaa... Kas siinä, ottakaa ne takasin!

Sonja otti esiin nenäliinan, etsi kulman, avasi sen ja veti esiin setelin, jonka hän jätti Lushinille.

— Te ette siis tahdo tunnustaa, että olette ottanut sadan ruplan setelin? sanoi hän uhaten, tahtomatta ottaa vastaan seteliä.

Sonja katseli ympärilleen. Kaikki katselivat häntä ankarin, pilkallisoin katsein. Hän katsoi Raskolnikoviin... Tämä seisojien seinää vastaan, hänen kätensä, olivat ristissä rinnalla ja hänen silmänsä salamoivat.

— Ah, Jumalani! lausui Sonja

— Amalia Ivanovna, Teidän on lähetettävä noutamaan polisia, ja minä pyydän Teitä sentähden lähettämään sanan portinvartijalle, sanoi Lushin matalalla ja ystävällisellä äänellä.

— Armelias Jumala, kyllä minä sitä arvelin, että hänestä tulisi varas!
Ja Amalia Ivanovna löi kätensä yhteen.

— Ah... Te aavistitte sitä? kysyi Lushin. — Teillä on siis ollut syytä epäillä häntä? Minä pyydän Teitä, arvosa Amalia Ivanovna, ajatelkaa sanojanne, jotka sitä paitsi ovat lausutut todistajain läsnäollessa!

Kaikki alkoivat nyt liikkua ja kaikki alkoivat puhua.

Nyt tuli Katerina Ivanovna äkkiä tajuihinsa ja hyökkäsi Lushinin kimppuun.

— Syytättekö häntä varkaudesta? Sanotteko, että Sonja on varas? Oi, Te olette konna!

Ja hän juoksi Sonjan luo ja oli melkein kuristaa hänet laihoilla käsillään.

— Sonja, miten olet voinut alentua ottamaan häneltä kymmentä ruplaa!
Anna ne heti minulle ... kas siinä...!

Hän tempasi setelin Sonjan kädestä, rypisti sen kasaan ja heitti suoraan Lushinia päin silmiä. Se sattui tämän silmään ja putosi sitten lattialle. Amalia Lippewechsel kiiruhti ottamaan sitä ylös. Lushin suuttui.

— Päästäkää minut rauhaan tuosta hullusta akasta! huudahti hän.

Ovessa näkyi Lebesjatnikovin vieressä kolme uutta naamaa ja niiden joukossa nuo kaksi vierasta naista.

— Olenko minä hullu ... hullu sanotte Te? Sinä tomppeli! huudahti Katerina Ivanovna. — Sinä hullu olet! Sanotteko että Sonja on ottanut sinulta rahaa? Luuletteko Sonjaa varkaaksi? Hän mielummin antaisi sinulle lahjan kuin ottaisi mitään sinulta. Oletteko koskaan nähneet moista narria? — Katerina Ivanovna räjähti hysteriseen nauruun ja osotti Lushinia. — Ja sinäkin syytät häntä varkaaksi, jatkoi hän kääntyen emännän puoleen. — Senkin luntu syytät häntä varkaudesta. Äh, sinä katala preussilainen kana krinoliinissasi! oh!... Te...! Te...! Eihän hän ole ollut huoneesta poissa, vaan istuutui heti Rodion Romanovitshin viereen. Tutkikaa vain häntä! Ellei hän ole ollut ulkona, on hänellä tietysti rahat mukanaan. Etsikää vain! Mutta ellet löydä niitä, niin varo itseäsi! Etsi ... etsi ... etsi toki niitä! Minä menen jo tänään keisarin luo, armeliaan keisarin, ja heittäydyn hänen jalkoihinsa. "Minä olen isätön ja äiditön ... he kyllä päästävät minut hänen luokseen. Sinä kai ajattelet, etten minä pääse sisään! Mutta siinä erehdyt. Minä tunkeudun hänen luokseen, suoraan hänen luokseen... Sinä toivoit, että minä pelästyisin. Mutta minä olen paljoa rohkeampi. Minun kanssani et pitkälle pääse. Etsi vain, etsi!"

Ja Katerina Ivanovna veti raivoissaan Lushinin Sonjan luo.

— Minä olen valmis ottamaan niskoilleni kaiken edesvastuun ... mutta olkaa sitten hiljaa, olkaa hiljaa!

Minähän olen nähnyt, että Te olette rohkea! Mutta mitä on tehtävä? mutisi Lushin. — Sen täytyy tapahtua polisin läsnäollessa ... vaikka tässä on kyllä tarpeeksi todistajia. Minä olen valmis ... mutta miehelle se ei tosiaankaan sovi... Ehkä tahtoo Amalia Lippewechsel auttaa minua?... Mutta mitä on tässä tehtävä?

— Niin, tulkoon, kuka tahtoo! Tutkikoon häntä, kellä on halua! huudahti Katerina Ivanovna. — Sonja käännä taskusi nurin! Katso nyt! Katso, sinä konna ... tyhjä! Kas, tässä toinen tasku! Näettekö ... tyhjä!

Katerina Ivanovnan kääntäessä oikeata taskua, lensi sieltä äkkiä pieni paperi ja putosi Lushinin jalkoihin. Kaikki olivat nähneet sen ja useita huudahduksia kuului.

Pietari Petrovitsh kumartui, otti paperin kahdella sormella lattialta ja levitti sen kaikkien nähtäväksi. Se oli kolmasti taitettu sadan ruplan seteli. Pietari Petrovitsh nosti sen ilmaan, niin että kaikki saattoivat nähdä sen.

— Rosvo! Pois talostani! Polisia, polisia! Siperiaan on hän vietävä! huusi Amalia Lippewechsel.

Kaikilta tahoilta kuului huutoja. Raskolnikov vaikenä, muttei ottanut silmiään Sonjasta. Tämä seiso vielä melkein tiedoton paikallaan. Mutta äkkiä syöksähti veri hänen päähänsä, hän huudahti äänekkäästi ja katki kasvot käsiinsä.

— Ei ... minä en ole sitä tehnyt!... Minä en ole sitä tehnyt! Minä en tiedä siitä mitään! huudahti hän sydäntä vihlovalla äänellä ja syöksyi äitipuolen luo, joka painoi häntä voimakkaasti ja suojelevasti rintaansa vasten.

— Sonja, Sonja, minä en usko sitä ... minä en usko sitä! huudahti Katerina Ivanovna suudellen sydämellisesti hänen kasvojaan ja käsiään. — Sinäkö olisit tehnyt jotakin sellasta! Miten ihmiset ovat tyhmiä! Te ette tiedä, että hänellä on sydän kultaa! Hänkö ottaisi jotakin ... hän! Ennenkuin tekisi syntiä, antaisi hän pois viimeisen hameensa. Sellanen hän on! Hän on myynyt itsensä lasteni tähden, jotteivät ne kuolisi nälkään... Voi, vainaja! Näetkö ... tämä on sinun muistojuhlasi! Suojele toki, hyvä Jumala, häntä ... miksi seisotte kaikki siinä? Rodion Romanovitsh, miksi ette suojele häntä? Uskotteko Tekin, että se on totta? Te ette kaikki ole yhteensä sen arvoiset kuin Sonjan pikkusormi. Jumalani, Jumalani, suojele ainakin sinä häntä!

Katerina Ivanovnan rauhan huuto oli tehnyt syvän vaikutuksen läsnäolijoihin. Hänen laihtuneissa, tuskan vääristämässä kasvoissa, oli niin paljon kurjuutta, niin paljon kärsimystä kirjoitettuna, hänen kuivilla huulillaan näkyi vielä veren jälkiä, jotka yskäkohtaus oli tuonut siihen, hänen rinnastaan tunkeutui nyyhkytyksiä, jotka muistuttivat lapsen vaikerrusta, hänen luottava, epätoivoinen rukouksensa suojeluksesta, kaikki herätti enimmänsä juopuneitten sääliä. Pietari Petrovitsh kiiruhti lohduttamaan häntä.

— Rouvaseni, eihän asia koske Teitä ollenkaan, sanoi hän hänelle! — Kukaan ei tahdo syyttää Teitä siitä, että Teillä olisi huonot tarkotukset. Minä olen kaikesta sydämestäni altis valittamaan sitä, jos köyhyys on houkutelut Sofia Semjonovnan ottamaan tämän askeleen. Mutta miksei mamseli tahtonut tunnustaa sitä? Pelkäsittekö sitä häpeää, joka oli teitä kohtaava? Oliko se tosiaan ensi yritys? Oliko se vain erehdys? Minä ymmärrän Teidät, ymmärrän sangen hyvin... Miksi teitte sellasta? Herrani, jatko hän kääntyen muitten puoleen. Säälistä ja ... armeliaisuudesta olen taipuva antamaan anteeksi, vaikka minua onkin persoonallisesti loukattu. Olkoon tämä teille, mamseli, varoitus tulevaisuutta varten! Muun jätän unohtuksiin.

Pietari Petrovitsh katsoi syrjäsilmillä Raskolnikovia, ja heidän silmänsä yhtyivät. Raskolnikovin liekehtivät silmäykset uhkasivat muuttaa hänet tuhaksi.

Sillä välin kun kaikki tämä tapahtui, ei Katerina Ivanovna tuntunut kuulevan mitään; hän syleili ja suuteli Sonjaa aivan kuin hullu, lapset tunkeutuivat hänen ympärilleen joka suunnalta, ja Poletshka itki kiihkeästi, vaikkei hän ymmärtänyt, mitä oli tapahtunut, ja nojasi kyynelten peittämiä kasvoja Sonjan olkapäihin.

— Niin katalaa! kuului ääni ovelta.

Pietari Petrovitsh katsoi nopeasti sinne.

— Niin viheliäistä! huudahti Lebesjatnikov katsoen häntä suoraan silmiin.

Pietari Petrovitsh vavahti. Kaikki huomasivat sen. Lebesjatnikov astui huoneeseen.

— Ja Te rohkenette vielä kutsua minua todistajaksenne? sanoi hän läheten Lushinia.

— Mitä tämä merkitsee, Andrei Semjonovitsh? Mistä Te puhutte? mutisi

Lushin.

— Te olette — panettelija, sitä tarkoitan, sanoi Lebesjatnikov katkeroittuneena ja katsellen häntä ankarasti likinäköisillä silmillään. Hän oli suunniltaan.

Raskolnikov lävisti hänet katseillaan ja kuunteli himokkaasti joka sanaa. Uusi vaitiolo syntyi. Pietari Petrovitsh oli suuresti hämmästynyt, etenkin ensi hetkenä.

— Sitäkö Te tarkoitatte? kysyi hän änkyttäen. — Oletteko menettänyt järkenne?

— Minä olen täysin järjissäni, mutta Te — Te olette konna! Minä olen kuullut kaikki, olen parhaani mukaan koettanut ymmärtää kaikkea, mutta tällä hetkellä en voi täysin ymmärtää menettelyneen tarkotusta... Miksi olette aiheuttaneet kaiken tämän?... Minä en ymmärrä sitä. Minä en tosiaan sitä ymmärrä.

— Mitä olen tehnyt? Lopettakaa jo arvotusten jutteleminen! Olette ehkä juonut liiaksi.

— Te olette ehkä juonut liiaksi, vaan en minä. Minä en koskaan juo itseäni juovuksiin, sillä se olisi periaatteitani vastaan. Kuulkaa sanani!... *Hän on itse omin käsin* antanut sadan ruplan Sofia Semjonovnalle ... minä näin sen, minä vannon, että se on totta! Hän on itse antanut hänelle rahaa, toisti Lebesjatnikov.

— Te olette varmaan tullut hulluksi ... hävytön kukonpoika! huudahti Lushin. — Hänhän on itse omassa personassaan Teidän edessä. Hänhän itse vakuutti joku minuutti takaperin, ettei hän ollut saanut minulta enempää kuin tuon kymmenen ruplaa. Tällälaiilla olisin antanut hänelle enemmän?

— Minä näin sen ... *minä näin sen!* huudahti Lebesjatnikov. —Vaikkei vala olekkaan sopusoinnussa periaatteeni kanssa, olen kuitenkin valmis tekemään tuomioistuimen edessä — sillä minä näin, miten Te salaisesti pistitte setelin hänen taskuunsa. Minä olin sellanen narri, että uskoin Teidän tällä lailla tahtovan osottaa armeliaisuuttanne hänelle. Hänen sanoessaan hyvästiä ja Teidän seisoessanne hänen vieressä ovessa pistitte Te vasemmalla kädellä setelin hänen taskuunsa. Minä näin sen.

Lushin oli kalvennut.

— Miten uskallatte väittää jotakin sellasta! huudahti hän julkeasti. — Miten Te voitte nähdä setelin, seisoessanne ikkunan ääressä? Te olette uneksint. Ja sitä paitsi olette likinäköinen. Te houritte!

— En. Vaikka seisoin jotenkin kaukana, näin kuitenkin kaikki. Ikkunan luona oli minun tosin vaikeata erottaa seteliä ... se on totta ... mutta minä tiedän, että se oli sadan ruplan seteli. Sillä antaessanne kymmenen ruplaa Sofia Semjonovnalle näin selvästi, että Te heti sen jälkeen otitte sataruplasen pöydältä... Minä seisoin vallan vieressä ja minussa syntyi aavistus, joka aikaan sai sen, etten unohtanut Teidän pitävän seteliä kourassanne. Te taitoitte sen ja salasitte koko ajan suletussa kädessä. Sitten en enää ajatellut sitä, ennenkuin muutitte sen oikeasta kädestänne vasempaan, jolloin olitte kadottaa sen. Silloin ajattelin vielä kerran, että ajattelitte tehdä hänelle hyvän työn hänen itsensä tietämättä. Voitte kuvitella mielessänne, miten vakoilin Teitä, ja minä näin selvästi, miten Teidän onnistui kätkeä seteli hänen taskuunsa. Minä näin sen selvästi, sen vannon!

Lebesjatnikovin vajettua kuului useita katkeroita huudahduksia. Kaikki saapuvilla olijat tunkeusivat Pietari Petrovitshin ympärille. Katerina Ivanovna hyökkäsi Lebesjatnikovia kohti.

— Andrei Semjonovitsh! Minä olen epäillyt Teitä! Suojelkaa meitä! Te olette ainoa, joka on asettanut häntä puolustamaan! Hänhän on isätön! Jumala on lähettänyt Teidät tänne! Andrei Semjonovitsh, pelastajani, isäni!

Ja Katerina Ivanovna heittäytyi polvilleen hänen eteensä tietämättä mitä hän teki.

— Lorua! huusi Lushin suunniltaan raivosta. — Te puhutte pelkkiä hullutuksia! Minä unohdin ... muistin ... unohdin. Mitä se merkitsee? Olisinko minä tarkotuksella kätkenyt setelin hänen taskuunsa? Missä tarkotuksessa olisin sen tehnyt? Mitä yhteistä on minulla tämän...

— Niin ... sitä minä en voi ymmärtää. Mutta mitä olen puhunut, on suoraa totuutta, se on varmaa! Minä olen niin vakautettu puhumani totuudesta... Te kurja konna ... että minä vielä selvästi muistan, että se kysymys tunkeutui mieleeni ... juuri silloin kun tartuin käteenne ja kiitin Teitä. Miksi pisti hän salaisesti setelin hänen taskuunsa? ajattelin minä ... se on, miksi juuri salaisesti? Oliko se sentähden, että Te tunnette mielipiteeni ja tiedätte, että minä olen kaiken yksityisen hyvän tekeväisyyden vastustaja, siksi ettei se auta pahan vähentymistä. No, sitten ajattelin minä, että Te ajattelitte antaa pois niin suurta summaa minua nähdessäni. Sitten ajattelin, että Te ehkä tahdoitte valmistaa hänelle yllätyksen, että hän kummastuisi, kun hän aavistamatta löytäisi setelin taskustaan. (Sillä onhan hyväntekijöitä, jotka pitävät moisesta hyvien tekojensa höystämistä.) Sitten johtui mieleeni, että

ehkä Teidän tarkoituksenne oli asettaa hänet koeteille. Se on, että tahdoitte nähdä, tulisiko hän kiittämään Teitä, kun löytäisi rahat. Myös, että Te ehkä tahdoitte välttää kaikkia kiitollisuusvakuutuksia ja että ... miten se nyt onkaan ... oikea käsi älköön tietäkö j.n.e. ... tai jotakin siihen tapaan... Monet ajatukset risteilivät päässäni, niin että minä päätin lähemmin ajatella asiaa, mutta minä pidin sitä ennenaikaisena sanoa Teille, että tunsin salaisuutenne. Mutta sitten johtui mieleeni, että Sofia Semjonovna mahdollisesti voisi kadottaa rahan ennenkuin tietäisi, että hänellä oli se; ja se oli syynä siihen, miksi tulin tänne. Minä ajoin kutsua hänet ulos ja kertoa hänelle, että Te olitte pistänyt sataruplasen hänen taskuunsa. Mutta ensin menin Kobuljatnikovin naisten luo jättääkseni heille erään kirjan, "Positiivisen metodin yleiset tulokset", ja erityisesti suosittelakseni Pideritshin tutkielmaa ... Wagnerin myös. Sitten tulin tänne ja kuulin koko jutun. Olisiko minulla ollut kaikkia näitä ajatuksia, olisinko esittänyt kaikkia näitä mietelmiä, ellen tosiaan olisi nähnyt, että Te pistitte sadan ruplan setelin hänen taskuunsa?

Andrei Semjonovitchin lopetettua sanarikas selityksensä sen logilliseen johtopäätelmään, oli hän niin väsynyt, että otsa valui hikeä. Hän ei, ikävä kyllä, kyennyt kunnollisesti lausumaan ajatuksiaan venäjäksi, eikä hän osannut mitään muuta kieltä, josta oli seurauksena, että hän tunsu itsensä sangen väsyneeksi. Siitä huolimatta teki hänen esityksensä tavattoman vaikutuksen. Hän oli puhunut sellasella ponnella, sellasella vakaumuksella, että kaikki uskoivat häntä. Pietari Petrovitsh huomasi, että hänen asiansa oli huonolla tolalla.

— Mitä se minuun kuuluu, että Teillä on ollut jotakin tyhmiä ajatuksia? Ne eivät todista mitään! huudahti hän. — Te olette ehkä uneksunut kaikki. Minä sanon Teille, herrani, että Te valehtelette! Te valehtelette ja panettelette vahingoittaaksenne minua, sillä teitä suututtaa se, kun en tahdo liittyä ateistisiin oppeihin ... siinä koko juttu!

Mutta tämä pako ei auttanut Pietari Petrovitshia. Kuului yleistä murinaa.

— Vai tarkoitat sinä sitä! huudahti Lebesjatnikov. — Kutsukaa polisi tänne, jos tahdotte, mutta minä teen valan sille, että puhun totta. Kuitenkaan en voi ymmärtää tarkotustanne. Ah, sinä katala lurjus!

— Sen tarkoituksen, joka on tämän katalan teon takana, voin *minä* selittää ja, jos tarvitaan, teen valan sille, sanoi vihdoon Raskolnikov astuen esiin.

Hänen muotonsa oli levollinen ja kaikki ymmärsivät, että arvotus nyt tulisi ratkastuksi.

— Minä ymmärrän kaikki sangen hyvin, jatkoi Raskolnikov kääntyen Lebesjatnikovin puoleen. — Minä aavistin jo alusta saakka, että kysymyksessä oli konnanteko. Minä aavistin sitä muutamien omituisten asianhaarojen vuoksi, jotka minä yksistään tunnen ja jotka heti tahdon ilmoittaa. Sillä nämä asianhaarat selittävät koko asian. Mutta Te, Andrei Semjonovitch, olette sanoillanne ilmaissut minulle kaikki. Minä pyydän, että kaikki läsnäolijat tarkkaisivat sanojani. Tämä herra, sanoi hän osottaen Lushinia, — kosi äskettäin erästä nuorta tyttöä, sisartani Avdotja Romanovna Raskolnikovnaa. Mutta meistä tuli jo ensi kohtauksessamme vihamiehet ja minä ajoin hänet ulos. Kaksi todistajaa voi todistaa sanani. Tämä mies on sangen ilkeä. Toissa päivänä en vielä tiennyt, että hän asui Teidän luonanne, Andrei Semjonovitch, ja että hän luultavasti samana päivänä kuin meistä tuli vihamiehet, näki, että minä Marmeladov-vainajan ystävänenä annoin hänen vaimolleen rahaa hautajaisavuksi. Heti sen jälkeen kirjoitti hän kirjeen äidilleni ja ilmoitti hänelle, etten minä ollut antanut rahoja Katerina Ivanovnalta, vaan Sofia Semjonovnalta, josta viimemainitusta hän puhui pahaa, luonnollisesti tarkottaen sillä, että meidän välillämme olisi sopimaton suhde. Kaiken tämän kirjotti hän vain saadakseen epäsopua minun ja omaisteni välille, sillä hän koetti saada heidät uskomaan, että minä arvottomalla tavalla tuhlasin heidän viimeiset rahansa, jotka he olivat antaneet minulle avuksi. Eilen todistin hänelle äitini ja sisareni läsnäollessa, että minä tosiaan olin antanut rahat Katerina Ivanovnalta sekä etten vielä koskaan ollut nähnyt hänen tytärpuoltaan. Suuttuneena siitä, ettei hänen suunnitelmansa ollut onnistunut, alkoi hän heitellä mitä hävyttömimpiä syytöksiä minua vastaan. Seurauksena oli luonnollisesti täydellinen välien rikkoutuminen sisareni kanssa. Kaikki tämä tapahtui eilen illalla. Ajatelkaa nyt, että jos hänen olisi onnistunut leimata Sofia Semjonovna varkaaksi, olisi hän osottanut omaisilleni, että hänen epäilyksensä oli perustettu. Tämä siis oli koko hänen tuumansa.

Raskolnikovin keskeyttivät usein puheessaan läsnäolevien huudahdukset. Hänen vakuuttava äänensä ja vakava ulkomuotonsa olivat tehneet tavattoman vaikutuksen kaikkiin.

— Niin, aivan niin se on, aivan niin se on! huudahti Lebesjatnikov kiihkeästi. — Sillä Sofia Semjonovna oli tuskin ennättänyt tulla luokseni, ennenkuin Pietari Petrovitsh kysyi, olitteko Te saapuneet, olinko nähnyt Teitä Katerina Ivanovnan vierasten joukossa. Hänen suunnitelmaansa siis kuului, että Te olisitte saapuvilla.

Lushin vaikenä nauraen ylenkatseellisesti. Mutta hän oli sangen kalpea. Hän olisi mieluinten juossut tiehensä, mutta se oli melkein mahdotonta ja olisi sitä pidetty tunnustuksena hänen puoleltaan. Sitä

paitsi oli jo hieman liikutettu kuulijakunta tulena ja liekkiä. Vaikkei kuormastonjohtaja kyennyt käsittämään juuri mitään asioita, esitti hän kuitenkin muutamia voimasanoja, jotka lienevät tuntuneet Lushinista vähimmän miellyttäviltä. Pitkän selityksen aikana oli ihmisiä tulvehtinut joka taholta. Nuo kolme puolalaista kirkui kaikkein kiihkeimmin.

Sonja kuunteli jännitetyn tarkkaavana. Hän ei irrottanut silmiään Raskolnikovista, hän tunsi, että tämä ainoastaan voi suojella häntä.

Katerina Ivanovna hengitti rohkeasti ja kuuluvasti. Hän oli ilmeisesti vallon uupunut. Amalia Ivanovna näytti tyhmältä seisoessaan siinä suu ammoltaan ja katsellessaan ympärilleen tyhmä ilme kasvoillaan. Vain sen tuntui hän käsittävän, että Lushin oli pahassa pulassa.

Raskolnikov koetti jatkaa, mutta se ei ollut mahdollista. Kaikki huusivat ja tunkeutuivat Lushinin ympärille singautellen haukkumasanoin ja uhkauksia. Mutta Pietari Petrovitsh ei ollut suinkaan pelkuri.

— Antakaa minulle tietä, herrani! sanoi hän korskasti raivoten tietä joukon läpi. Minä pyydän päästä vapaaksi kaikista uhkauksista. Varas on todistettu ja minä aijon syyttää häntä tuomioistuimen edessä. Kukaan ei usko, että kaksi ateistia puhuu totta. Päästäkää vain minut!

— Jättäkää heti minun huoneeni! Meidän välimme ovat rikki!

— Minähän sanoin Teille, Andrei Semjonovitsh, jo aikasemmin aikovani muuttaa. Nyt lisään vain enää, että Te olette narri. Minä toivon Teidän saavan järkenne takasin. Hyvästi, herrani!

Hän tunkeutui joukon lomitse ovelle saakka. Mutta se oli postikirjurista ilkeätä, että hän pääsisi poistumaan huoneesta saamatta mitään muita kuin haukkumasanoin. Siksi otti hän pöydältä lasin heittääkseen Lushinia kohti, mutta se lensi sen sijaan suoraan Amalia Lippewechselin päähän. Hän huudahti, ja postikirjuri, joka oli menettänyt tasapainonsa, putosi raskaasti pöydän alle.

Pietari Petrovitsh meni huoneeseensa ja puoli tuntia myöhemmin oli hän jättänyt talon.

Sonja, joka luonnostaan oli pelokas, oli kauvan ajatellut, että häntä voitiin paremmin kuin muita rankasematta loukata. Mutta tähän asti oli hän luullut välttävänsä onnettomuuden osottamalla suosiota ja ystävyyttä kaikkia kohtaan. Hän tuli siis nyt tuskallisen liikutetuksi. Hänen tapansa oli voida kantaa kaikki kärsivällisyydellä ja nurkumatta, mutta ensi hetkenä oli se hänestä kuitenkin liian vaikeata. Saavutetusta voitosta huolimatta oli hänen avuttomuuden tunteensa kuitenkin niin voimakas, että hänen rintansa uhkasi haljeta, ja hän sai hysterisen kohtauksen.

Vihdoin ei hän voinut enää kauvemmin kestää siellä oloa, vaan hän hiipi pois ja juoksi kotiinsa hetkisen Lushinin poistuttua.

Amalia Ivanovnan saatua läsnäolevien äänekkäästi nauraessa lasin naamaansa, tahtoi hän korjata vahinkonsa ja hyökkäsi kuin raivotar Katerina Ivanovnaa vastaan, joka sai kantaa syyn kaikesta tapahtuneesta.

— Pois talostani ja paikalla!

Ja näin sanoen tarttui hän toiseen Katerina Ivanovnan esineeseen toisensa jälkeen ja heitti ne lattialle.

Leski raukka, joka oli kalpeana ja uupuneena vaipunut vuoteelle, hypähti sieltä ja syöksyi Amalia Lippewechselin kimppuun. Mutta tämä työnsi hänet helposti syrjään.

— Ei siinä kylliksi, että meitä soimataan mitä häpeällisimmin ... nyt tahtoo tuo olento vielä ajaa meidät pois talosta! Mieheni hautajaispäivänä minun ensin kestettyäni Teitä kaikkia ... ajaa hän minut kadulle isättömien lasteni kanssa. Niin, minnekkä menen? nyyhkytti tuo parka... Hyvä Jumala, eikö enää ole mitään oikeutta? Kuka tarvitsee paremmin suojelusta kun me, hyljätyt olento parat? Mutta kyllä vielä nähdään, eikö maailmassa vielä ole oikeutta ... minä etsin sitä ... ja heti! Odottakaa vain, sinä kunnoton olento! Poletshka, jää lasten luo, minä palaan pian. Kyllähän nähdään, eikö onnettomillakin ole oikeutta!

Katerina Ivanovna heitti liinan päähänsä, tunkeutui taajojen joukkojen lomitse, jotka vielä täyttivät huoneen ja juoksi itkien kadulle. Poletshka oli paennut nurkkaan arkun ääreen, ja syleillen pienokaisia odotti hän kaiholla äidin paluuta.

Amalia Ivanovna juoksi edes ja takasin huoneessa heittäen kaikki lesken kapineet lattialle. Vieraat riitelivät ja jokuset heistä alkoivat laulaakin.

"Nyt on minunkin aikani poistua," ajatteli Raskolnikov. "Sofia

Semjonovna, nyt tahdon kuulla, mitä sinä sanot?"

Ja hän läksi Sonjan asuntoon.

IV.

Raskolnikov oli puolustanut Sonjaa lämpimästi ja kiihkeästi, vaikka hänellä itsellään oli suuri suuri suru kannettavanaan. Mutta juuri siitä syystä että hän oli tänä aamuna kokenut niin paljon, oli hän ilonen voidessaan huolehtia muistakin asioistaan kuin omistaan, jotka olivat käyneet hänelle vallon sietämättömiksi.

Ja sitä paitsi oli hänellä kohtaaminen Sonjan kanssa. Se tuotti hänelle kauheaa tuskaa. Hänen *täytyi* ilmoittaa Sonjalle kuka oli murhannut Lisavjetan, ja hän aavisti jo sen kauhean kärsimisen, jonka tämä ilmoittaminen tulisi tuottamaan hänelle.

Kun hän siis lähtiessään Katerina Ivanovnan asunnosta lausui: "Sofia Semjonovna, nyt tahdon kuulla, mitä sinä sanot", oli hän vielä kiihottuneessa mielentilassa, valmiina taisteluun ja ylpeänä äskettä saavutetusta voitosta. Mutta mitä lähemmä hän lähestyi Kapernaumovin asuntoa, sitä enemmän pettivät voimat. Mieltäväisenä pysähtyi hän portin edustalle kysyen: "Sanonko tosiaan hänelle, kuka on surmannut Lisavjetan?"

Tämä kysymys oli omituinen, sillä hän tunsi, että hänen oli mahdotonta kauvemmin välttää asian oikean laidan suhteen, ja tämä voimattomuuden kiusallinen tunne väsytti häntä. Tehdäkseen lopun kaikesta horjuvaisuudesta, avasi hän nopeasti oven ja katsoi Sonjaan. Tämä istui pöydän ääressä, kasvot käsiin kätkeytyinä. Mutta huomattaessaan Raskolnikovin nousi hän heti mennessään häntä vastaan, ikäänkuin olisi jo kauvan odottanut hänen tuloaan.

— Miten minun olisikaan käynyt, ellei Teitä olisi ollut! lausui hän... Näkyi selvästi että hän oli odottanut saavansa lausua tämän.

Raskolnikov istui sille tuolille, jolta Sonja juuri nousi.

— No, Sonja, sanoi hän tuntien äänensä värisevän, — tähän oli vain luonnollinen seuraus Teidän "yhteiskunnallisesta asemastanne ja siitä johtuvista tavoistanne..." Oletteko ymmärtänyt tämän?

Sonjan kasvot ilmaisivat syvää tuskaa.

— Älkää puhuko kuten eilen, minä pyydän sitä Teiltä! Minä kärsin tarpeeksi ilman..."

Hän yritti hymyillä, sillä hän pelkäsi, että tämä moite ei miellyttäisi Raskolnikovia.

— Minä tein tyhmästi, kun läksin sieltä. Miten heidän lausunsa nyt mahtaa olla? Ajoin juuri juosta takaisin, mutta ajattelin ... että Te ehkä tulisitte minun poissa ollessani.

Raskolnikov kertoi, että Amalia Lippewechsel oli ajanut perheen kodistaan ja että Katerina Ivanovna oli lähtenyt "hakemaan oikeutta".

— Etsikäämme hänet Jumalan tähden! huudahti Sonja tarttuen viittaansa.

— Te ette koskaan ajattele ketään muuta kuin häntä, lausui Raskolnikov harmistuneena. — Jääkää nyt tänne luokseni!

— Mutta Katerina Ivanovna...

— Katerina Ivanovna ei varmastikaan karkaa Teiltä. Hän tulee luultavasti itse tänne Teitä noutamaan.

Sonja istuutui, vaikka häntä vaivasi levottomuus. Raskolnikov vaikenen syviin mietteisiin.

Katsomatta Sonjaan alkoi hän:

— Voimmehan otaksua, ettei Lushinin aikomus ollut saattaa Teitä vankeuteen, mutta jos hänen mielensä olisi tehnyt, olisitte nyt ollut vankeudessa, elleimme minä tai Lebesjatnikov olisi sattumalta olleet saapuvilla.

— Niin, sanoi Sonja hiljaa... — Niin, lausui hän uudelleen hajamielisenä ja levottomana.

— Minä olisin voinut olla poissa ja Lebesjatnikov oli siellä vain sattuman kaupalla.

Sonja vaikeni.

— Jos Te nyt olisitte joutunut vankeuteen, miten silloin olisi käynyt?
Muistatteko, mitä sanoin eilen?

Sonja vaikeni, ja Raskolnikov odotti hänen vastaustaan.

— Minä luulin todellakin, että Te, samoinkuin eilen, pyytäisitte minua olemaan vaiti, jatkoi Raskolnikov. — Täytyyhän puhua jostakin, ja minua todella huvittaisi saada tietää, miten ratkaisisitte erään kysymyksen, kuten Lebesjatnikov tapaa sanoa ... niin, minä puhun vakavasti. Kuvitelkaa siis mielessänne, että Te jo edeltäkäsinkin olitte selvillä Lushinin suunnitelmista ja tiesitte, että nämä suunnitelmat johtaisivat Katerina Ivanovnan ja lasten häviöön, omastanne puhumattakaan ... ettehän Te laske itseänne miksiäkään ja sentähden mainitsen sen vain ohimennen... Entä Poletshka, häntä varten on sama tie avoinna, jonka Te olette valinnut. Jos siis Teistä riippuisi, saisiko hän tai he elää, se on, saisiko Lushin elää ja tehdä kataluuksiaan ja Katerina Ivanovna kuolla, minkä päätöksen silloin tekisitte, kumpi heistä kuolisi? Minä vain kysyn.

Sonja katseli häntä murhemielin. Tästä epävarmasta ja hapuilevasta hän päätti, että jotakin tavatonta olisi tulossa.

— Minä aavistin Teidän tekevän moisen kysymyksen, sanoi hän katsellen tutkivasti Raskolnikovia.

— Mitenkä silloin valitsisitte?

— Miksi kysytte mahdottomia? sanoi Sonja harmistuneena.

— Se siis olisi parempi että Lushin eläisi ja tekisi paha. Te ette edes uskalla valita!

— Enhän minä tunne Jumalan teitä... Miksi kysytte sellaista, johon ei voi vastata? Miten se voisi riippua minun päätöksestäni? Ja kuka voi julistaa minut tuomitsemaan, kuka saa elää ja kuka kuolla?

— Ei, luonnollisestikaan! Kun Te otatte Jumalan tahdon lukuun, ei minulla ole mitään sanomista, mutisi Raskolnikov.

— Sanokaa mieluummin suoraan, mitä aiotte... Te tarkoitate jotakin toista. Oletteko tulleet tänne vain kiusataksenne minua?

Hän ei voinut kauvemmin hillitä itseään, vaan alkoi itkeä katkerasti. Raskolnikov katseli häntä synkästi ja vajajen ja tällä lailla kului viisi minuttia.

— Sinä olet tosiaan oikeassa, Sonja, sanoi Raskolnikov ja näytti aivan äkkiä muuttuneelta. Pilkallinen uhma oli poissa ja äänellä oli vienompi väritys. — Minä sanoin sinulle eilen, etten tulisi pyytämään sinulta anteeksi ... ja kuitenkin täytyy minun alkaa sillä... Sen, minkä sanoin Lushinista ja Jumalan tahdosta, lausuin vain omaan laskuuni... Tahdoin tällä lailla pyytää sinulta anteeksi.

Hänen kalpeat huulensa tekivät onnistumattoman yrityksen hymyillä. Hän painoi päänsä alas ja kätki kasvot käsiinsä.

Äkkiä tunsikin hän vihan tunnetta Sonjaa kohtaan. Hän kauhistui, vavahti, nosti päänsä ja katseli häntä terävästi. Mutta kohdattuaan hänen huolestuneet katseensa, joista hän vain luki sisällistä rakkautta, katosi viha tykkäänään. Hän oli pettänyt itseään, hän oli vaihtanut tunteen toiseen. Se merkitsi vain sitä, että hetki oli lyönyt.

Hän pani uudelleen kädet kasvoilleen, mutta äkkiä hän kalpeni, nousi ja istuutui Sonjan vuoteeseen sanaakaan lausumatta.

Hän tunsikin, että tämä muistutti kamalasti sitä, jolloin hän seisoi vanhuksen takana kirves koholla. Hän tunsikin, ettei hänellä enää ollut hetkeäkään kadotettavissa.

— Mikä Teidän on? kysyi Sonja suruisasti.

Hän ei voinut puhua. Hän ei ollut kuvitellut mielessään, että tämä tunnustus kävisi näin vaikeaksi. Sonja istuutui hänen viereensä vuoteelle ja odotti kääntämättä silmiään hänestä. Hänen sydämensä tykytti kiivaasti.

Raskolnikov käänsi kuolonkalpeat kasvonsa häntä kohti, ja hänen vääristyneet huulensa olivat

voimattomat lausumaan sanaakaan. Kamala tuska kouristi hänen sydäntään.

— Mikä Teidän on? toisti Sonja siirtyen hieman matkan päähän hänestä.

— Ei mitään, Sonja, älä pelkää... Mielettömyyttä! Tietysti, miksikä ei, kun oikein tarkastaa asiaa... Mielettömyyttä! mutisi hän hajamielisenä. Miksi olen tullut tänne kiusaamaan sinua? Niin, miksi? Minä teen itselleni lakkaamatta tämän kysymyksen, Sonja...

Hetkeä aikasemmin olisi hän tuskin esittänyt tätä kysymystä, mutta nyt oli hän niin väsynyt, että hän sen teki vallan koneellisesti. Hänen ruumistaan puistattivat kuumepuuskat.

— Miten te mahdatte kärsiä paljon! lausui Sonja katsellen häntä myötätuntonen ilme kasvoillaan.

— Ei se merkitse mitään... Sonja, tiedätkö mitä minä ajoin sanoa sinulle eilen?

Hän yritti hymyillä, mutta hän epäonnistui. Sonja odotti levottomasti, että hän jatkaisi.

— Lähtiessäni sanoin minä että ehkä sanoin hyvästit ikuisesti, mutta että minä sanoisin sinulle, jos palaisin tänään, kuka on surmannut Lisavjetan.

Sonja alkoi ankarasti väristä.

— Nyt olen palannut ja siksi minun täytyy sanoa se sinulle.

— Te siis puhuitte vakavissanne eilen? kuiskasi Sonja tuskin kuuluvasti. — Miten Te voitte tietää sen?

Hän hengitti syvään ja hänen poskensa kalpenivat yhä.

— Minä tiedän sen.

Sonja vaikenen kokonaisen minutin.

— Onko murhaaja tavattu?

— Ei, häntä ei ole tavattu.

— Mutta miten Te voitte siinä tapauksessa tietää sen? kysyi Sonja taas kuiskaavalla äänellä.

Raskolnikov kääntyi häntä kohti ja katseli häntä tarkasti.

— Arvaa! sanoi hän hymyillen yhtä kierosti kuin aikasemminkin.

Halvauksen tapainen väristys puistatti Sonjaa.

— Miksi ... pelotatte ... minua? sanoi hän lapsellisesti hymyillen.

— Minä olen luonnollisesti hänen hyvä ystävänsä, koska sen tiedän, jatkoi Raskolnikov katsellen lakkaamatta Sonjaa, aivan kuin olisi menettänyt silmiensä määräämisvallan. — Hänen tarkoituksenaan ei ollut surmata Lisavjetaa. Hän tahtoi vain tappaa vanhuksen ... hänen ollessaan yksinään. Mutta samassa tuli Lisavjeta kotiin ... ja silloin surmasi hän hänetkin.

Taas kului minutti. Molemmat katselivat toisiaan.

— Etkö voi arvata sitä? kysyi Raskolnikov äkkiä tuntien sellaista tunnetta kuin olisi kirkontorni kaatunut hänen päälleen.

— E ... en, kuiskasi Sonja tuskin kuuluvasti.

— Katsele minua tarkasti!

Tuskin oli hän lausunut tätä, ennenkuin hänet valtasi tuo jäätävä tunne, jonka hän niin hyvin tunsi. Hän katseli Sonjaa ja huomasi hänen kasvoillaan saman ilmeen, mikä Lisavjetalla oli ollut, kun hän lähestyi häntä kirves kädessä ja hän peräytyi seinää kohti ja hylkivästi ojensi kätensä kasvoillaan lapsellisen pelästynyt ilme.

Sama oli nyt Sonjan laita. Yhtä voimattomana ja yhtä pelästyneenä ojensi hän vasemman kätensä, kosketti sormenpäällään Raskolnikovin rintaa, nousi vuoteelta ja vetäytyi yhä pitemmälle hänestä. Sonjan kauhu tarttui myös häneen. Hän katseli Sonjaa ja teki samat lapselliset liikkeet.

— Oletteko arvannut sen? kuiskasi hän vihdoinkin.

— Jumalani, Jumalani! huudahti Sonja tuskissaan.

Hän vaipui voimattomana vuoteelle ja kätki kasvonsa patjoihin. Mutta seuraavana hetkenä hän nousi taas, tarttui Raskolnikovin molempiin käsiin, puristi niitä kovasti pienine laihoine sormineen ja katseli häntä päättäväisin katsein.

Tällä viimeisellä epätoivoisella katseella tahtoi hän vielä kerran etsiä toivon välähdystä, mutta hän ei sitä tavannut. Ei ollut vähintäkään epäilystä.

Myöhemmin ajatellessaan tätä hetkeä tuntui Sonjasta omituiselta, että kaikki silmänräpäyksessä oli niin selvänä hänen edessään.

— Kestä, Sonja!... Riittää jo! Älä kiusaa minua, pyyteli Raskolnikov syvän tuskan ilme kasvoillaan.

Hän ei ollut kuvitellut mielessään ilmasevansa syntiänsä tällä lailla.

Sonja hypähti vallan suunniltaan vuoteeltaan, väänteli käsiään, poistui, mutta palasi heti ja istuutui niin lähelle häntä, että heidän ohimonsa melkein koskettivat toisiaan. Mutta äkkiä hän taas hypähti paikaltaan kuin tikarinpiston saaneena, päästi hurjan huudahduksen —ja heittäysi polvilleen Raskolnikovin eteen, tietämättä mitä hän teki.

— Mitä olette tehnyt itsellenne? huudahti Sonja epätoivoisena, jonka jälkeen hän kiersi kätensä Raskolnikovin kaulaan.

Raskolnikov vetäysi eroon hänestä ja katseli häntä surullisesti hymyillen.

— Miten sinä olet omituinen, Sonja! Sinä syleilet ja suutelet minua, vaikka olen sanonut sinulle *tämän*... Kyllä et sinä tiedä, mitä teet.

— Eihän ole *ketään, ketään koko maailmassa*, joka olisi sinua onnettomampi! huudahti Sonja suunniltaan ja puhjeten äkkiä itkuun.

Jo kauvan oli uusi tunne heräillyt Raskolnikovissa ja tehnyt hänen sydämensä heränneeksi. Vihdoin ei hän enää voinut hillitä itseään. Kaksi suurta kyyneltä kimalsi hänen silmissään, jääden riippumaan silmäkarvoihin.

— Ethän sinä hylkää minua, Sonja? kysyi hän katsellen tyttöä melkein toivottomasti.

— En, en ... koskaan, koskaan! huudahti Sonja. Minä tahdon seurata sinua, seurata kaikkialle! Oi, hyvä Jumala!... Oi, minua onnetonta ... miksi en ole tuntenut sinua aikasemmin! Miksi et ennen tullut luokseni? Oi, Jumalani!

— Nythän olen tullut.

— Nyt, niin nyt!... Mitä on nyt tehtävä? Me emme eroa toisistamme. Minä seuraan sinua Siperiaan!

Raskolnikovin valtasi äkkinäinen vastenmielisyyden tunne. Tavallinen, halveksiva hymy leikki hänen huulillaan.

— Siperia ... sinne en mene koskaan, sanoi hän.

Sonja katsoi häneen kysyvästi. Ensimmäisen sääliväisyyspuuskan jälkeen onnetonta kohtaan palasi kamala ajatus murhasta. Siitä muuttuneesta äänestä, millä Raskolnikov lausui nuo sanat, kuuli hän heti murhaajan puhuvan.

Sonja katseli häntä kauhuissaan. Vielä ei hän tiennyt paljoakaan. Hän ei tiennyt miksi, miten tai missä tarkoituksessa murha oli tehty. Vasta nyt teki hän itselleen nämä kysymykset. Mutta uudelleen epäili hän sitä, oliko Raskolnikov ... oliko hän murhaaja. Voiko se olla mahdollista?

— Mutta mistä se johtui? sanoi hän hämillään. — Miten olette Te ... sellanen ihminen kuin Te ... voinut päättää tehdä jotakin sellaista? Miten se on mahdollista?

— Minä tein sen saadakseni ... rahaa. Ole järkevä ja rauhoitu, Sonja, sanoi hän väsyneenä ja melkein suuttuneena.

Sonja oli kuin halvauksen saanut. Vihdoin lausui hän:

— Sinä olit nälkäinen! Tahdoit ... auttaa äitiäsi? Enkö ole oikeassa?

— Et, Sonja, et, mutisi Raskolnikov kääntyen pois ja kumartaen päätään. — En minä niinkään nälkäinen ollut. Tosin tahdoin auttaa äitiä ... mutta ei se kuitenkaan siitä johtonut... Älä kiusaa minua, Sonja!

Sonja löi kätensä yhteen.

— Onko se tosiaan, tosiaan mahdollista! Hyvä Jumala, miten se voi olla mahdollista! Kuka voi käsittää sitä? Miten voitte Te, joka itse lahjotatte pois viimeisen roponne, murhata ... ryöstääksenne! Ah ... ne rahat, jotka annoitte Katerina Ivanovnalles, olivat myös ... Jumalan tähden ... olivatko nekin...

— Ei, Sonja, keskeytti Raskolnikov hänet nopeasti, — voit olla levollinen, sillä ne eivät olleet niitä. Minä sain ne samana päivänä, jolloin toivuin ... samana päivänä, jolloin annoin ne pois... Rasumihin oli läsnä... Hän se otti vastaan ne ... otti minun sijastani... Ne rahat kuuluivat minulle, olivat minun omaisuuttani...

Sonja kuunteli häntä oikein käsittämättä, mitä hän lausui. Hän koetti kaikin tavoin ymmärtää häntä.

— Mutta ne toiset rahat ... muuten en tiedäkään, oliko siellä mitään rahoja, jatkoi Raskolnikov matalalla ja miettiväisellä äänellä. —Minä otin erään nahkakukkaron, joka oli hänen kaulassaan; se oli vallan täynnä ... minä en tarkastanut sisältöä. Minulla ei ollut aikaa sellaseen. Muut kapineet, napit ja ketjut ... kaikki olen kätkenyt erääseen vieraaseen pihaan V—n prospektin varrella kiven alle... Siellä on kaikki vielä.

Sonja kuunteli jännitetyn tarkkaavana.

— Mutta miksi ... mitä tarkoitate sillä, että tarvitsitte rahaa, vaikkette kuitenkaan ole ottanut? kysyi hän nopeasti, ikäänkuin tahtoen pitää kiinni oljenkorresta.

— Sitä en tiedä... Minä en ole vielä tehnyt mitään päätöstä, pidätkö nämä rahat vai enkö, sanoi hän miettivästi. Sitten nauroi hän ikäänkuin järkiinsä tullakseen ja lisäsi: Minä lausuin äsken tyhmyyden... Etkö ole samaa mieltä?

Sonja alkoi luulla, että hän oli menettänyt järkensä, mutta hän karkotti heti tämän ajatuksen.

— Tiedätkö, Sonja, huudahti Raskolnikov ihastuneena, tiedätkö, mitä aijon sanoa sinulle? Jos olisin murhannut sentähden, että olin nälkäinen, olisin nyt ... onnellinen.

Hetken vaitiolon jälkeen lausui hän epätoivoisena:

— Mutta mitä se hyödyttäisi, mitä lohdutusta tuottaisi se minulle, jospa minä tunnustaisinkin rikokseni? Sano minulle, miksi hyödyksi sinun riemusi minun tähteni olisi sinulle! Oi, Sonja, sen vuoksi tulit sinun luoksesi?

Sonjan teki taas mieli vastata, mutta hän ei voinut.

— Siksipä sanoinkin sinulle eilen, että meidän olisi seurattava toisiamme, koska sinä enää olet jälellä minulla.

— Minnekä menisimme?

— Me emme lähtisi varastamaan tai murhaamaan... Älä pelkää! sanoi hän pilkallisesti hymyillen. — Tiedätkö, Sonja, vasta tällä hetkellä käsitan täydelleen, miksi eilen kehotin sinun seuraamaan minua. Mutta eilen en sitä itseään tiennyt. Silloin vain pelkäsin, että sinä ehkä hylkäisit minut ... tahdotko hyljätä minut, Sonja?

Sonja puristi tulisesti hänen kättään.

— Miksi, miksi olen sanonut sitä sinulle, miksi olen uskonut sen sinulle? sanoi hän katsellen Sonjaa syvän tuskan ahdistamana. — Sonja, sinä odotat minulta selitystä. Sinä odotat sitä; näen sen kasvoistasi. Mutta mitä sanoisin sinulle? Sinä et ymmärrä minua, vaan tunnet ainoastaan tavatonta kärsimystä minun tähteni. Nyt sinä jo itket ja syleilet minua! Miksi syleilet minua? Tapahtuuko se ehkä sen tähden, etten minä enää voinut sietää kauvemmin taakan kantamista, vaan tahdoin laskea sen toisille harteille ajatellen: "Kun *sinäkin* kärsit, on minun kevyempi ollakseni!" Sano minulle, voitko rakastaa sellaista lurjusta?

— Etkö sinä kiduta itseäsikin? kysyi Sonja.

Sama tunne, joka oli vallannut hänet, teki hänen sydämen uudelleen taipusaksi.

— Sonja, minun sydämeni on kova, muista se, olen tullut tänne luoksesi syystä, että olen samalla kertaa sekä kova että pelkuri. Nyt minun pitää puhua, mutta minä en tiedä, millä alkaisin.

Hän vaipui ajatuksiinsa.

— Ah, niin — meidän luontommehan ovat erilaiset; me emme sovi yhteen, alkoi hän uudelleen. — Miksi, miksi olen tullut luoksesi? Minä en koskaan anna itselleni anteeksi sitä, että olen ottanut tämän askeleen.

— Ei, ei, hyvä oli että tulit, sanoi Sonja. — Paljon parempi on, että minä sen tiedän.

Raskolnikov katseli häntä surullisesti.

— Niin, niinhän se oli ... niinhän se oli! sanoi hän. — Halusin päästä Napoleoniksi ... siksi tuli minusta murhaaja ... no, ymmärrätkö sitä nyt?

— E-en, kuiskasi Sonja naivisti. — Mutta puhukaa vain, kyllä minä sen ymmärrän, ymmärrän omalla tavallani.

— Tosiaanko? Hyvä, Saammepa nähdä! Hän oli taas hetken ajatuksiinsa syventyneenä.

— Asianlaita on seuraava: Minä tein kerran itselleni kysymyksen, miten olisi käynyt, jos Napoleon olisi ollut minun sijassani ja ellei hänellä elinuraansa alkaakseen olisi ollut Toulonia tai Egyptiä tai Mont Blancin yli vievää tietä, vaan olisi hänen sensijaan ollut tapettava joku vanha akka ottaakseen rahoja hänen arkustaan (sinä ymmärrät kyllä ... elinuraansa alkaakseen) ... no ... siis ... olisiko hän ryhtynyt jälkimäiseen, ellei olisi ollut mitään muuta keinoa? Olisiko hän ehkä nyrpistänyt nenäänsä ja arvellut, että se on vähemmän kunniaakasta ... ja että se on syntistä? No niin, sanonpa sinulle, että olen tällä kysymyksellä kiusannut itseäni niin kauvan, että vihdoin vallan häpesin, kun lopuksi tulin siihen johtopäätökseen, ettei hän olisi nyrpistänyt nenäänsä eikä pitänyt sitä kunnioittamana ... hän ei edes olisi käsittänyt, että moiselle voi nyrpistää nenäänsä. Ellei hänellä olisi ollut mitään muuta keinoa, olisi hän vallan yksinkertaisesti surmannut tuon akan, ennenkuin hän olisi ennättänyt päästää mitään ääntä — ja antamatta aikaa itselleen arveluun. No ... en minäkään miettinyt ... vaan murhasin ... seuratessani auktoriteetin esimerkkiä... Aivan niin se tapahtui!... Sinä ehkä pidät sitä naurettavana? Niin, Sonja, naurettavinta on se, että se ehkä tosiaan oli naurettavaa.

Sonja ei ollenkaan pitänyt sitä naurettavana.

— Sano mieluummin suoraan ilman mitään esimerkkejä, pyyteli hän vielä alakuloisempana.

Raskolnikov kääntyi Sonjaan päin, katseli häntä surusasti ja tarttui hänen käteensä.

— Sinä olet oikeassa, Sonja. Kaikki tämä on lorua. Sinä kai olet kuullut, että äitini on köyhä? Sisareni on sattumalta saanut hyvän kasvatuksen, ollen nyt pakotettu kuleksimaan maailmassa opettajattarena. Minä lueskelin, mutta en voinut ansaita elantoani, ollen tällöin pakotettu jättämään yliopiston joksikin aikaa. Jospa olosuhteeni olisivat olleet suotuisemmatkin, olisi minulla onnellisimmassa tapauksessa ollut toivo päästä kymmenen tai kahdentoista vuoden kuluttua opettajaksi tai virkamieheksi tuhannen ruplan vuotuisella palkalla. Sillä välin olisi äitini voinut kuolla suruun ja hätään ja minun olisi ollut mahdotonta hankkia hänelle surutonta toimeentuloa. Ja sisareni sitten — niin, hänen olisi ehkä voinut käydä vielä huonommin. Ja mitä ilahuttaa minua elämä, kun minun koko elämäni ajan on sivuutettava kaikki, käännyttävä pois kaikesta, kun minun on unohdettava, että minulla on äiti ja kun minun on levollisesti ja arvokkaasti siedettävä sisareni häpäsyä? Miksi? Sen tähdenkö ehkä, että heidän hautaan jouduttuaan saisin alkaa alusta toisten kera — vaimon ja lasten, sittemmin kuollakseni heiltä jättämättä jälkeeni heille kopekkaakaan tai leipäpalasta? Niin, näetkö ... silloin päätin anastaa vanhuksen rahat ja käyttää niitä ensimmäisiin ja välttämättömiin tarpeisiin päästäkseni olemasta äitini taakkana. Aijoin käyttää niitä elannokseni yliopistoajalla ja lähimpänä sitä seuraavana aikana yliopistoluvut päätettyäni ja alkaa sitten uuden uran päästäkseni riippumattomaksi. No, luonnollisesti tein katalasti murhatessani tuon akan ... mutta älkäämme puhuko siitä.

Hän vaikeni väsyneenä ja painoi päänsä alas.

— Oi, Jumalani!... Ei, niin ei se ollut, niin ei se ole voinut olla! lausui Sonja tuskasena. — Onko mahdollista menetellä sillä lailla?... Ei, niin ei se ole voinut tapahtua ... ei niin!

— Minä olen puhunut avoimesti, sanonut sinulle koko totuuden, etkä sinä sentään usko minua.

— Mikä se totuus olisi?

— Minähän olen vain surmannut madon, Sonja, hyödyttömän, inhottavan, vahingollisen madon.

— Miten ... olisiko ihminen mato?

— Minä tiedän kyllä, ettei ihminen ole mato, vastasi Raskolnikov katsellen Sonjaa omituisen ilmeikkäästi. — Minä olen valehdellut, Sonja, jatkoi hän. — Se on valetta kaikki... Asianlaita ei ole sellainen. Sinä olet vallan oikeassa. Vallan toiset seikat olivat myötävaikuttamassa ... vallan toiset. Minä

en ole pitkiin aikoihin puhunut kenenkään kanssa ja päätäni särkee niin tuskastuttavasti.

Kuume kiilsä hänen silmistään. Hän alkoi melkein hourailta ja nopea hymy väikkyi hänen huulillaan. Järkytetyn sieluntilansa vuoksi oli hänestä tullut heikko ja väsynyt. Sonja ymmärsi, miten syvästi Raskolnikov kärsi, ja hänkin tunsä päässään pyörrytystä. Raskolnikovin puhe oli niin helppoa käsittä, mutta samalla niin omituista.

— Miten se on tapahtunut? Miten se on voinut tapahtua, armollinen Jumalani!

Ja Sonja väänteli käsiään epätoivoissaan.

— Ei, Sonja, ei asianlaita ole sellainenkaan, alkoi Raskolnikov äkkiä päätään kohottaen, aivan kuin vallan uusi ajatussuunta olisi elähyttänyt häntä. — Parempi on, että ajattelet ... niin, se on tosiaan parempi ... ajattele siis, että minä olen egoisti, mustasukkainen, paha, inhottava, kostonhimonen ... niin, melkeinpä on minussa hulluudentulotaipumuksia. Minä sanoin, etten voinut opintoaikani ansaita elantoani. Mutta tiedät ... sangen uskottavaa, että olisin voinut tehdä sen. Äitini suoritti kaikki menot yliopistossa ja saappaat, vaatteet ja leivän olisin ehkä itse voinut hankkia itselleni. Saihan Rasumihin työtä! Mutta minä olin sieluni sisimmässä katkeroitunut, enkä halunnut tehdä työtä. Sinähän olet ollut hökkelissäni, Sonja?... Etkö tiedä, että sielu ja henki kuihtuvat moisissa pienissä hökkeleissä?... Oi, miten vihaan tuota kurjaa pesää! Ja kuitenkin jäin siihen. Monet pitkät päivät pysyin siellä sisällä, enkä halunnut syödä enkä juoda, vaan makasin siellä kääristyneenä sohvalla. Nastasjan tuodessa ruokaa söin sen ... ellei hän tullut ... meni päivä ilman että ajattelin nauttia mitään ravintoa. Illan tullen en sytyttänyt mitään kynttilää, vaan makasin pimeässä. Minä en tehnyt edes sen vertaa, työtä, että olisin voinut ostaa kynttilän. Kirjani ovat pöydällä paksun tomun peitossa. Minä pidin parempana makaamista ja uneksimista ... en mitään muuta kuin uneksimista. Silloin oli minulla omituiset unet, joiden sisällön kertomisestakaan en välitä. Tänä ajanjaksona alkoi se ajatus vähitellen herätä henkiin minussa ... ei, niin ei se ollut, minä puhun pötyä. Minä, näetkö, kysyin lakkaamatta itseltäni, miksi minun piti olla tyhmä, kun kaikki muut olivat tyhmiä, ja miksi en minä olisi viisaampi kuin toiset. Ja minä ajattelin kauvan, että jos minä odottaisin siksi kunnes kaikista muista tulisi viisaita, voisi se kestää liian kauvan. Sitten kuvittelin mielessäni, ettei sitä ajankohtaa koskaan tulisikaan, etteivät ihmiset koskaan muutukaan —eikä sekään maksa vaivaa. Se on laki, Sonja. Mutta nyt minä tiedän, että se, jolla on luja ja voimakas tahto, on hallitsija. Joka uskaltaa, se voittaa. Joka välittää vähät siitä, mikä on suurta, on lainlaatija ... joka uskaltaa eniten, sillä on myös suurimmat oikeudet. Siten on ollut tähän asti, siten on vastakin... Vain se, joka on sokea, ei voi nähdä.

Raskolnikov katseli Sonjaa, näyttämättä välittävän siitä, miten tämä ymmärsi häntä. Kuume oli nyt täydellisesti palauttanut täydellisen herruutensa häneen. Hän oli puhunut synkällä ihastuksella.

Sonja käsitti, että Raskolnikovin uskon periaate oli tässä sonatisessa uskontunnustuksessa ... se oli hänen lakinsa.

— Silloin arvasin minä, Sonja, jatkoi Raskolnikov jäykästi, — että valtaa annetaan vain sille, joka kumartuu sitä ottamaan. Tässä on vain kysymyksessä rohkeus. Silloin sain sen ajatuksen ... ensi kerran elämässäni sain sen ajatuksen, jota ei kellään ole ollut ennen minua, ei, ei kellään! Se syntyi äkkiä minussa ... niin selvänä kuin aurinko. Mistä se johtuu, ettei kukaan ole vielä uskaltanut, ettei kukaan, joka huomaa mielettömyytenne, uskalla ottaa kohtaloo niskasta ja heittää sitä päin hornaa? Minulla ... minulla oli halu uskaltaa se ... ja minä murhasin!... Tahdoin vain nähdä, uskaltaisinko, Sonja ... siinä oli koko syy...

— Ah, vaikene, vaikene! huudahti Sonja käsiään väännellen. — Te olette ylenkatsonut Jumalaa ja Jumala on kurittanut teitä!... Hän on saattanut teidät paholaisen haltuun.

— Niin, Sonja, maatessani siellä pimeässä ja näitten kaikkien mielikuvien kiitäessä sieluni ohi, oli tämän laatijana varmasti saatana. Etkö usko minun olevan oikeassa?

— Vaietkaa toki, älkääkä herjatko, te jumalankieltäjä! Te ette ymmärrä mitään, mitään. Oi, Jumalani ... hän ei tiedä, mitä hän tekee?

— Vaiti, Sonja, minä tiedän, että paholainen on minut vietellyt. Minä olen jo kauvan tuuminut tätä ja kuiskaillut sitä itsekseni maatessani pimeässä... Olen taistellut taisteluni alusta loppuun. Minä tiedän kaikki, kaikki. Luuletko, että minä aloin kuin narri? Ei, minä aloin järkevänä ihmisenä ja se juuri minut sekotti. Etkä usko minun tietäneen, että jos tahdoin kysyä, oliko minulla oikeutta omata valtaa, todistus oli edellytetty, ettei minulla ollut tätä oikeutta! Tai kun tahdoin kysyä, onko ihminen mato, oli todistus jo sillä edellytetty ... että *minuun nähden* ei ihminen ole mikään mato, vain sille, joka ei ajattele tehdä moista kysymystä. Kiusatessani itseäni silloin niin useita päiviä arvaamalla, olisiko Napoleon tehnyt sitä vai ei ... silloin tunsin jo selvästi, etten ollut mikään Napoleon. Kaikki nämä kärsimykset olen kokenut

ennenkuin vihdoin päätin puistaa pois kaikki päältäni kerralla. Tahdoin murhata ilman omantunnon tietämistä, vain itseni vuoksi. Tässäkään en tahdo valehdella itselleni. Minusta ei siis tullut murhaaja äitiäni auttaakseni, ei myöskään sitä varten, että olisin rahain avulla päässyt hyväntekijäksi... Ei suinkaan! Minä olen vallan yksinkertaisesti murhannut ... ilman mitään sivutarkotusta, itseni vuoksi. Minusta oli vallan samantekevää, olisiko minusta voinut tulla mitään hyväntekijää tai olisiko kaiken elämän ajan vanginnut hämähäkin lailla kaikki verkkooni surmatakseni heidät... Ei tullut minusta myöskään rahain tähden murhaajaa... Nyt tiedän, mistä se johtuu! Ymmärrä minua oikein, kun sanon, että jos sittemmin olisin voinut kulkea samaa tietä, olisi minusta tuskin koskaan tullut murhaajaa. Jotakin toista siis halusin tietää, jokin toinen siis kiihotti minua eteenpäin. Minä halusin tietää ja minä halusin tietää heti ... olinko mato kuten kaikki muut, vai olinko ihminen; kykeninkö menemään yli rajan, vai enkö, olinko vain heikko, vapiseva olento, vai oliko minulla oikeus...

— Surmata?... Oliko teillä oikeus surmata? huudahti Sonja käsiään väännellen.

— Älä keskeytä minua, Sonja, minä vain halusin todistaa sinulle erään asian, että saatana oli viekotellut minut, ettei hän näyttänyt minulle ennen kuin jälestä päin, ettei minulla ollut oikeutta siihen, koska olin aivan samallinen mato kuin kaikki muutkin. Hän teki vain pilaa minusta ja se on syynä siihen, miksi tulin luoksesi. Ota vastaan vieraasi! Ellen olisi ollut mato, olisinko silloin tullut tänne? Kuulehan, mennessäni akan luo tahdoin vain koettaa, voisinko tehdä sitä.

— Ja kuitenkin murhasit hänet ... murhasit!

— Mutta miten? ... sillälaillako murhataan? Annetaanko ihmiselle kuolinisku sillä lailla kuin minä tein sen? Minä kerron sinulle toisen kerran, miten menettelin. Olenko *minä* surmannut akan... Itseni olen surmannut, vaan en häntä. Siitä ajasta saakka olen kuollut kuin kivi ... kuollut ijäiseksi! Mutta minä en surmannut akkaa, vaan teki sen saatana. Nyt riittää, Sonja!... Päästä minut, päästä minut!

Hän nojasi kyynärvarsiaan polviinsa ja kumarsi pään käsiinsä.

— Oi, mitä tuskia! huudahti Sonja.

— Mitä on nyt tehtävä, sano se minulle! sanoi Raskolnikov päätään kohottaen ja katsellen Sonjaa epätoivon vääristämine kasvoineen.

— Mitäkö tehtävä! huudahti tämä hypähtäen seisomaan, kyynelten kimallellessa hänen silmissään. Nouskaa!

Sonja tarttui Raskolnikovin olkapäähän.

Raskolnikov kohottausi katsellen tyttöä ihmetellen tämän jatkaessa:

— Mene heti täältä! Asetu tienristeykseen ja suutele sitä maata jota olet tahrannut? Kumarra sitten kaikille kansalle kohti kaikkia ilmansuuntia ja sano: "Minä olen murhannut." Jos sen teet, antaa Jumala sinulle uuden elämän... Tahdotko mennä? Tahdotko tehdä sen? kysyi hän värisevin äänin.

— Sinä siis ajattelet Siperiaa, Sonja? Sinä tahdot, että minä ilmasen itseni? kysyi Raskolnikov synkästi.

— Sinun täytyy tunnustaa rikoksesi ja siten pelastaa sielusi ... se sinun on tehtävä!

— Ei, Sonja ... minä en mene heidän luokseen.

— Mutta miten aijot menetellä tulevaisuudessa? Miten voit sinä elää? Onko mahdollista elää sellaista elämää? Ja miten voit sinä puhua äitisi kanssa?... Mitä hänestä tulee? Mutta sehän on jo totta ... sinähän oletkin jo hyljännyt äitisi ja siskosi!... Sinä tunsit, että sinun täytyi hyljätä heidät! Miten voit jatkaa elämääsi ilman ainoatakaan ihmistä, jonka puoleen kääntyä? Mitä sinusta vielä tulee!

— Älä ole lapsellinen, Sonja, sanoi hän matalalla äänellä. — Minkä rikoksen minä olen noita ihmisiä vastaan tehnyt? Miksi minun tulisi tunnustaa syntini heille? Hehän tuhoovat miljoonia ihmisiä ja pitävät sitä sitten vielä oikeana urotyönä. Roistoja ja heittiöitä ovat he kaikki. Ja mitä minä sanon heille? Että minä olen murhannut ... mutta en ole uskaltanut käyttää rahoja, vaan kätkenyt ne kiven alle, jatkoi hän nauraen ivallisesti. — Sitten nauravat he vielä päällepäätteeksi minulle ja sanovat: — Sinä olet narri, joka et ottanut mitään ... narri ja pelkuri! He eivät ymmärrä mitään, eivätkä he myöskään ole ymmärtämisen arvoisia. Miksi minä siis menisin heidän luokseen?... Minä en tee sitä! Näytä nyt, Sonja, ettet ole lapsi.

— Sinä kidutat itsesi kuoliaaksi! huudahti Sonja ojentaen kätensä rukoilevasti hänen puoleensa.

— Ehkäpä olen hairahtunut. Ehkäpä olen ihminen, enkä mikään mato ja olen vain

malttamattomuudessani itseäni tuominnut. Vielä tahdon taistella.

Ylpeä hymyily väreili hänen huulillaan.

— Ja sinä tahdot koko elämäsi ajan kantaa sellaista tuskaa?
Ajattele ... koko elämäsi ajan?

— Tahdon totuttaa itseni siihen, sanoi hän synkästi... — Lakkaa jo itkemästä. Nyt on puhuttava jostain muusta. Olen tullut tänne sanoakseni sinulle, että minua etsitään, että minut tahdotaan vangita.

Sonja päästi peljästyneen huudahduksen.

— No, miksi huudat? Jokunen hetki sitten tahdoit itse, että ilmiantaisin itseni ja nyt sinä pelkää! Mutta en anna itseäni vangita. Tahdon taistella heitä vastaan ja he eivät voita minua. Heillä ei ole mitään todistuksia. Eilen olin suuressa vaarassa ja luulin jo olevani menetetty; mutta tänään on lehti kääntynyt minulle eduksi. Kaikilla heidän todistuksillaan on kaksi puolta. Se tahtoo sanoa, että minä voin käyttää kaikkia heidän syytteitään itselleni eduksi, ymmärrätkö?... Sen tahdon myöskin tehdä... Mutta se on epäilemätöntä, että he vangitsevat minut. On mahdollista, että minut vangitaan jo tänään. Mutta heidän täytyy kuitenkin lopuksi päästää minut pois, sillä heillä ei ole mitään todistuksia, eivätkä he niitä tule saamaankaan, sen lupaan minä. Äitini ja sisareni kanssa tahdon saattaa asiat sille tolalle, että he uskovat minusta kaikkea muuta kuin tätä... Siskoni asema näyttää nyt olevan turvattua ... ja siinä tapauksessa myöskin äitini. Tahdotko käydä luonani vankilassa, kun minut vangitaan?

— Kyllä, sen tahdon tehdä. Tulen varmasti.

He istuivat molemmat surullisina vierekkäin, ikäänkuin myrsky olisi viskannut heidät autiolle rannalle.

Raskolnikov tarkasteli Sonjaa uudelleen ja tunsi, millainen pohjaton rakkaus piili tuossa naisessa häneen. Mutta kumma kyllä, tuotti tämä hänelle tuskaa, että hän oli näin rakastettu. Mennessään Sonjan luo, tunsi hän, että tämä oli hänen ainoa neuvojansa. Hän oli uskonut, että tämä jossain määrin vapauttaisi hänet niistä kalvavista tuskista, ja nyt, kun koko hänen sydämensä oli häneen turvautunut, tunsi ja tunnusti hän tulleen vielä onnettomammaksi.

— Sonja, on ehkä parasta, ettet käy minua vankilassa tervehtimässä, sanoi hän.

Sonja ei vastannut, sillä hän itki. Muutamia minuutteja kului hiljaisuuden vallitessa.

— Onko sinulla mitään ristiä kannettavana? kysyi Sonja odottamatta.
Tämä ajatus näkyi nyt vasta johtuneen hänen mieleensä.

Raskolnikov ei heti ymmärtänyt kysymystä.

— Jollei sinulla vielä ole, niin ota tämä, joka on sypressistä. Minulla on sitäpaitsi toinen, messinkinen, joka on ollut ... Lisavjetan. Vaihdoin kerran ristiä hänen kanssaan. Hän antoi omansa minulle ja minä annoin hänelle sen sijaan pienen pyhimyksenkuvan. Nyt tahdon minä kantaa Lisavjetan antamaa, ja sinun pitää ottaa tämä. Oi, ota tämä, sillä onhan se omani! pyysi hän. — Vaeltakaamme yhdessä tuota kärsimysten tietä ja auttakaamme toinen toisiamme ristiämme kantamaan.

— Anna se minulle, sanoi Raskolnikov, sillä hän ei tahtonut saattaa Sonjaa pahoilleen. Mutta hän vetäsi yhtäkkiä ojennetun kätensä takaisin.

— Ei nyt, Sonja! Tahdon mieluummin saada sen vastedes, lisäsi hän tyttöä tyynnyttääkseen.

— Niin, niin ... se on parempi, paljon parempi, sanoi Sonja. — Kun sinä otat syntisi kantaaksesi, täytyy sinun se kantaa. Silloin tulet minun luokseni ja minä ripustan sen kaulaasi. Me rukoilemme yhdessä ja sitten seuraamme toisiamme.

Tällä hetkellä kuului koputusta ovelta.

— Sofia Semjonovna, saanko astua sisään? kysyi tuttu ääni. Täynnänsä tuskaa avasi Sonja oven ja vaalea Lebesjatnikov pisti päänsä huoneeseen.

Lebesjatinikov näkyi olevan kiihtynyt.

Tulin tänne Teidän luoksesse, Sofia Semjonovna ... suokaa anteeksi ... luulin myöskin löytäväni teidät täältä, sanoi hän Raskolnikoville. —Luulen, että ... Katerina Ivanovna on tullut mielipuoleksi.

Sonja päästi huudahduksen.

— Se merkitsee, minä arvelen niin. Emme tiedä, mitä meidän tulisi hänen kanssaan tehdä. Hän meni Semjon Saharitshin päällikön luo, mutta ei tavannut häntä kotona. Tämä oli erään kenraalin luona päivällisillä. Ajatelkaa ... sitten lähti hän kenraalin luo ja vaati ... että päällikön tuli nousta pois pöydästä hänen kanssaan puhuakseen. Voitte kuvailla mielessänne tulosta... Hänet ajettiin luonnollisesti pois. Mutta hän sanoo päällikön haukkuneen häntä sopimattomin sanoin... En vain ymmärrä, miten hän on voinut välttää joutumasta arestiin. Nyt kertoo hän kaikille urotyöstään, mutta on vaikeata ymmärtää häntä ... hän huutaa ja huiskii käsineen ympäriinsä... Hän sanoo, että koska kaikki ovat hänet hyljänneet, tahtoo hän ottaa lapset mukaansa ja kulkea pitkin katua posetiivin soittajana. Lapset laulavat ja tanssivat ja hän kerää rahat ja joka päivä seisoo hän kenraalin akkunan edessä... —Nähkөөn koko maailma, miten ylhäissyntyisen virkamiehen lapset täytyy juoksennella kaduilla kerjäläisen tavoin, sanoo hän. Lydia saa laulaa "kutorakia" ja poika ja Poletshka saavat tanssia. Hän ei tahdo kuulla, mitä hänelle sanotaan. Mitähän siitä tulee! Sehän on kauheata!

Sonja otti hattunsa ja takkinsa ja juoksi ulos. Raskolnikov ja Lebesjatinikov seurasivat häntä.

— Hän on varmasti mielenvikainen, sanoi hän Raskolnikoville kun he olivat tulleet kadulle. — En tahdo saattaa Sofia Semjonovnaa levottomaksi, siksi sanoin vain, että minä arvelin sitä, mutta siitä ei enää ole epäilystäkään. Aivoihin sanotaan syntyvän keuhkotaudista pieniä solmuja... Vahinko, etten ymmärrä lääketiedettä. Koetin puhua hänen kanssaan järkevästi, mutta sitä hän ei ottanut kuunnellakseen.

— Puhuitteko te myöskin hänelle niistä pienistä solmuista?

— En ... se tahtoo sanoa, en niin avonaisesti. Mutta tarkoitan, että kun loogillisesti todistaa henkilölle, ettei tällä ole mitään itkemisen syytä, täytyisi tämän lopettaa itkunsa.

— Se tekisi aina elämän kevyemmäksi, vastasi Raskolnikov.

— Anteeksi... Katerina Ivanovnan kanssa siitä ei tullut mitään ... mutta te tiedätte aivan varmasti, että Pariisissa on tehty todenmukaisia yrityksiä parantaa mielisairautta ainoastaan loogillisten todistelujen kautta. Eräs sikäläinen professori, joka äskettäin kuoli ... kuuluisa mies ... että sitä tietä voitiin tulla onnellisempiin tuloksiin. Hänen perusajatuksensa on se, että mielenvikaisilla ei ole elimistössä mitään vikaa, vaan että syynä asiaan on aivan yksinkertaisesti ... niin sanoakseni, loogillinen erehdys, se on vika arvostelukyvyyssä, väärä käsitys esineistä. Hän todistaa niinmuodoin sairaille niin vähitellen, niin vähitellen, heidän olevan väärässä ... ja voitteko uskoa? Hänen sanotaan saavuttaneen erinomaisesti onnistuneita tuloksia. Mutta koska hän samalla kertaa käyttää ryöppykylpyä, ovat nämä tämän metoodin tulokset vielä epävarmoja ... ainakin...

Raskolnikov ei ollut pitkään aikaan häntä kuunnellut. Tultuaan sen talon kohdalle, missä hän asui, viittasi hän Lebesjatinikoville ja katosi porttikäytävään. Lebesjatinikov katseli kummastuneena ympärilleen ja jatkoi matkaansa.

Raskolnikov meni ylös huoneeseen. Hän tarkasteli likasia, läpeensä vaalenneita tapetteja, tomuisia huonekaluja ja sohvaa. Sitten meni hän akkunan luo ja katseli alas pihalle. Talon vasemmassa kylkirakennuksessa oli muutamia akkunoita auki, ja akkunalaudoilla oli kukkaruukkuja puolikuivunneine kurjenpolvineen. Akkunan ulkopuolelle oli ripustettu paita kuivamaan ... tämän kaiken tunsin hän niin hyvin taasen. Hän kääntyi pois päin ja istuutui sohvalle.

Ei milloinkaan, ei milloinkaan ollut hän tuntenut olevansa niin yksin.

Niin, hän uskoi vielä kerran vihaavansa Sonjaa, tehtyään hänet vielä onnettomammaksi. Miksi oli hän mennyt hänen luokseen? ... ehkä kerjätäkseen hänen kyöneleitään? Miksi tahtoi hän katkeroitaa hänenkin elämäänsä? Oi, sellaista halpamaisuutta!

— Tahdon olla yksin. Hän ei saa tulla luokseni vankilaan, sanoi hän varmallalla äänellä.

Viisi minuttia myöhemmin kohotteli hän päänsä ja hänen kasvonsa kirkastuivat omituisesta hymyilystä.

— Ehkä lienee Siperiassa parempi!

Hän ei voinut muistaa, miten kauvan hän oli istunut näin, levottomien ajatusten tavoitellessa toinen toistaan hänen sielussaan, kun ovi äkkiä avautui ja Avdotja Romanovna astui sisään. Hän seiso hiljaa katsellen veljeään samalla katseella kuin Sonja oli häntä tarkastanut. Sitten istuutui hän vastapäätä häntä sille tuolille, jossa Sonja oli päivän sitten istunut. Dunja katseli häntä hiljaisuuden vallitessa.

— Älä ole minulle suutuksissasi, veliseni. Viivyn ainoastaan lyhyen ajan, sanoi Dunja.

Hänen kasvonsa ilmeet olivat mieltävät, vaan eivät synkät. Hänen katseensa oli kirkas ja tyyni.

Raskolnikov näki, että myöskin hän oli tullut hänen luokseen rakkaus sydämessään.

— Veliseni, minä tiedän nyt kaikki, kaikki. Dmitri Prokofjitsh on kertonut ja selittänyt minulle kaikki. Sinua solvaistaan ja vainotaan erään inhoittavan ja yksinkertaisen epäluulon vuoksi... Dmitri Prokofjitsh sanoi, ettei mitään vaaraa ole tarjolla ja että sinä suret ja huolehdit turhan tähden. Mutta mitä minuun tulee, niin ei minua ihmetytä, että koko sieluni on joutunut kiihkoon; mutta minä pelkään tämän katkeruuden jättävän pysyväiset jäljet sinuun. Siksi en sinua soimaakaan siitä, että olet meidät hyljännyt. Tunnen, että jos minulla itselläni olisi niin suuri tuska kannettavanani, niin poistuisin minäkin kaikkien näkyvistä. En tahdo puhua tästä äitilleni, mutta minä jatkan hänelle puhelmani sinusta ja lupaan hänelle sinun nimessäsi, että sinä aivan pian tulet hänen luokseen. Älä sentähden ole huolissasi hänen vuokseen. Minä kyllä rauhoitan häntä. Mutta silloin tällöin saat käydä häntä tervehtimässä. Muista, että hän on äitisi. Minä tulinkin tänne vain sanoakseni sinulle ... että jos tarvitset minua ... tai jos koko elämäni olisi sinulle tarpeellinen ... niin kutsu minut luoksesi ... ja minä tulen. Hyvästi!

Hän kääntyi ja meni ovea kohti.

— Dunja, sanoi Raskolnikov, samalla kun hän nousi seisaalleen ja meni hänen luokseen, — Rasumihin Dmitri Prokofjitsh on erinomaisen hyvä ihminen.

Dunja punastui.

— Mitä tuumiskelet? änkytti Raskolnikov, kun tyttö oli odottanut minuutin verran.

— Hän on kunnollinen, työteliäs ja kunnollinen ihminen ja hänellä on kykyä voida rakastaa koko sydämestään... Hyvästi, Dunja!

Dunja säpsähti ja näkyi tulevan levottomaksi.

— Mitä tarkoitat, veliseni? Täytyykö meidän todellakin erota ainaisesti, koska sinä ... annat minulle sellaisen testamentin.

— Hyvästi.

Dunja läheni akkunaa, katseli Raskolnikovia surullisesti ja poistui sitten.

Ei, Raskolnikov ei ollut kylmä häntä kohtaan. Viimeisessä silmänräpäyksessä oli hänellä suuri halu syleillä sydämellisesti häntä. Mutta hän päätti sentään, olla edes ojentamatta hänelle kättäkään.

— Jälestäpäin Dunja ehkä kauhistuisi ajatellessaan, että minä olen häntä syleillyt. Hän sanoi ... että minä olen ryöstänyt häneltä suudelman.

— Voikohan hän kantaa tätä? ajatteli hän muutamien minuuttien kuluttua. — Ei, hän ei voi sitä kestää. Sellaiset ihmiset eivät voi mitään tämänkaltaista kestää. Ei koskaan!

Sitten ajatteli hän Sonjaa.

Akkunasta syöksyi raitis tuulahdus. Ulkona ei enään niin kirkasta ja päivänpaisteista kuin ennen. Hän otti lakkinsa ja läksi.

Hän ei voinut, eikä edes tahtonutkaan huolehtia sairaaloksen tilansa vuoksi. Mutta tuo alituinen, keskeytymätön sielun kiihoitus ja kaikki nuo tuskat eivät luonnollisestikaan voineet jäädä seurauksitta.

Hän harhaili ympäri ilman päämäärää. Aurinko laski. Omituinen tuska valtasi hänet. Tuo tunne ei tosin ollut aivan niin valtava, mutta se ei ollut silti vähemmän kalvava ja tuskastuttava eikä se milloinkaan lakannut häntä kiusaamasta; erityisesti kiusaava oli se illan joutuessa.

— Tällaisessa yksinkertaisessa, täydellisesti fyysisessä heikkoudentilassa, joka mahdollisesti johtuu vain auringon laskusta, täytyy varoa tekemästä tyhmyyksiä. Tällaisessa mielentilassa ollessaan olisi mahdollista mennä ei ainoastaan Sonjan, — vaan myöskin Dunjan luo, mutisi hän halveksivasti.

Hän kuuli nimeänsä mainittavan ja kääntyi. Lebesjatnikov tuli juosten hänen jäljessään.

— Olen ollut teitä hakemassa, sanoi hän. — Voitteko kuvitella sitä mielessänne, että Katerina Ivanovna todellakin on pannut tuumansa täytäntöön, mennä lasten kanssa pois! Meillä, Sofia Semjonovnulla ja minulla on ollut mitä suurin vaiva löytää häntä. Hän lyö kattilaa ja antaa lasten tanssia. He itkevät katkerasti. Hän pysähtyy poikkikatujen varsilla ja puotien edustalla. Kansa on kylliksi tyhmää juoksemaan hänen perässään. Seuratkaa minua!

— Entä Sonja? kysyi Raskolnikov levottomasti käyntiänsä kiiruhtaessansa.

— Hän on aivan raivoissaan. Se tahtoo sanoa, ei Sofia Semjonovna, vaan Katerina Ivanovna ... myöskin Sofia Semjonovna. Mutta Katerina Ivanovna on aivan hullu, sen vakuutan minä teille, hän on aivan hullu. Poliisi tahtoo vangita hänet. Ette voi kuvitella mielessänne, millaisen vaikutuksen se tekee, kun häntä katselee. Nyt on hän kanavan luona lähellä Sofia Semjonovnan asuntoa.

Kanavan luo, aivan lähelle siltaa oli kerääntynyt suuri ihmisjoukko. Voi selvästi kuulla Katerina Ivanovnan käheän äänen. Niin, se oli todellakin näytelmä, joka voi katuyleisöä huvittaa.

Katerina Ivanovna oli kauhean näköinen vanhassa, mustassa leningissänsä, "drap de dame"-saalissaan ja mutkallisessa olkihatussaan, joka oli kallellaan hänen päässään. Hän oli läpeensä väsynyt ja hänen rintansa lähätti kiihkeästi. Hänen riutuneet kasvonsa näkyivät olevan entistään enemmän kärsivät.

Mutta joka hetki kiihtyi hän yhä enemmän. Hän heittäytyi lasten päälle, torui heitä, näytti heille, miten heidän tuli tanssia, ja opetti heille, miten heidän tuli laulaa, selitti heille, miksi heidän niin tuli tehdä ja joutui epätoivoon, kun he eivät häntä ymmärtäneet.

Sitten juoksi hän niiden katsojain luokse, jotka olivat paraiten pujettuja ja sanoi:

— Katsokaa, niin pitkälle on menty jalon, aristokraattisen perheen lasten kanssa!

Useat nauroivat hänelle, toiset pudistelivat päätänsä, mutta kaikki olivat uteliaita näkemään mielipuolista vaimoa ja noita vapisevia lapsia.

Katerina Ivanovna löi tahtia luisevilla käsillään, kun hän antoi Poletshkan laulaa ja Lydian ja Koljan tanssia. Hän koetti myös itsekin laulaa, mutta kiusallinen yskä keskeytti hänet heti.

Kattilaa, josta Lebesjatnikov oli puhunut, ei näkynyt olevan.

Katerina Ivanovna oli todellakin koettanut hankkia lapsille sellaisen puvun, jollaista katulaulajien on tapana kantaa. Pojalla oli päässään eräänlainen valkeasta ja punaisesta kankaasta tehty turpaani. Hänen tuli esittää turkkilaista. Lydia oli puettu punaseen, kudottuun villamyssyyn, joka oli ollut manalle menneen Semjon Saharitshin oma, mutta myssyä koristi tässä tilaisuudessa valkea strutsinsulka. Poletshka oli saanut pitää tavallisen pukunsa. Hän katsahti ujosti ja hämmästyneenä äitiään, eikä poistunut hänen vierestään, kätki vain kyyneleensä ja katseli levottomasti ympärilleen. Katu ja tuo suuri ihmispaljous peljättivät häntä.

Sonja seurasi heidän jälessään ja pyysi itkusilmin, että he kääntyisivät pois päin. Mutta Katerina Ivanovna oli taipumaton.

— Sinä et tiedä, mitä pyydät, sanoi hän. — Sinä käyttäydyt aivan kuin lapsi. Olenhan sanonut, etten tahdo palata takaisin sen saksalaisen naisen luo. Kaikki ihmiset, niin, koko Pietari nähköön kernaasti, että aatelismiehen lasten täytyy kerjätä kadulla. Katala kenraali nähköön sen. Sinä olet verrattain lapsellinen, Sonja. Sano minulle, millä me voisimme elää? Me olemme jo kylliksi kauvan olleet sinun taakkanasi, mutta tulkoon siitä nyt loppu. Ah, Rodion Romanovitsh, tekin olette täällä. Sano hänelle, että minä menettelen paraiten meille kaikille. Häpeämätön kenraali saa eron virastaan, sen te tulette näkemään. Me asetumme joka päivä hänen akkunansa alle, ja kun keisari ajaa ohi, laskeudun minä lapset edessäni polvilleni ja huudan: — Isä, suojele heitä! Hän on isättömäin isä, hän on meitä suojeleva. Lydia, tenez vous droite!... Kolja, tanssi heti! Miksi sinä huudat? Pelkäätkö sinä? Herra Jumala, mitä on tehtävä näin ymmärtämättömien lasten kanssa?

Hän oli itse valmis itkemään, kun osoitti noita lapsiraukkoja.

Raskolnikov koetti puheellaan saada häntä kotiin lähtemään, ja herättääkseen hänessä kunniantuntoa, sanoi hän, ettei hänen sopinut kuljeskella ympäri katuja posetiivisoittajattarena, koska hänestä piti tulla nuoria aatelistaisia varten perustetun oppikoulun johtajatar.

— Oppikoulu, ha, ha, ha!... Ei, Rodion Romanovitsh, sen toiveen olen antanut mennä menojaan. Olen kaikkien hylkäämä. Poletshka, paljonko olet kerännyt? Et enempää kuin kaksi kopeekkaa! Ah, niitä vaivaisia! Mitä sinä puhut, Poletshka? Puhu minulle ranskaa, parles moi francais. Olenhan opettanut sinulle joitakin sananparsia. Miten muuten voitaisiin huomata, että te olette aatelistperheen hyvinkasvatettuja lapsia, ettei kuulu mihinkään nuorallatanssijaperheeseen ... me emme pidä mitään

narripeliä kaduilla, vaan laulamme hienoja romansseja... No, mitä me nyt laulaisimme?...

Siten jatkoi hän puhettaan. Hän antoi lasten laulaa pääasiallisesti ranskalaisia lauluja, jotta voitaisiin nähdä, että he olivat aatelislapsia. Ensin he lauloivat:

— Morlborouph s'en va-t-en guerre
Ne soit quand reiendra,

ja sitten:

— Cinq sous, cinq sous,
Pour, montes notre ménage,

jonka jälkeen hän taputti käsiään, kun Koljan ja Lydian tuli tanssia. Sitten sai hän hirvittävän yskäkohtauksen. Sitten seurasi uusia, määräyksiä asennosta ja käytöksestä j.n.e., j.n.e.

Lopuksi astui poliisipalvelija ihmisjoukon läpi. Mutta samalla lähenei vanhanpuoleinen sivilipukuinen herrasmies, jolla oli kuitenkin ritarimerkki rinnallaan ja ojensi hiljaisuuden vallitessa kolmenruplan setelin Katerina Ivanovnelle. Hänen kasvonsa ilmaisivat syvää myötätuntoisuutta. Katerina Ivanovna kiitti kohteliaasti ja juhlallisesti.

— Minä kiitän teitä, armollinen herra, sanoi hän. — Ne seikat, jotka ovat pakottaneet meidät... Ota rahat vastaan, Poletshka! On toki jalomielisiäkin ihmisiä, jotka ovat valmiit auttamaan aatelin-sukuista äitiparkaa hänen onnettomuudessaan... Te näette tässä, armollinen herra, muutamia aatelislapsia mitä huomattavimpine ylhäisine yhtäläisyyksineen ... tuo kunnoton kenraali istui peltopyytä syömässä hän ... polki jalkaansa ja sanoi, että minä häntä häiritsin... Teidän ylhäisyytenne, sanoin minä, suojelkaa noita isättömiä, tähän tunsitte manallemenneen Semjon Saharitshin! hänen oikea tyttärensä sai itse tämän hautauspäivänä syyttömästi osakseen mitä kehoimman heittiön soimauksia... Mutta mitä tahtoo tuo poliisivirkamies? Suojelkaa meitä häntä vastaan! Mitä tämä sinuun kuuluu, sinä senkin narri!

— On kiellettyä saattamasta hämminkiä aikaan kadulla.

— Minulla on siihen yhtä suuri oikeus kuin posetiivinsoittajilla.

— Heidän täytyy ostaa itselleen lippu saadakseen lupaa siihen. Mutta tuolla tavalla saatatte te aikaan ihmistenkerääntymisen. Missä te asutte?

— Täytyisikö minun saada lupaa! Olen tänään antanut ... haudata mieheni. Niinmuodoin en kai tarvitse mitään lupaa?

— Rauhoittukaa, rouvaseni, sanoi poliisivirkamies. Tulkaa nyt, niin minä tahdon saattaa teidät kotiinne. Te olette sairas.

— Herrani, sitä te ette ymmärrä. Nyt me menemme Nevskin prospektille... Sonja, Sonja, missä olet? Hänkin itkee? Miten käy teidän kaikkien kanssa?... — Kolja ja Lydia, minne olette menneet? huudahti hän tuskallisesti... — Ja te, tuhat lapset, Kolja ja Lydia, minne olette menneet?

Ihmisjoukosta ja poliisivirkamiehestä pahasti peljästyneinä olivat he tarttuneet toistensa käsiin ja juosseet tiehensä. Huutaen ja läähättäen juoksi äiti jäljessä. Sonja ja Poletshka seurasivat perässä, mikäli voivat.

— Ota heidät kiinni, Sonja, ota heidät kiinni! ... voi teitä tuhmia, kiittämättömiä lapsia! Ottakaa heidät ... heidän tähdensä minä voin...

Katerina Ivanovna kompastui ja kaatui.

— Herra jumala, hän vuotaa verta, huudahti Sonja ja kumartui hänen ylitsensä.

Kaikki tunkeutuivat heidän ympärilleen, vaikkakin poliisivirkamies koetti pitää heitä loitommalla.

— Hän kuolee, huudahti eräs ympärilläseisojista.

— Hän on mielipuoli! huusi toinen.

Lähemmin tarkastettaessa huomattiin, että se veri, joka värjäsi maata, oli tullut hänen rinnastaan suun kautta.

— Tuon tunnen varsin hyvin, kuiskasi virkamies Raskolnikoville ja Lebesjatnikoville. Se on hivuttavaa kuumetta. Veri syöksyy esiin äkkiä ja ihminen rupeaa tukehtumaan. Mutta mitä tässä pitää tehdä? Hän kuolee kohta!

— Tännepäin, tätä tietä, tulkaa minun luokseni! pyysi Sonja... —minä asun aivan lähellä, toisessa talossa... Pian, pian — hän juoksi edes ja takaisin. — Tuokaa lääkäri... Oi, Jumala!

Virkamiehen onnistui karkoittaa kansa ja Katerina Ivanovna kannettiin Sonjan asuntoon ja pantiin vuoteeseen. Veri syöksyi vielä hänen suustaan, mutta hän näkyi taasen palaavansa järkiinsä.

Raskolnikov, Lebesjatnikov, virkamies ja poliisivirkamies astuivat Sonjan seurassa huoneeseen. Poletshka toi sisälle pienet, itkevät siskonsa. Myöskin Kapernaumov perheineen tuli huoneeseen.

Näiden ihmisten joukossa näyttäytyi yhtäkkiä Svidrigailov. Raskolnikov tarkasteli häntä kummastuneena, eikä voinut käsittää, mistä tämä oli tullut.

Kapernaumov sai tehtäväkseen hankkia lääkärin ja sillä välin palasi taasen sairaan tietoisuus. Hän katseli juroilla silmäyksillä Sonjaa, joka kuivasi hikipisarat hänen otsaltaan. Sitten pyysi hän, että he nostaisivat hänet istualleen.

— Missä ovat lapset? — kysyi hän heikolla äänellä. — Oletko vienyt heidät sinne kotiin, Polja?... Ja te pienet raukat... Miksi juoksitte te tiehenne? ... voi!

Veri takertui hänen kuiviin huuliinsa kiinni. Hän katseli ympärilleen.

— Sinä asut siis tässä, Sonja! En ole vielä kertaakaan ollut luonasi ... nyt sattui niin...

Hän katseli häntä surullisesti. — Me olemme aivan köyhdyttäneet sinut, Sonja... Polja, Lydia, Kolja, tulkaa tänne... Täällä, Sonja ... täällä he ovat ... minä uskon heidät sinun käsiisi ... olen saanut minun ... näytelmä on lopussa. Päästä minut levolle, anna minun edes kuolla rauhassa...

Hän laskettiin tyynyille.

— Mitä — pappia ... sitä ei tarvita ... Onko teillä joku rupla ehkä ylijäämää? Minulla ei ole mitään syntejä... Jumalan täytyy antaa ne ilmankin anteeksi. Hän tietää kyllä, miten paljon olen kärsinyt... Ja jollei hän anna minulle anteeksi ... niin saa olla, niinkuin hän...

Hän meni tainnoksiin, kohoutui taas puoleksi ja katseli ympärilleen ja näkyi tuntevan muutamia läsnäolijoista. Sitten hän jälleen meni tunnottomaksi.

Hän hengitti raskaasti, hänen äänensä korisi. Tuntui siltä kuin jotakin olisi tunkeutunut hänen kurkkuunsa.

— Minä sanoin hänelle: — Teidän ylhäisyytenne... alotti hän taasen, mutta hänen täytyi pysähtyä joka sanan perästä, — tuo Amalia Ivanovna... Ah! Lydia, Kolja ... pane kätesi sivulle, pian, pian! glissez, glissez, pas-debauque ... polkekaa jalkaa ... mutta miellyttävämmin.

— Du hast Diamanten und Perlen...

— Mitä sitten tulee ... sehän meidän piti laulaa...

— Du hast die schönsten Augen, Mädchen, was willst du noch mehr!

— No niin, miksi ei... Was willst du noch mehr! Ah, niin, ja sitten:
Keskipäivän helteessä...

— Voi, miten pidän siitä ... sitä romanssia kuuntelin aina ihastuksella: Keskipäivän helteessä, Daghestanin laaksossa ... kuule, Poletshka, kuule, sinun isäsi lauloi sitä ... kihloissa ollessamme... Oi, niitä päiviä!... Sen me laulamme! No, miten se oli nyt, miten se oli nyt, nyt olen minä sen unohtanut ... niin, auta sitten minua muistamaan se taas ... miten se oli?

Hän oli hyvin kiihtynyt ja tahtoi nousta ylös. Lopuksi alkoi hän kadottaen hengen kunkin sanan jäljessä, huutavalla, käheällä ja murtuneella äänellä laulaa:

— Kesäpäivän helteessä.

Daghestamin laaksossa
Nuoli sydämessä...

— Teidän ylhäisyytenne, huudahti hän äkkiä sydäntä vihlovalla äänenpainolla, kyynelten valuessa hänen silmistään. — Suojelkaa noita orpoja. Ajatelkaa Semjon Saharitshin vierasvaraisuutta ... voi sanoa melkein aristokraatillista ... ha. — Äkkiä lysähti hän kokoon, heräsi ja katseli peljästyneenä ympäriinsä, mutta tunsu heti Sonjan. — Sonja, Sonja sanoi hän hiljaan ja ystävällisesti, ikäänkuin hän olisi ihmetellyt sitä, että tapasi hänet täältä. — Rakas Sonja, oletko sinäkin täällä?

Nyt kohoutui hän jälleen.

— Nyt on kylliksi!... Hetki on tullut!... Hyvästi, sinä pieni raukka!... Juhta on kuoliaaksi kidutettu, vainottu kuoliaaksi! huudahti hän epätoivoisella ja uhkaavalla äänellä samalla kun pää laskeutui jälleen tyynyjen varaan.

Hän oli taasen mennyt tainnoksiin, mutta tällä kertaa ainoastaan lyhyeksi ajaksi. Kärsivät, kalman kalpeat kasvat kääntyivät, hän avasi suunsa, ojensi halvauksentapaisesti jalkojansa, veti henkeänsä syvään, syvään ... ja oli kuollut.

Sonja heittäytyi ruumiille ja nojasi päätänsä sisäänpainunutta rintaa vasten. Poletshka suuteli äitinsä jalkoja. Kolja ja Lydia eivät vielä ymmärtäneet, mitä oli tapahtunut, mutta he aavistivat, että se olisi jotain kauheata, joten hekin samalla kertaa avaisivat pienet suunsa ja rupesivat huutamaan. Toinen heistä oli vielä puettu turpaaniin ja toinen myssyynsä strutsinsulkineen.

Mutta mistä johtui, että kunniakirja aivan äkkiä oli sängyssä. Se oli aivan Katerina Ivanovnan vieressä. Raskolnikov näki sen.

Hän meni akkunan luo ja Lebesjatnikov seurasi häntä.

— Hän on kuollut, sanoi jälkimäinen.

— Rodion Romanovitsh, minun täytyy välttämättä puhua kanssanne parisen sanaa, sanoi Svidrigailov, joka oli heitä lähestynyt.

Lebesjatnikov vetäytyi taaksepäin ja katosi. Svidrigailov vei hämmästyneen Raskolnikovin erääseen huoneen nurkkaan.

— Kaikesta, joka tämän jälkeen seuraa ... tarkoitan hautajaisia ja muuta, siitä minä huolehdin. Tarvitaan ainoastaan rahaa ja olenhan minä jo teille sanonut, niin tahdon muistella, että minulla on sitä jonkun verran ylimääräistä. Molemmat lapset ja Poletshkan tahdon minä lunastaa johonkin lapsenkotoon, paraaseen, jonka löydän. Joka lasta varten talletan minä viisitoistatuhatta ruplaa, kunnes tulevat täysikasvuiseksi, joten Sofia Semjonovna voi olla rauhallinen... Hänet tahdon minä myöskin kohottaa asemastaan. Hän on hyvä tyttö, eikö totta?... Ja sitten voitte te ilmoittaa Avdotja Romanovnalle, että hänen kymmenentuhatta ruplaansa ovat tulleet hyvin käytetyiksi.

— Mutta mikä vaikutin saattaa teidät harjoittamaan niin suurta hyväntekeväisyyttä? kysyi Raskolnikov.

— Voi, te epäuskoinen ihminen! vastasi Svidrigailov nauraen ... — minä sanoin teille, että minulla oli rahat ylijäämänä. Aivan yksinkertaisesti ystävyiden vuoksi ... onko se teistä niin mahdotonta? Ettehän te ole mikään saitori kuten tuo vanha, kunnoton koronkiskuri ... hän joka kuoli? Sanokaa nyt itse, mikä olisi parempi, sekä että Lushin eläisi ja tekisi tuhmuuksia, tai että tuo täällä kuolisi... Ja jollen minä nyt esiinny hyväntekijänä, käy Poletshkankin kanssa samaten...

Hän sanoi tämän omituisesti silmää iskien ja veitikkamaisesti nauraen kääntämättä silmiänsä Raskolnikovista. Tämä kalpeni ja vapisi, kun hän kuuli sitä nimeä mainittavan, jonka hän äskettäin oli Sonjalle sanonut. Hän peräytyi ja tuijotti Svidrigailoviin.

— Mitä? ... kuinka ... tiedättekö te? kuiskasi hän ja voi tuskin hengittää.

— Minä asun tässä lähellä matami Röslichin luona. Tuolla asuu Kapernaumov ja tuolla asuu matami Röslich, vanha, uskollinen ystävätär. Olen Sonjan naapuri.

— Te?...

— Niin, juuri minä, jatkoi Svidrigailov ja vaipui vallan naurusta. — Ja minä voin kunniasanallani vakuuttaa teille, parahin Rodion Romanovitsh, että olen teihin suuresti mieltynyt. Sanoinhan silloin kun viimeksi kävin luonanne, että meistä tulee vielä hyvät ystävät... Katsokaahan, johan me melkein sitä olemmekin. Te tulette huomaamaan, että minä olen sävyisiä ihminen ja että oikein hyvin voi elää minun kanssani...

KUODES OSA.

I.

Siitä päivästä lähtien oli Raskolnikov omituisella tuulella. Tuntui siltä kuin jokin sumu olisi laskeutunut hänen päälleen ja vieroittanut hänet kaikista muista. Kun hän sittemmin ajatteli tätä aikaa, ymmärsi hän, että hänen järkensä toisinaan oli pimentynyt aina siihen asti kunnes ratkaisu tapahtui. Hän oli täydellisesti vakuutettu siitä, että hän joskus oli erehtynyt esimerkiksi ajan ja määrättyjen, varmojen tapausten suhteen. Siten sekoitti hän jonkun tapahtuman toiseen, jota hän piti seurauksena jostakin, jota hän ainoastaan aivoissaan kuvitteli. Toisinaan valtasi hänet tuskastuttava epätoivo, joka usein muuttui silmittömäksi säikähdykseksi.

Mutta hän voi myöskin muistaa viettäneensä minutteja, tunteja, jopa kokonaisia päiviäkin täydellisessä tunnottomuudessa ... tunnottomuudessa, joka oli suuresti sen sairaalaisen välinpitämättömyyden kaltaista, jota kuolevissa tavataan heidän omaan tilaansa nähden. Viimeisinä päivinä vältti hän huolellisesti ajattelemasta asemaansa.

Yksityiset, tärkeät kysymykset, jotka vaativat silmänräpäyksessä vastausta, vaivasivat häntä eniten ja hän olisi ollutkin erittäin iloinen, jos hän olisi voinut vapauttaa itsensä siitä huolesta, jonka nämä hänelle saattoivat. Mutta jos hän aivan kokonaan jätti ne huomioon ottamatta, uhkasivat ne häntä täydellisellä perikadolla.

Eritoten sai hänet levottomaksi ajatus Svidrigailovista. Voidaanpa sanoakin, että Svidrigailov oli tärkein syy hänen rauhattomuuteensa.

Siitä hetkestä alkaen kun hän oli kuullut nuo peloittavat, kahdella lailla ymmärrettävät sanat Sonjan huoneessa, oli hänen ajatustensa juoksu ollut ikäänkuin katkennut. Mutta vaikkakin tämä uusi seikka oli syynä hänen hirveään levottomuuteensa, ei hän sentään millään muotoa odottanut mitään selvitystä asiassa. Istuessaan ajatuksiinsa vaipuneena jonkun majatalon pöydän ääressä kaupungin laitimmiaisissa osissa ja tietäessään tuskin itsekään, miten hän sinne oli joutunut, tuli hän aina äkkiä ajatelleeksi Svidrigailovia. Silloin hän oivalsi, että hänelle oli aivan välttämätöntä niin pian kuin mahdollista päästä selville tuosta henkilöstä ja urkkia häneltä hänen mielipiteensä. Kerran huomattessaan, että hän sattumalta oli joutunut kaupungin ulkopuolelle, kuvitteli hän mielessään odottavansa Svidrigailovia ja että hän aina tapasi hänet tällä paikalla. Toisen kerran heräsi hän ja huomasi makaavansa paljaalla maalla muutamien pensaiden keskellä voimatta itse ymmärtää, miten hän sinne oli joutunut. Niiden parin, kolmen päivän aikana, jotka olivat kuluneet Katerina Ivanovnan kuolemasta, oli hän tavannut Svidrigailovin Sonjan luona, jossa hän silloin tällöin kävi ilman minkäänlaista aihetta, mutta he olivat vaihtaneet vain toistensa kanssa muutamia lyhkäisiä lauseita puhumatta pääasiasta mitään, ikään kuin he olisivat tehneet keskinäisen sopimuksen olla siitä toistaiseksi puhumatta.

Katerina Ivanovnan ruumis lepäsi vielä hautaamatta arkussaan. Svidrigailovilla ja samaten myös Sonjallakin oli täysi homma hautajaisvalmisteluissa. Svidrigailovin viimeksi puhuessa Raskolnikovin kanssa ilmoitti hän tälle, että lapset olivat hyvässä turvassa. Kiitos olkoon muutamille vanhoille tutuille, joiden avulla hänen oli onnistunut saada heidät kaikki kolme erinomaisen hyvin laitoksiin. Hänen tallettamansa rahat olivat suuresti myötävaikuttaneet hyvään lopputulokseen, sillä varallisuutta omaaville orpolapsille on paljon helpompi saada sijaa kuin köyhille. Hän puhui myöskin Sonjasta, lupasi muutaman päivän kuluttua käydä Raskolnikovia tervehtimässä, sanoi, että hän mielellään tahtoi neuvotella hänen kanssaan muutamista varmoista asianhaaroista... Tätä keskustelua pidettiin portailla. Svidrigailov tarkasteli Raskolnikovia huolellisesti ja kysyi häneltä matalalla äänellä hetken kuluttua:

— Miten on laitanne, Rodion Romanovitsh? Voi tuskin enään tunteakaan teitä. Te kuulette ja näette, mutta tuntuu siltä kuin ette ymmärtäisi mitään. Rohkaiskaa mielenne! Kestäkää siksi kunnes olemme toistemme kanssa puhuneet! Vahinko, että minulla nyt on niin paljon hommaa sekä omista että muidenkin toimista... Ah, Rodion Romanovitsh, lisäsi hän, kaikki ihmiset tarvitsevat ilmaa, ilmaa ... ilmaa, mihin hintaan tahansa.

Hän väistyi syrjään tehdäkseen tietä papille ja kuoropojalle. Svidrigailov oli määrännyt, että vainajan edestä luettaisiin kaksi sielumessua päivässä. Sitten meni hän tiehensä, mutta Raskolnikov seurasi pappia Sonjan huoneeseen.

Hän pysähtyi ovelle. Jumalanpalvelus alkoi synkästi ja juhlallisesti.

Hänen käsityksessään kuolemasta ja tunteessa olla sen läheisyydessä oli lapsuudesta asti ollut jotain ahdistavaa ja mystillistä kauhua. Siitä oli jo aikoja kun hän oli ollut sielumessuissa mukana. Hän katseli lapsia, jotka itkien olivat polvistuneet ruumisarkun eteen. Sen takana seisoi Sonja itkien ja rukoillen.

— Kaikkien näiden päivien kuluessa ei hän kertaakaan ole minuun katsonut tai puhutellut minua, ajatteli Raskolnikov.

Aurinko loisti kirkkaasti sisään huoneeseen. Suitsutus kohosi läpinäkyväisinä hattaroina ja pappi messusi: — Herra antakoon sinulle rauhansa!

Raskolnikov oli jumalanpalveluksen loppuun asti. Papin siunatessa heitä kaikkia ja sanoessa heille hyvästi tunsikin hän olevansa kovin omituisessa mielentilassa. Kuin kaikki oli lopussa, läheni hän Sonjaa. Tämä tarttui heti hänen molempiin käsiinsä ja painoi päänsä hänen olkapäätään vasten. Tämä teko kummastutti Raskolnikovia.

Sonjalla ei ollut rahtuakaan vastenmielisyyttä, ei pienintäkään inhoa häntä kohtaan. Hänen kätensä eivät vavisseet. Tämän täytyi olla suurimmassa määrin itsensäalentamista, ainakin piti Raskolnikov sitä sinä.

Sonja ei sanonut sanaakaan. Raskolnikov puristi hänen kättään, jonka jälkeen hän poistui.

Raskas taakka lepäsi Raskolnikovin sydämellä. Jos hän olisi voinut paeta ja elää sitten yksinään koko elämänsä ajan, olisi hän kiittänyt itseään onnelliseksi. Vaikka hän viime aikoina aina olikin yksinään, ei hänelle kuitenkaan tahtonut onnistua tuntea olevansa yksin. Voi toisinaan sattua, että hän meni kauvas pois kaupungista, maantielle, niin, jopa metsäänkin. Mutta mitä yksinäisempi seutu oli, sitä voimakkaammaksi tuli se tunne hänessä, että jokin oli hänen lähellään, ja jollei tämä juuri erityisesti häntä peloittanut, kiukutti se häntä kuitenkin. Sempä vuoksi hän riensi kaupunkiin ja sekaantui ihmisjoukkoon, meni ravintoloihin, olutmyymälöihin kauppatorin ja heinätorin varrella. Täällä oli hänen kevyempi olla, hänestä tuntui kuin olisi hän täällä enemmän yksinään. Eräässä olutmyymälässä laulettiin, ja siellä tuntuikin hänen olonsa kevyemmältä. Jälestäpäin muisteli hän vielä, että hän oli tuntenut itsensä siitä suorastaan huvitetuksi. Mutta sitten tuli hän jälleen levottomaksi. Jonkinlainen omantunnon epäily kalvoi häntä. "Täällä minä istun laulua kuuntelemaan; onko se minun tehtäväni?" ajatteli hän. Hän aavisti, ettei *tämä seikka*, ollut ainoa joka sai hänet rauhattomaksi. Ei, se oli jokin muu, joka vaati silmänräpäyksellistä ratkaisua. Mutta mitä se sitten oli, siitä hän ei voinut tehdä itselleen enempää selkoa kuin pukea se sanain muotoonkaan. — Ei, mieluummin sitten taistelu! Mieluummin Porfyrius ... tai Svidrigailov ... joko otteluvaatimus tai päällekkarkaus... ajatteli hän ja kiiruhti pois. Äkkiä tuli hän ajatelleeksi äitiään ja siskoaan ja tämä ajatus saattoi hänet silmittömästi säikähtymään.

Seuraavana aamuna heräsi hän Krestovskin saarella pensaalle, vavisten kuumeesta. Sen jälkeen meni hän kotiin ja kävi levolle. Hän heräsi myöhään, kello oli kolme jälkeen puolen päivän. Kuume oli poissa.

Hän muisti, että Katerina Ivanovnan hautajaisia pidettiin sinä päivänä ja iloitsi siitä, ettei hän ollut niissä mukana. Nastasja kantoi hänelle ruokaa. Hän söi ja joi hyvällä ruokahalulla, melkeimpä mielellään. Hänen päänsä oli kevyempi ja hän tunsikin olevansa rauhallisempi kuin muulloin niinä kolmena päivänä. Vieläpä hän ihmetteli sitäkin, että niin suuri pelko oli voinut vallata hänet; — silloin avautui ovi ja Rasumihin astui sisään.

— Ah, hän syö ... silloin hän ei olekkaan sairas, sanoi Rasumihin, otti tuolin ja istuutui pöytänsä vastapäätä Raskolnikovia. Rasumihin oli liikutettu, eikä hän koettanut sitä salatakkaan, jos kohta hän ei kiivastunutkaan tai puhunut tavallista korkeammalla äänellä. Voi huomata, että hän oli tullut jonkun varman syyn perustalla.

— Kuulehan nyt, alkoi hän, — minä en välitä pirujakaan teistä kaikista. Nähtyäni kaikki käsittän minä, etten ymmärrä yhtään mitään. Minä pyydän, ettet uskoisi minun tulleen tänne houkuttelemaan sinulta mitään tietoja. Minä en välitä sinun salaisuuksistasi. En välitä hidun vertaakaan niistä. Ja vaikka sinä selittäisitkin koko asian, tekisin korvani kuuroksi... Minä olen vain tullut tänne saadakseni varmasti tietooni, henkilökohtaisesti tullakseni vakuutetuksi siitä, primo, onko se totta, että sinä olet hullu. Ollaan nimittäin siitä mieltä, että sinä joko olet sitä tai olet hyvällä tiellä sinnepäin, ja itsekin olen uskonut hieman sinnepäin. Siihen luuloon on minut johtanut sinun omituinen, osaksi inhottava menettelytapasi ... jota ei voida selittää millään lailla ... ja sitten käytöksesi äitiäsi ja sisartasi kohtaan. Vain ihmeotus tai lurjus ... ellei hän ole hulluinhuoneen asukas ... voi käyttäytyä sillä lailla kuin sinä olet tehnyt ... sinä siis olet hullu...

— Milloin tapasit heidät?

— Juuri nyt. Ja sinä, sinä et ole tavannut heitä pitkään aikaan. Missä sinä asuskelet ... sano se

minulle, minä pyydän; kolme kertaa olen jo ollut täällä. Äitisi on vakavasti sairaana eilisestä asti. Hän tahtoi etsiä sinua. Avdotja Romanovna pidätti häntä siitä, mutta hän ei tahtonut kuunnella häntä, vaan sanoi: "Jos hän on sairas, jos hänen järkensä on sammunut, kuka häntä silloin tukisi, ellei äitinsä?" Me tulimme silloin kaikin kolmin tänne, sillä me emme voineet antaa hänen tulla yksinään. Aina ovelle saakka puhuimme hänen kanssaan ja koetimme rauhoittaa häntä. Me olimme perillä, mutta sinä et ollut kotona. Tässä hän istui. Siten istui hän kymmenisen minuttia, ja me seisoiimme vajeten hänen vieressään. Sitten hän nousi sanoen: "Koska hän voi käydä ulkona, on hän kai terve. Hän on siis unohtanut äitinsä. Minun ei sovi kerjätä rakkautta lapseni ovella." Hän palasi taas kotiin ja laskeutui vuoteelle. Nyt hänellä on kuume. "Minä sen kyllä näen", sanoi hän, "tuota tyttöä varten on hänellä aikaa viljalti". Hänen käsityksensä mukaan on "tuo tyttö" Sofia Semjonovna, sinun morsiamesi eli rakastajattaresi, mistä minä tiedän. Minä menin heti Sofia Semjonovnan luo, sillä, veli hyvä, minä halusin ottaa täysin selville, miten sinun laitasi on ... minä menen sinne ja mitä minä tapaan ... ruumisarkun ja itkeviä lapsia. Sofia Semjonovna koetteli paraillaan heidän surupukujaan. Sinä et ollut siellä. Minä katselin ympärilläni, pyysin anteeksi ja läksin antamaan selontekoa Avdotja Romanovnalle. Kaikki oli silloin vain lorua. Se oli siis ilmeisesti vain — mielettömyyttä. Nyt istut tuossa syömässä häränpaistia ikäänkuin et olisi ruokaa nähnytään kolmeen päivään. Tosin tapaavat mielipuoletkin syödä, mutta vaikket vielä ole puhunut sanaakaan kanssani, näen kuitenkin, ettet ole hullu; siitä voin vaikka tehdä valan. Se on siis selvää, ettet sinä ole hullu. Piru teidät kaikki vieköön, tässä on salaisuus, jonka suhteen minulla ei enää ole halua vaivata itseäni. Minä olen vain tullut pitämään sinulle saarnaa kunnes väsyn siihen ... keventääkseni sydäntäni. Nyt tiedän, mitä minun on tehtävä.

— Mitä aijot tehdä?

— Mitä se sinulle kuuluu?

— Sinä ehkä aijot ruveta pulloa kallistelemaan?

— Miten sen tiedät?

— Se on helppo arvata.

Rasumihin vaikenen hetkeksi.

— Sinä olet aina ollut järkevä mies, sanoi hän vihdoin. — Sinä olet oikeassa, minä tahdon ruveta pulloja kallistelemaan. Hyvästi!

Ja hän aikoi poistua.

— Minä puhuin ... toissa päivänä sisareni kanssa sinusta.

— Minusta? Missä näit hänet toissapäivänä?

Rasumihin seisoi paikallaan kasvot kalpeina. Hänen sydämensä tkytti kiivaasti.

— Hän oli täällä aivan yksin. Täällä hän istui kanssani juttelemassa.

— Hänkö...?

— Niin, hän.

— Mitä sanoit sinä ... minä tarkoitan — minusta?

— Minä sanoin hänelle, että sinä olet sangen kunniallinen ja työteliäs ihminen. Sitä en sentään suonut hänelle, että sinä rakastat häntä, sillä sen hän tietää sanomattakin.

— Tietääkö hän sen?

— Kyllä, luonnollisesti. Minä sanoin hänelle, että miten tahansa minun käyneekin, tulisit sinä sentään aina olemaan hänen suojelijansa. Nyt jätän hänet sinun huostaasi. Minä sanon sen sinulle, koska olen täysin vakuutettu, että sinä rakastat häntä ja että sinulla on täysin puhdas sydän. Minä tiedän myöskin, että hän saattaa rakastaa sinuakin ja että hän ehkä jo rakastaa. Päätä nyt itsekseksi, kallisteletko pulloja vai etkö.

— Rodja ... näetkö ... mitä sinä tarkoitat? Jos kaikki tämä on salaisuus ... olkoon niin. Mutta minä olen varma siitä, että se on joutava asia ja että sinä olet sangen oivallinen, kunnan mies.

— Minä vain ajoin lisätä, silloin kuin sinä keskeytit minut, ettei koskaan tule urkkia toisten salaisuuksia. Kaikki aika on tullut, saat kuulla kaikki, jos se on välttämätöntä. Eilen lausui muuan henkilö minulle, että ihminen tarvitsee ilmaa. Nyt tahdon mennä hänen luokseen ja kysyä, mitä hän sillä tarkoitti.

Rasumihin vaipui syviin ajatuksiin. Hänen mielensä oli liikutettu ja hän kummasteli, mitä kaikki tämä merkitsisi.

"Hän on osallisena valtiollisessa salaliitossa! Se on vallan varmaa. Ja hän on juuri tekemäisillään ratkasevan päätöksen. Mitään muuta se ei saata olla ... ja Dunja oli selvillä kaikesta", ajatteli hän itseksseen.

— Avdotja Romanovna käy siis luonasi, sanoi hän, — ja sinä aijot etsiä miestä, joka on sanonut, että ihminen tarvitsee enemmän ilmaa ja ... ja tällä kirjeellä on myös jotakin tekemistä siinä asiassa, päätti hän ikäänkuin itseksseen puhuen.

— Millä kirjeellä?

— Hän sai tänään kirjeen, joka saattoi hänet sangen liikutetuksi. Minä aloin puhua sinusta — mutta hän pyysi minun olemaan vaiti. Sitten hän lausui, että me ehkä eroomme ennen pitkää. Sitten hän kiitti minua kiihkeästi, mutta minä en tiedä miksi — ja meni sitten huoneeseensa ja sulki oven huolellisesti.

— Onko hän saanut kirjeen? kysyi Raskolnikov vielä kerran.

— On. Etkö sinä sitä tiennyt? Hm!

Molemmat vaikenivat.

— Hyvästi, Rodion! Veliseni, minä ajoin ... minun ajatukseni oli ... ei, hyvästi, minun on nyt lähdettävä. Sen verran voin sanoa sinulle, että pullosta en välitä.

Hän kiiruhti pois, mutta kun hän oli jo melkein sulkenut oven, kääntyi hän äkkiä takasin ja katsomatta Raskolnikoviin hän sanoi:

— Muistatko tuota murhaa, josta puhuit Porfyriuksen kanssa. Nyt murhaaja tavattu ja hän on tunnustanut kaikki. Hän on muuan maalari. Muistatko, miten hän puolusti molempia käsityöläisiä? Koko hänen ja toverinsa käytös oli toimeenpantu epäluulojen karkottamiseksi. Mitä sanot sinä sellasesta viekkaudesta, sellasesta sieluntilasta? Sitä on vaikea uskoa. Minun mielipiteeni mukaan on hän oikea näyttelytaidon mestari. Aatteles, miten minä petyin! Minähän saatoin itselleni kaikellaista vaivaa häntä puolustaakseni!

— Mutta sano minulle, mistä olet saanut tietää kaiken tämän ja miksi tämä asia niin kiinnittää mieltäsi?

— Miksikä ei se kiinnittäisi mieltäni? Porfyrius on minulle ilmottanut kaikki.

— Porfyrius?

— Niin.

— Ja ... mitä hän uskoo? kysyi Raskolnikov suruisesti.

— Hän on selittänyt tämän tavallaan, sielullisesti.

— Onko hän itse selittänyt sen sinulle?

— On, hän itse. Hyvästi! Toiste kerron sinulle siitä enemmän. Nyt minulla on jotakin toimitettavaa. Pitkän aikaa uskoin ... niin, siitä puhun toiste. Minä olen juovuksissa, Rodja, aivan juovuksissa. Hyvästi! Minä palaan taas pian, Rodja!

Vihdoin hän läksi.

"Hän on osallisena jossakin valtiollisessa salaliitossa..." arveli Rasumihin, mennessään portaita alas. "Ja sisarensa on hän houkutellut osalliseksi. Heillä on kokouksensa. Miten muuten voisi selittää tätä sekaannusta. Jumalani, mitä kaikkea olen mielessäni kuvitellutkaan! Niin, se oli suuri erehdys ja minä olen tehnyt häntä kohtaan väärin. Silloin kun seisoiimme käytävässä lampun alla. Hyi, mikä inhottava ja katala ajatus minussa silloin oli! Mikolka teki kunnollisesti siinä, että hän tunnusti. Kaikki muu kyllä selvii nyt. Hänen sairautensa ja hänen omituiset tapansa. Yliopistossakin hän oli niin synkkä ja sulkeutunut... Mutta mitä se kirja merkinnee? Kuka sen on kirjottanut?"

Hänen ajatuksensa siirtyivät nyt Dunjaan ja hänen sydämensä alkoi pamppailla kiivaasti. Vihdoin hän heräsi ajatuksistaan ja kiiruhti eteenpäin nopein askelin.

Tuskin oli Rasumihin poistunut ennenkuin Raskolnikov alkoi vilkkaasti kulkea edestakasin huoneessaan. Uusi elämä näytti heränneen hänessä.

"Niin, vihdoinkin olen keksinyt keinon!"

Viime aikoina oli kaikki tuntunut hänestä niin ahtaalta ja painostava taakka oli rasittanut häntä, hän oli tuntenut olevansa loihdittu. Mikolkan esiintyessä Porfyriuksen luona oli tämä toivoton tila alkanut, hän ei ollut voinut keksiä mitään keinoa suoriutuakseen. Samana päivänä oli hän keskustellut Sonjan kanssa. Se ei ollut päättynyt niinkuin hän oli edeltäpäin päättänyt ... hän oli siis äkkiä sukeltanut pakoon jonkun heikkouden johdosta. Hänhän oli ollut yhtä mieltä Sonjan kanssa, oli vallan itsestään tunnustanut, ettei hän voinut elää yksin moisen omantunnontaakan alla. Ja Svidrigailov ... Svidrigailov on arvotus... Svidrigailov saattaa hänet myös rauhattomaksi, se on totta, mutta vallan toisella tavalla. Svidrigailovin kanssa syntyy ehkä vielä taistelukin... Svidrigailov on ehkä keino; mutta Porfyrius — Siinä toinen asia.

"Porfyrius oli siis itse kuitenkin selittänyt Rasumihinille kaiken tämän, oli psykologisesti selittänyt. Hän on taasen esiintynyt kirokun psykologiansa kera! Porfyrius? Olisiko hän hetkeksikään uskonut, että Mikolka oli syyllinen ... kaiken sen jälkeen, mitä heidän välillään tapahtui tuolla kerralla ... kahdenkesken ... ennen Mikolkan tuloa ... joka ei voinut olla muuta syytä kuin juuri tämä ainoa? (Raskolnikov oli viime päivinä antanut hänen ja Porfyriuksen välisen kohtauksen tarkasti kertaantua mielessään.) *Sellasia* sanoja oli lausuttu, *sellasia* seikkoja esiintynyt, *sellasia* silmäyksiä vaihdettu, joitakin seikkoja esitetty *sellasella* äänellä — että sellanen kuin Mikolka (jonka Porfyrius oli ymmärtänyt ensi sanoissaan ja liikkeissään) ei kyennyt murtamaan sitä perustusta, jolle Porfyrius oli rakentanut todisteensa."

"Kas, kas!... Rasumihinkin oli epäillyt häntä! Lampun alla käytävässä tapahtunut tapaus oli vaikuttanut häneen. Ja sitten juoksi hän nopeasti Porfyriuksen luo ... miksi oli hän johtanut hänet harhapoluille ja kääntänyt hänen huomionsa Mikolkaan? Varmaankin oli hänellä siinä jokin salainen syy ... mutta mikä? Tuosta aamusta oli kulunut pitkä aika ... liian pitkä aika ja hän ei ollut siitä aamusta saakka kuullut eikä nähnyt Porfyriusta. No, sitä pahempi!..." Raskolnikov tarttui lakkiinsa ja aikoi lähteä. Tänä tunti hän itsensä pitkistä ajoista täysin terveeksi. "Svidrigailovin kanssa on minun selvitettävä juttu", ajatteli hän, "ja se niin pian kuin mahdollista ja mihin hintaan tahansa; hän muuten odottaa, näyttää siltä, minun on tultava hänen luokseen. Tänä hetkenä hän tunsu sydämessään syttyvän sellasen vihan, että hän olisi saattanut tappaa molemmat: Svidrigailovin ja Porfyriuksen. Ainakin hän tunsu, että ellei hän nyt kykene sitä tekemään, voisi hän sen kuitenkin tehdä tulevaisuudessa. Saammepa nähdä, saammepa nähdä!" huudahti hän.

Tuskin oli hän avannut ovea kun hän jo samassa syöksähti itse Porfyriusta vastaan, joka oli aikeissa käydä hänen luonaan. Raskolnikov tunsu ensi hetkenä kivettyvänsä, mutta omituista kyllä, kun ensimmäinen yllätys oli ohitse, ei hän tuntenut mitään pelkoa Porfyriusta kohtaan. Hän oli varoillaan ja valmistautui vastaanottamaan. "Tämä ehkä on ratkasu! Miksi tulee hän tänne hiipien kuin kissa, niin hiljaa, etten minä kuullut sitä? Ehkä hän on kuunnellut?"

— Tällasta vierasta ette kai odottanut? huudahti Porfyrius naurahtaen. — Minä olen jo pitemmän aikaa tuuminut käydä luonanne. Nyt kuljin sattumalta ohi ja ajattelin: miksikä en kävisi sisään kuulemaan, miten hänen laitansa on? Tehän olitte uloslähtemässä? Minä en tahdo pidättää teitä. Mutta ensin saan pyytää teiltä paperossia.

— Istukaa, Porfyrius Petrovitsh, sanoi Raskolnikov niin ilosella ja suruttomalla äänellä, että hän itsekin kummasteli sitä.

Ihminen voi kärsiä kuolontuskia ryöväriin läheisyydessä, mutta samana hetkenä kun hän tuntee veitsen kurkullaan, katoa usein kaikki tuska. Raskolnikov siis istuutui Porfyriusta vastapäätä ja katseli häntä avomielisin silmäyksin.

Porfyrius vilkutti silmiään ja sytytti paperossinsa. "No, puhu, puhu", arveli Raskolnikov, "no, mitä odottelet, miksi et puhu?"

II.

— Tässä meillä on esimerkiksi nämä paperossit! alkoi Porfyrius vihdoin sytytettyään paperossin ja vedettyään siitä joitakin syviä vetoja, — onnettomuus, todellinen turmio, mutta voinko luopua niistä? En! Minä tunnen, että ne repivät kurkkuani, toisinaan on minun myös vaikeata hengittää. Tiedättekö, minä olen tosiaan suruissani. Aivan äskettäin olin minä B:n luona, joka tutkii joka sairasta puoli tuntia. Nähtyään minut naurahti hän, naputti rintaani ja kuunteli. — "Tupakka ei kelpaa Teille," sanoi hän,

"teillä on keuhkotukkeutuma." Miten minä voisin luopua polttamisesta? Minkä korvauksen voisin saada siitä? Minä en juo, aito onnettomuus tosiaan, ha, ha, ha, onnettomuus, etten juo! Kaikki on relativista, Rodion Romanovitsh, kaikki on relativista!

"Mitähän tämä merkinnee, alkaneekohan hän taas vanhan kuulustamistapansa?" ajatteli Raskolnikov inholla. Koko heidän edellinen kohtauksensa oli taas selvänä hänen edessään, ja sama tunne, joka häntä silloin vaivasi, valtasi hänet uudelleen.

— Minä olin teidän luonanne jo eilen, mutta siitä ette te luonnollisesti tiedä mitään, jatkoi Porfyrius katsellen ympärilleen huoneessa, — täällä, juuri tässä huoneessa minä olin. Minä menin ohi vallan kuin tänään; minäpä käyn hänen luonaan, ajattelin. Minä tulin ylös, tapasin oven avoinna, katselin ympärilläni ... odotin, en sanonut mitään tytölle, vaan menin taas tieheni. Te ette tapaa sulkea ovea, vai miten?

Raskolnikovin kasvot mustenivat mustenemistaan. Porfyrius arvasi hänen ajatuksensa.

— Minä olen tullut antamaan teille selityksen, rakas Rodion Romanovitschini. Minä olen teille sellasen velassa, jatkoi hän hymyillen ja taputtaen Raskolnikovia polvelle. Mutta samalla saivat hänen kasvonsa vakavan ja surumielisen ilmeen. Koskaan ei hän ollut nähnyt sellasta ilmettä Porfyriuksessa, ei ollut koskaan uskonut, että hänen kasvoilleen voisi nousta moinen ilme.

— Meidän välinen viimeinen kohtauksemme oli tosiaan omituinen, Rodion Romanovitsh. Ensimmäinen kohtauksemme tuntui tosin samallaiselta; mutta silloin ... no, sehän on samantekevää! Asia on siis seuraava: Minä tunnen rikkoneeni sangen paljon teitä vastaan. Erotessamme olivat teidän hermonne mitä kiihottuneimmat, ja teidän polvenne vapisivat; myös minun hermoni olivat kiihottuneet ja minun polveni vapisivat. Nähkääs se, mitä silloin tapahtui meidän välillämme, oli tosiaan sopimatonta eikä aivan *gentlemannimaista*. Mehän olemme *gentlemanneja*, eikö totta? sitä emme saa unohtaa! Te muistatte kyllä, miten pitkälle menimme silloin ... se oli tosiaan sangen sopimatonta.

— Niin, miksikä te tosiaan minua luulette? kysyi Raskolnikov kummastuneena ja tuijottaen Porfyriusta suoraan silmiin.

— Minä olen tullut siihen vakaumukseen, että meidän on parempi puhua avosydämisesti keskenämme, jatkoi Porfyrius Petrovitsh päätään kumartaen ikäänkuin luopuen edelleen hämmentämästä entistä uhriaan katseineen, hän näytti tahtovansa osottaa halveksivansa tavallisia juoniansa ja temppejansa. — Niin, sellaisia epäilyksiä ja sellaisia kohtauksia ei enää saa esiintyä välillämme. Sillä kerralla Mikolka meidät erotti; en tiedä, miten pitkälle se muuten olisi saattanut mennä. Tuo kirottu käsityöläinen oli silloin tuon lautaseinän takana ... voitteko kuvitella mielessänne? Te luonnollisesti tiedätte sen jo, minä sain heti tietää, että hän oli ollut luonanne, mutta teidän sillon edellytyksenne ei ollut oikea. Minä en ollut lähettänyt noutamaan ketään enkä ollut mitään järjestänyt edeltäpäin. Te kysyitte: miksi miksi? Mitä vastaan teille tähän? Kaikki yllätti minut niin äkkiä, minulla tuskin sen verran mielenmalttia, että muistin lähettää noutamaan noita molempia talonmiehiä (te kai huomastitte heidät ohimennen)... Silloin välähti mieleeni ajatus, nopea kuin salama. Näettekö, Rodion Romanovitsh, minä olin silloin niin varma vakaumuksessani. Siksi ajattelin ... jos toisen jätänkin rauhaan joksikin aikaa, tartun ainakin toista häntään ... ainakin teen voitavani. Te olette liian äkkipikanen, teillä on aivan liian äkkipikanen luonne, Rodion Romanovitsh, tavattoman ärtynen lukuunottamatta kaikkia muita ominaisuuksia luonteen ja sydämen alalla, joista tunnen ainakin osan, hauskaa kyllä. No, myönnettäköön, sillä kerralla ymmärsin yhtä hyvin kuin nytkin, että ihminen vain poikkeustapauksissa heti tunnustaa ja kertoo koko jutun sen pienempiä yksityiskohtia myöten. Toisinaan saattaa tapahtua, etenkin jos edeltäpäin on oivaltanut suunnitella asian niin että epäilty menettää viimeisenkin malttinsa siekaleen. Ei, ajattelin minä, jospa minulla olisi edes vähäpätöisin pieni todiste tukikohtana ... jotakin kouriintuntuva, eikä vain yksistään psykologiaa. Sillä, ajattelin, jos ihminen on syyllinen, voi toivoa jollakin lailla voivansa houkutellessa häneltä joitakin seikkoja. Tällaisissa tapauksissa on myös oikeus usein odottaa sangen arveluttavaa ratkaisua. Muuten luotin teidän luonteeseenne, Rodion Romanovitsh, teidän sangen kiehuvaan luonteeseenne! Toivoin siltä paljota.

— Mistä te tosiaan puhutte?... Mitä te sanotte?... mutisi Raskolnikov itsekseen oikein tietämättä, mitä sanoi. "Mistä hän tosiaan puhuu, pitäneeköhän hän minua tosiaan syyllisenä?"

— Mistä minä puhun? Minä olen tullut antamaan teille selitystä, se on, niin sanoakseni, pyhin velvollisuuteni. Minä koetan selittää alusta loppuun koko jutun tuosta ... mielenvikaisuudesta. Minä olen aiheuttanut teille useita kärsimyksiä, Rodion Romanovitsh, enkä kuitenkaan ole mikään petoeläin. Minä voin sangen hyvin käsittää, millaseksi huolten ahdistama, mutta samalla kertaa ylpeä, voimakas ja kärsimätön, etenkin kärsimätön ihminen tuntee mielensä, kun hänen on siedettävä kaikkea tätä. Ennen kaikkea selitän täten, että pidän teitä mitä jaloimpana ihmisenä, jota kaunistaa suuri, ylevämielinen sydän, vaikkon minä voi omata teidän mielipiteitänne. Minä pidän velvollisuutenani tunnustaa tämä vapaasti ja suoraan, sillä tarkoitukseni ei ole pimitä teitä. Heti tutustuessani teihin, tunsin samalla

vetoa teihin. Ehkä te nauratte sille. Vaikka niinkin! Minä tiedän, ettette te ensimmäisestä kohtauksestamme saakka ole voinut sietää minua, sillä jos saan sen sanoa itse, ei minussa tosiaan ole mitään puoleensa vetävää. Siitä saatte ajatella, mitä haluatte. Toivoni on kuitenkin koettaa hävittää tuo epämielunen vaikutus ja todistaa, että minäkin olen ihminen, jolla on sydän ja omatunto. Tämä on, suoraan sanoen, ainoa tarkoitukseni.

Porfyrius Petrovitsh noudatti nyt jokusen sekunnin arvokasta hiljaisuutta. Raskolnikovin valtasi uusi tuska. Ajatus, että Porfyrius piti häntä syyttömänä, vaivasi häntä.

— On ehkä tarpeetonta toistaa kaikkea alusta, jatkoi Porfyrius Petrovitsh, se olisi tarpeetonta, minä tuskin voisin muistaa kaikkea. Mitäpä siitä muuten olisi hyötyäkään? Alussa huhuja: mitä huhuja? Mistä ja keneltä ... miten te siihen sekotuitte ... minun mielipiteeni mukaan olisi myös tarpeetonta puhua siitä. Mitä minuun tulee, tulin minä sattumalta ... pelkkä sattuma, joka kyllä saattoi näyttää epäiltävältä, mutta joka ei varmuudella ollut sitä ... mikä sattuma, hm ... minä luulen, ettei maksa edes vaivaa mainita siitä. Kaikki nämä huhut ynnä jotkut muut seikat synnyttivät päässäni ajatuksia. Minä tunnustan sen suoraan ... sillä kertaa oli ensimmäinen, joka kävin teidän kimppuunne. Mitä tulee vanhuksen selityksiin asiasta, ovat ne pelkkää lorua. Sellasta tapahtuu usein. Minä sain tietooni tapauksen konttorissa — pienimpine yksityiskohtineen, myös aivan sattumalta, ja eräältä silminnäkijältä, joka tietämättään kertoi sen aivan erinomaisen hyvin. Siten lisättiin uusi vanhaan, rakas Rodion Romanovitsh. Miten olisi silloin ollut mahdotonta saada joitakin ajatuksia? Sadasta kaninista ei tullut hevosta, sadasta epäilyksen syystä ei todistettu, sanoo sananlasku. Mutta se pätee vain silloin kun on kysymys järkiperusteista. Koettakaa käyttää mitä "intohimojen" suhteen, koetelkaa vain niitä ... tutkintotuomari on vain ihminen! Silloin johtui mieleeni teidän käsittelyne aikakauslehdessä, te muistatte, että me puhuimme siitä laajemmin teidän ensi kertaa luonani käydessänne. Minä laskin leikkiä siitä, mutta vain suututtaakseni teitä ja saadakseni teidän paremmin paljastamaan itsenne. Minä sanon teille vielä kerran, että te olette sangen kärsimätön ja sairas, Rodion Romanovitsh. Että te myöskin olette rohkea, ylpeä ja vakava ... että samalla olette herkkätunteinen ja olette kokenut paljon, sen tiedän myöskin. Kaikki nämä ominaisuutenne tunnen sangen hyvin; teidän tutkielmanne oli sopusoinnussa sen kanssa. Se on syntynyt unettomina öinä, jalon vihan vaikutuksesta; lämmin, tulinen sykkivä sydän ja sorrettu innostus on sen kirjoittanut. Mutta ylpeys ja tuollanen sorrettu innostus ovat nuorisolle vaarallisia. Sillä kertaa laskin leikkiä kanssanne, mutta nyt sanon, että tosiaan olen ihastunut tuohon kynänne ensimmäiseen, nuorekkaaseen, lämpöhenkiseen kokeeseen. Minä pidän siitä "en amateur". Se on savua ja usvaa, mutta pimeydestä kuulee sointuvan äänen. Teidän tutkielmanne on järjetön ja kiihkosa, mutta se henkii suorutta, nuorekasta, lahjomatonta ylpeyttä, epätoivon sitkeyttä. Se on synkkä kuvaus, mutta juuri se on etu. Luettuani sen ja pantuani sen pois käsistäni, sanoin itseseni: Tuon ihmisen kanssa joudumme varmasti tekemisiin. Minä kysyn teiltä, miten voi välttää olemasta kiinnitetty lopun suhteen moisten preliminärien jälkeen. Minun, tutkintatuomarin ei sovi siitä kovin ihastua. Nyt on Mikolka vallassani ja tosiseikkoja kaupan päällisiksi, te voitte katsella asiaa miltä kannalta tahdotte, mutta tosiseikkoja on ja sitä paitsi on siinä olemassa hieman psykologiaakin, häneen on minun nyt ryhdyttävä, sillä siinä on kysymyksessä elämä tai kuolema. Te ehkä kysytte miksi sanon kaiken tämän teille ... siksi että näkisitte asian selvänä edessänne, ettekä tuomitsisi minua julman kohteluni vuoksi tuolla mainitulla kerralla. Eikö se ehkä ollut hävytöntä? Enkö puhu suoraan, ha, ha, ha! Mitä sitten uskotte? Luuletteko ehkä, etten ole antanut toimittaa luonanne kotitarkastusta? Niin, niin, hi, hi, hi! Silloin olitte sairaana tällä sohvalla. Tosin ei virallista ja omassa persoonassani, mutta kotitarkastus täällä toimitettiin. Mitä pienimmät pikkuseikatkin tutkittiin, tarkkaan, mutta turhaan. Silloin ajattelin, nyt täytyy tuon ihmisen tulla itsensä, hänen täytyy tulla ja pian; jos hän on syyllinen, tulee hän varmasti sangen pian. Ellei ketään muuta tulisikaan ... hän tulee varmasti. Muistatteko, miten herra Rasumihin jo alussa paljasti itsensä. Se oli jo ennakolta suunniteltu teitä suututtamaan. Huhut oli myös tarkoituksella pantu kiertämään, sillä Rasumihin on henkilö, joka ei voi salata suuttumustaan. Herra Sametov oli ensimmäinen, joka pani merkille teidän uhmanne ja teidän rohkeutenne. Mutta mikä päähänpisto se oli, kun ravintolassa toivotitte nuo sanat: "minä olen murhannut!" Se oli sangen rohkeata, sangen julkeata. Jos tämä on syyllinen, ajattelin minä, tulee hänestä pelottava vastustaja. Minä siis odotin, odotin kärsimättä. Sametov nolostui täydelleen sillä kerralla ... niin, siten voi tapahtua ... kirotulla psykologialla on aina kaksi puolta. No, minä odotin, ja katso, Jumala lähetti teidät ... te tulitte! Miten sydän silloin tykyttikään rinnassani sillä kerralla, hi, hi, hi! Miksi teidän piti tulla juuri sillä kerralla? Entä teidän naurunne, teidän ilonen naurunne sisään tullessanne? Muistatteko sitä? Minä heti arvasin, mitä sisimmässänne tapahtui, oli vallan samaa kuin olisin katsonut sydämeenne lasiruudun läpi. Ellen olisi odottanut teitä sellasella levottomuudella, en myöskään olisi huomannut teidän nauruanne. Te näette mikä vaikutus oikealla mielialalla on. Entä herra Rasumihin, miten hän käyttäysi ... ah! ... entä kivi, kivi ... muistatteko kiveä, jonka alle kätkitte tavarat? Minusta tuntuu siltä kuin näkisin sen jossakin kyökkipuutarhassa ... te puhuitte siitä Sametoville ja toisella kertaa minulle. Sitten iskimme teidän tutkielmanne ja kun te silloin aloitte selittää ... huomasi heti, että joka sanalla oli kaksi puolta sekä että asiassa oli vallan toinen ajatus. Näettekö, Rodion Romanovitsh, sillä lailla tulin asian äärimpään kohtaan ja kun iskin pääni seinään, sain täyden tajuntani. Ei, sanoin itseseni, mihinkä minä ryhdynkään? Kaiken tuonhan voi kääntää millaseksi tahtoo, ehkä on vastakohta yhtä otaksuttava.

Todellinen kiusa! Ei, pieninkin tukikohta, tosiseikka miten vähäpätönen tahansa, olisi minulle paljon mielusampi, ajattelin... Kun sitten sain kuulla jutun ovikellosta, silloin olin tukehtua ja minut valtasivat kuumepuistutukset. Mutta, ajattelin, tuossa meillä on tukikohta ja se vielä vankka. Nyt oli juttuileminen lopussa, minä olin menettänyt halun siihen. Minä olisin mielelläni antanut tuhat ruplaa, jos olisin saanut nähdä teidät omin silmin seuratesanne tuota käsityöläistä uskaltamatta puhutella häntä, kun hän oli lennättänyt sanan "murhaaja" vasten naamaanne; ja sitten kuumeenpuistutukset ... ja ovikello, kuumeen yhä raivotessa teissä. No, Rodion Romanovitsh, miten voitte ihmetellä sitä, että hieman laskin leikkiä kanssanne kaiken tämän jälkeen. Miksi tulitte juuri silloin? Olihan vallan kuin joku olisi pakottanut teitä tulemaan. Ja ellei Mikolka olisi tullut väliin ... te muistatte Mikolkan? Tuolla kerralla... Se oli salama kirkkaalta taivaalta. No, miten vaikutti tuo salama minuun? Luotinko siihen hitusenkaan vertaa?... Te näitte itse. Niin, lähdettyänne ja ensin vastattuanne koko järkevästi kysymyksiini ... en uskonut sitä ollenkaan! Niin varma olin vakaumuksessani... Ei, ajattelin, ei ole koskaan mahdollista ... miten tässä voisi olla kysymyksessä Mikolka?

— Mutta Rasumihin sanoi minulle äskettäin, että te piditte Mikolkaa syyllisenä ja että itse olitte koettanut saattaa Rasumihiniä uskomaan...

Hänen henkensä loppui, eikä hän voinut jatkaa. Kuumeentapasella tuskalla hän kuunteli, miten ihminen, joka täydelleen oli katsonut hän sisimpäänsä, näytti mielivän luopua omista havainnoistaan. Hän melkein pelkäsi tätä mahdollisuutta, eikä uskonut siihen. Hän lausui kaksimielisiä sanoja ja koetti siten synnyttää varmempaa ja selvempää lausuntoa.

— Ah, herra Rasumihin! huudahti Porfyrius Petrovitsh, ikäänkuin Raskolnikovin epävakaa kysymys olisi tehnyt hänelle hyvää ... ha, ha, ha! Niin, tuo herra Rasumihin, hänestä meidän on koetettava päästä eroon. Te tunnente sananparren: "Kun kaksi tulee hyvin toimeen, on kolmas liiallinen". Ja häneen nähden on asia vallan toinen, häntä ei asia koske ollenkaan; hän tuli juosten luokseni sangen kalpeana... No, Jumala hänen kanssaan, miksi sekottaisitte te hänet asiaan!... Mikolka ... tahdotteko tietää, mikä käki hän on, se merkitsee, miksi hänet käsitan. Ensinnä hän on alaikäinen lapsi, ja ellei voidakaan sanoa hänen olevan nuorukaisen, on hän kuitenkin jotakin sen tapaista, jonkillainen taiteilija. Tietysti, älkää naurako määritykselleni. Hän on viaton ja liian avosydäminen sielu. Hänellä on sydän ja hän on intoilija. Hän laulaa ja tanssii, kertoo juttuja, kerrotaan, ja sitä niin hyvin, että ihmisiä kasaantuu joka suunnalta saadakseen vain kuulla häntä. On maalarinopissa ja nauraa itsensä vialliseksi, jos hänelle vain näyttää pikkusormea, juo itsensä sikahumalaan, ei maun vuoksi, vaan ainoastaan sattumalta, jos joku tarjoo hänelle viinaa, kuin lapsi ... sellanen hän on. Niinpä esim. hän on varastanut, mutta hänellä ei ole pienintäkään aavistusta siitä, sillä hän selittelee tuolla lailla: "Jos joku ottaa jotakin maasta, onko se varkautta?" Hän on kerettiläinen tai oikeammin laholainen ja parin vuoden ajan on hän ollut kunnianarvosen vanhuksen hengellisen valvonnan alasena. Kaiken tämän olen saanut tietää osaksi häneltä itseltään, osaksi Saraiskin asujamistolta. Eikä siinä ole kaikkea. Hän aikoi myös paeta aroille ja ruveta erakoksi, oli uskonnollinen haaveksija, rukoili yöt läpeensä ja luki "todellisten vanhoja jäljennöksiä", niin että hän viimeksi menetti sen järjenhitusen, mikä hänellä vielä oli jäljellä. Pietari on vaikuttanut voimakkaasti häneen, etenkin naiset ... viina luonnollisesti myöskin. Hänellä on sangen tunteellinen luonto ja hän olisi pian unohtanut "arvokkaat vanhimmat". Kun nyt tuo löytötavarajuttu esiintyi, joutui hän vallan suunniltaan ja aikoi hirttää itsensä tai paeta. Ei voida auttaa sitä, että kansan oikeuskäsite nyt on sellanen. Useimmat heistä pelkäävät tavattomasti tuomioistuinta ja pitävät "oikeuden eteen kutsumista" samana kuin "tuomitukseksi tulemistä". Missä on syy tähän? Saammepa nähdä mitä uusi oikeussäädös voi saada aikaan. Jumala suokoon, että siitä koituisi hyvää. No, vankilassa on hän taas alettava ajatella noita arvokkaita vanhimpia. Raamattua on hän taas alkanut lukea. Tiedättekö, Rodion Romanovitsh, mitä merkitsee "ruveta marttiiraksi"? Sen tapanen kansa ei tarkota siinä kärsiä "asian tähden", ei se merkitsee yleensä kärsimyksen ottamista kannettavakseen, rupeamista toisten ristinkantajaksi, jos niin vaaditaan. Jos maallinen valta heidät siten tuomitsee, on se heidän silmissään sitä ansiokkaampaa. Pitkän aikaa sitten istui muuan tuollanen hurskas vanki vankilassa kokonaisen vuoden. Yöt nukkui hän uunin päällä ja luki raamattua niin perinpohjasesti, että hän vihdoin menetti järjensä ja otti muutamana päivänä suuren tiilikiven ja heitti sen tirehtörin jälkeen ilman että tämä oli tehnyt hänelle vähintäkään. Ja hän heitti sen tarkotuksella siten, ettei kivi saapunut perille, eikä tehnyt vähintäkään vahinkoa. Tuloksena oli se, mitä hän toivoi: hän tahtoi päästä marttiiraksi!... Minä olen vallan varma, että Mikolkalla on samat tarkotukset. Minä tiedän sen varmasti ja voin esittää todisteita siihen. Itse ei hän edes tiedä sitä mitä minä tiedän. Mitä, ettekö usko, että näitten ihmisten parissa voi olla kiihkoilijoita? Juuri heidän parissaan!... Nyt on taas "arvokkaan vanhimman" vuoro, etenkin kun hänet on vapautettu nuorasta. Muuten hän pian tunnustaa kaikki minulle, hän kyllä tulee; ehkä te luulette häntä johdonmukaseksi?... Odottakaa vain, ei kestä kauvaa, ennenkuin hän laulaa toista ääntä. Minä odotan joka hetki, että hän peräyttää itsesyöttöksensä. Minä oikein pidän tuosta Mikolkasta. Minä tarkkaan häntä mitä tarkimmin. Voitteko ajatella, hi, hi hi ... useihin kysymyksiin antaa hän sangen sopivia vastauksia: näkyy selvästi, että hänelle on ilmoitettu paljon; hän oli sangen hyvin valmistautunut. Toisissa suhteissa oli hän taas miten taipuvainen tahansa. Hänellä ei ollut käsitystä mitään, ei edes omasta hävyttömyydestään. Ei, kuomaseni Rodion

Romanovitsh, tässä ei ole kysymyksessä Mikolka, tässä on musta, synkkä teko, jonka vallitseva ajanhenki on synnyttänyt, tapaus, joka sopii vain nykyajan tulospöyhään, tämän ajan, joka on karkottanut sydämen luonnolliset tunteet ja joka toistaa sellaisia lauseita kuin esim. että veri vaikuttaa virkistävästi ja joka lakkaamatta saarnaa nautinnon evankeliumia. Ne ovat mielikuvia, jotka ovat ammennetut kirjoista; ne ovat teoriain kiihottamia sieluja. Kyky uskaltaa ottaa ensi askeleen, päättäväisyys, jota voidaan verrata siihen, kun joku hyppää alas kirkontornista. Päättäväisyys, joka kyllä uskaltaa tehdä rikoksen, mutta joka ei uskalla seistä omilla jaloillaan. Unohtaa sulkemasta ovea ja murhaa, murhaa kaksi henkilöä, koska teorit vaativat sitä. Murhaa, mutta ei ymmärrä varastaa; sen minkä on saanut siepatuksi, piilottaa kiven alle! Eikä tyydy siihen, että on *kerran* kokenut moista tuskaa ... seisoo oven takana kun ollaan aikeissa murtaa se, kun ovikelloa soitetaan, niin että koko talo voi tulla sinne ... ei, *vielä kerran*, joskin puoleksi tajuttomana, on hän pakotettu menemään tuohon tyhjään huoneustoon palauttaakseen mieleensä kellon soinnun... Olkoon, että otaksumme kaiken tämän johtuneen sairaudesta, mutta miten selittää, että murhaaja siitä huolimatta pitää itseään kunniallisena ihmisenä, ylenkatsoo muita ihmisiä ja harhailee kaikkialla kuin kalpea enkeli... Ei, rakas Rodion Romanovitsh, tässä ei ole kysymyksessä Mikolka ... tässä ei ole jälkeäkään Mikolkasta.

Nämä sanat, jotka eivät olleet sopusoinnussa Raskolnikovin mielipiteen kanssa Porfyrius Petrovitshin viime käsityksestä, koskivat häntä suoraan sydämeen, hän horjui aivan kuin salaman tapaamana.

— Kuka oli ... siis ... kuka on murhaaja?... kysyi hän melkein hengittämättä. Hänen oli mahdoton pidättää tätä kysymystä. Porfyrius Petrovitsh vaipui tuolinselkää vastaan aivan kuin tämä kysymys olisi tullut hänelle vallan odottamatta.

— Miten; kysyttekö te vielä, kuka on murhaaja? sanoi hän aivan kuin ollen uskomatta korviaan.

— *Te olette murhaaja*, Rodion Romanovitsh! Te se olitte... lisäsi hän tuskasesti, kuiskaten, mutta varmaa vakaumusta todistavalla äänellä.

Raskolnikov hypähti seisaalleen, seisoi joitakin hetkiä sanaakaan sanomatta, istui sitten taas. Hänen kasvonsa vääristyivät kouristuksentapaisista tempomisista.

— Nyt teidän huulenne taas vapisevat aivan kuin tuolla eräällä kerralla! mutisi Porfyrius Petrovitsh jonkinlaista myötätuntoa äänessään. — Näyttää siltä kuin ette aivan olisi ymmärtänyt minua, Rodion Romanovitsh, alkoi hetken vaitiolon jälkeen. — Siksi olette niin hämmästynyt. Minähän olen tullut tänne pelkästään sanoakseni teille *kaikki* ja puhuakseni avoimesti kanssanne.

— Minä en ole tehnyt sitä! kuiskasi Rodion Romanovitsh aivan kuin pikku lasten on tapana tehdä kun heitä syytetään jostakin laimiinlyönnistä.

— Kyllä, te sen olette tehnyt, Rodion Romanovits, *te* eikä kukaan muu, sanoi Porfyrius ankarasti ja varmasti.

Molemmat vaikenivat; tätä vaitioloa kesti omituisen kauvan, ehkä melkein kymmenen minuttia. Raskolnikov istui käsivarret nojassa pöytää vastaan ja sukki sormineen tukkaansa. Porfyrius Petrovitsh oli vaiti, katseli häntä ja odotti. Äkkiä kohotti Raskolnikov päänsä ja sanoi ylenkatseellisella äänellä:

— Nyt taas alatte vanhat metkunne, Porfyrius Petrovitsh. Samaa, aina samaa. Minä en voi käsittää sitä, ettet jo itsekin väsy niihin.

— Vaiti! Mitä välitän minä nykyään metkuista! Jos tässä olisi joitakin todistajia, olisi asian laita toinen! Mehän kuiskailimme tässä kahdenkesken. Voittehan itsekin huomata, etten ole tullut vangitsemaan teitä. Joko te nyt tunnustatte tai ette ... on se minusta tällä hetkellä samantekevää. Minun vakaumustani ei voi järkyttää, vaikkapa te ette tunnustaisikaan.

— Mutta jos se on totta, miksi olette tosiaan tullut tänne? kysyi Raskolnikov suuttuneena. — Minun on vielä kerran kysyttävä teiltä: jos te pidätte minua syyllisenä, miksi ette sitten vangitse minua?

— No, tuopa oli sentään järkevä kysymys. Minä vastaan siihen tarkoin: ensinnäkään ei se olisi edullista minulle; jos vangitsisin teidät juuri nyt.

— Miksi ei edullista? Jos olet vakuutettu, täytyy teidän toki...

— Ah, mitä se tähän kuuluu? Ehkä se on vain mielikuvitusta? Mitä hyötyä minulla siitä olisi, jos teidät pidättäisinkin? Koska *te* toivotte sitä, huomaatte kai hyvin että se on minusta samantekevää. Jos minä esim. toisin tuon käsityöläisen todistamaan teitä vastaan ja te sanoisitte hänelle: Sinä olit juovuksissa! Kuka on nähnyt meidät yhdessä? Niin, minä pidän sinua juopuneena ja sitä kai sinä olitkin. No, vastaisinko minä teille?... Sitä suuremmalla syyllä kun teidän väitteenne näyttää uskottavalta ja hänellä on vain psykologinen ... ja tuollasten tyhmyrien kanssa ei maksa vaivaa käsitellä psykologisia

problemeja... Te sitä vastoin, te iskette naulan päähän mielipiteellänne hänestä; hän juo tosiaan, tuo nauta, ja sen tietävät kaikki. Sitä paitsihan olen useita kertoja sanonut teille, että tuolla psykologialla on kaksi puolta ja toinen puoli usein tuntuu uskottavammalta sekä että minä tämän lukuunottaessa, en voi esittää mitään todisteita teitä vastaan, vaikka minä nyt olen pakotettu vangitsemaan teidät, ja kuten näette, itse olen tullut ilmottamaan sen teille (toinen ei myöskään tekisi sitä), ettei tämä tulisi olemaan ollenkaan edullista teille ... niin, ja toiseksi olen tullut tänne...

— No, toiseksi siis?... Raskolnikov pidätti henkeään.

— Syystä että minä, kuten jo sanoin, pidin itseäni velvollisena antamaan teille selityksen. Minä en voinut pitää parempaa, että te piditte minua hirviönä, sitä suuremmalla syyllä kun minä — uskokaa minua jos tahdotte — tosiaan pidän teistä. Ja tämän johdosta olen kolmanneksi tullut tänne saadakseni teidän ... tekemään julkisen ja kunniallisen tunnustuksen. Se olisi tavattoman edullista sekä teille että minulle ... sillä silloin olisin minä vapaa koko jutusta. No, mitä arvelette; olenko suora, vai enkö?

Raskolnikov mietti hetken.

— Kuulkaa nyt, Porfyrius Petrovitsh, juuri äsken te sanoitte, että tämä kaikki vain oli psykologiaa ja nyt olette äkkiä siirtynyt matematiikkaan... Mitä sanoitte, jos kaikesta tästä huolimatta kuitenkin erehtyisitte?

— Ei, Rodion Romanovitsh, minä en erehdy. Minulla on muuan pieni tukikohta, jonka haltuun olen päässyt... Jumala on antanut sen minulle.

— Mikä tukikohta?

— Sitä en sano, Rodion Romanovitsh. Joka tapauksessa minulla ei ollut oikeutta viivytellä kauvemmin, minun on annettava vangita teidät. Ajatelkaa sen vuoksi asiaa, minusta on se samantekevää. Se on vain pelkästään omasta syystä. Kautta Jumalan, Rodion Romanovitsh, asia luonnistuu paremmin sillä lailla.

Raskolnikov hymyili pilkallisesti.

— Tämä kaikki ei ole pelkästään naurettavaa, vaan onpa se hävytöntäkin. No, otaksukaamme ... vain otaksukaamme, ymmärrättökö, että minä tosiaan olisin syyllinen. Mitä hyötyä teillä siitä olisi, jos tulisin vapaaehtoisesti tekemään tunnustuksen?

— Ah, Rodion Romanovitsh, ettekö te voi huomata, mitä huomiota se herättäisi, jos te itsestänne tulisitte juuri nyt, kun vallan toinen on ottanut rikoksen kantaakseen. Minä lupaan teille pyhällä valalla, että minä järjestän kaikki niin, että teidän ilmotuksenne näyttää tulevan vallan odottamatta. Koko tuon psykologian unohtan ja epäilykseni vaihdan nollaan, niin että teidän rikoksenne tulee näyttämään mielenhäiriöltä, sillä sellanenhan asian laita todellisuudessa onkin. Minä olen kunniallinen ihminen, Rodion Romanovitsh, ja pidän sanani.

Raskolnikovin pää riippui vajajen ja synkkänä, hän oli kauvan ajatuksiinsa vaipuneena, sitten hän nauroi pilkallisesti. Mutta tällä kerralla oli hänen hymynsä lempeätä ja täynnä tuskaa.

— Ah, se ei kelpaa mihinkään! sanoi hän ikäänkuin lakaten teeskentelemästä Porfyriuksen edessä. — Ei maksa vaivaa! Minä ... minä en ollenkaan halua teidän alennustanne.

— Sitäpä pelkäsin! huudahti Porfyrius kiihkeästi. — Sitä minä ensin pelkäsin. Minä melkein aavistin, että te halveksitte meidän alennustamme.

Raskolnikov katseli täynnä tuskaa kysyvästi häneen.

— Ei, ei, te ette saa sillä lailla halveksia elämää, jatkoi Porfyrius... — Teillä on vielä suuri määrä sitä jällellä. Miksikä ette käyttäisi hyväksenne alennusta, miksikä ette? Te olette sangen kärsimätön ihminen.

— Mitä minulla on suuri määrä jällellä?

— Elämää. Oletteko profetta, mitä tosiaan tiedätte? Etsikää ja te löydätte! Tässä, juuri tässä on Jumala teitä odottanut. Eikä tämä kestä ikusesti, tämä ketju...

— Aivan oikein, annetaanhan ijankaikkisuudesta osa alennusta, ivasi Raskolnikov.

— Mitenkä, pelkäättekö ehkä kansalaiskunnian menettämistä? Ehkä se niin on, ilman että itse siitä tiedätte ... te olette vielä niin nuori. Te ette kuulu niihin, jotka pelkäävät tai häpeävät julkista tunnustusta.

— Mitä minä siitä välitän! kuiskasi Raskolnikov ylenkatseellisesti. Hän nousi aivan kuin lähteäkseen, mutta istuutui ilmaisen tuskasena.

— Senpä saatoin ymmärtää! Mutta teiltä puuttuu luottamusta ihmisiin ja luulette ehkä, että minä karkealla tavalla tahdon tunkeutua asioihinne. Miten kauvan te olette kaikkiaan elänyt? Mitä te itse asiassa tiedätte? Siinä hän on keksinyt teorian ja häpee nyt sen johdosta että se epäonnistui, eikä tulos ollut kyllin alkuperäinen. Te olette tehnyt katalan työn, se on totta. Siksipä ette vielä ole toivoton lurjus. Niin vaarallista ei se ole. Kauvan ette ole kiusaantunut asian vuoksi. Ensi hetkenä menitte niin pitkälle kuin saavuitte. Kenenä luulette pitäväni teitä. Minä pidän teitä henkilönä, joka voi hymyillen katsella pyöveleitään, vaikka he raastaisivat sisälmykset hänen ruumiistaan, jos vain saatte pitää uskonne ja Jumalanne. Te kyllä pian löydätte hänet, kun vain vakaasti etsitte ... ja silloin saatte elämää. Te olette kauvan tarvinnut ilman muutosta, ja kärsiminen on myös kallis asia. Siksi teidän tulee kärsiä. Mikolka ei ehkä ole niin väärässä sitä etsiessään. Minä kyllä tiedän, ettei uskoa kärsimisen pyhittävään voimaan niin helposti voi saada; mutta teidän on lakattava ajattelemasta kiivailuja. Ottakaa elämä sellasena kuin se tulee, katumatta, olkaa vain levollinen... Elämä itse vie teidät rannalle ja saattaa teidät jaloillenne. Mille rannalle, kysynette? Miten minä sitä voin tietää. Minä vain luulen niin. Teillä on vielä pitkä elämä edessänne. Minä tiedän myös, että te pidätte sanojani ulkolukuna. Mutta aikojen kuluttua kyllä muistelette, mitä minä olen sanonut, siitä on kerran oleva hyötyä ja siksi puhun niin teille. Olipa kuitenkin hyvä, että te iskitte hengiltä vain tuollasen vanhan eukon. Jos teorianne olisi johtunut toiseen suuntaan, olisi rikoksenne saattanut olla miljoonia suurempi. Kiittäkää Jumalaa ... kuka tietää, mihin hän on teidät määrännyt. Nouskaa, olkaa levollinen ja kärsivällinen, älkääkä peljätkö! Te ehkä pelkäätte sitä suurta jälkilaskelmaa, joka on teidän suoritettavananne? Olisiko häpeällistä pelätä sitä. Jos kerran on tehnyt moisen teon, on myös seuraukset otettava lukuun. Minä tiedän myöskin, ettette te usko, mutta elämä teitä kyllä tukee. Nyt tarvitsette ennen kaikkea ilmaa, te tarvitsette ... ilmaa, ilmaa!

Raskolnikov vavahti.

— Kuka te tosiaan olette? huudahti hän... — Mikä profetta te olette? Mikä Olympian kukkula se on, josta te lennätätte alas oraakkelimielisianne minulle?

— Kuka minä olen? Minä olen ihminen, joka on selvillä itsestään, ei mitään muuta ... ihminen, jolla on — jos niin suvaitsette — tunteita lähimmäisiään kohtaan. Sellanen, joka ehkä tietää paljon, mutta joka on täydelleen sopusoinnussa itsensä kanssa. Te sitä vastoin — teidän laitanne on vallan toinen. Teitä varten on Jumalalla ehkä elämä varalla. (Kuka muuten tietää, eikö se katoa kuin savu, jos se häipyä jäljettämiin hiekkaan.) No, mitä te tekisitte, jos joutuisitte toiseen asemaan? Puuttuuko teiltä elämäniloa?... Teiltä, sieluinenne? Mitä sillä väliä, vaikei teitä nähdäkään pitkään aikaan? Aika ei ole pääasia. Te itse ... te olette pääasia. Muuttukaa auringoksi ja teitä katsellaan. Auringon tarvitsee ennen kaikkea olla aurinko. Miksi te nyt taas nauratte ... senkö tähden, että minä olen tällanen Schiller? Minä lyön vetoa siitä, että te kuvittelette mielessänne, että minä haluan mielistellä teitä! Ehkä olette oikeassa, ha, ha, ha! Eihän teidän tarvitse uskoa minua, Rodion Romanovitsh. Teidän ei tarvitse ollenkaan luottaa minuun ... minun kohtaloni on nyt sellanen, että minua aina ymmärretään väärin. Lopuksi tahdon ainoastaan lisätä seuraavaa: toivon teidän itsenne olevan ennen pitkää tilaisuudessa päättämään, olenko suuri valehtelija vai rehellinen ihminen.

— Koska aijotte vangita minut?

— Puolitoista päivää tai kaksi voin myöntää teille. Ajatelkaa, rukoilkaa Jumalaa, että hän valistaisi teitä. Se on tosiaan edullisinta teille itsellenne ... edullisinta.

— Minä voisin paeta, sanoi Raskolnikov omituisesti hymyillen.

— Ei, sitä te ette tee. Talonpoika läksisi heti karkuun. Nykyajan ihminen, vieraan aatteen palvelija, joka vain kykenee uskomaan, mitä toiset antavat hänen uskoa, menettelisi samalla lailla. Mutta te, teidän ette enää usko toisianne ... miksi sitten pakenisitte? Ja mitä te voittaisitte paollanne? Pakeneminen on vaikeata ja vaivaloista. Mutta te tarvitsette ennen kaikkea elämää, valtiollisen aseman, sopivaa ilmaa ... ja teillä ei silloin olisi yhtään sopivaa ilmaa. Menkää vain tiehenne, te tulette pian vapaaehtoisesti takaisin. *Meitä ette enää voi välttää.* Jos minä nyt vangitsisin teidät, istuisitte yhden, kaksi, korkeintaan kolme kuukautta, sitten tulisitte itsestänne ja ajatelkaa mitä sanon ... tulisitte ehkä itse tietämättänne. Tuntia ennen ette ehkä tiedä, että olette oikeassa tehdä täydellisen tunnustuksen. Niin, minä olen täydellisesti vakuutettu siitä, että te kypsän harkinnan jälkeen päätätte ottaa "vikanne kantaaksenne". Nyt ette luonnollisesti usko sitä, mutta huomaatte vihdoin, että se on parainta, mitä voitte tehdä, sillä kärsiminen, Rodion Romanovitsh, on pyhä asia. Älkää huoliko siitä, että minä olen näin paksu, se ei kuulu ollenkaan asiaan, minulla on moni seikka selvillä. Älkää naurako! Mikolka on oikeassa ... kärsimisessä on aate... Ei, te ette karkaa.

Raskolnikov nousi ja tarttui lakkiinsa. Porfyrius Petrovitsh nousi myöskin.

— Onko teillä halua kävellä? Tänään tulee kaunis ilta, elleimme saa ukonilmaa. Ilma vaatii vilpostumista.

Hän tarttui myös lakkiinsa.

— Älkää vain kuvitelko mielessänne, Porfyrius Petrovitsh, että tänään olen tehnyt mitään tunnustuksia, sanoi Raskolnikov synkän itsepäisästi. — Olen kuunnellut teitä uteliaisuudesta, mutta mitään en ole tunnustanut ... älkää sitä uskoko.

— En, tietysti en, sen kyllä muistan ... kas vain, miten te vapisette. Älkää olko levoton, tapahtukoon tahtonne. Kävelkää nyt, mutta ei vallan kauvan, minä pyydän! Minulla on, totta viekoon, esitettävänä pieni pyyntö, lisäsi hän matalalla äänellä... — Se on naurettavaa, mutta silti tärkeä. Jos tapahtuisi sellasta, mitä en muuten usko, ja niihin en usko teidän kykenevän ... mutta jos niin tapahtuisi ... edellyttämme mahdollisuuden, että teissä ilmenisi näiden neljänkolmatta tai kuudennennehjättä tunnin kuluessa halu antaa asialle toisenlainen käänne, minä tarkotan jollakin kiihkeällä tavalla ... nostamalla käden itseänne vastaan ... se on tyhmä arvelu, mutta minä pyydän sitä teiltä anteeksi ... niin jätätte kai kortin ja selvän pienen lipun ... vain pari riviä, kaksi pientä riviä, ettekä unohda tuota kiveä, jonka tiedätte; se olisi erinomasta. Nyt hyvästi!... Minä toivon teille hyviä ajatuksia ja tarkoin punnittuja päätöksiä.

Porfyrius poistui ja väisti vielä kerran katsomasta Raskolnikoviin. Tämä meni ikkunan ääreen ja jäi seisomaan siihen niin kauvan, että saattoi arvella toisen ennättäneen jo alas ja kappaleen katuakin, jonka jälkeen hänkin jätti huoneen.

III.

Raskolnikov läksi nopein askelin Svidrigailovin luo. Mitä toivoi hän häneltä?... Hän ei itsekään sitä tiennyt. Tällä miehellä tuntui olevan jokin vaikutusvalta häneen. Oikea hetki hänen kohtaamiseen oli myös nyt tullut. Matkalla kiukutti häntä kysymys, oliko Svidrigailov tavannut Porfyriusta.

Mikäli hän saattoi päättää ... hän olisi voinut vanhoa sen vuoksi ... ei hän ollut. Hän kertasi muistissaan kaikki, mitä oli tapahtunut Porfyriuksen käydessä, vertasi toista toiseen ja tuli loppupäätökseen: ei, hän ei ole ollut hänen luonaan. Mutta ellei hän ollut vielä ollut siellä, oli seuraava kysymys: meneekö hän vai ei Porfyriuksen luo.

Nyt hänestä tuntui siltä, ettei hänen olisi mentävä. Miksi? Sitä hän ei voinut selittää ja vaikkapa hän sen olisi voinutkin, ei hän olisi välittänyt vaivata aivojaan sillä. Kaikki se kiusasi häntä suuresti; samalla kiehuu jotakin muutakin hänen päässään. Omituista, — kukaan ei sitä uskoisi — mutta hänen oma uhattu olemassaolonsa kiinnitti sangen vähän hänen ajatuksiaan. Jokin vallan toinen kiusasi häntä, jokin paljon tärkeämpi, erikoisempi ... jokin, joka koski myös häntä, eikä ketään muuta. Sitä paitsi tunsu hän olevansa rajattoman väsynyt, vaikka hänen aivonsa olivat vähemmän sekavat nyt kuin edellisenä päivänä.

Maksoiko vaivaa kaiken tämän jälkeen koettaa voittaa kaikkia noita uusia pikku kiusallisuuksia. Vaivaisiko hän itseään koettamalla estää näitten molempain henkilöitten kohtausta! Maksoiko vaivaa tuhjata aikaa tuon Svidrigailovin vuoksi?

Voi, miten kaikki tämä tuntui hänestä vastenmieliseltä.

Siitä huolimatta kiiruhti hän Svidrigailovin luo. Odottiko hän tältä ehkä jotakin, osotusta, suoriutumista pulastaan? Useinhan tartutaan oljenkorteen! Ehkä se oli vain onnellinen sattuma, jotakin vaistomaista, mikä heidät oli johtanut yhteen? Ehkä oli synnä siihen ollut vain uupumus ja epätoivo? Vai, eikö hän ehkä ollenkaan tarvinnutkaan Svidrigailovia, vaan jotakin toista, ja Svidrigailov oli vain sattumalta tullut tielle? Ehkä Sonja? Mutta miksi menisi hän nyt Sonjan luo? Ehkä taas kerjätäkseen tämän kyöneleitä? Nyt tunsu hän pelkoa häntä kohtaan, mikä hän oli?... Lahjomaton tuomari ... muuttumaton päätös. Siinä oli kysymyksessä ... Sonjan ystävä tai Raskolnikovin oma. Nyt ei hän voinut nähdä Sonjaa. Ei, parempi oli siis koettaa Svidrigailovin kanssa ja katsoa, miten pitkälle hänen avullaan pääsisi. Hän ei voinut salata itseltään, että Svidrigailov oli käynyt hänelle yhä välttämättömämmäksi.

Mutta mitä yhteistä saattoi heillä olla keskenään, ellei rikos tarjonnut kosketuskohtaa. Tuo ihminen tuntui hänestä kamalan vastenmieliseltä. Hän oli ilmeisesti sangen huikenteleva, kavala ja epäluotettava, niin ehkä konna. Sellanen oli ihmisten tuomio hänestä. Tosin oli hän ottanut

huolehtiakseen Katerina Ivanovnan lapsista, mutta ken tietää, missä tarkoituksessa. Tuollaisilla ihmisillä oli aina joitakin salasia aikeita ja suunnitelmia.

Toinenkin ajatus kiusasi häntä pelottavasti eikä jättänyt häntä, vaikka hän koetti kaikin voimin vapautua siitä, niin pelottavalta se hänestä tuntui. Hän nimittäin ajatteli: Jos Svidrigailov, joka saatuaan hieman aavistusta hänen salaisuudestaan, lakkaamatta oli etsinyt häntä, käyttäisi hyväkseen sitä toteuttaakseen Dunjaa koskevat suunnitelmansa, mitä oli silloin tehtävä? Asia näytti liian uskottavalta. Ollessaan tietoinen moisesta salaisuudesta, eikö hän käyttäisi sitä aseenaan Dunjaa vastaan?

Tämä ajatus oli silloin tällöin vainonnut häntä unessa, mutta koskaan ei se ollut esiintynyt niin selvänä kuin hänen ollessaan matkalla Svidrigailovin luo. Jo pelkkä ajatuskin siitä sai hänet mielettömäksi. Hänen oma asemansa muuttui sen kautta täydelleen. Joko oli hänen silloin ilmoitettava kaikki sisarelleen tai oli hän pakotettu ilmasemaan itsensä pelastaakseen Dunjaa. Entä kirje? Dunja oli saanut aamulla kirjeen. Kuka hänelle täällä kirjoitteleisi? Lushin ehkä? Mutta sillä taholla vartioi Rasumihin, eikä Rasumihin tiennyt mitään. Ehkä joutuisi hän pakotetuksi ilmasemaan Rasumihinille salaisuuden. Hän saattoi ajatella sitä vain mitä suurimmalla vastenmielisyydellä.

Ennen kaikkea oli hänen etsittävä Svidrigailov käsiinsä. Vielä ei, Jumalan kiitos, ollut kysymystä yksityiskohdista, ainoastaan asemasta kokonaisuudessaan. Mutta jos Svidrigailovilla tosiaan olisi jotain Dunjaa vastaan? Silloin...

Raskolnikov oli viime aikoina muuttunut niin uupuneeksi, ettei hän voinut ratkasta tätä kysymystä muuten kuin huudahtamalla: "Silloin tapan hänet!" Se olikin hänen ainoa ajatuksensa tässä syvässä epätoivossaan. Raskas taakka painoi häntä. Hän pysähtyi keskelle katua ja katseli ympärilleen, missä hän oli ja mitä tietä hän oli kulkenut. Hän oli prospektilla, noin kolmekymmentä tai neljäkymmentä askelta Heinätorilta jonka yli hän oli kulkenut. Erään rakennuksen koko toinen kerros oli kahvilana. Kaikki ikkunat olivat avoinna. Huoneet olivat täynnä ihmisiä päättäen siitä, mitä ikkunoista saattoi nähdä. Näistä virtasi sekavaa klaneettien, viulujen ja rumpujen pärinää, johon sekottui räikeitä naisääniä. Hän aikoi jo kääntyä takasin ja seiso siinä ihmetellen, miksi hän juuri oli kulkenut tätä tietä, kun hän äkkiä keksi kaukana sijaitsevassa ikkunassa Svidrigailovin, joka istui piippu hampaissa pöydän ääressä. Hän vavahti pelästyksestä. Svidrigailov tarkkasi häntä vajajen ja mikä tuntui omituiselta — nousi peräytyäkseen ja katosi nyt. Raskolnikov oli heti aivan kuin ei olisi huomannutkaan häntä ja katseli mietteissään sivulle, mutta tarkkasi häntä salaisesti. Tämä kohta muistutti sitä, jolloin he ennen olivat kohdanneet toisensa ja jolloin Raskolnikov oli ollut nukkuvinaan. Poikamainen hymy levisi Svidrigailovin suupieliin. Molemmat tiesivät he tarkkaavansa toisiansa. Vihdoin purskahti Svidrigailov röhönauruun.

— No, riittääkö, tulkaa luokseni, jos haluatte; tässä olen! huusi hän ikkunasta.

Raskolnikov seurasi kehotusta.

Hän kohtasi hänet pienessä huoneessa, joka ulettui melkein suureen saliin saakka, jossa oli parinkymmenen pikkupöydän ääressä teetä juovia kauppiaita, virkamiehiä ja joukko muita, jotka kuuntelivat laulua. Toisesta huoneesta kuului biljardikuulien ääni niiden työntyessä vastakkain. Pöydällä Svidrigailovin edessä oli pullo sampanjaa ja puoliksi täytetty lasi. Samassa huoneessa oli myös pientä posetivia soittava poikanen ja viirukkaaseen hameeseen ja tyrolerhattuun puettu kahdeksantoistavuotias tyttö. Uhmaillen niitä laulajia, jotka esiintyivät salissa, laului hän myöskin käheällä alttoäänellä katulaulua.

— Nyt riittää, keskeytti hänet Svidrigailov Raskolnikovin sisään astuessa.

Tyttö lakkasi laulamasta ja jäi arvokkaasti odottamaan.

— Hei, Vilppu, lasi! huudahti Svidrigailov.

— Minä en juo yhtään viiniä, sanoi Raskolnikov.

— Kuten suvaitsette, mutta minä en tarkottanutkaan teitä. Juo, Kotja! Tänään en enää tarvitse sinua. Voit mennä! Hän antoi tytölle suuren lasillisen viiniä ja laski ruflan pöydälle. Kotja joi viinin, otti setelin, suuteli Svidrigailovin kättä ja poistui huoneesta pojan seurassa. Heidät oli molemmat tuotu kadulta. Vaikka Svidrigailov vasta oli ollut viikon Pietarissa, oli hän jo kotiutunut tuohon paikkaan, jossa hän toisinaan vietti koko päiviä. Se oli likanen, kurja majatalo, joka ei edes voinut vastata vähimpiäkään vaatimuksia.

— Minä ajoin juuri tulla luoksenne, sanoi Raskolnikov — mutta sitä en voi ymmärtää, miksi kuljin tätä tietä yli Heinätorin. En tapaa koskaan kulkea tätä tietä. Tavallisesti käännyin Heinätorilta oikealle. Matka teille ei sovi tästä ohi. Sitä ihmeellisempää, että kohtaa teidät täältä. Sepä omituista!

— Miksi ette sano samalla, että se on ihmeseikka?

— Siksi että se ehkä on vain sattuma.

— Miten nuo ihmiset sentään ovat naurettavia. Sydämeistä ja sielustaan uskovat he ihmisiin, mutta eivät tahdo tunnustaa sitä. Te itse! Tehän sanotte: "Ehkä se on vain sattuma." Yhtä arkoja tunnustamaan ajatustaan ovat he kaikki. Ette voi kuvitella sitä mielessänne, Rodion Romanovitsh. Teidän laitanne on vallan toinen, teillä on oma ajatuksenne, ettekä ole kyllin keho sitä kieltämään. Jo siitä syystä olette herättänyt minun uteliaisuuteni.

— En minkään muun vuoksi?

— Sehän on tarpeeksi.

Svidrigailov oli nähtävästi liikutettu, vaikka vähäpätösti, hän oli juonut vain puoli lasia viiniä.

— Mutta teidän etsitte minut käsiinne jo ennenkuin tiesitte, oliko minulla sitä, mitä te kutsutte ajatukseksi.

— Niin, silloin oli asian laita vallan toinen. Jokasella on tapana. Mitä ihmeisiin tulee, on minun sanottava, että te parina kolmena viime päivänä olette näyttäneet kulkeneen nukuksissa. Minähän itse osotin teille tämän majatalon. Se ei siis ollut mikään ihme, että te tulitte tänne. Minäpä vielä kuvasin tienkin ja ilmotin sen ajan päivästä, jolloin olen täällä tavattavissa. Ettekö muista sitä!

— Sen olen unohtanut, sanoi Raskolnikov kummastuneena.

— Siltä se näyttää, vaikka toistin osotteen teille kaksi kertaa. Se on painunut teidän muistiinne ja siitä se johtuu, että olette kulkenut tänne itse tietämättänne. Antaessani osotteen teille epäilin suuresti, voisitteko muistaa sitä. Te petätte itseänne liian paljon, Rodion Romanovitsh. Minäpä sanon teille jotakin: Pietarissa on varmasti jotakin hyvää kansaa, joka keskustelee halukkaasti itsensä kanssa ollessaan kaduilla ... se on puolihullujen aste, tuntuu. Jos luonnontieteet kukoistaisivat meillä, voisivat lääketieteilijät, lakimiehet ja filosofit panna toimeen mitä mieltä kiinnostavampia tutkimuksia, joku lajissaan. Harvoja paikkoja on kai, jossa yhdellä kertaa niin monet mustat, omituiset olot vaikuttaisivat ihmisluuhin kuin juuri täällä Pietarissa. Ajatelkoon vain esim. ilmastoja. Ja täällä nyt tulee koko Venäjän hallituksen keskuskohtaan olla ... mutta sehän ei kuulu tähän; siitä ei ollut nyt kysymystä, vaan siitä, että usein olen salaa tarkannut teitä. Tullessanne asunnostanne kuljette aina pää pystyssä, kahdenkymmenen askeleen päässä siitä vaipuu se rintaa vasten ja te panette kädet selän taakse. Tosin näytte katselevan ympärillenne, mutta te ette käsitä yhtään sitä, mitä ympärillänne tapahtuu; sitten alkavat huulenne liikkua ja te puhutte itseksenne, alatte viittoilla ja pysähdytte toisinaan keskelle katua. Tuo tuollanen ei kelpaa. Ehkä joku toinenkin teitä tarkastaa samaten kuin minäkin. Se ei ole eduksi teille. Itse asiassahan se on saman tekevää, minä en voi parantaa teitä, mutta ... te ymmärrätte minua.

— Te siis tiedätte, että minua vakoillaan? kysyi Raskolnikov katsellen terävästi Svidrigailovia.

— En, sitä en tiedä.

— Siinä tapauksessa jättäkää personani rauhaan, vastasi Raskolnikov otsaansa rypistäen. — Sanokaa minulle sen sijaan, miksi kätkeydyitte huomattessanne minut kadulla? Huomasin sen selvästi.

— Hi, hi! Ja miksi olitte te nukkuvinanne minun seisoessani teidän huoneenne kynnyksellä, vaikka olitte aivan valveilla? Minä huomasin sen selvästi.

— Minullahan saattoi olla ... omat syyni ... sen tiedätte itse.

— Ja minulla saattoi myös olla omat syyni, vaikkette te saa niitä tietää.

Raskolnikov tuki oikeaa kyynärvartta pöytään, pani leukansa käteensä ja katseli tarkkaavasti Svidrigailovia.

Siinä oli todellakin omituiset kasvot. Ne muistuttivat naamaria punaisine poskineen ja huulineen. Parta oli vaaleanruskea ja päätä peitti paksu, vaalea tukka. Silmät olivat liian siniset ja katse oli tylsä ja liikkumaton. Svidrigailovin puku oli keikarimaisen hieno, ja sormessaan oli hänellä sinettisormus, joka oli jalokivellä koristettu.

— Onko minun siis teidän puoleltannekin odotettava mielipahaa? sanoi Raskolnikov äkkiä. Vaikka te luultavasti olette vaarallisin minulle, ei minulla kuitenkaan ole halua kauvemmin teeskennellä. Olen tullut tänne avomielisesti antaakseni teidän ymmärtää, että jos teillä vielä on sama toivo sisareni suhteen ja luulette voivanne voittaa toivomuksenne käyttämällä hyväksenne saamaanne silmäystä

oloihini, tapan teidät ennenkuin onnistutte toimittamaan minua vankilaan. Minä annan teille sanani siitä ja te tiedätte, että voin sen pitää. Jos teillä on mitä sanomista minulle, niin kiiruhtakaa, sillä aika on kallista ja kohta on ehkä myöhästä.

— Miksi teillä on sellanen kiire? kysyi Svidrigailov tarkastellen häntä uteliaasti.

— Jokainen menee matkaansa, sanoi Raskolnikov synkkänä ja kärsimättömänä.

— Äsken pyysitte minua olemaan avosydämisen ja ensimmäisen kysymyksen tehtyäni te kieltäydytte siihen vastaamasta, sanoi Svidrigailov hymyillen. — Te uskotte lakkaamatta, että minulla on joitakin tarkoituksia ja siksi katselette minua epäilyksellä. Muuten se selkiää sangen helposti teidän asemastanne. Mutta niin mielelläni kuin haluankin olla yhtä mieltä kanssanne, en kuitenkaan välitä koettaa saada teitä uskomaan sitä. Peli ei ole, Jumal'auta, panoksen arvonen. Minä en aikunut ollenkaan puhua kanssanne mistään erikoisesta.

— Mitä sitten tahdoitte minusta? Tehän etsitte minut käsiinne!

— Aivan yksinkertaisesti siitä syystä kun pidin teitä mieltäkiinnittävänä tutkimuksen esineenä. Te kiinnitätte mieltäni juuri tuon asemanne fantastisuuden vuoksi. Sitä paitsi olette sellasen henkilön veli, joka suuresti kiinnitti mieltäni ja minä kuulin siihen aikaan paljon puhuttavan teistä. Siitä vedin sen johtopäätöksen, että teillä oli suuri vaikutus tuohon henkilöön. Onko siinä tarpeeksi, hi, hi, hi? Minä tunnustan, että teidän kysymyksenne on aivan liian mutkikas ja että minä tuskin tiedän, miten voin vastata siihen. Nyt olette esim. tullut luokseni saadaksenne vain tietää jotakin uutta minulta, eikö totta? Eikö niin? kysyi Svidrigailov vieokkaasti hymyillen. — Te kuvittelette mielessänne, että minä jo ollessani matkalla tänne, vaunussa luotin teihin, toivoin teidän avullanne saavani tietää jotakin uutta. Siinä näette, millaisia kapitalisteja olemme!

— Mitä te tarkoitatte?

— Mitä vastaan siihen? Tiedänkö ehkä itse sen? Te näette, millasessa kurjassa majatalossa kulutan aikaani. Miten minä viihdyn? Minä en viihdy, sitä en tee ollenkaan, mutta jossakin on aikaansa vietettävä. No, entä tuo Kolja raukka ... te näitte hänet äsken. Olisinpa edes suursyömäri... En ole edes sitäkään. Katsokaas vain, millä herkuilla rasvaan itseäni. (Hän osoitti sormellaan muuatta nurkkaa, jossa oli mitä ruokahalun-vastasin pihvi ja perunoita pienellä pöydällä.) Apropos, oletko jo syönyt? Minä söin hieman aamiaista, mutta enempiä en jaksanut. Viiniä en juo, vain samppanjaa, ja sitäkin vain yhden lasillisen illassa, mutta jo siitäkin sain päänsärkyä. Tänään otin pullollisen kohottaakseni mielialaani, sillä aijoin lähteä pois, ja siksi näette minut tavattomassa mielentilassa. Tämä on myös syy, miksi halusin piilottautua kuin koulupoika; minä pelkäsin, että te saattaisitte tulla häiritsemään minun tehtävääni. Näyttää siltä (hän katsoi kelloon), kuin olisi minulla vielä aikaa puhua hetkinen kanssanne, se on vasta puoli viisi... Uskokaa minua, minä olisin ihastunut, jospa minulla vain olisi jotakin tehtävää, olisin esim. tilanomistaja, isä tai edes ulaani, valokuvaaja tai sanomalehtineekeri ... minä en ole mitään, en kerrassaan mitään. Minulla ei ole mitään erikoisalaa. Se on sangen väsyttävää. Toivoisin tosiaankin saavani kuulla teiltäkin jotakin uutta.

— Kuka te siis tosiaan olette ja miksi olette tullut tänne?

— Kukako olen? Senhän tiedätte ... aatelismies... Olen palvellut kaksi vuotta ratsuväessä ja sitten olen kuleksinut täällä Pietarissa jonkun aikaa; sitten menin naimisiin Marfa Petrovnan kanssa ja elin hänen kanssaan maalla. Siinä koko elämäkertani.

— Te olette peluri myöskin, luulen ma?

— En, väärinpeluri ei ole peluri!

— Te olette siis pelannut väärin?

— Niin, olen pelannut väärin!

— Oo, sitten kai olette myös ollut vangittuna?

— Ehkä. Entä sitten?...

— Teillä kai on ollut tilaisuus haastaa vastustajanne kaksintaisteluun ... tai sen tapaseen; se vaikuttaa virkistävästi!

— Minä en voi sanoa mitään sitä vastaan, en ylipäänsä ole mikään mestari filosofeeraamisessa. Sitä paitsi tunnustan, että etupäässä olen tullut tänne naisten tähden.

— Ensin haudattuanne Marfa Petrovnan?

— Vaikka niinkin, hymyili Svidrigailov avomielisesti... — Mitä muuta? Tuntuu siltä kuin te pitäisitte vääjänä sitä, että puhun niin kevytmielisesti naisista?

— Tahdotteko sillä sanoa, että minä pidän kevytmielisyyttä jonakin pahana?

— Kevytmielisyyttä? Te siis halusitte päästä siihen. Minä tahdon alottaa samalla teille, mitä yleensä ajattelen naisista. Olen nyt sitä paitsi hyvällä puhetuulella. Sanokaa minulle, miksi en olisi avomielinen? Miksi halveksuisin naisia, vaikka olen sen sukupuolen ystävä? Onhan sekini jotakin tointa.

— Te olette siis tulleet tänne ainoastaan ollaksenne kevytmielinen?

— No, mitäs muuta varten; minun puolestani saatte sitä kernaasti kutsua siksi. Te puhutte kevytmielisyydestä. Niin, minä pidän siitä, että sanoo suoraan mielipiteensä. Kevytmielisyydessä on sentään jotakin todellista, jotakin, jolla on tukensa meidän luonnossamme ja jota ei vain ole olemassa mielikuvituksessamme, jotenkin ... sellasta kuin ikusesti hehkuva hiili veressämme... Sanokaa, eikö sekini ole toimintaa?

— Siitä siis etsitte mielusta ajanvietettä? Minun mielipiteeni mukaan se on sairautta ja mitä vaarallisinta laatua.

— Vai niin, onko se teidän mielipiteenne? Minä myönnän, että se saattaa olla sairautta kuten kaikki, mikä poikkeaa kohtuullisuudesta ... ja siinä suhteessa mennään usein liian pitkälle ... mutta ensinnäkin on eri yksilöjen laita erilainen ja toisekseen on kai kohtuullisuus varmaankin yleensä hyvää, vaikkakin se pohjaltaan ja perustuksiltaan on pelkkää laskelmaa ... mutta mitä siitä? Ellei niin olisi, eivät jokuset henkilöt voisi muuta kuin ampua kuulan päähänsä. Minä myönnän, että säännöllisen ihmisen olisi ennen ikävystyttävä kuoliaaksi, mutta...

— Kykenisittekö te ampumaan itsenne?

— Sepä vain puuttui! sanoi Svidrigailov inhoa osoittavin ilmein. — Olkaa hyvä ja jättäkää puhumatta tuollaisista asioista, lisäsi hän ilman minkäänlaista teeskentelyä, joka oli painanut valtavan leimansa hänen edellisiin sanoihinsa. Hänen kasvojensa ilme muuttui. — Minun on tunnustettava heikkouteni ... mitä voin sille tehdä ... kuolemaa pelkään, enkä pidä, että siitä puhutaan. Tiedättekö, että minä olen osaksi mystikkokin.

— Vai niin! Marfa Petrovnan henki! No, miten on asian laita, näyttäytyykö se vielä teille?

— Voi! Piru vieköön sen jutun! Älkää muistuttako minua siitä, huudahti hän vallan liikuttetuna. — Ei ... ensin ... mieluummin ... hm! Voi, nyt ei minulla ole aikaa kauvemmin, en voi puhua kauvemmin kanssanne. Vahinko vain! Minulla oli tosiaan jotakin kerrottavaa teille.

— Odottaako teitä ehkä joku nainen?

— Kyllä, nainen; odottamaton kutsu ... ei, en minä siitä aikonut puhua.

— No, ja tämän elintavan vastenmielisyydellä ei ole enää mitään vaikutusta teihin? Oletteko jo kadottanut kaiken vastustuskyvyn?

— Ah, te puhutte kyvystä? Hi, hi, hi! Saan tosiaan ilmaista kummastukseni, vaikka aavistinkin, että te esittäisitte sitä. Te, te puhutte kevytmielisyydestä ja estetiikasta? Te ... idealisti, Schiller? Vahinko vain, että minulla on kiire, te olette tosiaan erinomaisen mieltäkiinnittävä subjekti. Apropos, pidättekö Schilleristä? Minä olen vallan ihastunut häneen.

— Te olette lörpöttelijä! huudahti Raskolnikov.

— Sitä en, Jumal'auta, ole! vastasi Svidrigailov hymyillen. — Mutta minä en halua kiistellä! Olkoon niin, että olen lörpöttelijä; miksi en, kun en loukkaa ketään sillä. Olen seitsemän vuotta elänyt Marfa Petrovnan kanssa maalla ja nyt, kun kohtasin niin huomattavassa määrin mieltä kiinnittävän henkilön, olen vallan yksinkertaisesti ilonen saadessani puhua hänen kanssaan jonkun hetken. Sitä paitsi olen juonut puoli lasia viiniä ja se on mennyt päähän. Mutta itse asiassa liikuttaa minua toinen seikka, mutta siitä minä ... vaikenen. Minnekkä te niin nopeaan lähdette? kysyi Svidrigailov kummastuneena.

Raskolnikov aikoi nousta. Hän oli tullut siihen vakaumukseen, että Svidrigailov oli mitä suurin ja katalin konna.

— Ei, istukaa, istukaa! Sanoi Svidrigailov... — Juokaa edes hieman teetä! Jääkää tänne! Minä en aijo tuhlata aikaanne moisella lörpötyksellä, en ainakaan sellasella, mikä koskee minua personallisesti. Minä puhun teille jostakin. Minä kerron teille, miten muuan naisolento on "pelastanut" minut. Se voi olla vastauksena ensi kysymyksenne, sillä tämä nainen ... oli teidän sisarenne. Kerronko? Kulutamme

aikaa hetken.

— Kertokaa! Minä toivon, että te...

— Ah, älkää peljätkö! Avdotja Romanovna voi herättää niinkin kevytmielisessä ja turmeltuneessa ihmisessä kuin minussa mitä suurinta kunnioitusta.

IV.

— Te ehkä tiedätte (olenhan sen sitä paitsi itse kertonut), alkoi Svidrigailov, — että minä olin velan vuoksi velkavankeudessa. Marfa Petrovna lunasti minut sillä kertaa. Hän oli kunniallinen, eikä vallon tyhmäkään nainen, vaikka hän oli sangen sivistynyt. Ajatelkaa, tuota mustasukkasuutta, mutta tuo kunniallinen nainen teki kanssani sopimuksen, jota hän luultavasti säilytti kaiken avioliittomme ajan. Hän oli huomattavasti minua vanhempi. Minä olin kyllä julkea rehellisesti tunnustamaan, etten voinut luvata olla hänelle ehdottomasti uskollinen. Tämä saattoi hänet raivoon, mutta minun julkea avomielisyyteni tuntui yhtä hyvin siltä miellyttävän häntä. Monien kyynelten jälkeen suostuimme seuraavaan sitoumukseen: ensinnäkin sitouduin olemaan koskaan jättämättä häntä ja aina olemaan hänen puolisonsa, toiseksi poistumasta koskaan hänen luvattaan, kolmanneksi koskaan hankkimasta itselleni jotakin rakastajatarta; Marfa Petrovna salli minun neljänneksi korvaukseksi siitä saada "pelailla" palvelustyttöjen kanssa, mutta vain hänen salaisella suostumuksellaan; viidenneksi oli Jumalan varjeltava minua koskaan rakastumasta omaan yhteiskuntaluokkaamme kuuluvaan naiseen, kuudenneksi sitouduin minä, minkä Jumala kieltäköön, jos jotakin sellaista tapahtuisi, heti ilmoittamaan sen Marfa Petrovnalle... Kun me toisinaan, kuten saattoi tapahtua, tulimme erimielisiksi, vaikenin minä ja koetin olla suuttumatta. Tällä käytöksellä oli mitä parain vaikutus häneen; hän oli ylpeä minusta. Teidän sisartanne ei hän vain voinut sietää, se oli hänestä liikaa. En saata muuten selittää sitä, miten hän uskalsi ottaa moisen kaunottaren taloonsa, kuin että hän tulisella sydämellään aivan yksinkertaisesti rakastui häneen ... kirjaimellisesti rakastui Avdotja Romanovnaan. Sitäpaitsi hän otti ensi askeleen. Uskokaa jos tahdotte, mutta hän oli alussa sangen harmistunut minulle, syystä etten minä sanonut mitään sisarene kauneudesta. Hän syytti minua kylmyydestä. Itse en tosiaan tiedä, mitä hän tosiaan tahtoi. Luonnollisestikaan ei hän jättänyt kertomatta sisarelle kaikkea, mitä hän tiesi minusta. Hänellä oli onneton tapa lörpötellä perhesalaisuuksistamme kaikille, mutta ennen kaikkea hän valitteli minua. Miten olisi hän silloin voinut vajeta niin uudelle ja oivalliselle ystävättärelle? Avdotja Romanovna sai sillä lailla tietää kaikki nämä salaperäiset ja mustat jutut, jotka olivat liikkeellä minusta... Minä lyön vetoa siitä, että tekin olette kuullut jonkun sellasen!

— Kyllä. Lushin väitti, että te olitte syynä erään tytön kuolemaan. Onko se totta?

— Olkaa hyvä ja säästäkää minua noilta loukkauksilta! sanoi Svidrigailov suuttuneena. — Jos tahdotte tietää jotakin koko tuosta lorusta, puhun teille siitä jonkun toisen kerran, mutta nyt...

— Puhuttiin myös eräästä palvelijasta, jota kohtaan olette tehnyt syntiä.

— Aivan oikein, riittää! keskeytti Svidrigailov ilmeisen kärsimättömänä. — Minä huomaan, että kaikki tuo huvittaa teitä erinomaisesti ja pidän sitä velvotuksena tyydyttää ensi sopivassa tilaisuudessa teidän uteliaisuuttanne. Minä huomaan, että voin joutua monen ihmisen mielessä olemaan romanttisena kuvana. Te voitte siis itse huomata, miten suurella määrällä olen kiitollisuuden velassa Marfa Petrovnalle siitä, että hän puhui sisarelle niin monia mieltäkiinnittäviä ja salaperäisiä asioita. Minä en ryhdy arvostelemaan sitä vaikutusta, minkä kaikki tämä teki häneen, mutta kaikissa mahdollisissa tapauksissa oli se edullista suunnitelmilleni. Huolimatta kaikesta siitä vastenmielisyydestä, mitä Avdotja Romanovna tunsu minua ja minun hyleksittyä olemustani kohtaan ... tunsu hän vihdoinkin sääliä tätä menetettyä ihmistä kohtaan. Mutta kun nuori tyttö alkaa tuntea sääliä, silloin on vasta vaara tarjolla. Sillä "pelastamisen toivo", halu kääntää, nostaa vaipunut korkeampiin, jalompiin harrastuksiin, herättää häntä uuteen elämään ja toimintaan, ei ole kaukana ... lukuunottamatta muita samanlaatuisia haaveita. Minä käsitin, että lintu lentäisi itsestään silmukkaan ja tein valmistelujani. Näyttää siltä kuin rypistelisitte otsaanne, Rodion Romanovitsh. Sehän ei merkitse mitään, tuloshan oli nollan arvonen, siis arvoton ... minulle. Tuhat tulimaista, minä juon liiaksi viiniä! Lyhyesti sanottuna, minä uskoin, että olin katsonut hänen lävitsensä; olkoon se sanottu minun kiitoksekseni. Te kyllä tiedätte, miten usein tuttavuuden alussa erehtyy, tuomitsee hätäisesti ja tyhmästi ja tekee havaintoja, jotka sitten ajavat karille. Tuhat tulimaista, miksi oli hän niin kaunis! Se ei ollut minun syy. Sanalla sanoen, koko juttu alkoi sillä, että minä tein julkean, kevytmielisen hyökkäyksen. Avdotja Romanovna on tavattoman kaino,

niin kaino, ettei koskaan ennen ole nähty tai kuultu mitään sen tapasta. (Olkaa hyvä ja huomatkaa, että puhun siitä tosiasiana. Hänen kainoutensa on suorastaan tavaton ja vahingoittaa se häntä hänen tarkasta ymmärryksestään huolimatta vihdoinkin.) Juuri silloin tuli muuan tyttö taloomme. Parasha, mustasilmä Parasha, hän oli tullut toisesta kylästä ja oli palvelustyttö; en ollut nähnyt häntä koskaan ennen ... sangen sievä, mutta uskomattoman tyhmä ... itkuu, kyyneleitä, huutoa! Huusi niin että se kuului yli pihan. Siitä syntyi täydellinen skandaali. Kerran päivällisen jälkeen etsi Avdotja Romanovna minut puutarhasta ja *vaati* salamoivin silmin, että jättäisin Parasha-rukan rauhaan. Se oli, muistaakseni, ensimmäinen keskustelumme kahdenkesken. Minä luonnollisesti vakuutin, että hänen toivomustensa täyttäminen oli minun kunniani, koettaen samalla näyttäytyä niin muserretulta ja hämmentyneeltä kuin mahdollista, sanalla sanoen, näyttelin osani oivallisesti. Sitten seurasi meidän keskinäinen lähenemisemme, salasia keskusteluja, moralisaarvoja, rukouksia, jopa kyyneleitäkin; ajatelkaahan: kyyneleitä! Sellaseksi extasiksi voi propagandaintohimo kehittyä joissakin nuorissa tytöissä. Minä luonnollisesti pyytelin anteeksi onnetonta asemaani, olin olevinani valistuksen nälässä ja janossa ja vedin vihdoin esiin tuon horjumattoman, aina tarjolla olevan keinon, joka vallottaa kaikki naissydamet, joka ei koskaan iske syrjään, johon kaikki lankeevat. Se on vanha houkutusyytti ... imarteleminen! Mikään ei maailmassa ole vaikeampaa kuin olla avomielinen ja rehellinen, mikään ei ole helpompaa kuin imarteleminen. Jos rehellisessä pelissä soittaa vain yhden sadasosan ääntä väärin, heti syntyy epäsointu ... ja kaikki on piloilla. Imartelemisen laita on vallan toinen. Vaikka kaikki äänet aina viimeeseen saakka olisivat väärät, ovat ne kuitenkin yhtä hyvin sointuvat, ja kuullaan niitä yhtä mielusasti. Anna imartelun olla miten töykeätä tahansa, puolta pidetään aina totuutena. Tämä pätee kaikkien yhteiskuntaluokkien suhteen, kaikkien. Imartelulla voisi vietellä vesta-neitsekin, kuin paljon helpommin sitten tavallista kuolevaista.

Tukeakseen väitettään kertoi Svidrigailov jotakin, mitä hän sillä alalla oli kokenut. Miten hän oli voittanut kunnollisen puolison ja äidin, jonka hän sitten pilkallisesti hylkäsi, kun oli voittanut päämääränsä. Sitten hän jatkoi:

— Marfa Petrovna raukka oli myös sangen heikko imartelulle ja jos minä olisin halunnut, olisi hän testamoinut koko omaisuutensa minulle. (Mutta minä juon liiaksi viiniä ja puhelen turhia.) Minä toivon, ettette pane pahaksenne, jos sanonkin, että minä aloin huomata samoja vaikutuksia Avdotja Romanovnassa. Mutta minä olin tyhmä ja kärsimätön ja turmelin sen vuoksi koko asiani. Avdotja Romanovna oli usein ja erittäinkin erään kerran ilmaissut vastenmielisyytensä silmiäni ilmettä kohtaan. Sanalla sanoen, niissä paloi yhä voimakkaammin ja varomattomammin joku tuli, joka pelotti häntä ja vihdoin saattoi hänet vihaamaan minua. Minä syrjäytän yksityisseikat! Tulos oli ... että meistä tuli erimieliset. Sitten tein taas suuren tyhmyyden, kun aloin pilkata hänen kääntämisyrityksiään ja propagandaansa. Sitten esiintyi taas Parasha, eikä vain hän ... se oli koko Sodoma. Oi, Rodion Romanovitsh, jospa te vain kerran elämässänne olisitte nähnyt, miten tuon enkelin, teidän sisarenne, silmät saattoivat salamoida! Ettekö huomaa, että olen juonut kokonaisen lasin viiniä ja olen juovuksissa; minä puhun totta. Minä vakuutan teille, että katseet vainosivat minua unessakin, vihdoin en enää saattanut kestää hänen hameensa kahinan kuulemista. Minä tosiaan pelkäsin tulevani sairaaksi; koskaan en ollut voinut kuvitella mielessäni, että saattaisin niin joutua suunniltani. Lyhyesti sanottuna, sovinto oli vallan välttämätön ... mutta mahdollinen. No, mitä luulette minun silloin tehneen? Ah, mille naurettavalle asteelle raivo voi saattaa ihmisen! Ottaen huomioon sen, että Avdotja Romanovna itse asiassa oli kerjäläinen ... ah, suokaa anteeksi, ei niin ... saman tekevää, käsite on kuitenkin sama ... sanomme siis mieluummin: ottaen huomioon sen, että hän eli työllään, että hän sekä huolehti äidistään että veljestään (ah, tuhannen tulimaista, pääni menee sekasin) ... päätin tarjota hänelle koko omaisuuteni (minulla saattoi siihen aikaan olla yli kolmekymmentätuhatta ruplaa) paetaksemme yhdessä joko tänne Pietariin tai johonkin toiseen paikkaan. Uskokaa minua, minä olin häneen niin kiintynyt, että jos hän olisi sanonut: "Murhaa tai myrkytä Marfa Petrovna ja rupea naimisiin minun kanssani!" olisin tehnyt sen heti ja arvelematta. Kaikki päättyi tuohon tunnettuun häväistysjuttuun ja te voitte kuvitella raivoani, kun sain tietää, että Marfa Petrovna oli keksinyt ja melkein synnyttänyt suhteen Avdotja Romanovnan ja tuon katalan Lushinin välille ... joka on vallan samaa kuin minun ehdotukseni. Eikö totta ... eikö niin? Minä huomaan, että te alatte käydä tarkkaavaiseksi ... te mieltä kiinnittävä nuori mies...

Svidrigailov iski kärsimättömästi nyrkkinsä pöytään ... hän oli liikutuksesta muuttunut punaseksi kasvoiltaan. Raskolnikov näki selvästi, että hänen juomansa samppanja, yksi tai puolitoista lasia, oli noussut hänen päähänsä, ja päätti käyttää sitä hyväkseen. Svidrigailov tuntui hänestä sangen epäilyttävältä.

— No, kaiken sen perusteella, mitä olen kuullut, olen varmasti vakuutettu siitä, että te olette matkustanut tänne vain sisareni tähden, sanoi hän yhä vielä kiihottaakseen Svidrigailovia.

— Mitä te ajattelette! vastasi tämä nopeasti ja näytti kokoovan ajatuksiaan. — Minähän olen jo sanonut ... ja sitäpaitsi ei sisareni voi sietää minua.

— Niin, se on totta, siitä olen vakuutettu, mutta siitä ei ole nyt kysymystä.

— Ja te olette sitten vakuutettu siitä, ettei hän voi sietää minua (Svidrigailov iski nyt silmää ja hymyili pilkallisesti). Te olette täysin oikeassa, hän ei rakasta minua. Teidän ei tarvitse vanhoja sitä. Miehen ja naisen, rakastajan ja rakastajattaren välillä esiintyy paljon, mikä on muulta maailmalta salassa ja mikä heillä on yhteistä. Te siis luulette voivanne mennä takuuseen siitä, että Avdotja Romanovna inhoo minua?

— Niistä lausunnoista päättäen, joita olette kertomuksenne aikana lasketellut näen, että teillä on tarkoituksenne ja suunnitelmanne Dunjan suhteen ... luonnollisesti katalat.

— Mitä, olisinko tosiaan päästänyt joitakin lausuntoja? huudahti Svidrigailov naivisti panematta huomiota siihen epiteettiin, millä Raskolnikov oli kunnioittanut hänen tarkoituksiaan.

— Juuri nyt esim. olitte hieman varomaton. Miksi osotitte pelkääväanne?

— Minäkö pelkäisin, pelkäisin teitä? Ennen tulee teidän pelätä minua, chère ami. Mutta mitä lorua se taas on... Minä olen saanut liiaksi päähäni, huomaan sen itse. Olinpa vähällä paljastaa itseni. Hiiteen koko viini! Vettä tänne!

Hän otti samppanjapullon ja heitti sen arvelematta ikkunasta kadulle. Vilppu toi vettä.

— Kaikki tuo on vain pötyä, sanoi Svidrigailov, otti märän pyyhinliinan ja kostutti sillä päätään... — Minä voin yhdellä ainoalla sanalla saada teidät vaikenemaan ja muuttaa kaikki teidän epäilyksenne tomuksi ja tuhaksi. Tiedättekö esimerkiksi, että minä aijon mennä naimisiin?

— Te puhuitte siitä kerran ennen.

— Vai niin, sen olen unohtanut. Sillä kertaa en voinut sanoa mitään varmaa, sillä silloin en edes vielä ollut nähnyt tulevaa puolisoani. Nyt on asianlaita vallan toinen ja asia on melkein päätetty. Vahinko vain, ettei minulla ole aikaa, muuten pyytäisin teidän heti seuraamaan minua hänen luokseen, sillä haluaisin mielelläni kuulla teidän ajatuksenne hänestä. Ah, pentele, minulla on enää vain kaksi minuttia aikaa. Katsokaa itse, tässä on kello. Sen verran voin sanoa teille, että tuo naiminen on sangen mieltä kiinnostava tapaus. Mitä nyt? Aijotteko taas lähteä tiehenne?

— En, nyt en lähde tieheni.

— Vai niin, vai ette? Saammepa nähdä. Minäpä vien teidät hänen luokseen, näytän teille morsiameni. Mutta nyt meidän on mentävä nopeasti, te oikealle, minä vasemmalle.

Nyt alkoi Svidrigailov kertoa, miten hänen emäntänsä, rouva Rösslich, oli saanut tietoonsa tuskin kuusitoistavuotiaan, hyvästä perheestä lähteneen tytön, miten hän itse oli etsinyt hänen vanhempansa ja esittänyt itsensä. Kuvaili tuota nuorta tyttöä lyhyine hameineen, luuskamaisine kumarruksineen ja miten hän oli rakastunut tytön kauneuteen. Miten kaikki oli järjestetty paraimman mukaan, kihlajaiset vietetty ja miten he molemmat olivat vastaanottaneet vanhempien siunaukset. Sitten hän puhui kihlausajan hauskuudesta ja vertasi morsiantaan sikstiniläiseen jumalanäidin kuvaan ja kertoi hänen lapsellisen viattomista kasvopiirteistään. Niistä runsaista lahjoista, joita hän oli antanut tytölle, miten hän oli asettanut hänet polvelleen ja suudellut häntä. Hänen punastumisestaan ja lapsellisista kyöneleistään, heidän ensimmäisestä yhdessäolostaan kahdenkesken, hänen viattomuudestaan ja lapsellisesta ihastuksestaan j.n.e. Kaiken tämän hän kertoi tarkasti kaikkine yksityiskohtineen ja vanhan elostelijan kokemuksella ja päätti seuraavasti: — — sehän on viehättävää, eikö totta? Se on sentään jonkun arvosta? No ... lähdettekö kanssani morsiameni luo ... mutta ei nyt!

— Vai niin, iän ja kehityksen erilaisuus, kaikki tuo on herättänyt teidän kevytmielisyytenne. Ja te aijotte tosiaan mennä naimisiin tuon lapsen kanssa?

— Kyllä, miksi en? Juuri hänen kanssaan. Jokainen ajattelee ensi tilassa itseään ja sillä on aina parasta, joka paraiten osaa pettää muita, ha, ha! Mitä se merkitsee, että te niin äkkiä olette muuttanut hyveen ritariiksi? Säästäkää minua, olkaa hyvä; minähän olen vain syntinen ihminen, hah, hah, haa!

— Ja kuitenkin kannatte huolta Katerina Ivanovnan lapsista ... sillä kai on myös erikoinen syynsä, luulen ma ... nyt ymmärrän kaikki.

— Minä pidän lapsista, näettekö; pidän paljon lapsista, nauroi Svidrigailov. — Voin kertoa erään sangen mieltäkiinnostavan tapauksen, joka ei vielä ole levinnyt ja joka juuri on yhteydessä heikkouteni kanssa lapsia kohtaan.

Sitten seurasi tarkka kertomus erään mitä pahimman laatusen tanssihuoneuston joistakin tapauksista, missä hän oli kohdannut erään rouvan ja hänen tyttärensä, jotka molemmat olivat tulleet maalta ja erehdyksestä sattuneet eksymään sinne. Tässäkin näyttelivät likaset yksityiskohdat pääosaa. Hän päätti sillä, että oli tutustunut noihin molempiin maalaisiin, seurannut heitä kotiin ja he kunnioittivat ja pitivät häntä suuressa arvossa, — he ottavat minut ihastuneina vastaan ja pitävät suurena kunniana minun käyntini heidän luonaan. Jos tahdotte, voimme käydä heidän luonaan ... mutta nyt ei!

— Säästäkää minua likasilta, katalilta jutuiltanne, te irstaileva, katala elostelija!

— Kas vain Schilleriä, meidän Schilleriämme, hah, hah, haa! On va-t-elle, la vertu, se nicher? Tiedättekö mitä? Minä olen tarkotuksella moisia juttuja teille, saadakseni vain kuulla teidän huudahduksianne; ne ovat todellista nautintoa!

— Senpä kyllä uskon, tunnun itsestänikin naurettavalta, mutisi Raskolnikov pilkaten.

Svidrigailov nauroi täyttä kurkkua. Vihdoin kutsui hän Vilppua, maksoi ja nousi.

— No, tuntuupa siltä kuin olisin juonut sangen paljon ... assez causé! sanoi hän... — "Todellista nautintoa "!

— Senpä kyllä uskon! huudahti Raskolnikov samoin nousten, — moisesta illettävästä elostelijasta kuin teistä mahtaa tuntua erikoisen mieluselta saada kertoa moisia roskasuuksia, erittäinkin aikoessanne juuri tehdä jotakin sellasta ... todellista nautintoa, ainakin sellaselle ihmiselle kuin te ... se on liikuttavaa.

— Mitä tarkotatte? vastasi Svidrigailov hieman kummastuneena katsellen Raskolnikovia. — Ymmärrättekö, teettekö ... ymmärrän yhtä ja toista ... sitäpaitsi olen unohtanut ... te voitte myös suorittaa jotakin. Mutta nyt riittääköön. Minä valitan avomielisesti, etten enää voi jatkaa keskustelua kanssanne; mutta ette te pääse minulta karkuun ... odottakaa vain...

Svidrigailov läksi majatalosta, Raskolnikov seurasi häntä. Svidrigailov oli vain hieman juovuksissa ja hänen juopumuksensa hälveni jokusesa minuutissa. Hänellä mahtoi olla jotakin tekeillä, jotakin sangen tärkeää. Hän rypisti otsaansa. Raskolnikovia kohtaan oli hän viime hetkinä muuttunut paljon toisellaiseksi, julkeammaksi ja pilkallisemmaksi. Tämä huomasi sen ja kävi levottomaksi. Svidrigailov tuntui hänestä sangen epäiltävältä. Hän päätti seurata häntä.

Heidän tultuaan kadulle, sanoi Svidrigailov:

— Te menette oikealle, minä vasemmalle tai päinvastoin, joka tapauksessa ... adieu mon plaisir! Me kohtaamme kyllä.

Ja hän läksi oikealle Heinätorian kohti.

V.

Raskolnikov läksi hänen jälkeensä.

— Mitä tämä merkitsee? huusi Svidrigailov kääntyen... — Minähän muistan sanoneeni teille...

— Se merkitsee, ettette nyt pääse eroon minusta.

— Mitä?

Molemmat pysähtyivät hetkeksi toistensa eteen ja mittasivat toisiaan katseillaan.

— Kaikesta puolijuopuneesta puheestanne, alkoi Raskolnikov, — olen huomannut, ettette vielä ole luopunut katalista suunnitelmistanne sisareni suhteen, vaan että enemmän kuin ennen haudotte tuumia mielessänne. Minä tiedän, että sisareni sai tänä aamuna kirjeen. Koko yhdessäolomme ajan olette ollut sangen levoton. Voihan olla niinkin, että viime aikoina olette keksinyt jonkun toisenkin naisen, mutta minä tahdon henkilökohtaisesti tulla vakuutetuksi siitä...

Raskolnikovin olisi ollut vaikeata selvästi selittää, mitkä hänen aikeensa todella olivat ja mistä hän

halusi henkilökohtaisesti tulla vakuutetuksi.

— Vai niin! Tahdotteko ehkä, että kutsun polisin?

— Olkaa hyvä!

He seisoivat vielä hetken vastapäätä toisiaan. Viimein muuttui Svidrigailovin kasvojen ilme. Tultuaan vakuutetuksi siitä, ettei hänen uhkauksensa vaikuttanut mitään Raskolnikoviin, muutti hän nopeasti muotoa ja sanoi ilosella ja ystävällisellä äänellä:

— Ah, olemmeko taas siinä... Tarkoituksella en ole koskenut teidän omiin asioihinne, vaikkakin minua luonnollisesti vaivaa uteliaisuus. Se on harvinainen juttu. Ajoin säästää sen toiseksi kerraksi, mutta tähän kykenette suuttuttamaan jokaisen. Hän... No, tulkaa sitten mukaan; mutta sanon teille jo etukäteen, että menen vain hetkeksi kotiin noutamaan rahoja, jonka jälkeen suljen ovet ja lähdän illalla saarille. Mitä hyötyä on silloin seuraamisesta?

— Minä menen Sofia Semjonovnan luo pyytämään anteeksi sitä, etten ollut läsnä hautajaisissa.

— Sen voitte tehdä, jos se teitä rauhoittaa; mutta Sofia Semjonovna ei ole kotona. Hän on mennyt noitten kolmen lapsen kanssa erään ylhäisen vanhan naisen luo, joka on muuan entisistä tuttavistani ja joka nyt on lastenkodin johtajatar. Minä olen lumonnut eukon sijoittamalla rahaa noita kolmea orpoa varten. Sitäpaitsi olen itse lahjottanut yhtä ja toista laitokselle, ja sitten kerroin hänelle Sofia Semjonovnan historian, täysin rehellisesti, mitään salaamatta. Vaikutus oli kuvaamaton. Siksipä on Sofia Semjonovnakin kutsuttu ... hotelliin kohtaamaan niitä ylhäisiä naisia, jotka ovat tulleet maalta tänne.

— Saman tekevää; menen sentään hänen luokseen!

— Kuten suvaitsette; tänään en kuitenkaan voi olla toverinanne. Minun puolestani saatte tehdä mitä haluatte. Sanokaa, minä olen vakuutettu siitä, ettekö ole minua kohtaan noin epäluulonen ainoastaan sen vuoksi, että olen ollut kyllin hienotunteinen jättämään koskettelematta tuon kysymyksen... Te kyllä ymmärrätte? Se kai tuntuu teistä tavattomalta? Minä lyön vetoa siitä, että asianlaita on sellainen. Tulevaisuudessa kyllä varon olemasta niin hienotunteinen!

— Ja kuuntelemasta ovella!

— Ah, kas siinä se on! nauroi Svidrigailov... — Minä olisin tosiaan kaiken esiintyneen johdosta pitänyt sitä sangen omituisena, ellette te olisi esiintynyt, hah, hah, haa! No, jospa käsitinkin jotakin siitä, mitä te ... tuolla kerralla ... puhuitte ja kerroitte Sofia Semjonovnalle, mitä se sitten merkitsee? Olen ehkä ihminen, joka on täysin kivettynyt vanhoihin muotoihin. Selittäkää Jumalan tähden rakkaimpani, selittäkää uusimmat periaatteet minulle.

— Te ette ole voinut kuulla mitään, ette sanaakaan! Kaikki on valetta!

— Enhän siitä puhukkaan, en sanaakaan, (vaikka olenkin kuullut yhtä ja toista), en, vain että te lakkaamatta huudatte oi ja voi, että Schillersielunne alati liikkuu teissä. Niinpä ei esim. nykyään enää saisi kuunnella ovella! Jos niin on, niin menkää heti viranomaisten luo ja selittäkää: sitä ja sitä on minulle tapahtunut, se on vain pieni teoretinen hairahdus. Jos todella olette sitä mieltä, että on sopimatonta kuunnella ovilla, mutta sitävastoin luvallista mielensä mukaan murskata vanhojen akkojen kalloja ... matkustakaa silloin mahdollisimman pian Amerikkaan! Ehkei se vielä ole liian myöhäistä. Minä puhun suoraan. Jos teiltä puuttuu matkarahoja, annan minä niitä teille.

— Minä en ollenkaan ajattele sitä, vastasi Raskolnikov vastenmielisesti.

— No, minä ymmärrän (teidän ei tarvitse ujostella, ellette halua puhua, vaietkaa sitten); minä tiedän jo, minkä kysymyksen olette pannut päiväjärjestykseen: moraalia, kansalais- ja ihmisoikeutta koskevan kysymyksen, eikö totta? Heittäkää se hiiteen, mihinkä se kelpaa, hah, hah, haa! Onko se sentähden, että pidätte itseänne kansalaisena ja ihmisenä? Jos niin on, ei teidän tule puuttua *tähän*, tiedätte mitä tarkoitan, sillä siinä tapauksessa ei se ole teidän alanne. No, miten on, eikö olisi parempi, että ampuisitte kuulan päähänne, tai ehkei teillä ole halua siihen?

— Minä otaksun, että teidän tarkoituksenne on suuttuttaa minut, sen vuoksi jätän teidät.

— Te olette narri; mehän olemme kohta perillä... Olkaa hyvä ja tulkaa kanssani. Kas tuossa on Sofia Semjonovnan portti. Voittehan itsekkin nähdä, ettei siellä ole ketään kotona. Ellette usko minua, niin kysykää Kapernaumovilta, Sonja jättää aina avaimensa sinne. Siinähan rouva Kapernaumov on ... mitä? (hän on hieman kuuro) lähtenyt kaupungille? Minne?... Nyt olette kuullut. Hän ei ole kotona, eikä palaja ennenkuin myöhään illalla. Olkaa hyvä ja tulkaa luokseni! Tähän halusitte käydä luonani. Nyt olette minun asunnossani. Rouva Rösslich ei ole kotona. Hän on lakkaamatta toimissa, mutta hän on oivallinen

ihminen, sen voin vakuuttaa teille ... ehkä voisi hän olla hyödyksi teille, jos voisitte olla hieman järkevempi. Katsokaa nyt tarkasti. Kirjotuspöydästä otan nyt viiden prosentin vekselin (olkaa hyvä ja katsokaa, miten monta niitä on jälellä), illalla vaihdan sen. Oletteko nyt tarkoin nähnyt kaikki? Minulla ei ole yhtään menetettävää. Nyt lukitsen kirjotuspöydän ja samoin oven ja me olemme taas portailla. Otammeko vaunut? Minä lähdän saarille. Kas tässä meillä on ajoneuvot, sen otan ja lähdän Jalaginiin... Vai niin, te ette tahdo? Ettekö halua täyttää roolianne? Vain pieni kävelyretki!... Te ehkä pelkääte sadeilmaa? Ei tee mitään, nostamme vaununkaton.

Svidrigailov istui jo ajoneuvoissa. Raskolnikov harkitsi mielessään, eivätkö hänen epäilyksensä edes tällä hetkellä olleet perusteettomat. Vastaamatta kääntyi hän ja läksi Heinätorin suuntaan. Jos hän vain kerrankin olisi katsahtanut taakseen, olisi hän huomannut, että Svidrigailov antoi ajurin pysäyttää tuskin ajettuaan sataa metriä, maksoi ja oli taas jalkakäytävällä. Raskolnikov ei huomannut mitään. Syvä inho työnsi hänet Svidrigailovista eroon. "Miten saatoin yhtä ainoata hetkeäkään odottaa mitään tältä raa'alta ja katalalta konnalta!" huudahti hän tietämättään. Ehkä oli hänen tuomionsa liian hätäinen ja kevytmielinen. Svidrigailovissa oli joku "jokin", joka loi häneen jonkullaista salaperäistä alkuperäisyyttä. Mitä hänen sisarensa tuli, oli Raskolnikov kaikista Svidrigailovin lörpöttelyistä huolimatta täydelleen vakuutettu siitä, ettei Svidrigailov jättäisi häntä rauhaan, mutta hänen oli liian raskasta ja sietämätöntä alituisesti ajatella sitä.

Tapansa mukaan oli hän parikymmentä askelta käytyään vaipunut syviin ajatuksiin. Tultuaan sillalle pysähtyi hän kaidepuun ääreen ja katseli alas veteen. Äkkiä seisoivat Avdotja Romanovna hänen takanaan.

Raskolnikov oli kohdannut hänet keskellä siltaa ollenkaan huomaamatta häntä. Dunetshka ei ollut koskaan nähnyt veljeään sellasena kadulla ja pelästyi sen vuoksi huomattavasti tämän ulkomuodosta. Hän pysähtyi epävarmana siitä, pitikö hänen puhutella häntä vai ei. Äkkiä hän huomasi Svidrigailovin, joka tuli häntä vastaan Heinätorilta.

Tämä näytti lähestyvän salaperäisesti ja varovasti. Hän ei tullut laiturille, vaan jäi seisomaan sen viereen ja koetti kaikin tavoin olla Raskolnikovia näkemättä. Hän oli jo nähnyt Dunjan ja antanut merkin hänelle. Hän näytti tahtovan osottaa, ettei Dunja puhuttelisi veljeään, vaan jättäisi hänet rauhaan. Hän viittasi Dunjalle, että tämä tulisi hänen luokseen.

Dunja täytti hänen toivomuksensa. Kulki hiljaa veljensä ohi ja läheni Svidrigailovia.

— Tulkaa, kiiruhtakaa, kuiskasi Svidrigailov hänelle. — Minä en halua että Rodion Romanovitsh saa tietoa yhtymisestäämme. Minun täytyy sanoa teille, että äsken istuin hänen kanssaan eräässä läheisyydessä olevassa ravintolassa, josta hän tapasi minut ja että minun oli sangen vaikeata päästä eroon hänestä. Hän on selvillä siitä, että te olette saanut kirjeen minulta ja epäilee sen vuoksi. Minä en usko, että te olette sanonut mitään siitä, mutta kukahan sen on mahtanut tehdä?

— Nyt olemme hänen näkyvistään, keskeytti Dunja, — nyt ei hän enää voi nähdä meitä. Ilmotan täten teille, etten seuraa teitä pitemmälle. Mitä teillä on ilmottamista minulle, sen voitte sanoa tässä kadulla.

— Sitä en voi ollenkaan sanoa teille; sitäpaitsihan meidän on myös kuultava Sofia Semjonovnaa, ja sitten näytän teille joitakin asiakirjoja ... ja sitäpaitsi, ellette voi suostua seuraamaan minua kotiin, luovun kaikista selityksistä ja lähdän heti tieheni. Mutta minä pyydän teitä tarkoin harkitsemaan, sillä veljenne mieltäkiinnittävä salaisuus on tykkänään minun käsissäni.

Dunja jäi seisomaan neuvottomana ja lävisti Svidrigailovin katseineen.

— Mitä te tosiaan pelkääte? sanoi tämä levollisesti... — Eihän kaupunki ole mikään kylä. Ja sitä paitsi olette te vahingoittanut minua maalla enemmän kuin minä teitä; mutta täällä...

— Oletteko ilmoittaneet kaikki Sofia Semjonovnalle?

— En, en ole sanonut hänelle sanaakaan, enkä edes tiedä, onko hän kotona. En tahdo vielä puhua kenenkään kanssa siitä, kadunpa sitäkin, että olen maininnut siitä teille. Pieninkin varomattomuus voi turmella kaikki. Minä asun aivan tässä läheisyydessä, juuri tässä talossa; nyt olemme jo perillä. Tuossa on talonmies, hän tuntee minut; näettekö, hän tervehtii; hän näkee, että menen yhdessä naisen kanssa ja varmaan jo tarkannut teidän ulkomuotoanne; sehän on edullista teille, jos pelkääte tai epäilette. Suokaa anteeksi, jos puhun aivan suoraan. Sofia Semjonovna asuu aivan minun vieressäni. Miksi pelkääte kuin pieni lapsi; olenko tosiaan niin pelottava?

Svidrigailovin kasvot kääntyivät säälivään hymyyn, vaikkei hän ollutkaan ilosella tuulella. Hänen sydämensä jyskytti ja hengenveto takertui hänen kurkkuunsa; tarkotuksella puhui hän sangen äänekkäästi salatakseen mielenliikutustaan. Hänen huomautuksensa, että Dunja pelkäsi kuin lapsi ja että hän Dunjan silmissä oli pelottava, suututti tätä.

— Vaikka tiedänkin, että te olette ... kunniantuntoa vailla oleva henkilö, en kuitenkaan pelkää teitä. Menkää te edellä, sanoi hän ulkonaisesti levollisena, vaikka hänen kasvonsa olivat sangen kalpeat.

Svidrigailov pysähtyi Sonjan asunnon edustalle.

— Suvaitsetteko minun katsoa, onko Sonja kotona... Ei, sepä paha onni! Mutta hän voi palata myöhemmin. Koska hän nyt on mennyt ulos, on se luultavasti tapahtunut orpojen vuoksi. Äiti on kuollut. Minunkin on täytynyt sekottua heidän asioihinsa ja tehdä jotakin heidän hyväkseen. Ellei Sofia Semjonovna ole palannut kymmenen minuutin kuluttua, lähetän hänet teidän luoksenne heti hänen kotiin tultuaan, vielä tänään jos niin haluatte. Olkaa hyvä ... tämä on asuntoni. Tässä on kaksi huonettani. Tuossa on emäntäni, rouva Rösslichin asunto. Minä siis näytän teille tärkeät asiaperini, kas tänne! Sänkykamaristani johtaa tämä ovi kahteen aivan tyhjiin huoneeseen, jotka ovat vuokrattavina. Kas tässä ... katsokaa tarkasti ympärillenne...

Svidrigailovin asuntona oli kaksi jotenkin suurta huonetta. Dunetshka katseli epäilevästi ympärilleen, mutta ei voinut huoneen kalustuksessa tai ulkomuodossa keksiä mitään epäiltävää, vaikka sellasta saattoi vainuta huoneitten asemasta kahden asumattoman huoneen välillä. Sillä päästäkseen niihin oli nimittäin kuljettava kahden emännän huoneustoon kuuluvan tyhjän huoneen läpi. Sänkykamarista hän osotti Dunetshkalle ovea avatessaan tuon vuokrattavana olevan yhtä tyhjän huoneuston. Dunetshka jäi seisomaan kynnykselle ymmärtämättä, miksi seuralaisensa näytti hänelle tätä kaikkea. Mutta Svidrigailov riensi selittämään sitä hänelle.

— Kas tässä, tässä näette kaksi suurta huonetta. Näettekö oven, se on lukossa. Oven vieressä on tuoli, ainoa, mikä on täällä. Minä olen tuonut sen tänne omasta asunnostani voidakseni kuulla paremmin. Tuossa aivan oven takana on Sofia Semjonovnan pöytä, jonka ääressä molemmat istuivat ja puhuivat keskenään. Kaksi iltaa olen istunut ja kuunnellut tuolla tuolilla, joka kerralla kahden tunnin ajan ... minä olen siis ollut tilaisuudessa kuulemaan yhtä ja toista, vai mitä arvelette!

— Te olette siis kuunnellut?

— Kyllä, minä olen kuunnellut; tulkaa nyt asuntooni, täällä ei voi edes istuaakaan.

Hän vei Avdotja Romanovnan takasin ulommaiseen huoneeseensa, jota hän käytti salonkina ja pyysi häntä istuutumaan. Itse istuutui hän pöydän toiseen päähän ainakin sylen etäisyydelle hänestä, mutta hänen silmissään mahtoi jo sama tuli alkaa palaa, joka ennen niin pelätti Dunetshkaa, sillä hän vavahti nytkin ja katseli ympärilleen melkein pähtöittä. Hän ei ilmeisesti tahtonut näyttää mitään epäluuloa. Mutta huoneitten yksinäinen asema pelätti häntä. Hän aikoi juuri kysyä, eikö edes emäntä ollut kotona, mutta jätti sen tekemättä ... ylpeydestä. Sitäpaitsi oli hänen sydämensä täynnä tuskaa, joka karkotti huolet hänen omasta turvallisuudestaan. Hän kärsi tavattomia tuskia.

— Tuossa on kirjeenne, alkoi hän laskien sen pöydälle... — Onko se mahdollista, mitä siinä kirjoitte? Te viittaillette rikokseen, jonka veljeni muka olisi tehnyt. Viittailu on liian selvä teidän voidaksenne sitä kieltää. Minä tahdon ilmottaa teille, että olen jo kuullut jotakin tämän hullutuksen johdosta ja etten usko sanaakaan siitä. Se on katala ja naurettava epäluulo. Minä tunnen koko jutun, tiedän myös missä ja miten se on syntynyt. Teillä *ei voi* olla mitään todisteita. Te lupaatte sellasia ... puhukaa siis. Mutta minä sanon teille jo etukäteen, etten pane niihin mitään painoa.

Dunetshka puhui nopeasti ja kiihkeästi; veri nousi hänen päähänsä.

— Ellette uskoisi mitään siitä, mitä kirjoitin teille, ette olisi tullutkaan tänne. Miksi olette siis tullut tänne? Uteliaisuudestako vain?

— Älkää kiusatko minua, puhukaa, puhukaa!

— Täytyy myöntää, että te olette urhokas tyttö. Jumal'auta, luulin teidän ottavan herra Rasumihinin kanssanne, mutta hän ei ollut kanssanne, eikä läheisyydessäkään; olen katsellut tarkasti ympärilleni. Te siis halusitte säästää Rodion Romanovitshia? Muuten on kaikki mitä te teette taivaallista... Mitä veljeenne tulee, niin, mitä pitää minun sanoa? Tehän äsken näitte hänet ... millasena pidätte häntä?

— Ei kai hänen ulkomuotonsa liene teidän ainoa todisteenne?

— Ei, ei ollenkaan, minä nojaan hänen omiin sanoihinsa. Hän on käynyt täällä Sofia Semjonovnan luona kahtena iltana peräkkäin. Minä jo sanoin teille, missä he istuivat. Hän on tehnyt täydellisen synnintunnustuksen ... hän on murhaaja. Hän löi kirveellä kuoliaaksi erään vanhan virkamiehen vaimon, pantinottajan, jolle hän oli pantannut joitakin pikku kapineita, murhasi myös hänen sisarensa Lisavjetan, joka tuli sisään hänen ryöväystä toimittaessaan. Kaiken tämän kertoi hän sana sanalta Sofia Semjonovnalle, joka ainoastaan tuntee salaisuuden, itse suoraan tai välillisesti ottamatta osaa murhaan, päinvastoin, hän vallan värisi silloin kuten tekin nyt. Rauhottukaa, ei Sonja häntä kavalla.

— Se ei ole mahdollista! mutisi Dunetshka huulet kalmankalpeina ja henkeään vetäen... — Se ei ole mahdollista, ei ole pienintäkään syytä ... ei mitään syytä ... se on valetta, valetta!

— Hän on ryövännyt tuon akan ... siinä syy. Hän otti rahat ja arvoesineet, mutta omien sanojensa mukaan ei hän ole käyttänyt niistä mitään, vaan katki ne johonkin kiven alle. Mutta vain siksi, ettei hän uskaltanut käyttää niitä.

— Onko se mahdollista, että hän olisi varastanut ja ryövännyt? Että hän edes olisi saattanut ajatella sellasta? huudahti Dunja hypähtäen paikaltaan. — Te tunnette hänet, olette nähnyt hänet? Onko mahdollista, että hän on *varas*?

Dunja näkyi tahtovan saada Svidrigailovia uskomaan veljeä viattomaksi; kaikki hänen tuskansa oli kadonnut.

— Avdotja Romanovna, onhan tuhansia ehtoja ja mahdollisuuksia. Varas varastaa ja tietää, että hän on konna. Olen kuullut puhuttavan eräästä aatelismiehestä, joka ryöväsi postin; kuka tietää, vaikkapa hän olisi uskonut tehneensä jotakin suuremmoista! Luonnollisesti en minäkään olisi uskonut sitä, jos joku olisi kertonut sitä minulle, mutta minun oli uskottava omia korviani. Hän on myöskin selittänyt kaikki syynsä Sofia Semjonovnalles. Tämä ei alussa uskonut korviaan, mutta silmiään oli hänen uskottava: Rodion Romanovits kertoi kaikki henkilökohtaisesti hänelle.

— Mitkä olivat sitten nuo syyt?

— Se on pitkä juttu, Avdotja Romanovna. Miten on minun sanominen ... se on omituinen, kummallinen teoria, jotenkin kuin minä tahtoisin sanoa, että rikos saattaa olla luvallinen, kun tarkotusperä oikeuttaa sen. Se voi olla luvallinen, kun satoja hyviä tekoja versoo yhdestä huonosta. Tämä oli hänen ajatuksensa. Luonnollista on sietämätöntä nuoren, lahjakkaan miehen, joka on rajattoman itserakas, tietää, että hän tarvitsee vain kolme sataa ruplaa päästäkseen pintehistä ja muuttaakseen koko tulevaisuutensa, mutta että nämä kolme sataa ruplaa, ikävä kyllä, puuttuvat häneltä. Lisätkää tähän: nälästä, kurjasta asunnosta, kuluneista vaatteista johtuva katkeroituminen, omituisen, yhteiskunnallisen asemansa, ja päälle kaupan äitinsä ja sisarensa köyhyyden täydellinen tuntemus! Mutta ylpeys ja ylimielisyys ovat luultavasti olleet hänen paraita perusteitaan. Mahdollisesti myös jalommat tunteet ... niin, Jumala tietäköön, miten asianlaita on. Minä en tuomitse häntä, älkää sitä luulko. Muuan teoria, jonka hän itse on muodostanut, on myös yhteydessä sen kanssa; sen mukaan jakaantuisivat ihmiset yhtäällä työkaluihin ja toisaalla valittuihin luontoihin. Ottaen huomioon jälkimäisten ylemmän aseman, ei heille ole kirjoitettu mitään lakia. He sen sijaan kirjottavat lakeja muille, niille niin kutsutuille työkaluille. Une théorie comme une autre. Napoleonilla on nimittäin ollut suuri vaikutus häneen, ja hän on vetänyt sen johtopäätöksen, etteivät nerokkaat henkilöt epäile tehdä rikosta, vaan edistyvät arvelematta. Hän näyttää kuvittelevan mielessään, että hän itse kuuluu noitten harvojen valittujen piiriin. Hän on kärsinyt paljon ja kärsii vielä ajatellessaan, että hän tosin on kyennyt luomaan teorian, mutta ettei hän arvelematta saattanut kulkea rajan yli. Itserakkaalle nuorelle miehelle se on masentavaa, etenkin meidän aikanamme...

— Entä hänen omatuntonsa? Tehän kuvaatte hänet vallan moraalista tunnetta vailla olevaksi. Kuuluuko hän niihin, jotka...

— Ah, Avdotja Romanovna, nyt on kaikki hänessä mennyt sekasin. Meillä venäläisillähän on laajaperäinen luonto, kuten maamme, ja olemme sangen taipuvaisia fantastisuuteen ja uskonnollisuuteen. Mutta laajaperäisen luonnon omaaminen ilman etevää nerokkuutta ... se on onnettomuus. Mutta te tunnette mielipiteeni, minä en tuomitse ketään. Mehän puhuimme siitä usein puutarhassa, terassilla. Te soimasitte minua usein tästä laajaperäisyydestä. Kuka tietää, vaikka se olisi ollut samaan aikaan, jolloin veljenne loikoili sohvalleen ja valmisteli suunnitelmiaan. Kuitenkaan en itse tahraa käsiäni. Se kuuluu periaatteisiini. Mehän olemme usein ennen puhuneet siitä asiasta. Silloin oli minulla onni herättää teissä mielenkiintoakin... Mutta te kalpenette, Avdotja Romanovna.

— Minä tunnen tämän teorian, olen lukenut hänen tutkielmansa ihmisistä, joille kaikki on luvallista... Rasumihin antoi sen minulle.

— Rasumihin? Veljenne väitöskirjan? Siitä en ollut selvillä. Se mahtaa olla intressantti? Mutta minne aijotte lähteä, Avdotja Romanovna?

— Tahdon puhua Sofia Semjonovnan kanssa, sanoi Dunja heikolla äänellä. — Mitä tietä on mentävä päästäkseen hänen luokseen? Hän on jo ehkä tullut kotiin. Minä haluan heti puhua hänen kanssaan. Ehkä...

Avdotja Romanovna vaikeni, sillä hän ei saattanut sanoa enää mitään.

— Sofia Semjonovna ei tule ennenkuin myöhään illalla, muuten olisi hän jo ollut täällä.

— Sinä valehtelet! Minä ymmärrän sen selvästi. Kaikki, mitä olet sanonut, on valetta... Se on kaikki valetta!... Minä en usko sinua! huusi Dunja suunniltaan. Hän oli menettänyt tajuntansa ja oli vähällä pyörtyä.

— Avdotja Romanovna, mikä teidän on! Rauhottukaa! Tässä on vettä!

Svidrigailov pirskontti joitakin pisaroita vettä hänen kasvoilleen ja hän tuli tajuihinsa.

— Vaikutus oli liian voimakas, mutisi Svidrigailov otsaansa rypistäen. — Avdotja Romanovna, voitte olla vallan levollinen. Muistakaa, että teillä on ystäviä. Me pelastamme hänet, vapautamme hänet. Haluatteko, että pakenen ulkomaille hänen kanssaan? Minulla on rahaa; kolmessa päivässä hankin passin. Tulevaisuudessa voi hän sovittaa, mitä on rikkonut. Ehkä hänestä kaikesta tästä huolimatta tulee suuri mies... No, ettekö tunne olevanne parempi?

— Lurjus!... Sinä pilkkaat minua! Päästä minut!

— Mutta minne aijotte?

— Hänen luokseen. Missä hän on?... Te sen tiedätte. Miksi on tämä ovi suljettu? Mehän tulimme tänne tästä ovesta, mutta nyt se on suljettu. Koska se tapahtui?

— Minä en voinut paneutua sen vaaran alaseksi, että joku muu saattaisi kuulla keskusteluumme. Minä en yhtään pilkkaa teitä. Mihin nyt aijotte tuossa tilassa? Te teette hänet hulluksi ja hän ilmasee itsensä. Häntä jo epäillä ja vainotaan. Te ette voi tehdä muuta kuin paljastaa hänet. Odottakaa vain. Minä näin hänet äsken ja puhuin hänen kanssaan. Vielä hän voidaan pelastaa. Istuutukaa, niin harkitsemme yhdessä, mitä on tehtävä. Tästä syystä minä vain kehotin teitä tulemaan luokseni pohjia myöten tutkiaksemme asiaa. Istukaa toki!

— Millä lailla tahdotte pelastaa hänet? Voidaanko häntä pelastaa?

Dunja istuutui. Svidrigailov tempasi tuolinsa lähemmäksi häntä.

— Se riippuu tykkänään teistä, pelkästään teistä, alkoi hän, jolloin hänen silmänsä saivat onnettomuutta ennustavan kiilteen.

Dunja säpsähti pelästyksestä ja vetäytyi takasin. Svidrigailov värisi.

— Niin ... yksi sana teiltä, ja hän on pelastettu! Minä ... minä tahdon hänet pelastaa. Minulla on rahaa ja ystäviä, minä hankin passin, yhden hänelle ja yhden minulle. Minulla on ystäviä, jotka ovat sangen vaikutusvaltasia. Minä otan myös passin teitä ja äitiänne varten. Ette te tarvitse Rasumihinia? Minäkin rakastan teitä ... loppumattomasti. Antakaa minun suudella hameenne poimuja, minä rukoilen sitä teiltä! Sanokaa: tee se ... ja minä teen sen. Kaikkeaa tahdon tehdä, mahdotontakin. Mitä te uskotte, sitä haluan minäkin uskoa. Minä voin kaikkea, kaikkea! Älkää katselko minua tuolla lailla! Ettekö tiedä, että tapatte minut!...

Hänen liikutuksensa oli niin suuri, että hän melkein oli pyörtyä. Dunja hypähti paikaltaan ja syöksähti ovea kohti.

— Avatkaa, avatkaa! huusi hän. — Avatkaa! Eikö siellä ole ketään, joka minua kuulisi?

Svidrigailov oli tällä välin tyyntynyt ja nousi nyt paikaltaan. Ilkeä ja pilkallinen hymy väärästi hänen kasvonsa.

— Ketään ei ole kotona, sanoi hän vitkallisella äänellä. — Emäntä on lähtenyt kaupungille ja te huudatte turhaan. Te kiihotutte aivan hyödyttömästi.

— Missä on avain? Katala konna, avaa heti ovi!

— Minä olen kadottanut avaimen, enkä voi löytää sitä.

— Ah ... te siis aijotte käyttää väkivaltaa! huudahti Dunja kalmankalpeana ja pakeni nurkkaan, jossa hän nopeasti veti lähellä olevan pöydän eteensä. Hän ei huutanut, mutta hänen silmänsä olivat kuin kiinnikasvaneet pyöveliin ja hän tarkkasi häntä huolellisesti. Svidrigailov ei liikahtanut. Hän seisoi vastapäätä Dunjaa toisessa päässä huonetta. Hän oli vielä kalpea ja tuo pilkallinen hymy leikki vielä hänen huulillaan.

— Te puhuitte äsken väkivallan käyttämisestä, Avdotja Romanovna. Jos minulla tosiaan on tarkoitus tehdä sitä, voitte kai hyvin kuvitella mielessänne, että olen ottanut varovaisuusseikat huomioon. Sofia Semjonovna ei ole kotona. Viisi suljettua huonetta erottaa teidät Kapernaumovin asunnosta. Minä olen vähintään kaksi kertaa niin vahva kuin te, eikä minun tarvitse pelätä mitään, sillä te ette voi perästäpäin

edes syyttää siitä; vai tahdotteko paljastaa veljenne? Kukaan ei teitä uskoisi. Sillä missä tarkoituksessa kävisi nuori tyttö yksinäisen miehen asunnossa? Vaikkapa te uhraisitte veljennekin, ette voisi todistaa mitään.

— Konna! kuiskasi Dunja inholla.

— Kernaasti! Personallisen vakaumukseni mukaan olette vallan oikeassa ... käytökseni on katalaa. Minä voin vakuuttaa teille, ettei teidän ollenkaan tarvitse kärsiä omantunnon tuskia, jos suostuisitte ... *vapaaehtosesti* pelastamaan veljenne. Te olisitte siinä tapauksessa vain taipunut olosuhteitten mukaseksi ... ylivallan edessä, jos välttämättä tahdotte käyttää sitä sanantapaa. Ajatelkaa tarkoin! Veljenne ja äitinne kohtalo on käsissänsä. Minä olisin orjanne ... koko elämäni ajan ... tässä tahdon odottaa.

Svidrigailov istuutui sohvalle hieman matkan päähän Dunjasta. Tämä ei epäillyt yhtään enää tekemäänsä päätöstä. Sitäpaitsi tunsin hän Svidrigailovin...

Äkkiä veti hän taskustaan revolverin, viritti hanan ja laski sen eteensä pöydälle.

Svidrigailov hypähti istuimeltaan.

— Oh, onko asia sillä kannalla! huudahti hän kummastuneena häpeämätön hymy huulillaan. — Se muuttaa asian tykkänään, Avdotja Romanovna. Se helpottaa asiaa suuresti minun puoleltani. Oletteko saanut tuon revolverin herra Rasumihinilta? Ei, minäpä näen, että se kuuluu minulle. Se on vanha tuttu, jota olen kauvan etsinyt. Ampumaharjoituksemme maalla eivät siis ole olleet hyödyttömät.

— Se ei ole sinun revolverisi, vaan Marfa Petrovnan. Hänet olet sinä murhannut, senkin konna! Sinulla ei ollut mitään omaa hänen talossaan. Minä otin sen aavistaessani miten pitkälle sinä saattaisit mennä. Älä koeta ottaa yhtä ainoatakaan askelta, sillä silloin tapan sinut!

Dunja oli suunniltaan. Hän tähtäsi aseella Svidrigailovia.

— No, miten veljenne käy? Minä kysyn vain uteliaisuuden pakottamana, sanoi Svidrigailov yrittämättä tullakaan lähemmäksi.

— Ilmase hänet, jos sinulla on halua. Älä tule lähemmäksi, sillä silloin minä ammun! Sinä sekotit myrkyä vaimollesi. Minä tiedän, että itse olet murhaaja.

— Oletteko tosiaan varma siitä, että minä olen myrkyttänyt Marfa Petrovnan?

— Olen, itsehän olet viittaillut sitä. Olet sen tehnyt varmasti... Minä tiedän, että sinä matkustit kaupunkiin noutamaan myrkyä ... sinulla oli sitä varalla. Sinä olet konna!

— Jos se totta olisikin, olisin sen tehnyt vain sinun tähtesi. Sinä olit ainoa syy, jonka vuoksi olisin ollut rikollinen.

— Sinä valehtelet! Minä olen aina ... aina vihannut sinua.

— Avdotja Romanovna, te unohdatte, että te sangen pitkän aikaa piditte minusta; se oli siihen aikaan jolloin toivoitte kääntävänne minut ... näin sen teidän silmistänne. Muistatteko tuota kuutamoiltaa satakielen laulaessa?

— Valehtelet, valehtelet!

Dunjan silmät salamoivat suuttumuksesta.

— Valehtelenko minä? No, jos sinulla on halua väittää sitä, kernaasti minun puolestani. Tuollasesta ei naisia tule muistuttaa. — Hän nauroi. — Minä tiedän, että sinä ammut minut, hurja kissanpoikani, no, ammu sitten!

Dunja kohotti revolverin ja katseli ahdistajaansa. Itse oli hän kalmankalpea; suuret, mustat silmät säkenöivät ja huulet vapisivat. Hänen päätöksensä oli varma. Hän odotti ratkasevaa liikettä. Svidrigailov ei ollut koskaan nähnyt häntä niin kauniina kuin nyt. Se tuli, mikä tällä hetkellä välkähteli Dunjan silmistä, tuntui polttavan Svidrigailovin ja hänen sydäntään ahdisti halpauksentapasesti.

Hän otti askeleen eteenpäin ja Dunja ampui. Kuula kosketti uhrin tukkaa ja lensi seinään. Svidrigailov pysähtyi, nauraen äänettömästi.

— Ampiainen on pistänyt! Tähdätty suoraan päähän... Mitä tämä on?... Verta? — Hän veti taskustaan nenäliinan pyyhkiäkseen pois verta; jota putoili vasemmasta ohimosta. Nähtävästi oli kuula piirtänyt

ihoa. Dunja laski revolverin. Hän tunsu hämmentyneensä ja näytti tuskin tietävän, mitä oli tehnyt.

— Ampukaa kerta vielä! Minä odotan, sanoi Svidrigailov matalalla äänellä ja synkästi hymyillen. — Kiiruhtakaa, muuten ehkä onnistun tarttumaan teihin, ennenkuin olette virittänyt hanaa.

Dunja vavahti, viritti hanan ja kohotti taas revolveria.

— Antakaa minun mennä! huudahti hän epätoivosena. — Minä vannon ampuvani vielä kerran ... minä ... tapan teidät.

— No, entä sitten?... Kolmen askeleen päästä kai ei ole vaikeata tavata minuun. Mutta ellette tapa minua ... niin... Hänen silmänsä säkenöivät ja hän otti pari askelta Dunjaa kohti.

Dunetshka ampui, mutta ... laukaus petti.

— Huonosti ladattu. Eipä vahinkoa. Pankaa uusi nalli sijaan, minä odotan.

Svidrigailov oli kahden askeleen päässä Dunjasta ja katseli häntä himokkain silmin. Dunja ymmärsi, että mies aikoi ennen kuolla kuin päästää häntä pois ja...

"Luonnollisesti surmaan minä hänet kahden askeleen päästä", ajatteli hän.

Äkkiä heitti hän revolverin pois.

— Te heitätte pois sen! huudahti Svidrigailov vetäen syvän henkäsyn. Veri virtasi hänen päähänsä, eikä vain sen tähden, että hengenvaara oli kadonnut — sitä ajatteli hän vähän tällä hetkellä. Se oli ehkä pikemmin vapautus jostakin toisesta tunteesta, syvää sieluntuskaa, jota hän ei edes hyvin kyennyt selittämään itselleen.

Hän astui Dunjan luo ja kiersi kätensä hänen vyötäröilleen. Dunja ei tehnyt vastarintaa, mutta katseli häntä rukoilevin silmäyksin. Svidrigailov aikoi sanoa jotakin, sillä hänen huulensa liikahtivat, mutta mitään ääntä ei kuulunut.

— Antakaa minun mennä! sanoi Dunja rukoilevasti.

Svidrigailov vapisi. Hänen äänessään oli vallan toinen sointu kuin ennen.

— Sinä et siis rakasta minua? kysyi hän matalalla äänellä.

Dunja puisti päätään.

— Etkä ... sinä koskaan rakastakkaan minua.

— En koskaan!

Kauhea, hiljainen taistelu myllersi Svidrigailovin sielussa. Sitten päästi hän Dunjan, lähestyi ikkunaa ja katseli ulos. Pari hetkeä kului siten.

— Siinä on avain! Ottakaa se ja kiiruhtakaa pois! Hän otti sen taskustaan ja laski taakseen pöydälle kääntymättä ollenkaan...

Dunja lähestyi pöytää ottamaan sitä.

— Kiiruhtakaa, kiiruhtakaa! toisti Svidrigailov yhä vieläkkään kääntymättä ja tekemättä pienintäkään liikettä. Mutta tuolla sanalla "kiiruhtakaa" oli pelottava sointu.

Dunja käsitti vaaran, tempasi avaimen käsiinsä ja juoksi ovelle, avasi sen nopeasti ja syöksyi huoneesta. Minuutin kuluttua oli hän puolitainnoissa laiturilla, poistuen sieltä nopein askelin.

Svidrigailov oli jokusen hetken ikkunan ääressä. Sitten hän kääntyi ja pyyhkäsi kädellä otsaansa. Hänen kasvojaan valasi omituinen hymy, surullinen, väsynyt, epätoivonen hymy. Puolikuivunut veri oli tahrannut hänen kätensä. Hän katseli sitä harmistuneena, kastoi pyyhinliinaa veteen ja pesi otsansa. Äkkiä hän huomasi revolverin, jonka Dunja oli heittänyt luotaan. Hän otti sen käsiinsä ja katseli sitä. Se oli pieni kolmipiippunen taskurevolveri, vanhaa mallia; se oli vielä ladattu. Hän pisti sen taskuunsa, otti hattunsa ja läksi ulos.

Koko tämän illan kello kymmeneen saakka kuljeskeli hän eri kapakoissa, toisesta toiseen. Eräässä näistä tapasi hän Katjan, joka taas esitti laulua "konnista tyranneista", joka "alkoi Katjaa suudella".

Svidrigailov juotti Katjaa ja posetivinsoittajaa, lakeijoita ja laulajia ja kohta kirjuriakin. Nämä jälkimäiset, jotka kiinnittivät hänen huomiotaan vinojen neniensä muotoon; toisella oli nenä kallistunut oikeaan, toisella vasempaan. Tämä hämmästytti Svidrigailovia. Nämä veivät hänet vihdoin erääseen puutarhaan, jossa hän maksoi koko seurueen, edestä pääsymaksun. Puutarhassa oli ohut kolmivuotinen kuusi ja kolme pensasta. Sitten oli salonki, todellisuudessa oluttupa, jossa saattoi myös saada teetä ja jossa oli useita vihreitä pöytiä ja tuoleja. Täällä oli joukko likasen näkösiä laulajia ja juopunut müncheniläinen saksalainen punasine nenineen, joka suuresti ilostutti yleisöä. Molemmat kirjurit alkoivat riidellä eräitten toisten kirjurien kanssa ja olivat asianomaset jo tarttua toistensa tukkaan. Svidrigailov kutsuttiin heidän sovintotuomarikseen. Neljänneksen hän kuunteli heitä, mutta kaikki huusivat niin ettei ollut pienintäkään mahdollisuutta käsittää mitään. Todennäköstä vain oli, että muuan oli varastanut ja myynyt varastamansa esineen jollekin juutalaiselle, mutta myynnin jälkeen ei hän osottanut mitään halua jakaa rahoja toverinsa kanssa. Näytti siltä kuin olisi myyty esine ollut teelusikka, mikä kuului puutarhan omistajalle. Svidrigailov korvasi viimein lusikan ja läksi.

Kello oli kymmenen tienoissa. Hän ei ollut vielä juonut pisaraakaan viiniä ja puutarhassa nauttanut vain teetä, mutta tätäkin vain tavan vuoksi. Ilta oli vilponen ja pimeä. Kaikilta suunnilta oli kasaantunut tavattomia pilvimääriä. Ukkonen alkoi jyristä ja sade syöksyi pilvien lomista taivaasta, ei pisaroina, vaan virtanaan. Salamoita seurasi useampia peräkkäin. Tultuaan kotiin oli hän likomärkä. Hän avasi kirjoituspöydän, otti rahat esiin ja repi joitakin papereja. Sitten aikoi hän vaihtaa joitakin vaatekappaleita, mutta nähtyään, että rajuilmaa ja sadetta jatkui, luopui hän aikeestaan, otti hattunsa ja läksi sulkematta ovea perässään. Hän meni suoraan Sonjan luokse. Tämä oli kotona.

Hän ei ollut yksinään; neljä Kapernaumovin pientä lasta oli hänen luonaan juomassa teetä. Hän vaiken ja katseli kunnioittavasti Svidrigailovia ja hänen likomärkää pukuaan, mutta ei lausunut sanaakaan. Lapset heti juoksivat tiehensä kuvaamattoman kauhun vallassa.

Svidrigailov istuutui pöydälle ja pyysi Sonjaa istuutumaan viereensä. Tämä valmistauti kainosti tottelemaan.

— Sofia Semjonovna, sanoi Svidrigailov — ehkä matkustan Amerikkaan ja koska me ehkä näemme toisemme nyt viimeisen kerran, tulin tänne toimittamaan joitakin asioita teidän luonanne. Te näitte tänään tuon naisen? Minä kyllä tiedän, mitä hän sanoi teille, niin ettei teidän tarvitse toistaa sitä. (Sonja hieman liikahti ja punastui.) Mitä teidän pikku sisariinne ja veljeenne tulee, ovat he saaneet hyvän paikan ja heidän rahansa ovat varmasti sijotetut. Tässä on kuitti; parasta on, että kätkette sen. Sitäpaitsi annan teille kolme pankkiosotusta, yhteensä kolmen tuhannen ruplan arvokset. Ne pitääkää te itseänne varten. Te tarvitsette niitä, sillä tästä lähin ette enää saa elää kuin ennen.

— Minä olen teille jo niin suuressa kiitollisuuden velassa hyväntekojenne johdosta minua ja pieniä orpoja kohtaan... alkoi Sonja nopeasti, — että vaikka tunnunkin olevan sangen kiittämätön, pyydän että...

— Riittää, riittää!

— Näistä rahoista olen sangen kiitollinen, Arkadi Ivanovitsh, mutta minä en tarvitse niitä. Nyt yksin ollessani voin kyllä läväistä. Älkää uskoko että se on kiittämättömyyttä! Mutta jos tahtositte tehdä näillä rahoilla hyvän palveluksen, niin...

— Ne ovat teidän omaisuuttanne, Sofia Semjonovna, ja minä pyydän teidän ottamaan ne estelyittä, sillä minulla on vähän aikaa. Te tarvitsette niitä. Rodion Romanovitshilla on kaksi tietä kuljettavanaan: joko ampuu kuulun otaansa tai menee Vladimiriin. (Sonja katsahti häneen kummastuneena ja vavahti.) — Älkää tulko levottomaksi. Hän on itse sanonut minulle kaikki, enkä minä siitä aijo puhua kenellekään. Te olitte sangen oikeassa siinä, että hänen tulee ilmasta itsensä. Se on hänelle edullisinta. Jos hän nyt matkustaa Siperiaan, niin kyllä kai te seuraatte häntä? Niinhän asian laita on, vai miten? Ja jos niin on, tarvitsette rahaa, ymmärrättekö? Hänen tähtensä niitä tarvitsette. Jättäessäni ne teidän haltuunne on se vallan samaa kuin antaisin ne hänelle. Sitä paitsihan te olette luvannut maksaa äitinne velan Amalia Lippewechselille. Sen kuulin itse. Miksi otatte niin ajattelemattomasti kantaaksenne moisia velvotuksia? Eihän tuon saksalaisen rouvan velka koske teitä. Sillä lailla ei saa vaeltaa maailman läpi. Jos joku siis kysyisi teiltä ... huomenna tai ylihuomenna ... niin älkää puhuko siitä, että minä olen ollut luonanne, älkää näyttäkö rahoja, älkääkä sanoko, että minä ne annoin. Ja nyt ... hyvästi! — Hän nousi. — Tervehtikää Rodion Romanitshia. Apropos, antakaa Rasumihinin toistaseksi säilyttää rahojanne. Tunnetteko Rasumihinin! Niin, luonnollisesti te hänet tunnette. Hän ei ole mikään huono mies. Antakaa ne hänelle huomenna ... tai kun aika on sopiva, mutta kätkekää ne hyvin siksi.

Sonja hypähti paikaltaan ja katseli Svidrigailovia surullisin silmäyksin. Hänen teki mielensä tehdä joitakin kysymyksiä, mutta hän ei tiennyt, miten hänen oli aloitettava.

— Aijotteko tosiaan lähteä ulos tällasessa ... sateessa?

— Kun aikoo Amerikkaan, ei saa pelätä moista pientä sadetta, ha, ha! Hyvästi, Sofia Semjonovna, pikku kyyhkyseni! Toivon teille pitkää ikää. Te olette välttämätön toisia varten. Niin ... sanokaa Rasumihinille, että minä pyysin teidän tervehtimään häntä. Sanokaa: Arkadi Ivanovitsh Svidrigailov on pyytänyt minun tervehtämään teitä! Älkää unohtako sitä.

Hän läksi ja Sonja jäi seisomaan kummastuneena, pelästyneenä ja tumma, painava epäluulo sydämessään.

Sittemmin saatiin tietää, että Svidrigailov samana iltana oli tehnyt vielä kummallisemman ja odottamattomamman vierailun. Kellon ollessa kahtakymmentä vaillo kaksitoista saapui hän morsiamensa vanhempien asuntoon Vasili-Ostrovin kolmannella linjalla olevan pienen prospektin luona. Kesti kauvan, ennenkuin hän sai koputettua ketään hereille, ja hänen odottamaton käyntinsä sai aikaan suuren sekasorron. Mutta Arkadi Ivanovitsh oli tahtoessaan mitä lumoavimman käytöstävän mies, niin että heidän luulonsa, että hän oli juonut itsensä jossakin juovuksiin, pian katosi. Hyväsydäminen ja ymmärtävä perheenäiti vieritti sairaloisen miehensä pyörätuolin vastaanottohuoneeseen ja alkoi tapansa mukaan ahdistaa tulevaa vävyipoikaansa kysymyksillä. Hän ei nimittäin koskaan tehnyt kysymystä suoraan, vaan alkoi aina hymyillen hieroa käsiään, ja jos hän halusi tietää jotakin erikoista, esimerkiksi, mihin Arkadi Ivanovitsh hyväntahtosesti määräisi häät, alkoi hän mitä uteliaimmin kysellä Parisia ja sen hovielämää koskevia seikkoja, kunnes hän vihdoin satamoi Vasili-Ostrovin kolmannelle linjalle. Toisessa tilaisuudessa olisi Svidrigailov kunnioittavasti ja kernaasti kuunnellut hänen lörpötyksiään, mutta nyt hän oli sangen kärsimätön ja vaati heti saada tavata morsiantaan, vaikka hänelle sanottiin, että tämä jo oli paneutunut maata. Morsiamen oli saavuttava; Arkadi Ivanovitsh ilmotti hänelle heti, että hän oli joittenkin sangen painavien syitten vuoksi pakotettu matkustamaan pois paikkakunnalta ja että hänellä sen vuoksi oli viisi tuhatta ruplaa eri seteleinä, jotka morsiamen oli otettava vastaan lahjana, koska hän jo kauvan oli tuumiskellut lahjottaa hänelle tuon pikkusumman ennen häitä. Mitään loogillisempaa yhteyttä tämän lahjan, hänen äkillisen matkansa ja välttämättömyyden välillä käydä morsiamensa luona puoliyön aikaan ja rankkasateessa ei ilmennyt hänen selityksestään, mutta siitä huolimatta toimitettiin asiat suuremmitta mutkitta. Jopa olisivat tavalliset ah ja voi-huudahdukset — levottomuuden ja kummastelun ilmasut — tavattoman harvinaiset. Sen sijaan olivat kiitollisuusvakuutukset paljon tulisemmat ja varmensi ne vielä kaikkein järkevimmän äidin kyyneleet.

Arkadi Ivanovitsh nousi vihdoin paikaltaan, hymyili, suuteli morsiantaan ja hyväili hänen poskeaan, sanoi pian palaavansa ja lukiessaan hänen silmistään jonkullaista lapsellista uteliaisuutta, johon oli sekottunut vakava, mykkä kysymys, muuttui hän taas miettiväiseksi, suuteli häntä vielä kerran ja ajatteli suuttumus mielessä, miten kaikkein järkevin äiti pian oli ottava haltuunsa hänen lahjansa. Hän heitti hyvästit ja jätti kaikki tavattoman liikutetussa mielentilassa. Mutta äiti keksi pian selityksen, mikä tuntui mitä epäuskottavimmalta ja todisti, että Arkadi Ivanovitsh oli suuri mies, jolla oli viljalti tärkeitä toimia, mies, joka oli korkeissa suhteissa ja sangen rikas ... eihän silloin ollut ihmeellistä, jos hän, jolla oli niin paljon ajateltavaa, läksi matkalle ja lahjotteli rahoja. Se tosin tuntui sangen houkkamieliseltä, että hän tuli heidän luokseen vallan likomärkänä; mutta englantilaiset esimerkiksi tapaavat olla usein paljon kummallisempiakin. Ylipäänsä ei ylhäisillä ihmisillä ollut tapana kiinnittää huomiota siihen, mitä toiset ihmiset ajattelivat tai puhuivat heistä, se ei tavannut ujostuttaa heitä ollenkaan. Pääasia oli muka se, ettei ilmastaisi sanaakaan tästä, sillä Jumala tietäköön, mitä voisi tapahtua, vaan rahat oli pian saatettava varmaan talteen. Parasta kaikista oli se, ettei Fedosja koko aikana ollut poistunut keittiöstä, ja nyt oli vain varottava, ettei tuo vainukoiira, rouva Rösslich, saisi vihiä asiasta j.n.e. Istuttiin hereillä ja kuiskailtiin kello kahteen sydänyöllä; morsian oli jo pitkän aikaa sitten paneutunut maata ikävissään ja sangen miettiväisenä.

Svidrigailov kulki sydänyöllä sillan yli ja meni Pietarin puolelle. Sade oli lakannut, mutta tuuli ulvoi. Häntä alkoi palella ja minuutin ajan katseli hän hieman uteliaana, ikäänkuin kysyen Nevan tummaan veteen. Mutta äkkiä tuli hänen liian kylmä, hän kääntyi ja läksi kulkemaan prospektia kohti. Hän oli jo kulkenut pitkän matkaa tuota loppumatonta prospektia, kompastuen esiinpistäytyviin puuportaisiin, mutta etsi siitä huolimatta väsymättömästi jotakin prospektin oikealta puolelta. Hän oli kerran ohikulkiessaan kiinnittänyt huomiota erääseen puurakennuksessa olleeseen suureen ravintolaan, jonka nimi oli hänen hataran muistinsa mukaan jokin sellainen kuin Adrianopel. Aivan oikein, ei hän ollut erehtynyt. Ravintola oli tässä kolkossa seudussa niin huomattava piste, ettei sen suhteen olisi voinut erehtyä mitä synkimmässä pimeydessäkään. Hän oli pitkän, ijän mustentaman puutalon edustalla, josta myöhäsestä hetkestä huolimatta loisti vielä valoa ja jossa ihmisiä liikkui edestakasin. Hän meni sisään ja kysyi eräältä käytävässä oleskelevalta, kehnosti puettulta palvelijalta, voisiko hän saada eri huoneen.

Palvelija tarkasteli häntä ja vei hänet käytävän läpi ahtaaseen, pieneen kamariin, joka oli sijoitettu eräitten porrasten alustaan. Mitään muuta ei ollut vapaana; kaikki olivat kiinni. Palvelija katseli häntä kysyvästi.

— Voinko saada teetä? kysyi Svidrigailov.

— Kyllä.

— Mitä teillä muuta on?

— Vasikanpaistia, viinaa ja kaikellaisia kylmiä ruokia.

— Antakaa minulle vasikanpaistia ja teetä.

— Ei mitään muuta? kysyi palvelija hieman kummastuneena.

— Ei, ei.

Mies poistui pettynein toivein.

— Tästä paikasta olisi minun ennen pitänyt olla selvillä, ajatteli Svidrigailov. — Nähtävästi näyttää siltä kuin olisin juuri saapunut jostakin A chantant-kahvilasta ja siellä kokenut joitakin seikkailuja. Olisipa hauskaa tietää, mitä ihmisiä täällä oikein käy ja jotka täällä tapaavat viettää yönsä.

Hän sytytti kynttilän ja katseli ympärilleen. Huone oli niin pieni, että se oli pieni hänen pituudelleenkin. Siinä oli vain yksi ikkuna. Vuode oli likanen. Maalattu pöytä ja tuoli täyttivät melkein koko huoneen, seinät olivat liitetyistä laudoista, ja peitetyt risasilla, epämääräsen värisillä tapeteilla. Osa seinää ja kattoa oli kalteva, mutta syynä siihen olivat portaat. Svidrigailov asetti kynttilän pöydälle, istuutui vuoteen reunalle ja vaipui syviin ajatuksiin. Omituinen, keskeytymätön kuiskiminen naapurin huoneessa herätti vihdoinkin hänen tarkkaavaisuutensa. Hän nousi, piti kättään kynttilän edessä ja näki rakosen, josta tunkeutui kynttilän valoa. Hän katsoi raosta ja huomasi toisessa pikkuhuoneessa kaksi miestä, joista toinen seisoi paitahihassaan keskellä permantoa. Hän oli asettunut puhujan asentoon, seisoen hajasäärin, jottei menettäisi tasapainoaan. Hän löi kädellä rintaansa ja soimasi toista kiihtyneellä äänellä siitä, ettei tällä ollut mitään arvoa, että hän itse oli vetänyt hänet loasta ja että hän saattoi ajaa hänet tiehensä, koska mielensä teki. Ystävä, jota sillä lailla soimattiin, istui tuolilla ja oli sellaisen ihmisen näkönen, jonka tekee mieli väristä mutta ei voi; hän katseli puhujaa tylsin katsein, eikä hänellä nähtävästi ollut aavistustakaan puheen sisällöstä. Pöydällä oli loppuun palanut kynttilä, melkein tyhjä viinapullo, leipää, kurkkuja ja teekeittiö. Svidrigailov luopui äkkiä tarkkaamisestaan ja istuutui taas vuoteensa laidalle.

Palvelija, joka palasi tuoden teetä ja vasikanpaistia, ei voinut pidättyä kysymästä: "Suvaitseeko herra mitään muuta?" Mutta saatuaan toisen kerran kieltävän vastauksen, poistui hän vihdoinkin. Svidrigailov joi lasin teetä lämpimikseen, mutta ei voinut syödä. Kuume kohta oli ilmeisesti tulossa. Hän riisui molemmat takkinsa, kääriytyi peittoon ja laskeutui vuoteelle. Hän oli suutuksissa. Olisi ollut paljon parempi, jos nyt olisin ollut terve, ajatteli hän. Huone oli kolea, kynttilä liekehti, myrsky vinkui nurkissa ja eräästä huoneen nurkasta kuului rotan naverrusta. Hän makasi ja uneksi ja unikuvia pälyi hänen mielessään. Hän koetti kiinnittää ajatuksensa johonkin esineeseen, mutta hänen ei onnistunut tehdä sitä. "Ikkunojen edustalla sijaitsee luultavasti puutarha..." ajatteli hän. "Kuulen puitten suhisevan. Ei minua miellytä puitten suhinan kuuleminen yöllä myrskyssä ja pimeässä. Se on inhottava ääni". Hän muisteli, että kulkiessaan Petrovskin puiston ohi, oli hänet vallannut vastenmielinen tunne. Sitten ajatteli hän laituria ja Neva-jokea ja hän tunsii samaa väristystä kuin Nevan vettä katsellessaan. "Minä en ole koskaan pitänyt vedestä, en edes maisemissa", ajatteli hän edelleen ja hänen oli hymyiltävä tuolle omituiselle päähänpistölleen; "nyt pitäisi kaiken estetiikan alaa koskevan kuitenkin olla minusta samantekevää, mutta siitä huolimatta olen yhtä tarkka kuin villi eläin, joka myöskin etsii itselleen paikkaa ... samallaisten olosuhteitten vallitessa... Minun olisi ollut edullisempaa kääntyä Petrovskille, mutta kaikki tuntui minusta siellä niin kylmältä! Ikäänkuin tässä olisi kysymyksessä mukavuudet. Mutta miksi en sammuta kynttilää?" (Hän sammutti sen.) "Naapurini ovat myöskin paneutuneet maata", ajatteli hän kun ei enää nähnyt valon loistavan halkeamasta. "Nyt olisi sopiva hetki sinun, Marfa Petrovna, näyttäytyä. Aika ja huone sopivat juuri siihen. Mutta nyt et sinä ajo tulla..."

Äkkiä johtui hänen mieleensä, että hän päivää ennen Dunetshkan ahdistamistaan oli kehottanut Raskolnikovia uskomaan sisarensa Rasumihin hoiviin... "Luultavasti tein sen, kuten Raskolnikovkin huomasi, suuttuttaakseni itseäni. Hän on aito veitikka, tuo Raskolnikov! On ottanut paljon kannettavakseen, kokenut paljon. Jos hän voi vetäytyä pälkähästä, voi hänestä myös tulla jotakin. Kuitenkin riippuu hän liiaksi kiinni elämässä. Siinä suhteessa ovat he kaikki ... arkoja raukkoja. Piruheidät periköön, mitä se minua liikuttaa! Hän tehköön kuin mielensä tekee!"

Hän ei voinut nukahtaa. Aika ajoin näyttäytyä Dunetshkan hahmo hänelle ja häntä ahdisti väristys.

"Ei, pois hän mielestäni!" ajatteli hän. "Ennen kaikkea muuta. Miten naurettavaa ja omituista onkaan se, etten koskaan ole tuntenut vihaa ketään kohtaan, en edes tuntenut tarvetta kostaa jollekin! Eikö se ole huono, sangen huono merkki! En myöskään ole ollut minkään kannan ja riidan ystävä, suutun harvoin... Sekin on huono merkki! Ja minähän lupasin hänelle kaikkia ... hyi helvetti! Ja kuitenkin olisi hän ehkä voinut tehdä minusta toisen ihmisen..." Hän vaikeni ja puri hampaitaan. Dunetshkan kuva esiintyi taas hänelle sellasena kuin hän oli ensi laukauksen ammuttuaan ja seisossaan kuolonkalpeana ja vavisten vaipunut revolveri kädessään; hän olisi voinut tarttua häneen kaksi kertaa, eikä Dunja olisi voinut liikuttaa kättäkään puolustukseksi. Eikö hän ollut itse herättänyt häntä tajuihinsa? Hän muisti, miten hän tällä hetkellä tosiaan oli tuntenut sääliä Dunjaa kohtaan, miten tuska oli pusertanut hänen sydäntään... "Voi!... Pois, tuhannen tulimaista, pois nämä ajatukset, pois, pois!..."

Hän alkoi menettää tajuntansa. Hän vaipui rauhattomaan uinailuun ja kuumeuistatukset jättivät hänet rauhaan. Äkkiä hänestä tuntui, että jokin juoksi hänen kätensä yli, ja heti sen jälkeen se juoksi toisenkin jalan yli. Hän vavahti. "Se kai oli rotta", ajatteli hän. "Se johtuu luonnollisesti siitä, että olen antanut lihan olla pöydällä..." Hän ei tuntenut vähintäkään halua nousta ja ajaa pois sitä. Mutta äkkiä tunki hän taas jotakin, joka juoksi jalan yli. Hän nousi ja sytytti kynttilän. Kuumeuistatuksista väristen kumartui hän vuoteen yli, mutta ei voinut nähdä mitään. Sitten tempasi hän peiton luokseen ja puisti sitä ja silloin hypähti raitille rotta. Hän alkoi tavotella sitä, mutta se ei juossut vuoteesta, vaan kiisi ympäri paikasta toiseen, hiipi hänen sormiensa lomitse ja pakeni vihdoin päänaluksen alle. Hän heitti päänaluksen pois ja hänestä tuntui heti siltä kuin jokin esine juoksisi hänen rinnalleen ja hiipisi hänen selkäänsä pitkin paidan alla. Hän pelästyi niin, että hän — heräsi. Oli pimeätä ja hän oli vuoteessa peittoon käärittynä. Myrsky raivosi edelleen ulkona. "Hyi, miten inhottavaa", ajatteli hän.

Hän nousi ja istuutui vuoteen reunalle selkä ikkunaa vasten. Kosteaa ilma tunkeutui huoneeseen, jonka vuoksi hän kääri vuodepeitteen ympärilleen. Hän istui siten pimeässä mitään ajattelematta. Mutta äkkiä syntyi hänessä unikuva toisensa jälkeen; alkua ja loppua, yhtenäisyyttä vailla olevia ajatuksia väikkyi hänen mielessään. Vihdoin vaipui hän kevyeen horrostilaan. Äkkiä alkoi hän tuntea vastustamatonta ja kiihkeätä halua kukkasiin. Pelkät kukat täyttivät hänen mielikuvituksensa. Viehättävä maisema näyttäisi hänen katseelleen. Oli kaunis ja lämmin päivä, helluntaipäivä. Hän näki rikkaan, uhkean, englantilaiseen malliin rakennetun huvilan, jota ympäröivät tuoksuvat kukkapenkit. Verandan peittivät kiertokasvit ja täyttivät ruusut; valosat, vilposet portaat olivat peitetyt pehmeillä, kallisarvoisilla matoilla, ja koristellut harvinaisilla kasveilla, jotka olivat sijotetut kiinalaisiin astioihin. Erikoisesti kiinnitti hänen huomiona muutamat valkoset hienot narsissit, vaaleanvihreissä, mehevissä astioissa. Ne levittivät ympärilleen voimakasta, aromatista tuoksua. Hän voi vaivoin irtautua niiden katselemisesta. Vihdoin nousi hän portaita ylös ja astui suureen ja korkeaan saliin. Myös täällä oli kukkia ikkunoissa, avoimissa ovissa, terassilla, kaikkialla, mihin hän käänsi katseensa. Lattia oli peitetty äsken niitetyllä, tuoksuvalla ruoholla, ikkunat olivat auki ja heikko tuulenhenki kulki huoneen läpi. Linnut visertelivät ikkunan alla. Mutta keskellä salia oli pöydällä — ruumisarkku. Tämä arku oli peitetty valkosella "gros de naples"-illa" sekä kukkakiemuroitten kiehtoma. Siinä lepäsi nuori tyttö, joka oli puettu valkoseen tyllipukuun ja kokonaan kukkien peitossa. Hänen kätensä, jotka muistuttivat marmoria, olivat ristissä rinnalla. Avonainen, vaalea tukka oli kukkaseppeleen peitossa. Näitten kasvojen ankara profiili näytti olevan marmoriin veistetty. Mutta siitä hymystä, mikä oli kalpeilla huulilla, saattoi lukea tavatonta tuskaa, joka ei mitenkään ollut lapsekasta, ja mykkää, sydäntäkouristavaa valitusta. Svidrigailov tunki tuon nuoren tytön. Tämän arkun ääressä ei ollut mitään pyhimyksenkuvaa, ei siinä palanut mitään vahakynttilää, ei myöskään luettu vainajan puolesta mitään rukouksia. Tuo nuori tyttö oli muuan itsemurhaajatar ... hän oli upottanut itsensä. Hän oli vain neljätoista vuotias ja hänen sydämensä oli jo murskattu. Kauhea onnettomuus oli täyttänyt tämän enkelimäisen puhtaan pelolla ja kauhulla ja peittänyt hänen lapsellisen tajuntansa ansaitsemattomalla häpeällä, oli aiheuttanut hänen viimesen epätoivon huudahduksensa, oli ajanut hänet myrskyyn ja pimeään kuolemassa vapautuakseen kunniattomuudesta...

Svidrigailov heräsi taas täyteen tajuntaansa, nousi ja istuutui ikkunan ääreen, jonka hän avasi. Kylmä tuuli puhalsi jäisenä häntä vastaan. Ulkopuolella oli tosiaan puutarha, jonkillainen ilonpitopaikka. Sadepisaroihin syöksyi puunoksisista ikkunan kautta sisään ja ympärillä oli pimeätä kuin haudassa. Noin viisi minuttia nojasi Svidrigailov käsiään ikkunapuitteita vasten ja tuijotti pimeyteen. Silloin kajahti kanuunanlaukaus ja heti sen jälkeen kuului vielä yksi. "Ah, signaali! Vesi nousee", ajatteli hän. "Ennen aamua tulvii se matalammalla oleville katuosille, virtaa holveihin ja kellareihin ja ajaa esiin maanalaset rotat. Myrskyssä ja sateessa alkavat ihmiset laahata omaisuuttaan korkeammalla sijaitseviin kerroksiin... Mitähän kello mahtaneekaan olla?" Tuskin oli tämä ajatus johtunut hänen mieleensä, ennenkuin lähellä oleva kello löi kolme. "Vai niin. Tunnin kuluttua päivä koittaa. Miksi viivyttelisit kauempaa? Nyt menen suoraan Petrovskiin ja etsin siellä jonkin pensaston, joka on niin sateen kostuttama, että siitä ensi kosketuksella putoo miljoonia pisaroita päälleni". Hän sulki ikkunan, sytytti kynttilän, puki ylleen molemmat takkinsa ja meni kynttilä kädessä käytävään löytääkseen jostakin nurkasta nukkuvan palvelijan, jolle hän aikoi suorittaa maksun, ennenkuin läksisi majatalosta. "Sopiva aika, hän ei olisi voinut valita parempaa!"

Hän etsi kauvan laajassa käytävässä ennenkuin saattoi tavata ketään. Hän aikoi juuri huutaa ääneensä, kun hän äkkiä keksi jonkin omituisen esineen oven ja vanhan kaapin välissä olevassa pimeässä nurkassa. Hän kumartui ja näki lapsen, joka oli peitetty rääsyihin, pienen viisivuotiaan tytön, joka värisi ja itki. Hän ei näyttänyt pelästävän Svidrigailovia, vaan tuijotti tylsän kummastuneena häntä suurine, mustine silmineen ja nyyhkytti kuten lapset tapaavat tehdä pitkän aikaa itkettyään ja alettuaan tuntea itsensä jonkun verran lohdutetuiksi. Lapsen pikku kasvot olivat kalpeat ja laihat ja hän oli kalpea kylmästä. Mutta miten oli hän tullut tänne? Svidrigailov kysyi sitä häneltä. Hän tuli äkkiä elosaksi ja alkoi kertoa lapsellisella äänellään, että hän oli särkenyt kupin ja että äiti aikoi lyödä häntä. Hänen kertomuksestaan saattoi ymmärtää, että hän oli vähän rakastettu lapsi ja että äitinsä häntä usein löi, joka äiti luultavasti kuului kyökkihenkilökuntaan. Särettyään kupin oli tyttö sateessa juoksennellut pihalla ja vihdoinkin keksinyt tämän piilopaikan, jossa hän oli viettänyt kaiken yönsä pimeässä, itkien ja väristen kylmästä ja tuskasta. Svidrigailov otti hänet käsivarrelleen, meni huoneeseensa, pani hänet istumaan polvelleen ja riisui hänet. Risaset kengät olivat niin märät kuin ne olisivat kaiken yötä olleet vesilätäkössä. Svidrigailov pani hänet sänkyyn ja kietoi hänet kiireestä kantapäähän peittoon. Tyttö nukahti heti ja hän vaipui syviin ajatuksiin.

— Sepä vain puuttui, että minä alkaisin hoidella tätä lasta. Minkä tyhmyyden olenkaan tehnyt! sanoi hän harmistuneesti.

Vastentahtosesti tarttui hän kynttilään etsiäkseen palvelijaa ja niin pian kuin mahdollista poistuakseen. Mutta hän ei voinut ensin olla katsomatta, nukkuiko lapsi hyvin. Varovasti kohotti hän peittoa. Tyttö nukkui turvallisesti. Hän oli lämmennyt ja kalpeat posket olivat punaset. Mutta tämä puna oli luonnottoman näköstä.

— Näyttää siltä kuin hän olisi saanut lasillisen viinaa, ajatteli Svidrigailov. "Punasia huulia polttaa ... mutta ... mitä tämä merkitsee ... pitkät, mustat kulmakarvat värisevät, silmäluomet kohottautuvat ja niiden lomitse tuikkii viekas, terävä, vaan ei mikään lapsellinen silmä aivan kuin tyttö olisi teeskennellyt. Aivan niin onkin, huulet avautuvat, suupielet värähtelevät, aivan kuin tyttö koettaisi pidätellä naurua. Mutta nyt ei hän voi pidättää kauvempaa, hän nauraa! Se on raakaa, uhmaavaa naurua, joka huonosti sopii hänen lapsenkasvoilleen. Ne ovat muuttuneet ranskalaisen kamelinaisen julkeiksi kasvoiksi. Kas ... nyt avaa hän molemmat silmänsä ja katselee minua hehkuvin katsein!" Tässä naurussa, näissä silmissä ja kasvojen koko ilmeessä oli jotakin kuvaamattoman vastenmielistä ja hylkivää. "Viisivuotias lapsi!... Mitä tämä merkitsee!"... kuiskasi Svidrigailov tuskan valtaamana.

Nyt käänsi tyttö hehkuvat kasvonsa häneen päin ja ojensi kätensä... "Ha, sinä kirottu!..." huudahti Svidrigailov ja nosti samana hetkenä raivosena nyrkkiään mutta samana hetkenä hän heräsi.

Hän makasi vuoteella peittoon kietoutuneena kuten ennenkin, kynttilä oli sammunut ja päivänvalo alkoi virrata ikkunasta.

— Taas mielikuva! Hän nousi suuttuneena ja hänestä tuntui kuin olisivat jäsenensä murskatut. Ulkona näkyi olevan sankkaa usvaa, eikä saattanut havaita ainoatakaan esinettä. Kello oli lähes viisi. Hän oli nukkunut liian kauvan.

Hän nousi ja riisui yltään märät vaatteensa. Tuntiessaan revolverin taskussaan, otti hän sen esiin ja tutki tarkoin oliko se ladattu, sitten hän istuuntui, otti esiin muistikirjansa ja kirjoitti ensi sivulle suurin kirjaimin pari riviä. Luettuaan ne vaipui hän syviin ajatuksiinsa ja nojasi kyynärpäitään pöytään. Revolveri ja muistikirja olivat hänen vieressään. Kärpäset olivat heränneet ja tulvivat nyt paistin ympärillä, joka oli pöydällä. Hän katseli niitä kauvan ja koetti vangita yhtä niistä oikealla kädellään. Hän jatkoi kauvan näitä yrityksiään, kunnes itse huomasi kykenemättömyytensä, nousi ja läksi ulos vakain askelin. Minuutin kuluttua oli hän kadulla.

Paksu, maidonvärinen usva lepäsi kaupungin yli. Svidrigailov kulki likasta katukäytävää suunnaten matkansa jokea kohti. Ja ajatuksissaan hän näki veden, Petrovskin saaren, määrän ruohon, puut ja pensaat ja vihdoinkin erään pensaikon ... hän katseli talorivejä voidakseen siirtyä toisiin ajatuksiin. Hän ei tavannut jalankulkijoita tai roskia matkallaan. Keltaseksi maalatut puutalot suljettuine ikkunaluukkuineen olivat surkean näköiset. Kylmä ja kosteus tunkeutuivat hänen lävitsensä, ja hän alkoi väristä. Siellä täällä näki hän puotikylttejä ja hän luki ne tarkkaavasti. Nyt loppui jalkakäytävä. Hän oli suuren kivimuurin edustalla. Likanen, värisevä pieni koira juoksi häntä koipien välissä hänen ohitsensa. Muuan juopporatti makasi viittaansa käärittynä suoraan jalkakäytävän yli, kasvot alaspäin. Hän katseli tätä ja kulki edelleen. Pitkän aikaa kulettuaan eteenpäin, näki hän vasemmalla korkean vartiotornin. "Tässä on hyvä paikka", ajatteli hän. "Miksi viitsisin mennä Petrovskiin saakka? Tässä on ainakin virallinen todistaja." Hän kääntyi tuota suurta rakennusta kohti, jossa oli suuri vartiotorni ja joka oli poliisiasema. Korkean, suljetun portin ääressä seisoi pieni mies, joka oli puettu harmaaseen sotilasviittaansa ja jolla oli palokunnan messinkikypärä päässään. Unisin katsein tarkasteli hän Svidrigailovia. Hänen kasvonsa ilmaisivat sitä jyrkkyyttä, mitä usein tapaa Israelin jälkeläisissä. Svidrigailov ja kypäräkoristeinen israeliitti tarkastelivat toisiaan vajajeten. Jälkimmäinen ei pitänyt siitä,

että muuan vieras henkilö oli hänen edessään kolmen askeleen etäisyydellä ja katseli häntä terävästi sanaakaan puhumatta.

— Mikä teidän on? Mitä teillä täällä on tekemistä? kysyi hän asentoaan muuttamatta.

— Ei mitään, ystäväni. Hyvää huomenta, vastasi Svidrigailov.

— Täällä ette saa olla.

— Aijon tehdä matkan vieraisiin maihin.

— Vieraisiin maihin?

— Amerikkaan!

Svidrigailov otti esiin revolverin. Israeliitti rypisti silmäkulmiaan.

— Mitä te teette? Tuollaset kujeet eivät kelpaa täällä.

— Se on minusta vallan samantekevää. Paikka on sopiva. Kun sinulta kysytään, voit sanoa, että minä matkustin Amerikkaan.

Hän pani revolverin oikealle ohimolleen.

— On kielletty tekemästä mitään tuollasta täällä, sammalsi israeliitti, joka oli tullut levottomaksi ja levitti silmiään niin paljon kuin mahdollista.

Laukaus pamahti.

VII.

Saman päivän iltana meni Raskolnikov kello kuuden ja seitsemän välillä äitinsä ja sisarensa asuntoon ... Rasumihinin heille osottamaan asuntoon. Käytävä oli kadulta. Raskolnikov tuskin tiesi, oliko hänen mentävä sisään vai ei, vaikka hän vastustamattomasti oli tehnyt päätöksensä eikä tahtonut mistään hinnasta luopua siitä. "Sehän on saman tekevää, eiväthän he tiedä mitään", ajatteli hän, "ja pitävät minua puolihulluna"... Hänen vaatteensa olivat likaset ja risaset. Hän oli viettänyt koko edellisen yön paljaan taivaan alla. Hänen kasvonsa olivat melkein tuntemattomat väsymyksestä, huonosta ilmasta ja sieluntaisteluista, joita oli kestänyt neljänkolmatta tunnin ajan. Hän oli viettänyt yönsä, herra ties, missä, mutta tehnyt päätöksensä.

Vihdoin naputti hän ovelle. Äiti avasi sen. Dunetshka ei ollut kotona. Palvelijatarkin oli sattumalta poissa. Alussa oli Pulcheria Alexandrovna sanaton mitä ilosimmasta kummastuksesta. Sitten tarttui hän poikaansa molempiin käsiin ja veti hänet huoneeseen.

— Vihdoinkin olet täällä! huudahti hän sammaltaen ilosta. — Älä suutu minuun, Rodja, että olen niin tyhmä ja otan sinut vastaan kyynelin. Minä en itke, minä nauran. Sinä näet minun itkevän, mutta se tapahtuu ilosta. Minulla on tuo tyhmä tapa saada pian kyyneliä silmiinsä. Sitä on jatkunut isäsi kuolemasta saakka. Minä itken niin helposti kaiken johdosta, mitä tapahtuu. Istu, rakas lapseni! Minä näen että sinä olet väsynyt. Mutta voi miten sinä olet likainen!

— Minä olin ulkona sateessa eilen, äiti... alkoi Raskolnikov.

— Mitäpä siitä, mitäpä siitä! keskeytti hänet Pulcheria Alexandrovna. — Sinä kai luulet, että minä vanhan tapani mukaan alan tutkia sinua! ole levollinen vaan! Minä ymmärrän kaikki ja tunnen jo millä lailla kaikki täällä tapahtuu, ja huomaan, että kaikki toimitetaan viisaammin ja paremmin kuin kotonamme. Minä tunnustan kuitenkin, että minun on mahdollinen ymmärtää sinun aikeitasi, enkä minä aijo vaatia sinulta mitään tiliä siitä. Jumala yksin tietää, mitä suunnitelmia ja tuumia sinä haudot päässäsi. Pitäisikö minun aina nyhtästä sinua ja kysyä: "Mitä nyt ajattelet?" Mutta Jumalani ... miten seison tässä puhelemassa! Näes, Rodja, minä olen lukenut väitöskirjasi kolmannen kerran. Dimitri Prokofjitsh on hankkinut meille sen. "Miten olen naurettava," ajattelin itsekseni ... sitä hän siis tuumailee ja se on arvotuksen ratkaisu. Ehkä hänellä nyt on uusia ajatuksia mielessään ja minä kiusaan häntä. Paljoa en siitä ymmärrä, se johtuu itsestäni.

— Antakaa minun nähdä se, äiti!

Raskolnikov otti aikakaulehden ja heitti nopean silmäyksen tutkielmaansa. Vaikka hänen tilansa ja mielenlaatunsa puhuivatkin vastaan, oli hänellä kuitenkin se mielunen tunne, joka valtaa jokaisen kirjailijan nähdessään ensimmäisen teoksensa painettuna. Sitä paitsi oli vakuuttajana myös hänen ikänsä, kolmekolmatta vuotta. Mutta luettuaan joitakin rivejä, rypisti hän otsaansa ja hänet valtasi syvä kaihon tunne. Hän muisti kaikki ne sisäiset taistelut, jotka hän oli taistellut kolmen viime kuukauden kuluessa. Harmistuneena ja suuttuneena heitti hän tutkielman pöydälle.

— Miten olen tyhmä, Rodja, joka en aikaisemmin havainnut, että sinusta tulee yksi maamme etevämpiä oppineita. Ja sinua on ruvettu pitämään mielipuolena, ha, ha, ha! Oletko kuullut, että he tosiaan uskoivat sinun olevan hullun? Voi niitä pässinpäitä, miten voisivat he ymmärtää, mitä järki merkitsee. Ja ajatteles, Dunetshkakin melkein uskoi samaa ... ajattele. Autuas isä-vainajasi lähetti ensi kertaa jotakin sanomalehteen ... ensin muutamia runoja (minä olen kätkenyt käsikirjoituksen ja näytän sen sinulle), ja suuremman novellin; (minä pyysin häneltä, että hän antaisi kirjottaa sen minulle puhtaaksi). Miten pyysimmekään, että se julastaisiin ... mutta sitä ei julaistu. Jo kuusi, seitsemän päivää aikaisemmin, Rodja, olin sangen onneton, nähdessäni sinun vaatteesi ja ajattellessani, miten sinä olet puettu, Minä huomaan nyt, että sekin oli tyhmää. Sillä jos sinä vain tahdot, voit sinä kyvylläsi ja järjelläsi saada kaikkea, mitä tahdot. Sinä et vielä tahdo, sinä puuhaillet jotakin vielä tärkeämpää.

— Eikö Dunja ole kotona, äiti?

— Ei, Rodja, nykyään on hän harvoin kotona. Minä saan niin usein olla yksin. Dimitri Prokofjitsh tulee usein luokseni ja silloin puhumme aina sinusta. Minä olen hänelle sangen kiitollinen. Hän rakastaa ja kunnioittaa sinua. Minä en juuri halua sanoa sisarestasi, että hän olisi vähemmän kunnioittava minua kohtaan, enkä minä valitakaan; hänellä on tapansa ja minulla on omani. Hän salaa kuitenkin jotakin minulta, vaikken minä koskaan ole luonnollisesti aivan vakuutettu siitä, että Dunja on järkevä ja että hän rakastaa sekä sinua että minua ... mutta minä en tiedä, miten tulevaisuuden laita on. Sinä, Rodja, saatoit minut niin onnelliseksi käynnilläsi. Kun hän tulee kotiin, sanon hänelle: "Sinun poissa ollessasi oli veljesi täällä, mutta sano nyt minulle, missä olit." Ei sinun, Rodja, ollenkaan tarvitse hävetä minua, tule luokseni niin usein kuin voit ... ellei sinulla ole aikaa ... no, silloin ei sitä voida auttaa. Minä voin odottaa. Minä tiedän, että sinä rakastat minua, siinä kyllin. Minä luen väitöskirjaasi, kuuntelen, mitä muut sanovat sinusta ja toivon, että sinä käyt toisinaan luonani. Mitä minä muuta tarvitsenkaan? Nythän sinä myös olet tullut tänne lohduttaaksesi äitiäsi, sen ymmärtää niin hyvin...

Pulcheria Alexandrovna alkoi uudelleen itkeä.

— Nyt on taas hullusti, älä katso minua, minä olen houkkio. Mutta miksi jään tähän istumaan! lausui hän hypähtäen paikaltaan. — Minulla on kahvia, enkä tarjoa sitä sinulle ollenkaan. Nyt saat heti kupillisen. Sellainen vanha egoisti minä olen.

— Ei kiitos, äiti, älkää hommatko; minä lähden heti. Sen vuoksi en tullut. Kuulkaa minua hetkinen, minä pyydän.

Pulcheria Alexandrovna astui alakulosena lähemmäksi.

— Äiti, mitä tahansa tapahtuneekin, mitä tahansa kuulettekaan minusta, mitä tahansa minusta sanottaneenkaan ... rakastatteko minua aina yhtä suuresti kuin nyt? kysyi Raskolnikov äkkiä sydämmellisesti ja hellästi ikään kuin ei olisi tiennyt mitä sanoi tai punnitsematta sanojaan.

— Rodja, Rodja, mikä sinun on? Miten voit kysyä sillä lailla? Kukapa sinusta voisi sanoa mitään pahaa! Jospa sitä kuulisin, en saattaisi uskoa sitä ja minä ajaisin tieheni sen, joka koettaisi panetella sinua.

— Minä olen tullut tänne vakuuttamaan, että minä olen aina rakastanut teitä, ja minua ilahuttaa, että olemme molemmat tällä hetkellä yksin ... ettei Dunetshka ole täällä. Minä olen tullut sanomaan teille, että vaikka te tulettekin onnettomaksi, rakastaa poikanne teitä kuitenkin korkeammin kuin hän rakastaa itseään ja ettei hän koskaan ole ollut kylmä sinua kohtaan, eikä koskaan lakkaa rakastamasta sinua... Ja tämä riittääköön nyt.

Pulcheria Alexandrovna syleili häntä vajajeten, painoi hänet rintaansa vasten ja itki.

— Miten kanssasi käynee, Rodja, en tiedä. Minä olen kaiken aikaa ajatellut, että me olimme sinulle vaivana. Nyt voin käsittää, sanoi hän vihdoin, että suuri kärsiminen odottaa sinua ja että sinä juuri sen vuoksi olet niin huolehtinut. Minä olen kauvan odottanut, että sellainen ilmenisi, Rodja. Suo anteeksi, että alan puhua siitä, mutta minä ajattelen sitä aina, enkä voi nukkua öisin. Eräänä yönä näki sisaresi unta sinusta ja puhui ääneensä. Tosin kuulin jotakin, mutta mitään en ymmärtänyt. Koko aamun olen kuljeskellut kuin kuolemaan tuomittu. Minä odotin, aavistin jotakin, ja nyt se on tullut, Rodja. Rodja, miten on asian laita? Aijotko matkustaa pois?

— Kyllä, minä matkustan.

— Sitä juuri arvelin! Jos sinun on välttämätöntä, lähteä, voimmehan Dunja ja minä seurata mukana, siinä tapauksessa että sinä niin haluat. Ymmärrätkö, Rodja, minä tahdoin illalla vastaanottaa *hänet* tyttärenäni. Dimitri Prokofjits auttaa meitä. Mutta ... mihin ... aijot sinä matkustaa?

— Hyvästi, äiti!

— Mitä, jo tänään? huudahti äiti kuin kadottaisi hänet ainiaaksi.

— Minä en voi viipyä kauvempaa. On jo aika minun ...

— Mutta enkö minä voi seurata sinua?

— Ette. Mutta langetkaa polvillenne ja rukoilkaa puolestani. Teidän rukouksenne ehkä kuullaan.

— Tule, niin teen ristinmerkin ylitsesi ja siunaan sinut. Oi, Jumalani, mitä me teemme!

Raskolnikov oli iloinen, tavattoman iloinen siitä, että oli yksin äitinsä kanssa. Hänen sydämensä oli äkkiä muuttunut pehmeäksi. Hän heittäysi äitinsä eteen ja suuteli hänen jalkojaan. He syleilivät toisiaan ja itkivät. Pulcheria Alexandrovna ei ihmetellyt enempää ja lakkasi tekemästä kysymyksiä. Hän oli jo kauvan aavistanut, että jokin kauhea kohtaisi hänen poikaansa.

— Rodja, kalleimpani, esikoiseni, sanoi hän nyhkyttäen. Nyt sinä taas olet sellanen kuin sinä olit pikku poikana, silloin sinä myös tulit luokseni, syleilit ja suutelit minua. Silloin kun isä vielä oli elossa ja me elimme köyhyydessä, oli sinun omistamisesi lohduksemme. Sitten hautoisimme hänet ... oi, miten usein olemme yhdessä itkeneet hänen haudallaan! Nyt olen jo kauvan aavistanut, että meitä uhkaa onnettomuus. Heti nähtyäni sinut tänne tultuamme ajattelin heti, että tuo kamala hetki oli tullut. Rodja, Rodja, et kai sinä matkusta heti?

— En.

— Saanko nähdä sinut vielä kerran?

— Kyllä, kyllä minä tulen.

— Rodja, älä suutu minuun siitä, että teen sinulle niin useita kysymyksiä, mutta sano minulle ainoastaan, lähdetkö pitkälle matkalle?

— Sangen pitkälle.

— Mitä sinä teet? Odottaako sinua jokin tuottava toimi?

— Minä otan vastaan, mitä Jumala antaa minulle... Oi, rukoilkaa puolestani!

Raskolnikov läheni ovea, mutta äitinsä pidätti häntä ja katsoi häntä epätoivoisena.

— Nyt on minun mentävä, sanoi Raskolnikov katuen syvästi sitä, että oli tullut.

— Ei ainaseksi! Eikö totta, ei ainaseksi, vai miten... Sinähän tulet kerran, tulet ehkä huomenna?

— Kyllä, kyllä, kyllä minä tulen... Hyvästi!

Hän tapausi vihdoon vapaaksi.

Ilta oli kaunis, leuto ja valosa. Jo aamupuolella oli se alkanut selitä. Raskolnikov kulki kotiaan kohti nopein askelin, sillä hän mieli saattaa kaikki järjestykseen ennen auringonlaskua. Menessään portaita ylös asuntoonsa näki hän, että Nastasja tarkkaavasti katseli häntä. Hän heti epäili, että joku odotti häntä ja ajatteli inholla, että se saattaisi mahdollisesti olla Porfyrius. Mutta saavuttuaan huoneeseensa ja avattuaan oven, näki hän Dunjan edessään. Hän oli vaipunut syviin ajatuksiin ja oli kauvan odottanut veljensä tuloa. Raskolnikov jäi seisomaan liikkumattomana kynnykselle. Dunja nousi pelästyneenä sohvalta ja jäi seisomaan veljensä eteen. Hänen silmäyksensä ilmasivat samalla kertaa kauhua ja loppumatonta tuskaa. Raskolnikov ymmärsi heti, että sisarensa tiesi kaikki.

— Tulenko sisään luoksesi, vai menenkö heti tieheni? kysyi hän epäilevästi.

— Minä olen kaiken päivää ollut Sofia Semjonovnan luona. Me olemme molemmat odottaneet sinua. Me uskomme vallan varmasti, että sinä tulisit tänne.

Raskolnikov astui sisään ja vaipui uupuneena tuolille.

— Minä olen niin väsyksissä, Dunja ja kuitenkin haluaisin tällä hetkellä olla täydelleen oman itseni herra.

Hän heitti epäluulosen silmäyksen sisareensa.

— Missä olit koko yön?

— Minä en vullan muista sitä. Näetkö, sisar, minä tahdoin tehdä lopun kaikesta, ja siksi kuljin pitkin Nevan rantaa. Sen voin muistaa. Siellä halusin tehdä lopun kaikesta, mutta ... minä en voinut saada itseäni sitä tekemään, kuiskasi hän ja katsoi taas epäilevästi Dunjaan.

— Jumalan kiitos! *Juuri sitä* minä ja Sofia Semjonovna pelkäsimme. Sinä siis vielä luotat elämään! Jumalan kiitos! Jumalan kiitos!

Raskolnikov nousi katkerasti.

— Minä en usko mitään. Mutta minä olin juuri äitini luona, syleilin häntä ja yhdessä vuodatimme kyyneleitä. Minä en usko mitään ... ja kuitenkin kehoitin häntä rukoilemaan puolestani. Jumala tietäköön, mitä se merkitsee, Duneshka. Minä en ymmärrä sitä.

— Sinä olit hänen luonaan! Sinä sanoit hänelle sen! lausui Dunja pelästyneenä. Saatoitko tosiaan sanoa sen hänelle?

— En, minä en sanonut sitä hänelle... Mutta hän ymmärsi paljon. Minä olen vakuutettu siitä, että hän ainakin on arvannut puolet. Minä en myös tosiaan tiedä, miksi menin hänen luokseen. Dunja, minä olen kurja ihminen!

— Voisitko *sinä* olla kurja ihminen, joka olet päättänyt ottaa syyn niskoillesi! Vai etkö aijo tehdä sitä!

— Kyllä, sen aijon. Mutta minä en uskonut voivani kestää häpeätä ja siksi minä ajoin upottaa itseni. Mutta seisossani veden ääressä ajattelin, että koska tähän asti olin pitänyt itseni vahvana, en nytäkään tahdo paeta häpeätä... Onko se ylpeyttä, Dunja?

— Kyllä, Rodja se on ylpeyttä.

Raskolnikovin silmät salamoivat, ja hän näytti iloitsevan sitä, että vielä saattoi olla ylpeä.

— Siskoni, et kai sinä usko, että minä yksinkertaisesti pelkäsin vettä? Kysyi Raskolnikov tuskallisesti hymyillen ja katsellen sisartaan silmiin.

— Vaiti, Rodja! huudahti Dunja katkerasti.

Vaitioloa kesti parisen minuuttia. Raskolnikov istui lattiaan tuijottaen miettivin ilmein. Dunja seisoi pöydän toisen pään ääressä ja katseli häntä surullisesti. Äkkiä nousi hän paikaltaan.

— On jo myöhästä. Minä menen nyt heti ilmasemaan itseni. Mutta minä en tosiaan tiedä, miksi sen teen.

Suuret kyyneleet vierivät Dunjan poskipäillä.

— Sinä itket, siskoseni. Voitko ojentaa minulle kätesi.

— Oletko voinut epäillä sitä? Dunja syleili veljeään sydämmellisesti.

— Sinähän sovitat puolet rikoksestasi sillä, että ilmaset itsesi ja otat syyn omille harteillesi! huudahti Dunja puristaen veljeään itseensä ja suudellen häntä.

— Rikoksestani? Mistä rikoksesta? huudahti Raskolnikov hetkellisen raivon puuskan valtaamana. Voisiko se olla rikos, että olen surmannut ilettävän, vahingollisen madon, vanhan pantinottajan, josta ei ollut hyötyä kenellekään, joka imi köyhiä? Minä en ajattele, eikä mieleeni johdukaan sen aikomus sovittaa sitä. Miksi huudetaan minulle joka suunnalta: "Rikollinen! Rikollinen!" Nyt vasta tunnustan pelkuruuteni koko hulluuden, nyt, päätettyäni antaa tämän hyödyttömän häpeän langeta ylitseni. Tämä päätös todistaa vain sieluni köyhyyttä ja ehkä myös ... kuten Porfyrius selitti sen minulle.

— Veli, veli, mitä sinä sanot! Sinähän olet vuodattanut verta! lausui Dunja epätoivoisena.

— Kaikki vuodattavat verta, jatkoi Raskolnikov melkein suunniltaan. Sitä virtaa ja valuu maan päällä aikojen alusta kuin vesiputous, sitä vuodatetaan kuin samppanjaa ja kuitenkin tulee asianomainen kruunatuksi Kapitoliolla ja nimitetään ihmiskunnan hyväntekijäksi. Käytä silmiäsi ja katso tarkkaavasti ympärillesi! Minä itse tahdon vain hyvää ja olisin tehnyt sata tuhatta hyvää työtä tämän ainoan

tyhmyyden sijaan. Se ei edes ollut tyhmää, vaan kömpelöä. Sillä ajatus ei ollut niin tyhmä kuin miltä se nyt näyttää, kun se epäonnistui (epäonnistunut näyttää aina tyhmältä). Tämän tyhmyyden avulla koetin hankkia itselleni riippumattoman aseman, ottaa ensi askeleen ja anastaa välikappaleet tehdäkseen sittemmin tavattoman paljon hyvää... Mutta minä en edes voinut ottaa ensin askeletta, syystä että minä olen raukka! Ja kaikesta huolimatta en voi katsoa asiaa sinun näkökannaltasi. Jos olisin onnistunut, olisi minut seppelöity ... nyt minut pannaan vankeuteen.

— Se on kaikki väärää, aivan väärää, veli, mitä sinä nyt sanot.

— Minä en ole käyttänyt tätä oikeata tapaa, esteettillisesti kaunista tapaa, sitä kai sinä tarkoitat! Mutta minä en voi käsittää, miksi ihmisten teurastaminen piirityksen aikana olisi kiitosta ansaitsevampi tapa. Suru epäesteellisen muodon käyttämisestä on ensimmäinen heikkouden merkki... Koskaan, koskaan en ole ymmärtänyt sitä selvemmin kuin nyt ja vähemmin kuin ennen ymmärrän nyt, että minä olisin rikollinen. Koskaan en ole ollut vahvempi ja varmemmin vakuutettu siitä kuin nyt.

Hänen kalpeat, laihtuneet kasvonsa värjäsi näitä sanoja lausussa heikko puna. Niitä lausudessaan kohtasi hänen katseensa Dunjan silmät, jotka olivat kiinitetyt häneen, ja hän luki niistä niin suurta tuskaa ja niin syvällistä sääliä, että hän heti pidatti itseänsä. Hän tunsi, että hän kaikesta huolimatta oli tehnyt nämä kaksi naista onnettomiksi, että hän oli syypää.

— Dunja, rakas sisar, jos olen syyllinen, niin anna anteeksi. Hyvästi! Älkäämme kiistelkö keskenämme. Minun on jo aika lähteä. Älä seuraa minua, minä pyydän sitä sinulta. Minun on vielä käytävä eräässä paikassa. Mene nyt kotiin äidin luo. Minä rukoilen sinua tekemään sitä. Se on suurin ja viimeinen rukous, mitä osotan sinulle. Älä jätä häntä yksikseen hetkeksikään. Silloin, kun minä jätin hänet, oli hän mitä suurimmassa määrin suruisa ja levoton. Joko hän kuolee tai sitten hän menettää järkensä. Jää siis hänen luokseen. Rasumihin jää siis hänen luokseen. Minä sanoin sen hänelle... Älä itke minua! Minä koetan elämäni ajan menetellä miehekkäästi ja rehellisesti, vaikka olenkin murhaaja. Ehkä kuulet sinä tulevaisuudessa minun koko nimeäni lausuttavan. Minä en tuota teille häpeätä, senpä saat nähdä ... minä todistan ... mutta nyt ... hyvästi! lausui hän vihdoon, kun Dunja kuullessaan hänen sanansa ja lupauksensa sai omituisen ilmeen kasvoihinsa. — Miksi sinä itket? Sinä et saa itkeä! Emmehän me eroa ikipäiviksi. Ah, odotahan hieman, minähän unohdin jotakin!

Hän meni pöydän ääreen, avasi paksun, tomusen kirjan ja otti sieltä pienoisvalokuvan. Se kuvasi hänen entistä morsiantaan, emännän tyttäreltä, joka oli kuollut kuumeeseen, tuota omituista, nuorta tyttöä, joka oli tahtonut mennä luostariin. Pitkän aikaa katseli hän noita ilmehikkäitä, sairaloisia kasvoja, suuteli sitten valokuvaa ja antoi sen Dunjalle.

— Hänen kanssaan olen puhunut paljon kaikesta tästä, yksin hänen kanssaan, sanoi hän miettivällä äänellä. — Hänelle olen uskonut paljon siitä, mikä nyt on tullut täytäntöön niin kamalalla tavalla. Älä pelästy, Dunja. Hän ei hyväksynyt enempää kuin sinäkään mielipiteitäni ja minä olen iloinen, että hän nyt on kuollut ja poissa. Pääasia on, että kaikki alkaa nyt alusta. Mennyt on päättynyt, päättynyt kaikki, kaikki! Mutta olenko minä myös valmistunut sitä varten? Haluanko sitä itse? Te väitätte, että se on välttämätön koetus. Mitä hyötyä on näistä kaikista tyhmistä kokeista? Selveneekö käsitykseni silloin, kun tuskat heikontavat minun, kun kaksikymmenvuotinen pakkotyö tylstyttää minut, kun vanhuudenheikkous painaa minut kasaan? Ja sitä tarkotuspäätä varten on minun elettävä? Miksi tosiaan aijon hankkia itselleni moisen tulevaisuuden! Minä tiesin kyllä aamulla seisossani Nevan rannalla, että minä olen kurja olento!

He lähtivät molemmat kadulle. Dunjasta tuntui niin vaikealta erota hänestä. Hän rakasti häntä. Vihdoon hän erkani hänestä, mutta kuljettuaan noin viisikymmentä askeletta, katsahti hän vielä kerran taakseen. Hän saattoi vielä nähdä Rodjan. Kun tämä ennätti kulmaukseen, kääntyi hänkin ja heidän katseensa kohtasivat viimeisen kerran. Rodja viittasi kärsimättömästi, että Dunja poistuisi, jonka jälkeen hän nopeasti katosi kulman taa.

— Minä tunnen olevani huono ihminen, ajatteli hän hetkistä myöhemmin hävetessään osottamaansa kärsimättömyyttä. "Mutta miksi rakastaa hän minua, kun en minä ole hänen rakkautensa arvonen! Oi, jospa olisin ollut yksin, eikä kukaan olisi rakastanut minua, enkä minäkään olisi rakastanut ketään, *ei tätä olisi tapahtunut!* Olisipa tosiaan hauskaa tietää, voiko sieluni läheisten viidentoista tai kuudentoista vuoden kuluessa niin nöyrytyä, että minä arvokkaalla pelolla voi itkeä ihmisten vuoksi ja nimittää itseäni joka tilaisuudessa varkaaksi ja murhaajaksi. Niin, siinäpä se solmu onkin! Juuri siitä syystä minut tuomitaan ja karkotetaan maasta... Tuossa he nyt juoksevat katuja pitkin, ja jokainen heistä on luonnossaan konna ja ryövärei tai mikä vielä pahempaa... idiotti. Oi, miten vihaan heitä kaikkia!"

Hän syventyi kynnykseen, mikä prosessi tulisi tapahtua, jota hänestä tulisi nöyrä kaikkia kohtaan. "No, miksikä ei?" Eikö kaksikymmenvuotinen, alituinen paino voi lannistaa ihmistä! Alituisesti putoava pisarakin murtaa kolon kiveen. Mutta miksi, miksi on sitten elettävä? Miksi menen nyt sinne, vaikka

tiedän, että kaikki käy sillä lailla, eikä toisin ... kun kirjoitettu on!

Eilisillasta asti esitti hän tämän kysymyksen ja ehkä sadannen kerran ... mutta kuitenkin hän meni.

VIII.

Astuessaan Sonjan asuntoon oli jo alkanut hämärtää. Sonja oli odottanut häntä koko päivän tavattoman levottomana. Hän oli odottanut häntä Dunjan seurassa, joka jo aamulla oli tullut hänen luokseen. Hän oli muistanut, että Svidrigailov edellisenä päivänä lausui: "Sonja tietää kaikki." Emme tahdo kuvata nuorten naisten keskustelua tai heidän kyyneleitään tai miten he lähentyivät. Dunja sai ainakin sen lohdutuksen heidän yhtymisestään, ettei hänen veljensä jäisi yksin. Hänen, Sonjan luoksehan Rodja ensin oli tullut tunnustamaan syntiään. Kun hän oli säälivän sydämen tarpeessa, meni hän Sonjan luo. Sonjapa myös oli seuraava häntä sinne, minne kohtalo tahtoi. Dunja tiesi, että niin tapahtuisi. Katselipa hän Sonjaa kunnioituksellakin, joka alussa saattoi tyttöparan sekaisin. Sonja piti itseään tuskin sen arvostena, että saattoi katsoa Dunjaan. Viimemainitun ihana muoto oli tehnyt häneen häipymättömän vaikutuksen, ja hän piti Dunjaa ihanimpana ja täydellisimpänä olentona, mitä koskaan oli nähnyt.

Dunjan lähdettyä veljensä asuntoon, alkoi Sonjaa vaivata kauhea epäily, että Raskolnikov oli päättänyt päivänsä itsemurhalla. Samaa oli Dunjakin pelännyt, mutta he olivat kaiken päivää koettaneet todistaa toisilleen kaikin mahdollisin syin, ettei mitään sellasta saattaisi tapahtua, ja olivat sen vuoksi rauhalliset niin kauvan kuin olivat yhdessä. Mutta tuskin he olivat eronneet, ennenkuin molemmat alkoivat ajatella sitä. Sonja muisteli Svidrigailovin sanoja, että Raskolnikovilla oli vain kaksi tietä kuljettavana ... toinen, joka johti Siperiaan ja... Sitä paitsi tunsin hän hänen ylpeytensä, hänen itserakkautensa ja hänen epäuskonsa. Jospa vain arkuus ja kuoleman pelko voisivat häntä pidättää, ajatteli Sonja epätoivoisena.

Aurinko oli vähitellen vaipunut näköpiiriin ja Sonja seiso i suruisena ikkunan ääressä ... mutta ulkona näki hän vain läheisen talon harmaat seinät. Vihdoin, kun ei hän enää epäillyt onnettoman kuolemaa, astui tämä sisään.

Sonja päästi ilohuudon, mutta tarkastaessaan Raskolnikovia tarkemmin, kalpeni hän.

— Niin minä olen tullut luoksesi, Sonja, noutamaan ristiäni, sanoi hän raskasmielisesti hymyillen. — Itsehän sinä olet sitä toivonut, ja nyt kun aika on tullut, pelästyit sinä.

Sonja katseli häntä kummastellen; sillä tämä ääni tuntui hänestä niin omituiselta. Hän alkoi väristä, mutta pian arvasi, että sekä ääni että sanat olivat aijotut salaamaan lausujan mielentilaa. Tämä väistikin Sonjaa katsomasta.

— Näes, Sonja, minä olen ajatellut, että ehkä on edullista, että ... mutta sitä liian laajaksi selittää, eikä se maksa vaivaa. Tiedätkö mikä eniten suuttuttaa minua? Niin, se, että kaikki nämä tyhmit houkkiot heti kokoontuvat ympärilleni ja tuijottavat minua tylsine katseineen, että he tekevät tyhmiä kysymyksiä, joihin minun on vastattava ... että he osottavat minua sormellaan... Hyi! Porfyriuksen luo en aijo mennä, hän on minusta liian vastenmielinen. Menen mieluummin tuttavani Ruudin luo. Miten hän kummastuttaakaan! Minä teen häneen sangen omituisen vaikutuksen ja toivon voivani säilyttää kylmäverisyyteni. Voitko ajatella, että olen viime aikoina käynyt sangen herkkävihaseksi, että olin valmis näyttämään nyrkkiä omalle sisarelleeni kun hän kääntyi vielä kerran katsomaan minua. Niin pitkälle olen joutunut... No, missä sinun ristisi ovat?

Hän oli muuttunut suuresti. Hän ei voinut pysyä silmänräpäystäkään hiljaa, eikä hän voinut kiinnittää huomiotaan mihinkään erikoiseen esineeseen. Ajatukset liitivät toisesta toiseen. Hän muuttui puheliaaksi ja hänen kätensä liikkuivat hermostuneesti sinne tänne.

Sonja otti vaijeten esiin kaksi ristiä, joista toinen syressinen ja toinen messinkinen, teki hänen ylitseen ristinmerkin ja ripusti puuristin hänen rinnalleen.

Tämä on siis sen Symboli, että minä tahdon kantaa ristiäni! Ha, ha! Ikäänkuin tähän asti olisin kärsinyt vain hiukkasen verran. Puuristi siis merkitsee köyhän ristiä. Messinkiristihän kuului Lisavjetalle. Sitä saat sinä nyt kantaa... Näytä sitä minulle. Minä olen myös nähnyt hopearistin ja pyhimysten kuvan. Ne heitin vanhuksen rinnalle. Oikeastaan minun olisi kannettava tuota ristiä... Mutta tässä minä seison juttelemassa ja unohdan pääasian. Minä olen tullut tänne, Sonja, sanomaan sinulle, että minä nyt menen sinne ... jotta sinä sen tietäisit ... niin, siinä kaikki ... siitä syystä vain tulin. Hm!...

(Muistelen minulla kuitenkin olleen enemmänkin sanomista). Itsehän sitä olet toivonut... Nyt joudun minä vankeuteen ja sinä saat toivosi täytetyksi. Miksi itket? Ei se yhtään auta. Voi, miten tämä kaikki on kiusallista!

Hänen sydäntään kouristit halvauksentapasesti katsellessaan Sonjaa.

— Miksi hän kärsii? ajatteli hän. "Mitä minä hänelle olen? Miksi hän itkee? Hänhän käyttäytyy kuin olisi äitini tai sisareni ... hänestä kai tulee seuralaiseni."

— Tee ristinmerkki! Rukoile edes tämä kerta! pyysi Sonja värisevin äänin.

— Miksikä en? Kaikkea mitä haluat ja tädestä sydämmestä...

Hän olisi tahtonut sanoa vallan toista. Hän teki ristinmerkin useaan eri kertaan. Sonja satoi huivin päähänsä ja Raskolnikov ymmärsi, että hän aikoi seurata häntä. Se oli sama viheriä vaate drap-de-dame, josta Marmeladov oli puhunut. Raskolnikov ajatteli ehdottomasti sitä, mutta ei kysynyt mitään. Hän huomasi, että Sonja oli sangen hajamielinen ja ylen liikutettu. Se saattoi hänet surulliseksi.

— Mitä tuo merkitsee? Minne sinä ajiot? Jää tänne! Minä tahdon olla yksinäni! huudahti hän harmistuneena menen ovea kohti. Mitä minä seuralla! mutisi hän poistuessaan.

Sonja jäi seisomaan keskelle lattiaa. Raskolnikov ei edes ollut sanonut hyvästi hänelle, ehkä oli jo unohtanut hänet. Nyt liikkui hänessä enää vain pilkallinen, kapinallinen epäilyksen tunne.

— Teenkö oikein? kysyi hän menessään portaita alas.

— Onko myöhästä muuttaa päätöstä ja ... kääntyä?

Mutta hän meni silti. Hän ikäänkuin tunsu, että kaikkien kysymysten oli nyt loputtava. Heti tultuaan kadulle hän muisti, ettei ollut sanonut hyvästi Sonjalle ja että tämä hänen poistuessaan oli jäänyt keskelle lattiaa liikkumattomana. Hän pysähtyi, mutta samana hetkenä värähti hänen aivoissaan uusi ajatus, ikäänkuin se vain olisi odottanut tätä hetkeä saadakseen hänet aivan sekaisin.

— Miksi tosiaan menin hänen luokseen? Minä sanoin, että minulla oli jotakin ilmoitettavaa hänelle, mitä olen ilmoittanut hänelle ... en mitään, en yhtään mitään! Ehkä menen nyt sinne? No, mitä muuta? Rakastanko häntä? En ... ehkä kuitenkin? Mutta minä ajoin pois hänet kuin koiran. Kaipasinko tosiaan hänen ristiään? Voi, miten olen vaipunut syvälle! Ei ... *hänen kyyneleitään* minä kaipasin, hänen tuskaansa halusin nähdä. Tahdoin nähdä, miten hänen sydämensä kärsi, miten hän kiusaantui. Minun oli vielä iskeytyttävä johonkin, venytettävä aika, katseltava vielä ihmisiä. Ja minä, minä uskalsin tuntea sellasta itsetuntoa, kuvitella mielessäni niitä paljoja ... minä kerjäläinen, konna! Konna olen, konna!

Hän kulki kanavan rantaa, eikä hänellä ollut pitkää matkaa määräpaikkansa. Mutta ehdittyään laiturille pysähtyi hän ja läksi sitten kulkemaan kohti Heinätoria. Hän katseli uteliaasti ympärilleen oikealle ja vasemmalle ja tuijotti tylsästi kaikkia esineitä, jotka osuivat hänen tielleen, mutta ei voinut kiinnittää huomiotaan mihinkään. "Viikon tai kuukauden kuluttua viedään minua tämän sillan yli vanginvaunuissa. Millä silmäyksin katselen silloin tätä kanavaa?... Ihmettelempä, jos silloin muistan tämän hetken. Kiinnitänkö silloin huomioni tuohon kylttiin? Miten silloin ajattelen ja tunnen?... Mutta miksi ajattelen nyt niin tyhmästi ja yksinkertaisesti!... Alan käydä lapselliseksi. Voi, mikä tungos täällä on! Kas tuota lihavaa miestä tuolla ... luultavasti saksalainen ... joka antoi minulle sysäyksen. Mitäpä, jos hän olisi tiennyt, ketä hän tölmäsi! Entä tuota naista lapsineen, joka pyytää almua! Tosiaankin huvittavaa, hän luulee minun olevan onnellisemmän kuin mitä hän on. Niin, minäpä annan hänelle puolestani jotakin. Minulla on vielä viisi kopekkaa taskussani..."

— Pidä hyvänäsi, muorikulta!

— Jumala suojelkoon ja varjelkoon sinua! sanoi kerjäläinen.

Hän oli nyt saapunut Heinätorille. Hänestä oli sangen vastenmielistä tunkeutua väkijoukkoon ja kuitenkin suuntasi hän kulkunsa pahinta tungosta kohti. Muuan juopunut mies veti joukossa useain huomion puoleensa. Hän koetti tanssia, mutta tupertui lakkaamatta. Raskolnikov katseli häntä ja räjähti nauramaan. Mutta parin hetken kuluttua oli hän jo unohtanut hänet, vaikka hän vielä seisoi tuijoittaen häneen. Vihdoin hän läksi, mutta selvästi tietämättä missä oli. Mutta tultuaan keskelle toria valtasi hänet mielenliikutus, joka hallitsi sekä hänen sieluaan että ruumistaan.

Hän muisti Sonjan sanat: "Mene tienristiin, lankea kansan eteen polvilles, suutele maata, sillä sinä olet tehnyt syntiä sitä vastaan, ja sano ääneensä kansalle: Minä olen murhaaja!" Koko hänen ruumiinsa värisi muistaessaan nämät sanat. Koko viime ajan ja etenkin viime tuntien loppumaton tuska ja levottomuus oli niin masentanut häntä, että tämä uusi tunne täysin hallitsi häntä, oli vallan kuin kipuna olisi sytyttänyt hänen sielunsa ja se nyt oli liekin peitossa. Hänen mielensä lauhtui ja kyyneleet nousivat

hänen silmiinsä. Hän vaipui maahan... Keskellä toria hän notkisti polviaan, kumarsi ja suuteli ihastuneena likasta maata. Sitten nosti hän päänsä vielä kerran laskeakseen sen maahan.

— Kas, hän on aivan juovuksissa! sanoi muuan poika, joka oli hänen lähellään.

Ympärillä olijat nauroivat.

— Se merkitsee, veli hyvä, että hän menee Jerusalemiin lapsineen ja nyt sanoo hyvästi kodilleen ja osottaa Pietarin väestölle kunnioitustaan sillä, että suutelee maata, sanoi toinen.

— Hänhän on aivan nuori mies! lisäsi kolmas.

— Joku ylhäinen, sanoi neljäs opettavalla äänellä.

— Nykyään ei voi niin varmasti tietää, ken lasketaan korkeisiin, ken alhaisiin.

Kaikki nämä lausunnot ja huomautukset etsivät Raskolnikovia lausumatta sanoja: "Minä olen murhannut!" jotka jo olivat pääsemäisillään hänen huuliltaan. Kuitenkin oli hän rauhallisesti kuunnellut näitä sanoja katsomatta ympärilleen ja läksi nyt katuja myöten suoraan poliisikonttoria kohti. Matkallaan sinne näki hän tuon muodon, mutta ei kummastunut siitä, vaan tunsu että niin täytyi olla. Heinätorilla toisen kerran kumartuessaan maata kohti ja siinä kääntyi vasemmalle, näki hän ... Sonja viidenkymmenen askeleen päässä. Hän oli kätkeytynyt erään lautavajan taa torilla, ja oli siis seurannut häntä koko matkan. Raskolnikov tunsu ja ymmärsi tänä hetkenä, että Sonja nyt kuului hänelle ikusesti, että minne kohtalo hänet veikään, seurasi hän häntä vaikka maailman loppuun. Koko hänen sydämensä täytti tämä ajatus ... mutta nyt oli hän jo ennättänyt siihen paikkaan, jossa hänen kohtalonsa ratkastaisiin. Jotensakin varmoin askelin astui hän pihalle. Hänen oli noustava neljänteen kerrokseen. "Oi, jospa jo olisin siellä!" ajatteli hän. Mutta silti ajatteli hän, että ratkasun hetki oli vielä kaukana ja että asiaa saattoi vielä paljon harkita.

Sama lika, minkä hän oli kerran ennen nähnyt, oli noilla kainoilla portailla. Kaikkien kerrosten ovet olivat auki kuten ennenkin ja keittiöistä tunkeutui savua ja häkää. Hänen jalkansa olivat lyijyraskaat ja vapisivat hänen allaan hänen jatkaessaan kulkuaan. Hän pysähtyi joksikin hetkeksi lepäämään ja hengähtämään voidakseen astua sisään *ihmisenä*. "Mutta miksi?" ajatteli hän. "Jos nyt kerran on määrätty, että minun on tyhjennettävä tämä kalkki, on silloin saman tekevää, minkä näkönen olen. Sitä huonomman, sitä parempi!" Tänä hetkenä väikkyi hänen mielessään Ilja Petrovitshin muoto. Menikö hän hänen luokseen tai jonkun toisen? Eikö hänen sen sijaan olisi mentävä Nikodin Fomitshin luo? Eikö heti olisi parasta etsiä poliisitirehtöri hänen asunnossaan? Asian voisi silloin toimittaa paljon yksityisemmin... Ei, ei Ruudin luo. Parempi olisi mennä Ilja Petrovitshin luo ja tyhjentää kalkki yhdellä kertaa. Avatessaan oven valtasi hänet väristys ja hän tuskin tiesi, mitä teki. Tällä kertaa oli vain sangen harvoja saapuvilla; ulommaisessa huoneessa oli muuan talonpoika ja talonmies. Raskolnikov meni sivuhuoneeseen. Siellä oli kirjuri, joka oli ottamassa esiin työtään. Toinen kirjuri oli toisessa huoneen nurkassa. Ei siellä ollut Sametovia eikä Nikodin Fomitshia.

— Onko täällä ketään? kysyi Raskolnikov.

— Kenen kanssa haluatte puhua?

— En yhtään nähnyt, en yhtään kuullut, venäläinen henki minut vain johti... Miten se nyt olikaan ... sadussa. Olen unohtanut sen. Nöyrin palvelijanne, huudahti äkkiä muuan tuttu ääni.

Raskolnikov vavahti. Ruuti oli tullut kolmannesta huoneesta ja seisoi nyt hänen edessään. "Se on kohtalon oikku", ajatteli Raskolnikov. "Miksi on hän täällä juuri nyt?"

— Te täällä? Mitä syytä on minun kiittäminen käynnistäne? sanoi Ilja Petrovitsh, joka nähtävästi oli iliossa mielentilassa, hieman hutikassa. Jos kysymyksessä on jokin liikeasia, tulette aivan liian aikaseen. Minä olen täällä vain sattumalta ... muuten olen palveluksessanne. Minä tunnustan ... mutta suokaa anteeksi ... minä tiedän ... suokaa anteeksi.

— Raskolnikov.

— Niin, niinpä se oli, Raskolnikov. Miten saattoi unhottaa sitä? Rodjon Ro ... Ro ... Rodionitsh, eikö niin?

— Rodion Romanovitsh.

— Niinpä tietenkin! Rodion Romanovitsh, Rodion Romanovitsh! Sitäpä juuri halusin tietää. Minä olen usein pannut toimeen tiedusteluja tiedän suhteenne. Minä tahdon suoraan tunnustaa, miten mieltäni kaivelee se, että kerran olitte epäilystemme esine. Sittemmin kaikki selveni. Minä olen saanut tietää, että te olette nuori kilpailija ... oppinutkin ... että te niin sanoaksemme olette jo ottanut ensi askeleen.

Jumalani, sellaset ihmisethän ovat aina hieman omituisia ja kummallisia! Vaimoni ja minä haaveilemme aina kahdesta asiasta ... kirjallisuudesta ja taiteesta... Jos ihmisellä vain on jalo luonne, voi hän saada kaikkea kyvyillään, tiedoillaan, nerollaan ja järjellään. Mikä merkitys on esimerkiksi hatulla? Eipä mikään! Sen voin ostaa Zimmerman'ilta; mutta sitä en saa ostaa, mikä on hatun alla, minkä hattu peittää. Minä tunnustan tosiaan aikoneeni käydä luonanne antamassa teille selitystä, mutta ajattelin, että te ehkä... Mutta minähän vallan unohdan tiedustaa käyntinne syytä. Omaisennehan ovat saapuneet tänne?

— Kyllä, äitini ja sisareni.

— Minulla on ollut kunnia tavatakin sisarenne. Hän on hienosti sivistynyt, ihastuttava nuori nainen. Minä valitan suuresti, että kerran olin niin tulinen teitä kohtaan. Mutta olipa se myös omituinen tapaus. Myöhemmin on se, että katselin teitä tuossa tilaisuudessa hieman epäluuloisesti voimattomuutenne johdosta, saanut loistavan selityksensä. Minä ymmärrän suuttumuksenne. Aijotteko muuttaa asuntoa perheenne tulon johdosta?

— En, minä olen vain tullut tänne kysymään ... minä luulin, että Sametov olisi täällä.

— Niin, te tunnette hänet, sen olen kuullut. Ei, hän ei ole täällä ... häntä ette saa tavata. Alexander Grigorjevitchin olemme menettäneet. Hän otti eronsa ja jätti meidät eilen ... hän on joutunut kaikkien kanssa riitoihin ... oli sangen epäkohtelias. Hän on kevytmielinen mies, siinä koko seikka. Me olimme kiinnittäneet häneen suuria toiveita ... mutta siten saattaa tapahtua, kuten huomaatte. Siinä meillä on loistava nuorisomme, maan toivo! Hän väittää suorittaneensa jonkun tutkinnon, mutta koko tuo tutkinto on vain kerskumista ja suun pieksämistä. Toisin on teidän ja ystäväenne, Rasumihinin laita. Tiede on teidän kisakenttänne. Elämän nautinnot ovat teistä niin sanoakseni *nihil*, eivätkä ne saata houkuttaa teitä velvollisuuden tieltä. Te olette askeetti, munkki, erakko... Kirjat ja kynät korvan takana, viisaat tutkimukset muodostavat teidän elinhalunne... Sellaisissa ilmakehissä leijailee teidän henkenne. Itse olen... Oletteko koskaan lukenut Livingstonen muistiinpanoja?

— En.

— Minä olen lukenut ne. Jos nihilistit ovatkin viime aikoina levinneet laajalle, niin onhan se helposti selitettävissäkin. Missä ajassa elämmekään! Mutta mitä teihin tulee ... ette te luonnollisesti ole nihilisti. Vastatkaa suoraan!

— En ... sitä en ole?

— Olkaa vallan suora, älkää ujostelko minua, olkaa kuin minua ei olisi olemassakaan. Palvelus on asia puolestaan, jotakin muuta on ... te luulette kai, että minä sanon "ystävyyttä"? Ei, silloin ette arvannut oikein. Ei ystävyys, vaan velvollisuutemme kansalaisia ja ihmisiä kohtaan, humaniteetti ja rakkaus korkeimpaan olentoon. Vaikka olenkin virallinen henkilö, virkamies, on minulla kuitenkin velvollisuuteni kansalaisena ja ihmisenä ja on minun niistä tehtävä tili... Te puhuitte Sametovista. Sametov, näettekö, pystyy saamaan aikaan skandaalin à la mode française kaksimielisessä paikassa sampanjalasi kädessään ... siinä teille on Sametovinne. Mutta minä niin sanoakseni palan ihmisyydestä, korkeista tunteista, sitä paitsi olen huomattava persoonallisuus, virkamies, arvon omistaja, minulla on vaimo ja lapsia, täytän velvollisuuteni kansalaisena ja ihmisenä ... mutta hän? Mitä hän tosiaan on? Suvaitkaa minun kysyä. Minä käännyn teidän puoleenne, joka olette sivistyksen jalostama ihminen. Näettekö, meillä on esimerkiksi kätilöt, he ovat lisääntyneet tavattomasti.

Raskolnikov katsoi kysyvästi Ilja Petrovitshia, joka nähtävästi juuri oli päässyt hauskalta aterialta, mutta lausutut sanat kaikuivat hänen korvissaan soinnuttomina ääнинä. Hän ymmärsi vain osan hänen puheestaan, hän katseli häntä kummastellen ja tuumaili, miten kaikki tämä päättyisi.

— Minä puhun noista lyhyttukkasista naisylioppilaista, jatkoi puhelias Ilja Petrovitsh, — minä olen itse ristinyt heidät kätilöiksi ja pidän tätä nimitystä sangen kuvaavana, hi, hi! He tunkeutuvat lääketieteelliseen tiedekuntaan, tutkivat anatomiaa. No, sanokaa itse, jos esimerkiksi minä sairastuisin, luuletteko, että minä silloin kutsuisin luokseni tuollaisen heitukan parantamaan itseäni, hi, hi!

Ilja Petrovitsh nauroi omalle sukkeluudelleen, joka suuresti näytti miellyttävän häntä.

— Se on kyllä sammumatonta tiedonjanoa ... mutta määränsä kaikella!... Ei hyvää saa käyttää väärin. Miksi lähestytään jaloja henkilöitä, kuten tuo kannaton Sametov tekee? Miksi on hän lähennellyt minua, minä kysyn teiltä. Ja sitten kaikki nuo itsemurhat, jotka lisääntyvät päivä päivältä, niin ettette voi kuvitella sitä mielessännekään. Kaikki panevat viimesen kopekkansa peliin, surmaavat sitten itsensä: tytöt, pojat, ukot... Varhain aamulla tuotiin taas sellanen ilmoitus ... muuan matkustava herra. Kuulkaas, Taras Pavlitsh, Taras Pavlitsh, mikä sen herran nimi oli, joka ampui itsensä Pietarin puolella?

— Svidrigailov! vastasi käheä ja välinpitämätön ääni sivuhuoneesta.

Raskolnikov vavahti.

— Svidrigailov? Onko Svidrigailov ampunut itsensä? huudahti hän.

— Tunsitteko hänet?

— Tunsin ... minä tunsin hänet... Hän saapui joku aika sitten.

— Niin juuri. Hän menetti äskettäin puolisonsa. Hän vietti häilyvää elämää ja ampui itsensä vallan odottamatta ... niin häpeällisellä tavalla, että sitä tuskin voi kuvitella mielessään... Hän jätti muistikirjaansa joitakin rivejä ja sanoo, että hän on kuollessaan täydessä tajussaan, ja pyytää, ettei ketään syytettäisi syylliseksi hänen murhaansa. Kerrotaan hänen olleen varakkaan. Mistä se johtuu, että te hänet tunsitte?

— Minä ... tunsin hänet... Sisareni oli hänen lastensa opettaja.

— Ah ... siinä tapauksessa ehkä kykenette antamaan meille joitakin selityksiä hänestä. — Ettekö aavistanut, että hän ajatteli tappaa itsensä?

— Minä näin hänet eilen... Hän istui viiniä juomassa. Se ei johtunut mieleeni.

Raskolnikov koki samaa tunnetta kuin jokin olisi pudonnut hänen päälleen ja painanut hänet maahan.

— Te olette kalvennut. Niin, täällä onkin niin ummehtunut...

— Minun täytyy lähteä, mutisi Raskolnikov. — Suokaa anteeksi ... että vaivasin teitä.

— Ei mitään... Minulle se oli suuri ilo ja minä olen valmis selittämään...

Ilja Petrovitsh ojensi kätensä.

— Minä vain halusin ... halusin ... puhua Sametovin kera.

— Ymmärrän, ymmärrän... Mutta te olette valmistanut minulle suuren ilon.

— Se ilostuttaa minua. Hyvästi! sanoi Raskolnikov hymyillen.

Hän läksi.

Hän horjui ja hänen silmissään pyöri kaikki. Mennessään portaita alas oli hänen nojattava seinää vasten. Hän tajusi hämärästi, että muuan talonmies tölmäsi häntä, että joku koira haukkui kiivaasti kadulla ja että muuan vanha ämmä torui koiraa. Vihdoin oli hän saapunut pihalle. Siellä oli Sonja heti käytävän vieressä. Hänen poskensa olivat kalmankalpeat ja hän katseli Raskolnikovia tylsin katsein. Tämä jäi seisomaan hänen eteensä. Sonja katseli häntä silmiin ja hänen kärsivät kasvonsa ilmaisivat syvää epätoivoa. Hän puseri käsiään ja tuskallinen, nopea hymy väreili hänen huulillaan. Raskolnikov katseli häntä parin hetken ajan. Sitten hän kääntyi vielä kerran mennäkseen poliisikamariin.

Ilja Petrovitsh selaili joitakin papereita. Hänen edessään oli se talonmies, joka juuri oli portaissa tölmännyt Raskolnikovia.

— Ah, oletteko taas täällä! Oletteko unohtanut jotakin?... Mutta mikä teidän on?

Raskolnikov lähestyi häntä vitkallisesti. Kalpein huulin ja tylsin katsein astui hän pöydän ääreen, nojasi kättään sitä vasten ja aikoi sanoa jotakin, mutta ei voinut. Saattoi kuulla vain joitakin katkonaisia ääniä.

— Te olette sairas!... Tuokaa tänne tuoli! Kas niin istuutukaa!...
Tuokaa hieman vettä!

Raskolnikov istuutui, mutta käänsi silmänsä pois Ilja Petrovitshista, joka alkoi tulla huonolle tuulelle. Siten katselivat he toisiaan minuutin ajan, molemmat jännitetyn odottavina. Nyt toi talonmies vettä.

— Minä se olin .. koetti Raskolnikov sanoa.

— Juokaa hieman!

Raskolnikov työnsi lasin luotaan ja sanoi matalalla, mutta selvällä äänellä:

— *Minä surmasin silloin tuon vanhan virkamiehen lesken ja hänen sisarensa kirveellä, jonka jälkeen ryöväsin heidät.*

Ilja Petrovitsh avasi suunsa. Joka taholla alettiin juosta.

Raskolnikov toisti itsesyytöksensä...

EPILOGI.

Olemme Siperiassa.

Suuren virran aukealla rannalla on kaupunki, joka on Venäjän hallinnon keskuskohtia. Kaupungilla on linnotus ja linnotuksessa sijaitsee vankila. Raskolnikov, joka oli tuomittu toisen luokan pakkotyöhön, on jo viettänyt yhdeksän kuukautta tässä vankilassa. Rikoksensa toimeenpanosta on jo kulunut puolitoista vuotta.

Tuomioistuimen toimeenpanema tutkimus hänen rikoksestaan tapahtui ilman mitään omituisia seikkoja. Rikollinen teki laajasti ja selvästi selvää rikoksestaan; hän ei unohtanut yhtä ainoata yksityiskohtaa, eikä koettanut lieventää pienintäkään seikkaa omaksi edukseen. Selitti panttiin liittyvän salaisuuden. Pienen puupalan ja metallikappaleen, jotka oli tavattu kuolleen kädestä. Kertoi, miten oli ottanut avaimen murhatulta, kuvasi tämän avaimen, matka-arkun ja sen sisällön, ratkasi Lisavjetan murhaa koskevan arvotuksen, kertoi, miten Koch ja ylioppilas olivat saapuneet ja kolkuttaneet ovea, toisti kaikki mitä he olivat sanoneet toisilleen ja puhui siitä, miten hän itse oli juossut portaita alas samalla kuunnellen Mikolkan ja Mitkan huutoja. Ja vihdoin osotti hän kiven Vasnesenskin prospektin varrella, jonka alle varastettu tavara oli kätkeyty. Tuomarit ja kuulijat ihmettelivät kaikkein enin sitä, että hän oli kätkenyt koristeet ja rahat käyttämättä niitä vähääkään edukseen; mutta etenkin tuntui se heistä omituiselta, ettei hänellä ollut yhtään selvillä se, mitä ja miten paljon hän oli ottanut. Se seikka, ettei hän ollut avannut kukkaroa laskeakseen rahoja, tuntui heistä vallan epäuskottavalta. Kukkarossa oli kolmesataa seitsemäntoista ruplaa ja kolme kolmatta kopekkaa. Päällimäiset, arvokkaimmat, olivat kärsineet paljon kiven alla olevasta kosteudesta. He uskoivat hänen valehtelevan, ja koettivat kauvan etsiä perusteita sille, miksi hän sen teki, koska hän vapaaehtoisesti tunnusti kaikki.

Vihdoin tunnustivat jokuset (etenkin psykologit) sen mahdollisuuden, että hän oli pannut rahat kiven alle tietämättä niitten määrää. Mutta he uskoivat myöskin, että itse rikos oli tehty jonkinlaisessa mielenhäiriössä, sairaloisessa monomaniassa, sekä ettei hän kai aikonut saada siitä mitään aineellista hyötyä. Näihin aikoihin oli syntynyt uusi teoria ajottaisista mielenhäiriöistä, jota nyt niin usein käytetään rikollisten suhteen. Sitä paitsi olivat useat todistajat, myös tohtori Sosimov, entiset yliopistotoverit, emäntä ja hänen palvelijansa panneet merkille, että Raskolnikov oli jo pitemmän aikaa ollut luulosairaana tilassa. Kaikella tällä oli suuri vaikutus lopulliseen ratkaisuun, joka määräsi, ettei Raskolnikovia asetettaisi tavallisen murhaajan ja varkaan tasalle. Niitten suureksi suuttumukseksi, jotka puolustivat tätä mielipidettä, ei rikollinen edes koettanut puolustautua. Kun häneltä kysyttiin mikä oli saattanut hänet murhaamaan ja ryöväämään, vastasi hän selvästi ja avonaisesti, että hänen köyhyytensä ja avuttomuutensa olivat ensimmäisenä syynä siihen sekä samalla toivo, että ne rahat, jotka hän toivoi löytävänsä murhatulta, riittäisivät hankkimaan hänelle turvatun aseman. Murhaamispäätöksensä oli hän tehnyt kevytmielisen ja aran luonteensa vaikutuksesta, jonka hätä ja vastoinkäymiset olivat katkerointaneet.

Kun häneltä kysyttiin, mikä oli saanut hänet ilmasemaan itsensä, vastasi hän aivan yksinkertaisesti, että sen oli tehnyt vilpittömän katumus.

Tuomio oli lempeämpi kuin oli odotettukaan, kun otti tehdyn rikoksen huomioon. Mutta syynä oli ehkä juuri se, että murhaajan onnistui pestä itsensä täysin puhtaaksi ja että hän tahtoi sovittaa rikoksensa. Kaikki omituiset asianhaarat otettiin huomioon. Rikollisen kurjaa ja sairaloista tilaa aivan murhan edellä ei voitu epäillä. Sitä, ettei hän ollut käyttänyt ryövättyjä esineitä, pidettiin todistuksena heränneestä katumuksesta ja rikoksenteon ajattelematomuutena, Lisavjetan murhaa pidettiin todistuksena viimeainitulle edellytykselle; joku tekee kaksi murhaa ja unohtaa samalla, että ovi on auki! Vihdoin tapahtui itsesyytös samaan aikaan, jolloin muuan yltiöpäinen kiihkoilija oli ottanut syyn päälleen, kun taas todellista murhaajaa vastaan ei ollut mitään todisteita (Porfyrius Petrovitsh oli nähtävästi pitänyt sanansa). Kaikki tämä auttoi onnettoman kohtalon lieventämistä.

Sitä paitsi ilmeni muita seikkoja, jotka olivat sangen suotuisia syytetyille. Ylioppilas Rasumihin oli todistanut, että rikollisen Raskolnikovin käydessä yliopistoa, oli hän pienine varoineen auttanut köyhää, sairasta toveria ja melkeinpä kokonaisen vuoden ajan elättänyt häntä. Hänen kuoltuaan otti Raskolnikov huolehtiakseen hänen vanhasta isästään, joka oli raajarikko, hankki hänelle paikan sairashuoneessa ja kustansi lopuksi hänen hautajaisensa. Nämä tiedot vaikuttivat Raskolnikovin eduksi. Hänen entinen emäntänsä, leski Sarnitsin kertoi, että hänen asuessaan toisessa talossa, "viidessä nurkkauksessa", oli Raskolnikov eräänä yönä tulipalon sattuessa pelastanut kaksi pientä lasta palavasta talosta, jossa tilaisuudessa hän itse sai useita palohaavoja. Tätä tapausta tutkittiin tarkoin ja useat todistajat vakuuttivat sen todeksi. Lyhyesti sanottuna, oikeusjuttu päättyi sillä, että rikollinen, vapaaehtosen tunnustuksensa perusteella, ottaen huomioon jotkin lieventävät asianhaarat, tuomittiin toisen luokan pakkotyöhön *kahdeksaksi vuodeksi*.

Heti oikeusjutun alettua oli Raskolnikovin äiti sairastunut. Dunja ja Rasumihin toimittivat hänet oikeudenkäynnin ajaksi pois Pietarista. Rasumihin valitsi hänen asuinsijakseen pienen kaupungin, joka oli rautatien varrella, aivan lähellä pääkaupunkia jotta tarkasti voisi seurata oikeudenkäymistä ja olla mahdollisimman usein Avdotja Romanovnan kanssa. Pulcheria Alexandrovnan sairaus oli sangen omituisia laatuja. Hermot olivat joutuneet epäkuuntoon ja toisinaan näytti hänen järkensä olevan sekasin. Dunjan palatessa viime kohtauksesta veljensä kanssa oli äiti jo sairas, oli kuumeessa ja houraili. Kun hän parani, kertoivat Rasumihin ja Dunja hänelle, että Raskolnikov oli matkustanut kauvas Venäjän rajalle salasta tointa varten, joka oli uskottu hänelle ja joka tuottaisi hänelle sekä rahaa että kunniaa. Mutta se heistä tuntui omituiselta, ettei äiti aikasemmin, eikä myöhemmin tehnyt heille mitään kysymyksiä. Päinvastoin osottausi, että hän itse oli keksinyt historian poikansa matkan syyksi.

Hän kertoi kyöneleet silmissä, miten Raskolnikov oli tullut hänen luokseen sanomaan hyvästiä ja antoi heidän ymmärtää, että hän tunsu joitakin sangen tärkeitä, salaperäisiä asianhaaroja ja että Rodjalla oli mahtavia vihollisia niin että hän oli pakotettu olemaan piilosilla. Mutta mitä Rodjan tulevaisuuden uraan tuli, oli hän varma siitä, että se oli oleva loistava, ensin oli kuitenkin raivattava tieltä joitakin vihamielisiä esteitä. Hän vakuutti Rasumihinille, että Rodjasta tulisi valtiomies ja esitti todistukseksensa tämän väitöskirjan ja hänen suuren kirjailijakykynsä. Poikansa tutkielmaa luki hän alati. Mutta hän ei koskaan kysynyt missä Rodja oli, ja tytär alkoi vihdoinkin käydä surulliseksi hänen tätä seikkaa koskevan vaiteliaisuutensa vuoksi. Hän ei edes valittanut sen johdosta, ettei saanut mitään kirjettä häneltä, vaikka Rodjan kirjeet olivat hänen maalla asuessaan olleet hänen suurin ilonsa. Dunjassa syntyi se ajatus, että äiti ehkä aavisti jotakin kauheata ja pelkäsi saavansa tietää jotakin vielä kamalampaa. Joka tapauksessa huomasi Dunja, ettei Pulcheria Alexandrovna enää ollut täysin järjissään.

Muutamia kertoja kääntyi keskustelu siihen suuntaan, että oli mahdotonta välttää mainitsemasta, missä Rodja nyt oleskeli. Mutta saatuaan välttelevän ja epätyytyttävän vastauksen, muuttui hän heti sangen surulliseksi ja vaiteliaaksi, ja tätä kesti sangen kauvan. Pian huomasi Dunja, että näitten valeitten syöttäminen oli vaikeata ja päätti täysin vajjeta tämän asian suhteen. Mutta yhä selvemmältä näytti, että äiti parka aavisti jotakin kauheaa. Dunja muisteli myös veljen puhuneen, että äiti oli kuunnellut hänen puheitaan yöllä ennen sitä synkkää kohtauspäivää Svidrigailovin luona. Ehkä hän silloin jo sai tietoonsa osan salaisuudesta. Pitkien, päiviä ja viikkoja kestäneen surullisen vaitiolon jälkeen saattoi sairaan vallata hysterinen vilkkaus. Sellaisissa tapauksissa puhui hän lakkaamatta pojastaan ja tulevaisuustoiveistaan. Toisinaan olivat hänen mielikuvansa sangen omituiset. He olivat samaa mieltä, myönsivät aina kaikkeen ... ehkä hän huomasi, etteivät he tahtoneet sanoa häntä vastaan ... hän puhui, puhui...

Viisi kuukautta rikollisen tunnustuksen jälkeen langetettiin tuomio. Rasumihin kävi usein vankilassa ystävänsä luona. Sonja kävi myös siellä. Vihdoin oli heidän erottava. Dunja ei uskonut, että ero tapahtuisi ainaseksi, ja Rasumihin oli samaa mieltä hänen kanssaan. Viimemainitun nuorekas ja vilkas pää oli tehnyt suunnitelman, minkä avulla hänen olisi mahdollista kolmen, neljän vuoden kuluessa saada alku varallisuudelle, säästää joku määrä rahoja ja muuttaa Siperiaan, jossa oli antelias maaperä ja työntekijäin, intelligensin ja pääoman puute. Sinne, samassa kaupungissa, missä Raskolnikov asusti, aikoi hän asettua ja alkaa Rodjan kera uusi elämä. Erotessa itkivät he kaikki. Raskolnikov oli viime päivinä ollut sangen mieltäväinen ja levoton äidin vuoksi. Se saattoi taas Dunjan huolestuneeksi. Sonjan seurassa oli Rodja aina vaitelias ja sulkeutunut. Sonja oli jo kauvan sitten varustautunut matkalle niillä rahoilla, jotka hän oli saanut Svidrigailovilta, ja oli valmis seuraamaan sen osaston vankeja, johon Raskolnikov kuului. He eivät koskaan olleet puhuneet siitä, mutta molemmat tiesivät, että asian niin tuli olla. Erotessa hymyili Raskolnikov heikosti, kun sisar ja Rasumihin latelivat kiihkeitä vakuutuksia heidän yhteisen onnellisen tulevaisuutensa suhteen, kun hän olisi kärsinyt rangaistuksensa, ja hän sanoi, että äidin sairaloinen tila pian loppuisi surullisesti. Vihdoin hän läksi ja Sonja seurasi mukana.

Kaksi kuukautta myöhemmin nai Rasumihin Dunetshkan. Kutsuttujen joukossa olivat Porfyrius Petrovitsh ja Sametov. Rasumihin näytti tehneen vallan järkähtämättömän päätöksen, ja Dunja oli vallan varma siitä, että suunnitelma onnistuisi. Mahdotonta oli myös epäillä sitä, sillä mikään ei voinut vastustaa sitä rautaista tahtoa, mikä Rasumihinissa oli. Muun muassa alkoi hän taas käydä yliopistoa

täydentääkseen opintojaan. Molemmat puuhailivat innokkaasti suunnitelmien tekemisessä tulevaisuutta varten ja toivoivat voivansa viiden vuoden päästä muuttaa Siperiaan. Siihen saakka kiinnittivät he toivonsa Sonjan vaikutukseen.

Pulcheria Alexandrovna siunasi ilolla tyttärensä yhtymistä Rasumihiniin; mutta häitten jälkeen kävi hän huomattavasti surullisemmaksi kuin ennen. Rasumihin koetti tuottaa hänelle iloa kertomalla jutun ylioppilaasta ja hänen sairaasta isästään ja miten Raskolnikov edellisenä vuonna oli palanut pelastaessaan kahta pientä lasta. Molemmat nämä kertomukset saivat äidin kiihtyneeseen tilaan: Hän kertoi lakkaamatta poikansa sankaritekoista. Kaduilla, puodeissa, missä hän sai jonkun kuuntelemaan itseään, puhui hän pojastaan ja hänen tutkielmastaan.

Dunetshka ei vihdoin tiennyt, miten hän menettelisi. Ottamatta lukuun kiihtynyttä tilaa, uhkasi pelkkä Raskolnikovin nimen lausuminen, jonka jokainen saattoi muistaa oikeudenkäynnistä, tuottaa onnettomuutta. Pulcheria Alexandrovna oli hankkinut pelastettujen lasten äidin osotteen ja tahtoi välttämättä käydä hänen luonaan. Vihdoin saavutti hänen levottomuutensa huippukohtansa. Hän alkoi itkeä, tuli usein sairaaksi ja sai ankaran kuumeen houreineen. Eräänä aamuna hän kertoi, että hänen tekemänsä laskelma, joka koski Rodjan tuloa, oli pian käyvä toteen. Hän saattoi muistaa, että Rodja oli erotessa sanonut palaavansa yhdeksän kuukauden kuluttua. Äiti alkoi puhdistaa heidän pientä huoneustoaan, voidakseen ottaa vastaan hänet. Äidin oma huone järjestettiin häntä varten, huonekalut puhdistettiin, ikkunaverhot pestiin ja asetettiin paikoilleen j.n.e. Dunja oli sangen levoton, mutta hän auttoi äitiään järjestämään veljen huonetta. Erään moisen päivän kuluttua, joka oli vietetty levottomana, kyynelin, unin ja kuumehoureina, sairastui hän yöllä ja oli aamulla sangen arveluttavassa tilassa. Hänellä oli hermokuume. Houraillessaan häneltä pääsi sanoja, joista saattoi päätellä, että hän aavisti paljon enemmän kamalasta kohtalosta kuin ennen oli otaksuttukaan. Jokunen viikko sen jälkeen hän kuoli.

Sangen pitkään aikaan ei Raskolnikovilla ollut tietoa äitinsä kuolemasta, vaikka Pietarista käsin oli alettu kirjeenvaihto heti hänen Siperiaan muuttonsa jälkeen. Kirjevaihto toimitettiin Sonjan välityksellä, joka täsmälleen joka kuukausi sai vastauksen Pietarista. Alussa molemmista puolisoista tuntui siltä, etteivät Sonjan kirjeet olleet kyllin tyydyttävät, mutta sitten he huomasivat, ettei hän voinut kirjoittaa paremmin, sillä näissä kirjeissä oli mitä tarkimpia kuvauksia heidän veljestään. Ne olivat täynnä kuvauksia hänen jokapäiväisestä elämästään. Ne eivät sisältäneet mitään esityksiä hänen omista toiveistaan eikä mitään hänen omia tunteitaan kuvaavaa. Sen sijaan, että oli koettanut kuvata Rodjan sieluelämää, kirjotti Sonja hänen omia sanojaan ja esitti sen ohessa laajoja kuvauksia hänen terveydestään ja toivomuksistaan. Kaiken tämän hän ilmotti mitä tarkimmin. Onnettoman kuva esiintyi sen vuoksi sitä selvemmin ja havaittavammin. Tällä lailla ei siis voinut syntyä mitään väärää käsitystä, sillä Sonja ilmotti vain tosiasioita.

Alussa oli Dunjalla ja hänen miehellään vähän lohdutusta näistä tiedonannoista. Sonja kirjotti, että Raskolnikov yhä edelleen oli vaitelias ja synkkä, ettei hänen mieltään kiinnittäneet ne tiedonannot, jotka Sonja toi hänelle kodista, mutta että hän usein kysyi äitiään. Kun Sonja arvasi Raskolnikovin jo aavistavan asiain oikean laidan, kertoi hän äidin kuolemasta.

Sonja kirjotti myös, että vaikka Raskolnikov oli niin itseensä syventynyt arvosteli hän kuitenkin levollisesti tilaansa, ei odottanut mitään lähimmältä tulevaisuudelta, ei toivonut mitään kevytmielisyyksiä eikä ihmetellyt mitään tässä uudessa maailmassa, joka kuitenkin oli niin erilainen kuin se, missä hän ennen oli oleskellut. Sonja sanoi heille, että hänen terveydentilansa oli tyydyttävä. Raskolnikov teki määrätyn työnsä mitenkään koittamatta päästä eroon siitä, mutta myöskin ponnistelematta liikoja. Ravintonsa oli hänestä vallan saman tekevää; mutta tämä ravinto oli yleensä niin kurja, pyhäpäiviä lukuunottamatta, että hän vihdoin oli ottanut Sonjalta hieman rahaa voidakseen päivisin ostaa itselleen teetä. Muuten oli hän pyytänyt Sonjaa olemaan surematta hänen tähtensä, sillä kaikki suru oli hänelle taakkana.

Sitä paitsi ilmotti Sonja, että Raskolnikov vankeudessa eli yhdessä muiden vankien kanssa. Kasarmien sisustaa ei Sonja ollut nähnyt, mutta hän oli vakuutettu siitä, että siellä oli ahdasta, likasta ja epäterveellistä. Raskolnikov nukkui lavitsalla viltti allaan, eikä halunnut muita mukavuuksia.

Sonja kirjotti myös vallan avosydämisesti, että Raskolnikov alussa oli ollut vihanen hänen käyntiensä johdosta, että hän vastenmielisesti puhui hänen kanssaan ja että hän toisinaan oli kohdellut häntä kovuudella; mutta että heidän yhtymänsä vihdoin muuttuivat tavaksi Raskolnikoville, niin, jopa välttämättömyydeksikin, niin että tämä hänen sairaana ollessaan oli ikävöinytkin häntä.

Joka sunnuntai näki Sonja hänet linnotuksen portilla tai vartiotuvassa, jossa hän sai luvan oleskella joitakin minuutteja. Arkipäivinä kävi Sonja hänen luonaan työpajoissa, Irtysh-virran rannalla olevassa puuvajassa sijaitsevassa tiilitehtaassa.

Itsestään kirjotti Sonja, että hänen oli onnistunut tehdä joitakin tuttavuuksia kaupungissa ja hankkia

itselleen suosituksia, että hän teki käsitöitä, joita hän alkoikin saada koko paljon, syystä ettei kaupungissa ollut ketään muotiompelijaa.

Hän ei kertonut siitä, että Raskolnikovia alkoi hänen väliintulonsa vuoksi puolustaa muuan vartija ja ettei hän saanut niin ankaraa työtä. Myöhemmin sai Dunja tiedon, että Raskolnikov pysytteli erossa kaikista, että vangit näyttivät vihaavan häntä ja että hän oli muuttunut kärsivän näköiseksi. Vihdoin kirjotti Sonja viime kirjeessään että Rodja oli vaarallisesti sairaana vankien salin sairashuoneessa.

II.

Raskolnikov oli ollut kauvan sairaana.

Mutta häntä ei ollut tautivuoteelle saanut kuristushuone-elämän kauhut, ei työ, ei kurja ravinto, leikattu tukka tai kolmivärinen puku. Työ oli hänelle tervetullutta ja ruumiillisten ponnistusten jälkeen saattoi hän nauttia jonkun tunnin unesta. Ja mikä merkitys saattoi ravinnolla olla häneen? Hänen vaatteensa olivat lämpimät, eivätkä kahleet häntä rasittaneet. Mutta häpeäisikö hän ehkä lyhyttä tukkaansa ja kolmiväristä nuttuaan? Kenen vuoksi? Ehkä Sonjan? Tämä pelkäsi häntä ja tätä ei hänen siis tarvinnut hävetä.

No miksikä sitten? Hän tosiaan häpesi Sonjaa, jota hän kiusasi hänelle osottamallaan ylenkatseella. Hän ei hävennyt leikattua tukkaa eikä kahleita mutta hänen ylpeytensä oli loukkaantunut ja synnä hänen sairauteensa oli loukattu itserakkaus. Miten onnellinen hän olisikaan ollut, jos hän olisi voinut tuomita itseään. Hän olisi silloin kärsivällisesti kestänyt kaikki. Mutta vaikka hän kuinka ankarasti arvosteli itseään, ei hänen hämmentynyt omatuntonsa keksinyt mitään suurta syntiä hänen entisessä elämässään, vaan ainoastaan tavallisen harha-askeleen, joka olisi saattanut tapahtua kenelle tahansa. Hän häpesi etenkin sitä, että hän, Raskolnikov, oli syöksynyt niin sokeasti, toivottomasti ja tyhmästi kadotukseen ja että hänen nöyrästi oli alistuttava seurauksien alle päästäkseen vapaaksi.

Lakkaamaton levottomuus oli ainoa, mikä oli jälellä maailmasta. Ja mitä merkitsi se, että hän kahdeksan vuoden kuluttua oli kaksineljättä vuotias? Ketä varten oli hänen elettävä? Mitä toiveita hänellä oli? Eläisikö näin vain ollakseen olemassa. Mutta hänhän oli ollut valmis tuhatkertaisesti uhraamaan elämänsä aatteen hyväksi, jopa toiveenkin, mielikuvan puolesta olemassa olo oli aina näyttänyt hänestä riittämättömältä ja hän oli aina pyrkinyt jotakin korkeampaa kohti. Ehkä oli hänen toiveittensa tulisuus saanut hänet uskomaan, että hän oli yksi niitä ihmisiä, joille oli enemmän sallittua kuin useimmille muille.

Jospa kohtalo edes olisi antanut hänen tuntea katumusta ... sitä katumusta, joka vaivaa sydäntä ja karkottaa unen, olisi hänen ollut parempi olla. Kyynelet ja kärsimyksensä ovat myös elonilmauksia. Mutta hän ei voinut katua rikostaan. Jospa hän edes olisi osannut olla raivoissaan tyhmyytensä vuoksi kuten hän ennen oli ollut raivoissaan inhottavan menettelytapansa vuoksi, joka oli hänet saattanut kuritushuoneeseen! Mutta nyt tultuaan kuritushuoneeseen ja siten siis vapauduttuaan kaikista huolista, arvosteli ja tuomitsi hän menettelytapansa, eikä huomannut sitä niinkään kehnoksi, kuin minä sitä oli pitänyt viime synkinä aikoina.

"Miksi, miksi," ajatteli hän, "olisi minun aatteeni ollut tyhmempi kuin muut aatteet ja teoriat, joita on liikkeellä maailmassa ja työntävät toiset tieltään tämän tästä aina siitä asti kuin maa alkoi pyöriä akselinsa ympäri? Jos minun aatettani tarkastettaisiin ennakkoluulottomasti, näkisi, ettei se ole niinkään omituinen. Voi teitä epäilijöitä, te maailman viisaat, miksi pysähdytte aina puolitiehen! Miksi pidetään minun tekoani niin inhottavana?... Ehkä sen tähden, että se on konnaustyö? Mutta mitä merkitsee sana 'konnaustyö'? Minun omatuntoni on levollinen. Totta on kuitenkin, että minä tein kriminalirikoksen, minä olen loitonnut lain sanasta ja vuodattanut verta. Kernaasti, ottakoot minun pääni sijaan... Mutta siinä tapauksessahan olisivat useat ihmiskunnan hyväntekijöistä, jotka eivät olleet perineet valtaansa, vaan ottaneet sen, heti ensi askeleen otettuaan tulleet mestatuiksi. Mutta he ovat sovittaneet päämääränsä ja siksi — *he ovat oikeassa*. Minä sen sijaan kompastuin ensi askeleellani, sen vuoksi ei minulla siis ole ollut oikeutta ottaa sitä."

Tämä vain saattoi hänet pitämään tekoaan rikoksena. Hänen käsityksensä mukaan oli siinä vääräys ainoastaan, ettei hän ollut kyennyt toteuttamaan suunnitelmaansa ja itse oli heittäytynyt tuomariensa käsiin. Hän kärsi myös siitä ajatuksesta, että olisi ollut paljon parempi, jos hän olisi surmannut itsensä. Miksi seisoi hän silloin Nevan partaalla pitäen kuitenkin ilmiantamistaan parempana. Olisiko elämällä tosiaan sellanen voima? Onko niin vaikeata voittaa elämisenrakkautta? Svidrigailov, joka kuitenkin

pelkäsi kuolemaa, oli saattanut tehdä sen. Hän ei voinut käsittää, miksi ei hän jo seisossaan joen partaalla, ollut aavistanut sitä valetta, mihin hän oli tehnyt itsensä syyppääksi itsensä ja vakaumuksensa suhteen. Hän ei ymmärtänyt, että tämä aavistus oli hänen mielenlaatunsa tulevan muutoksen, tulevan ylönousemuksen, uuden katsontatavan edelläkävijä.

Hän pikemmin tunnusti, että se oli vain vaiston tylsää arkuutta, jota hän ei voinut voittaa. Hän katseli tovereitaan, kuritushuonevankeja, ja kummasteli sitä, että he kaikki riippuivat elämässä ja että se heistä tuntuisi niin kallisarvoselta. Mitä kauheita kärsimyksiä olivatkaan ja useat näistä konnista kokeneet! Oliko tosiaan mahdollista, että auringonsäteellä, läpätunkemattomalla metsällä, läikkyvällä lähteellä tuntemattomassa pensaikossa saattoi olla niin suuri merkitys näille miehille, että he katselivat niitä samoin katsein kuin olisivat nähneet kauvan kaivatun ystävän, ja että he uneksivat niistä öisin!

Alussa kiinnitti hän vähän huomiota ympäristöönsä. Hän eli niin sanoaksemme silmät ummessa ja hänestä tuntui inhottavalta ja vastenmieliseltä katsella ympärilleen. Mutta vihdoinkin oli yhtä ja toista, joka sai hänet vavahtamaan ja ehdottomasti aukenivat hänen silmänsä näkemään paljon, josta hänellä ei ennen ollut aavistustakaan. Eniten kummasteli hän sitä pelottavaa, ylipääsemätöntä juopaa, joka oli hänen ja kaikkien näitten ihmisten välillä. Tuntui vallan siltä kuin he olisivat kuuluneet aivan eri kansallisuuksiin. He katselivat toisiaan molemminpuolisella epäluottamuksella. Vankilassa oli myös valtiollisia rikoksia Puolasta. He pitivät muita vankeja orjina ja villeinä ja katselivat heitä yleiskatseella. Mutta Raskolnikov ei voinut asettua tälle näkökannalle. Hän näki, että nämä villit monessa suhteessa olivat viisaampia kuin itse herrat puolalaiset. Oli myös venäläisiä, jotka halveksivat näitä ... entinen upseeri ja kaksi seminarilaista. Raskolnikov huomasi heidän erehdyksensä.

Kukaan ei pitänyt hänestä ja kaikki välttivät häntä ... miksi? Siihen ei hän löytänyt mitään syytä. He halveksivat häntä ja nauroivat hänelle.

— Sinä olet hieno herra, sanoi eräs heistä hänelle. Miksikä sinä rupestit kirvestä käyttämään? Se ei ollut sopivaa työtä sinulle.

Toisena viikkona paastosta oli hänen vuoronsa valmistautua nauttimaan alttarinsakramenttia yhdessä toveriensa kanssa, jotka olivat hänen osastossaan. Hän kävi säännöllisesti kirkossa muitten kanssa. Kerran syntyi syystä tai toisesta, hän ei tiennyt sitä, riita ja kaikki hyökkäsivät suuttuneina hänen kimppuunsa.

— Sinä olet jumalankieltäjä! huusivat he. Sinä et usko Jumalaan! Sinä olisit iskettävä hengiltä!

Hän ei ollut koskaan puhunut heidän kanssaan Jumalasta ja kuitenkin tahtoivat he tappa hänet jumalankieltäjänä. Hän vaikenen vastaan sanomatta. Muuan kuritushuonevanki aikoi raivoissaan heittäytyä häntä ahdistamaan, hän odotti levollisesti ja vajajen, lihaksenkaan värähtämättä hänen kasvoissaan. Vanginvartija tuli juuri sopivaan aikaan ... muuten olisi verta vuotanut.

Vielä muutamaan kysymykseen ei hän voinut vastata. Miksi kaikki pitivät niin paljon Sonjasta? Hän ei heitä imarrellut ja hän kohtasi heidät sangen harvoin, tullessaan jokuseksi minuutiksi hänen luokseen. Mutta siitä huolimatta kaikki hänet tunsivat; kaikki tiesivät, että Sonja oli seurannut häntä, tiesivät, miten hän eli ja missä asui. Hän ei antanut heille rahaa, eikä tehnyt heille mitään palveluksia. Vain kerran jouluna antoi hän kakkuja kaikille vangeille.

Pian syntyi heidän ja Sonjan välillä syvällisempi suhde. Hän kirjotti heidän puolestaan kirjeitä heidän sukulaisilleen. Ja kun hän näyttäisi työpaikalla käydäkseen tervehtimässä Raskolnikovia tai kohtasi vankiosaston, ottivat he lakit päästään ja tervehtivät: "Äiti kulta, Sofia Semjonovna, rakas, armelias äiti kulta." Siten nimittävät raa'at kuritushuonevangit tuota pientä, laihaa olentoa. — He menivät myös hänen luokseen parantuakseen.

Raskolnikovin oli oltava sairaalassa koko paaston viime viikko ja pääsiäisviikko. Parannuttuaan muisti hän selvästi erään näkemänsä kuumeunen. Hän oli uneksinut, että koko Euroopassa vallitsi tuntematon rutto, joka ei koskaan ennen ollut raivonnut missään paikassa, rutto, joka tuli Aasiasta ja levisi koko Euroopaan. Kaikkien oli kuoltava joitakin valittuja lukuun ottamatta. Omituinen triikiinilaji oli näyttäytyvä, mikroskopillisia olentoja, jotka tunkeutuvat ihmisruumiiseen. Mutta nämä olennot olivat henkiä, järjellä ja tahdolla varustettuja. Ne ihmiset, jotka olivat saaneet niitä, tulivat hulluiksi. Mutta koskaan eivät he pitäneet itseään niin viisaina tai olleet niin vakuutettuja väitteittensä totuudesta kuin tämän ruton saatuaan. Koskaan eivät he pitäneet tieteentuloksiaan erehtymättömämpinä ja kumoamattomampina. Kokonaiset kylät, kokonaiset kaupungit ja kansankerrokset saivat ruttotartunnan ja tulivat hulluiksi. Syntyi suuri, yleinen hämmennys, eikä toinen ymmärtänyt toistaan. Ei voitu sopia siitä, mikä oli hyvää, mikä paha, ei tietty, kuka olisi tuomittava, kuka vapautettava. Ihmiset iskivät toisensa kuoliaiksi hullussa raivossaan. He hyökkäsivät toisiaan vastaan armeijoinen, mutta jo marssin aikana särki ne sisälliset riidat. Rivit hajosivat, tähän asti liitossa olleet taistelivat toisiaan vastaan, surmasivat ja söivät toisensa... Kaupungeissa hätyytettiin aina ja kaikki kutsuttiin kokoon. Kenen

toimesta, mitä varten? Sitä ei tiedetty. Tavallisimmat ammatit hyljättiin, sillä kaikilla oli omat aatteensa, uusia parannuksia ehdotettavina, mutta he eivät voineet sopia mistään. Kaikkialla raivoisivat tulipalot ja nälänhätä. Rutto yhä levisi ja lopuksi oli vain joitakin harvoja ihmisiä, jotka olivat vältäneet tuon kohtalon. Ne olivat puhtaat ja valitut, joiden oli määrä laskea perustus uudelle elämälle, kansoittaa maa ja viljellä se. Mutta kukaan ei ollut nähnyt noita ihmisiä eikä heitä saattanut löytää mistään; kukaan ei ollut kuullut heidän ääntään tai sanojaan.

Raskolnikov kärsi siitä, että tämä uni oli syöpyntynyt hänen muistiinsa ja ettei näitten kuumemielikuvien vaikutus tahtonut hävitä. Toinen paaston jälkeinen sunnuntai oli nyt tullut. Oli lämmin ja selvä kevätilma ja vankien salin ikkunat olivat varustetut rautakallereilla ja vartijat kävelivät edes takasin niitten alla pihalla. Koko Raskolnikovin sairauden aikana sai Sonja käydä vain kaksi kertaa hänen luonaan. Joka kerralla oli hänen pyydettävä lupa käydä hänen luonaan ja siihen oli yhdistetty paljon vaivaa. Mutta hän meni usein sairaalan pihalle ja pysähtyi siellä ikkunan alle, erittäinkin illan tullen. Toisinaan viipyi hän pihalla vain minuutin nähdäkseen ne ikkunat, joitten takana Raskolnikov oli. Eräänä iltana tultuaan paremmaksi, oli Raskolnikov nukahtanut. Avattuaan meni hän ilman erityistä tarkotusta ikkunan ääreen ja näki äkkiä Sonjan, joka oli kaukana postin ääressä. Hän näytti odottamaan häntä. Raskolnikov tunsu piston sydämessään ja kiiruhti pois ikkunan luota. Seuraavana päivänä ei hän nähnyt häntä, eikä sitäkään seuraavana. Hän odotti Sonjaa levottomana, mutta häntä ei näkynyt. Vihdoin hän pääsi sairaalasta terveenä. Palatessaan vankilaan kuuli hän vangeilta, että Sofia Semjonovna oli sairaana.

Raskolnikov oli sangen levoton ja lähetti tiedustamaan Sonjan terveydentilaa. Hän sai pian tietää, ettei sairaus ollut vaarallinen. Kuullessaan, että Raskolnikov ikävöi häntä ja oli huolissaan hänen tähtensä, antoi Sonja tervehtää häntä, että hän oli paljon parempi ja että hän pian kävisi hänen luonaan. Luettuaan Sonjan kirjeen, tykytti Raskolnikovin sydän levottomuudesta.

Päivät pysyivät yhä kirkkaina ja lämpiminä. Aamulla varhain kello kuusi meni hän työhönsä joen varrella, jossa puuparakkiin oli tehty kipsiuuni. Sinne oli lähetetty vain kolme miestä. Eräs heistä palasi vartijan kanssa linnotukseen ottamaan työkaluja ja toinen kasasi puita ja pani niitä uuniin. Raskolnikov astui ulos hökkelistä, istuutui rannalla olevalle palkille ja katseli leveätä, kolkkoa virtaa. Korkealta rantapenkereeltä oli laaja näköpiiri. Tuskin kuuluva laulu kaikui vastapäätä olevalta rannalta. Kaukaa arolla, joka kylpi auringonvalossa, saattoi erottaa paimentolaisten teltat, jotka näyttivät pieniltä, mustilta pilkuilta. Siellä oli vapautta, siellä eli ihmisiä, joilla tuskin oli mitään yhteistä niitten kanssa, jotka oleksivat tällä puolen virtaa. Siellä näytti aika pysyneen paikoillaan Aatamin ajoista asti. Raskolnikov istahti ja katseli etäisyyteen. Hänen ajatuksensa muuttuivat tarkasteluiksi ja miksi. Vihdoin nämä katosivat ja jättivät selittämättömän kaihon, joka liikkui hänessä ja kiusasi häntä.

Äkkiä oli Sonja hänen vieressään. Hän oli lähestynyt melkein äänettömästi ja istuutui hänen viereensä. Oli vielä aikanen aamu eikä kylmyys ollut paennut. Sonjalla oli yllään kulunut, vanha viittansa ja viheriä vaate päässään. Hänen kasvoillaan oli vielä sairauden jälkiä. Ne olivat kalpeat, laihat ja huolestuneet. Hän hymyili ystävällisesti ja ojensi Raskolnikoville kätensä.

Sonja ojensi hänelle kätensä aina erikoisen epäilevästi ja toisinaan jätti hän sen tekemättä ikäänkuin peläten, että Raskolnikov työntäisi hänet pois. Tämä tarttui aina hänen käteensä hieman vastenmielisesti, osottausi aina jyrkäksi häntä kohtaan ja vaiken useimmiten itsepuolisesti kaiken aikaa, kuin Sonja oli hänen seurassaan. Usein tapahtui, että Sonja oli syvästi suruissaan poistuessaan hänen luotaan. Mutta nyt ei hän päästännyt Sonjan kättä. Hän katsahti häneen nopeasti ja painoi sitten silmänsä maata kohti. He olivat yksinään. Kukaan ei nähnyt heitä. Vartija oli kääntynyt.

Itse ei Raskolnikov tiennyt, miten se tapahtui — mutta äkkiä hänestä tuntui siltä, että joku heitti hänet Sonjan jalkain juureen. Hän itki ja syleili Sonjan jalkoja. Ensi hetkenä Sonja pelästyi ja hänen kasvonsa kävivät kalmankalpeiksi. Hän hypähti paikoltaan ja katseli vavisten Raskolnikovia, mutta seuraavana hetkenä ymmärsi hän kaikki. Hänen silmistään loisti loppumaton autuus. Hän ei voinut epäillä, ettei Raskolnikov rakastanut häntä, rakastanut häntä rajattomasti. Vihdoin oli hetki tullut.

He aikoivat puhua, mutta eivät voineet. Heidän silmänsä olivat kyyneliä täynnä. Mutta noissa kärsineissä kasvoissa kuvastui nyt tulevaisuuden aamunsarastus, ylösnousemus uuteen elämään. Rakkaus oli herättänyt heidät uuteen olemassa oloon; heidän sydämässään pulppuili uudelleen elämän tyhjentymättömät lähteet. He päättivät odottaa ja kantaa kohtalonsa. Seitsemän vuotta oli vielä jäljellä. Miten paljon kärsimistä, miten paljon onnea olikaan kätkeytyneenä tähän aikamäärään! Raskolnikov oli uudestisyntynyt, ja tiesi sen, tunsu uuden elämän tulvivan olemuksensa läpi aina sielunsa sisimpään, ja Sonja ... hän eli vain Raskolnikovissa!

Samana iltana, kun kasarmit olivat suljetut, lojui Raskolnikov sijallaan ja ajatteli Sonjaa. Hän kuvitteli mielessään, että kaikki kuritushuonevangit, hänen entiset vihamiehensä, tänään katselivat häntä vallan toisin silmin. Hän alkoi puhua heidän kanssaan, ja he vastasivat hänelle ystävällisesti. Hän tosin kummasteli sitä, mutta sehän oli vallan luonnollista, että *nyt* ei saattanut olla toisin.

Hän ajatteli Sonjaa, muisti, miten hän lakkaamatta oli kiusannut häntä ja särkenyt hänen pikku sydämensä. Hän näki edessään Sonjan pienet, laihat kasvot. Mutta nämä muistot eivät tuottaneet hänelle mitään tuskaa. Hän tiesi, että hän nyt syvällisellä rakkaudella oli sovittava kaikki, mitä hän oli antanut Sonjan kärsiä.

Mitä merkitsivät kaikki menneisyyteen kuuluvat kärsimykset? Tuntuipa hänen rikoksensa ja karkotuksensakin nyt rakkauden ensi onnen aikana tapaukselta, mikä oli vieras hänelle. Tänä iltana ei hän enää voinut pitää ajatuksiaan missään aiheessa. Hänen olisi ollut mahdotonta tehdä täysitajuisena jokin ratkaseva päätös. Elämä oli astunut sofismin sijaan ja hänessä alkoi nyt kehittyä jotakin uutta. Raamattu oli hänen pääaluksensa alla. Hän otti sen esiin koneellisesti. Se oli Sonjan ja sama, josta hän oli lukenut Latsaruksesta. Vankilassa olonsa ensi aikoina uskoi Raskolnikov, että Sonja lakkaamatta ahdistaisi uskonnolla ja puhumalla evankeliumeista. Mutta hänen suureksi kummastuksekseni ei Sonja ollut kertaakaan puhunut mistään sellasesta, niin eipä edes ollut tarjoutunut antamaan hänelle uutta testamenttia. Hän oli itse pyytännyt sen häneltä ennen sairauttaan, ja Sonja oli vajajeten antanut sen hänelle. Mutta tähän asti ei hän kertaakaan ollut avannut tuota kirjaa.

Hän ei avannut sitä nytkään, vaan ajatteli: "Ei ole mahdotonta, että minä voin omata hänen vakaumuksensa, että minun pyrkimykseni voi tulla samaksi kuin hänen."

Koko päivän oli Sonja sangen liikutettu ja yöllä hän sairastui. Mutta hän oli niin onnellinen, että hän melkein pelkäsi onneaan. Seitsemän vuotta, *ainoastaan* seitsemän vuotta.

Onnensa ensi aikoina olivat he useasti taipuvia pitämään noita seitsemää vuotta seitsemänä päivänä. Raskolnikov ei edes ajatellut, ettei hän saa uutta elämää lahjaksi, että hänen on se ostettava kalliisti, on maksettava se suurella urotyöllä tulevaisuudessa.

Mutta tässä alkaa jo uusi kertomus, kertomus ihmisen asteettaisesta uudistumisesta, asteettaisesta uudestasytymisestä ja asteettaisesta siirtymisestä toisesta maailmasta toiseen sekä tutustuminen erääseen Raskolnikoville tähän asti aivan tuntemattomaan todellisuuteen. Tämä voisi olla uuden kertomuksen aiheena, — mutta tämä kertomuksemme päättyy tähän.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RIKOS JA RANGAISTUS ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is

owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.